ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 | Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 | C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MERCREDI 1er NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9244 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5045

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—o—

Ընկերվարական Միջազգայինի եօթներորդ համագումարը Հռոմի մէջ հինգ օրուան ընթացքին քննութեան ենթարկեց այն բոլոր հրատապ հարցերը, որոնք կը մտահոգեն ամբողջ մարդկութիւնը :

Շուրջ երկու հարիւր պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնէին քառասուներեք երկիրներ, հաւաքուած էին յաւիտենական քաղաքը :

Այս անգամ աչքի կը զարնէին Ափրիկէի նորազատ երկիրներու սեւամորթ պատգամաւորները, երկու սեռէ :

Եւրոպայի ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն մէջ կային բազմաթիւ քաղաքական կարեւոր դէմքեր, — վարչապետ, նախարար, երեսփոխան, ծերակուտական, կուսակցապետ, եւ այլն :

Այնտեղ էին Վիկկօ Քամփման՝ վարչապետ Տանիմարքայի, Պրինօ Փիթէրման՝ փոխ-վարչապետ եւ Քարոլ Վալտայրիներ՝ նախարար Աւստրիոյ, Փօլ-Հանրի Սփաաք՝ փոխ-վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պելժիոյ, Քամիյլ Հիւյսմանս՝ իննսունամեայ վեթերան, նախկին նախագահ Պելժիոյ խորհրդարանին, Ֆրանսացիներէն Կի Մոլէ, Ժէրար Ժաքէ, Ֆրանսիս Լէէնար, Ժիւլ Մոք, Անտրէ Ֆիրէ, եւայլն, գերմանական կուսակցութենէն Պերլինի քաղաքապետ Վիլլի Պրանտ, Քարլօ Շմիտ եւ ուրիշներ, անգլիականէն Հիւկ Կէյցքէլ, Շուէտի նախարարներէն Նիլսոնը, Մատակասքարի դատական նախարար Ռամանկասոաւինան եւ ծերակուտական Ռացիմպարսոնը, ևն :

Արդիական ընդարձակ սրահին մէջ կախուած էին գլխաւոր երկիրներու դրօշակները : Մեծադիր խմբանկար մը կը ներկայացնէր հինգ ցամաքամասերու տարբեր ցեղի, գոյնի եւ տարազի այրերը : Համագումարի նշանաբանը՝ «Նոր երկիրներն ու նոր սերունդը դէպի ընկերվարութիւն»՝ կը զարդարէր ձախակողմի պատը ամբողջ երկայնութեան վրայ, անգլ. ֆրանս. եւ գերմաներէն լեզուներով :

Բացումը կատարեց իտալական Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ Ճուզեփփէ Սարակաթ, որ յիշեց թէ այս տարի Իտալիա կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը : Ու գոհունակութեամբ աւելցուց, որ վերջին տարիներուն երբեմնի անազատ ժողովուրդներու հարիւրին իննսունը — ութ հարիւր միլիոն մարդկային արարածներ — արդէն իսկ տիրացած են սեփական հայրենիքի եւ անկախութեան : Յետոյ շեշտեց .

« Այս սրտապնդիչ երեւոյթի կողքին տխուր հակապատկեր մը կը կազմէ ծանր կացութիւնը այն հարիւր միլիոն մարդոց, որոնք Եւրոպայի սրտին վրայ ենթարկուած են Խ. Միութեան տիրապետութեան : Շատ հին քաղաքակրթութեան տէր ժողովուրդներ այսօր զրկուած են իրենց բնական իրաւունքներէն : Աւելի յաւալի է վիճակը անոնց, որոնք իրենց ազատութիւնը կորսնցնելով, կորսնցուցած են նոյնիսկ իրենց ազգային միասնականութիւնը » :

Ծառացաւ բռնակալական վարչաձեւերու դէմ, որոնք ուժի վրայ յենած են եւ դատապարտուած անհետ կորսուելու : Հռոմի հազարամեայ անցեալէն իբրեւ փառք մնացած են ոչ թէ իր յաղթանակներն ու զինուորական – տիրակալական սխրագործութիւնները, այլ ա՛յն ինչ որ իբրեւ միտք, լեզու եւ բարք ժառանգ մնացած է ա՛յնքան քաղաքակիրթ ժողովուրդներու, այսինքն իր օրէնքները, հիմնարկութիւնները, իր մեծ գրողներու հաւասարակշռութիւնը, յստակատեսութիւնն ու իմաստութիւնը : Մնացեալը փոշի է միայն :

Եզրակացնելով, Սարակաթ ըսաւ որ այսօրուան աշխարհէն ապագային պիտի փոխանցուին ոչ թէ բանակներու ուժը, բռնակալ վարչաձեւերու անհանդուրժողութիւնը, անարդարութիւնն ու ահու-սարսափը, այլ մեր ըրելիք դրական, արդար եւ ճշմարիտ գործերը :

«Ու մենք գիտենք թէ չկայ աւելի արդար եւ ճշմարիտ բան, քան այն իտէալները, որոնց վրայ հիմնած ենք մեր հաւատքը եւ որոնք իսկապէս անմահ են, — ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան գաղափարականները :

Իրմէ վերջ խօսք առաւ Միջազգայինի — եւ համագումարի — նախագահ Ալսինկ Անտէրսէն, երեսփոխան Դանիոյ խորհրդարանին, որ պատգամաւորներուն բարի գալուստ մաղթելէ վերջ ակնարկ մը նետեց ներկայ քաղաքական վտանգալի կացութեան վրայ : Յոյս յայտնեց, որ ժողովը օգտակար աշխատանք պիտի կատարէ եւ շինիչ որոշումներ պիտի տայ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

—o—

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԵՒ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

*

ՓԼԱՍԹԻՔ 60 ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ

Նոյեմբեր 1ի նախօրեակին, մթնոլորտը շատ լարուած է գլխաւորաբար Օռանի եւ Կոնստանդինի մէջ : Այս վերջին քաղաքին մէջ լուսարգել հաստատուած էր Չորեքշաբթի օրուան համար, նկատի առնելով մանաւանդ որ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Ալժ. Ազատ. Ճակատը զինուած զունդեր ղրկած է Կոնստանդին, իհարկէ շրջապատելու համար ցուցարարները : Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Մահմետականներուն ալ զէնք բաժնուած է : Միւս կողմէ Օռանի հեռատեսիլի կայանէն, երկուշաբթի իրիկուն եւ այն ժամուն երբ Մահմետականները կը հետեւէին իրենց վերապահուած յայտագրի մը, կազմակերպութիւն՝ Գաղտնի-Բանակը արաբերէն կոչ մը ըրաւ իրենց ուր կ'ըսուէր թէ տունը մնան Նոյեմբեր 1ին եւ ցոյց չընեն : Ըստ Կ. Գ. Բ.ի մէկ թռուցիկին խօսողը մահմետական մը եղած է որ մաս կը կազմէ Գաղտնի Բանակին : Ծանր դէպքեր պատահած են Օռանի մահմետական թաղին մէջ եւ ապահովութեան ուժերը դժուարին կացութեան մատնուած : Պէտք է յաջողին երկու ծայրայեղ շարժումներ չէզոքացնելու : 28.000 զինուած պահակներ, թռաններ եւ հրասայլեր կը փորձեն պահպանել Ալժէի կարգն ու կանոնը բայց երեքշաբթի օր կը թուէր թէ Մահմետականները որոշած են ցոյց ընել ամէն գնով :

Կ. Գ. Բ.ը իր կարգին գործի անցած է եւ գործադրած իր «կապոյտ ծրագիրը» : Ասոր իբրեւ հետեւանք վաթսուն փլաստիք ռումբեր պայթած են մէկ գիշերուան մէջ, Ալժէի մէջ, ոմանք մահացու արդիւնքներով :

Պէն Խետտա, Թունուզի մէջ կոչ մը ըրաւ Մահմետականներուն ըմբոստական շարժումին եօթներորդ տարեդարձին առթիւ : Հրաւիրեց Մահմետականները որ խաղաղ ցոյց ընեն : Յիշեց թէ 1961 Յուլիսի (Ալժերիոյ) եւ Փարիզի Հոկտեմբերեան ցոյցերը ցոյց կուտան թէ ալժերացի ժողովուրդը ուր որ ալ ըլլայ պատրաստ է պայքարի : Ըսաւ նաեւ թէ միշտ պատրաստ է բանակցելու : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Կինէի նախագահը Սեքու Թուրէ նախաձեռնութիւն մը պիտի ստանձնէ այս տարեդարձին առթիւ : Ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուած է այս մասին :

× Փարիզի նախարարաց խորհուրդը Ազգ. Պաշտպանութեան ընդհանուր սպայակոյտի պետ նշանակեց Զօր. Փիւժէ փոխարինելու համար Զօր. Օլիէն որ հրաժարած էր առողջական պատճառներով : Նոյն նիստի ընթացքին մշակութային հարցերու նախարար Մալրօ պատմական յուշարձաններու վերանորոգման ծրագիր մը ներկայացուց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գեր-ռումբին (50 մեկաթոն) պայթումէն ետք բողոքները կը տեղան, բայց Խրուշչեւ ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտայ այս «հիսթերիք իրարանցումին» ինչպէս կ'որակէ արեւմտեան վրդովումը : Վերջին լուրերու համաձայն պայթած ռումբը շատ աղտոտ էր եւ ատոր հետեւանքն է ռատիօաքթիվիթէի քանակին յաւելումը. Ռատիօաքթիֆ ամպը յառաջիկայ շաբաթ հիւսիսային Եւրոպա կը հասնի : Ֆորմոզայի մէջ ժողովուրդը շոմինի (էփինար) վրայ ինկած է զայն իբրեւ դեղ նկատելով ռատիօաքթիվիթէի դէմ ինչ որ սխալ է բայց մեծ հաճոյք պատճառած է բանջարեղէն ծախողներուն :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւնները ամրապնդեցին վարչապետ Քարամանլիսի դիրքը, որուն կուսակցութիւնը (արմատական Ազգ. Միութիւն) երեք հարիւրի վրայ 170 աթոռ ձեռք կը ձգէ, մօտաւորապէս, Խորհրդարանին մէջ : Քարամանլիս աջ հոսանքը կը ներկայացնէ երկրին եւ իր յաղթանակը կը պարտի վերջին 4 տարիներու հանրօգուտ աշխատանքներուն զորս տարած է իբրեւ վարչապետ : Այս ընտրութիւնը ծանր ձախողութիւն մըն է ձախ հոսանքին համար, համայնավարմիտ որ մօտ 40 աթոռ կը կորսնցնէ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Ֆոն Պրենթանօ հրաժարեցաւ դիւրացնելու համար, Ատընաուըրի նոր կազմելիք դահլիճին գործը : Վարչապետը ճշդեց թէ այս հրաժարումով Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը չի փոխուիր :

ԻՐԼԱՆՏԱ, Վենեզուելա եւ Ղանա Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ ընտրուեցան փոխարինելու համար Լիպերիան, Էքուաթորը եւ Սէյլան որոնց շրջանը կը վերջանայ :

ՀՌՈՄԻ մէջ սաստիկ փոթորիկ մը պատճառ դարձած է աղետալի դէպքերու : Հինգ հոգի մեռած են, հարիւր հոգի վիրաւորուած եւ բազմաթիւ ընտանիքներ փողոցը մնացած են :

ՓԵՔԻՆ տակաւին մեկնութիւն չէ տըւած Սթալինի մարմինին փոխադրութեան առթիւ բայց Ալպանիա աւելի քան երբեք «Սթալինապաշտ» կը մնայ : Խորհ. Միութեան մէջ, ապասթալինացման շարժումը սկսած է եւ հսկայ աշխատանք մըն է : Պէտք է տապալել արձանները, փոխել քաղաքներու, փողոցներու, հրապարակներու, լեռներու անունները եւ վար առնել բոլոր նկարները :

ԼԷՈՓՈԼՏՎԻԼԻ կառավարութիւնը «ոստիկանական գործողութիւն» մը սկսաւ Քաթանկայի դէմ : Ադուլա որ այս լուրը հաղորդեց ձայնասփիւռ ճառով մը, աւելցուց թէ «գործողութիւնը կը վերջանայ երբ Չոմպէ տապալի » :

ՊՈՒՐԿԻՊԱ յայտարարեց գերմանական հեռատեսիլէն թէ Ալժերիոյ անկախութեան դէմ են Ֆրանսայի մէկմասը եւ բանակը :

ՀԱՐԱՒԱՅԻ Ֆրանսայի երկրագործական կազմակերպութիւնները կոչ մը ըրին որ ժողովուրդը պօյքոթի ենթարկէ տը Կոլի ճամբորդութիւնը, ճշդելով թէ իրենց ցոյցը քաղաքական բնոյթ չունի :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶՕՐ. ԷՕԶՏԻՒՐՔ «ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ» ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս յայտնի էր վերջին օրերու դէպքերէն, ընտրութեանց վաղորդայնին Թուրքիա քաղաքական ծանր տագնապ մը կ'ապրի : Գրած էինք թէ կարելի չեղաւ ո՛չ ծերակոյտի, ոչ ալ Երեսփոխանական ժողովի նախագահ ընտրել եւ Նոյեմբեր 1ին յետաձգուեցաւ այդ ընտրութիւնը որ 8 օրուան քուէարկութիւններէ ետք ոչ մէկ արդիւնք տուաւ : Վերջին երկու քուէարկութեանց ընթացքին Փրոֆ. Եօրուք իր թեկնածութիւնը քաշեց եւ միակ թեկնածու մնաց հալքեան մը՝ Ֆուատ Սիրմէն : Ատալէթի եւ Հալքի միջեւ եղած համաձայնութիւն մը թոյլ պիտի տար որ ընտրութիւնը դիւրաւ կատարուի բայց Ատալէթի կարգ մը անդամներ յամառեցան իրենց դիրքին մէջ եւ ճերմակ քուէ տուին : Սահմանադրական մեծամասնութիւնը 226 ձայն կը պարտադրէ :

Միւս կողմէ 14 «աքսորուածները» քաղաքական մուտք մը գործեցին, Կիրակի Փարիզի մէջ, տարուան մը լռութենէ ետք : Ծանօթ է որ Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէէն 14 սպաներ արտաքսուած էր եւ արտասահման ղրկուած : Ասոնք ցարդ ձայն չէին հանած բայց անցեալները Պրիւսէլ հաւաքուեցան կացութիւնը քննելու համար : Ասոնցմէ վեց հատ (գնդապետներ՝ Քապիպէյ, Թիւրքէշ, Էրքանլի, հարիւրապետեր՝ Էչին, Քափլան եւ Սոլմազէր) մամուլի առջեւ, պարզեցին իրենց խորհրդակցութեանց արդիւնքը : Պատասխանեցին կարգով, բայց թոյլ չտուին որ նկարուին կամ շարժանկարի առնուին :

Իրենց կարծիքով.— «Թուրքիոյ կացութեան ներկայ յեղաշրջումը կ'արդարացնէ մեր կրկնակի ազդարարութիւնները. եւ կը հաստատէ մեր համոզումը որ ընկերային ժողովրդապետութեան մը ըստեղծումին պէտք է կանխէր քաղաքական ժողովրդապետութիւն մը » : «Այդ պատճառով, կ'ըսէ ուրիշ մը, նորընտիր Խորհրդարանը պիտի չկարենայ դիմանալ այն ծանր հարցերուն որոնք կը ներկայանան երկրին » :

Վստահութիւն ունին որ Կիւրսէլ հայրենասէր եւ անձնազոհ մէկն է, արտաքին դետնի վրայ, հաւատարիմ կը մնան 1960 Մայիս 27ի յայտարարութեան որ կը հռչակէր Թուրքիոյ կապը Ատլանտեան Ուխտին :

Կը կարծեն նաեւ թէ Թուրքիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու գործակցութիւնը՝ նոյնքան օգտակար է Թուրքիոյ որքան արեւմտեան պլոքին :

Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիա վերադառնալու միտք չունին «կը վերադառնանք երբ կացութիւնը — երկրին եւ մերը — նպաստաւոր ըլլայ եւ ազգային շահերը պահանջեն » :

Վերջին հարցում մը եղած է իրենց «ինչո՞ւ Փարիզը ընտրած են մամուլի իրենց ասուլիսին համար :

— « Քաղաքակրթութեան եւ ազատութեանց օրրան՝ Փարիզը ընտրեցինք Թրքական Ազգ. տօնը ոգեկոչելու համար» :

Պրիւսէլի խորհրդակցական ժողովը եւ Փարիզի մամուլի ասուլիսը տեղի ունեցած են. Անգարայի իշխանութեանց հաւանութեամբ, ի՞նչ որ առնուազն հակասական է ... :

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԻՆ առթիւ, թղթատարը փակ ըլլալով, Յառաջ լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Նոյեմբեր 3 :

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

1959Ի ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Այո, մենք անծանօթ ենք իրար ։ Ոչ, Հայաստանը բնաւ չի ճանաչում Սփիւռքի մէկ միլիոն Հայերին ։ Մենք եւս, ըՍփիւռքում, սկսել ենք չճանաչել Հայաստանը, մանաւանդ նրա վերջին տարիների կեանքը ։ Եթէ չլինէին Ա. Խոնդկարեանի յօդուածները եւ Ա. Ա.ի տեսութիւնները «Հայրենիք» ամսագրում, սփիւռքահայ մամուլը գրեթէ անհաղորդ կը մնար Խորհրդ. Հայաստանի վերջին տարիների իրականութեան ։

Համախորհրդային, բայց մանաւանդ հայկական տեսակէտից մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող դէպք տեղի ունեցաւ 1959 Յունուարին, — ընդհանուր մարդահամար՝ Խ. Միութեան մէջ ։

Շատ հետաքրքրական եւ Հայերիս համար խիստ կենսական փաստեր երեւան եկան այդ մարդահամարի արդիւնքների մէջ ։ Բայց եթէ չլինէին Ա. Խոնդկարեանի մարդահամարի արդիւնքների մասնակի ներկայացումները, արտասահմանի Հայը ի՞նչ պիտի իմանար այդ մարդահամարի մասին ։

Ամէն տարի, Սփիւռքից բազմաթիւ տեղացուր եւ անտեղաս Հայաստանեայ մտաւորականներ են այցելում Հայաստան՝ խորհրդային իշխանութեան հացը վայելելով եւ նրա գովքը հիւսելով ։ Իրանցից գոնէ մէկը նեղութիւն քաշե՞ց Հայաստանի վիճակագրութեան բաժինը մտնելու եւ, բուն աղբիւրից օգտուելով, Հայաստանի վիճակագրական տուեալների հիման վրայ առարկայական լուրջ մի ուսումնասիրութիւն ներկայացնելու ։

Բոլոր «օ՜»երից աւելի արժէքաւոր են փաստերն ու թիւերը ։ Բացի քարոզչական լրճուկ գրութիւններից, մէկ հատիկ ուշադրաւ գործ չկայ այդ ուղղութեամբ ։

Չկայ, որովհետեւ նէո – հայաստանասէրներին հետաքրքրողը ոչ Հայաստան է, ոչ էլ հայ մշակոյթը, այլ այն, թէ ինչով կարելի է օգտուել Հայաստանից ու հայ մշակոյթից անձնապէս ։ Ո՞վ դըլուխ ունի մարդահամարի թուերի լեզուն հասկանալու յոգնութիւնը քաշելու, երբ կը բաւէ Երեւանի ձայնասփիւռի առջեւ կանգնել ու պոռալ.

— Օ՜, Հայաստան...

Այդքանը բաւական է Հայաստանասէրի հռչակ ստանալու եւ բարձր պատիւ կամ դրամ ունենալու համար ։

Իսկ յոգնութիւն ու դժուար աշխատանքը մնում է «ոչ – Հայաստանասէր» Խոնդկարեանների բաժին ։

1959 Յունուարի խորհրդային մարդահամարի մեզ համար ամենակենսական մասը ազգային հատուածն է, որ առաջին անգամ տեղ է գտել խորհրդային մարդահամարի մէջ ։ Նախորդ մարդահամարներում ազգային մասը բացակայում էր ։

Ա. Խոնդկարեանը, «Հայրենիք» ամսագրի (1960 Մարտ, թիւ 3 (409) իր ամսական տեսութեան մէջ, որքան կարողացել է աղբիւրներ ճարել, ներկայացրել է մարդահամարի տուեալների քննական վերլուծութիւնը ։

Դժբախտաբար, այդ յօդուածը պահանջուած լրջութեամբ ուշադրութեան առարկայ չեղաւ մեր մամուլի կողմից, մինչդեռ պէտք է արտատպուէր եւ մէկից աւելի անգամներ քննութեան առարկայ դառնար ։

Օգտուելով ամսագրի այդ տեսութիւնից, արժէ մի անգամ էլ անդրադառնալ մարդահամարի առանձնապէս մեզ հետաքրքրող մասին ։

1959 Յունուարին, մարդահամարի ամիսը, Խ. Միութեան բնակիչների թիւը 208.827.000 էր, որից Ռուսների թիւն էր 114.588.000 հոգի, մինչդեռ ռուսերէնը իրենց մայրենի լեզու համարողների թիւն էր 124 միլիոն, ուրիշ խօսքով՝ 10.500.000ից աւելի ոչ – Ռուսներ ռուսացել էին ։

Ըստ ազգութեան, Խ. Միութեան ժողովուրդների պատկերը, խոշոր գծերով, հետեւեալն էր.

Ռուսներ — 114.588.000, որոնց 99.8 առ հարիւրը իր մայրենի լեզուն համարում էր ռուսերէնը ։

Ուկրայինցիներ — 36.586.000, որոնց 98.8 առ հարիւրը իր մայրենի լեզուն համարում էր ուկրայներէնը ։

Ատրպէջանցիներ — 2.929.000, — 97.6 առ հարիւրը՝ ազերերէն ։

Հայեր — 2.787.000, — 89.9 առ հարիւրը՝ իր մայրենի լեզուն համարում էր հայերէնը ։

Վրացիներ ։ 2.650.000. — 98.6 առ հարիւրը վրացերէն ։

Օսեր — 415.000, — 87.7 առ հարիւրը՝ օսերէն ։ Աբխազներ, — 74.000, — 95.5 առ հարիւրը՝ աբխազերէն ։ Քիւրտեր — 50.000, — 89.9 առ հարիւրը՝ քիւրտերէն ։ Ասորիներ, — 22.000, — 64.3 առ հարիւրը՝ ասորերէն ։

Այս թուերից հետեւում է, որ Խ. Միութեան 2.787.000 Հայերի 10.1 առ հարիւրը, այսինքն՝ մօտ երեք հարիւր հազար Հայեր կորցրել են իրենց մայրենի լեզու հայերէնը, տակ է կամ արդէն օտարացել են եւ կամ օտարացման ճամբու վրայ են ։

Խ. Միութեան մէջ Հայերի թիւը Վրացիներից աւելի է, բայց Վրացիների մեծ մասը ապրում է իր հայրենի հողի վրայ եւ պահում է մայրենի լեզուն ։

74.000 Աբխազները, Վրաստանի սահմաններում, առանձին հանրապետութիւն են կազմում, մինչդեռ չուրջ հարիւր հազար Հայեր, գրեթէ զուտ հայաբնակ Ախալքալաքում, նոյնպէս Վրաստանի սահմաններում, տեղական ինքնավարութեան իրաւունք իսկ չունեն ։

Մարդահամարի լրիւ տեղեկութիւնները մեզ յայտնի չեն Կովկասից դուրս՝ Խ. Միութեան «եղբայրական հանրապետութիւնների» սահմաններում ապրող Հայերի մասին, ինչպէս, օրինակ, Խորհրդային Ռուսաստանի, Խորհրդային Ուկրայնիայի եւ Անդրկասպեան երկրների մէջ եւայլն (*) ։

Յայտնի է, որ Հիւսիս. Կովկասում, Դոնի շրջանում, Դոն բասում, Խրիմում, Մոսկուայում եւ այլուր հայկական հոծ զանգուածներ են գտնւում ։ Սրանց թիւը կէս միլիոնից պակաս չէ ։

Յայտնի է նոյնպէս, որ այս Հայերը, սակաւ բացառութեամբ, զուրկ են հայկական դպրոցներից եւ հայկական մշակութային հաստատութիւններից ։

Մոսկուայում, ուր այժմ հարիւր հազարից աւելի Հայեր են ապրում, չկայ ոչ իսկ մի հատ հայ դպրոց, ոչ մի հատ հայ մշակութային հաստատութիւն կամ կազմակերպութիւն, ոչ մէկ հայերէն թերթ ։

Անշուշտ, այս մօտ երեք հարիւր հազար Հայերի ապահայացումը գլխաւորապէս այս շրջաններում է տեղի ունենում ։

Ի՞նչ է ասում այս մասին 1959 Յունուարի մարդահամարը ։ Ի՞նչ բացատրութիւն ունեն այս մասին Հայաստան այցելող ոռնաքաշպաշտ Հայաստանասէրները...

Բայց դեռ չաւարտենք խօսքը մարդահամարի թիւերը ։

Ս. Վ.

(2 Շար.)

(*) ԽՄԲ. — Ա. Խոնդկարեանի Յառաջի մէջ գրած յօդուածաշարքին մէջ տրուած են այդ թիւերը ։ (Տես Յառաջ, 1960 Մարտ 22էն 29) ։

ՄԵԾ ՄԱՐԴԱՍԷՐԸ

(Ֆ. Նանսէնի ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

Կան մարդիկ, որոնց յիշատակը երբեք չի խամրիր տարիներու մոռացութենէն եւ յաւերժ կ'ապրի սերունդներու հոգիներուն մէջ ։ Այդ երջանիկ մարդոց շարքին կը պատկանի Նորվեկիացի ականաւոր գիտնական եւ մեծ մարդասէր Ֆրիտեոֆ Նանսէն ։ Նանսէն գիտութեան պատմութեան մէջ մտած է իբրեւ յայտնի բեւեռախոյզ, ովկիանոսագէտ եւ հեղինակ բազմաթիւ գիտական արժէքաւոր գիրքերու ։

Տակաւին Համալսարան յաճախող ուսանող մըն էր, երբ ձեռք առաւ բեւեռային ճամբորդութիւններու դժուարին եւ փոթորկալից ուղիները, որոնք փառքի անթառամ պսակներով հիւսեցին անոր անունը ։ Նանսէնի աշխարհագրական հետազօտութիւններուն մէջ առանձնակի տեղ ունի 1888ին դէպի Գրոէնլանտա կատարած իր ուղեւորութիւնը, որու ընթացքին դահուկներով կտրեց – անցաւ կղզիին արեւելեան անմարդաբնակ ափէն մինչեւ արեւմտեան ճակատներու բնակած ափը ։ Նանսէնի «Ֆրամ» նաւով (1893 – 1895) բեւեռային ճամբորդութիւններու մասին՝ ոգեւորական անցքերով ու հերոսական սխրագործութիւններով լեցուն տարեգրութեան առաւել աչքի զարնող էջերէն է ։

Ֆ. Նանսէն ոչ միայն սկզբունքի տէր գիտնական մըն էր, ոչ միայն յանդուգն էր ու կազմակերպչական շնորհքներու տէր, այլեւ անկեղծ մարդասէր, խաղաղասէր եւ արդարասէր անձնաւորութիւն մըն էր ։

Առաջին համաշխարհային պատերազմը բաւական եղաւ որ ցնցուէր մեծ մարդասէրի հոգին ։ Մէկ կողմ ձգելով գիտական իր հետազօտութիւնները եւ աշխատանքները, լծուեցաւ տարագիրները ամոքելու մարդկային գործին ։

Պատերազմէն ետք ստեղծուած Ազգերու Լիկային մէջ Նանսէնի եռանդուն ջանքերուն շնորհիւ իրականացաւ օտարութեան մէջ տառապող մօտ կէս միլիոն ռազմագերիներուն փոխանակութիւնը եւ հայրենադարձութիւնը ։

Այսօր, Նանսէնի ծննդեան հարիւրամեակի տարելիցին առթիւ, կը փափաքինք նշել անոր ջերմ վերաբերումը դէպի հայ ժողովուրդը, մասնաւորաբար, անոր գործադրած անխոնջ ջանքերը՝ առաջին համաշխարհային պատերազմէն ետք Սփիւռքի հայ տարագիրներուն մէկ մասը Հայաստան վերադարձնելու գործին մէջ ։

Այն օրերուն, ինչպէս յայտնի է, Հայաստան մատնուած էր ծանր կացութեան ու կառավարութիւնը գրաղած էր աւելի քան երկու հարիւր հազար Արեւմտահայ գաղթականները տեղաւորելու դժուարին գործով ։ Ասով հանդերձ, կը մտածուէր մասնակի, փոքր ծաւալով ներգաղթ կազմակերպել, փրկելու համար անմիջական կորուստի դատապարտուած Միջագետքի, Յունաստանի, Թուրքիոյ խլեակները ։

Եւ ահա 1925 Յունիս 17ին Հայաստան կը ժամանէ Ազգերու Լիկային յանձնաժողովը՝ Ֆ. Նանսէնի գլխաւորութեամբ ։ Նանսէն ուրախութիւն կը յայտնէ, որ հայ ժողովուրդը, որուն անցեալին ծանօթ է, յաջողած է ի վերջոյ մեծ զոհողութիւններու կերտել իր հայրենիքը, հաւաքուիլ իր պապենական հողին վրայ եւ վերականգնել իր դարաւոր մշակոյթը, երկիրը ։ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան հետ ունեցած բանակցութիւններուն ընթացքին Նանսէնի յանձնաժողովը կ'ուսումնասիրէ գաղթականները տեղաւորելու միջոցները, ծրագիրները ։

Վերադառնալով Եւրոպա, Նանսէն Ազ-

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈԶԻԷՐ

Այդ առաւօտուն, հայրիկս խռովեալ դէմք մը ունէր ։ Մայրս՝ սահմռկած, ցած ձայնով կը խօսէր ։ Սեղանատան մէջ նստած՝ կարուհի մը զբաղած էր սեւ հագուստներ կարելով ։

Ճաշը եղաւ շատ տխուր՝ փսփսուքներով լեցուն ։ Կը զգայի թէ՝ բան մը կար ։

Վերջապէս, մայրս, ամբողջովին սեւ հագուած ու շղարշուած, ըսաւ.

— Եկուր, սիրելիս ։

Հարցուցի իրեն թէ ո՞ւր կ'երթայինք ։ Պատասխանեց.

— Պետրոս, լաւ մտիկ ըրէ ։ Քու մեծ մայրիկդ Նոզիէր, գիտե՞ս, հօրդ մայրիկը... այս գիշեր մահացաւ ։ Պիտի երթանք հրաժեշտ տալու անոր եւ վերջին անգամ մը զինքը համբուրելու ։

Եւ տեսայ որ մայրիկս արտասուած էր ։ Խորունկ տպաւորութիւն մը կրեցի, վասնզի այդ տպաւորութիւնը՝ հակառակ երկար տարիներ անցած ըլլալուն, տակաւին չէ ջնջուած ։ Տարտամ բան մըն՝ զոր դժուար է ինծի բառերով նկարագրել ։ Չեմ կրնար նոյնիսկ ըսել թէ տխուր տպաւորութիւն մըն էր ։ Տխրութիւնը, գոնէ, անգութ բան մը չունի ։ Բառ մը միայն, «վիպական»ը կրնար պատշաճիլ այդ տպաւորութեան, որ, արդարեւ, կազմուած չէր իրական որեւէ տուեալով ։

Ամբողջ ճամբու ընթացքին կը մտածէի մեծ մայրիկիս մասին, եւ սակայն չէի կրցայ որոշ գաղափար մը կազմել թէ ի՛նչ պատահած էր անոր ։ Մեռնի՞լ, չէի կրնար գուշակել թէ ինչ կրնար ըլլալ ատիկա, կը զգայի միայն թէ պահը ծանրակշիռ էր ։

Մօտենալով մահուան տան, ինծի այնպէս թուեցաւ թէ շրջակայքը, բոլոր դըրացիները կը գտնուէին մեծ մայրիկին մահուան զօրեղ ազդեցութեան ներքեւ, որ փողոցներու առաւօտեան պահու լըռութիւնը, դրացիներու կանչերը, անցորդներու արագ շարժումները, պատուհաններէն մուրճին ազմուկները, բոլորն ալ մեծ մայրիկին մահուան հետեւանքներն էին ։

Չիս պատող այս մտածումին, որ գլխաւորաբար ամբողջութեամբ գրաւած էր, կը միացնէի ծառերուն դեղեցկութիւնը, օդին քաղցրութիւնը եւ երկինքին փայլը, զորս առաջին անգամ կը նշմարէի ։

Կը զգայի թէ կը քալէի խորհրդաւոր արահետէ մը, եւ երբ փողոցի մը անկիւնէն, տեսայ փոքրիկ պարտէզը եւ ծանօթ տաղաւարը, արտակարգ բան մը գտած չըլլալու յուսախաբութիւնը ունեցայ ։ Թռչունները՝ կ'երգէին ։

Վախ զգացի եւ մայրիկս կը դիտէի ։

Անոր աչքերը, լեցուն կրօնական ակնածանքով մը, յառած էին կէտի մը, որուն վրայ ես ալ ուղղեցի հայեացքս ։

Այն առեն, մեծ մայրիկին մահուան սենեակին պատուհաններուն սպիտակ վարագոյրներուն արանքէն նշմարեցի տկար ու տժգոյն ցոլք մը՝ որ կը դողդողար ։ Եւ այս ցոլքը օրուան լոյսին մէջ այնքան մահաշուք էր, որ գլուխս թեքեցի՝ այլեւս չտեսնելու համար զայն ։

Բարձրացանք փայտեայ սանդուխներէն եւ անցանք յարկաբաժինէն, որ լեցուած էր խոր լռութեամբ ։

Երբ մայրիկս երկարեց ձեռքը՝ բանալու համար սենեակին դուռը, ուզեցի կեցնել անոր թեւը...

Ներս մտանք ։

Բազկաթոռին վրայ նստած կրօնաւորուհի մը ոտքի ելլելով, տեղ տուաւ մեզի մահիճին կողքին ։

Մեծ մայրիկս հոն էր, պառկած, աչքերը փակ ։

Ինծի այնպէս թուեցաւ որ անոր գլուխը ծանրացած էր, ծանրացած քարի մը պէս, այնքան որ կը փորէր բարձը...

Ինչպիսի յստակութեամբ մը տեսայ զայն ։

Սպիտակ գլխանոց մը կը ծածկէր անոր մազերը ։ Սովորականէն ունազ ծեր կ'երեւար, հակառակ որ գունաթափ էր ։

Ու, կը թուէր թէ չէր քնանար ։ Եւ սակայն, ուրկէ՞ կուգար իր դէմքին այն հեզնական ժպիտը, որուն տեսքը այնքան ցաւ կը պատճառէր ։

Ինծի թուեցաւ թէ արտեւանունքը կը շարժէին քիչ մը, անկասկած՝ որովհետեւ ցուցադրուած էին սեղանին վրայ պլպլացող երկու մոմերու դողդղացող լոյսին դիմաց, պնակի մը քովիկը՝ որուն մէջ օրհնեալ ջուրի մէջ թաթխուած էր ձիթենիի ոստ մը ։

— Համբուրէ մեծ մայրիկը, ըսաւ մայրս ։

Յառաջացուցի շրթունքներս ։ Այն տեսակ մը պաղութիւնը զոր զգացի, անոր նմանը չունի եւ երբեք ալ պիտի չունենայ ։

Խոնարհեցուցի աչքերս եւ լսեցի մայրիկիս հեծկլտանքը ։

Ճշմարտապէս չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պիտի ըլլար վախճանս եթէ մեծ մայրիկիս սպասուհին գլխս չհեռացնէր այդ սենեակէն ։

Անիկա բռնեց ձեռքէս, տարաւ խաղալիկներ ծախողի մը խանութը եւ ըսաւ ։

— Ընտրէ՛...

Ընտրեցի աղեղ մը եւ սկսայ զուարճանալ սխեսի հատիկներ արձակելով դէպի ծառերուն տերեւները ։

Մոռցած էի մեծ մայրիկս ։

Միայն գիշերը, հայրս տեսնելով էր որ առաւօտեան մտածումներս վերստին եկան ։ Խեղճ հայրիկիս անճանաչելի էր դարձած ։ Դէմքը ուռած էր, կը փայլէր, կարծես ողողուած կրակով, աչքերը թաց, շրթունքները՝ պրկուած ։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(1 Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Յառաջ շատ առիթներ ունեցած է գնահատական տողեր նուիրելու Շուշան Միլտոնեանի հաստատուն տաղանդին : Երիտասարդ տաղաչարը (արփիսթ), որու համբաւը տարածուած է Վենետիկէն Թէլ-Աւիվ ուր արժանացաւ միջազգային մրցումի առաջին մրցանակին, շատ առիթ չէ տուած սակայն, Փարիզահայութեան զինք լսելու: Վերջերս հեռատեսիլէն կրցանք նախաճաշակ մը ունենալ, իսկ յառաջիկայ Զորեքշաբթի (Նոյեմբեր 8) Սալ Կավոյի մէջ, Շուշան Միլտոնեան ընկերակցութեամբ ձայնապատկերասփիւռի Սենեակի նուագախումբին պիտի նուագէ Խաչել եւ Փիծծեթթի :

գրու Լիկային կը ներկայացնէ իր գլխաւորած յանձնաժողովին զեկոյցը, Լիկայի անդամ պետութիւններուն առաջարկելով Հայաստանի հաշուոյն վարկ բանալ կամ փոխառութիւններ ընել՝ հայ տարագիրներու ներգաղթին համար: Այդ առթիւ կ'արտասանէ փայլուն եւ ընդարձակ ճառ մը, որու ընթացքին կը շեշտէ, որ միակ վայրը, ուր կարելի է համախմբել աշխարհացրիւ Հայութիւնը, անիկա Հայաստանն է: «Պէտք է հաշուի առնել նաեւ, որ հայ գաղթականները իրենք կը փափաքին երթալ Հայաստան՝ շինելու համար իրենց ազգային հայրենիքը»:

Սակայն, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, հայ գաղթականները Հայաստան տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագիրը անտարբերութեամբ եւ լուռ հակակրութեամբ ընդունուեցաւ Լիկայի մէջ բազմած մեծ պետութեանց դիւանագէտներուն կողմէ : Անոնք, անմիջապէս, որ իրականութեան մէջ անոնք մտադրութիւն ալ չունէին լիզօրէն օգնելու հայ տարագիրներուն, եւ հանրային կարծիքին ճնշման տակ հարկադրուած «քննարկելով» այդ հարցը, կը փափաքէին խաբել հանրային կարծիքը :

Այս անտարբերութենէն խայթուած Նանսէն հրատարակեց մեղադրագիրք մը՝ մեծ պետութիւններուն եւ Ազգերու Լիկային դէմ : «Խաբուած Ժողովուրդ» խորագրուած այդ գիրքը, որ ինչպէս ճիշդ կերպով բնորոշած է անգլիական Թայմզ թերթը, «կարիճի պէս իր պոչին մէջ խայթոց ունի, որ կը վիրաւորէ հաճոյակատարութիւնը բոլոր անոնց, որոնք խոստացան աւելին, քան ի վիճակի էին կատարելու» :

Հայութիւնը չի մոռնար մեծ մարդասէր Ֆ. Նանսէնի անկեղծ եւ բարեացակամ վերաբերումը դէպի իր ցաւերը եւ ըստ այնմ պիտի գնահատէ ապագային եւս, ինչպէս ըրած է ցարդ :

Հ. ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Այս տարի, ինչպէս միշտ, դարձեալ Ստոքհոլմի մէջ, 1961ի գրականութեան Նոպելեան Մրցանակի բաշխումը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու :

Բազմաթիւ եւ բազմազգի էին թեկնածուները : Առնուազն հաւանական ընտրելիներ կը նկատուէին անգլիացի գրողներ՝ Կրահըմ Կրին եւ Լորընս Տիւրել, իտալացի գրագէտ Ալպերթօ Մորավիա, գերմանացի՝ Հէյնրիխ Պոլ, իսրայէլացի փիլիսոփայ՝ Մարթէն Պիւպեր եւ Եուկոսլաւ վիպասան՝ Իւօ Անտրիչ :

Շուէտի Արքայական Կաճառը այս տարուան գրականութեան Նոպելեան մրցանակը յատկացուց Եուկոսլաւ վիպասան Իւօ Անտրիչի, ընդգծելով թէ՝ «Եուկոսլաւ գրագէտը պսակաւորուած է վասնզի ան դիւցազնական աշխուժութեամբ մը կարողացած է նկարագրել մարդոց ճակատագիրը, ներշնչուելով իր սեփական երկրին պատմութենէն» :

Իւօ Անտրիչ, Եուկոսլաւիոյ լաւագոյն գրողներէն մէկը ըլլալով հանդերձ, է նաեւ իր երկրին քաղաքական վերիվայրումներուն մէջ կարեւոր դեր խաղացած դէմք մը :

Ծնած է 1892ին, Պոսնայի գիւղերէն Տոլաքի մէջ: Նախնական կրթութիւնը Սարայեվոյի մէջ ստանալէ ետք, կը յաճախէ Զագրեպի, Կրացի եւ Վիէննայի համալսարանները :

Իր երիտասարդ ուսանողի տարիներէն իսկ կը մասնակցի Սերպիոյ Ազգային յեղափոխական շարժումին, որ ինչպէս գիտենք, 1914ին, Սարայեվոյի մէջ կազմակերպեց մահափորձ մը որուն զոհ գացին Աւստրիոյ գահաժառանգ արքիդուքս Ֆրանսուա – Ֆերտինանտ եւ իր կինը եւ որ ահազանգը հնչեցուց առաջին համաշխարհային պատերազմին: Ազգային յեղափոխական այս շարժումին իր մասնակցութեան պատճառով, Իւօ Անտրիչ կը բանտարկուի բազմաթիւ անգամներ եւ այս շրջանէն է որ կը սկսի իր գրական գործունէութիւնը :

Երկրորդ աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, կը յարի մարեշալ Թիթոյի շարժումին, երկար տարիներ Եուկոսլաւիոյ խորհրդարանին մաս կը կազմէ, առանց սակայն դոյզն իսկ դադրեցնելու գրական աշխատանքները :

Իր կարեւոր երկասիրութիւններէն կարելի է յիշատակել «Օրիորդ», «Կամուրջ մը կայ Տրինայի վրայ» եւ «Թրավնիքի քրոնիկը»: Եուկոսլաւ գրագէտին այս վերջին երկու գործերը թարգմանուած են Ֆրանսերէնի, առանց սակայն մեծ ընդունելութեան արժանանալու Ֆրանսայի մէջ:

×

Ֆրանսական Ակադեմին իր կարգին 1961ի վէպի մրցանակը յատկացուցած է վիեթնամցի գրող Ֆամ Վան Քիի, անոր «Կորսնցնել իր բնակարանը» վէպին համար :

Ֆամ Վան Քի ծնած է 1916ին Կեդրոնական Վիեթնամի մէջ, եւ իր մատաղ հասակէն արդէն հակում ցոյց տուած է գեղեցիկ գրութեանց, գրելով քերթուածներ :

1938ին Փարիզ գալով կը շարունակէ իր գրական ուսումնասիրութիւնները, յաճախելով Սորպոնի գրականութեան բաժինը : Ազատագրութեան շրջանին տնօրէն կը կարգուի Վիեթնամի յատկացուած Ֆրանսական ձայնասփիւռի բաժնին :

«Կորսնցնել իր բնակարանը» դասական ոճով գրուած վէպ մըն է, ուր հեղինակը կը վերակոչէ Ճափոնի 1870ական թուականներու արդիականացումը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՋՈՀ ՄԸ

Նոյեմբեր մէկ: Ամենայն Սրբոց նուիրական տօնին, ամէն ոք կը փութայ գերեզման, ծաղկազարդելու իր մեռելը, բնական մահով թէ պատերազմի պատճառով վախճանած :

Այս առթիւ, պարտականութիւն կը զգամ տալ զինակից հայ գերիի մը կեանքէն քանի մը գիծ :

Օգոստոս 29ին, Լա Կուրնէի Հայութիւնը, գլխաւորութեամբ Փարիզ ինկած ուսանող աբեղայի մը պատշաճ արարողութեամբ, սեւ հողին յանձնեց հազիւ 56 տարեկան ռազմագերի Հայկ Լոլոյեանի չարատանջ մարմինը, թողլով պարթեւահասակ ծերունի մայր մը սգաւոր :

Բ. Աշխարհամարտին, Լա Կուրնէի Հայութիւնը եւս, ուրիշ շրջաններու նման, իր ծոցէն ճակատ ղրկեց տասնեակ մը : Անոնցմէ մէկն էր նաեւ ողբացեալը : Պրուսայի շրջանէն, արհեստով կօշկակար: Ունէր ձեռակած յատկութիւն մեքենական եւ ելեկտրական ճիւղերու մէջ:

Գերի կ'իյնայ Տիժոնի մէջ: Կերպով մը տուն լուր կը հասցնէ :

Իսկոյն, իր մօրեղբօր աղջիկը, Ռոզի – Վարդ (Թարգմանի Նուարդ) Ֆրանսական բեմերու ծանօթ արուեստագիտուհին, որ քանի մը Ֆիլմերու մէջ կ'երեւի, իր քրոջ հետ կը փութայ Տիժոն, գերիներու կայանը :

Ափսոս որ, Հայկ արդէն իր ոտքը գերմանական հողը դրած էր :

Կը վերադառնան սրտի մեծ ճմլումով :

Գերմանիոյ մէջ գերութեան լուծը կը տանի հինգ տարի, անտրտունջ: Ոչ մէկ փորձ տուն վերադարձի :

Օր մըն ալ, զինք կը լծեն երկաթուղիի գծի դժոխային աշխատանքին: Սարսուռ մը կ'անցնի ներսէն: Երբեք չէր մոռնար խժդուժ գերման պահակին սեւեռաբիր նայուածքը: Այլայլած էր, ի տես իրեն վերապահուած աշխատանքին առջեւ: Բայց պէտք էր որ կատարէր: Անտովոր ճիգ մը, եւ ահա կը խաթարէ իր ողնասիւնը : Կը կքի ու կ'իյնայ թաւալգլոր :

Հիւանդանոց: Կը դարմանեն հնարաւոր չափով: Ոտքի, սակայն կորաքամակ : Գերի մը պէտք չէ որ նստի ձեռնածալ : Կը տեղաւորեն զինք Նիւրընպէրկի մէջ, ծերուկ կօշկակարի մը խանութը, երեկոները կայան վերադառնալու պայմանով :

Ազատագրութիւն : Հայկ կը գտնէ իրենները: Բժշկ. Զին. Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Ճակատ մեկնումի եւ գերութենէն վերադարձի թղթածրարները սեղանին վրայ: Մանրակրկիտ քննութիւն : Կը սահմանեն ճիգի կենսաթոշակ մը, պարբերաբար յաւելումի խոստումով: Կը յանձնարարուի գործածել տաղտկացուցիչ կաշիէ խոշորկեկ սեղմերան: Ողնասիւնը իբր թէ ուղիղ պահելու համար :

Երկար ատենէ ի վեր, Տոքթ. Արշակ Պօղոսեանն էր, որ հայրաբար խնամեց այս տղան : Վերջերս դարձած էր կորաքամակ: Այս պատճառով միշտ անկողնոյ մէջ:

Նախախնամութեան դեր մըն ալ վերապահուած էր Զ. Ո. Միութեան պատուոյ նախագահ «Օհանեան Հայրիկ»ին դուստր Օր. Երանուհիին :

Արդարեւ, պատկան իշխանութեանց մօտ բոլոր դիմումնագրերը ինքն էր որ կը պատրաստէր մեքենագիր :

Ամէն միջոցի, հնարի դիմեց, որպէսզի կենսաթոշակը ըլլայ շօշափելի եւ Հայկ չստիպուի գոնէ անթոյլատրելի վիճակով գործի երթալ :

Օգոստոսի կիսուն հիւանդը կ'որոշէ հիւանդանոց փոխադրուիլ :

Փրկարար կարգադրութիւն:Խեղճ մայրը, ամիսներու ընթացքին, ի տես որդւոյն վիճակին հազիւ կը զսպէր իր անհուն ցաւը : Երբ ձեռքը սեղմէր հիւանդանոց այցելող մը, Հայկ կ'ըսէր.

— Թէեւ բան մը չունիմ, բայց ձեռքդ լուա, հա՞ :

Շատ լաւատես էր: Կը յուսար շուտով տուն վերադառնալ :

Օգոստոս 26ին էր, մեր սիրելի Հայկը խփեց իր աչքերը, ժպիտը դէմքին, բանի մը մրմունջով :

Արձակուրդ է : Քահանայ չկայ : Դիպուածով՝ Փարիզ գտնուող ուսանող աբեղայ մը կը կատարէ թաղման արարողութիւնը :

Սիրելի Հայկ,— Մեռելոցի տօնին առթիւ ընդունէ սիրոյ եւ յիշատակի այս տողերը իբրեւ ծաղկեպսակ, բախտակից ու զինակից ընկերոջդ կողմէ :

Հ. ԽԱՆԵՍԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սամսոնի Հայութեան ՏԽՈՒՐ ԲԱԺԻՆԸ 1915էն 1918ի ՄԷՆ ԵՂԵՌՆԷՆ : Գրեց Օթոն Յ. Հէքիմեան : Փարիզ 1961 :

«ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ», գրեց Յակոբ Տէր – Յակոբեան, 525 էջ: Գին 12 Ն. Ֆ.: (Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ Կրթ. գործերուն), Տպարան Տէր – Յակոբեան, Փարիզ 1961:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ատ ղալափարը մտքերնին անգամ չեն բերեր : Անոնք կը պնդեն թէ՝ «կուսակցութիւն մը կազմակերպել՝ ազգային յառաջդիմութիւն պատրաստել» կը նշանակէ: Հետեւաբար պէտք է ազգը բաժնել :

— «Ազգը բաժնել՝ յառաջդիմութիւն պատրաստել» կը նշանակէ՞, գոչեց Ներսէս Արծրունին յուզուած ձայնով մը :

— Ճիշդ այդ սկզբունքն ունին :

— Կեցէք, Տէր Հայր, ընդհատեց հիւրակայ մարդը: Վաղը տեսակցութիւն մը ունինք Պ. Աւետիսեանի հետ այդ մասին: Զըլլա՞ր :

— Դուք գիտէք... միայն թէ զգուշութիւնը ձեռքէ հանելու չէ :

Տէր Սիմոն այս վերջին խօսքը տալէն ետքը «հանդիստ քուն» մը մաղթեց Ներսէս Արծրունիին ու մեկնեցաւ :

Պառաւ մամիկը, որ խօսակցութեան միջոցին ներկայ չէր, ներս եկաւ ու թրթռուն ձայնով մը ըսաւ.

— Որչափ բարի մարդ մըն է մեր Տէր Սիմոնը Ներսէս, իրաւ որ հրեշտակի մը պէս կը սիրուի: Կը տեսնե՞ս, ամենեւին փոխուած չէ: Քսան տարի առաջ ինչ սիրտ որ ունէր, այսօր միեւնոյն հայրենասէր սիրտը կը պահէ ու անոր կրակը մարած չէ :

Ներսէս Արծրունին այնքան խորապէս յուզուած էր որ չկրցաւ պատասխանել. անոր երեւակայութեան առջին պատկերացած էր մթին ու ահաւոր ամպ մը որ կ'իջնէր պաշտած ազգին վրայ: Հետեւաբար չլսեց հօրաքրոջ բառերը :

Տէր Սիմոն իր հոգին դառնացուցած էր ... իր հոգին, որ հայրենեաց քաղցրութիւնը զգացած էր լեռներու մէջ :

Ուստի առանց բառ մը արտասանելու, ձեռքը տժգոյն ու հրատապ ճակտին տանելով սկսաւ մտածել :

Պառաւ կինը տեսնելով որ իր եղբօր զաւակը խօսիլ չէր ուզեր, խնդրեց որ քնանալու երթայ :

Ներսէս Արծրունի ոտքի ելաւ ու ննջարանը քաշուեցաւ :

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԸ

Վերջալոյսի ատեն էր :

Երկինքը սեւ ամպերով կը ծածկուէր :

Այդ միջոցին ցնցոտիներ հագած մարդ մը Վանայ բանտին դուռը կանգ առաւ : Խորին ու ազուշ նայուածքով մը դիտելէ ետքը չորս դին՝ դուռը կեցող զինուորի մը մօտեցաւ Թուրքերէն լեզուով հարցուց .

— Ներսո՞ն է բանտապահը .

— Այո, ներսն է . պատասխանեց դռնապան զինուորը .

— Կրնա՞մ տեսնել .

— Կրնաս .... :

— Ուրեմն թողուցէք որ քովը երթամ :

— Գնա, հրամայեց զինուորը :

Ցնցոտիները հագած մարդը, որ Միրօ ախպարն էր, զգուշութեամբ մը դէպի բանտին սրահը յառաջացաւ : Այն տեղ իր դէմն ելաւ բանտապահը :

— Ի՞նչ կ'ուզես , հարցուց բանտապահը զարմացած .

— Ձեր մեծութեանը հետ կը փափաքէի խօսիլ, մրմնջեց Միրօ ախպար, որ աղէկ ուսումնասիրած էր Թուրքերու սիրտը գրաւող բացատրութիւնները :

— Դո՞ւն, վրայ բերաւ բանտապահը :

— Այո, ծառանիդ .

— Եկուր նայիմ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես , ընդհատեց բանտապահն ու առաջնորդեց զինքը շուաքին վրայ բացուած փոքրիկ սենեակ մը, ուր կը բնակէր ինքը :

Միրօ ախպար սենեակը մտաւ ու փայտէ աթոռի մը վրայ նստեցաւ :

— Պատմէ, ի՞նչ կ'ուզես , թոթովեց բանտապահը :

— Ես մուրացկան մըն եմ, բարի սանտապահ, նկատել տուաւ Միրօ ախպար. բայց ձեռքիս մէջ բարիք մը ունիմ զոր կ'ուզեմ ձեր մեծութեան նուիրել, ատոր փոխարէնը՝ փոքրիկ ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ :

Բանտապահը խոշոր խոշոր բացաւ իր աչքերը ու տարօրինակ նայուածք մը նետեց մուրացկանի հագուստով ծերունիին վրայ. կարծես թէ չհասկցաւ անոր առաջարկութիւնը, չհասկցաւ անոր նուէր բառին նշանակութիւնը... չհասկցաւ, այո, որովհետեւ նիւթական ոեւէ ակնկալութիւն մը չէր կրնար ունենալ ցնցոտիներու մէջ ծածկուած ողորմելի մարդէ մը. այդ պատճառաւ ժպիտով մը հարցուց .

— Ի՞նչ ծառայութիւն կը խնդրես ինէ. իմ ձեռքէս ի՞նչ կուգայ .

— Դուք ամէն բան կարող էք ընել , վրայ բերաւ Միրօ ախպար .

Ի՞նչ բան .

— Օրինակի համար կարող էք գաղտնապէս գործ մը վերջացնել եւ փոխարէնը կլորիկ գումար մը ստանալ .

— Ուսկից պիտի ստանամ .

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օր. Հերմինէ Մխսքճեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին, Այրի Տիկին Մառի Կիւրճեանի մահուան առթիւ (Կրընոպլը): (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տիգրան Խարբութլեան, Պ. Կի Խարբութլեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Թորիկեան, Միչէլ եւ Ֆիլիփ Խարբութլեան, Օր. Անիթա Թորիկեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ա. Օզօղեանէ յիսուն Ն. Ֆ. եւ Տէր եւ Տիկին Ս. Տիւյմէճեանէ 10 Ն. Ֆ., ընկերուհի Գ. Գայթանճեանի մօրը մահուան առթիւ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԱԶԳ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբի գրադարանը բաց է Երեքշաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Խրիմեան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ ֆրանսերէն ընտրուած գիրքեր:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Պարահանդէսը 4 Նոյեմբեր

Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

Նուագախումբ ՌՕԺԷ ԿՕՄԷԶ

եւ զանազան անակնկալներ

Մուտ գոյն զգեստը պարտաւորիչ է

կանխաւ ապահովեցէք ձեր սեղանները: Հեռաձայն 20·71·10

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

1894ին Իզմիր ծնած, ապա Լիոն եւ Կրընոպլը ապրած՝ ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՏԻՎԱՆԵԱՆ: 1942էն 45 Գերմանիա գտնուած է եւ ֆրանսերէնի դասեր տուած Ֆլենսպուրկ, ուր բարեկամացած է գերմանացի ընտանիքի մը հետ որ իրմէ լուր չունի 1945էն ի վեր, եւ կ'ուզէ կրկին յարաբերութեան մէջ մտնել կամ տեղեկութիւններ ստանալ իրմէ: Կրնայ ուղղակի գրել Թորսէնի կամ Տոքթ. Պէօքէլի կամ գրել Յառաջի խմբագրութեան:

Մեր յարգելի յաճախորդներուն կը հաղորդենք թէ, 35 տարի է Լիոն հաստատուած

ԱՐԱՔՍ ՏՊԱՐԱՆԸ

(Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ)

Փոխադրուած է.—

60, Rue d'Anvers, LYON 7e

Tél: 72-89-03

եւ ընկերութեան վերածուած ըլլալով այսուհետեւ կը կոչուի՝

Imprimerie d'Anvers

S. A. R. L. au Capital de 30.000 N. F.

Ինչպէս առաջ, ներկայիս ալ կը ստանձնենք տպագրական հայերէն գործեր, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն, ամէն տեսակ, վարչական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստի վերաբերեալ գործեր:

ԴԻԻՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԾԱՂԱՆԴԻ ՇԱՐԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆ ԽՄԲԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի ամենահին եկեղեցւոյ

St. Germigny des Près

(Օրլէանի մօտ)

Որուն ճարտարապետը Հայ մը եղած է:

Որ շինարարն է նաեւ էքս լա Շափէլի հռչակաւոր գմբէթին:

Հանրակառքով երթուդարձ 10 Ն. Ֆ.

ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ.— Ազգ. Տուն՝ 32 Րիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ կիրակի, Նոյեմբեր 5, ժամը ճիշդ 8ին:

Կանխաւ ապահովել տեղերը մինչեւ Հոկտեմբեր 28ը:

ԴԻՄԵԼ.— Պ. Ադամեան,
53, Rue de Châteaudun TRI. 57-74

Պ. Դանիէլեան,
38, Rue des Châlons NAT. 42-50
Métro : Gare de Lyon

Centre d'Etudes Arméniennes
32 Rue de Trévise, Métro : Cadet

Ուրբաթ օրերը 18էն 21

Excursion en autocar à Germigny-des-Prés où se trouve la plus vieille Eglise de France dont l'architecte fut un Arménien.

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ: կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

JACQUES TORANIAN

Agent Immobilier

Assureur Conseil.

Ձեզի պիտի ընդունի ամէն օր իր գրասենեակը

RIVE GAUCHE IMMOBILIER

42, Bld. Arago — Tél. : POR. 03-94

կամ ձեզի կ'այցելէ ժամադրութեամբ ՓԱՎԻՅՈՆՆԵՐՈՒ, ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒ, ՇԷՆՔԵՐՈՒ (fo-փրոփրիէթէ) ՀՈՂԵՐՈՒ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒ, ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ, ԱՌՈՒԾԱԽԻ ձեր բոլոր խնդիրներուն համար

Expertise Gratuite

Ձեր տրամադրութեան տակ է նաեւ բոլոր ապահովագրութեանց համար

Auto
Incendie
Dégâts des eaux
Vie

— PRIX ETUDIES —

Tous risques assurés

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբը այց մը պիտի կատարէ այս Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, իրենց ընկերներէն ՓԻԷՐ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (մեռած Ալժերիոյ ճակատը):

Ժամադրավայր՝ 10ին, Խրիմեան դպրոցին առջեւ:

×

PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին, տարեկան այց, այս Կիրակի ժամը 3ին.— Ա. Ահարոնեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Անդրանիկի, Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն:

Հաւաքուիլ Կամպեթայի մուտքին առջեւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

×

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, որուն կը մասնակցին.—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱԱՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի:

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի Թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
(Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կ'արտասանեն.— Օր. Օր. Մարի Աւեեան, Ս. Շահինեան, Օ. Քէչէճեան:

Կ'երգեն.— Բիւզանդ Պալեան, Գօգօ (Ռոմանէն):

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ: Ա. Գասեան, Ա. Ղազարոսեան, Ա. Շահինեան:

Մուտքը ազատ է

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ:

×

Երկուշաբթի, 20 Նոյեմբեր, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ, Սարգիս Պօղոսեան կը ներկայացնէ իր եօթներորդ պտոյտը հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Միջնադարեան գանձեր»:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ, ՅԱՏԿԱՊԷՍ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տպարան ՍԵԻԱՆը կը ստանձնէ տպագրութիւնը այն գիրքերուն, որոնց հեղինակները կամ հրատարակիչները հեռու են հայկական տպարաններէ եւ միջոց չունին իրենց գործերը անձամբ սրբագրելու:

Հայ հեղինակները իրենց գործերուն տպագրութիւնը վստահելով Տպ. ՍԵԻԱՆԻՆ, կը տիրանան հետեւեալ առաւելութիւններու.

1.— ԱՆԹԵՐԻ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2.— ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ
3.— ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՏԱՌԱՏԵՍԱԿՆԵՐԷ ՋԵՐԲԱԿԱԶԱՏՈՒՄ
4.— ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՇԱՀ
5.— ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԱՐԱԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանի հայ հեղինակները ի նկատի ունենալու են որ Լիբանանի մէջ գիրքի մը տպագրութիւնը առնուազն կրկնապատիկ աժան է քան այլուր տպագրուածը:

Ցեառոյ տպարան ՍԵԻԱՆը ունի — ՍԵԻԱՆ Հրատարակչական Տան Տէր եւ Տնօրէն Պ. Սիմոն Սիմոնեանի հսկողութեան տակ — մասնագէտ սրբագրիչներու խումբ մը, որ կրնայ բաւարարութիւն տալ ամէնէն բծախնդիր եւ դժուարահաճ հեղինակներուն:

Բազմաթիւ հեղինակներ իրենց գիրքերուն տպագրութիւնը արդէն վստահած են Տպ. ՍԵԻԱՆԻ:

Հայրենակցական Միութիւններ իրենց գաւառներուն պատմութեանց տպագրութիւնը յանձնած են Տպ. ՍԵԻԱՆԻ, ուր տպուած են եւ կը տպուին ՍԱՍՈՒՆԻ, ԹՈՄԱՐԶԱՅԻ և ՄԱԼԱԹԻՈՅ մեծահատոր պատմութիւնները: Հայագիտական եւ գրական մեծարժէք գործեր տպագրուած են եւ կը տպագրուին Տպ. ՍԵԻԱՆԻ մէջ:

Տպ. ՍԵԻԱՆԻ մէջ տպագրուած իւրաքանչիւր գիրք ձերծ կը մնայ գրաշարական եւ նոյնիսկ հեղինակային բազմաթիւ սխալներէ:

Տպ. ՍԵԻԱՆԻ մէջ տպուած իւրաքանչիւր գիրք կրկնապէս որակաւոր կը դառնայ:

Հասցէ՝

S. SIMONIAN. B. P. 2669. Beyrouth. Liban. Tél. 37433

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — VENDREDI 3 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9245 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5046

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

—o—

Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը այս անգամ կը զուգադիպէր Համայնավարներու Մոսկուայի համագումարին, որ նոր վերջացաւ :

Ու մինչ առաջինը տեղի կ'ունենար ա... Թմրկահարութեան, լուրջ ու հա... մթնոլորտի մէջ, Կոմկուսի ժո... կը բացուէր Ալպանական «ռում... ով, որ անմիջապէս մեծ աղմուկ կը ...ուցանէր, սպասելով միլիոնաւոր ...ննոց հիւլէական ռումբերու պայթու... եւ մինչեւ երէկ պաշտամունքի ա... ...եալ կուռքերու դղրդալին կործա... ...մին :

Համայնավար կուսակցութեան ներքին ...ատումը կը հրապարակուէր շարունակ ...կերպով : Ու բոլշեւիկեան տարե... ...րութեանց մէջ աննախընթաց բան մը ...տեղի կ'ունենար : Ամենազօր Խրուշչեւի ...դէմ հրապարակաւ քննադատական խօսք ...կ'ուղղէր Չու Էն Լայ : Համայնավարական ամէնէն մեծ երկիրը՝ Չինաստան՝ ...ութեան կը փութար ամէնէն պզտի... Ալպանիոյ :

Մոլոթովի, Մալենքովի, Վորոշիլովի եւ ընկերներուն դիմակազերծումը, ըՍ... Թալինի ոճիրներուն հրապարակումը եւ ...րակից խնդիրները եկան անգամ մը ...ւս հաստատելու թէ «փտած բան մը կայ ...Դանիոյ թագաւորութեան մէջ» : Սթա... ...լինի արտաքսումը Կարմիր Հրապարակի ...դամբարանէն կը հանդիսանայ ատոր ան... ...հերքելի փաստը :

Անդրադառնալով Հռոմի ընկերվարական համագումարին, ըսենք թէ պատգա... ...ւորները ուսումնասիրուած, գրաւոր ...զեկուցումներով պարզեցին իրենց տեսա... ...կէտները՝ օրուան կարեւոր հարցերու ...մասին :

Պերլինի եւ Արեւելեան Գերմանիոյ, ...զինման, գաղթատիրութեան, բա... ...րուկ ազգերու ազատագրութեան, թե... ...րած երկիրներուն նիւթապէս աջակցելու ...անհրաժեշտութեան, հասարակաց շու... ...կային, նոր սերունդին, Եւրոպայի տըն... ...տեսական միութեան, ժողովուրդներու ...ինքնորոշման, արեւելք – արեւմուտք ...յարաբերութեան եւ առհասարակ մի... ...ջազգային քաղաքական հարցերու մա... ...սին կարծիքներու փոխանակութենէ ...վերջ, միաձայնութեամբ քուէարկուեցան ...համապատասխան բանաձեւեր :

Գերմանիոյ եւ Պերլինի հարցերը ամէ... ...նէն աւելի հրատապ եւ այժմէական հան... ...գամանք կը ներկայացնէին, սպառնալով ...խաղաղութեան : Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան նախագահ Կէյցքէլ առաջարկեց բանակցութեանց ճամբով, առանց ուժի դիմելու լուծել զանոնք : Բանակցիլ չի նշանակեր անձնատուր ըլլալ : Պէտք չէ Խ. Միութեան ձգենք նախաձեռնութիւնը : Եթէ նախապէս բանակցած ըլլայինք, Պերլինի վէճը չէր ծագեր, ըսաւ : Ու առաջարկեց ազատ աշխարհի եւ Խ. Միութեան միջեւ ապահովական գօտի մը ստեղծել եւ երկու Գերմանիաներու միացումը իրագործել ազատ ընտրութեանց միջոցաւ :

Պերլինի քաղաքապետ Վիլլի Պրանտ ...բոլշեւիկներու կողմէ Օգոստոս 13ին ...կառուցուած պատին համար ըսաւ թէ անի ...կը կազմէ «մարդկութեան ամօթը» : ...Եւրոպայի ոտնահարուած ...ժառանգութիւնը վի... ...րաւորուած է : Անոր անտարբերութիւնը ...մարդկութեան նշան կը համարուի : Ու կոչ ըրաւ ազատ աշխարհին՝ ամուր կենալ իր դիրքերուն վրայ :

Պերլինի մասին քուէարկուած բանաձեւը կը դատապարտէ Պերլինի մէջ քաշուած պատը, որ ո՛չ միայն ազատութենէ կը զրկէ 17 միլիոն Գերմանացիներ, այլեւ կ'արգիլէ անոնց շփում ունենալ ոչ – համայնավար աշխարհին հետ : Այս արար–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

79 ՄԵՌԵԱԼ, 148 ՎԻՐԱՒՈՐ

———o———

ՈՉ ՄԷԿ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԱՅՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Զոհերուն թիւը թէեւ բարձր է, բայց հարկ է շեշտել թէ Նոյեմբեր 1ի տարեդարձը ձախողութիւն մըն է Ալժ. Ազատ. Ճակատին համար : Մահմետական ցուցարարներու թիւը չնչին է ընդհանուր ձեւով : Ոչ մէկ ցոյց կատարուած է Մայր Երկրի մէջ (Ալժ. Ազատ. Ճակատի մէկ դրօշակը կանուխէն վար առնուեցաւ Ժընըվիլիէ), զալով Եւրոպացիներուն բոլորն ալ տունը մնացին, հետեւելով Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան տուած հրահանգներուն :

Գլխաւոր ցոյցերը կատարուեցան Ալժէի շուրջ Տար Էլ Բէֆ եւ Քլիմա Տը Ֆրանս ուր պատուհաններէն կրակեցին կարգապահութեան ուժերու վրայ : Տաբօրինակ դէպքեր ալ պատահեցան Փոքր-Քապիլիոյ շրջանը ուր քանի մը հարիւր մահմետական ցուցարարներ «կեցցէ' Ֆրանսա» «կեցցէ' Ապպաս» պոռացին Եռագոյնը պարզելով :

Քաղաքական գետնի վրայ ըմբոստութեան այս եօթներորդ տարեդարձը ողեկոչուեցաւ Ռապաթի եւ Թունուզի մէջ եւ կարգ մը քաղաքական դէմքեր ինչպէս՝ Խրուշչեւ շնորհաւորական եւ քաջալերական հեռագիրներ ղրկեցին Պէն Խետտային :

«Տեղեկատուութեան Նախարար» Եազիտ յայտարարեց թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատի շարքայինները չեն որ կրակ բացած են եւ Զորեքշաբթի օրուան ցոյցերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ ինքնորոշման արտայայտութիւնը : Զոհերու թիւը իրականութենէն պակաս կը նկատէ : Միւս կողմէ Հասան Բ. ճշդեց թէ ինքնորոշման ժամանակը շատոնց անցած է, իսկ Պէն Խետտա ապահովութիւն տուաւ թէ եռաշխատութիւնները պիտի տրուին Եւրոպացիներուն եւ կրկնեց թէ պատրաստ է բանակցելու անկախութեան սկզբունքի հիման վրայ :

× 1954 Նոյեմբեր մէկէն 1960 Դեկտեմբեր 31, պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն զոհերու թիւերը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.— Ֆրանսացի զինուորական.— 10.200, Ալժ. Ազատ Ճակատ 161.000, քաղաքային զոհեր (ահաբեկումի հետեւանքով), 13.086 մահմետական, 1870 Եւրոպացի :

× Նախարար Ֆրէ ընդունեցաւ Կասթոն Տէֆէրի քննական յանձնախումբի մը առաջարկը : Ընկերվարական ծերակուտականը ինչպէս շատ մը ձախ հոսանքի ներկայացուցիչներ վրդովուած էին մահմետականներու հանդէպ ոստիկանութեան ունեցած վարմունքէն : Ներքին նախարարը համաձայնելով հանդերձ այս քննութեան աւելցուց թէ յիշեալ յանձնախումբը պէտք է նաեւ քննէ Մահմետականներու կողմէ ոստիկաններու դէմ եղած արարքները : Այս առթիւ «Ֆիկաոօ» իրաւացի կերպով կը յիշէ դաւադիր գնդակներու զոհ գացած Ֆրանսացի ոստիկաններու թիւը եւ զայն կը յանձնէ ուշադրութեանը, անոնց որոնք վերջերս շատ իրար անցած են Մահմետականներու հանդէպ ձեռք առնուած «ցեղապաշտ» միջոցներէն :

× Հինգշաբթի առաւօտ փլասթիք ռումբ պայթեցաւ Ռիւ լա Պօէսիի 111 թիւը, Սնաքի մը մէջ ուր 10 հոգի վիրաւորուեցան : Ճշդուեցաւ թէ արկած մըն էր եւ ոչ ռումբ մը :

× Փլասթիք ռումբ մըն ալ պայթեցաւ առջի օր երբ Ժան Փօլ Սարթրի կոչին պատասխանելով երեք հարիւր հոգի «Հակաֆաշիստ» ցոյց մը կ'ընէին, Փլաս Մօպէր :

———

...քը, որ կը բռնաբարէ մարդու իրաւունքները, Խ. կառավարութեան ծաւալապաշտական քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնն է :

Գերմանիոյ երկու մասին բաժանումը վտանգ մըն է խաղաղութեան համար : Գերման ժողովուրդը անվիճելի իրաւունքն ունի իրականացնելու իր ազգ. Միութիւնը, առանց ուժի դիմելու : Խաղաղ լուծումի մը յանգելու համար ապահովութիւն [sic: ա–պայ] բեւմուտքը պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ բանակցութեանց : Դէպի Արեւմտեան Պերլին մուտքը ազատ պէտք է ըլլայ՝ ցամաքէն եւ օդէն, ի հարկին ՄԱԿի պատասխանատուութեամբ :

Իր այս բանաձեւով Ընկերվարական Միջազգայինը կ'իրազեկէ ազատ աշխարհի տեսակէտները գերմանական խնդիրներու մասին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Օրիան թերթին համաձայն կեսթափոյի 29 մասնագէտներ կը ղեկավարէին Սուրիոյ մաքրագործումները Սարաճի անմիջական հսկողութեան տակ : Իրենց ձեռքը ունէին 5600 գործակալներ եւ 18 գաղտնի կեդրոններ կը գործէին Դամասկոսի մէջ : Նկուղներուն մէջ չարչարանքի սենեակներ պատրաստուած էին :

ԻՏԱԼԻՈՅ հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Լուիճի Էնաուտի մեռաւ առջի օր 87 տարեկանին : Նախագահ եղած էր 1948 Մայիսէն 1955 Ապրիլ : Շրջանաւարտ Թորինոյի իրաւաբանական համալսարանէն, դէմ եղած է միշտ մենատիրութեան : Աշխատակցած է զանազան թերթերու : Ծերակուտական իրաւունքով, նախարարական զանազան պաշտօններ վարած է գլխաւորաբար ելմտական ասպարէզի մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ կրնան վերադառնալ երբ որ ուզեն այն 14 սպաները որոնք չնորհազրկուած էին եւ արտասահման ղրկուած, զանազան պաշտօններով :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ տագնապը լուծուած է, թէեւ Ֆալանժիստները կը պահանջէին որ ելմտական նախարարութիւնը Փիէր Ճեմայէլի յանձնուի, բայց նոր վարչապետը՝ Քարամէ ինք ստանձնեց այդ պաշտօնն ալ : Նոր վարչապետը քառասուն տարեկան է, վարչապետ եղած է 1958էն 1960 :

ՀՌՈՄ պիտի հաւաքուի, Նոյեմբեր 7ին, Տիեզերական ժողովի պատրաստական աշխատանքներու կեդր. յանձնախումբը : Պիտի զբաղի գլխաւորաբար ուղղափառներ հրաւիրելու հարցով : Կը խօսուի Պոլսոյ, Անտիոքի, Երուսաղէմի, Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքներու մասին :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ խորհրդարանի նստաշրջանին բացման առթիւ թագուհին իր աւանդական ճառը կարդաց (պատրաստուած Մաքմիլընի եւ իր նախարարներուն կողմէ) : Էլիզապէթ յայտարարեց թէ պահեստի կարգ մը զինուորներ պիտի կանչուին :

ՔՈՐԷԱՅԻ ամերիկեան ուժերու նախկին հրամանատարը՝ Վան Ֆլիթ յայտարարած է Թամպա Թրիպիունին (Ֆլորիտայի թերթ մը) որ Պերլին եւ Լաոս կորսուած են Արեւմուտքի համար :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ «Միացած կեդրոնը» ապօրինի կը նկատէ ընտրութիւնները եւ կը փորձէ հարկ եղած փաստերը ձեռք ձգել եւ հրապարակել :

ԼԱՈՍԻ մէջ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան :

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՊՐԵԶԻՏԻՈՄԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ ՇԱՏ ՉԻ ՏԱՐԲԵՐԻՐ

*

ԻԲ. համագումարը զոր շատեր արդէն «ապաստալինացման» համագումար կը կոչեն վերջացաւ նոր նախագահութեան ընտրութեամբ : Ինչպէս կը սպասուէր վերընտրուեցան՝ Խրուշչեւ, Պրէժնեւ, Կոզլով, Կոսիկին, Միկոյեան, Շվերնիք, Սուսլով, Փոլեանսքի, Փոտկորնի, Կուսինէն : Ասոնց վրայ նոր մը կ'աւելնայ՝ Վորոնոֆ եւ կը պակսին Տիկին Ֆուրցեւա որ միակ կինն էր Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահութեան եւ ծանօթ էր իբրեւ «աջ-բազուկը» Նիքիթա Խրուշչեւի, Արիսթով (Լեհաստանի դեսպան) Ինիաթով (Փոխ – վարչապետ), Մուխիթտինով :

Ասոնց կողքին այլեւս միայն հինգ «փոխանորդներ» կան 9ի տեղ : Քարտուղարութեան համար 9 հոգի կան, հինգի տեղ : Վերընտրուած է Խրուշչեւ (Աքարտուղար), միւս քարտուղարներն են. — Կոզլով, Տէմիչեւ, Իլեիչեւ, Կուսինէն, Փոնոմարէվ, Սփիրտոնով, Սուսլով, Շելեփին :

Համագումարը միաձայնութեամբ վաւերացուց բանաձեւ մը որ իր կարգին կը վաւերացնէր Խրուշչեւի ներկայացուցած տեղեկագիրը, ինչպէս նաեւ ձեռք առնուած գործնական միջոցները :

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Խորհ. Միութիւնը հաւատարիմ կը մնայ խաղաղ համակեցութեան, ալպանական հարցին համար, համագումարը կը մերժէ Ալպանացիներուն զրպարտութիւնները իբրեւ անհիմն. բայց յոյս կը յայտնէ թէ ալպանացի ղեկավարները կրնան վերադառնալ միութեան ճամբան : Համագումարը կ'ուզէ նաեւ որ ամրապնդուի ընկերվարական ճակատի ուժը եւ պայքարը շարունակուի բոլոր անոնց դէմ որոնք կը փորձեն տկարացնել միջազգային համայնավարութեան շարժումը : Բանաձեւը կ'ըսէ նաեւ թէ համաշխարհային խաղաղութեան գլխաւոր վտանգն է միջազգային եւ մանաւանդ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը, որոնք հիւլէական պատերազմ կը պատրաստեն : Բանաձեւը կ'անդրադառնայ նաեւ խորհրդային բանակին ուժին, Միացեալ Նահանգներու հետ մրցակցութեան եւ հակակուսակցական խմբակին :

Համագումարը փակուած է «Միջազգային»ով :

× Խորհ. Միութիւնը խիստ ազդարարութիւն մը կ'ընէ Ֆինլանտիոյ, ուր կը շեշտուի թէ Խորհ. Միութիւնը եւ Ֆինլանտիա պէտք է խորհրդակցին, 1948ի համաձայնագրին հիման վրայ, ի հարկին դէմ դնելու համար գերմանական յարձակման մը : Պարզ պատրուակ մըն է անշուշտ եւ կը կարծուի թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ստիպել Ֆինլանտան որ վարչաւայի Ուխտին անդամակցի :

× Ստալինի մարմինը արդէն տեղափոխուած է եւ Լենին մինակ մնացած Կարմիր Հրապարակի դամբարանին մէջ : Ստալին Կրեմլինի պատին տակ է ներկայիս սովորական համայնավարներու շարքին :

———

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Ալ Ախպար թերթը կը գրէ թէ իրաքեան կառավարութիւնը պաշտպանութեան միջոցներ կը ստեղծէ Պաղտատի շուրջ ուր «յետադիմական պետական հարուածի» մը կը սպասուի : Մտահոգութիւնները ծնած են, ըստ թերթին, Անգլիացիներուն ցոյց տուած անտարբերութենէն բանակցութեանց առթիւ (Քուէյթի համար) եւ անգլիացի դեսպանին Լոնտոն կանչուելուն :

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Ի՞նչ են ասում թիւերը կովկասեան ժողովուրդների եւ մեր հայրենիքի մասին։

Բնակչութեան թուի տեսակէտից Կովկասում առաջին տեղն է գրաւում Խորհ. Վրաստանը, ուր չուրջ չորս միլիոն մարդ է ապրում։

Այդ չորս միլիոնից 2.558.000ը, այսինքն՝ 63.3 առ հարիւրը վրացի է։

Վրաստանի Հայերի թիւն է 443.000 — 11 առ հարիւր Ռուսների՝ 438.000 — 10.8 առ հարիւր, Ազերիների՝ 157.000 — 3.9 առ հարիւր, Օսերի՝ 141.000 — 3.5 առ հարիւր, Յոյների՝ 73.000 — 1.8 առ հարիւր, Ուկրայինցիների՝ 53.000 — 1.3 առ հարիւր, Քիւրտերի՝ 16.000 — 0.4 առ հարիւր։

Ինչպէս տեսնում ենք, Վրաստանը բազմազգ պետութիւն է։ Իբրեւ հետեւանք Վրացիների թթու ազգայնամոլութեան եւ Վրացի Սթալինի յատուկ քաղաքականութեան, Հայեր, Օսեր, Աբխազներ ընդարձակ կերպով մտցուած են Վրաստանի սահմանների մէջ։

Վրացիները գիտակցում են այս բազմացեղութեան վտանգը եւ ամէն կերպով աշխատում են ձուլել օտարացեղ տարրերը, մոռանալով, որ բռնի միջոցները միշտ հակառակ արդիւնքի են յանգում։

Օրինակ, վերջին պատերազմին, երբ Գերմանները մօտենում էին Կովկասի, Օսերն էլ, Սուաններն էլ, Աբխազներն էլ փորձեցին ապստամբութեան դրօշ բարձրացնել վրացական մեծապետութեան դէմ, եւ անձամբ Բերիայի ձեռք առած միջոցներով շարժումը մարեց։

Նոյն մեծապետական ազգայնամոլութիւնը պատճառ է դառնում անհամերաշխութեան Վրացիների, Հայերի եւ Ազրբէջանցիների միջեւ։ Մասնաւորապէս ցաւալի է Հայաստանի եւ Վրաստանի անառողջ յարաբերութիւնը։

Լիբանանում եկուոր Հայերը երկրի բնակչութեան մէկ տասներորդ մասն են կազմում եւ Խորհրդարանի մէջ չորս երեսփոխան ունեն եւ կառավարութեան մէջ նախարար ունեցան։ Վրաստանի բնակչութեան աւելի քան մէկ քառորդը, որի կարեւոր մէկ մասը բնիկներ են, Խորհրդ. Վրաստանի իշխանութեան կազմի մէջ ոչ մէկ ներկայացուցիչ չունի։

Խորհրդ. Ազրբէջանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը 3.698.000 է, որի 2.481.000ը, այսինքն 67.1 առ հարիւրը Ազերիներ։ Ռուսներ՝ 515.000 — 13.9 առ հարիւր, Հայեր՝ 442.000 — 12 առ հարիւր, Լեզգիներ՝ 98.000։

Դժբախտաբար, մեզ յայտնի չեն մարդահամարի արդիւնքները Ազրբէջանի միւս ազգութիւնների եւ շրջանների, մասնաւորապէս Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի բնակիչների թուի մասին(*)։

Ինչպէս ցոյց են տալիս մէջ բերուած թուերը, Ազրբէջանն էլ հեռու է ազգային տեսակէտից միատարր պետութիւն լինելուց։ Միայն Ռուսներն ու Հայերը Ազրբէջանի բնակչութեան քառորդն են կազմում։ Անդին դեռ կան Թալըշներ, Քիւրտեր, Ուկրայինցիներ, Հրեաներ, եւայլն։ Ազրբէջանի մայրաքաղաքը՝ Բաքուն աւելի ռուս–հայկական քաղաք է։

Լեռնային Ղարաբաղը, կարելի է ասել, զուտ հայկական շրջան է աշխարհագրութեամբ, ազգային կազմով, պատմութեամբ՝ անբաժան մասնիկը Հայկական Լեռնաշխարհի, որից «մրկաւ է զատուած»։ Նախիջեւանը գտնւում է Հայաստանի սրտում, որ ընդհանուր սահման էլ չունի Ազրբէջանի հետ։

Բնական է — եւ բանական —, որ այս երկու շրջանները վերադարձուեն իրենց անվիճելի տիրոջ՝ Հայաստանի, որից յափշտակուած են բռնութեամբ։

Պէտք է արձանագրել եւ այն իրողութիւնը, որ Հայերը Ազրբէջանում իրաւապէս եւ փաստօրէն աւելի լաւ վերաբերում են վայելում պետութեան կողմից, քան Վրաստանում, ուր ոչ – վրացի ազգերի հանդէպ գաղութատիրական քաղաքականութիւն է իշխում։

Թէ պետական եւ թէ կուսակցական գըծով՝ Հայերի հանդէպ Ազրբէջանում խտրութիւն չի նկատւում։ Ընդհակառակն։ Այդ է պատճառը, որ Ազրբէջանցիներն ու Հայերը Կովկասում աւելի հաշտ են ապրում իրար հետ, քան Վրացիներն ու Հայերը։

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1959 Յունուարի մարդահամարի թիւերը Խ. Հայաստանի ազգային կազմի վերաբերմամբ հետեւեալ պատկերն են ներկայացնում։

Բնակչութեան ընդհանուր թիւն է մէկ միլիոն 763.000։ Հայերի թիւը 1.552.000 — 88 առ հարիւր է։ Ազերիների՝ 108.000 6.1 առ հարիւր։ Ռուսների 56.000 — 3.2 առ հարիւր, Քիւրտերի՝ 26.000 — 1.5 առ հարիւր։ Մնացեալը աննշան թիւով ուկրայինցի, ասորի, յոյն եւայլն։

Հակառակ անոր, որ Կովկասում Հայերի ընդհանուր թիւը, կարելի է ասել, հաւասար է Վրացիների եւ Ազրբէջանցիների թուին, հողերը բաժանուած են այնպէս, որ Հայաստանը բնակչութեան թուով եւ տարածութեամբ դարձել է փոքրիկ պետութիւն՝ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի համեմատութեամբ։

Եթէ այս երեւոյթը բնական պայմանների հետեւանք լինէր, Հայերին կը մնար հաշտուել իրենց ճակատագրի հետ։ Բայց փաստը այն է, որ այս անհաւասարութիւնը ստեղծուած է արուեստականօրէն — մարդկային ձեռքով, բռնի։

(*) ԽՄԲ. — Տես Ա. Խոնդկարեանի յօդուածաշարքը Յառաջի մէջ, 1960, Մարտ 22 – 29։

Երբ Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը Հայաստանի բնական մասն են։ Երբ սահմանային անարդարութիւնը Հայաստանի, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի միջեւ սրբագրուի — եւ վաղ թէ ուշ պէտք է սրբագրուի, — նորից աւելի քան կէս միլիոն Հայեր կը մնան Ազրբէջանցիների եւ Վրացիների իշխանութեան տակ, սակայն ազգային եւ հանրային տեսակէտից Հայաստանի տեսակարար կշիռը զգալապէս կ'աւելնայ, որ բարիք կը լինի, ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Կովկասի հաւասարակշռութեան ապահովութեան համար։

Հակառակ փոքրութեան, Հայաստանի ներքին կայունութիւնը աւելի ամուր է, որովհետեւ պետական ազգը — հայ ժողովուրդը քանակով եւ որակով աւելի ուժեղ է, քան մեր հարեւանները իրենց երկրում։ Ինչպէս վերը տեսանք, Վրաստանում Վրացիները կազմում են ազգաբնակութեան 63.3 առ հարիւրը, իսկ Ազրբէջանում Ազերիները՝ 67.1 առ հարիւրը, մինչ Հայաստանում Հայերը 88 առ հարիւր են։

Լեռնային Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի, Հայաստանի միացումով՝ Հայերի տոկոսը աւելի կը բարձրանայ։ Միւս կողմից, հակառակութեան պատճառները կը պակասեն հարեւան երեք ժողովուրդների միջեւ։

Ինչ էլ լինի ապագան, կովկասեան ազգերի փոխադարձ հասկացողութիւնն ու համերաշխութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւն է խաղաղ կենակցութեան եւ յառաջդիմութեան համար։

Այսօր այդ խաղաղ կենակցութիւնը հաստատուած է արտաքին ուժի վրայ, որ, անշուշտ, առաջնորդւում է առաւելապէս իր սեփական շահերով։ Բաւական է, որ այդ ուժը, որեւէ պատճառով, չքանայ, որպէսզի Կովկասի արուեստական հիմերի վրայ հաստատուած միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնն էլ խորտակուեն։

Անհրաժեշտ է, որ այդ ազգերը անկեղծօրէն գիտակցեն, որ միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնը կենսական է իրենց համար եւ միայն փոխադարձ իրաւունքների ու շահերի յարգանքով հնարաւոր է իսկական միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնը։

Օրինակի համար, Վրացին պէտք է հասկանայ, որ լուսաւորութեան եւ քաղաքակրթութեան այս դարում, արտաքին ուժը օգտագործելով, անկարելի է վրացացնել աբխազին, օսին կամ հային, այլ միայն նրանց ազգային իրաւունքները յարգելով հնարաւոր է համերաշխօրէն կենակցել նրանց հետ։ Ազրբէջանցին եւս պարտաւոր է գիտակցել, որ Ղարաբաղի ազգային եւ մարդկային իրաւունքները աւելի բարձր են, քան Մուղանի դաշտի ոչխարների ու կովերի պահանջները։

Եւ երկուսը միասին պէտք է գան այն համոզման, որ բռնի ուժով կամ արտաքին ազդակների օժանդակութեամբ Հայաստանը փակելով լեռնային զառագեղում՝ անկեղծ եւ տեւական միասնականութիւն ու համերաշխութիւն կարելի չէ ունենալ Կովկասում։

Եթէ եւ մինչեւ որ այդ գիտակցութիւնը գոյութիւն չունենայ, ընդունայն է մտածել միութեան մասին։

Երէկ ցարը, այսօր բոլշեւիկը, վաղը մի ուրիշ բռնաւոր իր կրունկի տակ կը տրորէ կովկասեան բոլոր ժողովուրդներին՝ յանուն ... ազատութեան։

Ս. Վ.

"ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ"

(«Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն»)

Ակսել Բակունցի մասին վերջին տարիներուն հրատարակուած ուսումնասիրութիւններու շարքին՝ յատուկ տեղ ունի Ռ. Իշխանեանի «Ակսել Բակունց (կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն)» աշխատութիւնը։ Հեղինակը երկու հիմնական նպատակ ունեցած է. սեղմ եւ ամփոփ ձեւով պատկերացնել եղերաբախտ Բակունցին կեանքը՝ կապուած անոր ստեղծագործական աշխարհին հետ, եւ տալ անոր գործերուն, անոր մասին եղած գրականութեան կարելի եղածին չափ լիակատար մատենագիտութիւնը։

Թէ մէկը եւ թէ միւսը իրագործելու համար Ռ. Իշխանեան կատարած է հետազօտական լուրջ եւ ներհուն աշխատանք։ Մէկ կողմէ՝ կենսագրութեան համար ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուցած է ծանօթ գրագէտներու եւ գիտուններու փաստաթուղթերը ու միւս կողմէ մանրակրկիտ պրպտումներ կատարած է՝ կարգ մը գիրքեր, թերթեր, հանդէսներ թերթելով՝ անոնց էջերէն քաղելով Բակունցի գրեթէ բոլոր գրածները, Բակունցի մատենագիտութիւնը կազմելու համար։

Կը կարդանք գիրքին առաջին, ծաւալով ոչ մեծ բաժինը՝ «Ակսել Բակունցի կենսագրութիւնը» եւ մեր աչքին առջեւ վեր կը խոյանայ մեծ գրագէտը իր կեանքին վերաբերեալ մանրամասնութիւններով։ Մենք նախ զայն կը տեսնենք աշակերտական նստարանի վրայ՝ Գորիսի ծխական դպրոցին մէջ։ Կը տեսնենք երկինքին եւ լեռներուն մէջ մխրճուած այն աշխարհը, ուր անցած է Բակունցի մանկութիւնը։ Ապա Բակունցը կը տեսնենք Գէորգեան ճեմարանին մէջ իբրեւ յառաջադէմ սան, Լոռիի մէջ՝ իբրեւ գիւղացիներու կողմէ սիրուած եւ յարգուած ուսուցիչ։ Կը տեսնենք զինքը ռազմաճակատին վրայ իբրեւ հասարակ զինուոր, Երեւանի մէջ իբրեւ սրբագրիչ, Թիֆլիզ իբրեւ ուսանող եւ միաժամանակ որբանոցի դասատու։

Ասով, ըստ էութեան, կ'աւարտի Բա–

(3 Շար.)

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈԶԻԷՐ

Չէր լսեր այն բոլորը ինչ որ կ'ըսէին իրեն եւ յուսահատութենէն կ'անցնէր անհամբերութեան։

Մայրս, նստած անոր կողքին, սեւով շրջանակուած թուղթերու վրայ հասցէներ կը գրէր։ Ազգականներ եկան իրեն օգնելու։ Ինծի ցոյց տուին թուղթերը ծալելու ձեւը։ Մեծ սեղանի մը գլուխը տասնեակ մը հոգի էինք։ Սաստիկ տաք էր։ Նոր աշխատանքի մըն էի լծուած։ Առիկա ինծի կարեւորութիւն մը կուտար եւ կը զուարճացնէր զիս։

Իր մահէն ետք, մեծ մայրիկս ինծի համար ապրեցաւ երկրորդ կեանք մը, աւելի յատկանշական քան առաջինը։

Անհաւատալի ուժով մը կը պատկերացնէի այն բոլորը ինչ որ լսած էի իրմէն եւ այն բոլորը՝ ինչ որ ան ըրած էր ատենօք, իսկ հայրիկս ամէն օր կը պատմէր պատմութիւններ անկէ՝ որոնք զինք կենդանի կը դարձնէին, այն աստիճան որ, երբեմն, գիշերները, ճաշէն ետք, սեղանին չուրջ, մեզի այնպէս կը թուէր թէ կը տեսնէինք զինքը՝ որ մեր ձեռքերը կը սեղմէր։

Ինչո՞ւ համար չըսենք այդ սիրելի ստուերին այն՝ ինչ որ ըսին Տիրոջ՝ Էմմաուսի ուխտաւորները —

— Մնացէք մեզի հետ, որովհետեւ ուշ է եւ օրը կը տարաժամի ...

Օհ, որքան հաճելի ուրուական մըն էր ան իր ասեղնագործուած, կանաչ ժանեակներով գլխանոցով։

Կարելի չէր համոզուիլ որ ան անդենականին կրնար վարժուիլ։ Մահը անոր չէր պատշաճեր, որքան ոեւէ մէկուն։ Վանականի մը կամ ոեւէ հերոսուհիի մը կրնար պատշաճիլ, բայց ոչ ծիծաղկոտ ու զուարթ ծերունիի մը՝ ինչպէս էր մեծ մայրիկ Նոզիէրը։

Պիտի ըսեմ ձեզի թէ ինչ բան նկատած էի անոր մօտ, երբ տակաւին կ'ապրէր ան։

Մեծ մայրիկը վերացական էր եւ ունէր ոչ – խստամբեր նկարագիր մը։ Թռչունի մը չափ ալ ջերմեռանդութիւն չունէր։ Պէտք էր տեսնել աչքի այն տարօրինակ քթթումը զոր ան կ'ուղղէր մեզի երբ կիրակի օրերը մայրիկիս հետ կ'երթայինք եկեղեցի։ Անիկա կը ժպտէր բոլոր այն ծանրախոհ կարեւորութեանց վրայ զորս մայրս կ'ընծայէր այս աշխարհի եւ անդենականի հարցերուն վերաբերմամբ։ Դիւրութեամբ կը ներէր իմ բոլոր սխալներս եւ ընդունակ էր կարծեմ ներելու աւելի մեծ սխալներ քան իմիններս։ Սովորութիւն ունէր ըսելու.

— Անիկա իր հօրմէն տարբեր մարդ մը պիտի ըլլայ ...

Ասով ըսել կ'ուզէր, թէ ես իմ ամբողջ երիտասարդութիւնս պիտի անցընէի պարելով եւ պիտի սիրահարէի հարիւր հազար կոյսերու։

×

Մեծ մայրիկս ԺԸ. դարու ծնունդ էր։ Կը ցաւիմ որ իր յուշերը չեն գրուած։ Ինք անկարող էր գրելու։ Սակայն, հայրիկս, պէտք չէ՞ր որ այդ բանը ընէր, փոխանակ Փափուներու եւ Պոչմաններու գանկերը չափելու զբաղելով։

Քարոլին Նոզիէր ծնած էր Վերսայլ, 1772 Ապրիլ 16ին։ Աղջիկն էր բժիշկ Տիսսիէլի, որ, 1786ին խնամեց պահաժառանգը եւ որ չափազանց յարգուած էր ու գնահատուած Գապանիսի կողմէ՝ իր արտակարգ ուշիմութեան եւ նկարագրին համար։

Թագուհին կառքերէն մէկը ամէն օր կ'երթար Լիւսիէն, առնելու զայն այն փոքրիկ տնակէն՝ ուր կ'ապրէր համեստօրէն, իր գիրքերուն հետ, իբրեւ Ժան–Ժագի հետեւորդ մը։

Օր մը, կառքը պալատ վերադարձաւ պարապ։ Բժիշկը մերժած էր գալ։

Յաջորդ այցելութեան, թագուհին ջըղայնացած, ըսաւ.

— Մեզի մոռցաք ուրեմն, պարոն։

— Տիկին, պատասխանեց Տիսսիէլ, ձեր յանդիմանութիւնները զիս կը վիրաւորեն եւ սակայն անոնք պատիւ կը բերեն բնութեան, ուրեմն, պարտաւոր եմ ներել մօր մը։ Երբեք մի կասկածիք, ձեր զաւակը կը խնամեմ մարդկայնօրէն։ Սակայն, երէկ ստիպուած էի մնալ երկունքի ցաւերէն բռնուած գեղջկուհիի մը մօտ։

1789ին, Տիսսիէլ հրատարակեց գրքոյկ մը՝ որ չեմ կրնար բանալ ոչ առանց յարգանքի եւ ոչ ալ առանց քմծիծաղի։ Իբրեւ տիտղոս ունի՝ «քաղաքացիի մը մաղթանքները» եւ իբր վերտառութիւն «կը սորվիմ թշուառութեան օգնել»։

Հեղինակը իր երկի սկզբնաւորութեան կ'ըսէ թէ՝ իր հիւղակէն, կը մաղթէ երջանկութիւն բոլոր Ֆրանսացիներուն։ Այնուհետեւ, պարզամտութեամբ, կը նշէ ճամբաները հասարակաց բարօրութեան, որոնք են՝ խոհական ազատութիւն մը ապահովուած Սահմանադրութիւնով։ Կը վերջացնէ գիւրագլած մարդոց երախտագիտութեան յանձնելով Լուդովիկոս ԺԶ.ն, իբր ազատ ժողովուրդի մը թագաւորը եւ կը յայտարարէ ոսկեդարու մը վերադարձը։

Երեք տարի ետք, կը գլխատէին իր բարեհիւանդները, որոնք նոյն ատեն իր բարեկամներն էին եւ զինքն ալ իբր չափաւոր կասկածելի նկատելով, Սեւրի կոմիտէին հրահանգով, կ'առաջնորդէին Վերսայլ, Ռեքոլէթներու վանքը՝ որ վերածուած էր բանտի։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(2 Շար.)

կունցի կեանքին առաջին շրջանը, որ ներկայացուած տանէն՝ Ռ. Իշխանեան չի գոհանար չոր ու ցամաք տարեգրային փաստեր հաղորդելով, այլ պատկերա-ցնելով գրագէտին գրական ուղղութիւնը, անոր խառնուածքը՝ հոգիի պարզութիւն, մարդասիրութիւն, անկեղծութիւն վստահու-թեան եւ բնականութեան հանդէպ, հայ-րենիքին եւ ժողովուրդին ծառայելու ձգտում:

Հայաստանի խորհրդայնացումով կը սկսի Բակունցի երկրորդ շրջանը, եւ ա-ւելի խոր եւ բազմաբովանդակ կը դառ-նայ գրագէտին կեանքին տարեգրութիւ-նը: Բակունցի բացառիկ տաղանդը մէկը միւսին ետեւէն կը կերտէ գրական փայ-լուն գոհարներ՝ հարստացնելով հայ գը-րականութեան գանձարանը:

Իր գրած կենսագրականին մէջ Ռ. Իշ-խանեան կրցած է բաւական յաջող կեր-պով լուսաբանել Ակսել Բակունցի կեան-քին երկու կողմերը՝ գրագէտը եւ քա-ղաքացին, ցոյց տալով անոնց միջեւ ե-ղած ամուր կապը: Եւ իսկապէս, տասը տարիներու միջոցին հեղինակը ցոյց կու-տայ, թէ Խարքովի գիւղատնտեսութեան վարժարանը աւարտելէն եւ Հայաստան վերադառնալէ ետք Բակունց կը լծուի գիւղատնտեսական եւ գրական բեղուն գործունէութեան: Բակունց, ինչպէս հե-ղինակը կը վկայէ, անընդհատ կ'ըլլայ «գիւղերում եւ կոնկրետ օգնութիւն ցոյց տալիս հողագործներին, ու անասնապահ-ներին, ղեկավարում գիւղատնտեսական միջոցառումները» (էջ 43):

Բակունց աշխատելով գիւղերուն մէջ, ոչ միայն ուսումնասիրած է հայրենի բնաշխարհը, ճանչցած է անոր բոյրը, այլեւ թափանցած է հայ գիւղացիի հոգիի ծալ-քերուն եւ ըմբռնելով անոր յոյզերն եւ խոհերը՝ կերտած է հիասքանչ տիպար-ներ: Եւ անոնցմէ շատերուն մէջտեղ գա-լուն պատմութիւնն ալ ընելով՝ հեղինա-կը կը մատնանշէ Բակունցի գրականու-թեան ժողովրդական ակունքները:

Բակունցի կենսագրութիւնը, որ գըր-ուած է սահուն եւ գեղեցիկ լեզուով, աչ-քի կը զարնէ ուրիշ արժանիքով մըն ալ, հոն մենք նկարագրուած կը տեսնենք գը-րագէտին կեանքին հետ կապուած այն-պիսի դէպքեր, որոնք կը թուին մանրա-մասնութիւններ, այլ խօսքով բաներ, ո-րոնք արժանի չեն թուիր յիշատակուե-լու, բայց իրականութեան մէջ շատ կա-րեւոր են գրագէտը լաւ ճանչնալու եւ ա-նոր կեանքին ամբողջական տարեգրու-թիւնը կազմելու տեսակէտէն:

Նուազ կարեւոր չէ «Մատենագիտու-թիւն» բաժինը, որ փաստօրէն առաջի-նին լրացումն է եւ մինչեւ այժմ հայ գրագէտին նուիրուած մատենագիտու-թիւններուն մէջ թերեւս ամէնէն ամբող-ջականը: Ռ. Իշխանեան կենսագրութեան կողքին գրագէտի մը մատենագրութիւնն ալ կը նկատէ միջոց ուսումնասիրելու համար գրագէտին կեանքն ու գործը, ուստի, ոչ մէկ ջանք խնայած է, որպէս-զի Բակունցի գործերուն եւ անոր մասին եղած գրագատութիւնները ըլլան անթերի եւ ծառայեն իրենց նպատակին: Այս նը-կատումով ալ, բաւարարուած չէ մատե-նագիտական նիւթերու նկարագրութեամբ միայն, այլ միաժամանակ բովանդակու-թեան համապատասխան խմբաւորած է այդ նիւթերը: Այս պատճառով ալ ըն-թերցասէրը ամէնէն առաջ լիակատար տեղեկութիւններ կը ստանայ Ակսել Բա-կունցի գիրքերուն, մամուլի մէջ հրա-տարակուած յօդուածներուն մասին:

Առանձին բաժինի մը մէջ ալ զետեղ-ուած են Բակունցի կատարած թարգմա-նութիւններուն, կազմած եւ խմբագրած գիրքերուն նիւթերը, որոնցմով ալ կը փակուի մատենագիտութեան առաջին մասը: Ասոր կը յաջորդէ Ա. Բակունցի եւ անոր գործերուն մասին եղած գրա-կանութեան մատենագիտութիւնը. Նիւ-թերը դասաւորուած են ժամանակագրա-կան, որոշ բաժիններուն մէջ նաեւ՝ այբ-բենական կարգով, որպէսզի դիւրին ըլ-լայ գտնել այս կամ այն նիւթը: Այս վերջին տեսակէտէն, անշուշտ, առան-ձին արժէք կը ներկայացնէ Բակունցի մասին գրած հեղինակներուն այբբենա-կան ցանկը:

Այսպէս, ուրեմն, շօշափուած նիւթե-րուն հարստութեամբ, մատենագիտական բովանդակալից տուեալներով այս գիրքը լաւ աղբիւր մը եւ ուղեցոյց մը կը հան-դիսանայ Բակունցի կեանքը եւ գործերը ուսումնասիրողներուն համար: Ռ. Իշ-խանեանի գիրքը կ'օգնէ ընթերցողին ա-ւելի լաւ ճանչնալու եւ սիրելու եղերա-բախտ գրագէտը:

Մէկ երկու մանրակի դիտողութիւն-ներ, նախ՝ աշխատութեան մէջ տեղ գը-տած են քանի մը ժամանակագրական վը-րիպումներ, օրինակ, 27րդ էջին մէջ յի-շատակուած է, որ «Բակունցը բանակում մնում է մինչեւ 1918 թուի Յունուարը», մինչդեռ յաջորդ տողերէն կը պարզուի, որ աւելի ճիշդ չէ, եւ իրականութեան մէջ Բակունց բանակին մէջ եղած է մին-չեւ 1918 Յունիս:

Ճիշդ չէ նաեւ Բակունց մականունը Բէգլար անունին հետ կապելը:

ԱԼ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Երեւանցի այս կենսագիրը չի մոռնար արձանագրել Բակունցի բանակային կեանքի տեւողութիւնը, բայց կը մոռնայ գրել թէ ե՞րբ է մեռած, ո՞ւր է մեռած, ի՞նչ պայմաններու մէջ է մեռած: Կեն-սագրութիւն գրողը պէտք է ունենայ նա-եւ քաջութիւնը՝ գրելու համար որո՞ւ զոհն է Ակսել Բակունց,— իմպերիալիստ-ներո՞ւն, ռէակցիայի՞ն թէ «հրաշագործ» կարմիր վարչակարգին:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ սիրես՝ գէթ աստուածուհի մը սի-րէ: Եթէ գողնաս՝ գէթ ուղտ մը գող-ցիր:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իր օրին հաղորդեցինք թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է Ջօր. Կիւրսէլ, բայց դեռ չէին յաջողած ընտրել Ծերակոյտի եւ Երես. Ժողովի նախագահները:

Հանրապետութեան նախագահին ընտ-րութիւնը եւս կատարուեցաւ դժուար պայմաններու մէջ, սպառնալով այլ թեկ-նածուներու:

Սեղմուած մթնոլորտին մասին գա-ղափար մը տալու համար, կուտանք Թուրքիոյ Բ. Հանրապետութեան առաջին օրուան նկարագրութիւնը, Կիւրսէլի ըն-տրութեան պատկերը:

Անգարա, Ազգ. Մեծ Ժողովին շէնքին առջեւ պաստառ մը խոշոր վերտառու-թեամբ.— «Գերիշխանութիւնը կը պատ-կանի ազգին»: Չորեքշաբթի (25 Հոկտ.), կէսօրէն ետք ժամը 1:

Ընդարձակ ժողովասրահը լեցուած է խուռն բազմութեամբ: Հետաքրքրութիւ-նը ուղղուած է մասնաւորաբար Տիկին Սելահաթ Կէտիկի եւ Տիկին Ներիմանի, առաջինը երեսփոխան ընտրուած Այտը-նէն եւ կինը՝ նախկին Ներքին նախարար Նամըք Կէտիկի, որ անձնասպան եղաւ Եսսը Ատայի դատավարութենէն առաջ, եւ երկրորդը երեսփոխան ընտրուած Մանիսայէն եւ կինը Սամեթ Ադաօղլուի, որ Մենտերէսի մարդոցմէն է:

Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէն, այժմ բոլորը ծերակուտական, յետոյ բանակին հրամանատարները գրաւած էին առաջին օթեակները: Ջօր. Կիւրսէլ կը բացակայէր: Փրոֆ. Գաշկիլ, «Հարկա-դրաբար» հրաժարած ըլլալով նախագա-հութեան թեկնածութենէ եւ ծերակու-տականի իր աթոռէն, մեկնած էր Պոլիս: Ինէօնիւ, որ ներկայ էր, համակրական ցոյցերու առարկայ եղաւ:

Ժողովը բացաւ առժամեայ նախագահ Գարաօսմանօղլու, որ յայտարարեց թէ պիտի կատարուի Հանրապետութեան նա-խագահի ընտրութիւնը, թեկնածու ներ-կայացուած է Ջօր. Կիւրսէլ:

Բուռն ծափահարութիւն Հալքճիներու կողմէ: Ատալէթի մարդիկը լուռ են եւ վերապահ:

Քուէարկութենէն ետք, առժամեայ նա-խագահը յայտարարեց թէ մասնակցող 607 ժողովականներէն 434 քուէով նա-խագահ Հանրապետութեան ընտրուած է Ջօր. Կիւրսէլ: Արտաընդոստ ծափեր, ա-մէն կողմէ, զինուորական մարմինին ու լրագրողներուն, սպաներուն եւ երես-փոխաններուն կողմէ:

«Հանրապետութեան նորընտիր նա-խագահը երդում ընելու հրաւիրելու կ'երթամ, քիչ մը սպասեցէք» ըսաւ Գա-րաօսմանօղլու եւ մեկնեցաւ: Երկու ե-րեսփոխանուհիները հեռացան սրահէն:

Քիչ ետք Կիւրսէլ սրահ մտաւ, յուզ-ուած: Ողջունուեցաւ ծափերով, յոտըն-կայս: Կիւրսէլ կատարեց երդումը եւ մեկնեցաւ: Երեք կուսակցապետները շը-նորհաւորեցին զինք՝ չմեկնած: Միլլէթ կուսակցութեան պետը եւս, Պէօլիւքպա-շի, մեկնեցաւ առանց շնորհաւորելու:

Կիւրսէլ գնաց, Աթաթիւրքի յուշա-դամբանին վրայ դրաւ ծաղկեպսակ մը՝ «Հետքերուդ վրայ կը քալենք» վերտա-ռութեամբ:

Երեկոյին հացկերոյթ մը տրուեցաւ Ջանգայայի ապարանքին մէջ, ուր ներ-կայ էին Ինէօնիւ, Ատալէթի կուսակցա-պետը Կիւմիւշփալա, Նոր Թիւրքիյէ կու-սակցութեան պետը Ալիճան, Բարձր Ատ-եանի նախագահ Պաշօլ եւ բարձրաստի-ճան զինուորականներ:

ՋՕՐ. ԿԻՒՐՍԷԼԻ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԸ

Ջօր. Կիւրսէլ ծնած է 1895ին, Երզըն-կա: Ամուսնացած է եւ զաւակ մը ունի: Սպայութեան կեանքի առաջին օրերէն սկսեալ՝ մասնակցած է Սուրիոյ, Չա-նաք-Գալէի, Ինէօնիւի, Էսքիշէհիր, Սաքարիոյ ճակատամարտներուն: Ստա-ցած է պատերազմի եւ անկախութեան շքանշանները: 1958ին ցամաքային ուժե-րու սպարապետ կարգուած է:

Դիւրին էր անշուշտ Բ. Հանրապետու-թեան այս առաջին աքթը: Տեսնուեցաւ թէ որքան դժուար էր երկրորդ քայլն առնելը, ընտրել խորհրդարանին երկու նախագահները, — Դահլիճը կազմելու չափ դժուար: Իրար պիտի ծեծէին երես-փոխանները՝ եթէ չըլլար զինեալ ուժերու ներկայացուցիչներուն սպառնալիքը:

Թուրքիոյ Բ. Հանրապետութիւնը տագնապի մէջ է եւ կը մնայ տագնապի մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Հոկտեմբեր 27ին բացուեցաւ Տիրանի ծաղրանկարներու ցուցահանդէսը, արուեստասէր հոծ բազ-մութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ կը նշմարուէին Փիէր Ճեմայէլ եւ բազ-մաթիւ երեսփոխաններ: Ցուցադրուած են 49 գործեր:

ԲԵՐԻՈՅ թեմի առաջնորդը՝ Ղեւոնդ Արք. այցելած է Հալէպի նորընտիր նա-հանգապետին, որուն հաղորդած է Զա-րեհ Ա. Կաթողիկոսին ողջոյնները: Նա-հանգապետը շնորհակալութիւններ յայտ-նած է եւ շեշտած.— «Զարեհ Կաթողի-կոս մեր մեծ բարեկամն է»:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ դպրեվանքին հիմնե-րուն տարեդարձը տօնուած է կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ պա-տարագած է նորընտիր պատրիարքը, ա-պա Շնորհք պատրիարքի նախագահու-թեան տակ հանդիսութիւն մը կատար-ուած է գեղարուեստական բաժինով:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ վերջ գտած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը: Հիմնար-կութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Հէրի Գարեան կարդացած է կազմակերպու-թեան գործունէութեան տեղեկագիրը: Խօսած են Արշի Տիգրանեան, Հ. Գար-եան, Կասնեան եւ Մարգարեան կազմա-կերպութեան վերաբերեալ զանազան հարցերու մասին: Կրթական Հիմնար-կութեան ներկայ դրամագլուխն է մօտ 300.000 տոլար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ցուցահանդէս մը տուած է մանրանկարիչ Գուրգէնեան որ ժամանակէ մը ի վեր շրջապտոյտ մը կ'ը-նէ Վենետիկէն Պէյրութ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—o—

— Ինէ.

— Ձենէ՞.

— Այո.

— Զարմանք. դուն ուսկի՞ց պիտի գտ-նէիր [illegible] գումար մը:

— Ինչու չէք հաւատար, միթէ կարելի [illegible]

— Ինչ գիտնամ... կարելի է... բայց յայտնէ նայիմ նպատակդ ինչ է.

— Կ'ընդունիք, անանկ չէ՞.

— Կ'ընդունիմ.

— Ուրեմն աղէկ, առէք այս երկու ոս-կին. եթէ յաջողինք գործը վերջացնելու, տասը հատ եւս պիտի ստանաք:

Բանտապահը գրեթէ ապշած ու ինք-նիրմէ ելած, անմիջապէս առաւ երկու ոսկին ու գրպանեց:

— Հիմակ ըսէք ինծի թէ մահապարտ-ներու գնտանը պարա՞պ է թէ ոչ, հար-ցուց Միրօ ախպար.

— Պարապ է, պատասխանեց բանտա-պահը, բոլորովին ապուշ կտրած ձայ-նով մը.

— Կ'ուզեմ հոն երթալ ու աչքէ անցը-նել զայն:

— Ինչո՞ւ համար.

— Կեցէք, տակաւին վերջին կը յայտ-նուի. Նախ գործը կատարենք.

— Մէ՞կը պիտի գայ.

— Այո,

— Կարելի է փախցնելու միջոց մը պի-տի գտնէք, անանկ չէ՞, թոթովեց բան-տապահը.

— Աստուած գիտէ... մրմնջեց Միրօ ախպար.

Բանտապահը հողէ ճրագ մը վառե-լով, Միրօ ախպօր տուաւ ու ըսաւ.

— Ես ցոյց կուտամ քեզի գնտանը, դուն մտիր հոն, քննէ ու վերադարձիր սենեակս: Գալով ինծի, պիտի նայիմ որ կասկածող մը չըլլայ եւ մեր կատարած գործը չհասկցուի:

Միրօ ախպար ուրախութենէն խեղ-դուեցաւ, հետեւաբար գլխի նշանով մը հաւանութիւն մը ցոյց տուաւ ու սենեա-կէն ելնելով ուղղակի բանտապահին մատնանիշ ըրած գնտանը մտաւ:

Այդ զարհուրելի նկուղը կը հոտէր: Միրօ ախպար ձեռքին հողէ ճրագը քիչ մը լու-սեց ու անկիւն մը քաշուեցաւ: Պահ մը կեցաւ, ականջ դրաւ, սպասեց ու յետոյ դէպի անկիւնը ծռելով սկսաւ փորել: Հազիւ թէ թիզ մը խորունկ փոս մը բա-ցաւ, ահա դաշոյն մը դուրս ելաւ:

Միրօ ախպար համբուրեց այդ երկա-թի կտորն ու ծոցը դրաւ, ու փորած փո-սը ծածկելով ձեռքը առաւ ճրագը եւ դուրս ելաւ:

Բանտապահը շուաքին ծայրը կեցած կը սպասէր:

— Ի՞նչպէս է, քննեցի՞ր, հարցուց բանտապահը:

— Այո, յարմար կ'երեւի... եւ կը յու-սամ թէ կը յաջողինք, պատասխանեց Միրօ ախպար:

Բանտապահին դէմքը ժպիտ մը փայլե-ցաւ: Ընչաքաղցութեան ոգին իր մէջ այնպիսի ուրախութիւն մը լեցուց որ չկասկածեցաւ թէ Միրօ ախպար արդէն իր գործը վերջացուց...:

— Մնաք բարով, մրմնջեց Միրօ ախ-պար, իր չոր ու կոնծած ձեռքը բանտա-պահին տալով.

— Երթաս բարով. կմկմաց բանտա-պահը:

Միրօ ախպար գլուխը ծռեց ու արագ դուրս ելաւ բանտէն:

Մթութիւնը կոխած էր: Սեւ ամպերը կ'որոտային ու անձրեւի կաթիլները ըս-կըսած էին վար թափիլ:

Բանտին յառաջակողմէն ուղղակի Ա-բարուց Դուռ կոչուած անցքն հասաւ ու անկէց դուրս ելաւ:

Սաստիկ քամի մը կար, որ անձրեւա-խառն փոշի մը կը զարնէր խեղճ ծերու-նի Միրոյի աչքերուն մէջ: Բայց Միրօ ախպար կը քալէր ու այնքան մեծ մեծ կը նետէր իր քայլերն որ կարծես կը վազէր:

Աբարուց Դուռնէն ինչուան Աւանց կոչ-ուած արուարձանը քառորդ ժամ մը հե-ռաւորութիւն կար. Միրօ ախպար առանց կանգ առնելու ճապարեց հոն հասնե-լու:

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան , Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան , Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պասմաճեան , Մարի - Քրիսթին Ծառուկեան , Տէր եւ Տիկ. Արշակ Ծառուկեան եւ զաւակները (Պուէնոս - այրէս) , Տէր եւ Տիկին Սիրական Ծառուկեան եւ զաւակները (Գահիրէ) , Տէր եւ Տիկին Արման Սէֆէրեան եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սինանեան եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Լուի Կերու , ինչպէս նաեւ Արթինեան , Էմմիեան , Թոփալեան եւ Փորխալեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին , թոռան , եղբօր , մօրեղբօր , սանին եւ ազգականին՝

ԺԱՆ-ՔԼՕՏ ԳԱՌՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղաժամ մահը , որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5ին , 20 տարեկանին :

Պենիւ Թամու (Ալժերիա) :

Տարաբախտ զինուորը զինուորական մետալ եւ զինուորական արժանիքի խաչ ունէր (փալմով) :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ ժամը 14ին , Քաթր-Ֆաժի Սէն Ժողէֆ եկեղեցին (182, Րիւ տիւ Մենիլ) : Ներկայ կ'ըլլայ Կաթ. պատուէրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան :

Թաղումը կը կատարուի Անիէռի հին գերեզմանատունը , ընտանեկան դամբարանին մէջ :

Կը խնդրուի միայն ճերմակ ծաղիկ բերել :

Հաւաքուիլ եկեղեցին :

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս 140 , Փորթ Քլիշիէն կամ 165 Փորթ Շամփէրէէն , իջնել՝ Րիւ Կռամ :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

×

Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէն սրտի խոր կսկիծով կ'ողբայ

ԺԱՆ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղահաս մահը եւ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալ երիտասարդին ընտանիքին :

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը կ'ողբայ իր ընկերներէն՝

ԺԱՆ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղահաս մահը , որ տեղի ունեցաւ Ալժերիոյ ճակատը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ տարաբախտ երիտասարդին ընտանիքին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի ժամը 10ին , Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ եւ պաշտօն , Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մեռած պատսպարեալներու հոգւոյն :

Արարողութեան կը հրաւիրուին ննջեցեալներու պարագաները եւ բարեպաշտ հասարակութիւնը :

×

Այրի Տիկին Տրդատ Հիմինեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏՐԴԱՏ ՀԻՄԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ , այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գըմըշեան 10ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հայ Մշակոյթի Տան եւ Կապոյտ Խաչի կայանին , Տէր եւ Տիկին Թէնէքէճեանի հոգեհանգիստին առթիւ : (Ստանալ Յառաջէն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է հետեւեալ նուէրները իր մշակութային ձեռնարկներուն համար :

Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի 50 Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գազանճեան քսան Ն. Ֆ., Տիգրան Զիթունիի մահուան Ա. տարեդարձին առթիւ , Պ. Մալասեան քսան Ն. Ֆ., Պ. Հայկ Գըրըք- ճեան (Վէրտէօն) , Տիկին Ալեքսանեան քսան Ն. Ֆ. իր ծնողաց հոգեհանգստեան առթիւ :

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Լիէժի մէջ (Պելժիա) յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԵԱՆ

(Բնիկ Պարտիզակցի)

56 տարեկանին :

Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Աստղիկ Առաքելեանի եւ Պ. Յակոբ Առաքելեանի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Խ. Թորոսեան , Օր. Ս. Թորոսեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ գլխաւորաբար Կապ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղին , որոնք անձամբ , գրաւոր , ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

Այս առթիւ կը ծանուցանեն նաեւ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ , յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ , իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ս. Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութիւնը իր պատուոյ նախագահ՝ Սաթենիկ Տէր - Դաւթեանի մահուան առթիւ հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի դպրոցին եւ յիսուն Ն. Ֆ. Կապ. Խաչին :

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ
PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին , տարեկան այց , այս Կիրակի ժամը 3ին .— Ա. Ահարոնեանի , Ռուբէնի , Շ. Միսաքեանի , Անդրանիկի , Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն :

Հաւաքուիլ Կամպեթթայի մուտքին առջեւ :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին , սովորական հաւաքատեղին :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին , Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին , որուն կը մասնակցին .—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ) , դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ :

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի :

Այս Շաբաթ երեկոյ , ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
(Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Կ'արտասանեն .— Օր. Օր. Մարի Աւեեան , Ս. Շահինեան , Օ. Քէչէճեան :

Կ'երգեն .— Բիւզանդ Պալեան , Գօգօ (Ռոմանէն) :

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ : Ա. Գասեան , Ա. Ղազարոսեան , Ա. Շահինեան :

Մուտքը ազատ է

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի :

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. « Անի » կոմիտէի :

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին , «Սէրքըլ Կաթօլիկ»ի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԻ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն) :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Խմբերգ եւ արտասանութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ի կողմէ :

Նուագ դաշնակով՝ Օրիորդներ Ռստիկեան եւ Ջաֆարեան :

Պիտի արտասանէ Օր. Գինոսեան , մեներգ՝ Տիկին Անժէլ Սուքիասեան :

Մուտքը ազատ է :

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
4
ՆՈՅԵՄԲԵՐ

SAMEDI
4 NOVEMBRE
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9246 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5047

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին գիտութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմած է, աննախընթաց արագութեամբ։

Իրագէտներու կարծիքով եթէ նոր գիւտերը օգտագործուին ոչ թէ պատերազմական, այլ խաղաղ նպատակներու համար, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով աշխարհի երեսէն պիտի վերնան աղքատութիւնն ու վախը։

Խ. Միութիւնը ծանր ճարտարարուեստի եւ հիւլէական զէնքերու արտադրութեան մարզերուն մէջ կարեւոր նուաճումներ կատարած է։ Չինաստանի 600 միլիոն բնակչութեան վրայ համայնավարական բռնակալութիւնը աւելի եւս ծանրացած է։ Աշխարհի խաղաղութեան համար մեծ վտանգ մը կը կազմէ համայնավարութիւնը, որ կը ձգտի միշտ համաշխարհային յեղափոխութեան։

Արբանեակ երկիրներու մէջ վերջին տասնամեակին երեք ապստամբական շարժումներ տեղի ունեցան,— արեւելեան Գերմանիոյ, Լեհաստանի (Փոզնան) եւ Հունգարիոյ մէջ։ Բոլորն ալ արեան մէջ խեղդուեցան բոլշեւիկներուն կողմէ։

Խորհրդային վարչաձեւին տակ գոյութեան իրաւունք ունի միայն մէկ կուսակցութիւն — Համայնավարականը։ Այնտեղ չկայ մամուլի, խօսքի, քննադատութեան, քարոզչութեան, ազատօրէն կազմակերպուելու եւ արտաքին աշխարհին հետ շփում ունենալու ազատութիւն, ինչ որ հիմը կը կազմէ ժողովրդավարական դրութեան։

Տասը տարիէ ի վեր, Խ. Միութեան ղեկավարները, հակառակ չինացի համայնավարներու ընդդիմութեան, իրենց արտաքին քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն են դարձուցած «համակեցութիւն»ը։ Իրենց բուն նպատակն է խաղաղ միջոցներով աւելի դիւրութեամբ կատարել իրենց համայնավարական քարոզչութիւնը ազատ աշխարհի մէջ, բերդը ներսէն գրաւելու յետին մտքով։

Վերջին տասնամեակին հիմնական փոփոխութիւններ առաջ եկած են նաեւ ոչ-համայնավար երկիրներու մէջ։ Ամերիկան, Արեւմտեան Եւրոպան ու Ճափոնը տնտեսական գետնի վրայ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած են։ Եւրոպայի Տնտեսական Միութիւնը եւ Միացեալ Նահանգները կոչուած են կարեւոր դեր մը կատարելու։

Ընկերվարական գաղափարները օրէնքի վերածուած են այն բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր իշխանութիւնը անցած է աշխատաւորական կուսակցութեանց ձեռքը։ Այս տեղերը դանդուածային անգործութեան առաջքն առնուած է, աշխատանքի ժամերը կրճատուած են, ընկերային ապահովութեան շնորհիւ աշխատաւորներու վիճակը բարւոքած է, կրթական մարզին մէջ հաւասարութիւն հաստատուած է բոլոր դասակարգերու համար։

Գաղթատիրութեան ենթակայ 25 ազգեր Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ,—շուրջ 800 միլիոն հոգի,— անկախութեան եւ կատարեալ ազատութեան տիրացած են, յաճախ խաղաղ միջոցներով։ Այս կէտին մէջ մեծ դեր կատարած են ընկերվարական եւ ժողովրդավարական կազմակերպութիւնները։

Ընկերվարական Միջազգայինը ողջունելով սորաղատ ազգերը, կ'առաջարկէ օգնել թերաճ երկիրներուն տարեկան տասը միլիառ տոլարի յատկացումով։ Կը թելադրէ նաեւ, որ դրամատիրական երկիրները իրենց տարեկան եկամուտին հարիւրին մէկը տրամադրեն անոնց։

Մինչ այս է կացութիւնը ազատ աշխարհի մէջ, Խորհրդային Միութիւնը կեղծ ընկերվարութեան փետուրներ հագած՝ կը ճառէ ազատութեան եւ խաղաղութեան մասին, սակայն իրականին մէջ իր բռնակալութեան տակ կը պահէ դարաւոր մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան տէր հարիւր միլիոնաւոր մարդիկ եւ անդադար կը սպառազինուի՝ նոր պատերազմ մը պատրաստելով։

Աշխարհակալութիւն եւ գաղթատիրութիւն կը վերագրէ ազատ աշխարհին, մինչ իր ծաւալապաշտական քաղաքականութեան նոր ապացոյցները կուտայ ամէն օր։

Ֆաշականութեան դէմ կը խօսի, մինչ միակ կուսակցութեան իր դիկտատորական վարչաձեւը եւ ահուսարսափի մեթոտները բռնակալութեան գերագոյն աստիճանը կը կազմեն։

Ճշմարիտ ընկերվարութիւնն է, որ ի վերջոյ պիտի տանի յաղթանակը։ Համայնավարութիւնը կոչուած է ի սպառ սնանկանալու։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ.— «ՄԵՆՔ ԱԼ ԿՈՐԾԱՆԱՐԱՐ ԶԷՆՔԵՐ ՈՒՆԻՆՔ»

—o—

Պատասխանելով խորհրդային ռումբերու պայթումին, Քէնըտի յայտարարեց թէ Միացեալ Նահանգներու հիւլէական ուժը աշխարհի ամէնէն զօրաւորն է եւ թէ «յարձակման պարագային կործանարար կերպով պիտի պատասխանենք»։

Նախագահը անգամ մը եւս առաջարկեց Խորհ. Միութեան, համաձայնութեան մը գալ պաշտպանելու համար մարդկութիւնը հիւլէական պատերազմի մը սարսափներէն։ Շեշտեց թէ ամերիկեան յառաջիկայ փորձերուն համար միայն պատրաստութիւններ կը տեսնուին առ այժմ, ի հարկին գործադրելու համար ծրագիրները։ Արդէն Միացեալ Նահանգները ներկայիս խոր ուսումնասիրութեան մը ձեռնարկած են քննելու համար խորհրդային ռումբերու հետեւանքները։ Յիշենք թէ «հիւլէական վախը» արդէն ծնած է եւ Ամերիկա ու Ֆրանսա քննութիւն կը կատարեն օդանաւերը արտաքնապէս մաքրող գործաւորներուն վրայ, նկատի առնելով որ օդանաւը կրնայ ռատիօ–աքթիֆ ամպէ մը անցած ըլլալ եւ չողարձակում փոխանցէ այդ միջոցով։

Քէնըտի խիստ լեզու գործածեց Խորհ. Միութեան հանդէպ որ կ'արհամարհէ մարդկութեան բարիքը, յիշեց թէ Ա) Խորհրդային կառավարութիւնը խզած էր բոլոր խօսակցութիւնները, Ժընեւի մէջ, որոնք հիւլէական փորձերու դադրեցման կը վերաբերէին։ Բ) Բացարձակ արհամարհանքով պայթեցուցած էր հիւլէական բազմաթիւ ռումբեր, մէջն ըլլալով հատ մը՝ յիսուն մեկաթոննոց (ճշգուեցաւ ի վերջոյ թէ 57 մեկաթոն ուժ ունէր, այդ նշանաւոր ռումբը)։

Քէնըտիի համար այս փորձերը ոչ պըլըֆ են ոչ ալ սպառնալիք։ Իրեն համար մաս կը կազմեն Մոսկուայի մէջ տեղ գրած սարսափի արշաւին, բայց փորձերը գնահատելի արժէք մըն ալ կը ներկայացնեն, խորհրդային գիտուններուն եւ կառավարողներուն համար։

Այս առթիւ Քէնըտի շեշտեց թէ ամերիկեան հիւլէական ուժը այնպէս է որ թոյլ կուտայ Միացեալ Նահանգներուն, յարձակման պարագային, կործանել ամէն ինչ «հարկ եղած միջոցները, ունինք գլուխ բռնելու համար հիւլէական զէնքերու մարզին մէջ։ Եւ մեր այդ յառաջահ դիրքը չենք կորսնցներ»։ Քէնըտի կը գտնէ նաեւ թէ յիսուն մեկաթոննոց ռումբեր պայթեցնելու պէտք չկայ հաստատելու համար թէ Միացեալ Նահանգները ուրիշ ոեւէ ազգէ աւելի զօրաւոր են հիւլէական մարզին մէջ։ «Կենսական է, ազատ աշխարհի պաշտպանութեան համար որ պահպանենք այն դիրքը զոր ունինք, այն է՝ թոյլ տալ որ վերապրինք հիւլէական որեւէ յարձակումի եւ կործանենք ոեւէ ազգ որ հիւլէական յարձակում կ'ընէ Միացեալ Նահանգներու կամ անոր զինակիցներուն վրայ»։

Քէնըտի շեշտեց թէ հիւլէական փորձեր պիտի չկատարեն մթնոլորտին մէջ, Ռուսերուն պէս։ Բայց եթէ տեսնեն թէ այդ փորձերը անհրաժեշտ են տէր կենալու համար իրենց պատասխանատուութեանց ազատ աշխարհի հանդէպ, այդ պարագային ուշադրութիւն պիտի ընեն որ նուազագոյն չողարձակում ունենան այդ ռումբերը»։

Այս յայտարարութեանց առթիւ Թաս գործակալութիւնը «ճշդեց» թէ Քէնըտի փորձած է Մոսկուայի վրայ ձգել հիւլէական փորձերու պատասխանատուութիւնը, մինչ իրականին մէջ Միացեալ Նահանգներն են որ սկսան հիւլէական զէնքերու արշաւը։

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

Նոյեմբերմէկի դէպքերէն ետք հանդարտութիւն կը տիրէ Ալժէի մէջ։ Ցոյց մը տեղի ունեցաւ նախորդ օրուան զոհերու թաղումին առթիւ, բայց ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ։ Ալժերիոյ Արեւելեան կողմը Ալժ. Ազատ Ճակատի պատկանող տարրեր փորձած են նոր խըլրտումներ ստեղծել առանց յաջողելու, Թեպեսայի մէջ միայն, թաղումի մը առթիւ միջադէպեր պատահեցան եւ երկու հոգի մեռան, 12 հոգի ալ վիրաւորուեցան։

× «Կապէթ տը Լօզան»ը «Նոր շեշտ մը» կը գտնէ Ստատ Տահլապի առջի օրուան յայտարարութեանց առթիւ։ Ծանօթ է որ ալժերացի պարագլուխը անհրաժեշտ նկատած էր Ֆրանսայի հետ գործակցութիւնը, մանաւանդ մշակութային գետնի վրայ։

× Կինէի պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ Կինէի բանակը կը փափաքի կռուիլ Ալժերացիներու կողքին։

× Ֆրանսական ոստիկանութիւնը հաղորդեց թէ լուսարգելի ժամերը կը փոխուին Մահմետականներուն համար եւ ասոնք մինչեւ ժամը 22 (նախապէս 20) կրնան պտըտիլ։ Ոստիկանութիւնը կը յայտնէ նաեւ թէ ալժերացի պատասխանատուներու ձերբակալումն է որ պատճառ դարձած է որ ցոյցեր չկատարուին Փարիզի մէջ, Նոյեմբեր 1ին։

× Փաստաբաններու Կարգը յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ ոստիկաններու մանաւանդ Հանրապետական Գունդերու (ՍԷ ԷՐ ԷՍ) «ցեղապաշտ» վարմունքը Մահմետականներու հանդէպ։

Փարիզի մէջ (Ռիւ Փրատիէ) ալժերացի մը որ զէնք կը փոխադրէր կրակեց եւ ձեռնառումբ մը նետեց ոստիկաններու վրայ որոնցմէ երկուքը վիրաւորուեցան, ինչպէս նաեւ ութ տարեկան աղջնակ մը։ Իրենց հետքը չկայ։

ՅԱՌԱՋԻ

Վաղուան թիւը (Նոյեմբեր 5) նուիրուած է՝

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԻԲ. համագումարին արտասանած փակման ճառը երեք միլիոն օրինակ տպուած է։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երկու նոր ռումբեր պայթեցուց, հազիւ մէկ մեկաթոննոց։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ Սարաճ բանտէն հանուեցաւ որպէսզի իր անունին գտնուող 70 միլիոն Ն. Ֆ.ի գումարը փոխանցէ սուրիական Պետական Գանձին։ Սարաճ փոխանցումը ստորագրելէ ետք կրկին բանտ տարուեցաւ։

ՀԱՒԱՆԱՅԻ մէջ այլեւս միայն մէկ օրաթերթ լոյս պիտի տեսնէ թուղթի խնայողութեան համար։

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ մէջ իրարանցում չկայ խորհրդային յուշագրին առթիւ։ Հանրապետութեան նախագահը Քէքքոնըն որ Ամերիկա կը գտնուի այս միջոցին յայտարարեց թէ Ռուսերուն ըսածը համապատասխան է 1948ի իրենց համաձայնութեան։

ԳԱՀԻՐԷԷՆ «Արաբ ազգին ձայնը» ըմբոստութեան կոչ մը ըրաւ առջի օր, Սէուտական Արաբիոյ Յորդանանի եւ Սուրիոյ ժողովուրդներուն որպէսզի ապստամբին եւ տապալեն իրենց երկրին կառավարութիւնը։

ՊՐԱԶԻԼԱԿԱՆ Տի-Սի 7 օդանաւ մը որ Լիզպոնէն Ռիօ տէ Եանէյրօ կ'երթար ճզմուեցաւ։ 57 մեռեալ կայ, բայց 31 հոգի ազատած են։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ անկախ թերթը՝ Թայմզ կը գրէ թէ Իրաքի Քիւրտերը հազարներով ջարդուած են։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ զնդ. Սարաճ պիտի դատուի Դամասկոսի Բարձրագոյն Ատեանին կողմէ։

ՀՈՆՏՈՒՐԱՍԻ մայրաքաղաքը՝ Պելիզ հարիւրէն 70 կործանած է ահաւոր մրրիկէ մը։ Քաղաքը ջուրերուն տակ կորսուած է, ցարդ 100 մեռեալ կայ բայց թիւը վերջնական չէ։ 15.000 հոգի փողոցն են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ներկայացուցչական ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ հալեպեան մը՝ Ֆուատ Շիրմէն, սահմանադրական մեծամասնութենէն մէկ ձայն աւելի ըստացաւ։ Այս արդիւնքին հասան 9 քուէարկութենէ ետք։ Տնտեսագէտ, նորընտիր նախագահը՝ 55 տարեկան է քաղաքականութենէն քաշուած էր 1950էն ի վեր երբ Մենտերէս իշխանութեան գլուխ եկած էր։

ՊԱՀՐԷՅՆԻ իշխանապետը՝ Սալման Իպն Համատ ալ Խալիֆա մեռաւ առջի օր, 67 տարեկան էր։

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն Ֆրանս-Փրէս գործակալութեան թէ Նոյեմբեր 7ի պատրաստական յանձնախումբի ժողովը որուն մասին գրած էինք երէկ, պատրիարքներէ զատ, տիեզերական ժողովին պիտի հրաւիրէ յոյն, սերպ, ղպտի, հայ, եթովպացի, սուրիական անկախ եկեղեցիներու պետերը։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ վերջ գտաւ քարիւղ արտածող երկիրներու ժողովը։ Ինտոնեզիա եւ Թրինիտատ անդամ ընդունուեցան եւ փափաք յայտնուեցաւ որ Լիբիա իր թեկնածութիւնը դնէ։

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը այցելեց ֆրանսական արուեստի գլուխ գործոցներու ցուցահանդէսը։ 440 նկարչական, արձանագործական ջրաներկ եւ կաւաշի գործեր կը ներկայացնեն ֆրանսական արուեստը 1840էն 1940։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Թագաւորը Քարամանլիսի յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը որ հաւանաբար նախորդէն շատ չտարբերի։

ՍՈՒՐԻԱ կ'ուզէ կրկին անդամակցիլ Ունէսքօյի։

ՀՌՈՄԻ մէջ մահափորձ մը կատարուեցաւ համայնավար պարագլուխ Թոլիաթթիի դէմ բայց ձախողեցաւ։

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԻՒԸ

Ցաւալի է․ տխուր բաներ են ասում խորհրդային մարդահամարի (1959) թիւերը Խ․ Միութեան սահմաններում ապրող Հայերի ազգային ներկայի մասին։ Միայն այն փաստը, որ երեք հարիւր հազար Հայեր, կտրուած Մայր Հայրենիքից, ապահայանում են կամ ապահայացման ճամբու վրայ են, բաւական է՝ արիւնոտելու համար մեր սրտերը։ Աւելի ցաւալի է, որ Մայր Հայրենիքը չկամ է կամ անզօր՝ դարմանելու ազգային այդ աղէտը։

Իսկ ի՞նչ են ասում թուերը Սփիւռքի Հայութեան ազգային իրականութեան մասին։

Տխուր թէ ուրախ, Խ․ Միութեան սահմաններում ապրող Հայերի մասին գոնէ թուեր գոյութիւն ունեն, իսկ ինչ թիւ կայ Սփիւռքի Հայութեան մասին։ Ասում ենք՝ մօտ մէկ միլլիոն Հայեր են ապրում Ազատ Աշխարհում՝ հինգ մայրցամաքների վրայ։ Ո՞վ է հաշուել, ո՞րքան իրական է այդ թիւը։

Մենք իրաւունքով մեղադրում ենք այն մտաւորականներին, որոնք արտօնուած են Հայաստան այցելելու եւ չեն ուսումնասիրում խորհրդահայ իրականութիւնը, չեն տալիս իրական փաստեր ու թուեր, բաւականանում են միայն «լրձնաչուրթն փառաբանութեամբ», սակայն տարբե՞ր բաներով է զբաղած մտաւորականութիւնը Սփիւռքում։

Խ․ Միութեան մէջ ազգային կեանքը ստրկանական խիստ հսկողութեան տակ է, մարդ իրաւունք չունի ազատ մտածելու, ազատ փաստեր տալու, ազատ կարծիք յայտնելու։

Սփիւռքում այդ արգելքը չկայ։ Ազատ Աշխարհի ազատութիւնը մենք օգտագործում ենք առաւելապէս փոխադարձ յօշոտման համար։ Եթէ հաշուենք քառասուն տարուայ ընթացքում Սփիւռքում կուսակցական պայքարի համար վատնուած գումարները, ինչեր կարելի կը լինէր անել այդ դրամով, օրինակ, կրթական կամ գրական ասպարէզում, քանի դպրոց պահել կամ քանի գիրք հրատարակել։ Թիւ կա՞յ, թուանշան ունե՞նք այդ մասին։

Քառասուն տարուայ կեանք ունի Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը։ Այդ ժամանակի կէսը անցաւ տարագիրների տեղաւորման ու կազմակերպութեան եւ տնտեսական ու բարոյական վերադառնման աշխատանքով։ Սակայն վերջին 20-25 տարիները, ընդհանուր առմամբ, Սփիւռքը արդէն տեղաւորուած – կազմակերպուած է, որքան այդ հնարաւոր է ներկայ աշխարհի պայմաններում։

Արդ, ի՞նչ ենք արել մենք կամ ի՞նչ անում ազգաշինութեան եւ ազգապահպանութեան տեսակէտից։

Իւրաքանչիւր բարեշէն ընտանիք կամ հասարակութիւն, իբրեւ բարեշինութեան առաջին պայման, իր «մարդահամարը» ունի, այսինքն՝ գիտէ իր անդամների թիւը, նիւթական ու բարոյական վիճակը, եւ այդ տուեալների հիման վրայ կառուցանում եւ զարգացնում է իր կեանքը։ Այս «առաջին պայմանը» ի՞նչ չափով յարգուած է Սփիւռքում։

Քառասուն տարուայ ընթացքում ոչ մէկ ընդհանուր մարդահամար չի կատարուած Սփիւռքի Հայոց կեանքում։ Հովիւը գիտէ իր ոչխարների համրանքը․ Հայոց ազգային իշխանութիւնը հովիւի չա՞փ էլ գիտակից չէ իր պարտականութեան։

Ասում են․ մենք ազգային իշխանութիւն չունենք․ իսկ մարդահամարը — ստատիստիկ — միայն պետութեան միջոցով է լինում։ Անշուշտ, պետութիւնը աւելի լայն միջոց ու հնարաւորութիւն ունի լրիւ մարդահամար կատարելու, բայց ազգը ինքն էլ ի վիճակի է, ազգային իշխանութեան միջոցով, մարդահամար կազմակերպելու։ Թերիներ կ'ունենայ այդ մարդահամարը, բնական է․ սակայն աւելի լաւ է թէկուզ թերի մարդահամար ունենալ, քան ոչինչ։

Մարդահամարը կենսական անհրաժեշտութիւն է Սփիւռքում։ Այդ գործի նախաձեռնութիւնը պէտք է ստանձնեն յարանուանութեանց թեմական իշխանութիւնները՝ շարժման մէջ դնելով հոգեւորականութիւնը եւ կազմակերպութիւնների ու մտաւորական անհատների գործակցութիւնը ապահովելով։ Եւ որքան շուտ կատարուի այդ մարդահամարը, այնքան լաւ։

Այդ աշխատանքը կատարելուց յետոյ միայն կարելի է խօսել թուերի եւ փաստերի լեզուով, կարելի է իմանալ, թէ ինչ են ասում թուերը։

Անթիւ, անփաստ եւ անլեզու Սփիւռքում հնարաւոր է միայն ընդհանուր ճշմարտութիւններ, առաւել կամ նուազ ճշգրիտ իրողութիւններ արձանագրել եւ դիտողութիւններ անել։

Ի՞նչ է Սփիւռքի Հայութեան ընդհանուր թիւը։ Ասում են՝ մէկ միլլիոն, կամ աւելի, կամ պակաս։ Ոմանք 20 – 30 տարի է նոյն թուերն են կրկնում, կարծես ծնունդ եւ մահ տեղի չի ունենում, եւ դէպի Հայաստան ներգաղթեր չեն պատահել։

Միւս կողմից՝ Սփիւռքի ներքին կազմը յարաշարժ է ու յարափոփոխ։ Յունաստանի հայ գաղութը, օրինակ, որ առաջ երեսուն հազար հոգի էր հաշւում, այսօր տասը հազարից էլ վար է։ Աւստրալիայում առաջ գրեթէ հայ չկար, այժմ արդէն աճող հայկական գաղութ գոյութիւն ունի այնտեղ։

Հաշուի առնելով անցեալ եւ ներկայ բոլոր հանգամանքները, մեզ թւում է, որ Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը, համրանքի տեսակէտից, հետեւեալ պատկերն է ներկայացնում․

Հիւսիս․ Ամերիկա՝ երեք հարիւր հազար մարդ, Իրան՝ 120·000, Լիբանան՝ 120·000, Թուրքիա՝ հարիւր հազար, Սուրիա՝ ութսուն հազար, Եւրոպա՝ 80 հազար, Հարաւային Ամերիկա (Արժանթին, Պրազիլ, Ուրուկուէյ եւն․) 70 հազար, Եգիպտոս՝ 25 հազար, Իրաք՝ 15·000, Յունաստան՝ տասը հազար, Յորդանան՝ ութ հազար, Կիպրոս՝ չորս հազար, Հապէշիստան, Սուդան, Հնդկաստան, Ինդոնեզիա, Աւստրալիա, Աֆրիկէ եւայլն՝ 10·000։

Ուրիշ խօսքով, ամբողջ Հայութեան շուրջ մէկ քառորդը՝ 942·000 մարդ ապրում է Խ․ Միութեան սահմաններից դուրս՝ կազմելով Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը՝ երկրագունդի գրեթէ բոլոր մասերում։

Խ․ Միութեան, Խ․ Հայաստանի եւ Ազատ Աշխարհի Հայութեան թուական համադրումար պատկերը, ուրեմն, հետեւեալն է․

Խորհրդ․ Հայաստանում ապրում են — 1·552·000 Հայեր։

Խորհրդ․ Միութեան մէջ կամ Խորհրդային Սփիւռքում — 1·235·000։

Ազատ աշխարհի Հայկական Սփիւռքում — 942·000։

Ասել է, թէ երկրագունդի երեսին ապրող Հայերի թիւն է 3·729·000։

Այս թիւը, որ հաւասար է Համաշխարհային Առաջին պատերազմից (1914) առաջուայ Հայերի ընդհանուր թիւին, շատ խօսուն է։ Նշանակում է Հայերի աճի տեսակէտից վերջին 45 տարիները անցել են ապարդիւն։

Մի կողմից՝ մենք պարծենում ենք, թէ Հայերը բազմածին ժողովուրդ են․ միւս կողմից՝ հաւը ածում է, կկուն ուտում է։

Եւ մտածել միայն․ ինչքան շատ են կկուները այս աշխարհում։

Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

(4 եւ վերջ)

ԳԻՒՂԱԽՈՒՄԲԸ (1)

(ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԷՐ)

Պարտիզակ, պետական կազմակերպութեամբ գիւղախումբ մըն էր։ Իր վարչութեան ենթակայ էին հինգ հայաբնակ, մէկ յունաբնակ եւ երկու խառն՝ վրացի ու լազ գիւղեր։

Զուտ հայաբնակ եւ հայախօս Պարտիզակ գիւղը 1832ին կատարուած պետական մարդահամարին մէջ 639 ընտանիք կը պարունակէ։ Իսկ 1880ի մարդահամարը 7000էն աւելի բնակիչ կ'արձանագրէ։ Սովորաբար 1500 տուն կը հաշուէին։ Տեղահանութեան պահուն կատարուած մարդահամարը 10·500 հոգի էր, 2000 տուն, կամ 2500 ընտանիք, քաղաքէն դուրս գտնուողներն ալ միասին հաշուելով։

Պարտիզակ, քաղաքին մէջ, վեց թաղային բաժանում ունէր, այսինքն մութքարութիւն որ կը կոչուէին՝ Եկեղեցիի թաղ (քիլիսէ մահլէսի), Զորի (Տէրէ) թաղ, Աւազուտի (քումլուք), Նոր-վերի Կալերը (Եէնի), Փրօթէսթան եւ Կաթոլիկ թաղեր։

Պարտիզակէն կէս ժամ դէպի արեւելք Տէօնկէլ Լազ Հայերու գիւղը 75 տուն։ Իսկ իր բլրակին վրայ յետոյ եկած հաստատուած են 28 տուն լազ Հայեր։ Այս տեղը կը կոչուի Տոնկալի Սուրբը, իր Ս. Սարգիս անունով մատուռին համար։

Աւելի արեւելք, Պարտիզակէն մէկ ժամ, գիւղախումբին երկրորդ հայաբնակ կեդրոնը՝ Օվաճըք, հինգ հարիւր տուն, համեմատաբար աւելի արդիական եւ բարեկեցիկ քան շրջակայքը։

Իսկ Օվաճըքի հարաւ-արեւելքը, երկու ժամով լազ Հայերու քառասուն տուն, ժամավայր յորջորջումով, կառավարական անունով քիլիսէ տիւզի։

Օվաճըքէն դէպի արեւելք, գետին հանդիպակաց կողմը կը գտնուէր ուրիշ հայ կարեւոր գիւղ մը Արսլանպէկը, որ սակայն Պարտիզակի գիւղախումբին մաս չէր կազմեր։

Պարտիզակի արեւմտեան հիւսիսը, ծովեզրին աւելի մօտ, Յունաց գիւղ մը՝ Ենիքէօյ անունով, հինգ հարիւր տունի չափ։ Անոր սահմանին մէջ էր Համշացիներէն մնացած ջերմուկ մը ըլըճա, որմէ կ'օգտուէին շրջակայ գիւղացիները։

Իսկ արեւմտեան հարաւակողմը, մէկ ժամ, Տէօշէմէ բլուած բարձունքին վրայ լազ-Հայերու 65 տուննոց գիւղ մը Զաֆար գիւղ, թուրքերէն Սաֆար-Պէշէր։

Այս հայ խմբաւորումներուն մօտիկը բնակեցուած են Կովկասէն եւ Տրապիզոնի շրջանէն գաղթած վրացի եւ լազ խառն քանի մը գիւղեր։ Սաքար Պէշէրի մօտիկը կը կոչուէր Տէօշէմէ եւ Հասարքէօյ․ իսկ Քիլիսէ – Տիւզին մօտիկինը՝ Իհսանիէ կամ Թաթար քէօյ։

Իսկ Պարտիզակէն հինգ ժամ հեռու, արեւմտեան հարաւը, սարահարթի մը վրայ հաստատուած էր երեսուն տուն լազ Հայերէ Մանուշակ (Մէնէշէ) գիւղը, որու մասին մանրամասն կը խօսինք առանձին գլուխի մը մէջ։

×

Գիւղախումբին առաջին հայ կառավարիչն էր։ Գիւղին վարչական կամ դատաստանական գործերուն համար ամէն ինչ Մերերու ժողով մը հայ եւ թուրք անդամներով։ Մօտակայ թուրք վրացի գիւղերը ընտրած էին մէկ հոգի որ կանոնաւորաբար կուգար ամէն շաբաթ։ Իսլամական, ամուսնական խնդիրներով զբաղելու համար կար իմամ մը, որ երբեմն կը մասնակցէր մեր նիստերուն։

Իմ օրովս այս ժողովին կ'անդամակ-

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈԶԻԷՐ

Ան կը հանգչի փոշիներու մէջ թաթխուած եւ նման աւելի ծեր դատարկապորտի մը քան՝ փիլիսոփայ բժիշկի մը։

Գետին կը դնէ Ռէյնալի եւ Ռուսոյի հատորները պարունակող իր պայուսակը եւ իյնալով աթոռի մը վրայ, կը հառաչէ․

— Ա՞յս է արդեօք վարձքը յիսուն տարուան առաքինութեան․․․

Հիանալի կերպով գեղեցիկ երիտասարդ կին մը, զոր նախապէս չէր տեսած ձեռքին բռնած սպունգ մը եւ աման մը լուացուելու, կը մօտենայ իրեն ու կ'ըսէ․

— Հաւանական է, պարոն, որ մեզ պիտի գլխատեն։ Մինչ այդ, կ'արտօնէ՞ք գիս որ լուամ ձեր դէմքն ու ձեռքերը, վասնզի վայրենիի կերպարանք մըն էք ստացած։

— Զգայուն կին, կը բացագանչէ Տիւսիւէլ, միթէ՞ ոճրի վայրին մէջ էր որ պիտի հանդիպէի ձեզի։ Ձեր տարիքը, ձեր դէմքը, ձեր վարմունքը, բոլորը կ'ըսեն ինծի թէ դուք անմեղ էք։

— Միակ յանցանքս, Թագաւորներէն ամէնէն պատուականին վրայ լացած ըլլալս է, կը պատասխանէ գեղանի բանտարկեալը։

— Լուդովիկոս ԺԶ․ առաքինութիւններ ունեցաւ, կը պատասխանէ իմ նախնիս, եւ սակայն ինչքան մեծ պիտի ըլլար իր փառքը, եթէ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնացած ըլլար այդ հոյակապ սահմանադրութեան․․․

— Ի՞նչ, պարոն, կը բացագանչէ երիտասարդ կինը, չարժելով իր աղտոտ սպունգը, ժողովէն մըն էք եւ աւազակներու կողմնակի՞ց․․․

— Էհ, Տիկին, դուք կը պատկանիք Ֆրանսայի թշնամիներու դասակարգին, կը հառաչէ Տիւսիւէլ, կիսով չափ մաքրուած։

Տիկինը կը կոչուէր Տը Լավիյլ եւ թագաւորին սուգն էր պահած։ Այն չորս ամիսներու ընթացքին ուր միասին արգելափակուեցան, անիկա չդադրեցաւ հակաճառելէ իր բանտակիցին, միեւնոյն ժամանակ ջանք չխնայելով ծառայութիւն մատուցանելու անոր։

Հակառակ իրենց սպասումին, չկտրեցին անոնց գլուխը եւ երեսփոխան Պաթըլէի տեղեկագրին հիման վրայ ազատ արձակուեցան։ Այնուհետեւ, Տիկին Լավիյլ, լաւագոյն բարեկամուհին դարձաւ մեծ մայրիկիս, որ այդ շրջանին քսանըմէկ տարեկան էր եւ երեք տարիէ ի վեր ամուսնացած՝ Վերին Հոնոսի գումարտակին պատկանող կամաւորներէն՝ տեղակալ Տանժէի հետ։

— Շատ գեղանի մարդ մըն է, կ'ըսէր մեծ մայրիկս, բայց վստահ պիտի չըլլամ թէ կրնամ զինք ճանչնալ փողոցին մէջ։

Կը վստահեցնէր թէ զայն ընդամէնը վեց ժամ տեսած էր, հինգ անգամ․․․

Անոր հետ ամուսնացած էր երախտայական մտածումէ մը տարուած՝ ազգային գլխանոց մը կարենալ կրելու համար։

Իրականութեան մէջ մեծ մայրիկս ամուսին չէր ուզեր․․․ իսկ ան՝ կը ցանկար բոլոր կիները․․․

Ու մեկնեցաւ․․․ Մեծ մայրիկս թողուց որ ան երթայ, առանց անոր հանդէպ ատելութիւն սնուցանելու։ Տանժէ, իբրեւ հարստութիւն իր կնոջը կը ձգէր դրամական ստացագիրներ, ուղղուած իր եղբօրը՝ Տանժէ տը Սէնթ Էլմի՝ Քոնտէի բանակի սպաներէն, եւ կապոց մը նամակներ՝ գրուած գաղթականներու կողմէ։ Այս բոլորը բաւական էին որ մեծ մայրիկս եւ իրեն հետ ալ յիսուն ուրիշներ՝ գլխատուէին։

Այդ մասին արդէն սկսած էր մտահոգութիւններ ունենալ եւ ամէն անգամ որ թաղին մէջ խուզարկութիւններ տեղի կ'ունենային, կ'ըսէր․

— Այսուհանդերձ, պէտք է որ իմ անպիտան ամուսինիս թուղթերը այրեմ․․․

Եւ սակայն, մտածումները կը պտտէին իր գլխուն մէջ․․․

Օր մը, վերջապէս, որոշեց։ Բաւական սպասած էր։

Նստած կրակարանին առջեւ, սկսաւ մէկիկ մէկիկ քննել կապոցին մէջ գտնըւած նամակները եւ հետզհետէ զանոնք շարեց նստարանին վրայ, խառն ի խուռն։ Եւ ապա, հանդարտօրէն, սկսաւ փոքրիկ ծրարներ պատրաստել, մէկ կողմ դնելով այն բոլորը որոնք պիտի պահուէին եւ միւսները՝ զորս պիտի այրէր։

Այս գործողութեան ընթացքին, կը կարդար տող մը, կամ էջ մը այդ թուղթերէն, եւ իր միտքը կը ճամբորդէր մէկ շատակէ յիշատակ, անցեալէն պատառիկ մը փրցնելով, երբ յանկարծ լսեց որ մուտքի դուռը կը բացուէր։ Նախազգացում մը իրեն ըսաւ թէ խուզարկութեան կուգային։

Նստարանին վրայ գրուած թուղթերը հապճեպով ժողվելով, նետեց զանոնք նստարանին տակը։

Պահարանի մը ծայրը նստարանին տակէն դուրս կ'երեւէր տակաւին, ապխտուած կատուի մը ականջին նման, երբ ընդհանուր ապահովութեան կոմիտէի պաշտօնեաներ ներս մտան սենեակէն, վեց մարդոց ընկերակցութեամբ, բոլորն ալ զինուած հրացաններով, նիզակներով եւ սուրերով։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(3 Շար․)

ցին Ալաաւ էֆ. Տ. Մկրտիչեան, Հաճի Մկրտիչ աղա Տ. Կարապետեան եւ Հաճի Յովհաննէս աղա Քիւթնիւրեան :

Գիւղին համար Թաղապետական անջատ խորհուրդ մը կար (պելէտիյէ), կազմըւած առանց դաւանական խտրութեան, որ կը զբաղէր մաքրութեան, աղքատներու օգնութեան, շինութեանց եւ այլ խնդիրներով, ունենալով «պաշտօնական» ճարտարապետ մը, գործնական հասած եւ ոչ թէ պետական վկայականով. նաեւ թաղապետական չավուշ մը իբր պաշտօնեայ: Այս Խորհուրդն ալ ամէն շաբաթ կանոնաւորաբար նիստ կը գումարէր :

Կառավարութեան մօտ դիմումներու համար ալերսավիրներ կը խմբագրէր Արթին Սրապ, որ լաւ գիտէր Թուրքերէնը եւ օրինական ձեւերը :

Մէկ ոստիկան եւ քանի մը ոստիկան զօրք կար սէկպմէնները տասնապետով մը: Բայց եօթը սպաներ զրկեցին իբր հրամատար ոստիկան զօրքերու :

Ոստիկանները միշտ հայ մնացին փոխն ի փոխ, Յակոբ Սրապեան, Սիրական Ջիճինեան եւ Արսլանպէկցի վարժապետ մը՝ Միհրան էֆէնտի, բարի տիպար մը որ սրճարանները ժամանակին փակել կու տար, յորդորելով՝ թէ պատշաճ չէ օրինազանց գտնուիլ հայ միւտիրի մը օրով:

Իմ եւ ոստիկան զօրքերու միջեւ յարաբերութիւնները կարգապահ էին: Հրամաններս եթէ չկամութեամբ ալ կատարէին, կը հնազանդէին :

Կարգ մը մանր մունր դէպքերու առթիւ որպէսզի չմիջամտեմ, Իզմիթ կը փոխանցէին զանոնք :

Ամէնէն լուրջ դէպքը պատահեցաւ Հալէպի գիտարին անցած գիշերը, երբ գայ[...] գիտելու հաւաքուած ժողովուրդէն ոմանք զէնք արձակեցին: Ոստիկան զօրքերը միջամտեցին, բախում մը որու առթիւ խիստ վիրաւորուելին բրի ոստիկան զօրքերու այն ատենի Ֆարիգ չավուշին: Այս տխրահռչակը մինչեւ տեղահանութեան վերջ հոն մնաց, մասնակցելով ամէն չարիքի :

Այս առթիւ կանչուեցայ Իզմիթի զինուորական ատեանէն՝ որ հարցաքննեց եւ ապա թողուց՝ առանց վիրաւորութեան :

Պալքանեան պատերազմի օրերուն էր, տեսայ որ դժուար էր մնալ: Հովերը փոխուած էին դէպի Հայերը, նախընտրեցի փոխանակել հաւանական պաշտօնանկութեան մը, հրաժարականս տալ, առնելէ ետք բոլոր իսլամ գիւղերուն՝ կողմէ ալ ստորագրուած բարւոք վկայական մը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(1) «Պարտիզակը խատուտիկ» հատորէն :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն ժողովուրդ իւրայատուկ սրամտութիւններ կ'ունենայ, որոնք այնքան յատկանշական կրնան ըլլալ որ կարելի չըլլար զանոնք ուրիշ լեզուի մը թարգմանել, առանց սրամտութեան նրբութիւնը կորսնցնելու :

Փորձեցէք անգամ մը Ֆրանսական տիպար սրամտութիւն մը թարգմանել հայերէնի կամ բոլորովին պիտի չյաջողիք կամ այնքան պէտք է հայացնէք որ ֆրանսականութենէն բան մը չմնայ :

Նոյնն է անշուշտ պարագան, եթէ հայկական տիպար սրամտութիւններ թարգմանուին օտար լեզուի մը :

Հարցը այն է թէ կ'ա՞ն իսկական հայկական սրամտութիւններ: Պատասխանը դրական պէտք է ըլլայ, քանի որ հայկական կեանքն ալ միայն տխուր եւ լուրջ երեւոյթներ չունի, այլեւ ուրախութիւն եւ ծիծաղ առթող պատկերներ :

Բնականօրէն ժողովրդական սրամտութիւնը կը ծնի մեծ համայնքներու մէջ, ուր կ'ըլլան տեղական տիպարներ, ընկերային դասաւորումներ, լեզուի միութիւն, մէկ խօսքով «ազգային» կեանք մը :

Դժբախտաբար 1915ի աքսորէն ետք, Թուրքիոյ հոծ Հայութիւնը անբոյն մնաց եւ օտարութեան մէջ ազգային կեանքի կղզիներ եւ կղզեակներ միայն գոյութիւն ունին, օտար մշակոյթի եւ օտար լեզուի ծովերու մէջ ցիրուցան :

Իսկ հիները ունէի՞ն սրամտութիւններ տեղական ժողովրդական պատկերացումներով: Թոյլ տուէք Ռոստոմեանն երեք հատ պատմել :

1.

ՄԱԾՈՒՆԸ ՊԱ՞ՀՔ Է

Տէրտէրը փողոցէն կ'անցնէր: Ծեր կին մը կը մօտենայ եւ կը հարցնէ .

— Տէր պապա, մածունը պա՞հք է :

= Ո՞ր զարշելին կերեր է:

— Մօրուքիդ վրայ կաթեր է ...

Այս անցքին սրամտութիւնը հասկնալու համար մարդ Հայ պէտք է ըլլայ, պէտք է գիտնայ թէ մեր քահանաները երկար մօրուք մը կ'ունենային, թէ տարւոյն մէջ բազմաթիւ պահքի օրեր եւ շաբաթներ կային եւ պահքը խիստ կը պահէին: Պահքի արգիլուած ուտելիքներէն էր նաեւ մածունը, բայց այնքան համով է մածունը, որ տէրտէրն անգամ չէ դիմացեր ...:

2.

ՏԻԿԻ ՊԱՆԻՐ

Անկիւրիի նպարավաճառը շատ գեղեցիկ կին մը ունէր: Զուարճանալու համար երիտասարդներ կ'երթան պանիր գնելու :

— Ի՞նչ տեսակ պանիր ունիս :

= Ամէն տեսակէն կայ :

— Ճերմակ պանիրդ աղուո՞ր է :

= Ճերմակն ա՛ աղուոր է, տիկինն ա՛ աղուոր է... Այս, «տիկինն ալ աղուո՞ր է»... այսինքն տիկի պանիրը ...: Օտարը գիտէ՞ թէ պանիրը տիկի մէջ ալ կը պատրաստուի եւ եթէ գիտնայ իսկ, պիտի կրնա՞յ հայերէն բառախաղը հասկնալ :

3.

ԼՈՅՍ ԶՈՒԱՐԹ

Սովորութիւն էր որ կօշկակար արհեստաւորները իրենց հում նիւթերը՝ ինչպէս մորթ, կաշի, զամ, դերձան, մոմ եւայլն ամբողջ շաբթուան ընթացքին «գրել տալով», այսինքն ապառիկ կ'առնէին, խոստանալով շաբաթ իրիկուն հաշիւը մաքրել: Բայց շաբաթ իրիկուն երբ վաճառականին պաշտօնեան գանձումի երթար, յաճախ վարպետը կը բացակայէր ...

— Վարպետդ ո՞ւր է, ծօ:

= Հոս չէ:

— Է, ո՞ւր է :

= Լոյս Զուարթի գացած է ...

Շաբաթ իրիկուան դէմ ժողովուրդը ժամ կ'երթար կիրակնամուտի արարողութեան: Բայց թէ կօշկակար վարպետը իսկապէս հո՞ն աղօթելու գացած էր, ատիկա չեմ կրնար ըսել ...:

Ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ ասոնց նման հայկական կեանքէն առնուած սրամտութիւններ —հին թէ նոր— հաւաքուէին իբրեւ ժողովրդական բանահիւսութեան մէկ հետաքրքրական եւ ինչո՞ւ չէ, ուրախ ճիւղը :

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

× Ոսկու արժէքը ոսկերիչը գիտնայ :

× Ջուրը մի տեղ մնայ՝ կը հոտի :

× Սարը սարին չի հանդիպի, մարդը մարդին կը հանդիպի :

× Սիրտը սուփրա չի, որ ամէն մարդի առաջ բաց անես :

× Վազող ջուրը կեղտ չի բռնի :

× Չար աչքը քարն էլ ճաքացնում ա:

× Լաւ ա մի պուտ բախտը, քան թէ մի կարաս իմաստութիւն :

× Դուն քուն, բախտդ արթուն :

× Ում բախտը ծռուեց, նրա ձին ախոռումը էշ կը դառնայ :

× Ճակատի գրածը չի ջնջուի :

× Աստուած որ մէկի տունը քանդի, առաջ խելքը կ'առնի :

× Որը ունի Շաքի - Շիրվան, որը չունի խեղդուելու չուան :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԷՆ - ԻԶԷՌ.— Ահաւասիկ, երկար տարիներու երազը իրականացաւ մեր գաղութին մէջ, հայկական երկու մարզական միութիւններ իրենց ճակատագիրը միացուցին :

Քանի մը տարիներէ ի վեր կը խօսուէր եւ յոյս կար միացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ Հ. Մ. Մ.ը միեւնոյն մարզական գոյներուն տակ, ինչ որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէր գաղութի մեծամասնութեան:

Անցեալին, եւ վերջերս ալ, խոհեմ թելադրութիւններով եւ անկեղծ, ընկերական զգացումներով փորձեր կատարուած էին միութեան, բայց ապարդիւն անցած էր:

Յանկարծ վերջաւորութեան, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան աւելի յստակ, որոնք կարծես թէ կարողացան յանգիլ նպատակի մը:

Երկու Միութիւններուն վարչական անդամներ եւ քանի մը սրտցաւ անհատներ քով քովի եկած էին եղբայրական համաձայնութեան մը գալու համար որոշ պայմաններու շուրջ :

Ուրախութիւնով կը լսենք հետեւեալ պաշտօնական գեկոյցը, որ կը հաղորդուի.—

Վիէնի երկու հայ մարզական միութիւնները Հ. Մ. Մ. - Հ. Մ. Ը. Մ. միացեալ ընդհանուր ժողով մը գումարեցին Սեպտեմբեր 21ին եւ միաձայնաբար վճռեցին միանալ 1961 - 62ի եղանակին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան պատուիրակներն էին Պ. Սապունճեան, Պ. Զարգարեան, Պ. Լուսարբեան եւայլն: Հ. Մ. Մ. կը ներկայացնէին Պ. Բալոյեան, Պ. Պօղոսեան, Պ. Աւագեան: Այս եղանակին, առժամեայ վարչական կազմը պիտի բաղկանայ չորս անձերէ երկու միութեան անդամներէն, եւ հինգ անձ ալ համակիրներէն :

Տեղեկացանք թէ վարչ. կազմը հետեւեալն է.— Նախագահ՝ Պ. Անտոնեան, փոխ - նախագահ՝ Պ. Խլոյեան, քարտուղար՝ Այվազեան եւ Աւետիքեան, գանձապահ՝ Լուսարբեան, Բալոյեան, Թեկնածուներ Փալթաղեարեան, Ճիրիշեան, Զարգարեան :

Կը յուսանք որ բոլոր մարզասէրներն ու հայ ծնողքները պիտի քաջալերեն այս շարժումը անդամագրելով իրենց զաւակները:

Ա. ԽԼՈՅԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պահեր կան՝ երբ առիւծն ալ վախկոտ կը դառնայ կամ՝ երբ կինն ալ քաջասիրտ կ'ըլլայ :

×

Յարգէ իրական տղամարդը որ կուլայ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Երբ արուարձանին մօտեցաւ, ահա անձրեւը սկսաւ տեղատարափ դառնալ :

— Անիծած... մրմնջեց Միրօ ախպար ինքնիրեն՝ ու պատի տակերէն քալելով, փողոց մը մտաւ եւ դուռի մը առջեւ կեցաւ :

Դուռը զարնելուն պէս, կամացուկ մը բացուեցաւ ու Միրօ ախպար ներս գնաց:

— Ինչո՞ւ ուշացար: Հայր իմ, հարցուց մանկամարդ աղջիկ մը՝ խանդաղատալի ձեւով մը Միրօ ախպօր ձեռքը բռնելէ ետքը:

Այս մանկամարդ աղջիկը Լալէզարն էր:

— Իրաւ ես... այսօր ուշ մնացի, պատասխանեց Միրօ ախպար՝ աղջկան ճակատը համբուրելով :

— Երկու օր է որ Վանական չերեւար, հայր իմ, արդեօք ի՞նչ եղաւ իրեն :

— Մի կասկածիր, աղջիկս, Վանական եթէ այս գիշեր չգայ, վաղը անպատճառ պիտի գայ :

— Ախ, ի՞նչ ընեմ ... ամէն ատեն մինակ կը թողուք զիս այս սոսկալի տունին մէջ: Շաբաթ մըն է որ Լուսիա գնաց ու դեռ չեկաւ :

— Գործն անանկ կը բերէ, աղջիկս: Դուն մի նեղուիր: Քիչ ատենէն ասկից ալ պիտի հեռանանք :

— Խումբի՞ն մօտ պիտի երթանք :

— Նախ՝ խումբին մօտ պիտի երթանք: Անկէ ետքը՝ Հայ Զօրի ամէնէն ապահով գիւղը պիտի մնանք:

Հայրն ու աղջիկը կը խօսէին իրարու հետ, յանկարծ դուռը զարնուեցաւ կամացուկ մը :

Միրօ ախպար աճապարանքով մը գնաց դուռը բանալու: Եկողները Ներսէս Արծրունին ու իր հօրքոյրն էին:

— Ոհ, ինչքան թրջուած էք. մրմնջեց Միրօ ախպար :

Ու առանց սպասելու՝ անոնց վրայի հագուստ առաւ, անոնց գլուխի ծածկոցները քակեց ու խանդաղատանքով մը ներս հրամցուց զիրենք :

Լալէզար չէր տեսած Ներսէս Արծրունիի հօրքոյրը. միայն թէ իմացած էր որ Արարուց Թաղին մէջ կը բնակէր ան :

Երբ սենեակը մտան, անուշ ժպիտով մը Ներսէս Արծրունին մօտեցաւ մանկամարդ աղջկան ու ըսաւ .

— Ահա իմ հօրքոյրս, Լալէզար :

Շնորհալի աղջիկը գորովանքով մը համբուրեց բարի պառաւին ձեռքերը եւ ծռեցաւ անոր տրեխները քակելու :

— Ի՞նչ կ'ընես, աղջիկս, դուն յոգնած ես, ես պիտի քակեմ տրեխներուն չուանները:

— Ամենեւին, ես չեմ կրնար ընդունիլ:

Վերջապէս եկողները քիչ մը հանգչելէ ետքը, սկսան խօսակցութեան: Ներսէս Արծրունին իր հաստ ծխափողը բերնէն հանելով հարցուց .

— Յաջողեցա՞ր, Միրօ ախպար :

— Յաջողեցայ, պատասխանեց Միրօ ախպար:

— Ո՞ւր է ... բացագանչեց Ներսէս Արծրունին այնպիսի ձայնով մը՝ որ կը խզուէր կարծես :

— Ահաւասիկ, շեշտեց Միրօ ախպար ու ծոցէն հանելով դաշոյն մը տուաւ Ներսէս Արծրունիին :

Այդ դաշոյնը մեր ծանօթ նուիրական դաշոյնն էր, որ չորս տարիէ ի վեր կը մնար Վանի բանտին մէջ: Մէկ խօսքով՝ այն օրէն ի վեր՝ ուր Վանական իր ոճիրը գործած էր եւ գիտէր թէ կախաղան պիտի բարձրանար, այդ դաշոյնը զնդանի մը անկիւնը պահած էր:

— Ոհ, կեանքիս ամէնէն նուիրական յիշատակը, ահա կը գտնեմ քեզ, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին համբուրելով զայն: Դարերէ ի վեր հայրենական ժառանգութիւնս էիր: Եւ սրբագործուեցար, երբ Վանականի մը պէս հայրենասէր մարդու մը ձեռքն ինկար :

Ու իր կապարագոյն ու հրատապ շըրթունքներուն տանելով այդ ժանգոտած դաշոյնը կը համբուրէր եւ չէր կշտանար:

— Շնորհակալ եմ, Միրօ ախպար, մըրմնջեց Ներսէս Արծրունին:

Պառաւ կինը Լալէզարին հետ կը խօսէր այդ պահուն, հետեւաբար չտեսաւ իր հայրենի տան յիշատակը :

— Հիմակ կէս գիշերը չեղած ես պիտի մեկնիմ, Միրօ ախպար, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին: Կարելի է երկու օրէն կը վերադառնամ :

— Դէպի ո՞ւր, հարցուց Միրօ ախպար:

— Անգամ մը խումբին քովը կ'ուզեմ երթալ: Յետոյ Վեհափառը պիտի տեսնեմ անպատճառ :

— Դուք գիտէք... Աստուած ձեզի հետ մրմնջեց Միրօ ախպար: Բայց եթէ Լուսիա ու Վանական գալու ըլլան, ի՞նչ ըսեմ :

— Անոնք իմացած են իմ երթալիք տեղս. պիտի չհարցունեն :

Արդարեւ կէս գիշերուան մօտ, Ներսէս Արծրունին մեկնեցաւ :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերները, ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի ցաւալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մշակոյթի Տան կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ.։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը խոր վշտով կը ծանուցանէ Հ. Բ. Ը. Միութեան բազմավաստակ մշակ՝

ՎԱՀԱՆ Մ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 30, Երկուշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 9·15ին, իր բնակարանին մէջ ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3, ժամը 2ին, Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր վարիչ – մարմիններն ու անդամները սրտագին յարգանքով կը խոնարհին յիշատակին առջեւ այս երախտաշատ գործիչին, որ մեզմէ ընդմիշտ կը բաժնուի 98ամեայ օրհնեալ ծերութեան մէջ, իր բոլանդակ կեանքը նուիրելէ ետք ազգին եւ Բարե – գործականի ծառայութեան ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեգրութեանց մէջ զուրգուրանքով պիտի պահուի իր սիրելի անունը։

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նիւ Եորք, 31 Հոկտեմբեր, 1961

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ եւ պաշտօն, Մոնմորանսիի եւ Անժէյի հանգստեան տուներուն մէջ մեռած պատսպարեալներու հոգւոյն ։

Արարողութեան կը հրաւիրուին նըն – ջեցեալներու պարագաները եւ բարեպաշտ հասարակութիւնը ։

>

Կը ծանուցանենք թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակիր յարգողները ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման վեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային ։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները ։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին, տարեկան այց, այս Կիրակի ժամը 3ին.— Ա. Ահարոնեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Անդրանիկի, Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն ։

Հաւաքուիլ Կամպեթայի մուտքին առջեւ ։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէին ընդհանուր անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, որուն կը մասնակցին.—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի ։

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի Թատրոնին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Կ՚արտասանեն.— Օր. Օր. Մարի Աւեճեան, Ս. Շահինեան, Օ. Քէչէճեան ։

Կ՚երգեն.— Բիւզանդ Պալեան, Գօգօ (Ռոմանէն) ։

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդականներու կողմէ ։ Ա. Գասեան, Ա. Ղազարոսեան, Ա. Շահինեան ։

Մուտքը ազատ է

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ։

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին ։ Այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Մ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին տեղւոյն լաւագոյն ուժերը եւ Ֆ. Կ. Խաչի վարժարանին աշակերտութիւնը ։

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսինահայութիւնը անխտիր ։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն) ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին ։ Խմբերգ եւ արտասանութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ի կողմէ ։

Նուագ դաշնակով՝ Օրիորդներ Ռստիկեան եւ Ջաֆարեան ։

Պիտի արտասանէ Օր. Գինոսեան, մեներգ՝ Տիկին Անժէլ Սուքիասեան ։

Մուտքը ազատ է ։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան ։

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 5 NOVEMBRE 1961

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար.	50 Ն. Ֆ.	Վեցամսեայ՝	27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար.	60 Ն. Ֆ.	Հատը՝	0·25 Ն. Ֆ.

37ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 9247 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5048

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

Ի՞նչ պիտի ըլլար հայ ազգին վիճակը, եթէ իր ծոցէն ծնած չըլլային Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետ մը եւ Սահակ Պարթեւ Հայրապետ մը, որոնք հիմը դրին մեր ժողովուրդի մշակութային, մտաւորական ու կրօնական անկախութեան։

Երախտագէտ Հայութիւնը, իր բոլոր գաղութներով եւ յարանուանութիւններով, այսօր սրտառուչ ջերմեռանդութեամբ կ'ոգեկոչէ յիշատակը Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի, որ 1600 տարի առաջ, 361ին աշխարհ էր եկած Տարօնի համեստ մէկ գիւղին՝ Հացեկացի մէջ։

Պզտիկ տարիքէն հելլենական դասական գրութիւն ուսած, երիտասարդ Մեսրոպ, որդի Վարդանի, կապուած էր Վաղարշապատ, Հայ Արշակունիներու մայրաքաղաքը, ուր պաշտօնի կոչուած էր արքունի դիւանին մէջ։ Միաժամանակ իբրեւ զինուորական կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր հայկական բանակին մէջ։

Սակայն բոլորովին տարբեր ճակատագիր մը կը սպասէր իրեն։ Աշխարհական կեանքէ հրաժարելով, Մեսրոպ քաշուեցաւ Գողթն գաւառի մէկ վանքը, ուր «վերանց եւ անապատներու միայնութեան մէջ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու կը ջանար»։

Այնտեղ է, որ գաղափար յղացաւ սեփական այբուբենով օժտելու հայերէն լեզուն, զայն միանգամ ընդ միշտ ձերբազատելու համար յունարէնի եւ ասորերէնի տիրապետութենէն։

Գնաց Միջագետք՝ Դանիէլ Ասորիին, անցաւ Եդեսիա՝ Պղատոնի մօտ, հուսկ ուրեմն հասաւ Սամոսատ՝ Եպիփանոսի աշակերտ Հռոփանոսի քով եւ հնարեց հայերէն այբուբենը։

Ոսկեդարու մեր պատմիչներէն Ղազար Փարպեցի հրաշքի կը վերագրէ գրերու գիւտը։ Մեսրոպ Աստուծոյ կ'աղօթէր, երբ «տեսանէ ոչ ի քուն երազ եւ ոչ յարթնութեան տեսիլ, այլ ի սրտին գործարանի երեւութացեալ հոգւոյն թաթ՝ ձեռին աջոյ գրելով ի վերայ վիմի»։

Դժնդակ պայմաններու մէջ կ'ապրէր հայ ազգը հինգերորդ դարուն։ Արեւելքէն Պարսկաստան, արեւմուտքէն Բիւզանդիոն կը ջանային յաւերժացնել իրենց քաղաքական եւ կրօնական ազդեցութիւնը Հայաստանի վրայ։

Աւելի քան մէկ դարէ ի վեր քրիստոնեայ դարձած, Հայերը ջերմեռանդօրէն եւ թունդ ազգայնամոլութեամբ փարած էին իրենց կրօնքին։ Յազկերտի փորձը՝ զրադաշտական դենը պարտադրելու հայ ժողովուրդին՝ կատարեալ ձախողութեամբ պիտի վերջանար 451ին՝ Վարդանանց դիւցազնամարտով։

Հայերէն այբուբենին շնորհիւ մեր եկեղեցիներէն ընդմիշտ դուրս նետուեցան ասորերէնն ու յունարէնը, որոնցմով կը կատարուէին կրօնական բոլոր արարողութիւնները։

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ երէց ու կրտսեր Թարգմանիչներու կողմէ, սկիզբը պիտի դնէր հայկական Ոսկեդարին։

Երբ կորսնցուցինք մեր քաղաքական անկախութիւնը, կառչեցանք մեր լեզուին ու կրօնքին, որոնք մինչեւ վերջ պահեցին իրենց անկախ հանգամանքը, ձերծելով ենթարկուելէ օտար լեզուներու եւ ուրիշ կրօնապետներու ազդեցութեան։

Այսօր, երբ ցրուած ենք ի սփիւռս աշխարհի, Մեսրոպեան ոսկեղենիկ լեզուին ենք կառչած դարձեալ՝ անեղծ պահելու համար մեր ազգութիւնը։

Գուրգուրանք Ս. Մեսրոպի եւ ընկերներուն մեզի ժառանգ ձգած թանկագին աւանդին վրայ, արժանի ըլլալու համար անոնց անմահ յիշատակին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿՈՆԴԱԿ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600 ԱՄԵԱԿԻՆ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն Հայրապետական Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Պատրիարքութեան Երուսաղէմի Հայոց, Պատրիարքութեան Թուրքիոյ Հայոց, Արքեպիսկոպոսաց, Եպիսկոպոսաց, Վարդապետաց, Քահանայից եւ Սարկաւագաց, Թեմական երեսփոխանական ժողովոց, Թեմական եւ Թաղական խորհրդոց եւ պաշտօնէից եւ սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց

Աստուած, երանելի օր մը, այցի ելաւ իր հաւատացեալ հօտին ի Հայաստան աշխարհ, եւ Հացեկաց գիւղակին մէջ իր արարչագործ Աջով բացաւ աչքերը հայ մանուկի մը, «ելից զնա աստուածեղէն հոգւով իմաստութեան» (Ելք ԼԵ. 32), եւ կոչեց զայն մեծ առաքելութեան մը։

Այդ պատահեցաւ փրկչական 361 թուականին։

Աստուածընտիր մանուկը հրաշալի կերպով աճեցաւ եւ անյագ ծարաւով ըմպեց երկնային շնորհներու բաժակէն, զօրացաւ, հանճարացաւ, ամբողջ կեանք մը տքնեցաւ եւ իր մեծ առաքելութիւնը ի կատար ածեց՝ փառքով։

Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոց գտաւ եւ բիւրեղի վերածեց հայ ժողովուրդի խօսած լեզուին հնչիւնները, յօրինեց անոնց նշանագրերը եւ Սահակ Պարթեւ Հայրապետի հետ թարգմանեց Սուրբ Գիրքը։ Եւ մեծ Վարդապետը իր լոյս ձեռքով գըրեց առաջին հայերէն տառերը՝ «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» (Առակք, Ա. 2), Սուրբ Էջմիածնի կամարներուն տակ։

Մեսրոպ վարդապետ հիմը դրաւ հայ դպրութեան եւ գրականութեան։

Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ ժողովուրդը զայն հռչակեց ՍՈՒՐԲ։

Սուրբ Մեսրոպ իր մեծ գործով շարունակեց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի առաքելութիւնը եւ զայն իր լրումին հասցուց, «զարդարեց տնօրինաբար իմաստն Անեղին», եւ աստուածային լոյսը տարաւ հայ ժողովուրդի մտքէն եւ սրտէն ներս։ Քրիստոնէութիւնը եւ հայ ժողովուրդը նոյնացան, Հայաստանեայց եկեղեցին դարձաւ Հայոց Ազգ. եկեղեցին։

Սուրբ Մեսրոպ հայ ժողովուրդին գիր ու գիրք տալով, դարձաւ աշխարհի մը — մշակոյթ ստեղծող լուսաւոր ուժերէն մէկը, վասնզի հայ ժողովուրդը իրեն տրըւած այդ մեծ շնորհը գիտցաւ արդիւնաւորել, հարստացնել ու ծաղկեցնել եւ հասնիլ գրական ստեղծագործութեանց բարձր կատարներու։

Տասնըվեց դարերէ ի վեր Սուրբ Մեսրոպ իր հուժկու ուսերուն վրայ կը կրէ հայ ժողովուրդի մշակոյթը եւ կը տանի զայն բարձունքէ բարձունք։ Հայ ժողովուրդն ալ, տասնըվեց դարերէ ի վեր, իր տաղանդաշատ զաւակներու գործերով, բարձունքէ բարձունք կը տանի Սուրբ Մեսրոպի պայծառ անունը։ Իրապէս, Սուրբ Գրքի թարգմանութեան առաջին տողերէն մինչեւ մեր օրերու հայերէն ստեղծագործութեան վերջին տողերուն մէջ, Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցն է, որ կ'ապրի ու կը փառաւորուի։

Սուրբ Մեսրոպի գործով հայ ժողովուրդը իր ինքնութիւնը գտաւ, իր մտքի ու զգացումի կաղապարները ձուլեց եւ յօրինեց իր ապրելու եւ ստեղծագործելու ոճը։

Մեր ազգային ամբողջ մշակոյթը իր բոլոր վաւերական արժէքներով՝ գրականութեան, ճարտարապետութեան, գիտութեան եւ արուեստներու մէջ, սկիզբը կ'առնէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի տեսիլքէն։ Այդ ոգեկան աղբիւրներէն է, որ բուն հայ ժողովուրդը ծնաւ իր հոգիով, իր իմացականութեամբ, իր ազգայնութեամբ, իր պատմութեամբ, իր մշակոյթով։

Այդ ինքնաճանաչման եւ ինքնակերտման ճանապարհին վրայ կազմուեցաւ եւ զօրացաւ նաեւ Հայուն ազատ ապրելու կամքը։ Սուրբ Մեսրոպն է, որ միշտ զօրացուց բազուկը Հայրենեաց պաշտպան հայ հերոսներուն՝ Աւարայրէն մինչեւ Սարդարապատ։

Մեծ Վարդապետը թաղուած է Օշական՝ Արագածի փէշերուն՝ Հայաստանի նուիրական հողին մէջ։

Մեռած չէ սակայն Օշականի Սուրբը, «Քանզի անմահ է յիշատակ նորա» (Իմաստթ. Դ. 1)։

Սուրբ Մեսրոպ այսօր ամենակենդանի Հայն է։ Ան կ'ապրի մեր վերապրող եւ վերածնած ժողովուրդի սրտին մէջ եւ շրթներուն վրայ, Հայրենի աշխարհի ափերէն մինչեւ հեռուները հայ Սփիւռքին։

Սուրբ Մեսրոպ կ'ապրի մանաւանդ ու կը գործէ մեր արդի վերաշինուած հայրենի կոտուրին տակ, քաղաքամայր Երեւանի Մատենադարանի կամարներուն ներքեւ, Հայաստանի համալսարանի եւ դպրութեան բազում հաստատութիւններուն մէջ։

Տասնըվեց դարեր առաջ, Սուրբ Մեսրոպ հայ ժողովուրդի հոգիին մեծ յաղթանակը հանդիսացաւ։ Իսկ տասնըվեց դարեր յետոյ, այսօր, մեր ժողովուրդի, մեր հայրենիքի ու մշակոյթի գոյութիւնն ու ծաղկումը մեծ յաղթանակներն են մանաւանդ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի։

Հայ հաւատքի վէմ Սուրբ Էջմիածնէն եւ երախտագէտ հայ ժողովուրդի սրտէն՝ յարգանք եւ փառք եւ օրհնութիւն սքանչելագործ Սուրբ Մեսրոպի յիշատակին եւ անոր անմահ գործին։

Յարգանք եւ փառք եւ օրհնութիւն նաեւ հայ ժողովուրդի կեանքին եւ վերածնունդին, անոր ապրելու կամքին եւ ստեղծագործ անսպառ ուժերուն։

Թող մեր հայրերու Աստուածը միշտ պայծառ պահէ լուսեղէն դափնեպսակը Սուրբ Մեսրոպին, եւ միշտ կենդանի, խաղաղ ու ապահով պահպանէ հայ ժողովուրդը եւ անոր Մայր Երկիրը Նաիրական։

Եւ թող Աստուած իր շնորհքները նոյն առատութեամբ բաշխէ մեր Ազգին, որպէսզի ան յաղթականօրէն շարունակէ իր առաքելութիւնը այս աշխարհի վրայ, միւս ժողովուրդներու կողքին, իր զաւակներուն հանճարով հարստացնելով մշակութային գանձարանը համայն մարդկութեան։

Հայրապետական մեր այս կոնդակով կը հրահանգենք մեր Նուիրապետական Աթոռներուն, Թեմակալ Առաջնորդներուն, ազգային, եկեղեցական իշխանութեանց, վարժարաններու տնօրէնութեանց, հոգաբարձութեանց, հայ մամուլին եւ հայ մշակոյթի բոլոր հաստատութեանց՝ համազգային հանդիսութեամբ տօնել, պանծացնել սուրբ յիշատակը Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետին, անոր ծննդեան 1600-ամեակին առիթով, Հոկտ. 14ին, Թարգմանիչ վարդապետներու տօնին։

Հայ ժողովուրդ, միշտ կենդանի եւ միշտ փառքի մէջ պահէ քու մեծասքանչ մայրենի լեզուդ եւ գիրդ Մեսրոպեան։

«Ողորմութիւն Աստուծոյ եւ Շնորհք Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ամենեսին»։ Ամէն։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայր. Պատր. եւ կաթ. Ամենայն Հայոց

Տուաւ Կոնդակս ի 25ի Օգոստոսի
1961 Փրկչական ամի, եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԺԱ., ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի։ Համ. 413

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ Մարկարեթ իշխանուհին մանչ զաւակ մը ունեցաւ Ուրբաթ առաւօտ, որ հինգերորդ տեղը կը գրաւէ իբրեւ գահաժառանգ։ Ծորճ — Անթոնի, Լինլի տը Նիմընդի Դերկոմսը, երկու քիլօ 800 կրամ կը կշռէ։

ՆԻՍԻ վարչական ատեանին առջեւ ներկայացած է հետաքրքրիր ամբաստանեալ մը եւ առաջին առթիւ յայտարարած «կրամ խնդրել Ատեանէն որ իմ տիտղոսներս տայ երբ ինծի կը խօսի»։ Նախագահը կը պատասխանէ «հանրապետութեան մէջ կ'ապրինք եւ ազնուական տիտղոսները չեն ճանչցուած»։ Բայց ամբաստանեալը կը պատասխանէ.— «Գիտցէք, Պ. Նախագահ որ բարձր եւ շատ զօրաւոր կալուրի Տը Տօյան տը Լուզինեանն եմ, Երուսաղէմի եւ Կիպրոսի թագաւորներու շառաւիղէն եւ թեկնածու Հայաստանի գահին, իմ նախնիքներուս երկիրը այսօր գրաւուած խորհրդային իշխանութեան կողմէ եւ զոր ամէն օր կը պահանջեմ»։ Արդարեւ մարդը ամէն օր Խրուշչեւին նամակ կը գրէ եւ Հայաստան կ'ուզէ...։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ գերմանական հարցին մասին խօսելով իտալացի երեսփոխանի մը հետ՝ Ճուզեփփէ Փիզանելլի յայտարարած է «գիտենք թէ բանակցիլ ձեռք ձգել կը նշանակէ բայց նաեւ՝ տալ»։

ԻՐԱՔ եւ Սուրիա առեւտրական եւ ելմտական համաձայնագիր մը ստորագրեցին։ Այս առթիւ երկու երկիրներու նախարարները յայտարարած են թէ արաբ միասնականութիւնը կրնայ իրագործուիլ միայն շահակից երկիրներու ազատ որոշումով։

ՓԱՆՔՈՎ վերադառնալով կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Վալթեր Ուլպրիխթ յայտարարած է թէ Խորհ. Միութեան եւ Ամերիկայի միջեւ խօսակցութիւնները հիմա կարելի դարձած են։

ՄԱԿԻ ընդհանուր քարտուղար նշանակուեցաւ Պիրման պատուիրակը՝ Թան։ Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ յանձնարարած էր Ագգաժողովին որ Պիրմանացին Համըրշոլտի աթոռը գրաւէ այս «լրացուցիչ» շրջանին համար։ Ծանօթ է որ Խորհ. Միութիւնը իր համաձայնութիւնը տուած էր մէկ քարտուղարի համար պայմանաւ որ ան նշանակուի միայն մինչեւ 1963, երբ Համըրշոլտի շրջանն ալ կը լրանար։ Ագգաժողովն ալ միաձայնութեամբ ընտրեց Ու. Թան։

ԿԱԶԸ եւ ելեկտրականութիւնը գործադուլ պիտի ընեն անգամ մը եւս։ Թուականը որոշուած չէ։ Կը կարծուի թէ երկաթուղին ալ կը միանայ։

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ մէջ հրատարակուած երկու հրովարտակով Նոյեմբեր 3-ին ծնաւ «Փարիզեան Տիսթրիքթը»։ Անոր նպատակն է բարելաւել ամէնօրեայ կեանքը, գծել 1975ի Փարիզը եւ մտածել 2000 թուականի Փարիզի մասին։

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ Զօր. Քասըմ յայտարարած է «կը հրաւիրենք Պաղեստինցիները որ պաղեստինեան հանրապետութեան ստեղծումը հռչակեն»։

ՊԵՆ ԿՈՒՐԻՈՆԻ նոր դահլիճը վաւերացուեցաւ քնեսէթի (խորայէլեան խորհրդարանի միակ ժողովը) կողմէ 46ի դէմ 63 ձայնով։

ՄԵԾՆ ՄԵՍՐՈՊ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆՈՒՆԸ

Կորիւնն է առաջին մատենագիրը, որ, իբրեւ աշակերտ եւ կենսագիր, կը վկայէ. «էր Մաշթոց անուն»:

Այս անձնանունը կը գտնէք Դիոնեսիոս Թրակացիի Քերականութեան(*) մէջ, որուն թարգմանութիւնը ոմանք կը վերագրեն Դաւիթ Անյաղթի, ոմանք ալ... Մաշտոցի: Որպէսզի Թրակացիի թարգմանիչը յիշատակէ այս անունը, հարկ է ընդունիլ թէ յաճախակի կը գործածուէր Ե. դարուն, բայց այդպէս չէ:

Կորիւն միշտ Մաշթոց անուանած է իր ուսուցիչը, միշտ այս ուղղագրութեամբ, — ութ անգամ: Խորագրին վրայ եւս, — «Վարք Մաշթոցի»: Վենետիկի օրինակն է միայն, որ կը կրէ Պատմութիւն վարուց եւ մահուան Ս. Մեսրոպայ վարդապետի»:

Ընդհակառակն, Խորենացի մէկ անգամ միայն գործածած է Մաշտոց անունը եւ այս ուղղագրութեամբ, նախընտրելով միշտ անուանել Մեսրոպ:

Գրուած է նաեւ Մաշդոց, Մաժդոց, Մաստոց: Փարպեցի եւ Թրակացի կը գրեն Մաշտոց: Աւելցնեմ որ այս կամ այն մատենագրին ուղղագրական վկայութիւնը փաստ չէ, որովհետեւ բոլորն ալ ընդօրինակութիւն, յաճախ համբակի գրչով:

Հայ լեզուի մէջ, սակայն, ընդհանուր օրէնք է. — Շ տառէն ետք Տ կուգայ, եւ ոչ երբեք Թ, ինչպէս հաշտ, յաշտ, դաշտ, տաշտ, չեշտ, կուշտ, պարկեշտ: Ուրեմն Մաշտոց:

Արմատական իմաստը կը մնայ անյայտ՝ ըստ Աճառեանի: Ընդհակառակն, Գ. Ֆնտգլեան կը կարծէ թէ արմատն է մաշք կամ մաշտ, ու կը կապէ Իրանեան մազդ բառին, որ տուած է Մազդակ, ծանօթ՝ իբրեւ անուն մարական իշխանի մը (Է. դար Ն. Ք.): Մաշտոց, ինչպէս Մազդակ, կը նշանակէ իմաստուն: Գարագաշեան կը հանէ յունարէն մաստոս բառէն, որ կը նշանակէ բարձրութիւն՝ իբրեւ եկեղեցական տիտղոս, ինչպէս են «եկլեսիաստիկոս» եւ «ակումիտ» տիտղոսները, որ տրուած են նոյն անձին: Այդ պարագային՝ անձնանուն չէ Մաշտոցը, հակառակ Կորիւնի վկայութեան: Կարելի է սակայն առարկել թէ յունարէն բառը բարձրութիւն կը նշանակէ ոչ թէ արմատական, այլ փոխաբերական իմաստով, քիչ անգամ գործածելի:

Ընդհանրացած, նուիրականացած անունն է Մեսրոպ: Գրուած է նաեւ Մեսրապ, Մեսրովբ, նոյնիսկ Մասրոպ:

Արմատական իմաստը անյայտ՝ ըստ Աճառեանի: Գ. Ֆնտգլեան կը համարի պատուանուն, ճիշդ ինչպէս կը գրեն ոմանք, — Մեսրոպ Մաշտոց: Իսկ թէ ինչ կը նշանակէ, հետեւելով աւանդական ստուգաբանութեան եղանակին՝ որ ճարտարներէն կուգայ, ջնջելով անուան առաջին երկու տառերը՝ ինչպէս «Մեծին Մեսրովբայ սրովբէատեսն անուան բացատրութեան» մէջ (Սոփերք, Բ. էջ 41, — Գ. Ֆնտգլեան գրած է էջ 14), ոմանք կը նոյնացնեն Մեսրովբ եւ Սրովբէ(**) անունները: Միշտ նոյն աւանդական ստուգաբանութեամբ՝ ոմանք ալ Մեսրոպ անձնանուան արմատական իմաստը կը փնտռեն արաբական «մեսրուր» բառին մէջ, որ կը նշանակէ խնդութիւն(***), բերկրեալ, — ասկէ՝ «կանաչացեալ, յաբաղուարձ»: Իր կարգին Գարագաշեան նոյն անձնանուան արմատական իմաստը կը փնտռէ պարսկերէն միւշրիֆ բառին մէջ, որ կը նշանակէ դպիր կամ քարտուղար (****):

ԱՆՁԸ

1940 Փետրուար 17ին կը լրանար Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500ամեակը: Հայպետհրատը Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի կը յանձնարարէ աշխարհաբարի վերածել Կորիւնի գործը, Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը, — այդ առթիւ:

Տօնակատարութեան եղանակ մը, Մեծ Հայուն յիշատակը վերարծարծելու ձեռնարկ մը, Պատմութեան մէջ Հայութեան ներկայութեան ուժը ցուցադրելու ցանկութիւն մը:

Այս տարի, 1961ին, Էջմիածնի կաթողիկոսին կոնդակով կը տօնուի Մեծն Մեսրոպի ծննդեան 1600ամեակը:

Կորիւն, որ կը գրէ թէ Մեսրոպ մեռած է Մեհեկան ամսուան 13ին, 440 թուականին (= 17 Փետրուար 440ին), չի տար ծննդեան թուականը: Աճառեան ծննդեան թուականը կը դնէ 353, իսկ Մելիք-Բախշեան՝ 359: Գարագաշեանի տուած թուականն է միայն, 361, որ կը լրացնէ ծննդեան 1600ամեակը, (այս թուականը կ'ընդունի նաեւ Հ. Կ. Քիպարեան):

Ահաւասիկ մարդ մը, որ մեր պատմութիւնը կը ճեղքէ երկուքի, — առաջին կէսը կը կոչուի նախամեսրոպեան շրջան, երկրորդ կէսը՝ յետմեսրոպեան շրջան: Լծուելով հոյակապ աշխատանքի մը, կը շալկէ 16 դար ու կը քալէ պատմութեան մէջ, յաւերժութեան մէջ, իր ժողովուրդին հիացումի ու պաշտամունքի աղաղակներէն նոր ուժ ու կորով առած:

Աղօտ բացատրութիւն մըն է «գրոց գիւտ»ը, — գի՞ւտ կոչել, յօրինո՞ւմ, ստեղծո՞ւմ թէ «տեսիլք» մը թելադրանքը՝ հայերէն գիրերու գինուորագրութիւնը պատմութեան մէջ, բառեր են ասոնք որ կը նսեմացնեն ազգային աննախընթաց եւ անօրինակ ճակատամարտի մը իմաստը եւ արժէքը:

Անոնք որ, առաջինը, [illegible] այս արարքին ուսումնասիրութեամբ, տուին նոյնքան նսեմ բացատրութիւն մը, — թէ «գրոց գիւտը» կատարուած էր... Աստուածաշունչ Մատեան թարգմանելու, քրիստոնէութիւն տարածելու համար Հայաստանի մէջ: Ժամանակին՝ խստիւ քննադատած եմ այդ մեկնութիւնը, որ յատուկ է դպրոցականներուն, — Գարեգին կաթողիկոս պատասխանեց ինծի՝ պաշտպանելով հին տեսակէտը, մնալով կրօնաւորի յատուկ դիրքերու վրայ:

Յետոյ եկան հին մտաւորականները, որոնք իրենց տուրքը տալու համար Հայաստանի նոր վարչակարգին, գրեցին թէ «ժամանակի տնտեսական – քաղաքական պայմաններն էին առաջ բերել գրի ու գրականութեան անհրաժեշտութիւնը»:

Ուրախութիւն է ինծի հաստատել թէ Հայաստանի երիտասարդ մտաւորականները լքած են այժմ այդ երկու հին տեսութիւնները:

Մեր պատմութիւնը երբեք եւ երբեք չէ պատահած որ այդքան իմաստնօրէն բանաձեւէ պատմափիլիսոփայական հանգանակ մը, իր իսկ գոյացութեան նշանակութիւնը, իր առաքելութեան հիմնաւորումը, որքան Մեսրոպեան շարժումով, — երկու կայսրութեանց միջեւ սեղմուած, երկու օտար քրիստոնէութիւններու հեղեղին մէջ ալեկոծ, Հայութեան ոգին կանգնեցաւ՝ քրիստոնէութեամբ հարուածելու համար քրիստոնէութիւնը, գիրերու ճակատամարտով շահելու համար յաղթանակը արեւմտեան եւ արեւելեան աշխարհակալութեանց դէմ:

Այս շարժումին գլխաւոր վարիչն էր գիւղացի մը, զինուորական եւ քաղաքական գործիչ, — Մեսրոպ Մաշտոց:

Ծնած է Տարօն գաւառի Հացիկ կամ Հացեկաց գիւղին մէջ, — Մելիք-Բախշեան կը գրէ թէ մինչեւ 1915 թուականը՝ գոյութիւն ունէր այս գիւղը «Խաս-գեղ» անունով: Հիւպշման կը գրէ. «Հացեկաց գիւղ = փոքրիկ հացիներու (հացեակ – հացիկ) գիւղ»: Հացի «օձատանջ» կոչուած ծառի անուն, — Հայաստանի մէջ շատ տարածուած ծառ, ու նոյն ծառին անունով բազմաթիւ գիւղեր, աղբիւրներ եւ անտառներ: Ինճիճեան կը գրէ. «Հացիկ ի Բրդաց կոչեցեալ Խասիկ. — Ցեկեղեցւոջ գեղջս է գերեզման Սրբոյն Մեսրոպայ, յայս եկեղեցի երդնուն մինչեւ ցայսօր Քուրդք եւ Եզիտք շուրջանակի բնակեալք՝ յերդմունս իւրեանց ասելով «Ուխտ Հացեկայ» (զիարաթէլ խասիկ) կամ «Եկեղեցի Հացեկայ» (Տէրէլ խասիկ), նաեւ տանին ընծայ եւ պարգեւ»: Ինճիճեան առանձին կը յիշէ նոյնպէս Խասգեղը, — «յառաջագոյն էր գիւղ մեծ՝ յորում էին տունք իբրեւ 400, հեռի ի Մշոյ 6 ժամաւ, ունի երիս թաղս, եւ իւրաքանչիւր թաղք մի մի եկեղեցի ի կոփածոյ քարանց»: Ուրեմն Խասիկը Հացիկն է, եւ Խասգեղը՝ այլ գիւղ, — սրբագրել Մելիք-Բախշեանը: Ինճիճեան կը գրէ, ինչպէս եւ Հիւպշման, թէ Հացիկի եկեղեցիին մէջ, որ Ուխտատեղի դարձած է Քիւրտերուն համար, ցոյց կը տրուի Ս. Մեսրոպի գերեզմանը, — սակայն Մեսրոպ թաղուած է Օշական, թէեւ ծնած է այստեղ:

Այդ գիւղէն մեկնած է Մեսրոպ դէպի իր պատմական առաքելութիւնը:

(1) Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Կարեւոր է արձանագրել թէ Թրակացիի յունարէն բնագիրը չունի Մաշտոց անձնանունը:

(**) Սերովբէ կամ Սրովբէ կը ծագի եբրայերէն Սերաֆիմ բառէն (բառավերջի իմ մասնիկը յոգնակիի նշան է): Արմատական իմաստով կը նշանակէ այրել, — նոյն բառը գործածուած է «կիզիչ օձ» կամ «թեւաւոր օձ» նշանակութեամբ (Եսայի): Քրիստոնէական մատենագրութեան մէջ՝ սերովբէները հրեշտակներ են վեցթեւեան, — երկու թեւերը կը ծածկեն իրենց դէմքը, երկու թեւերը՝ իրենց ոտքը, միւս երկու թեւերը կը ծառայեն թռչելու: Միշտ կանգնած ցոյց կը տրուին Աստուծոյ գահին ետեւ ու վերեւ, ըստ եբրայական աւանդութեան:

(***) Մեծն Սահակի անունն ալ, արմատական իմաստով, կը նշանակէ խնդութիւն: Երբ հարիւրամեայ Աբրահամ եւ կինը, «անցեալք աւուրբք», — մանաւանդ Սառա, որ 90 տարեկան էր եւ «կանանց օրէնքին մէջ» չէր այլեւս, լսեցին թէ զաւակ մը պիտի ունենան «կամօքն Աստուծոյ», խնդացին (Ծննդ. ԺԸ. 11): Միայն հեգնական ծիծաղ մը չէր ատիկա, այլեւ անունն էր (Իսահակ) որ խնդութիւն կը խոստանար (Ծննդ. ԺԷ. 19):

(****) Գ. Ֆնտգլեան արձագանգ կու տայ Գարագաշեանի տեսակէտին, որ Մեսրոպ անձնանունը՝ կը կապէ արաբական մէշրուֆ (= փառաւոր) բառին, — տպագրական սխալով՝ մէջրուֆ: Արդ, Գարագաշեան գրած է միւշրիֆ, քարտուղար իմաստով (ունի Մենինսքի):

ՄԱՇՏՈՑԻ ԴԵՐԸ
ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ ՄԷՋ

Մաշտոց ուղղակի գործի ձեռնարկելով կ'աշխատի հնարել մեր լեզուին յարմար այբուբեն մը: Դժուար է ճշդել թէ Մաշտոց իր այս ձեռնարկին մէջ պահե՞ց արդեօք անփոփոխ Դանիէլեան գրերը եւ միայն կատարելագործե՞ց զանոնք եւ պակասնե՞րը լրացուց, թէ նոր մը հնարելու մտադիր եղաւ, վասն զի ժամանակակիցները որոշ չեն արտայայտուիր: Իսկ արդի բանասէրներէն շատեր կը միտին աւելի կատարելագործողի դեր մը տալ Մաշտոցի: Սակայն կը խորհինք Մաշտոցը նկատել հնարող մեր այբուբենին բոլոր տառերուն, անշուշտ օգտագործելով իր ձեռքին ներքեւ ունեցած թէ Դանիէլեան եւ թէ ժամանակակից եւ շրջակայ օտար ազգերու գիրերը: Կորիւն, Խորենացի այնպէս մը կ'արտայայտուին որ կարծես զգացնել կ'ուզեն թէ իրենց վարդապետը նոր բան մը կատարելու աշխատանքի մէջ է եւ գիրերու գիւտը կը վերագրեն միայն Մաշտոցի, որով իրեն կը շնորհեն նաեւ մեծամեծ գովեստներ: Կորիւն «աստուածապարգեւ գիր» ալ կ'անուանէ նորագիւտ տառերը: Այս բոլորը կը հարկադրեն զմեզ ընդունելու Մաշտոցը հնարող մեր ամբողջական այբուբենին:

Թէ Մաշտոց ի՞նչպէս հնարեց այդ գիրերը, ժամանակակիցները որոշ չեն արտայայտուիր: Նկատմամբ թիւին՝ գիտենք բացորոշ որ երեսունեւվեց էին. ունինք եօթներորդ դարուն սկիզբները գրուած Հռիփսիմեանց շարականը, որուն տուները այբուբենի գիրերու կարգով են եւ երեսունեւվեց: Հին արձանագրութիւններն ալ կը պարունակեն եթէ ոչ բոլոր, գոնէ բազմաթիւ գրեր: Մաշտոց այդ գրերը անջատական ըստ նման յունականներուն, եւ ձայնաւորներն ալ ամբողջութեամբ գրեց՝ ընթերցանութիւնը աւելի դիւրին ընծայելու համար, կարգն ալ համեմատական ըստ յունականին: Նկատմամբ այդ գրերուն ձեւին, բանասէրները այնքան համակարծիք չեն եւ բացի յոյն եւ ասորական գրերէ՝ կը համարին որ մեզի փոխառու եղած ըլլան նաեւ զենտ, պահլաւ, պարսիկ եւ ոմանց համեմատ՝ փիւնիկ, պալմիրական, եթովպական, արամական այբուբեններն ալ: Փիւնիկ, պալմիրական եւ արամական գրերը երկրորդ դարէն սկսեալ գործածութենէ դադրած էին, հետեւաբար դժուարին էր որ Մաշտոց անյայտացած այբուբեններու դիմէր, ինչպէս նաեւ եթովպականին՝ երկրին հեռաւորութեան պատճառաւ: Ապահով՝ շրջակայ եւ ժամանակակից ազգերու գրերը գործածեց հայ այբուբենը կազմելու համար, մէկ քանի գրեր ալ ինքը հնարելով կամ ձեւելով: Զմոռնանք որ հայ կամ օտար գրերը պէտք չէ առնել իրենց արդի ձեւով, այլ այդ դարուն գործածուած կերպով: Դանիէլեան գրերը յունական գրեր նկատողները մնացած տասնեւհինգ գրերը Մաշտոցի ստեղծագործութեան կը նկատեն:

Մաշտոցի գրերու գիւտէն անմիջապէս ետքը Հռուփանոս հելլէն դպրութեան գրիչին հետ իր հնարած տառերը յօրինեց եւ յարմարցուց յունարէններու կամ աղուանութեան կազմին նկատմամբ, ինչպէս կ'ուզեն ոմանք, կամ արտաքին վայելչագրութեան միաձեւութեան տալով շատերու համաձայն: Ինչպէս Հռուփանոս եղաւ որ գրի առաւ հայ թարգմանութեան երախայրիքը՝ Սողոմոնի Առակներու գիրքը եւ դրչութեան արուեստը սորվեցուց Մաշտոցի աշակերտներուն՝ Կորիւնի համեմատ:

Կը համարինք թէ գրերու հին կարգը մինչեւ հիմա անփոփոխ պահուած ըլլայ,

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ
ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

«Գերազանցեալ քան զամենայն որ զայնու ժամանակաւ էին առաքինիք»:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Մեր մատենագիրներէն, Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտը եւ գործակիցը Կորիւն, առաջինը ըլլալով 443 եւ 451 թուականներուն միջեւ գրի առած է առաջին հայ ուսուցչին եւ դաստիարակին, Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը:

Ուրիշ ժամանակակից մատենագիրները նոյնպէս, բոլորն ալ համաձայն են փաստելու համար մարդկային արժանիքները Սուրբին, որ Տարօն գաւառի Հացեկաց գիւղէն, Վարդան անունով գիւղացիի մը որդին էր, մանկական տարիներուն կրթուած ըլլալով հելլենական դպրութեամբ:

Մեսրոպ արքունի դիւանին մէջ պաշտօնեայ էր եւ այդ կերպով աշխարհական գործերու մէջ եւս կը հմտանար: Միեւնոյն ատեն զինուորական արուեստին ալ ծանօթ էր: Բազմակողմանի ծանօթութիւններով օժտուած ըլլալով, կը պատրաստուէր ապագայ գործունէութեան:

Հայերէն գրերու գիւտին պատմութիւնը ծանօթ է ամէնուն: Սակայն Սուրբ Մեսրոպի հանրային գործունէութիւնը չի սահմանափակուիր միայն այդ՝ բացառապէս ազգօգուտ եւ հայրենասիրական վաստակին մէջ: Հիմնական աշխատանքը պիտի սկսէր գրերու գիւտէն ետք: Մանաւանդ այնպիսի շրջանի մը, երբ գրի եւ գրականութեան անհրաժեշտութիւնը հայու թէ կը զգար ժողովուրդը, իր բոլոր դասակարգերով: Ամէնէն աւելի հայ դպրոցին ու դպրոցականութեան, մանաւանդ Ա. Բ. Գ.ի ուսուցման պէտքը առաջին կարգի վրայ կու գար: Մեսրոպի համար Կորիւնի վկայութիւնը ունինք. «Ուսուցչութեան գեղեցիկ աստիճանին հասաւ երանելին» կ'ըսէ:

Դպրոցական գործունէութեան զուգընթաց է թարգմանչականը, որուն գլուխ գործոցը եւ դարաշրջան կազմող վաստակը պիտի ըլլար Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը, սկսելով Սողոմոնի առակներէն: Եւ իբրեւ հայերէն գրուած առաջին նախադասութիւնը պիտի ունենայինք. —

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Մինչեւ այդ թուականը յունարէնով ու ասորերէնով շատ փորձեր եղած էին Սուրբ Գիրքը հասկնալի եւ մատչելի

ՄԵՍՐՈՊ ԾՆԱԾ ԷՐ
ԱՅԴ ԳՈՐԾԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ցազկերտ Ա.ի պաշտպանութիւնը խաղաղութեան շրջան մը կը բանար Հայաստանի համար, աւարտելու եւ անդորք Շապուհ Բ.ի մահէն ետք: Երկրին քաղաքական դեկը կը պահուէր իմաստուն եւ քնարար թագաւորի մը, Վռամշապուհի ձեռքը: Հայրապետական աթոռին վրայ կը բազմէր Սահակ Պարթեւ, գիտութեամբ օժտուած, շնորհքով լցուած եւ եռանդով համակուած հովուապետ մը: Ու միեւնոյն պահուն, բարեբաստիկ զուգադիպութեամբ, հայ ժողովուրդի ծոցէն դուրս կուգար եզական անձնաւորութիւն մը, Մաշտոց, հովուական անունով՝ Մեսրոպ:

Տարօնի Հացեկաց գիւղէն, Վարդանի զաւակ, այդ գործիչը Ներսէսի դպրոցներէն մէկուն մէջ համբարած էր հմտութեան առատ պաշար,— ուսած էր պարսկերէն, ասորերէն, յունարէն: Երիտասարդութեան օրերը զինուորական ծառայութեան մէջ անցընելէ ետք՝ մտած էր արքունի դիւանատուն, իբրեւ թարգման եւ քարտուղար: Բայց այդ մարդուն մէջ ուրիշ ձգտում մը կար, անիկա տարբեր կեանքի, տարբեր ասպարէզի կոչում ունէր,— իր բուն տարրին մէջ չէր: Ու թողուց արքունի դիւանատունը, ինչպէս

ինչ որ կը ցուցնէ Հռիփսիմեանց շարականը: Նկատմամբ գրերու անուանակոչութեան, Մաշտոց հետեւած կ'երեւի մաս մը յունարէնի, մաս մըն ալ սեմական լեզուներու՝ համապատասխանելով: Այսպէս այր = ալֆա, գիմ = գիմէլ: Այս անուանակոչութիւններէն մաս մը կը յիշուին հինգերորդ դարուն: Թրակացիի քերականութիւնը բոլորն ալ ունի, միայն ՈՒՆ՝ ՈՅ եւ ԲԹԸ՝ ԽԲ կը հնչէ:

Այսպէս Մաշտոց կը հանդիսանայ մեր գրերու հնարողն եւ իրմով սկիզբ կ'առնէ հայատառ գրականութիւնը: Հայ գրով գրականութիւն մը ստեղծելու գաղափարին անգամ զինքը կը բարձրացնէ մահկանացուներէ վեր: Քաղաքական տեսակէտով՝ ժամանակը ամենակարեւորն էր, երբ Սասանեան իշխանութիւնը, կէս մը հաստատուած՝ հայ հողին վրայ, կ'աշխատէր իրանացնել հայ ժողովուրդը եւ հիմա ունէր իբր միջոց՝ գիրն ալ, ինչ որ դուրս կը պակսէր Պարթեւներուն: Եթէ հայերէնը առանց գրի մնար, պարսկերէնը կրնար դառնալ Հայաստանի գրական լեզուն: Զարմանալի է որ Մաշտոց մեծ մասամբ յոյն գրերն են որ կը հիւրընկալէ, իսկ գիտուն աշխատանքները կը կատարէ ասորական հողին վրայ: Այսպէս՝ Պարսիկներու ցոյց չտալու համար հակակրութիւն կամ միաբանութիւն Յոյներու հետ:

Հ. Կ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

Մաշտոցի անունին հետ կապուած է հայ կեանքի մեծ իրագործութիւններէն մէկուն՝ հայերէն տառերու գիւտին եւ հայատառ մատենագրութեան ծնունդին պատմութիւնը:

Մինչեւ այսօր ալ վիճելի հարց կը մնայ այն, թէ Ե. դարէն առաջ Հայերը ունեցա՞ծ են գիր եւ գրականութիւն: Եթէ նոյնիսկ հեթանոսական շրջանին հայերէն լեզուն գործածուած ըլլար իբրեւ գրական լեզու, բան մը, որ շատ հաւանական է, միեւնոյն է, փաստը կը մնայ փաստ, որ քրիստոնէութեան մուտքէն ետք՝ ամբողջ մէկ դար Հայաստանի պաշտօնական գրական – գործածական լեզուներն էին յունարէնը եւ ասորերէնը:

Սակայն Դ. դարու վերջերը՝ հայ պետութեան եւ ժողովուրդին համար ստեղծուած էր քաղաքական այնպիսի վիճակ մը, ուր հայերէն գիր եւ գրականութիւն ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը աւելի քան կենսական կը նկատուէր:

387ին Հայաստան բաժնուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ: Հայաստանի բիւզանդական մասին մէջ շուտով վերջ գտաւ հայկական պետականութիւնը, իսկ պարսկական մասին մէջ (որ Հայաստանի մեծ մասը կը կազմէր) որոշ ժամանակով հայկական պետութիւնը շարունակեց իր գոյութիւնը կիսանկախ ձեւով: Սակայն պարսիկ բռնակալները այդ գոյութիւնը վերջնական չէին համարեր: Արդարեւ, կը ձգտէին ոչ միայն հիմնայատակ ոչնչացնել անկախութեան ամէն մնացորդ, ինչպէս Հայերուն ռազմական ուժերը, այլեւ վերցնել գաղափարական այն նախադրեալները, որոնք կրնային նպաստել երկրին անկախութեան համար մղուող պայքարին: Այդ նպատակով Պարսիկները կը դիմէին ամէն միջոցի, որպէսզի վերջ դնէին քրիստոնէութեան՝ Հայաստանի մէջ եւ ստիպէին ժողովուրդը ընդունելու զրադաշտականութիւնը:

Իրերու այս կացութեան մէջ Հայութեան համար հրամայական պահանջ կը դառնար, որ քրիստոնէութիւնը աւելի տարածուի եւ արմատաւորուի: Ասոր համար անհրաժեշտ էր, որ կրօնական գրականութիւնը եւ քարոզչութիւնը ըլլային հայերէն լեզուով, մինչդեռ անոնք ասորերէն եւ յունարէն էին ու շատ քիչեր գիտէին այդ լեզուները: Ինքնուրոյն գիր եւ մայրենի լեզուով գրականութիւն ունենալու պարագային պիտի զօրանար հայրենիքի պաշտպանութիւնը, երկրին ներքին կապերը, որով ան իր կարեւորութեամբ դուրս կուգար թէ աշխարհիկ եւ թէ հոգեւոր ատեաններու դասակարգային ձգտումներէն ու կը դառնար համազգային խնդիր մը: Այս խնդիրը փայլուն կերպով իրականութիւն դարձուց մեծ հայրենասէր Մեսրոպ Մաշտոց:

Ինչպէս յայտնի է, հայ գրերու գիւտի մասին հարուստ տեղեկութիւններ ձգած է Ե. դարու մատենագիր Կորիւն, որ իր «Պատմութիւնը» նուիրած է Մաշտոցի կեանքին եւ գործունէութեան: Կորիւնէն օգտուած եւ քանի մը փոքր, բայց հետաքրքրութիւն ներկայացնող տարբերութիւններով Մաշտոցի եւ անոր գործունէութեան մասին պատմած են նաեւ Մովսէս Խորենացի եւ Ղազար Փարպեցի:

Մեսրոպ Մաշտոց ծնած է 361ին: Տարօն գաւառի Հացեկաց գիւղը, Վարդան անունով մէկու մը զաւակը: Ո՞վ էր այս Վարդանը, ազնուակա՞ն թէ հասարակ գիւղացի, յայտնի չէ: Պէտք է ենթադրել, որ Վարդան ազատ շինական էր: Եթէ ազնուական խաւէն եղած ըլլար, դժուար թէ Կորիւն առիթը փախցնէր անոր տան յիշատակութիւնը ընելու: Մանկութենէն Մաշտոց կը կրթուի յունարէն դպրութեամբ, ապա գալով Այրարատ ծառայութեան կը մտնէ Արշակունի

Թողած էր զինուորական ասպարէզը, որոնք կրնային փառքի ու շահի աղբիւրներ ըլլալ իրեն, ու նուիրուեցաւ գաղափարական կեանքին,— մտաւ եկեղեցական ծառայութեան:

Այդ պայմաններուն մէջ՝ ինքնայայտ է որ Մեսրոպ հոգեւորական չէր դառնար ճգնաւորի մը հայեցողական խորհուրդներով պարապելու, աղօթքով, ծոմապահութեամբ եւ այլ կրաւորական առաքինութիւններով միայն զբաղելու համար, ոչ ալ իշխանական դիրք կամ նիւթական ճոխութիւն ձեռք բերելու համար: Նա մտաւորական մըն էր, եւ այն միջոլորտին մէջ կը փնտռէր իր գոհացումն ու վայելքը: Ու գիտենք որ այն ժամանակաշրջանին՝ մտաւորականութիւնը կը բոլորուէր եկեղեցիի շուրջը, ոչ թէ միայն Հայերու, այլեւ բոլոր քրիստոնեայ ազգերու մէջ: Նոր Հռոմի կամ Բիւզանդիոնի կայսրութիւնը, որ Մեծն Կոստանդիանոսի օրով, 324 թուականէն, քրիստոնէութիւնը ընդգրկած էր պաշտօնապէս, կը կապուէր եկեղեցիին հետ: Եկեղեցականներն էին որ ի ձեռին ունէին երկրին մտաւորական գանձերը եւ բարոյական ուժերը,— գիտութիւն, մատենագրութիւն, դաստիարակութիւն, բարեգործութիւն: Եկեղեցականները բաժին ունէին օրէնսդրութեան մէջ, ու դատարաններու մէջ՝ ձայն: Անոնք շատ անգամ կը ցցուէին բռնաւորներու դէմ՝ անզօրին ու աղքատին իրաւունքը պաշտպանելու:

Քարոզելու, ծառայելու, մխիթարելու եւ լուսաւորելու բաղձանքը,— ահա ինչ որ մղած էր Մեսրոպը հոգեւորական ասպարէզը: Ճիշդ 40 տարեկան էր այն ատեն (394): Այնչափ լուրջ՝ որքան եռանդուն, այնչափ խոհական՝ որչափ գիտուն, իրական կեանքի մէջ մարզուած, աշխարհի դպրոցը տեսած, գործիչ ըլլալու պայմաններովը օժտուած:

Վ. Մ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԱՅՑ ՕՇԱԿԱՆԻ

Հանդարտ ու հեզիկ սահում է ամառնային օրը Օշականում: Կանաչներ, ստուերներ, յուլիսեան ջերմ լոյս էր:

Ս. Մեսրոպի փոքրիկ ծառերը կամ օրօրում են իրանց ճիւղերը, վրան թափելով երերուն, թոթռող շուաքներ ու մեղմ շշուկների քրթմնջիւն, կամ անշարժանում են որ արեւը լաւ տաքացնէ նրանց: Ամէն ժամանակ նրանց բուների մօտ ստուեր կայ, իսկ այդ ստուերի մէջ խտացած են դարերը:

Նրանք պատմում են: Այստեղ ամէն ինչ պատմութիւն է, այստեղ բացուած են գերեզմանները: Ու միմեանց ետեւից հրաժեշտ են տալիս Օշականի համեստ, բայց անմոռանալի գեղեցկութիւնները:

Ահա ծածկուեց Վահան Ամատունին: Աւարայրի կռուողներից էր, կենդանի մնաց, գերի գնաց նախարարների հետ Պարսկաստան, վերադարձաւ, իր ուսուցչի մօտ հող մտաւ: Ամատունեաց այս գաւառը Վարդանի ժամանակ չմոռացաւ որ Մեսրոպ ունի իր հողում: Նա զինուած էր ամբողջովին, Ղեւոնդի եւ Յովսէփի հետ էր: Կռուի դաշտ գնացին, գերութեան տանջանքները ճաշակեցին եւ Ամատունի տոհմի կրտսեր իշխանները:

Արդէն ձորն ենք իջել: Քասախը իր վճիտ, աղմկարար ալիքներով բարի ճանապարհ է մաղթում գնացողին: Ու յետոյ երկնքի մէջ խրուած սպիտակ գագաթները,— Արագած ու Մասիս:

Դարձեալ Արարատեան կրակուած դաշտը: Դարձեալ տօթ ու տանջանք: Բայց Օշականի յիշատակները նստած են քո մէջ, բռնել են սրտիդ բոլոր խորշերը: Նրանք քաղցր, անմեռ զգացմունքների աղբիւր դարձան, եւ այլեւս ոչինչ չէ կարող չորացնել կամ սառեցնել այդ աղբիւրը,— ոչ այս խեղդող տօթը, ոչ Մասիսի սառնարանները:

Մեսրոպը ամէն տեղ: Մի՜շտ Մեսրոպը...:

ԼԵՕ

Խոսրով Գ. Թագաւորի արքունի դիւանատունը՝ քարտուղարի եւ թարգմանի պաշտօնով: Այնուհետեւ կը տարուի կրօնական գիրքերու ընթերցանութեամբ, կը թողու արքունիքը եւ կը դառնայ կրօնաւոր:

Ինչպէս վերը գիտել տուինք՝ քրիստոնէութեան ամրապնդման հարցը Ե. դարու սկիզբներուն պետական – քաղաքական կարեւորութիւն ունեցող հարց էր: Ուստի շատ նշանակալից է Մաշտոցի պէս կարեւոր անձնաւորութեան մը արքունիքը ձգելու եւ հեռանալու հանգամանքը:

Մաշտոց ճգնակեաց վարքով համակրութիւն եւ հեղինակութիւն վաստկելէն ետք, իր «հաւատացեալներն առաւ դնաց Գողթնի անկարգ եւ անխնամ տեղերը...» կը գրէ Կորիւն: Գողթնի մէջ քրիստոնէութիւնը հաստատելու ջանքերուն մէջ, ինչպէս կ'երեւի, Մաշտոց լուրջ դժուարութիւններու կը հանդիպի: Հոն, կը հասկնայ թէ ինչքան կարեւոր է հայերէն լեզուով կրօնականգրականութիւն ունենալու պարագան:

Մաշտոց կը պաշարուի «տրտում հոգերով» եւ կ'իյնայ «մտածումներու ծովին մէջ», ելք մը գտնելու համար: Օրերով այդ խնդրով զբաղելէն ետք կ'երթայ Սահակ կաթողիկոսին մօտ եւ միասնաբար կը հրաւիրեն «Միաբաններու խորհուրդ» մը՝ հայերէն տառեր ստեղծելու շուրջ խորհրդակցելու համար:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

դարձնելու համար: Բայց ժողովուրդին հոգիին եւ սրտին չէին խօսեր այդ օտար լեզուները: Գիրերու գիւտը եւ անոր յաջորդող բոլոր աշխատանքները ճիշդ ժամանակին կը հասնէին: Միտքերու եւ ըղձացումներու մէջ նոր ոգեւորութեան մը յեղափոխութիւնը կը տիրէր: Իբրեւ ուսուցիչ եւ թարգմանիչ Մեսրոպ Մաշտոց անդուլ, անդադար կը գործէր: Ամէն տեղ սակայն իր ջանքերը միշտ յաջողութեամբ չէին պսակուէր: Ցաճախ «զազանամիտ, վայրենաբարոյ, նոյնիսկ ճիւաղաբարոյ» նկարագիրներու կը հանդիպէր:

Հակառակ աշխարհական եւ զինուորական [illegible], Մեսրոպ ինքն ալ անձնատուր կ'ըլլայ ճգնութեան ու մենակեցութեան, պահելով միեւնոյն ատեն աշակերտներ: Ինքն ալ ժամանակին տիրող այդ ներքին, անձնական գաղափարաբանութեան գոհացում կուտար, թէ եւ իր անձը «հաճոյ լինէր Աստուծոյ եւ մարդկան»: Ամէն անգամ որ քարոզչութեան համար ժողովուրդին մէջ կը յայտ– [illegible] պակաս էին»:

Եւ սակայն կենդանի գործի եւ [illegible] մը նկարագիրը ամէն անգամ յաղթող կը հանդիսանար իր մէջ: Չէր կրնար իր անձը արհամարհել, մի–

միայն հոգիի փրկութեան նուիրուելու համար:

Պատմաբան բանասէր եւ «Հայոց հին գրականութեան պատմութեան» հեղինակ, Մանուկ Աբեղեան իր այդ գործին Ա. հատորին մէջ այսպէս արտայայտուած է. «Մաշտոցի նման անձը չէր կարող մինչեւ վերջը առանձնացած ճգնաւոր մնալ, թէ կուզ մի քանի աշակերտների հետ: Նա աշխարհի մարդ էր, ծառայած մարդ, աշխարհական ու զինուորական կարգերի հմուտ, ինչքան էլ «մերկանում էր իրենից իշխանական ցանկութիւնները», չի կտրւում աշխարհից եւ անգործութեան չի մատնում իրեն»:

Տասնեւվեց դարեր ետք մանաւանդ, շատ դիւրութեամբ կրնանք Մեսրոպ Մաշտոցի եւ աշակերտներուն կատարած գործին իմաստը բացատրել: Զարմանալի միակողմանի մտածում մը պիտի ըլլար, երբ Քրիստոնէութեան հիմնաւորման ու տարածման համար միայն եղած նկատենք թափուած բոլոր ճիգերն ու աշխատանքները: Այդ աշխատանքը ազգային գիտակցութեան, ինքնուրոյնութեան եւ անկախութեան համար եղած էր, որուն հետեւանքները յիսնամեակ մը ետք աւելի յստակ եւ կենդանի կերպով պիտի յայտնուէին: Այդ անմահ ոգին է որ բարեբախտաբար կենդանի մնացած է երկար դարերու ընթացքին:

X

Հազար վեց հարիւր տարիներէ ի վեր հայ ժողովուրդը կը տօնէ հայերէն գրերու գիւտին եւ մասնաւորաբար առաջին մատենագիրներուն եւ թարգմանիչներուն յիշատակի հանդիսաւոր տօնակատարութիւնները: Ամէնէն դժնդակ եւ ծանր օրերուն ալ Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ Վռամշապուհի ոգեկոչումն եղած է: Վերջին ժամանակներու մէջ այդ տօնին միացած է նաեւ Հայ Մշակոյթի տօնը:

Ժողովուրդի մը կեանքին բոլոր տեսակի արտայայտութիւններուն ամբողջութիւնը կը կազմէ այդ ժողովուրդին Մշակոյթը:

Այն օրէն ի վեր որ ժողովուրդ մը կը սկսի իր երգը, առասպելները, հէքեաթները ունենալ, հոգ չէ թէ այդ ամէնը բերանացի փոխանցուի մէկը միւսին, այդ օրէն կը սկսի այդ ժողովուրդին մշակոյթը, որ հետզհետէ կը զարգանայ ու կը կատարելագործուի:

Հայ մշակոյթը նոյնքան հին է, որքան ինքը հայ ժողովուրդը, որ միշտ երգած ու պատմած է իր կեանքին այս կամ այն դրուագը:

Հայ գրերու գիւտէն եւ գրաւոր գրականութենէն առաջ ալ ունեցած ենք հայ հեթանոսական շրջանի մշակոյթ, որուն ամէնէն հարազատ եւ ինքնատիպ արտայայտութիւններն եղած են այն քանի մը դիւցազներգութիւններու պատառիկները, որոնք մեզի հասած են մեր քերթողահայր Մովսէս Խորենացիին շնորհիւ:

Այսպէս հայ Մշակոյթի բոլոր արտայայտութիւնները.— Ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն, մանրանկարչութիւն, գրականութիւն իր բոլոր սեռերով եւ հայ լեզուն անմահ Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած տառերով, իրենց վրայ կը կրեն հայ ազգային ինքնատիպ նկարագրի դրոշմը, որով կը յատկանշուին դարերէ ի վեր, եւ անկէ վերջ ալ պիտի յատկանշուին նոյն ինքնատպութեամբ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ **Խ**ԱՏՈՒՏԻԿ

Ցանկուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ :

500 էջ

13 Hors–Texte

Հատորը Փարիզի եկեղեցւոյ կըր-թական մարմնին ;

Գին 12 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար :

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան

ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր ու Ժամեր

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10 :

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէքէլերեան չքեղ սրահին մէջ :

Ձոխ պիւֆէ : Մատչելի գին :

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ :

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թո-քատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4էն, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յով-սէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ :

Մուտքը ազատ է, ոչ անուրդ, ոչ հանգանակութիւն :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

R. T. F.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Տաւղահար

(*Harpiste*)

Չորեքշաբթի իրիկուն (Նոյեմբեր 8) ժամը 21ին Սալ Կավօ :

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Ռավէլ (էնթրոտիւքսիոն եւ Ալլեկրօ) եւ Փիծէթթի (տաւիղի եւ նուագախումբի քոն-չերթօ) :

Զայնագրութեան մասնակից Սեննակի նուագախումբը, կը ղեկավարէ Անտրէ Ժիրար :

Հրաւիրատոմսերը ստանալու հա-մար դիմել՝

18, Rue François Ier

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ անգամ հայ գրականու-թեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 21·15ին, Սալ Մազըռօ, Մարսէյլ :

Տոմսերը՝ 3 եւ 5 Ն. Ֆ. :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողո-վի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողք-ները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ : Ժո-ղովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի վարժարանի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, ման-րամասնութիւնները յաջորդաբար :

ՏԱՐՊ

ԹԱՐԹ

GALERIE VENDOME

12, Rue de la Paix

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3ԷՆ 22

Ամէն օր բացի կիրակիէն, ժամը 10էն 12·30 եւ 14·30էն 19 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան

վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահ-ներուն մէջ, **12, B. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԱԼՊՈՄ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Բ. ՄԱՍԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍ-ՏԱՆԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՇԻՆԱՐԱ-ՐԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻՆ :

Տպարան ՏԱՐՕՆ, Լիոն, 1962

Դիմել հեղինակին՝

Ք. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (Տարօն)

20, Avenue des Cottages

CALUIRE (Rhône)

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՋՐՈՅՑ

Սէն – Ժոն Փերսի (Նոպելեան մըր-ցանակ)

Հայր Ներսէս Ակինեանի

Անտրէ Ռուսոյի

Կոստան Զարեանի

Սիմոն Վրացեանի հետ

Շատ հետաքրքրական հատոր մը զոր պիտի կարդաք հաճոյքով :

Ստանալու համար դիմել Փարիզի հայ գրավաճառներուն կամ ուղղա-կի հեղինակին՝

G. POLADIAN

53, Avenue de St-Julien

Marseille - 12e

Գին՝ թղթակազմ 5 Ն. Ֆ., Լաթակազմ 7·50 Ն. Ֆ. :

MORY et Cie

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ :

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք : Նուազա-գոյն ծախսերով կը ղրկենք խորհրդ. Միութիւն :

Դիմեցէք մեր նոր գիները գիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10e

(PRÈS DE LA GARE DU NORD)

Téléphone : TRU. 27-70

ԾԱՅԱՆ

ԱՅՆՈՒՀԻ

Նաւասարդ Արամ Երգի

Ա. Տպագրութիւն, 1929

Գին 7 Ն. Ֆր.

Դիմել ՅԱՌԱՋին

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS

NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84

— CHOISY-LE-ROI (Seine) —

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ

ԼՈԳՈՒՄ

ՍՈՒՍԱՄ – ՀԷԼՎԱ

ԹԱՀԻՆ

ՇԱՐՈՑ

(ՌՈՃԻԿ)

ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

LE BOSPHORE MARQUE DEPOSEE

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA · CHOCO-LOC

Ste le BOSPHORE

SIÈGE SOCIAL

2, Rue Louis Astouin /Marseille (2ème)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MARDI 7 NOVEMBRE 1961

Օ ՐԱ Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9248 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5049

ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

—o—

...ՄԲ.— Խորհ. Միութեան կոմունիստ ...ակցութեան 22րդ համագումարին ...էջ, իր երկար զեկուցման ընթացքին, ...ւշչեւ կ'անդրադառնայ ազգութեանց ...րցին: Քաղուածքներ կատարելով կու ...ենք այն մասերը, որոնք կրնան քննու-...թեան նիւթ ծառայել մեր մամուլին մէջ.

... « Իւրաքանչիւր խորհ. ռեսպուբլի-...կայի անտեսական զարգացումը խորհրդ. ...բոլոր ժողովրդների եղբայրական հա-...մագործակցութեան ու փոխ. օգնութեան ...արդիւնք է: Օրինակի համար, վերցնենք ...Ղազախստանի խոպան հողերի իւրացու-...մը: Ռեսպուբլիկան միայն իր ուժերով ի ...վիճակի չէր լինի կատարելու այդ վիթ-...խարի խնդիրը: Օգնութեան եկան Ռուս-...ները, Ուկրայնացիները, Բելոռուսները, ...այլ ուրիշ ազգութիւնների ներկայացու-...ցիչները »:

...Ա՛ւս թէ ինչու, կ'եզրակացնէ «Ռես-...պուբլիկաների բնակչութիւնը իր ազգա-...յին կազմով գնալով աւելի խառն է դառ-...նում: Խորհրդային ռեսպուբլիկաների ...միջեւ տեղի է ունենում որակեալ կադ-...րերի փոխանակում: Այս ամէնը նպաս-...տում է Խորհրդային Միութեան ժողո-...վուրդների միջազգային կապերի ամրա-...ցմանը:

... Ազգերի մերձեցմանը նպաստում է ...նաեւ մշակութային շինարարութիւնը, ...գաղափարական աշխատանքը: Ուժեղա-...նում է հոգեւոր հարստութիւնների փո-...խանակումը նրանց միջեւ: Մի ազգի մը-...շակոյթի նուաճումները դառնում են ...միւսների սեփականութիւն: Դրա հետե-...ւանքով փոխադարձաբար հարստանում ...են Խ. Միութեան ժողովուրդների մշա-...կոյթները, ամրապնդւում է դրանց մի-...ջազգային հիմքը, ձեւաւորւում է հա-...մայնավարական հասարակարգի ապա-...գայ միասնական համամարդկային մշա-...կոյթը: Ազգային մշակոյթի ձեւերը քա-...րացած չեն մնում, այլ կատարելագոր-...ծւում են, չքանում են հնացած, կոմու-...նիստական շինարարութեան չհամապա-...տասխանող ձեւերը, ծագում են նորերը: ...Զարգանութեան եւ արուեստի մէջ ազգա-...յին գոյնի օգտագործումը միանգամայն ...բնական է: Բայց մենք յանախ նաեւ ար-...խայիզմի (հնաբոյր) փաստերի ենք հան-...դիպում այդ բնագաւառում: Այսպէս, ...ճարտարապետութեան մէջ երբեմն դա-...րերի խորքից հանում են այնպիսի բա-...ցայայտ հնացած ձեւեր, որոնք ամենեւին ...չեն համապատասխանում մեր ժամանակ-...ակաց մարդկանց կեանքի պայմաններին ...ու պահանջմունքներին: Մինչդեռ ապա-...գան պատկանում է միայն այն ձեւերին, ...որոնք համապատասխանում են մեր դա-...րաշրջանին:

...: Կուսակցութիւնը յառաջիկայում ...եւս կ'ապահովի Խ. Միութեան ժողո-...վուրդների լեզուների ազատ զարգացու-...մը, թոյլ չտալով ոչ մի սահմանափակու-...թիւն, արտօնութիւն կամ հարկադրանք ...այս կամ այն լեզուի գործածութեան ...հարցում: Խ. Միութեան իւրաքանչիւր ...քաղաքացի օգտւում է եւ կ'օգտուի իր ...երեխաներին ցանկացած լեզուով սովո-...րեցնելու ազատութիւնից: Մեզ մօտ ոչ ...մի արգելք չկայ ազգային լեզուների ...զարգացման համար: Բայց դրանց զար-...գացումը պէտք չէ տանի ոչ թէ դէպի ...ազգային արջնորմների ուժեղացում, այլ ...ազգերի եւ նրանց լեզուների մերձեցում:

... Չի կարելի չնշել ոչ ռուս ժողո-...վուրդների աճող ձգտումը տիրապետելու ...Ռուսաց լեզուին, որ փաստօրէն դարձել ...է Խ. Միութեան ժողովուրդների երկրորդ ...մայրենի լեզուն, նրանց ազգամիջեան ...շփման, Խ. Միութեան բոլոր մշակու-...թային նուաճումներին եւ համաշխարհա-...յին մշակոյթին ամէն մի ազգի ու ազ-

գութեան հաղորդակցման միջոց: Կեան-քում տեղի ունեցող Ռուսաց լեզուի յօ-ժարակամ ուսումնասիրման պրոցեսը դրական նշանակութիւն ունի ազգամիջ-եան համագործակցութեան զարգացման համար:

Մեր երկրում տեղի է ունենում ազգերի մերձեցման պրոցես, ուժեղանում է ազ-գերի ընկերային համասեռութիւնը: ՀԱ-ՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ԿԱ-ՌՈՒՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ. ՁԵՌՔ ԿԸ ԲԵՐՈՒԻ ԱԶԳԵՐԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՄԻԱ-ՍՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Բայց այն բանից յետոյ էլ, երբ կոմու-նիզմը հիմնականում կառուցուած կը լի-նի, դեռ վաղաժամ կը լինի ազգարարել ազգերի միաձուլումը: Լենինն մատնանշ-ում էր որ պետական ազգային յարաբե-րութիւնները դեռ երկար գոյութիւն կ'ունենան ընկերվարութեան յաղթանա-կից յետոյ բոլոր երկրներում:

Պատահում են, ի հարկէ, նաեւ այնպիսի մարդիկ, որոնք տրտնջում են ազգային տարբերութիւնների ջնջուելու աթիւ: ՄԵՆՔ ՆՐԱՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ ԵՆՔ, ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՊԱՀԻ ԵՒ ՅԱՒԵՐԺԱՑՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵ-ՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

.. Անհրաժեշտ է համայնավարութեան ամբողջ անհաշտութեամբ արմատախիլ անել ազգայնականութեան մնացուկների նոյնիսկ ամենափոքր դրսեւորումները »:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

—o—

ՏԸ ԿՈԼ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՆԱԵՒ՝ ՊԱՍԹԻԱ

Կը թուի թէ ալժերական չարաթ մը կը սկսի եւ միջազգային հարցերէն առաջ, տը Կոլի նոր ճառերը պատճառ պիտի ըլ-լան որ Ալժերիոյ ըմբոստներու եւ Ֆը-րանսայի միջեւ բանակցութեանց խնդիրը աւելի սուր հանգամանք ստանայ:

Այս առընչութեամբ նախ յիշենք որ Շաբաթ օր իր Փարիզեան յարկաբաժնին մէջ ձերբակալուեցաւ Ապստերհաման Ֆա-րէս, ալժերական ժողովի նախկին նա-խագահ, ինչպէս նաեւ երկու Եւրոպացի-ներ: Դէպքերէն կ'երեւի որ Ֆարէս Ալժ. Ազատ. Ճակատի դրամատէրն էր եւ իր գլխաւոր պաշտօնն էր Զուիցերիոյ ճամբով դրամ հասցնել «ԱՀԱԿին»: Այս փոխանցումները կը կատարուէին «Ֆը-րանս – Աֆրիք» չէզոք ընկերութեան մը անունին տակ: Ֆարէսի տունը կատար-ուած խուզարկութիւն մը մէջտեղ հա-նեց 90 միլիոն Ֆրանքի գումար մը: Կը կարծուի որ ցարդ ամիսը հինգ հարիւր միլիոն կ'անցնէր այս ձեւով Ալժ. Ազատ Ճակատի ձեռքը:

Ֆարէս ծանօթ դէմք մըն է: Ծնած 1911ին, Քոլլօ, ամուսնացած Ֆրան-սուհիի մը հետ, չորս զաւակ ունի եւ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ է: Իրաւաբանա-կան համալսարան աւարտած է եւ մահ-մետական առաջին նոտարը եղած է՝ Քո-լէաս ուր հաստատուած էր: Հայրը 1917-ին մեռած է Վերտէօնի մէջ: Նախ ըն-կերվարական Ապտէրհաման Ֆարէս վեր-ջը անկախ յառաջդիմականներու եւ Ալ-ժերական Միութեան մօտեցած է: 1953-ին Ալժերական ժողովի նախագահ ընտ-րուած է: Զանազան փուլերէ անցնելէ ետք Ֆարէս 1956ին, ալժերական ժողո-վին լուծուելէն ետք (Պուրժէս – Մօնու-րիի կողմէ) կ'անդամակցի ալժերացի Ու-սանողներու օժանդակող մարմնին, ապա բաց նամակով մը, զոր կը տայ ԼըՄոնտ, կը գրէ թէ՝ Ալժ. Ազատ. Ճակատը ըն-դունելի խօսակից մըն է »:

Ֆրանսացիներուն համար հեղինակու-թիւն ունեցող միջնորդ մը կը նկատուէր, քանի մը անգամ Գահիրէ եւ Զուիցերիա գացած է: 1958ին տը Կոլի հետ կը տես-նուի, 1959 Յունիսին գրոյց մը կը հղէ՝ Ֆարէս կրնայ կառավարութեան անդա-մակցիլ: Ալժերիա – Սահարա Փրկու-թեան Կոմիտէն (յետադէմ լուծուած) իրար կ'անցնի: Վերջապէս Ֆարէս կը քաշուի քաղաքական հրապարակէն հա-կառակ անոր որ անունը կը յիշատակուի ամէն անգամ որ խօսք կ'ըլլայ «առժամ-եայ կառավարութիւն» մը կազմելու մասին Ալժերիոյ համար: Իր ձերբակա-լութիւնը բաւական ծանր դէպք մըն է:

× Պելքասէմ Քրիմ յայտարարած է ա-մերիկեան Եունայթըտ Փրէս գործակա-լութեան թէ պէտք է բանակցութիւնները վարսկիլ: Իրեն համար ալ ինքնորոշումը «ձեւականութիւն» մըն էր որուն պատաս-խանեցին Նոյեմբերի ցոյցերը: «Փոխ-վարչապետը» աւելի գործնական կը գտնէ նախ համաձայնիլ անկախութեան հռչակ-ման ձեւին եւ թուականին շուրջ: Կ'ապա-հովէ որ երաշխաւորութիւններ պիտի տրուին եւրոպական փոքրամասնութեան:

× Կազմակերպութիւն Գաղտնի Բա-նակը թռուցիկով կը հրահանգէ որ Ալ-ժերիոյ ժողովուրդը դրօշազարդէ բնա-կարանները Նոյեմբեր 11ին:

× Շանպերիի բանտէն վեց Մահմե-տականներ փախան երկու պահակներ ըս-պաննելով:

× Սալան Մահմետականները շնորհա-ւորած է ձայնասփիւռի գաղտնի բանակի հաղորդումին ընթացքին, Նոյեմբերի 1ի իրենց հանդարտութեան համար:

× Սեթիֆի մէջ երկրորդ հրեայ մը սպաննուեցաւ առջի օր: Արդարեւ փաս-տաբան Զերմաթի երկրորդ խորայէլցի կարեւոր անձնաւորութիւնն է որ անծա-նօթի մը զոհ կ'երթայ:

× «ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նա-խարարը» Եազիտ յայտարարած է թէ կ'ուզէն որ Ալժերիոյ Ֆրանսացիները Ալ-ժերիա մնան որովհետեւ « գիտենք թէ Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան հա-մար Ալժերիան իրենց երկիրն է»: Եազիտ «աննշան» կը գտնէ Գաղտնի – Բանակի կազմակերպութիւնը եւ կ'ըսէ թէ «օր մը պիտի գայ երբ Եւրոպացիները պիտի հասկնան որ Գաղտնի Բանակի Կազմա-կերպութիւնը Ֆաշիստ գաղափարական մըն է, յետադէմ, վտանգ մըն է, միակ վտանգը որ կայ Ալժերիոյ Եւրոպացինե-րու ապագային համար »:

× Փլասթիք ռումբ մը պայթած է Քոնթ տը Փարիի Լուվըսիէննիընկալայ-րին մէջ: Նիւթական վնասներ կան: Ֆը-րանսայի գահին թեկնածուն իր գաւկին մահէն ետք (Ալժերիա) յայտարարած էր թէ պէտք է տը Կոլին հետեւիլ, ճշդած էր նաեւ թէ ինք այլեւս պիտի լռէ:

× Տը Կոլ նոր շրջապտոյտ մը կը սկը-սի այսօր: Առաջին հանգրուանն է՝ Պաս-թիա: Քորսիքա գրկուեցան արդէն մեծ չափով ապահովութեան ուժեր ի տես այս ճամբորդութեան: Նախագահը երեք կարեւոր ճառեր պիտի խօսի:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

—o—

Այս խորագրին տակ Անրի Պենազէ «Իր տեսակէտը» կը յայտնէ Օռորի մէջ, Շա-բաթ օր: Վրաստանէն ետք, Պենազէ հե-տեւեալը կը գրէ Հայաստանի մասին.—

« ... Նուազ եղերական չէ Հայաստանի ճակատագիրը, բաժանուած Խորհ. Մի-ութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ:

« Անշուշտ, խորհրդային կառավարու-թիւնը կը պարծի որ երկու բնատէրերէն նուազ դաժանը եղած է: Ապտիւլ Համի-տը, «Կարմիր Սուլթանը» չէ՞ր որ իր իշ-խանութեան օրով մէկ միլիոն Հայերու ջարդը հրամայած էր: Մեծագոյն ցեղաս-պանութիւնը՝ Հրեաներու բնաջնջումէն առաջ Հիթլերի կողմէ:

«Այդ պատճառաւ, «ընկերվարական հանրապետութիւն » մը, ստեղծելով իր շրջանին մէջ, Երեւանը իբրեւ մայրա-քաղաք, Կրեմլին մեծ քարոզչութիւն կա-տարեց իր ցանցին մէջ քաշելու համար Համիտեան ջարդերու Մնացորդացը, ինչպէս նաեւ աշխարհի չորս կողմը ցըր-ուած Հայերը:

« Անօգուտ աշխատանք: Որովհետեւ այս տարագիրները, որոնք խարուած խորհրդային սիրէններէն, անխոհեմու-թիւնն ունեցան իրենց ծննդավայրը վե-րադառնալու, դառնօրէն կը ցաւին որ ձգած են Ամերիկան, Միջին Արեւելքը կամ Ֆրանսան եւ կ'ամրապնդեն ընդդի-մութիւնը վարչակարգին դէմ:

« Կարճ, Արարատի ժողովուրդը մինչ վճռած է թօթափել Սովետներու եւ Թուրքերու լուծը, կրկին միանալու հա-մար, ինչպէս եղաւ ժամանակին եւ ինչ-պէս պէտք է ըլլար՝ եթէ, 1920ին Մի-ացեալ Նահանգները քաջութեան պակաս ցոյց չտային եւ չմերժէին Հայաստանի հոգատարութիւնը »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ տագնապը լուծուած չէ: Կը կարծուէր թէ Ֆոն Պրենթանոյի քաշ-ուիլը պիտի բաւէր Ատընաուըրին գործը դիւրացնելու համար, բայց խորհրդա-րանը նիստի հրաւիրող հրահանգը ցարդ չէ ղրկուած նախագահ Լիւպքէի կողմէ: Կը թուի թէ նախագահը կ'ուզէ որ բոլոր դժուարութիւնները վերջ գտնեն, արդա-րեւ հիմա ելմտական նախարար Էրհարտն է որ կը սպառնայ հրաժարիլ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ կարելի չէ եղած խառն դահլիճ մը կազմել: Կ'ընդդիմանայ ազգային դիւղացիական կուսակցութիւնը: Միւս կողմէ կառավա-րական շրջանակները յայտարարեցին թէ «ազատագրուած» 14 սպաները իրաւունք չունէին մամուլի ասուլիս տալու եւ պաշտօնանկ եղան ու տուն կանչուեցան:

ՊՐԷՑՆԵՒ ըսած է.— «Խորհ. Միու-թիւնը կը մաղթէ որ բարի դրացնութեան սիրալիր յարաբերութիւններ ստեղծուին Թուրքիոյ հետ » Կիւրսէլի ղրկած շնոր-հաւորական նամակին մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Ալժ. Ազատ Ճակատի ի նպաստ ցոյցեր կատարուած են ուսանող-ներու կողմէ: Հակաֆրանսական հանդա-մանքէն ետք, ցոյցը հակակառավարական բնոյթ ստացած է եւ «կեցցէ Մոսատեղ», «կեցցէ՝ Ազգային ճակատը» խօսքերով շարունակուած:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ նախագահը որ Հելլէնքի վերադարձած է յայտարարեց թէ Ֆինլան-տիա պիտի պահպանէ իր չէզոքութիւնը Խորհ. Միութեան եւ Արեւմուտքի միջեւ:

ԹՐՈՑՔԻԻ այրին նամակ մը ղրկած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան եւ համայնավար կուսակցութեան կեդրո-նական կոմիտէին որով Մոսկուայի դա-տավարութեանց վերաքննութիւնը կը պահանջէ: Նաթալիա Սետով կը գրէ.— « Ձեզի կը դիմեմ որպէսզի Մոսկուայի դատավարութեանց հրապարակային վե-րաքննութեան ձեռնարկէք, որոնց մէջ ա-ռաջին ամբաստանեալներն էին՝ Լէոն Թրոցքի եւ տղաս Լէոն Սետով: ... Կը խնդրեմ որ տեղեկութիւն տաք միւս զա-կիս՝ Սերժ Սետովի ճակատագրին մա-սին, ձերբակալուած 1935ին եւ որուն մի-ակ ոճիրն էր Թրոցքիի զաւակը ըլլալ: Կ'ուզեմ նաեւ որ Թրոցքիի ամբողջական գործերը հրատարակուին ռուսերէն, ըս-կըսուած Լենինի ժամանակ, որուն 22 հատորները արդէն տպուած են Սթալինի արգելքէն եւ կեղծարարութիւններէն ա-ռաջ:

ԿԱՅԸ եւ ելեկտրականութիւնը ործէ-ցին գործադուլի թուականը՝ Նոյ. 14:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՃԸ ԵՒ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Յառաջը շատ է գրած այս շահեկան նիւթին մասին: Խոնդկարեանի, Բունիաթեանի, Վրացեանի յօդուածներէն ետք՝ դուրսէն դիտուած, այժմ կը հրատարակենք այս յօդուածը, ըսենք, ներսէն դիտուած:

Յարաբերաբար խաղաղ կեանքը, բժշկութեան եւ գիտութեան զարգացումը, որուն հետեւանքով կը պակսին հիւանդութիւնները եւ համաճարակները, պատճառներ են երկրի մը բնակչութեան յաւելումին: 1926–1939ի ընթացքին Հայաստանի բնակչութեան իւրաքանչիւր հազար անձին տարեկան կ՚իյնար 47·53 ծնունդ եւ կը մեռնէր՝ ընդամէնը 15·27 հոգի, որուն հետեւանքով բնակչութեան տարեկան աճը կը կազմէր 3·3 տոկոս: Բնակչութեան բնական աճումին այսպիսի բարձր տոկոսին հետեւանքով էական փոփոխութեան ենթարկուեցաւ Հայաստանի տարիքի կազմը եւ բարձրացաւ կեանքին միջին տեւողութիւնը:

Ասոր փայլուն ապացոյցն էր այն իրողութիւնը թէ 1939ի մարդահամարին՝ մինչեւ 19 տարեկան հասակ ունեցողները կը կազմէին Հայաստանի բնակչութեան 54·3 տոկոսը, այսինքն բնակչութեան կէսէն քիչ մը աւելին:

Բնական աճումէն զատ Հայաստանի ժողովուրդին թիւը շատցած է հայրենադարձութեան շնորհիւ: Դեռ նախապատերազմեան շրջանին արտասահմանէն Հայաստան վերադարձան 75·000 Հայեր: Ասոր եւ բնական աճումին հետեւանքով 1939ին Հայաստանի բնակչութիւնը 1·282·000ի հասաւ, երբ 1920ին 725·000ի կը հասնէր:

Վերջին տարիներուն Հայաստանի բնակչութեան աճումը հազար անձի համեմատութեամբ բարձրացած է 30·4ի, ինչ որ ամէնէն բարձրն է Խ. Միութեան միջին ցուցանիշէն:

1959ին Հայաստանի բնակչութեան թիւը հասած էր 1·768·000ի:

Միւս կողմէ ճարտարարուեստի զարգացումը եւ այլ ազդակներ պատճառ կը դառնան որ գիւղին համեմատութեամբ աւելի բարձրանայ քաղաքներու բնակչութեան թիւը:

1913ին Հայաստանի քաղաքներուն մէջ ապրողներուն թիւը 10·4 տոկոսը կը կազմէր ընդհանուր բնակչութեան: Մինչ, 1926ին բարձրացած եւ հասած էր 19 տոկոսի, իսկ 1940ին՝ 30 տոկոսի: Արդարեւ, քաղաքացիներու թիւը 104 հազարէն հասաւ 390·000ի, այսինքն՝ շատցաւ 3·3 անգամ:

Այս թիւին միայն քառասուն տոկոսն էր քաղաքներու բնակչութեան բնական աճումին բաժինը, մնացած վաթսուն տոկոսը հետեւանք էր այլ պատճառներու, այն է՝ նախկին գիւղերը՝ քաղաքներու կամ աւաններու վերածուիլը, գիւղացիներու քաղաք գաղթը եւ վերջապէս ներգաղթը:

Հետեւեալ պատկերը աւելի լաւ կը պատկերացնէ ըսուածները.— Քաղաքներու բնակչութեան բնական աճումը՝ 40 տոկոս, գիւղական վայրերը քաղաքներու փոխուիլը՝ 9 տոկոս, գիւղէն դէպի քաղաք տեղափոխութիւն՝ 40 տոկոս, ներգաղթ՝ 11 տոկոս:

Յետպատերազմեան շրջանին նոյնպէս շարունակուեցաւ քաղաքներու բնակչութեան աճումին թափը, այնքան, որ 1959ին կը կազմէր Հայաստանի բնակչութեան յիսուն տոկոսը:

Իսկ 1965ի՞ն: Որոշ տուեալներու վրայ հիմնուելով Հայաստանի ընդհանուր բնակչութեան թիւը 1959ի համեմատութեամբ պիտի աւելնայ քսան տոկոսով: Այս հաշիւը ընելու ատեն աչքի առջեւ ունեցած ենք մեր ժողովուրդին վերջին տարիներու միջին աճը, Հայաստանի մէջ: Ըստ այդ տուեալներուն Հայաստանի մէջ իւրաքանչիւր հազար հոգիի դիմաց կը ծնի 37·3 հոգի, իսկ կը մեռնի՝ 8·3 մարդ, հետեւաբար իւրաքանչիւր հազար շունչին հասնող բնական աճումը կազմած է 29 մարդ, կամ 2·9 առ հարիւր:

Եթէ մենք յիշեալ տոկոսը ճշդենք Հայաստանի բնակչութեան աճումին նաեւ անցած տասը տարիներու տուեալներուն հիման վրայ, ապա այդ պարագային ալ Հայաստանի բնակչութեան տարեկան բնական աճումը պակաս պիտի չըլլայ, 2·75էն: Պէտք է նկատել թէ այդ տոկոսը Խորհ. Միութեան միջին ցուցանիշէն շատ աւելի բարձր է, որ կը կազմէ 1·75 տոկոս: Թէեւ ճիշդ կը համարինք 2·75ի տոկոսը, այսուհանդերձ զգուշութեան համար քիչ մը աւելի պակաս պիտի հաշուենք, այսինքն՝ ոչ թէ 2·75, այլ 2·7 տոկոս: Եթէ Հայաստանի բնակչութեան թիւը 1959 Յունուար մէկի հաշուով ընդունինք հարիւր, ապա 1966 Յունուար մէկին աւելցած պիտի ըլլայ 20·5 տոկոսով:

Այսպէսով, առանց նկատի ունենալու բաղադրական աճումը, եօթնամեակին վերջաւորութեան (1965) Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը պիտի կազմէ կլոր հաշուով 2·130·000 հոգի:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութեան թուական համեմատութեան, ապա պէտք է ըսել հետեւեալը: Յառաջիկայ տարիներուն քաղաքներու պիտի վերածուին գիւղերուն մէկ մասը, հետեւաբար անոնց բնակչութիւնն ալ գիւղականէն կը վերածուի քաղաքայինի: Օրինակ, յառաջիկայ տարիներուն կառուցուելիք կարգ մը գործարաններուն շնորհիւ՝ Հրազդան կը վերածուի քաղաքի, իր մէջ ընդգրկելով նաեւ հատ ու կենտ գիւղեր: Մօտաւոր հաշիւով Հրազդան նոր քաղաքին բնակչութեան թիւը պիտի ըլլայ 40էն 50·000: Նոյն ձեւի փոփոխութիւններ, թէեւ աւելի փոքր աստիճանով, պիտի կատարուին այլ շրջաններու մէջ եւս:

Գիւղերը քաղաքներու վերածուելուն պատճառով 100·000ով պիտի աւելնայ քաղաքներու բնակչութեան թիւը, յառաջիկայ տարիներուն:

1965ի վերջերուն քաղաքային բնակչութեան քանակը պիտի կազմէ 1·130·000, իսկ գիւղերունը՝ մէկ միլիոն, կամ այլ խօսքով, Հայաստանի բնակչութեան 51·1 առ հարիւրը պիտի բնակի քաղաքներու եւ 42·9 առ հարիւր գիւղերու մէջ:

Ինքնին հասկնալի է թէ այս «տեղաշարժը» իր կարգին ազդած է ու դեռ պիտի ազդէ աշխատանքներու տեսակին վրայ: Միայն առաջին հնգամեակին Հայաստանի բանուորներուն թիւը կրկնապատկուեցաւ, իսկ երկրորդ եւ երրորդ հնգամեակի տարիներուն նորէն աւելցաւ 48·000 եւ 1940ին հասաւ 142·000ի: Բանուորներու թիւին հետ միաժամանակ աւելցաւ արդիւնաբերութեան, շինարարութեան, փոխադրութեան եւ մշակութային մարզերու մէջ աշխատողներուն թիւը, հետեւեալ համեմատութեամբ:

Արդիւնաբերութեան մէջ աշխատողներուն թիւը 1928ին եղած է 9·6 առ հազար, 1940ին՝ 35·1 առ հազար: Շինարարութեան մէջ 1928ին կ՚աշխատէին 6·1 առ հազար, իսկ 1940ին՝ 11·7 առ հազար: Գիւղատնտեսութիւն եւ անտառային տնտեսութիւն (առանց կոլտնտեսութիւններու) 1928ին՝ 1·8, իսկ 1940ին՝ 5·7 առ հազար: Առեւտուրի եւ սնունդաբերութեան մէջ 1928ին՝ 2·3, իսկ 1940ին՝ 14·7 առ հազար: Փոխադրութիւն եւ թղթատարութիւն 5·1 եւ 15·2 առ հազար եւայլն:

Այսպէս, ինչպէս կը տեսնուի, նախապատերազմեան տարիներուն ժողովրդական տնտեսութեան մէջ աշխատողներուն թիւը աւելցած է հարիւր հազարով, կամ երկուքուկէս անգամ: Առաւել չափով աւելցած է արդիւնաբերութեան մէջ աշխատողներուն թիւը, որուն շնորհիւ բարձրացած է վերջիններուն տեսակարար կշիռը բանուորներու ընդհանուր քանակին մէջ:

1940էն մինչեւ 1955 բանուորներուն թիւը շարունակեց աւելնալ, հասնելով 297·200 հոգիի:

Գործի տեսակներուն մէջ աշխատողներուն բաշխումն ալ կրեց փոփոխութիւն, հետեւեալ ձեւով.—

Արդիւնաբերութիւն՝ 1940ին 25·1 առ հազար, 1950ին՝ 73·8 առ հազար, 1955ին՝ 97·6 առ հազար: Շինարարութիւն՝ 1940ին 11·7 եւ 1950ին՝ 25·3 եւ 1955ին՝ 26·8: Գիւղատնտեսութիւն՝ 5·7, 11·2 եւ 26·8: Առեւտուր, մթերումներ եւ սնունդաբերութիւն՝ 14·8, 17·6 եւ 20·7: Մշակոյթ, լուսաւորութիւն եւ առողջապահութիւն՝ 32·9, 50·9 եւ 63·6, եւն.:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ յետպատերազմեան շրջանին եւս շատցած է բանուորներուն թիւը: Ասոր հետ մէկտեղ զգալի տեղաշարժ կատարուած է ժողովրդական տնտեսութեան ճիւղերուն միջեւ բանուորներուն բաշխման ասպարէզին մէջ: Արդարեւ, 1940ին արդիւնաբերութեան եւ շինարարութեան մէջ աշխատողներուն թիւը բանուորներու ընդհանուր թիւին 32·9 տոկոսը կը կազմէր, մինչ՝ հինգերորդ հնգամեակին՝ 42 տոկոսը: Անդին, 1940ի համեմատութեամբ նուազեցաւ պետական մեքենային մէջ աշխատողներուն թիւը եւ 1940ի 10·4 տոկոսէն իջաւ 4·2 տոկոսի, կամ պակսեցաւ երկուքուկէս անգամ:

Հայուհին եւս իր տեսակարար կշիռը ունի: Մօտաւորապէս, աշխատողներուն կէսը կիներ են, իսկ անոնց տեսակարար կշիռը հաւասար է ժողովրդական տնտեսութեան մէջ աշխատողներուն 37 տոկոսին, այդ թուին՝ առողջապահութեան մէջ 79 տոկոս, լուսաւորութեան մէջ՝ 56 տոկոս, սննդարդիւնաբերութեան մէջ՝ 59 տոկոս, տնտեսութեան մէջ՝ 47 տոկոս, արդիւնաբերութեան մէջ՝ 40 տոկոս են.:

ՓՐՈՖ. Հ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Հայաստանի տնտեսական զարգացումը» 1960, Երեւան

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդակցութեան նպատակներուն մասին իմաց կուտան Վռամշապուհ թագաւորին. վերջինս կը յայտնէ անոնց, թէ ինքը արդէն գիտէ, որ Դանիէլ անունով եպիսկոպոսի մը քով հայերէն նշանագիրներ կան եւ Վահրիճ անունով պալատական մը, որ ըստ Խորենացիի նոյն գործին փափաքողներէն էր, կ՚ուղարկուի այդ գիրերը բերելու:

Վահրիճ Հայաստան կը բերէ Դանիէլի քով գտած հայկական նշանագիրները: Մաշտոց եւ իր աշակերտները այդ գիրերը երկու տարի գործածելէն ետք կը պարզեն, որ անոնք բաւական չեն հայերէն բառերուն բոլոր հնչիւնները ճշդութեամբ արտայայտելու:

Իսկապէս ասկէ կը սկսի Մաշտոցի գործունէութեան փառաւոր շրջանը: Այդ ատենուան պայմաններուն մէջ լեզուին հնչիւնները ուսումնասիրելը եւ լիակատար ճշդութեամբ անոնց բնոյթը եւ քանակը որոշելը, անշուշտ, գիտական մեծագոյն սխրագործութիւնը պէտք է նկատուի:

Մաշտոցի գիտական մեծագործութեան փայլուն ապացոյցն է այն, որ հակառակ անցած ահագին ժամանակամիջոցին, անոր յայտնաբերած եւ որոշած հայերէն լեզուի հնչիւններու սիստեմը մագաղաթ անգամ հինցած չէ:

Հայերէն գիրերու մէջտեղ գալը մեծ ոգեւորութիւն եւ քաղաքական ու մշակութային զարթօնքի պատճառ կը դառնայ:

Մաշտոց փառաւոր ընդունելութեան կ՚արժանանայ, երբ Եդեսիա, Ամիդ եւ Սամոսատ քաղաքներուն մէջ իր գիտական հետազօտութիւնները աւարտելէն ետք, «Աստուածաշունչ»ի մէկ հատուածին հայերէն թարգմանութեամբ կը վերադառնայ Հայաստան:

Հայաստանի մէջ անմիջապէս բուռն թափով կը սկսի հայերէնի ուսուցումը եւ գրական ինքնուրոյն ու թարգմանական նոր գործունէութիւնը, որուն մէջ մեծ դեր կ՚ունենայ Մեսրոպ Մաշտոց:

Ինչպէս ցոյց կուտան մեզի հասած փաստերը, երկրին այն շրջանները, ուր հայերէն լեզուի ուսուցումը, քրիստոնէութեան տարածումը եւ ամրապնդումը եւ եկեղեցական գործերուն կարգադրութիւնները մեծ դժուարութիւններու եւ արգելքներու կը հանդիպին՝ հոն մեկնած է գործելու Մաշտոց իր աշակերտներուն հետ: Այսպէս, Հայաստան վերադառնալէն ետք աշխարհական եւ հոգեւորական պետերը զինք կ՚ուղարկեն «... սկսելու սորվեցնել Մարաց խուժադուժ կողմերը»: Գործը յաջողութեամբ իրականացնելով, կը վերադառնայ մայրաքաղաք եւ բուռն թափով կը ձեռնարկէ Այրարատեան գաւառի կրթութեան եւ լուսաւորութեան գործին:

Անկէ ետք Մաշտոց նորէն կ՚երթայ Գողթն, ապա Սիւնեաց աշխարհ, այնտեղէն Վրաստան, ապա Հայաստանի բիւզանդական տիրապետութեան տակ գտնուող մասը, այնտեղէն Աղուանից աշխարհ, Գարդման, յետոյ՝ Տաշրացիներուն մօտ: Այս ձեւով կը շրջակայի բազմաթիւ վայրեր՝ արտակարգ նուիրուածութեամբ իրականացնելով պետական եւ

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԷՐ

Տիկին Տանժէ կանգնած էր նստարանին առջեւ: Անիկա կը խորհէր թէ իր կորստեան հաւանականութիւնը ամբողջական չէր եւ եթէ իրեն տակաւին կը մնար յոյս մը՝ հազարին մէկ համեմատութեամբ եւ ինչ որ պիտի պատահէր, զինքը ծայրաստիճան կը հետաքրքրէր:

— Քաղաքացուհի, ըսաւ իրեն կոմիտէին ներկայացուցիչը, դուն մատնանշուած ես իբրեւ հանրապետութեան թշնամիներու հետ թղթակցող մը: Եկած ենք քու բոլոր թուղթերը գրաւելու:

Այս ըսելով, ընդհանուր ապահովութեան կոմիտէին մարդը նստեցաւ նստարանին վրայ, սկսաւ գրաւման օրինական թուղթը պատրաստել:

Ապա, իր մարդիկը սկսան խուզարկել կարասիները, կոտրեցին գզրոցներու կղպանքները եւ պարպեցին դարակները:

Ոչինչ գտնելով, սկսան կոտրտել ամէն ինչ: Պատերուն վրայ կախուած նկարները վար առնելով պատռեցին զանոնք եւ սուրերի հարուածներով բզկտեցին բազմոցներն ու անկողինները: Բայց, ի զուր: Փնտռեցին կրակարանին մէջ, հրացաններուն բուներովը զարկին պատերուն, տախտակամածէն վերցուցին քանի մը չեղքեր... պարապ տեղը ժամանակ կորսնցուցին...

Վերջապէս, երեք ժամուան ապարդիւն խուզարկութենէ մը եւ անօգուտ քանդումներէ ետք, յոգնած, յուսահատած եւ ամօթահար, քաշուեցան, խոստանալով վերստին գալ:

Չէին խորհած աչք մը նետել նստարանին տակը...

Քանի մը օր ետքը, երբ թատրոնէն կը վերադառնար, մեծ մայրիկս դրանը առջեւ կը տեսնէ մարդ մը բոլորովին ամօթով, գրեթէ սահմռկած, աղտոտ եւ գորշ մօրուքով մը, որ անմիջապէս ծունկի գալով, կ՚ըսէ իրեն.

—Քաղաքացուհի Տանժէ, ես Ալսիտն եմ, փրկեցէք զիս...

Մեծ մայրիկս կը ճանչնայ զայն, ու կը յարէ.

— Աստուած իմ, միթէ կարելի՞ է որ դուք պարոն Ալսիտը ըլլաք, իմ պարի ուսուցիչս: Այս ի՞նչ վիճակի մէջ կը տեսնեմ ձեզ, պարոն Ալսիտ:

— Հալածուած եմ, քաղաքացուհի, ապաստանեցէք զիս:

— Կրնամ միայն փորձել: Ինծմէ ալ կը կասկածին եւ խուզարկուհիս ժաքոպին մըն է: Հետեւեցէք ինծի: Զգոյշ, սակայն, դռնապանս ձեզ չտեսնէ, վասնզի քաղաքային պահակազօրքի սպաներէն է ան...

Կը բարձրանան սանդուխները եւ բարեխիղճ տիկին Տանժէն կ՚առանձնանայ իր յարկաբաժնին մէջ խեղճ Ալսիտին հետ՝ որ կը դողար ջերմէն եւ ակռաները կափկափելով կը կրկնէր.

— Ազատեցէք զիս, ազատեցէք զիս...

Ալսիտին խղճալի դրութիւնը տեսնելով մեծ մայրիկս ծիծաղելու փափաք կը զգայ, հակառակ որ կացութիւնը ողբերգական էր:

— Ո՞ւր կոխել զինքը, կը հարցնէ մեծ մայրիկս, իր ակնարկը պտըտցնելով շուրջ բոլորը գտնուող պահարաններուն վրայ:

Յարմար վայր մը չգտնելով, կը խորհի փախստականը պահել իր անկողնին մէջ:

Մահճակալին վրայ գտնուող բրդեայ անկողինը դուրս քաշելով, պատին միջեւ ուր կը գոյացնէ պարապութիւն մը, ուր կը տեղաւորէ Ալսիտը: Ապա, իր կարգին, ինքն ալ հանուելով, կը մտնէ անկողին: Այնուհետեւ, զանգահարելով, կը կանչէ խոհարարը:

— Ջոէ, հիւանդ եմ, տուէք ինծի հաւ մը, քիչ մը աղցան եւ գաւաթ մը Բորտոյի գինի: Ջոէ, ի՞նչ նորութիւն կայ արդ օր:

— Երեւան հանուած է դաւադրութիւն մը դատարկապորտ ազնուականներու, որոնք բոլորն ալ կը ցանկան գլխատուիլ: Սան ֆիլոթները աշխուժօրէն կը հերկեն:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(4 Շար.)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 31, Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Շաւիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը ողբացեալ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի, որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան մեռած էր Հոկտեմբեր 26ին:

Բազմաթիւ հայ բարեկամներ, ընկերներ, ընկերուհիներ եւ Ֆրանսացիներ ընցուցեր էին նորակառոյց եկեղեցին, իրենց վերջին յարգանքը ընծայելու համար վաստակաւոր Հայուհիին:

Արարողութեանց կը նախագահէր կաթողիկական պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, իր շուրջ ունենալով երիտասարդ վարդապետ մը եւ Տ. Եսայի քահանան: Երգեցողութիւնները կատարուեցան դպրաց դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Նշան Սերոբեանի: «Տէր Ողորմեա»ն երգեց ընկերուհի Աստղիկ Քէօսէեան:

Առաջին դամբանականը խօսեցաւ պատուիրակ սրբազանը, որ ծանրացաւ Տիկին Տէր-Դաւթեանի կատարած օգտաշատ ծառայութեանց վրայ, մասնաւորաբար կրթական մարզին մէջ, Կարին, Թիֆլիս, Երեւան եւ Փարիզ, անձնուիրաբար: Յիշեց իր աշխատանքները Կապոյտ Խաչի մէջ՝ հիմնարկութեան թուականէն ըսկսեալ: Վերջացնելով ըսաւ թէ հանգուցեալը իր նպաստն է բերած նաեւ Շաւիլի եկեղեցւոյ շինութեան: Կը ձգէ լաւ յիշատակ մը, որ միշտ պիտի յարգուի զինքը ճանչցողներուն կողմէ:

Եռագոյնով ծածկուած դագաղին առջեւ խօսեցաւ ընկեր Հրանտ – Սամուէլ, յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի Շրջանային կոմիտէին, Շաւիլի Արղութեան խումբին եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան, տալով ողբացեալ ընկերուհիի կեանքին գլխաւոր գիծերը:

Ստորեւ իր խօսքերը.—

«Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան վերջին շառաւիղներէն է այն սերունդին, որուն պիտի վիճակուէր դժբախտ ճակատագիր մը: Ծնած էր Ալեքսանդրապոլ 1880 Ապրիլ 28ին Պարտիզպանեան ծանօթ ընտանիքին մէջ, որ Հայութեան տուած է պատուաբեր դէմքեր, ինչպէս իր մօրեղբայրը հանրածանօթ բժշկապետ Տր. Եաղուպեանը, իր եղբայրը Բժ. Յար. Պարտիզպանեան, յարգուած ուսուցիչ Փատուայի Համալսարանի մանկաբուծութեան ճիւղին իր քոյրը՝ Տիկին Պերճուհի Բարսեղեան, գրագիտուհի:

Դժնդակ պայմաններու մէջ կ'ապրէր Հայութիւնը Համիտեան բռնակալութեան օրերուն: Դեռատի Սաթենիկ, եւ քոյրը Պերճուհի ուսման ծարաւի, իրենց մէջ կը զգային կրակը զարգանալու, մտաւորական բարձրութեան հասնելու, ոչ թէ անձնասիրաբար կամ նիւթական նկատումներով, այլ պարզապէս իրենց բազմաչարչար ազգին ծառայելու, նոր սերունդի կրթութեան ու դաստիարակութեան նուիրուելու ազնիւ նպատակով:

Պոլսոյ մէջ կատարելագործած էր իր ուսումը: Ու երբ 1908 Յուլիսին Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումով Զարթօնքի նոր շրջան մը կը բացուէր Հայութեան առջեւ, Օր. Սաթենիկ, կանուխէն մտած Դաշնակցութեան շարքերը, հայրենասիրութենէ մղուած՝ կ'երթար դէպի հայկական նահանգները, ուր այնքան պէտք կար մտաւորական դէմքերու եւ կրթական մշակներու: Ու կը հաստատուի Բարձր Հայքի ոստանին՝ Էրզրումի մէջ, իբրեւ ուսուցչուհի:

Հոն էին Դաշնակցութեան մեծ դէմքերը, անմահ Ռոստոմն ու կինը՝ Եղիսաբէթ Զօրեանը, երկուքն ալ նուիրեալ կրթական մշակներ, որ հայրենասիրական շունչով կը դաստիարակէին իրենց խնամքին յանձնուած աշակերտներն ու աշակերտուհիները: Հոն էր տարաբախտ Եղիշէ Թօփճեան, խմբագիր «Յառաջ»ի, որուն պիտի յաջորդէին Շ. Միսաքեան եւ Ս. Վրացեան: Հոն էին Արմէն Գարօ, Վարդգէս Սէրէնկիւլեան, Բժ. Զաւարեան ու նաեւ Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեան:

Օր. Սաթենիկ մեծապէս կրեց Ռոստոմի, մանաւանդ անոր կնոջ Եղիսաբէթի ազդեցութիւնը՝ ուսուցչական ասպարէզին մէջ: Երկու քոյրեր՝ անձնուէր ուսուցչուհիներ՝ կ'ապրէին Էրզրումի Դաշնակցական շրջանակներու հայաշունչ մթնոլորտին մէջ: Ռոստոմի կարգադրութեամբ 1911ին Սաթենիկ ամուսնացաւ Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանի հետ, որ երկրորդ Զաւարեան մըն էր ու իր անաչառ հոգիով եւ անշահախնդիր նկարագրով «Դաշնակցութեան խիղճը» հանդիսացաւ երիտասարդ տարիքէն սկսեալ մինչեւ յանկարծական մահը 1946 Յուլիս 9ին, Փարիզ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմը տակնուվրայ պիտի ընէր ամէն բան: Մեծ Եղեռնի նախօրեակին Տիկին Սաթենիկ կը յաջողի անցնիլ Թիֆլիս, իր ամուսնոյն մօտ:

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ կ'անցնին Երեւան, ուր Տիկին Սաթենիկ իր քրոջ Պերճուհիին հետ — որ երեսփոխան էր Հայկ. Խորհրդարանին — կը վարէ Նիէր Իսթ Ռիլիֆ ամերիկեան ընկերութեան 7րդ եւ 8րդ որբանոցները:

Բոլշեւիկեան գրաւումէն վերջ, Դաշնակցական ղեկավարներու շարքին կը ձերբակալուի նաեւ Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեան, որ իր կարգ մը ընկերներուն պէս կացինով պիտի սպաննուէր, եթէ 1921 Փետրուար 18ին չպայթէր ժողովրդական ծանօթ ապստամբութիւնը եւ բոլշեւիկները չվտարուէին Հայաստանէն:

1922ին Հայաստանէն կ'անցնին Թաւրիզ, ուր տարի մը մնալէ վերջ, Պաղտատի ու Պէյրութի ճամբով կը հասնին Փարիզ 1924ին, եւ հոն կը հաստատուին վերջնապէս:

Հեռու հայրենիքէն, զրկուած աշխատելու իրաւունքէն, բժիշկն ու կինը շարաչար զոհողութիւններու ենթարկուեցան՝ ապրելու եւ իրենց երկու զաւակներուն բարձրագոյն կրթութիւն տալու համար: Տիկին Սաթենիկ տքնաջան աշխատանքով, գիշերները կար կարելով եւ երախաներ պահելով յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ:

1928ին Փարիզի մէջ կը հիմնուէր Ֆր. Կապոյտ Խաչը: Տիկին Սաթենիկ հիմնադիրներէն մէկն էր եւ սերտ գործակիցը Լեւոն Շանթի կնոջ՝ Տիկին Ջաւոյի, որուն հանդէպ մեծ համակրանք կը տածէր:

Իբրեւ փորձ ուսուցչուհի, մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ՝ կազմակերպելու համար Շաւիլի եւ Իսիի Հինգշաբթիի դասընթացքները: Մեծ է թիւը անոնց, որոնք հայերէն սորված են իրմէ: Կապոյտ Խաչի մէջ իր գործունէութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Սերտօրէն կապուած էր նաեւ Ս. Մուրատեան վարժարանին հետ, ուսկից շրջանաւարտ եղաւ իր երկրորդ զաւակը եւ ուր կը յաճախէ ներկայիս իր թոռը: Երկու եղբայրներն ալ աւարտած էին Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը:

Իբրեւ Դաշնակցական, հիմնադիրներէն եղած է Շաւիլի Արղութեան խումբին, որուն կապուած մնաց մինչեւ իր մահը:

Իբրեւ ուսուցչուհի՝ հաւատարիմ մնաց իր նախասիրած ասպարէզին:

Ունէր կազմակերպչական ձիրք: Խորհրդատուն եղած է շատ մը ընկերներու, որոնք իրեն կը դիմէին:

Շաւիլի գերեզմանատան մէջ ունէինք իշխան Յովսէփ Արղութեանցն ու Իշխանուհի Սաթենիկը, որոնցմէ քիչ մը անդին թաղուած է Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանը: Այժմ պիտի ունենանք զոյգ Յովսէփներ եւ զոյգ Սաթենիկներ, կեանքի մէջ գաղափարակից, մահուան մէջ դրկից»:

Վերջացնելով, ընկեր Հրանտ – Սամուէլ ըսաւ թէ Տիկին Տէր-Դաւթեանի մահով Հայութիւնը կը կորսնցնէ պարկեշտ, ուղղամիտ, անձնուէր կրթական մշակ մը եւ տիպար Հայուհի մը, որուն կեանքը կրնայ օրինակ դառնալ նոր սերունդին:

Վերջին խօսողն եղաւ Շաւիլի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ ընկեր Գրիգոր Փափազեան, որ Ֆրանսերէն լեզուով պատկերացուց ողբացեալ ընկերուհիին կեանքն ու հանրային գործունէութիւնը, իբրեւ ուսուցչուհի, որբանոցի վարիչ եւ ընտանիքի մայր: Ըսաւ թէ անձնուիրաբար կ'աջակցէր այն բոլոր հայրենակիցներուն, որոնք տեղական իշխանութեանց մօտ կարգադրելիք գործեր ունէին: Կապ ունէր նաեւ Շաւիլի ընկերվարական կուսակցութեան հետ: Շեշտեց նաեւ, որ մեծապէս կը հետաքրքրուէր նոր սերունդով: Իրեն շնորհիւ մայրենի լեզուն սորված են շատեր: Անոնք երախտապարտութեան զգացում ունին այսօր իրենց ուսուցչուհիին հանդէպ: Իր յիշատակը անթառամ պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ, եզրակացուց ընկեր Փափազեան:

Ողբացեալ ընկերուհիին մարմինը ամփոփուեցաւ Շաւիլի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

մշակութային մեծ կարեւորութիւն ունեցող այս գործը:

Մաշտոց իր ժամանակաշրջանին համար խիստ անհրաժեշտ կազմակերպական եւ գործնական աշխատանքներ կատարեց եւ, ձեռնամուխ կ'ըլլայ զարգացնելու հայ գրութիւնը: Ան իր կարեւոր մասնակցութիւնը կը բերէ «Աստուածաշունչ»ի թարգմանութեան մէջ, կը գրէ բազմաթիւ դիւրապատում ճառեր եւ այլ գործեր:

Մեծ գիտնականը եւ անխոնջ գործիչը վախճանած է 440ին Վաղարշապատի մէջ: Այնքան ժողովրդականութիւն ձեռք ձգած էր, որ մայրաքաղաքի բազմութեան մէջ աղմուկ եւ շփոթութիւն կը ծագի մարմինը թաղելու տեղին պատճառով: Վիճաբանողները կը բաժնուէին երեք խումբի, մէկ մասը կ'առաջարկէ տանիլ Տարօն՝ իր ծննդավայրը, միւսները տանիլ Գողթն, ուր առաջին անգամ ուսուցանած է, մէկ մասն ալ կ'առաջարկէ թաղել Վաղարշապատի մէջ: Բայց իր ազդեցիկ դիրքին պատճառով կը յաղթէ Վահան Ամատունի, որ արժանավայել յուղարկաւորութեամբ Մաշտոցի մարմինը կը տանի իր գիւղը՝ Օշական:

Անհնար է համառօտ ներկայացնել պատմական այն մեծ նշանակութիւնը, որ ունեցաւ երկրին եւ ժողովուրդին կեանքին մէջ Հայերէն տառերու գիւտը: Ե. դարուն արդէն ստեղծուեցան նաեւ համաշխարհային մշակութային արժէք ունեցող գործեր, որոնցմէ ամէնէն կարեւորները հանդիսացան մեր աշխարհիկ պատմիչ – գրողներուն գործերը: Իրօք, հայ հին պատմագրութիւնը, հին (անտիկ) շրջանէն ետք, համաշխարհային պատմագրութեան զարգացման մէկ կարեւոր փուլն է: Թէկուզ այն հանգամանքը միայն, որ մեր պատմիչներէն շատեր իրենց աշխատութիւնը խորագրած են «Հայոց պատմութիւն» եւ ոչ թէ անուանած են ոեւէ մեկենաս աւատատէրի մը տան անունով, ինքնին ցոյց կուտայ քաղաքական – պետական մտածողութեան մէկ նոր եւ բարձր արտայայտութիւնը պատմագրութեան բնագաւառին մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆ

Երեւան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԱՆԴՈՒԱԾ ՏՈՒՆ՝

Արեւը նոր ծագած էր կապոյտ ու ամպոտ երկինքին երեսը: Բնութեան ամէնէն անուշ ու ամէնէն յանկուցիչ պահն էր այդ: Ա... գիւղը գեղեցիկ այգիներու մէջէն կ'երեւար:

Մարդ մը՝ ամբողջ գիշեր մը քալելով հասած էր գեղէն քառորդ մը հեռու գտնուող մարգագետինի մը մէջ ու պաղ ու զուլալ ջրով աղբիւր մը կար:

Հագած էր պատառոտն զգեստ մը, քրտինքէ աղտը կապած շապիկ մը, կարկտուած բաճկոն մը, կարճ ու հաստլիկ գաւազանիկ մը ու տեղական պրտուած տրեխ մը. իսկ գլուխը դրած էր հինցած ու թմարայ աղուսը աղջիկներու հիւսած արախչին:

Մէկ ուսէն տոպրակ մը կար, որուն մէջ չորցած հացի պատառներ լեցուած էին, իսկ միւս ուսէն կախուած էր կտաւի մէջ փաթթուած մանգաղ մը: Այնպէս որ զինքը տեսնող մը անպատճառ խոտ քաղելու եկող սարակներէն պիտի կարծէր:

Բայց ոչ, այդ գեղական տարազով ծածկուած մարդը, սարակ մը չէր, խոտ քաղելու եւ դրամ վաստկելու նպատակ մը չունէր: Պալուկ աղբիւրին քով՝ ձեռքը ծնօտին դրած պահ մը մտածող այդ անձը մեր ծանօթ Վանականն էր, որուն դէմքը հալեր էր, աչքերը փոսցեր էին ու ճակտին խորշոմները դուրս ցցուեր էին՝ թշուառութեան մը ամբողջ պատկերացումը նկարելով իրենց գալարումներու մէջ:

Կէս ժամու չափ հանգստանալէ ետքը, Վանական ոտքի ելաւ եւ դէպի գիւղը յառաջացաւ:

Չորս տարուան մէջ ահագին կերպարանափոխութիւններ եղած էին չորս կողմը: Նոր շէնքեր, նոր պարտէզներ ու մանաւանդ մաքուր փողոցներ կային:

Վանական սիրտը մորմոքած վիճակով մը անցաւ փողոցներէն ու յանկարծ աւերակի մը առջին կանգ առաւ:

Այդ աւերակը քանդուած տուն մըն էր, որուն ճրագը դաւաճան Գըլի Զաքոն մարած էր:

Մէկ խօսքով.

Ուէս Մէլիքին տունն էր այդ, որ ահագին ընդարձակութեան մը վրայ կը մնար՝ իր քանդուելու մօտ չորս պատերուն մէջ:

Տունին ետեւը պարտէզ մը կար: Ատիկա երեսի վրայ մնացած ըլլալով քանդ ու աւեր դարձած էր:

Վանական նայուածք մը նետեց այդ աւերակներուն վրայ ու փողոց մը մտաւ ուր կը գտնուէր Տէր Օհանի տունը:

Տունին դուռը բաց էր: Վանական ճընշուած քայլերով սրահը գնաց եւ տեսաւ փոքրիկ մանուկ մը որ արօր շինելու զբաղած էր.

— Ո՞ւր է Տէր հայրը, հարցուց Վանական՝ փոքրիկին մօտենալով:

— Տէր հայրը տունը չէ, պատասխանեց մանուկը վերէն ի վար դիտելով իր դէմը տնկուող մարդը:

— Ա՛յ, հապա ո՞ւր է:

— Պարտէզն է, կ'ուզե՞ս կանչեմ:

— Զէ, եթէ կ'ուզես, այնտեղ տար զիս:

— Շատ աղէկ. գուն մեր խոտը քաղելու եկա՞ր:

— Այդպէս է:

— Ո՞ւր տեղացի ես:

— Շատ հեռու է իմ երկիրս:

Մանուկը չշարունակեց իր հարցումները: Մէկդի նետեց իր շինած արօրը, տըրեխներուն կապը պնդեց ու ըսաւ.

— Եկուր ետեւէս:

Վանական հետեւեցաւ:

Պարտէզը կը գտնուէր գեղէն դուրս, ամէնէն գեղեցիկ դիրք ունեցող տեղը:

Երբ պարտէզին մօտ հասան, մանուկը ձեռքը փայտէ ճպոտով հիւսուած դուռին ետեւը մացուց, սողնակը դուրս քաշեց ու բացաւ զայն:

— Մտի՛ր, թոթովեց մանուկը:

Վանական առաջ անցաւ: Մանուկը նորէն գոցեց դուռը ու վազելով հասաւ անոր ու ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ս, ինչ աղուոր ծառեր ունինք մենք:

— Իրաւ է… շատ աղուոր են մրմնջեց Վանական:

— Տե՛ս այդ ջոջ ծառին տակ պառկեր է Տէր Հայրը, կը նայի՞ս, նկատել տուաւ մանուկը:

Վանական դէպի մատնանիշ ըրած կողմը դարձուց աչքերն ու նշմարեց զայն:

Վերջապէս մօտեցան երկուքն ալ Տէր Օհանին որ՝ ծառի մը տակ կանաչ խոտերուն վրայ ու զգզուն առուի մը քով կը քնանար:

Վանական խորին պատկառանքով ու անզուսպ կարօտով մը դիտեց այդ առաքինի մարդուն կերպարանքը Օհ, իրեն այնպէս եկաւ որ երկնային ճառագայթ մը պատած էր անոր ճակատը:

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ. Յովնան Մուրատեան Տիթրոյթէն (Քեմալսըլի) յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ս. Թէհլիրեան սրահին: Ոմն 10 Ն. Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը 16 տուփ ներկ նուիրած է Մշակոյթի տան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեյօ Բաշանի Մուրատ խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ժան Քլօտ Ծառուկեանի վաղահաս մահուան առթիւ, ողբացեալ երիտասարդին ծնողքին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը 300 Ն. Ֆ. նուիրած է Կապ. Խաչի կայանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարոյր Մխքճեանէ ութսուն Ն. Ֆ. իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին Մարի Կիւրճեանի մահուան առթիւ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հեռատեսիլը «Ընթերցումներ բոլորին համար» այս Զորեքշաբթի իրիկուան յայտագրին մէջ

ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՍՕՆ

պիտի խօսի իր Բ. վէպին՝

Le Chevalier à l'Emeraude ի

մասին:

R. T. F.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Տաւղահար

(*Harpiste*)

Զորեքշաբթի իրիկուն (Նոյեմբեր 8) ժամը 21ին Սալ Կավօ:

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Ռավէլ (Ենթրոտիւքսիոն եւ Ալեկրօ) եւ ՓԻՃՃԵԹԹԻ (տաւիղի եւ նուագախումբի քոն-չերթօ):

Զայնապատկերասփիւռի Սեննակի նուագախումբը, կը ղեկավարէ Անտրէ Ժիրար:

Հրաւիրատոմսերը ստանալու համար դիմել՝

18, Rue François Ier

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարօն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յով-սէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Շաւիլի ղպրոցին ի նպաստ սրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, ման-րամասնութիւնները յաջորդաբար:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան ենթակոմիտէի:

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին:

Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ:

Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ: Նուագ.— Զեռնադաշնակ փոքրիկն Ճօշկունեան: Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի:

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիր-եան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ:

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին:

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սքրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ ժօրժ Քլէմանսօ:

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով:

Մուտքը ազատ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ. չտան:

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի:

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը

Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ: Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ-պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ:

Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian*, Le Caire 100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova*, Paris. 120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian*, Paris, 1961. 25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan*, Paris. 6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian*, Paris. 10 NF.

ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ, 20 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ 40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Պայեան, Վենետիկ, 40 Ն. Ֆ.
ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ 9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գաբամաճեան, Պէյրութ, 40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Զաղմաղճեան, Պէյրութ 40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի, 1918–1958, Պէյրութ 22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ 12 Ն. Ֆ.
ՁՐՈՅՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3·50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Պ. Սնապեան, Պէյրութ 4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ, ՅԱՏԿԱՊԷՍ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տպարան ՍԵՒԱՆը կը ստանձնէ տպագրութիւնը այն գիրքերուն, որոնց հեղինակները կամ հրատարակիչները հեռու են հայկական տպարաններէ եւ միջոց չունին իրենց գործերը անձամբ սրբագրելու:

Հայ հեղինակները իրենց գործերուն տպագրութիւնը վստահելով Տպ. ՍԵՒԱՆԻՆ, կը տիրանան հետեւեալ առաւելութիւններու.

1.— ԱՆԹԵՐԻ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2.— ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ
3.— ՑՊԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՏԱՌԱՏԵՍԱԿՆԵՐԷ ՋԵՐԲԱԿԱԶԱՏՈՒՄ
4.— ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՇԱՀ
5.— ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԱՐԱԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանի հայ հեղինակները ի նկատի ունենալու են որ Լիբանանի մէջ գիրքի մը տպագրութիւնը առնուազն կրկնապատիկ աժան է քան այլուր տպուածը:

Յետոյ տպարան ՍԵՒԱՆը ունի — ՍԵՒԱՆ Հրատարակչական Տան Տէր եւ Տնօրէն Պ. Սիմոն Սիմոնեանի հսկողութեան տակ — մասնագէտ սրբագրիչներու խումբ մը, որ կրնայ բաւարարութիւն տալ ամէնէն բծախնդիր եւ դժուարահաճ հեղինակներուն:

Բազմաթիւ հեղինակներ իրենց գիրքերուն տպագրութիւնը արդէն վստահած են Տպ. ՍԵՒԱՆԻ:

Հայրենակցական Միութիւններ իրենց գաւառներուն պատմութեանց տպագրութիւնը յանձնած են Տպ. ՍԵՒԱՆԻ, ուր տպուած են եւ կը տպուին ՏԱՐՕՆԻ, ԹՈՄԱՐԶԱՅԻ և ՄԱԼԱԹԻՈՅ մեծահատոր պատմութիւնները: Հայաստանեան եւ գրական մեծարժէք գործեր տպագրուած են եւ կը տպագրուին Տպ. ՍԵՒԱՆԻ մէջ:

Տպ. ՍԵՒԱՆԻ մէջ տպագրուած իւրաքանչիւր գիրք գիրծ կը մնայ գրաշարական եւ նոյնիսկ՝ հեղինակային բազմաթիւ սխալներէ:

Տպ. ՍԵՒԱՆԻ մէջ տպուած իւրաքանչիւր գիրք կրկնապէս որակաւոր կը դառնայ:

Հասցէ՝

S. SIMONIAN. B.P. 2669. Beyrouth, Liban. Té'. 37433

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9249 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5050

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՐՍԻՔԱՅԷՆ ԱՓՐԻԿԷ

ՎԵՑ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

Մինչ որ Կոլ կը պատրաստուէր օդանաւ առնելու, ռումբ մը կը պայթէր Գամբիայի քաղաքապետարանին մէջ, բայց պայթումէն քիչ առաջ քաղաքապետը մեկնած էր: Վնասները միայն նիւթական են:

Տը Կոլ Գամբիա կը հասնէր երեքշաբթի առաւօտ ուր ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Աւելի քան տասը հազար զինուած ոստիկաններ Քորսիքա կը հասնէին ամէն ժամ եւ իտալական ոստիկանութիւնն ալ կը հսկէր ծովի Քորսիքա բոլոր մեկնումներուն վրայ:

Տը Կոլ 15րդ շրջապտոյտը կը կատարէ երեք տարուան ընթացքին, այս չորս օրուան մէջ 15 ճառեր պիտի խօսի որուն երեքը կարեւոր կը նկատուին եւ յոյս կայ որ Նախագահը մանրամասնութիւններ տայ Ալժերիոյ, զինեթուն եւ ընկերային տագնապին մասին: Ալժերիոյ Եւրոպացիներն ալ շատ մտահոգ են սպասուած յայտարարութիւններէն, եւ հոն ալ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են:

Ֆարէսէն եռք, Փարիզի մէջ 17րդ Պատժական Ատեանին առջեւ ներկայացան վեց փաստաբաններ, առանց փաստաբանական իրենց զգեստին, քանի որ ամբաստանեալ են: Ասոնք որոնց մէջ է՝ Զաւրեան, Ալժ. Ազատ. Ճակատի «պաշտօնական» պաշտպան փաստաբաններն էին: Բայց երեւան հանուած թղթածրարներէ կը թուի թէ շատ աւելի գործօն դեր խաղցած են եւ նոյնիսկ «մեղսակից» եղած են ալժերացի ըմբոստներու գործունէութեան: Արդարեւ ասոնցմէ մէկը՝ Ուսեռիք երբ հարցաքննութեան կը կանչուէր ծամած եւ կլլած է իր մօտ ունեցած թուղթերը: Կ՚ըսուի նաեւ թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատի այս փաստաբանները կը վճարուէին ալժերական կառավարութեան կողմէ եւ ոչ թէ իրենց յաճախորդներուն ինչպէս օրէնք է: Կ՚ըսուի նաեւ թէ ասոնք ալժերացի ըմբոստները պաշտպանելու մենաշնորհն ունէին եւ մահմետական ոեւէ ամբաստանեալ իրենց պէտք է դիմէր:

Ամբաստանութիւնը կ՚ըսէ թէ վնասած են երկրին ապահովութեան, բայց ասոնցմէ երկուքը ալժերացի են եւ մէկը կ՚ըսէ.— Փաստաբան եմ, բայց ատիկա հայրենիք մը չէ, ամէն բանէ առաջ ալժերացի եմ եւ եթէ վաղը ազատ ըլլամ կը վերսկսիմ: Մէկը մեթր Վերժէս «Ափրիկեցի» կը գլայ ինքզինքը, փաստաբանուհի Միշէլ Պօվիլար մեթր Պումէնճելի գործակիցը եղած է եւ գրեթէ խնդրոյ առարկայ չէ, խոկ Քուրիժէ եւ Զաւրեան երեքշաբթի կէսօրէ վերջը երկար բացատրութիւններ պիտի տային:

× Սալան նամակ մը ղրկած է Ֆրանսայի երեսփոխաններուն եւ ծերակուտականներուն ուր կը պատասխանէ Կարդինալներու յայտարարութեան, որուն մէջ կը յիշուէին քրիստոնեայ սկզբունքները: Սալան կը շեշտէ.— «Ոճիրներ կան անշուշտ, կան Ալժ. Ազատ. Ճակատի ոճիրները, կան անոնք որոնք կը վերագրուին Նապաւի Խանաւլին, բայց կան նաեւ եւ մանաւանդ կառավարութեան ոճիրները եւ ասոնք այնքան դատապարտելի են որքան միւսները: Առաջինը եւ ծանրագոյնն է հռչակել թէ օրէնքէ դուրս է այն մարդը որ Ֆրանսան կը սիրէ»: Սալան ուրիշ բաներ ալ կ՚ըսէ եւ «որդիական զգացումներով» կը վերջացնէ նամակը զոր մամուլին հաղորդած է «գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան Մայր Հայրենիքի պատուիրակութեան տեղեկատուութեան բանբերը»:

× Փեն Խետտա շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Խրուշչեւի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, ուր կ՚ըսէ. «Պրաւօ խորհրդային իրագործութեանց համար»:

× Օռանի մօտ ագարակի մը մէջ երկու Եւրոպացիներ մորթուած են:

ՄԱԿԻ ՆՈՐ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

ՈՒ. ԹԱՆ

Ու. մօտաւորապէս տիար կը նշանակէ պիրմաներէն, կը գործածուի հանդէպ անոնց որոնք իրենց տարիքով յարգանք կը պարտադրեն, թէեւ նոր քարտուղարը «Ու»էն աւելի մանուկ կը նախընտրէ որ «եղբայր» ըսել է, ամէն պարագայի մէջ անիմաստ է Պ. Ու ըսել այսինքն՝ պարոն պարոն:

Միջահասակ վատվուն աչքերով, այս Ասիացին շատ կը նմանի միւս Ասիացիներուն: Քարտուղար ընտրուելէ առաջ Ափրեւասիացիները զինքը ընտրած էին իրեւ նախագահ Ալժերիոյ համար կազմուած կոմիտէին ինչպէս նաեւ Քոնկոյի հաշտարար կոմիտէին:

Ու. Թան պարզ եւ սիրալիր անձ մըն է: Այս տեսակէտով մանաւանդ կը տարբերի Մոնճի Սլիմէն եւ պալ Համըրշըլտէն: Բարեհամբոյր է բոլորին հետ: Լաւ հռետոր, Թան շատ աշխատասէր է եւ լաւ քննած ունեցած բոլոր թղթածրարները: Բոլորը զինքը կը նկատեն իբրեւ ամուր, հաւասարակշռուած, մարդ մը որուն հակագաղթատիրական զգացումները երբեք ծայրայեղութեանց չեն մղեր: Իր հայրենիքին աշխարհագրական դիրքը (Համայնավար Չինաստանի դրացի), անոր զինուորական տկարութիւնը եւ տնտեսական կապերը Արեւմուտքի հետ, զայն սահմանած են հաշտարար դեր մը խաղալու: Մնաց որ նման դեր մը շատ յարմար էր պուտտական փիլիսոփայութեան: Այդ տեսակէտով Թան Նուի աշակերտ է որուն հետ ըրած է իր ուսումը Ռանկունի համալսարանը, նուիրուելէ առաջ, ինչպէս Նու, անգլերէնի եւ արդի պատմութեան ուսուցման:

Հարուստ հողատէրի զաւակ, Թան մինչեւ 1947 մնացած է այդ ասպարէզին մէջ, ապա Նուի դրդումով քաղաքական կեանքի մէջ մտած է, եւ վարչապետին մտերիմ խորհրդատու դարձած որուն ընկերացած է 1955ին Պանտունկ: 1957ին էր որ Պիրմանիոյ մնայուն պատուիրակ նշանակուեցաւ ՄԱԿի մօտ:

Այս պաշտօնով միշտ զօրավիգ կանգնած է Համըրշըլտի: «Եթէ պէտք է անկողմնակալ ըլլալ, կ՚ըսէր վերջերս, ըսել չէ որ ընդհ. քարտուղար մը չէզոք պէտք է ըլլայ: Իր գլխաւոր պաշտօնն է դիւանագիտական նախաձեռնութիւններ ստանձնել»: Ու Թան արդարեւ «գործունեայ չէզոքութեան» կողմնակից է:

Նման տեսակէտներով կրցած է սակայն Ռուսերու համաձայնութիւնը ձեռք ձգել: Անոնցմէ կախում ունէր իր նշանակումը եւ այս ցոյց կուտայ իր նկարագիրը եւ վարպետութիւնը: Իր նախորդին պէս, Թան յոգնիլ չգիտցող բանակցող մըն է որ կ՚ուզէ լուծել ամէնէն խրթին հարցերը աւելի համոզումով քան հրապարակային ելոյթներով:

Թան 52 տարեկան է, ամուսնացած է եւ երկու մեծ զաւակներ ունի եւ կը գրաւէ համաշխարհային բեմի ամէնէն աչքի զարնող դիրքերէն մէկը «Անհաւատալի կը թուի, կ՚ըսէր մեծ հանդարտութեամբ իր մէկ մտերիմին: Անշուշտ ինծի համար մեծ պահ մը եղաւ, բայց մեծցած եմ պուտտայական խոկումի եւ ամփոփումի աւանդութեան մէջ որ կը ձգտի ուրիշ առանձնացումի:

ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Հայ մամուլին գլխաւոր հետաքրքրութիւններէն մին է Թուրքիոյ կացութիւնը, — հասկնալի է թէ ինչու: Այդ հետաքրքրութիւնը առաւելագոյն չափով կը գոհացնէ թուրք մամուլը, երբ Թուրքը կը խօսի Թուրքին մասին: Ահաւասիկ Ալի Եալչըն կը գրէ «Սոն Փօսթայի» մէջ.—

Ամենօք Հալք կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր: Հացը վեսիքայով կրամ առ կրամ կը տրուէր, փուռերուն առջեւ առաւօտէ մինչեւ գիշեր հայրենակիցը պոչ կը բռնէր: Խնդրեմ, ըսէք, ստո՞ւտ եմ: Զամիշով թէյ չէ՞ինք խմեր միթէ: Միթէ շաքարին քիլօն 535 ղրուշ, այսինքն այն ատենուան սակով 4.5 տոլար չէ՞ր արժեր: «Ճամբու տուրք»ը չվճարելուն համար քանի՞ հայրենակից բանտ պառկած է, ճամբաներու վրայ աշխատած է, մոռցա՞նք: Միթէ ամբողջ գիւղի մը բնակչութիւնը՝ մեծով պզտիկով՝ ժանտարմայի հարուածներու տակ բանտ չնետուեցա՞ն: Իսկ Սենիրքենտի ողբերգութի՞ւնը: Կարելի՞ է մոռնալ այդ ահարկու եղեռնը: Կուսակցական պայքարներու բերմամբ, մաս մը Սենիրքենտցիներ, որոնք Հալքեան չէին, անասունի վերածուեցան, չուանէ պոչ անցուցին անոնց, բերնին՝ սանձ, կռնակին՝ համետ, վրան հեծան քիլոմեթրերով քշեցուցին քշկռտելով, անոնց գլխարկներուն մէջ միզեցին եւ խմցուցին: Այս բոլորը չըրի՞ն միթէ: Ասոնք Թուրք հայրենակիցներ էին, բայց Հալքեան չէին. աս էր անոնց ամբողջ յանցանքը:

Մամուլը ազա՞տ էր միթէ: Ասենին Հանրապետութեան նախագահին «Ազգային պետ» ըսելը պարտաւորիչ չէ՞ր: Անոր լուսանկարները թերթերու վերի անկիւնը դնել պարտաւորիչ ըլլալով՝ չդնելը յանցանք չէ՞ր միթէ: Պատիժը՝ թերթ փակել չէ՞ր միթէ: Մամլոյ ընդհանուր տնօրէնը գրաւոր կերպով կամ հեռաձայնով միթէ չէ՞ր հրամայեր հրատարակութեանց տնօրէններուն.

— Այսինչ լուրը մէկ սիւնակ, այնինչ լուրը երեք սիւնակ պիտի դնէք, աս լուրը բնաւ չդնէք ... Այն շրջանի թերթերէն քանի՞ հատը քանի՞ անգամ փակուած է եւ քանի՞ լրագրող բանտ նետուած է: Մոռցանք:

Հիմա մտածենք այն շրջանի հերոս փոլիթիկոսներուն մասին: Բայց մտածելու ի՞նչ հարկ: Բոլորն ալ, երբ Հալքեան, խմբովին կեցած են մեր առջեւ: Ահա այդ խմբակը այժմ կը ջանայ եւ կը պայքարի գործի գլուխ գալու համար:

×

Նեվզատ Ուսթիւն կը գրէ Թանինի մէջ.

— Յոգնեցայ ալ ... : Կարծեմ դուք ալ յոգնեցաք: Անգլիինն ալ յոգնեցաւ: Սա միսը մանաւանդ որ մաշած հագուստներ կը կրէ, գալուկ է, օձիքը՝ աղտոտ, մօրուքը՝ երկարած, տաբատը՝ ճմրթկած, ուսերը՝ կախ ... բոլորովին յոգնած է:

Ան յոգնած է պայուսակ կրելով, ծրար կրելով, ուշադրութիւն ընելով՝ որպէսզի պտղավաճառը փտած պտուղներ չդնէ, ուշադրութիւն ընելով՝ որպէսզի նպարավաճառը պակաս չկշռէ, աչքը բանալով՝ որպէսզի մսավաճառը շիտակ վերադարձնէ մանրուքը: Յոգնած է մտածելով թէ արդեօք նոր առած կօշիկին ներբանը կաշի՞ է թէ խաւաքարտ: Յոգնած է ինք իր հայրենիքին մէջ ապրելով՝ կարծես թէ ցիցերով, ծուղակներով, փշաթելերով շրջապատուած ականադաշտի մը մէջ ապրէր, ամէն վայրկեան նոր վտանգէ մը վախնալով: Անիրաւութենէ, ստախօսութենէ, գողութենէ, շահագործումէ յոգնած է: Ճառեր, պարապ խօսքեր մտիկ ընելով, թերթերու մէջ խրատներ կարդալով յոգնած է:

Երկիր մը, երեւակայեցէք, ուր ապրելու միակ օրէնքն է ջանալ չխաբուիլ ... եւ խաբել ջանալ:

Ասիկա մեր հայրենիքն է: Կառք կը նստինք, շարժավարէն կը կասկածինք: Ճաշարան կը մտնենք, սպասեակէն կը կասկածինք: Խանութ կը մտնենք, վաճառորդէն կը կասկածինք:

Միսերը խարդախուած, կաթերը խարդախուած, իւղերը խարդախուած, կերպասները խարդախուած, ածելիի շեղբերը անգամ խարդախուած են:

Երկրի մը մէջ՝ ուր ցուցափեղկին ապրանքներու գինին պիտակը կը ստէ եւ փոլիթիկոսը չի կրնար ճշմարտութիւնը ըսել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՆՎԱԼԻՏ — Վերսայլ ելեկտրական գիծին վրայ արկած մը պատահեցաւ Երեքշաբթի առտու, որուն պատճառները յայտնի չէին: Քսան հոգի վիրաւորուած են, որոնց չորսը ծանրօրէն: Երթեւեկը դադրած էր Երեքշաբթի առաւօտ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վրայ սաստիկ փոթորիկ մը աւերներ գործած է: Աթէնքի մէջ, առաջին առթիւ 36 մեռեալ, 300 վիրաւոր եւ չորս հազար անապաստան կը հաշուէին բայց այս թիւերը վերջնական չեն:

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ չկրցաւ պաշտօնական ամպիոնը բարձրանալ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան հանդիսութեանց ատեն, Երեքշաբթի առաւօտ: Երկու գաղտնի ոստիկաններ զինքը ուրիշ տեղ մը առաջնորդեցին:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ հրդեհ մը ծագած է որ տարածուած երեք հազար հեկտար անտառներու մէջ: Շարժապատկերի վէտէթներու 400 վիլլաներ հրոյ ճարակ դարձած են:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ տագնապը լուծուած է եւ Ատընաուըր վարչապետ նշանակուած կրկին:

ՉԻՆ — ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բարեկամութեան նուիրուած երեկոյ մը կազմակերպած էր Մոսկուայի չինական դեսպանատունը հոկտեմբերեան տարեդարձին առթիւ: Կուզնեցով շեշտեց.— «Մեր երկիրը կողք կողքի կը քալէ Ժողովրդական Չինաստանի հետ»:

ՊԱՊԻՆ 80ամեակին առթիւ մատուցած պատարագին ընթացքին կարդինալ Վիշինսկի քարոզ մը խօսեցաւ որ դանդաղ մեկնութեանց առիթ տուաւ լեհ հաւատացեալներուն կողմէ: Կը կարծուի թէ Կարդինալը հիւլէական փորձերուն ակնարկած է երբ արդրադարձած է «նախաձեռնութեանց որոնք աւելին կը սառեցնեն մեր երակներուն մէջ»:

50 ՄԵԿԱԹՈՆՆՈՑ հիւլէական ռումբին շողարձակ ամպը Եւրոպայի վրայ պիտի հասնի երկուշաբթի: Ցարդ կատարուած միւս փորձերուն շողարձակումը իր ամէնէն բարձր կէտին հասած է Ճափոնի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռէն Մօրիս Թորէզ համայնավար վարչակարգին բարիքները ողեկոչեց:

ՔԱԶԱՅԻ նահանգէն հասած լուրերու համաձայն 15 Եւրոպացի կիներ բռնաբարուած են Լուալուապուրկի մէջ Զօր. Մօպութուի (քոնկոլեան բանակ) զինուորներուն կողմէ: Ութ ամսու յղի կին մը 9 անգամ բռնաբարուած է:

ՆԱՍԸ կը վերակազմէ «միակ կուսակցութիւնը» եւ նոր ընտրութիւններ կը ծանուցանէ:

ԻՄ ԸՆԿԵՐ ՎԱՐԱԶԴԱՏԸ

Անձրեւ էր տեղում: Մի խոնաւ փոսում կուչ եկած՝ մենք երազում էինք մեր Հայաստանի տաք ու բարի արեւը: Զըկ- նորս էր եղել ընկերս: Նորադուզից տարել էին զօրակայան, չինել հայցրել ու ատամատը ձեռքը տուել:

— Հիմի ընկերներս թոռ են քաշում, — երազկոտ, ինքն իրեն շշնջում էր ընկերս:

Ես էլ իմն էի երազում. աս նու ժայռերին նստած՝ Արաքսի ղեղին շամբուտներն էի դիտում...

— Ախր չգիտես ինչ անուշ լակոտ է իմ Հրաչը, — ինքն իրեն շարունակում է ընկերս: — Լակոտի աչքերը չալ են, ոնց որ չախկալ...

Ու ծիծաղում է անձայն:

— Եարաբ մէկ էլ կը տեսնե՞մ...

Արցունքի երկու շիթ գլորուեցին խաժ աչքերից ու խառնուեցին երեսն ի վար իջնող անձրեւաջրերին:

— Մտայլ բաներ ես մտածում, Վարազդատ: Կռիւը կը վերջանայ, կը գամ Նորադուզ, քո չալ աչքաւոր տղին էլ կը տեսնեմ, , իշխան էլ կ՚ուտենք ծովափին, — սիրտ էի տալիս ես:

Գլուխն օրօրում էր թերահաւատօրէն ու դարձեալ մտքով վերադառնում Սեւանի արեւոտ ափերը:

... Վերջերս ձուկ էի որսում Նորադուզի գիմաց: Մեկնուել էի ուէտինէ նաւակիս մէջ եւ կարթս կախել ցած: Քաշում եմ, քաշում՝ ձուկ չկայ: Ափին ձկնորսները երկու շարք կազմած՝ դանդաղ քաշում են ուռկանը. չգիտե՞մ հարցնեմ, թէ ուր են քշել Սեւանի ձկները:

Մի նաւակ է մօտենում, դարձեալ ուէտինից, մէջը երկու երիտասարդ: Արագ թիավարելով հասան ինձ:

— Շուլից ձկներն ամառանոց են խոչել, ընկեր Անանեան, այդտեղ ձուկ չըկայ: Քշեցէք յետեւից՝ տանեմ գլխներին կանգնեցնեմ, — առաջարկեց նրանցից մէկը՝ դարչնագոյն փոքր պեխերով, ուրախ աչքերով մի երիտասարդ:

Բաւական խորքը գնացինք, նաւակները կանգ առան եւ երիտասարդը ջրին նայելով յայտարարեց.

— Ցատակին ձուկ կայ... Հաչն պոչը երեւաց... Կախեցէք կարթերը:

Ես թերահաւատօրէն նայեցի երիտասարդին: Ով կարող է ասել, թէ ինչ կայ Սեւանի յատակին, քսանեւհինգ մեթր խորութեան մէջ:

— Սրան Փոսփոր Հրաչ կ՚ըսեն, սրա աչքերը մթութեան մէջ էլ են տեսնում, — ծիծաղելով բացատրեց երկրորդ երիտասարդը: — Մի աչքերին նայեցէ՞ք — գիշերը լոյս են տալիս փոսփորի նման:

Նայեցի՝ մէկը կարծես մի քիչ մուգ էր, միւսը՝ չալ:

— Զալը ջրի վերին շերտերի համար է, մուգը՝ խորքի, — լրջօրէն բացատրեց աչքերի տէրը եւ կարթը կախ արաւ: — Հէնա յատակով գնում է, ա՞յ, հիմի կը բերեմ...

Ու բերեց՝ լոյս աշխարհ հանեց մի «լխտիկ» իշխան:

— Զարմացի՞ր — պարծեցաւ նա: — Կախարդ էս ուղղութեամբ՝ հիմի քո կարթին էլ կը գան, ինձ Փոսփոր Հրաչ կ՚ասեն, Սեւանի ամէն խորութեան համար մի աչք ունեմ...

Ու գուրս քաշեց երկրորդ իշխանը:

Իսկ ես ուրիշ բանի մասին եմ մտածում, որտե՞ղ եմ տեսել այս տղային, ախր շատ հնուց ծանօթ է ինձ: Ո՞նց թէ «շատ հնուց», քսանհինգ տարեկան հազիւ լինի, էլ ո՞նց՝ «շատ հնուց»: Նայում է ինձ խորհրդաւոր ու ժպտում է խորամանկօրէն:

— Ձեռ ճանաչի, գուր մի մտածիր, բայց ես քեզ վաղուց եմ ճանաչում, մանուկ հասակից... Իհա... վահ, անիրաւը չի թողնելու մի սիրանելս բացե՞նք... Չէ, պոկ եկաւ... լաւ, թող գնայ ապրի... Ի՞նչ ես զարմացած նայում, Նորադուզցի Վարազդատին ազգականը չե՞ս յիշում:

— Ցիշում եմ, ինչպէս չէ...

— Բա ես նրա տղէն չե՞մ:

Այ քեզ անակնկալ հանդիպում:

— Իսկ հայրդ վերադարձա՞ւ պատերազմից, — հարցրի ես:

— Վաղուց... հէնէ, թոռ է քաշում:

— Քշիր գնանք մօտը:

Ափից դեռ հեռու էինք, որ ճանաչեց ինձ իմ հին ընկեր Վարազդատը: Ճանաչեց ու կանչեց իր հզօր ձայնով: Աւելի շուտ նաւակս ճանաչեց. դէ Սեւանի վըրայ ո՞վ չի ճանաչում իմ սեւ «էնկոլնը»:

Ափ դուրս եկայ, ձկնորսի պարանը մէջքին կապած ընդառաջ եկաւ, գրկախառնուեցինք: Էլի նոյն Վարազդատն է՝ լայն թիկունք, հաստ իրան, ամուր ու հաստ ոտքեր, հաստ վիզ, ծիծաղկոտ խաժ աչքեր եւ վարազի մազերի նման կոշտ մազեր:

— Ձեռ ծերանում, Վարազդատ:

— Էս օդում, էս ջրերի մօտ մարդ կը պառաւի՞:

Մինչ մենք զրուցում էինք ուռկանի «խաղինէն» մօտեցաւ ափին. լսուեցին տագնապալի կանչեր՝ «քաշիր, քաշիր» եւ խլվլոցն ընկաւ, ջրի մէջ սուրացող մէջքեր երեւացին, ջուրը եռաց — խլըրտաց:

Քիչ անց, թաց աւազին, մամուռների մէջ իրար վրայ սողում էին արծաթագոյն իշխանները, դեղնափոր ու հաստամարմին կողակները:

Ձկնորսները խարոյկ վառեցին, դոյլը կախեցին վրան, եւ Վարազդատն իր ձեռքով, ընտիր իշխաններ կտորեց: Ապա ափի կանաչին սեղան փռեց, քիչ անց շարեց վրան բուրմունք ու գոլորշի արձակող եփած ձկները եւ բաժակ վերցրեց:

— Ցիշո՞ւմ ես մեր պայմանը: Ուղիղ քան տարի առաջ էր, էլի էս ամսին... Ասում էիր՝ Վարազդատ, կռիւը վերջանայ՝ միասին իշխան ենք ուտելու Նորադուզի ափին: Ոնց կատարուեց մեր մուրազը...

Շրթունքները դողացին, աչքերը լըցուեց, չկարողացաւ շարունակել:

Ձկնորսները շրջապատել էին մեզ, եւ ուտում էին, եւ լուռ մասնակցում մեր ապրումներին:

Մեր թիկունքում սօսափում էր Նորադուզի նորատունկ անտառը, մեր գիմաց Սեւանն էր առկայծում պայծա՜ռ — պայծա՜ռ:

— Դէհ, ուշ է, քեզ տանեմ կանգնեցնեմ ուղիղ իշխանների գլխին: Ինձ Փոսփոր Հրաչ կ՚ասեն, իմ աչքերը գիշերն էլ են տեսնում:

Մենք նաւակ էինք նստում, իսկ Վարազդատը սրբում էր աչքերն ու ժըպտում երջանիկ...

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

"ՁԷՅԹՈՒՆ ԱՆՈՒՆԻՆ ԾԱԳՄԱՆ ՇՈՒՐՋ"

Վերի խորագրին տակ, Ցառաջի մէջ (Օգոստոս 12) Տիրայր Փրունձեան ունի գրութիւն մը, ուր քանի մը տողերով Զէյթունի հերոսական մարտնչումները նշելէ ետք, կ՚անդրադառնայ «Զէյթուն» բառին ստուգաբանութեան եւ ֆրանսերէն «Լառուս» բառարանին մէջ կը գտնէ սա բացատրութիւնը.— Սաթէն, չինական Զիտ Թունկ քաղաքին մէջ պատրաստուած մետաքսէ կերպասին տրուած անուն մըն է, որմէ առաջ եկած է «Ցայթունական կերպաս» բացատրութիւնը եւ կամ աղաւաղուելով ֆրանսերէն Սաթէն կոչուած է:

Փրունձեան հետեւաբար կ՚եզրակացնէ. — «Զէյթուն քաղաքին անունը սաթէն բառէն առաջ եկած ըլլալու է»:

Նախ սա բացորոշ ճշմարտութիւն մըն է թէ մեր պատմութեան մէջ Կիլիկեան իշխանապետութեան ու թագաւորական շրջանին Զէյթուն քաղաք մը, աւան մը, տեղ մը յիշատակուած չէ:

Բայց կայ զօրեղ վկայութիւն մը ԺԱ. դարէն, որ կը փաստէ Զէյթունի տեղադրութիւնը ճշգրտօրէն, առանց տալու ընդհանրական անուն մը այդ շրջակայքի մասին.— Ի. ՇԺԳ. (1064) Թուականութեանն Հայոց գրեցաւ ցանկալի եւ սուրբ Աւետարանս, ի հայրապետութեանն տեառն Գրիգորիսի: Ի յինքնակալութեան Ցունաց թագաւորին Տուկծի, ի վանքս կոչեցեալ Շուխր խանդառիս, ընդ հովանեաւ սուրբ Սիովնի...» (*):

Գարեգին Կաթողիկոսին Շուխր խանդառիս մասին ինծի ուղղած հարցումին պատասխանելով գրած էր.— Ս. Սիովնի վանքը կը գտնուի Զէյթունի մէջնաբերդին հարաւային՝ առընթեր, ուր Զէյթունի գետակը խորխորատ ձորի մէջէն ժայռերու վրայէն փրփրադէզ անցնելով կը վազէ միանալու Ջիհան գետին:

Այս ձորին ու գետակին վրայ շինուած կամուրջը մինչեւ մեր օրերուն կը կոչուէր Շուխր խանդառիս:

Գարեգին Կաթողիկոսի «գիտական աշխատակիցը» Շուխր խանդառին միամտաբար կը տանի մինչեւ Քեսուն՝ ուր իբր թէ Շուխրի կարմիր վանքը ըլլար Ս. Սիովնի վանքը:

Ասով ալ չգոհանալով, Շնջոյ Կանդառան կը նոյնացնէ Շուխր խանդառային: Մինչ Շնջոյ Կանդառան շինուած է Նահր էլ Ազրաքի վրայ, որ այժմու Կէօքսու գետն է եւ կամուրջն ալ կը կոչուի «Աթուն Քէօփրիւ»: Կէօքսու գետակը առանց հանդիպելու Քեսունին ու Կարմիր վանքին, կը թափի Եփրատ գետին մէջ, որով ոչ Նահր էլ Ազրաքը եւ ոչ ալ Շնջոյ Կանդառան կապ ու առնչութիւն ունին Շուխր խանդառային հետ, որմէ երեք հարիւր քիլոմեթր հեռու է: «Գիտական աշխատակիցը» եթէ Շուխր ասորական բառին իմաստը գիտնար այդ սխալմունքին մէջ պիտի չիյնար երբեք:

«Շուխր» ասորական բառ մըն է, որ կը նշանակէ անցք, կիրճ, սահմանագլուխ, իսկ «Շնջոյ» արաբերէն «կապոյտ» իմաստով բառ մըն է: «Շնջոյ կանդառան», ինչպէս ըսինք, Կէօքսու գետին (կապոյտ) վրայ շինուած կամուրջ մըն է, այս կամուրջին մօտերը տեղի ունեցաւ, Է. դարու մէջ (Ք. Ա.), Ուրարտացիներու եւ Ասորեստանցիներու վճռական պատերազմը: Ուրարտացիները ջախջախիչ պարտութեան մատնուելով քաշուեցան իրենց երկիրը՝ Վան, եւ ալ պատմութեան մէջ որոշ դեր մը չկրցին կատարել:

×

«Զէյթուն» քաղաքին յիշատակութեան առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք ԺԶ. դարուն, երբ Զէյթունցի եպիսկոպոս մը Գրիգոր ԺԳ. Պապին կը ծանուցանէ Խաչատուր կաթողիկոսին ընտրութիւնը Կիլիկիոյ Աթոռին վրայ: Այդ թուականէն առաջ Զէյթուն եւ շըրջակայքը կը կոչուէին Ուլնիա, եւ մինչեւ հիմա ալ շատ անգամներ միայն Ուլնիա անունը կը տրուի Զէյթունին:

Ըստ աւանդութեան Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն ետք Հեթում իշխանի մը կինը՝ Զարմանուհի, Կոկիսոնի եւ Կապանի բերդերուն տիրանալով նոր հայկական իշխանութիւն մը կը կազմէ այդ անառիկ հողերուն վրայ եւ երեք հարիւր կորիճներով կ՚իշխէ հոն՝ սեպուհ սերունդ, վաթսունեւհինգ տարի: Շատ բնական է որ Զէյթուն շրջանի հողերուն ալ տիրացած ըլլան, քանի որ Կոկիսոնի եւ Կապանի սահմանակից ըլլա-

(*) Տես՝ Յիշատակարանք Ձեռագրաց, էջ 264 — Գարեգին Ա. Կաթողիկոս:

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԷՐ

Դռնապանը ինծի ըսաւ թէ Ալսիտ անուն թշուառական մը կը փնտռուի մեր շրջանակին մէջ եւ հաւանական է որ այս գիշեր խուզարկուներու այցելութիւնը ընդունինք:

Ալսիտ, իր անկիւնէն, կը լսէր այս բոլորը: Զօէի մեկնումէն ետք անիկա կը բռնուի սաստիկ ջղային դողէ մը՝ որ կը ցնցէր ամբողջ անկողինը: Իր շնչառութիւնը կը դառնայ այնքան դժնդակ որ ամբողջ սենեակը կը լեցուի սուր սուլոցով մը:

— Ահ, զօրծերը լաւ կ՚երթան, կ՚ըսէ Տիկին Տանժէ...

Եւ կը ճաշակէ հաւուն մէկ կտորը եւ թշուառ Ալսիտին կուտայ քանի մը կաթիլ Պորտոյի գինի...

— Ահ, Տիկին, ահ Ցիսուս... կ՚աղաղակէ Ալսիտ:

Եւ կը սկսի հեծկլտալ աւելի բարձրաձայն:

— Սքանչելի... կ՚ըսէ Տիկ. Տանժէ... այժմ քաղաքապետութիւնը կրնայ գալ...

Այս մտածումներուն մէջ էր, երբ հըրացանի կոթերուն բախումը կը հնչէ սանդուղամածին վրայ եւ Զօէ ներս կ՚առաջնորդէ սենեակէն քաղաքապետարանի չորս սպաներ եւ ազգային պահակախումբի երեսուն զինուորներ:

Ալսիտ դադրած է շարժելէ եւ այլեւս որեւէ յետին շունչ չէր լսուեր իրմէ:

— Ուրեմն, քաղաքացուհի, կ՚ըսէ սպաներէն մէկը:

Ուրիշ մը՝ գիտել կուտայ թէ՝ քաղաքացուհին չի կրնար հաղուիլ՝ այր մարդոց ներկայութեան:

Քաղաքացի մը տեսնելով գինիին շիշը, կը բռնէ գայն, կը ճաշակէ եւ միւսները կը համտեսեն իրենց կարգին:

Ապա, ուրիշ մը, կը նստի անկողինին վրայ եւ բռնելով Տիկին Տանժէի կզակը, կ՚ըսէ.

— Ափսոս որ այս գեղեցիկ դէմքը ունեցողը ըլլայ ազնուական մը, որուն գլուխը կտրել պէտք պիտի ըլլայ...

— Օհ, օհ, կ՚ըսէ Տիկին Տանժէ, կը տեսնեմ որ բոլորդ ալ սիրալիր մարդիկ էք: Շուտ ըրէք, փնտռեցէք ինչ որ ունիք փնտռելիք, որովհետեւ սարսափելի քնատ եմ...

Երկու մահացու ժամեր կը մնան սենեակին մէջ: Աւելի քան քսան անգամ, մէկը միւսին ետեւէն, կ՚անցնին անկողինին առջեւէն եւ կը նային թէ ուրիշ մը կա՞յ հոն: Ապա, հազարումէկ անճոռնիութիւններ ըսելէ ետք, կը մեկնին:

Վերջին մարդը հազիւ հեռացած էր սենեակէն երբ Տիկին Տանժէ գլուխը երկարելով Ալսիտի գտնուած անկիւնը, կը կանչէ.

— Պարոն Ալսիտ, պարոն Ալսիտ...

Հազիւ լսելի ձայն մը կը պատասխանէ.

— Օհ կամաց, կրնան մեզ լսել: Ցիսուս... Տիկին, գթացէք ինծի...

— Պ. Ալսիտ, կը շարունակէ մեծ մայրիկս, ինչպէս վախցուցիք զիս: Այլեւս չէի լսեր ձեզ, կը խորհէի թէ մեռած էիք, եւ գիակի մը վրայ պառկած ըլլալու գաղափարը քիչ էր մնացած որ ուշակորոյս ընէր զիս: Պ. Ալսիտ, արդար չէք ինծի հանդէպ: Սատանան տանի, երբ մեռած չէք, իմաց կուտան... ձեզի ըլլալու պիտի շնորհեմ այն վախին համար որ ինծի պատճառեցիք:

Հետեւեալ օրը, Տիկին Տանժէ Ալսիտը տարաւ Մէօտոն, վստահ թաքստոց մը, եւ ապահով գայն գլխատումէ:

×

Երբեք կարելի չէր կասկածիլ որ փիլիսոփայ Տիւսիւեյի աղջիկը կրնար դիւրաւ հաւատալ հրաշքներու, ոչ ալ կրնար անդենականի խորհրդաւորութիւններուն կարեւորութիւն տալ: Այսուհանդերձ, այս լրջախոհ կինը ամենուրեք կը յայտարարէր թէ ականատես եղած էր հըրաշապատում երեւոյթի մը:

Վերսայլի Ռեֆըլէթի արգելարանը իր հօր այցելութեան ընթացքին, կը ծանօթանայ Տիկին տը Լավիյէի, որ արգելափակուած էր միաժամանակ: Երբ այս կինը ազատ կ՚արձակուի, կ՚երթայ բնակիլ Լանքրի փողոցի այն տունը՝ ուր կը բընակէր մեծ մայրիկս: Երկու յարկաբաժինները կը գտնուէին իրարու դէմ:

Տիկին տը Լավիյէ կ՚ապրէր իր երիտասարդ քրոջ Ամելիի հետ:

Ամելի գեղեցիկ էր եւ բարձրահասակ: Իր տժգոյն դէմքը՝ շրջանակուած սեւ մազերով, կ՚արտայայտէր անփոխարինելի գեղեցկութեան մը տպաւորութիւնը: Իր աչքերը՝ լեցուն տարօրինակ բոցով մը, կարծես իր շուրջ բոլորը կը փնտռէին անծանօթ բան մը:

Կ՚ըսէին թէ Ամելի՝ որ Արժանթէյլի Բոյրերու հաստատութեան մէջ դէչերոթիկ էր, իր արբունքի շրջանին գգացած էր շրաժնուած սիրոյ մը վիշտը, որուն հետեւանքով լուռ տանջուած էր:

Զանձրոյթի տակ ընկճուած, յաճախ, առանց պատճառի դառնօրէն կ՚արտասուէր եւ օրերով կը մնար անհեթեթ անշարժութեան մը մէջ, յաճախ ալ՝ անյագօրէն կը լափէր ջերմեռանդ հատորներ: Այսպէս՝ խորասուզուած իր անհատական ցնորքներուն մէջ, կը գալարուէր շարագէտ տանջանքներով:

Իր քրոջ ձեռբակալութիւնը, իր բարեկամներէն շատերուն գլխատումը՝ իրեն դաւադիրներ եւ յաջորդական ահաւորութիւնները յառաջացուցած էին իր ամբողջական խանգարուած էութեան փլուզումը:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(5 Շար.)

րով՝ իր անտուն դիրքը այդ կը պահանջէր :

Զարմանուհի խշխանուհին պարմինկներէն «Սեթ» անունով իշխան մը՝ արդէն Զէյթունի միջնաբերդին մէջ հաստատուած իր բարի համբաւովը շրջանի բնակչութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ձեռք ձգած էր, եւ երբեւ վերին իշխան, դատ ու դատաստանի կ'ենթարկէր բնակչութիւնը, որ իրեն կը դիմէր՝ երբ անիրաւութիւններ տեղի ունենային: Այս պարագաները նկատի առած՝ երբ չարաչուք դէպք մը պատահէր, կ'ըսէին «Սեթին» դիմէ, Սեթին գնա, եւ ահա Սեթին եղած ըլլայ՝ տարիներ ետք Զեթին կամ Զէյթուն :

Ըստ Տիրայր Փրունճեանի՝ «Զէյթուն» Սաթէն բառէն առաջ եկած ըլլալու վարկածը շատ քմածին բնորոշում մըն է :

Զէյթունցին ըլլալով չարքաշ ու կռուազան, բնաւ երբեք չի կրնար հանդուրժել հէնքի (տէզկեահ) առջեւ նստած կեանք մը վարել, կ'ուզէ բնութեան հետ կռուի ելլել, ջուրին քշելով լեռ ու ձոր՝ անդադար կը դառնայ: Սաթէն չինել բնաւ մտքէն անգամ անցած չէ՝ հին հին դարերէ ի վեր, մինչ պատրաստ՝ կռուի եւ պայքարոտ կեանքի մը :

Զէյթունի մէջ ոստայնանկութիւն գրեթէ չկայ, ուր մնաց Սաթէն պատրաստել: Իրենց կտաւը, ալաճան, Մարաշէն կը ստանային :

Զէյթունցիին գլխաւոր արհեստներն էին այգեմշակութիւն, տախտակի պատրաստութիւն, ձարեպանութիւն: Երկաթի հանք ունենալով կը պատրաստէին պայտ ու տեղական զէմեր եւ մասամբ զինագործութիւն: Շատ սահմանափակ էին իրենց արհեստները, ամէն ինչ որ կեանքի առօրեայ գործածութեան սահմանուած էր՝ կը ներածուէր Մարաշէն, Ատանայէն եւ Կեսարիայէն :

Արտածումի գլխաւոր նիւթը կը կազմէր շամիչը ու ռուպը, շուկայ ունենալով Ալպուստան, Անտերուն, Սիս ու Ատանա :

Ձորեպանութիւնը իրենց համար արհեստ մըն էր, գրեթէ ամէն տուն ունէր գէթ ջորի մը, որուն միջոցաւ ընտանիքը կ'ապրէր մասամբ հանդստաւէտ կեանք մը :

Եզրակացնելով կրնանք ըսել թէ աւելի հաւանական է այն աւանդութիւնը, որ Սեթ հայ իշխանի մը անունէն առաջ եկած է Զէյթուն քաղաքին անունը :

Զէյթունցին ունի իւրայատուկ գաւառաբարբառ, կը խօսի կը վիճի այդ լեզուով, որով կարելի չէ ընդունիլ թրքացած Զէյթուն բառը, քանի ունէին ձիթենի հայկական բառը եւ այդ բառով կրնային որոշել իրենց բնակավայրը, իրենց երկիրը :

ՏՈՔԹ. Ց. ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

(Ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ)

—o—

«Բարեւ ընկեր», ըսելով ջղայնօրէն սեղմեց ձեռքս եւ աւելցուց աչքերը խոշոր բանալով.— «Դաշնակցական կինը այսպէս կը սեղմէ ընկերոջ ձեռքը» :

Շաւիլի գերեզմանատան առջեւն էինք: Ինչպէս ամէն տարի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին, այցի եկած էինք ընկեր Արղութեանի շիրիմին: Կը քալէր ամէնուս առջեւէն, խօսքն ալ կ'ուզէր իր յարգանքի տուրքը տալ Խանասորի հերոսին որուն հանդէպ անհուն պաշտամունք ունէր :

Կ'երթայինք ապա, բժիշկ ընկեր Տէր-Դաւթեանի շիրիմին վրայ եւ ընկերներ յարգանքի քանի մը խօսք կ'ըսէին: Ընկերուհի Սաթենիկ, լուռ կանգնած կ'ըլլար մեր քովը, արցունք չունէր բնաւ իր աչքերուն մէջ, աւելի ճիշդը կը պահէր իր արցունքները Դաշնակցական կնոջ հպարտութենէն մղուած :

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ներկայ էր հոն՝ ուր ազգային կամ կուսակցական ձեռնարկ մը կար: Անդամ էր Շաւիլի Արղութեան խումբին եւ բնաւ չէր բացակայեր ժողովներէն եթէ առողջութիւնը չդաւաճանէր իրեն :

Սովորութիւն ունէր անկեղծ եւ խորաթափանց ակնարկով մը նայիլ ընկերներու աչքերուն մէջ եւ իմաստ մը կար այդ ակնարկին մէջ, կարծես անոնց կուսակցականի կորովն ու հաւատքը չափել կը փորձէր եւ կամ կարծես ըսել կ'ուզէր անոնց.— «Տեսէք ութսուն տարեկան եմ եւ սակայն գաղափարի պատնէշին վրայ եմ տակաւին, եղէք ինծի պէս» :

Եւ իսկապէս ալ, իր ֆիզիքական կարողութենէն բան մը աւելով կ'ուզէր օգտակար ըլլալ այդ կորովի ընկերուհին, իր ազգին ու պատկանած կուսակցութեան: Ուրախութեան խօսք մը ունէր ամէնուն :

Հիմնադիրներէն մին եղած էր Փրանսահայ Կապ. Խաչի եւ գործօն անդամը Շաւիլի մասնաճիւղին :

Ան, իր պարտականութիւնը կատարած էր նաեւ իբրեւ ընտանիքի մայր եւ ատոր համար ալ հպարտ էր: Հասցուցած էր երկու զաւակներ որոնք իր շունչովը սնած՝ իրենց կարգին զաւակներու հայր՝ ոչինչ կը խնայէին միշտ օգտակար ըլլալու իրենց ազգակիցներուն, պատիւ բերելով փարիզահայ գաղութին :

Այսօր, երբ կանգնած եմ կրկին, Շաւիլի նոյն այդ գերեզմանին մէջ ու չեմ լսեր այլեւս իր ձայնը, կանգնած եմ միայն Փրանսայի ամէնէն տարեց Դաշնակցականուհիին ցուրտ դագաղի կողքին, արցունք չունիմ ես ալ իմ աչքերուս մէջ, այլ միայն հպարտանքի զգացում, որովհետեւ ընկերուհի Տէր-Դաւթեան ծնաւ Դաշնակցական, ապրեցաւ հաւատաւոր կուսակցական, կը բաժնուի մեզմէ ութսունամեայ վաստակաւոր :

Փոխան ծաղկեպսակի, անկեղծ ընկերոջ մը սա քանի մը տողերը թող հանգիստ տան Դաշնակցականի գաղափարով դրոշմուած այդ անշնչացած մարմնին, սիրելի ընկերուհի Սաթենիկ:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

« ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՏՈՒՆԸ »

Երեւանի Բարեկամութեան փողոցի երկյարկանի այս շէնքը աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ կոչուէր հայ մտքի նուաճումներու տուն: Արդարեւ, տան ընդարձակ սրահներուն մէջ զետեղուած են հայ գիտնականներու, մասնագէտներու, մինչեւ իսկ պարզ բանուորներու ըրած գիւտերը՝ նոր կամ աւելի լաւ կատարելագործուած մեքենաներ, սարքեր եւայլն :

«Մարմարեայ սանդուխները կ'առաջնորդեն դէպի ընդարձակ սրահները, որոնք զարդարուած են նշանաւոր գիտնականներու դիմանկարներով, հայկական գեղանկարչութեան հիասքանչ կտաւներով: Այստեղ ցուցադրուած են բանուորներուն ձեռք բերած նշանակալից յաջողութիւնները, գիտական նորութիւններ եւ գիւտեր: Ահա, օրինակ, Երեւանի ժամացոյցի գործարանի փականագործ Գ. Մարգարեանի շինած ինքնաշխատ սարքը, որ ինքնաբերաբար կը չափէ եւ կը խմբաւորէ ժամացոյցի հաշուեկշիռին առանցքին զարձեակները» (Ս. Հայաստան) :

«Տեխնիկական տունը» կը կազմակերպէ նաեւ դասախօսութիւններ, շարժանկարի ներկայացումներ եւայլն :

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

Կիրովականի մէջ գեղատեսիլ վայրեր շատ կան, ասոնց մէջ իր ուրոյն տեղը ունի բուսաբանական պարտէզը, որ փռուած է քաղաքին Վանաձոր կոչուած վայրին մէջ՝ կարկաչահոս լեռնային գետին աջ ափին :

Հոս՝ դարաւոր անտառներուն հմուտ մասնագէտներու ուժերով կ'աճին 700 տեսակ ծառ եւ թուփ, երկու հարիւր տեսակ ծաղիկներ :

Բազմաթիւ ծառերու եւ ծաղիկներու կարգին կ'աճին նաեւ հազուագիւտ տեսակներ: Արդարեւ, այցելուները հետաքրքրութեամբ կը դիտեն միշտադալար սեկվոյաները, որոնց հայրենիքը Կալիֆորնիան է: Այս ծառը կը բարձրանայ մինչեւ 150 մեթր, իսկ իր բունին տրամագիծը կը կազմէ տասը մեթր: Կիրովականի բուսաբանական պարտէզին սեկվոյաները Հայաստանի մէջ միակն են: Ուշադրութեան կ'արժանանան ճափոնական եւ սիբիրական խեժափիճիները: Փշատերեւներուն մէջ ասոնք միակն են, որոնք տերեւաթափ կ'ըլլան ձմրան եղանակին: Ճափոնական խեժափիճին տարուան ընթացքին կ'աճի 80 - 100 սանթիմեթր:

Պարտէզին մէջ շինուած է առանձին անկիւն մը, ուր կը բուսնին հայկական բարձր լեռնային ծառի տեսակները: «Չինական տաղաւար», այսպէս կը կոչուի ծաղիկներով շինուած ջրվէժը :

ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ

Ռուսերէն, թարգմանութիւն, բնագիտութիւն եւ բնալուծութիւն սորվելու եւ յետագային իրենց նախասիրած մասնագիտութեան հետեւելու համար Երեւան ժամանած են 28 աֆղան ուսանողներ: «Սովետական Հայաստան», ուրկէ կը քաղենք լուրը, չըսեր թէ աֆղան ուսանողները Երեւանի մէջ ռուսերէնի կողքին հայերէն ալ պիտի սորվի՞ն :

ԹԱՏՐՈՆԻ ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը ծրագրած է հայ թատրոնի երկու հազարամեայ պատմութեան նուիրուած մշտական ցուցահանդէսին հիման վրայ ստեղծել շրջուն ցուցահանդէս :

Ինչպէս յայտնի է, 1958ին Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ բացուեցաւ մեծ ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած հայ թատրոնի պատմութեան: Այս կարճ ժամանակամիջոցին ցուցահանդէսը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Երեւանցիներուն կողմէ: Յաջորդ տարին ցուցահանդէսը մէկ ամիսով տեղափոխուեցաւ Մոսկուա եւ լայն ուշադրութեան արժանացաւ :

Մեծ յաջողութիւն գտած այս ցուցահանդէսի նիւթերէն կազմուած է շրջուն ցուցահանդէսը, որ յաջորդաբար պիտի ներկայացուի Լենինականի, Կիրովականի, Ալավերդիի եւ այլ վայրերու մէջ :

Շրջուն ցուցահանդէսը կազմուած պիտի ըլլայ երեք մասերէ՝ հին շրջան, որ կ'ընդգրկէ Տիգրան Երկրորդի օրերէն մինչեւ 18րդ դարու վերջերը, նոր շրջան՝ 19րդ դարէն մինչեւ 1920, եւ երրորդ՝ ժամանակակից շրջանը :

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ընթերցասէր հասարակութիւնը սիրով ընդունեցաւ թատերագէտ Ռուբէն Զարեանի «Ադամեան, Արուեստ» մենագրութիւնը: Վերջերս լոյս տեսաւ նոյն հեղինակին երկրորդ գիրքը, որ նուիրուած է հանճարեղ դերասանի կեանքին եւ գործունէութեան,— Ռ. Զարեան, «Ադամեան, կեանքը» :

Գիրքին հեղինակը հարուստ փաստերով ցոյց կուտայ հայ մեծ ողբերգուի կեանքին ուղին, ներկայացուցած է զինքը իբրեւ դերասան, նկարիչ, թատրոնի տեսաբան, քաղաքացի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մէկէն ի մէկ չհամարձակեցաւ ձայնելու. կարծես թէ չէր ուզեր անոր խաղաղ քունը վրդովել :

Երկար, խորունկ ու դառն մտածում մը իր հոգին կը լեցունէր, երբ երեւակայեց թէ Տէր Օհանէն պիտի լսէր գեղին բոլոր աղէտները :

Տէր Օհան շարժում մը ըրաւ այդ պահուն ու աչքերը բացաւ :

— Տէր Հայր, մենք շատ սպասեցինք... մրմնջեց [illegible] շարունակ անոր դէմքը կը դիտէր :

Տէր Օհան մանուկին պատասխանելու տեղ, յանկարծ ետին կեցող մարդուն վրայ նայեցաւ :

— Ոչ, չճանչցաւ... հետեւաբար ոտքի ելաւ ու հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզես, զաւակս :

Վանական դողդղաց... Իր սիրտը լեցունող անհուն գորովը, սէրը, պաշտամը չկրցաւ զսպել որ կարենար կեղծել... այդ պատճառաւ մօտեցաւ Տէր Օհանի ու մրմնջեց :

— Ո՛հ, Տէր Հայր... աս որչափ փոխուեր եմ որ չկրցաք ճանչնալ զիս... մի խռովիք, Վանականն եմ :

— Վանակա՞ն... բացականչեց Տէր Օհան ու դողդղալով գրկին մէջ առաւ զինքը: Աստուած իմ, աչքերո՞ւս կ'երեւիս... կը խաբուի՞մ արդեօք :

— Ոչ, չէք խաբուիր... Վանականն եմ ես ու եկած եմ ձեր կարօտն առնելու :

— Ըսէ ինծի, ի՞նչպէս եղաւ այդ :

— Ազատութի՞ւնս :

— Այո :

— Աստուած... մրմնջեց Վանական :

Տէր Օհան խնդրեց որ առաւակին մօտնայի ու պատմէ իրեն թէ ո՞ւր կը գտնուէր մինչեւ այն ատեն :

— Ախ, Տէր Հայր, իմ մասիս հարցում մի ընէք, աղաչեց Վանական. աւելի աղէկ է՝ դուք խօսիք: Շատոնց է որ գեղերու վիճակը հեռու եղած է աչքէս: Կ'ուզեմ ամէն բան իմանալ: Մանաւանդ Ռէս Մէլիքին տունն ո՞ւր ձեռքն է. ատիկա յայտնեցէք ինծի.

— Ռէս Մէլիքին տունը քանդուած է երեք տարիներէ ի վեր, նկատել տուաւ Տէր Օհան: Կառավարութիւնը չթողուց որ ծախուէր իր բարեկամներու ձեռքով:

— Ինչո՞ւ համար չթողուց :

— Պատճառն այն է որ թուրք իշխանութիւնը կը յուսայ ատանկով ձեռք ձգել զինքը... վերջապէս կը հաւատայ թէ այդ կալուածներուն համար Ռէս Մէլիք պիտի անձնատուր ըլլայ իրեն :

— Խիստ լաւ. Տիրացու Սիմոն ո՞ւր է արդեօք :

— Չե՞ս իմացեր թէ խեղճ տղուն ինչեր պատահեցան :

— Ոչ.

— Ի՞նչ ըսեմ... քու մահուան դատապարտութենէդ ետքը, մեր հէքն նորընծայ քահանան մատնեց զինքը՝ յայտարարելով թէ քու մեղսակիցդ է եղեր ան: Կառավարութիւնն, առանց ապացոյց մը ունենալու, բանտարկեց թշուառ երիտասարդը վեց ամիսէն աւելի: Կազմուածքով տկար էր, չկրցաւ տոկալ. երբ բանտէն արձակուեցաւ, սկսած էր արիւն թքնել... Ամիս մը հազիւ ապրեցաւ... օրերը քեզ տուաւ :

Վանականին սիրտը խշխշաց ու ամբողջ մարմինը ցնցուեցաւ՝ այդ չարաշուք լուրը լսելով :

— Կրող... այդ հրէշը կենդանի՞ է դեռ, գոչեց Վանական :

— Կենդանի... ոչ, կենդանի չէ, շեշտեց Տէր Օհան :

— Սատկա՞ծ է :

— Չէ :

— Հապա՞ :

— Անանկ վիճակի մը մէջ ինկած է որ ոչ կենդանի է եւ ոչ ալ մեռել մը: Իր կեանքը դժոխք մըն է իրեն համար, որուն մէջ չարաչար կը տանջուի :

— Արդարութիւն... արդարութիւն... վերջապէս այդ դաւաճանն իր պատիժը գտած է ըսել կ'ուզէք :

— Այո, այդ դաւաճանն իր պատիժը գտած է: Ամբողջ մարմնով հաշմանդամ եղած է ու՝ տունին մէկ անկիւնէն միւսը քաշկռտուելով, կ'ապրի :

— Հապա Գըլը Զաքոյի տունն ի՞նչ եղաւ :

— Կին մը ունէր մեռաւ. իսկ տունը քանդուած կը մնայ :

— Ի հարկէ... տունը աւերողին տունը Աստուած կը քանդէ, Տէր Հայր: Բայց կարծեմ թէ Գըլը Զաքօ մանչ մըն ալ ունէր, անանկ չէ՞ :

— Իրաւ է... հօրը սպանութենէն ետքը մեռած էր ան :

Վանական վայրկեան մը լուռ մնաց: Կարծես՝ ամփոփել ուզեց իր գանկին մէջ լեցուած հարցումներու ամբողջ գունդուածը :

— Բայց ըսէք ինծի, Վանական, ընդհատեց Տէր Օհան փղձկուած ձայնով մը. ո՞ւր է Ռէս Մէլիք, ուր մնաց... ի՞նչ եղաւ իր աղջիկը ... ո՞ղջ են թէ մեռած :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ոմն Անխէշէն 50 Ն. Ֆ.:

×

Ընկեր Ա. Քէնտէրեանի տղուն՝ Ս. Քէնտէրեանի ամուսնութեան առթիւ Հայ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին նուիրած են՝ Տիկին Հ. Սիմոնեան 20 Ն. Ֆ., Յակոբ Սիմոնեան 30, Ահարոն Քէնտէրեան յիսուն, Պօղոս Քէնտէրեան 50, Հայկունի Թաշճեան 10, Ֆ. Կ. Խաչի Պորտոյի մասնաճիւղ քսան, Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբ յիսուն Ն. Ֆ.:
Գումար՝ 230 Ն. Ֆ.:

×

Նոյն առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Պորտոյի մասնաճիւղի դպրոցին նուիրած են՝ Ա. Քէնտէրեան քսան Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոյեան, Տիկին Մ. Խաչատուրեան, եւ Կարապետ Վարդանեան տասնական Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սեֆերեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանտր Պասմաճեան, Մարի Քրիսթին Ծառուկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց տարաբախտ զաւկին, թոռան, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺԱՆ – ԳԼՕՏ ԳԱՌՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ կսկծալի կորուստին առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւն՝ Հայ եկեղեցւոյ վարչութեան, Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Նոր Սերունդին,:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ն. Ֆ. Պ. Եսայեանէ իր զաւկին Պետրոս – Փիէր Եսայեանի մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի:

×

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Եկէնեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵԿԷՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 25ին, 73 տարեկանին Արնուվիլի մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՏԸՊԻՒՍԻԻ ՄԷՋ
Կը խօսի.—
Պ. Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դասախօսութիւնը կազմակերպած են Պրեմոն Մրցանակի Կոմիտէն եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:
17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ:
Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:
Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան Ենթակոմիտէի:
Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին:
Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ:
Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ:
Գեղարուեստական բաժին:
Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ: Նուագ.– Ջեռնադաշնակ փոքրիկն Ճօշկունեան: Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի:
Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ:
Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ:
Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին:
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին:
Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սքրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ:
Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, Կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով:
Մուտքը ազատ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Ա. Խաչիկեան Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Պ. Հայկ Արամ Պարսամեան 40 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի հիւանդներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեորքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:
Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,
— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

Հովանաւորութեամբ
եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱՅԻ
VAHÉ KATCHA
(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու:
Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.:
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հեռատեսիլի «Ընթերցումներ բոլորին համար» այս Չորեքշաբթի իրիկուան յայտագրին մէջ
ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՍՕՆ
պիտի խօսի իր Բ. վէպին՝
Le Chevalier à l'Emeraudeի
մասին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:
Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ:
Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն:
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,
« Միջնադարեան գանձեր »
Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 21·15ին,
Սալ Մազընօ, Մարսէյլ:
Տոմսերը՝ 3 եւ 5 Ն. Ֆ.:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Չորեքշաբթի (Նոյեմբեր 8) ժամը 20·30ին, Տիկին Ս. Անդրէասեանի բնակարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:
Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները:

Surprise Party

Orchestre NOR SEROUND

DISQUES CHOISIS

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ «Ահարոնեան» խումբի կողմէ:
Կիրակի (Նոյեմբեր 19) ժամը 17էն 23 Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue, Paris 9e

Ambiance **Bar** **Buffet**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 9 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9250 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5051

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ ԿՈՒՏԱՅ

—o—

«ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ԵԼՔԸ ԱՅԼԵՒՍ ԿԸ ՏԵՍՆՈՒԻ» ԸՍԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

—o—

Փաթիլայի մէջ, տը Կոլ յիշեց նախ անցեալը, Քորսիքա կատարած իր ճամբորդութիւնները պատերազմէն ետք «երբ Ֆրանսա իր ճամբան կը փնտռէր» եւ 1958 Հոկտեմբերին երբ «Ֆրանսա իր ճամբան գտած էր»:

Անդրադառնալով Ալժերիոյ տը Կոլ ըսաւ.— «Ալժերիոյ մէջ, ելքը կը տեսնուի: Երկու կարելիութիւններ, երկու ճամբաներ կը ներկայանան: Մէկը զոր կ'ուզենք ընտրել, ինքնորոշման ճամբան, ինչպէս կ'ըսեն, ուրկէ դուրս պիտի ելլէ, կարծեմ, ալժերական պետութիւն մը եւ նաեւ գործակցութիւն մը՝ Սահարայի քարիւղին եւ Ափրիկէ եւ մեր միջեւ հաղորդակցութեանց համար: Յոյս ունինք որ այսպէս պիտի ըլլայ ի մօտոյ եթէ ոչ ոք նախապայման դնէ եւ մենք չենք դըներ»: Բայց եթէ դժբախտութիւն պատահի եւ երկրորդ ճամբան ընտրուի, այսինքն Ալժերացիները մերժեն գործակցութիւնը, այն ատեն համախմբումները կը դիմուի եւ Ֆրանսա կը պաշտպանէ իր քաղաքացիները: Այս, անշուշտ, կը շեշտէ տը Կոլ ծայրայեղ լուծումն է:

Տը Կոլ խօսեցաւ նաեւ միջազգային կացութեան եւ Եւրոպայի մասին: Միջազգային կացութիւնը ծանր է եւ վըտանգաւոր: Ֆրանսա տրամադիր է պատերազմական բոլոր հարցերը լուծելու, մէջն ըլլալով Գերմանիան: «Եւրոպան պէտք է կառուցանենք, ըսաւ Նախագահը, տնտեսական եւ քաղաքական Եւրոպա մը, մեր միջազգային դերը ունինք խաղալիք: Այս է Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը: Մինչ այդ կը քալենք, կը յառաջդիմենք, կը բարգաւաճինք»:

Տը Կոլ աւելցուց որ շատ լաւ կը հասկնայ թէ միջադէպեր ըլլան, դիմումներ ըլլան, պահանջներ ըլլան, բայց ի վերջոյ առուք պէտք չէ անցնին այն կէտը, ուր վտանգաւոր կը դառնայ ամէնուն համար, «որովհետեւ պիտի չվերադառնանք հոն ուր քիչ մնաց պիտի կորսուէինք»: Այս խօսքերէն ետք տը Կոլ կ'երթայ ժողովուրդին որ միասին Մարսէյեզը երգեն:

Նախագահին թափօրը կ'անցնի աղքատ գիւղերէ ուր մարդ չէ մնացած այս շրջաններ: Անոնք ալ պահանջներ ունին, կուզեն տնտեսապէս զարգանալ, Մայր-հայրենիքին կողքին:

Տը Կոլ կը հասնի Քորթէ, ուր կը ճաշէ եւ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Այաչիօ ուր կ'անցընէ գիշերը, Զորեքշաբթի առտու ճառ մը խօսելէ ետք պիտի մեկնէր Թուլոն:

Տը Կոլի ճառին արձագանգները շատ տարբեր չեն նախորդ ճառերու արձագանգներէն: Ալժ. Ազատ. Ճակատի մարդիկը աւելի գոհ են քան Ալժերիոյ Եւրոպացիները:

Ֆըլն յայտարարած է թէ այս անգամ տը Կոլ աւելի յստակ եղած է եւ բաւական գոհ են:

Եւրոպացիները չեն սիրած սա խօսքը. «Եթէ ոչ ոք նախապայման դնէ, եւ մենք չենք դներ, խօսակցութիւնները կրնան սկսիլ մէկ օրէն միւսը»:

ՍԱԼԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

«ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻՆՔ ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՎԱՐՉԱՁԵՒ ՄԸ ՉՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ»

*

Սի Պի Էս ամերիկեան ցանցը հեռատեսիլէն ժապաւէնի առնուած տեսակցութիւն մը ներկայացուց իր հանդիսատեսներուն: Ռաուլ Սալան կը պատասխանէր ամերիկացի Ալժէի թղթակցին: Ըստ այս վերջնոյն տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 2ին, Ալժէէն մէկ ժամ հեռու գիւղի մը մէջ: Ամերիկացին կը ճշդէ թէ իրեն հետ չփման մէջ մտած է Գաղտնի Բանակի մէկ գործակալը եւ աչքերը կապուած, կառքով տարուած է: Ինքզինքը գտած է պարապ սենեակի մը մէջ, աչքերուն կապը քակած են եւ 15 վայրկեան յետոյ Սալան, երկու պահակներով ներս մտած է: Քսան վայրկեան ետք նոյն ձեւով Ամերիկացին իր եկած տեղը բերուած է:

Սալանի գլխաւոր յայտարարութիւններն են.— Երբեք պիտի չբանակցիմ Զօր. տը Կոլի հետ: Իրեն հետ մեր գործը վերջացուցած ենք: Շատ յուսախաբ ըրաւ: Շատ սուտ խօսեցաւ»: Իրեն հարց տրուեցաւ թէ յոյս ունի որ առանց զէնքի դիմելու կրնայ ձեռք ձգել իր նպատակները, Սալան պատասխանեց.— «Կը մաղթեմ որ կարելի ըլլայ: Բայց եթէ զէնքի ուժով հոս հաստատուի կառավարութիւն մը զոր համայնավար կը նկատեմ, կը պայքարինք որպէսզի արգիլենք հանդիսանանք որ նման կառավարութիւն մը, իշխանութիւնը ձեռք առնէ: Ֆրանսա այն ատեն մեր կողքին պիտի ըլլայ եւ կրնայ ըլլալ որ այդ պարագային ստիպուինք Ֆրանսա երթալ»:

Սալան աւելցուցած է թէ «Պեն Խետտա դահլիճ մը» համայնավար ժողովրդական հանրապետութիւն կը նշանակէ «եւ այդ չեմ ուզեր: Եւ երբ դէմ եմ այդ հանրապետութեան, դէմ եմ Պեն Խետտայի եւ այդ վարչակարգին կ'ըսեմ ձեզի, Ամերիկացիներ, որ մասամբ ձեր իսկ ազատութիւնն է զոր կը պաշտպանենք որովհետեւ Ալժէ երկու քայլ է Մարսէյլէն»: Ըմբոստներու մասին Սալան ըսած է «Կը խորհիմ թէ մեր օրինակը բաւարար է որպէսզի անոնք մեզի մօտենցնենք: Յարգանք ունինք հանդէպ անոնց որոնք կը կռուին, որովհետեւ պարկեշտօրէն եւ շնորհքով կը կռուին: Այդ մարդիկը կը հասկնան որ իրական ուժը կը ներկայացնենք եւ մեզի հետ կ'ըլլան»:

Երբ Ռիչըրտ Քալըրն (ամերիկացի լըրագրողը) հարցուցած է թէ ինչպէս ըրած է խուսափելու համար ոստիկանական ուժէն, Սալան յայտնած է. «Ամբողջ բնակչութիւնը հետս է: Մահմետականները զիս պահեցին, փոխադրեցին: Ոչ մէկը ձեռք դրաւ վրաս»:

Օրը Օրին

... ՈՒՐ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՅԻՇՈՒԻ ՄԵՐ ԱՆՈՒՆԸ

—o—

Հայոց թագաւորը եւ Բիւզանդիոնի կայսրը բարեկամացեր էին, դաշինք էին կնքեր՝ երբ ներկայացան Նիսի դատարանին առջեւ:

Ակոնը տուն է եկեր, կ'ըսէն մեր գաւառին մէջ: Իրարու փոս փորելէ ետք՝ երբ դեռ կը բազմէին իրենց գահերուն վրայ, մին Ոսկեղջիւրի եզերքը, միւսը Կիլիկիոյ մէջ, այսօր զիրար կը պաշտպանեն փրանսական դատարանի մը առջեւ, ամենայն անկեղծութեամբ:

Բիւզանդիոնի արդի կայսրը կը կոչուի Նիքոլա տ'Անժու - Տիւրասօֆ, իսկ Կիլիկեան Հայաստանի արդի թագաւորը՝ Կալտրի տը Տուայան տը Լուսինեան:

Առաջինը՝ բարտիի հասակով, բարակ ու երկար, երկրորդը ... կաղամբի հասակով, պզտիկ ու գնդլիկ: Մեր թագաւորը, դատավարութիւնը հազիւ սկսած, կը հրաւիրէ դատարանին նախագահին ուշադրութիւնը.

— Երբ կը տրուի իմ անունս, կը խնդրեմ որ միաժամանակ յիշատակուին արքայական տիտղոսներս: Մի՛ մոռնաք, պարոն նախագահ, որ ես, Կալտրի տը Տուայան տը Լուսինեան, հզօր եւ բարձրափայլ յաջորդն եմ Կիպրոսի եւ Երուսաղէմի գահակալներուն, ու նաեւ Հայաստանի թագաւորներուն: Այսօր իմ նախնեացս երկիրը, Հայաստան, կը գտնուի Ռուսերու տիրապետութեան տակ, ինչ որ պատճառ մը չէ որ չպահանջեմ օրուան «զավթիչներէն» ե՛տ վերադարձնել իմ երկիրս, իմ գահս, իմ թագս:

Յանկարծ կը տնկուի բարտին, առանց ժամանակ տալու նախագահին որ բանայ բերանը.

— Արքայական սերունդ, իրաւունքս է նմանապէս պահանջել որ յիշատակուին կայսերական տիտղոսներս, որոնք, ինչպէս թագաւոր եղբօրս տիտղոսները, վաւերական են եւ հաստատուած դատարանական բազմաթիւ վճիռներով:

Նախագահը դիտել կուտայ թէ հանրապետական Ֆրանսայի մէջ ջնջուած են արքայական եւ իշխանական տիտղոսները: Մանաւանդ հանրապետական դատարաններու մէջ արտօնուած չէ ելլել ու խօսիլ՝ երբ նախագահը հրաւիրած չէ խօսելու, ո՛վ որ ալ ըլլայ ներկայացողը, իշխան կամ արքայ:

Այս դատավարութենէն առաջ, ըստ օրինի՝ քննութիւն էր կատարուած օգոստափառ կայսեր եւ վեհափառ թագաւորին ինքնութեանց շուրջ: Քննութիւնը հաստատած էր որ Հայոց թագաւորը կ'ապրի իր մեծ-մայրիկին մօտ, զոր կրնանք կոչել մայր-թագուհի:

Հայոց մայր-թագուհին, իբրեւ վկայ լսուելով, կը յայտարարէ թէ 107 տարեկան է,— այս տարիքին մէջ՝ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ զինք ճանչցող մը գտնուի եւ հաստատէ արքայական գերդաստանի իրենց կապը: Իսկ վկայաթո՞ւղթ,— բոլորը գողցուած են Թուրքերու կողմէ, «կարմիր սուլթան» կոչուած Ապտիւլ Համիտին օրով, ջարդերու ընթացքին, որոնց զոհ գացած են իշխանուհի իր քոյրերն եւ իշխան եղբայրները:

Նախագահը կը սկսի աւանդական իր հարցաքննութիւնը.

— Ձեր արհեստը:

— Տնօրէն լքուած առարկաներու վերօգտագործման հաստատութեան ....

— Թարգմանի՝ քրջահաւաք, աւելցուց դատարանին քարտուղարը:

Ի՞նչ ամբաստանութեամբ դատարան հրաւիրուած են օգոստափառ եւ վեհափառ այս անձնաւորութիւնները:

— Քրջահաւա՛ք ...

Բիւզանդիոնի կայսրը, Կիլիկեան Հայաստանի թագաւորը, քրջահաւա՛ք: Հաւատալի՞ք բա՞ն է: Իրողութիւնն այն է որ կայսերական եւ արքայական գանձատուները պարպուած ըլլալով՝ այս երկու մեծ անձնաւորութիւնները իրենց կարողութիւնը նուիրած են ճարտարարուեստին: Անգործածելի դարձած առարկաներ հաւաքելով կ'աշխատին օգտագործելի դարձնել: Օրինակ, Քազապլանքայի առջեւ ծովամոյն խրած էր ամերիկեան սուզանաւ մը, զայն կը ծախեն Թուլոնի իրենց գործակիցներուն, թարգմանի՝ քրջահաւաք, եւ անուշցնելու համար վաճառման այս աղի-ծրուր գործողութիւնը, *պատոնի* տիտղոս եւ Իվան Անպարտելիին խաչը կ'ընծայեն Թուլոնցի իրենց գործակիցներուն:

Չեն գոհանար այս գործառնութիւններով: Բիւզանդիոնի կայսրը պահ մը կը ձանձրանայ անգործածելի մետաղեայ առարկաներ հաւաքելու աշխատանքէն եւ կը ստանձնէ «անհատական դաստիարակութեան կեդրոնի» մը վարչութիւնը՝ Ֆրանսերէն սորվեցնելու համար օտարականներուն,— «մէկ դասարանի մէջ մէկ աշակերտ», սկզբունքով: Իսկ Կիլիկիոյ թագաւորը օրը կ'անցընէր նամակ գրելով Խրուշչեւի՝ պահանջելու համար Հայաստանը, երեկոները ալ ինքնաշարժներուն դուռը բանալ-գոցելով՝ զբօսատուներուն առջեւ, չձանձրանալու համար:

Չեմ գիտեր թէ Խրուշչեւ պատասխանա՞ծ է Կիլիկիոյ թագաւորին, նամակին ընկերացնելով քարտէս մը՝ իբրեւ աշխարհագրութեան դաս:

Իրողութիւնն այն է որ դատարանը 16 միլիոն փրանք տուգանքի դատապարտած է կայսրն ու թագաւորը, անոր համար որ չեն ներկայացուցած իրենց գործառնութեանց հաշուապահութիւնը:

Ափսո՛ս տիտղոսներուն, որ 16 սանթիմ ալ չեն արժեր նման պարագաներու մէջ:

Կայսրն ու թագաւորը դիտել կուտան դառնօրէն.

— Մե՛նք որ մե՛նք փրկեցինք Արեւմուտքը Բիւզանդիոնի պարիսպներուն տակ եւ խաչակիրները՝ Կիլիկիոյ կիրճերուն մէջ:

Ասանկ է, արդէն, երախտամոռ աշխարհքը, որմէ դժգոհ են միշտ արդարն ալ, աւազակն ալ:

Մեր անունով, մեր իրաւունքներուն պահանջով ներկայացողը գէթ պատի՛ւ բերէր մեզի եւ ուրախութիւն պատճառէր:

ԱՐԱՋ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, ինչպէս միշտ, մեծ շուքով ոգեկոչուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը: Միակ միջադէպը եղած է Վորոշիլովի պաշտօնական ամպիոնէն արտաքսումը: Խրուշչեւ «դրուցած է» արեւմտեան լրագրողներուն հետ կրկնելով թէ չեն կառչած Դեկտեմբեր 31ի թուականին, Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագրին համար: Հիւլէական փորձերը պիտի շարունակեն եթէ միւսները սկսին: 50 մեկաթոննոց ռումբ չէ պայթեցուցած:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ համայնավար պարագլուխը՝ Էնվէր Հոճա յայտարարեց թէ Խըրուշչեւի ըրածը «Մաքիավելլիզմ» է:

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ միայն ութ ձայնի առաւելութեամբ վարչապետ ընտրուեցաւ այս անգամ: 258 ձայն ստացաւ (անհրաժեշտ էր 250 ձայն): Դէմ քուէարկած են 206 երեսփոխաններ, 26 ուրիշներ ձեռնպահ մնացած են:

ՆԱՄ լուծեց Ազգ. Ժողովը:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորին եղբայրը կ'ամուսնանայ Լիբանանցի նախկին վարչապետ (սպաննուած 1951ին) Սոհլի աղջըկան՝ Լամիա Սոհլի հետ: Հարսնիքը պիտի տեւէ երեք օր, երեք գիշեր:

ՔԻՒՐՏ ազգայնական պարագլուխ՝ Մուսթաֆա Բուզպարի իրաքեան Քիւրտիստան կը գտնուի միշտ, ըստ Փարիզի քրտական շրջանակներուն: Նոյն աղբիւրներու համաձայն Իրաքի Քիւրտերը կը շարունակեն իրենց կռիւը հակառակ իրաքեան ռմբակոծումներուն պատճառած հազարաւոր զոհերուն:

ԿԱԶԻՆ և ելեկտրականութեան գործադուլը որ տեղի պիտի ունենայ Երեքշաբթի պիտի տեւէ ժամը 6էն 17:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Հ. ՅՈՎ. ՄԸՍԸՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

———o———

ԽՄԲ. — «Այգ» կը հրատարակէ հետեւեալ տեսակցութիւնը Պէյրութի Ս. ժոզէֆ համալսարանին հայագիտական ամպիոնի վարիչ՝ բանասէր Հ. Յովհ. Մըսըրեանի հետ. —

Հ. Յովհաննէս Վրդ. Մըսըրեան անխոնջ պրպտող բանասէր մըն է : Հայութեան ծանօթ են տարիներու ընթացքին իր կատարած աշխատանքները արեւելեան դպրութեանց կաճառ, հայագիտական ամպիոն անուան տակ : Իր կազմակերպած հրապարակային սուլխներուն կը հետեւին Լիբանանի հայ մտաւորականներ : Մեր տեսակցութեան հարցում–պատասխանները կուտանք ստորեւ :

ՀԱՐՑՈՒՄ. — Համալսարանները բացուած են արդէն : Հայագիտական Ամպիոնը ե՞րբ պիտի բացուի եւ ի՞նչ գործունէութեան պիտի ձեռնարկէ այս տարի :

ՊԱՏ. — Ամպիոնին բացումը տեղի ունեցաւ Կիրակի՝ Նոյեմբեր 5ին : Առաջին նիւթը՝ Վիէննական Մխիթարեանց Հայագիտական դպրոցը : Ամէնուն ծանօթ է, թէ Սեպտեմբեր ամսուն Վիէննայի մէջ հանդիսաւոր տօնակատարութիւններ տեղի ունեցան, չորս յոբելեաններ՝ Վիէննայի վանքին : Բնականաբար, Ամպիոնիս պարտականութիւնն էր վերյիշեցնել Վիէննայի մէջ կատարուած հայագիտական մեծ ծառայութիւնը :

ՀԱՐՑ. — Վիէննայի հանդիսութիւններէն կրցա՞ծ էք լուսանկարներ ձեռք անցնել :

ՊԱՏ. — Այո, եւ զանոնք լուսապատկերներով ցոյց տուի դասախօսութեանս սկիզբը : Յետոյ Վիէննայի դպրոցին հայագիտական իւրաքանչիւր ճիւղի ռահվիրաները ցոյց տալէ ետք բնորոշեցի իւրաքանչիւր ճիւղի կապակցութեամբ հոն կատարուած աշխատանքը :

ՀԱՐՑ. — Սովորութիւն ունէիք, վերամուտին, տարւոյն ընթացքին վախճանած հայագէտներու մասին արտայայտուիլ : Այս տարի նման դէմք մը ունի՞ք :

ՊԱՏ. — Անշուշտ, պարտականութիւն է յիշատակել Պոլսոյ Պատրիարքը, Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը, որ վախճանեցաւ 1961 Յունիս 22ին, Պոլսոյ մէջ :

ՀԱՐՑ. — Դասախօսութեանց յայտագիրը ի՞նչ է այս տարի :

ՊԱՏ. — Նոր շրջան մըն է որ կը սկըսինք, երեք տարուան վրայ բաժնուած, որոնք ներկայ տարեշրջանին նիւթը պիտի կազմեն Հայոց ծագումէն մինչեւ 11րդ դար : Պատմութիւն, Մատենագրութիւն, Լեզու :

ՀԱՐՑ. — Այս նիւթերու շուրջ կրնա՞նք պզտիկ լուսաբանութիւն մը տալ :

ՊԱՏ. — Լեզուի մասին այս տարուան բուն նիւթն է հայ լեզուի նախապատմութիւնը : Ե. դարուն մեր լեզուն մեզի հաղորդուած է հայ գիրին շնորհիւ : Ձայն կոուան առնելով եւ բաղդատական մեթոտին դիմելով, պիտի բնորոշենք հայ լեզուին հանգամանքը : Բնականաբար, ստիպուած ենք իբր նախամուտ ներկայացնել լեզուաբանութեան սկզբունքները, որպէսզի արուած բացատրութիւնները դիւրըմբռնելի ըլլան ուսանողներուն :

ՀԱՐՑ. — Պատմութեան եւ մատենագրութեան ուսուցումը ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք :

ՊԱՏ. — Յարդ, կատարուած քննական խուզարկութեանց արդիւնքները համառօտ կերպով ներկայացնելէ ետք, պիտի ջանանք դէպքերու եւ դէմքերու ընդմէջէն ցոյց տալ հայ հոգին : Այս պատճառաւ է որ մատենագրութեան դասընթացքը անուանած ենք Պատմութիւն Հայ Մատենագրութեան եւ գաղափարական հոսանքներու : Եթէ չեմ սխալիր, այս կերպով է որ ուսանողը կրնայ աւելի դիւրութեամբ ըմբռնել եւ միտքը պահել հայ ազգին դարերու ընթացքին ունեցած կեանքը, եւ այդ կեանքին ընդմէջէն արտացոլող իւրայատուկ ոգին :

ՀԱՐՑ. — Միայն ուսանողնե՞ր կ'ընդունիք դասընթացքներուն :

ՊԱՏ. — Կրնան նաեւ գալ ազատ ունկնդիրներ, պայմանաւ որ յարատեւող ըլլան :

ՀԱՐՑ. — Ամպիոնին վերաբացումէն ետք հրապարակային կիրակնօրեայ ձեռնարկներ չէ՞ք նախատեսած :

ՊԱՏ. — Անշուշտ նախատեսած ենք : Առաջին սուլխը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 19ին : Պիտի ցուցադրենք լուսապատկերներով եւ բացատրութիւններով, մանրանկարիչ Գ. Աբրահամ Գուրղէնեանի պատրաստած Հայ Տարազին նկարները, զորս մեծ խնամքով եւ գունաւոր կերպով պատրաստած է արուեստագէտը :

Դեկտեմբերին պիտի ներկայացնենք Հայագիտական Հունձք խորագրով նոր լոյս տեսած մեծարժէք աշխատասիրու–թիւններ : Անշուշտ Նոր Տարին ալ իր հետ նորութիւններ կը բերէ :

Բաւարարուած հայագիտական ամպիոնի վարիչ Հայր Յովհ. Վ. Մըսըրեանի տեղեկութիւններէն հրաժեշտ առինք այն գոհունակութեամբ, թէ Պէյրութի մէջ ունինք հոգեւորական մը, որ կը հետեւի հայագիտական շարժումին եւ մեզ տեղեակ կը պահէ այդ մարզին մէջ կատարուած նուաճումներուն :

"ՍՈՒՐԲ" ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

———o———

Կարմիր Հրապարակի դամբարանէն Սթալինի արտաքսումը, բռնատէրին մահէն ի վեր՝ դէպքերու տրամաբանական հոլովոյթին մէջ արձանագրուած էր : Մալենքովն ալ մէջն ըլլալով, Սթալինի յաջորդներուն այն որոշումը, թէ նոր քաղաքականութեան մը պիտի հետեւին, ենթադրել կուտար, թէ սթալինական դիցաբանութիւնը ուշ կամ կանուխ լուծարքի պիտի ենթարկուի :

Այս անդառնալի փոփոխութիւնը ակներեւ դարձաւ 1956ին, երբ Խրուշչեւ նեղութիւն խնդրեց Սթալինի համար ամէնէն աւելի եղող անձէն՝ մասնչալ Թիթոյէն : Քանի մը շաբաթ ետք, Համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարին առջեւ, Խրուշչեւ կը կարդար իր հռչակաւոր տեղեկագիրը, որուն մէջ կը թուէր Սթալինի գործած անհամար ոճիրները : Բայց եւ այնպէս, Խրուշչեւ ոչ մէկ առեն պաշտօնապէս ընդունեցաւ այս տեղեկագրին հայրութիւնը՝ ձեռքի տակէ գայն ամէն տեղ բաժնելով հանդերձ :

Արդարեւ, Խրուշչեւ շատ փափուկ գործի մը լծուած էր : Մէկ կողմէ պէտք է քանդէր «սուրբ» Սթալինի պաշտամունքը, մատնացոյց ընէր անոր ոճիրներն ու ողբերգական սխալները, առանց սակայն միւս կողմէ վարկաբեկելու համայնավար վարչակարգն ու ղեկավարներու խմբակը (որոնց մէջ նաեւ նոյն ինքն Խրուշչեւ), որոնց հետ Սթալին գործակցած էր :

20րդ համագումարին առջեւ կարդացուած տեղեկագրին եւ Կարմիր Հրապարակի դամբարանէն Սթալինի մարմնին արտաքսումին միջեւ հինգ տարուան շրջան մը անցաւ : Եթէ պաշտօնավայրերէն հետզհետէ վերցուեցան Սթալինի դիմանկարները, բազմաթիւ պողոտաներ, քաղաքներ, արձաններ կան տակաւին, որ թարմ կը պահեն բռնապետին յիշատակը : Խորհրդային մամուլին կամ ճառերու մէջ պարբերաբար յարձակում կը գործուէր Սթալինի դէմ, բայց ան կը շարունակէր մնալ Խ. Միութեան պատմութեան մեծ եւ անհրաժեշտ դէմքերէն մէկը: Կ'ըսէին, թէ Խ. Միութեան մէջ ընկերվարութիւն կառուցանելու գլխաւոր մշակը եղած է, իր կեանքին մասնաւորաբար վերջին տարիներուն կատարած անարդարութիւնները պախարակելով հանդերձ :

Այժմ, Խրուշչեւ այս ձեւի բացատրութիւնն ալ ապաժամ կը նկատէ : Սթալինը կ'արտաքսէ դամբարանէն եւ յուշարձան մը կ'երտել կուտայ բռնապետին գոհերուն նուիրուած :

Թերեւս, զանազան պատճառներով, անհրաժեշտութիւն զգացած է սթալինական ապաղիցաբանութեան օրացոյցը կրճատելու : Ի վերջոյ, Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարին օրակարգի գլխաւոր նիւթը ո՛չ Պերլինի հարցը եղաւ, ո՛չ ալ կուսակցութեան նոր ծրագիրը, այլ՝ մնացող վերջին սթալինականներուն եւ սթալինական առասպելին հաշուեհարդարը :

«Հակակուսակցական» խմբակին դէմ ուղղուած բուռն յարձակումները թերեւս ուղղակի հետեւանք են Սթալինի անձին հանդէպ եղած պաշտամունքին հաշուեհարդարին, սակայն, միւս կողմէ, այս խմբակին գոյութիւնը կրնայ պատճառ դարձած ըլլար, որ Խրուշչեւ արագացնէ Սթալինը իր պատուանդանէն վար առնելու գործողութիւնը :

Այնպէս կը թուի, թէ Խրուշչեւ իր դիմաց գտած է սթալինականներու համախմբում մը, որ կը տարածուի Խ. Միութեան սահմաններէն դուրս : Համախմբումին մաս կը կազմեն «հակակուսակցական խմբակ»ը, Չինաստանի եւ Ալպանիոյ համայնավար կուսակցութիւնները, ինչպէս նաեւ աշխարհի ամէն կողմը ցրուած անհատներ :

Որպէս լաւ ռազմավար, Խրուշչեւ Խ. Միութեան մէջ ձգմեց սթալինականութեան դիցաբանական հիմունքները, այս բանը ըրաւ՝ առաւելագոյն ճշգրտութեամբ, խորհրդային ժողովուրդին կողմէ ստանալով առաւելագոյն քաջալերանք :

Արդարեւ, Սթալինը դամբարանէն վտարելու լուրը մեծ հրճուանքով լեցուցած է խորհրդային ժողովուրդը, որ չի քաշուիր բարձրաձայն արտայայտելէ իր ուրախութիւնը : Լաւագոյն փաստն է այս, թէ ժողովուրդը համաձայն է Խրուշչեւի քաղաքականութեան :

Թ. Ա. Թ.

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՃԻԷՐ

———

Թմբուկներու շարունակութիւնը՝ որոնք ի զէն կը հրաւիրէին զինուորները, կարմիր գլխանոցներով եւ տէգերով զինուած քաղաքացիներու խումբերը որոնք իր պատուհանին տակէն երգելով կ'անցնէին, զինքը կը նետէին ահուսարսափի մը մէջ, որուն կը յաջորդէր տեսակ մը զգայազերկ ջղայնութիւն : Իր մէջ ջղագարութիւնը երբեմն կը հասնէր տարօրինակ սատիճաններու :

Ամէլի կ'ունենար տեսիլքներ, որոնց պայծառութիւնը կը զարմացնէր իր շուրջիններ :

Գիշերները, արթուն կամ քուն վիճակի մէջ, կը շրջագայէր եւ այդ շրջագայութեանց ընթացքին կը լսէր հեռաւոր աղմուկներ, զոհերու հառաչանքներ : Երբեմն, ոտքի, կ'երկարէր իր բազուկը, եւ խաւարին մէջ ցոյց տալով ինչ որ անտեսանելի բան մը, կ'արտասանէր Ռոպեսբիէռի անունը :

— Երբեմն, կ'ըսէր իր քոյրը, նախազգացումներ ունի եւ դժբախտութեանց մարգարէութիւնը կ'ընէ :

Արդ, 9–10 Թերմիտորի գիշերը, մեծ մայրիկս եւ իր հայրը կը գտնուէին երկու քոյրերու սենեակը, եւ չորսն ալ, սատեւ կ խրար անցած, կը պատմէին օրուան ծանր անցուդարձերուն մասին եւ կ'աշխատէին անոնց վախճանը գուշակել. — Բռնակալին ձերբակալման հրամանը արձակուած է, առաջնորդած են զայն Լիւքսամպուր եւ հոն՝ զանազան մերժելով ընդունիլ զինքը տարած են ոստիկանութեան զբաղենեակը Օրֆեվրի քարափին վրայ, ասիա, Քոմիւնին կողմէ տարուած է քաղաքապետարան ...

Հո՞ն էր արդեօք տակաւին եւ ինչ ընկճուած կամ սպառնալից դրութեան մէջ :

Զօրսն ալ կը զգային մեծ անձկութիւնը եւ բան մը չէին լսեր, եթէ ոչ մերթ ընդ մերթ Անրիոյի պահակախումբի ձիաւորներու նժոյգներուն սմբակներուն դոփիւնը, որոնք կը թնդացնէին փողոցին սալայատակները :

Կը սպասէին, կը փոխանակէին երբեմն յուշի խօսք մը, կասկած մը, մաղթանք մը : Ամէլի լուռ կը մնար :

Յանկարծ մեծ ճիչ մը կ'արձակէ ան :

Առաւօտեան ժամը մէկ եւ կէսն էր : Ծռած հայելիի մը վրայ, անիկա կարծես կը դիտէր ողբերգական տեսարան մը, ու կ'ըսէր .

— Կը տեսնեմ ... կը տեսնեմ .... ինչ տժգոյն է : Արիւնը հեղեղի պէս կը հոսի անոր բերնէն եւ իր ակռաներն ու կզակը ջարդուած են ... Փառք, փառք տէրոջ .. Արիւն խմողը հիմա միայն իր արիւնն է որ պիտի խմէ ...

Վերջացնելով այս խօսքերը, զորս կ'արտասանէր կարօտի տարօրինակ եղանակով մը, սարսափի աղաղակ մը կ'արձակէ եւ կռնակի վրայ գետին կ'իյնայ ուշակորոյս :

Այդ նոյն պահուն, քաղաքապետարանի խորհուրդի սրահին մէջ, Ռոպեսբիէռ կը ստանար հրացանի այն հարուածը որ պիտի խորտակէր իր կզակը եւ վերջ պիտի դնէր Սարսափին :

Մեծ մայրիկս, որ զօրաւոր մաքի տէր էր, իր առանց այլեւայլի կը հաւատայ այս տեսիլքին :

9 Թերմիտորը կեանքը առնելի կը դարձնէ Լանքրի փողոցի փոքրիկ ընկերութեան : Մեծ մայրիկս շատ գոհ կը մընայ այս փոփոխութենէն եւ սակայն իրեն համար անկարելի կ'ըլլայ ոխ պահել Յեղափոխութեան մարդոց հանդէպ : Երբեք չէր հիացած անոնց վրայ — ինձմէ զատ ոչ ոքի հիացած էր — եւ սակայն ատելութիւն չէր սնուցաներ այդ մարդոց հանդէպ : Երբեք մաքէն չէր անցած անոնցմէ հաշիւ պահանջել իրեն տրուած վախին համար : Թերեւս անոր համար որ այդ մարդիկը երբեք ալ վախ պատճառած չէին իրեն երբեւիցէ : Եւ աւելին, անոր համար թերեւս որ մեծ մայրիկս Կապոյտ մըն էր, Կապոյտ մը՝ մինչեւ իր հոգիին խորը : Եւ ի՞նչպէս բսուած է, Կապոյտները միշտ ալ Կապոյտները պիտի ըլլան :

×

Այսուհանդերձ ճակատամարտի դաշտերու վրայ Տանժէ կը շարունակէր իր յաղթական ասպարէզը : Միշտ երջանիկ, անիկա իր փայլուն համարձակութեամբ կը գտնուէր իր բանակին գլուխը, երբ 1808 Ապրիլ քսանին, Ապենսպերկի կռիւին մէջ, սպաննուեցաւ թնդանօթէ մը արձակուած ռումբով մը :

Մեծ մայրիկս «Մոնիթէօր»էն իմացաւ որ այրի էր եւ թէ քաջ զօրաւոր Տանժէն «թաղուած էր դափնիներու ներքեւ» :

Ու մեծ մայրիկս կ'աղաղակէ .

— Ափսոս, այդքան գեղեցիկ մարդ մը :

Յաջորդ տարին, մեծ մայրիկս կ'ամուսնանայ Արդարութեան Նախարարութեան պաշտօնեաներէն Պ. Իփոլիթ Նոզիերի հետ, ուրախ ու զուարթ մարդ մը, որ առաւօտեան ժամը 6–9 եւ երեկոյեան ժամը 5–8 սրինգ կը նուագէր :

Այս անգամ իրական ամուսնութիւն մը կ'ըլլայ : Իրար կը սիրէին եւ արդէն երեխաներ չըլլալով, հանդուրժող կ'ըլլան իրարու :

Քարոլին կը ներէ Իփոլիթին իր յափշտակեան սրինգը, իսկ Իփոլիթ, իր կարգին, աչք կը գոցէ Քարոլինի թեթեւամտութեան : Ու երջանիկ կ'ըլլան :

Յօղացուէ կը տառապի մեծ հայրիկս, սակայն այդ բանը պատճառ չըլլար իր զուարթութեան եւ ոչ ալ արդէօք իր սրնգահարութեան : Ի վերջոյ ցաւը կը խեղդէ զինքը :

Ձայն չեմ ճանչցած, բայց իր նկարը ունիմ, ուր կը տեսնենք զինքը իր կապոյտ հագուստով, զանգուկի մը պէս գանգուր եւ դունչը կորսուած լայնածաւալ փողկապի մը մէջ :

— Մինչեւ վերջին օրս պիտի ցաւիմ իր վրայ, կ'ըսէր մեծ մայրիկս իր ութսուն տարեկանին, երբ արդէն տասնըհինգ տարիներէ ի վեր այրի էր :

— Իրաւունք ունիք, տիկին, կը պատասխանէր անոր վաղեմի բարեկամ մը, Նոզիէր լաւ ամուսինի մը բոլոր առաքինութիւնները ունէր :

— Այո, բոլոր առաքինութիւնները եւ բոլոր թերութիւնները միանգամայն, կը պատասխանէր մեծ մայրս :

— Ուրեմն, Տիկին, կատարեալ ամուսին մը ըլլալու համար թերութիւններ պէտք է ունենալ :

— Օհ, կը պատասխանէր մեծ մայրիկս ուսերը ցնցելով, պէտք չէ մոլութիւններ ունենալ ... եւ սակայն, մեծ թերութիւն մըն է ...

Մեծ մայրիկս մեռաւ 4 Յուլիս 1853ին, երբ ինըսունըմէկ տարեկան էր :

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(6 եւ վերջ)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

«ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Չեխ ծանօթ գրող Ֆրանց Քաֆքայի գործերը մեծ յաջող կը վայելեն ամբողջ աշխարհի վրայ, ի մասնաւորի Ֆրանսայի մէջ:

Իր բազմաթիւ վէպերէն երկու նշանաւորները՝ «Դղեակը» եւ «Դատավարութիւնը» վերածուած են թատերգութեան եւ քանիցս ներկայացուած ֆրանսական բեմերու վրայ:

Ֆրանսայի մէջ չեխ գրագէտին գործերուն մեծ հիացող մըն է Թէաթրը տը Ֆրանսի (Օտէոն) տնօրէնը՝ Ժան Լուի Պառօ, որ առիթը չի փախցներ Քաֆքայի գործերը բեմադրելու համար:

Տասնըչորս տարի առաջ, երբ տակաւին Ժան Լուի Պառօ չէր ստանձնած Ֆրանսայի Բ. Ազգային բեմին ղեկավարութիւնը եւ չունէր սեփական ու մշտական բեմ մը ուր կարենար ազատ թռիչք տալ իր թատերական այնքան բեղուն գործունէութեան, Սառա Պեռնարի բեմին վրայ յաջորդաբար ներկայացուց Քաֆքայի «Դղեակը» ապա «Դատավարութիւնը»: Տասնըչորս տարիներ ետք, Ժան Լուի Պառօ այս միջոցին Թէաթրը տը Ֆրանսի բեմին վրայ կը ներկայացնէ չեխ հեղինակին «Դատավարութիւնը», թատերգութեան վերածուած համանուն վէպէն, Անտրէ Ժիտի եւ նոյնինքն՝ Ժան Լուի Պառոյի կողմէ:

Քաֆքայի «Դատավարութիւնը» իր նիւթով, իր հոգեբանական բարդ ու խորթին հանգոյցով այլեւս դարձած է տեսակ մը արտայայտութեան ձեւ: Որեւէ [illegible] ու [illegible] պատահարի, որեւէ անհեթեթ ու սաղայելական դէպքի հանդէպ, որ մարդս կ'առաջնորդէ կործանման, այն պահուն երբ արտառոց զրպարտութեամբ մը կ'ամբաստանուի անմեղ մը որ չի կրնար ապացուցանել իր անմեղութիւնը, այդ պարագային խօսքն կ'ըսենք. «Քաֆքայի դատավարութիւն է ...»:

Նիւթը տանք՝ կարճ.—

Առաւօտ մը, իր սենեակին մէջ կուգան ձերբակալել Ժոզէֆը որ որեւէ յանցանք չէ գործած: Գոնէ առաջին ակնարկին այդպէս է երեւութապէս: Ոստիկանները զայն բանով մը մեղադրելու երեւոյթը ունին: Որեւէ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ այդ ոստիկանները պաշտօնն ունին այդ կերպ չարժելու: Եթէ ոչ ոճիր, ոչ յանցանք գոյութիւն կ'ունենար, միթէ՞ պիտի անհանգիստ ընէին արդարութեան պաշտօնեաները: Անոնք հոն են, եւ տակաւ արդէն յանցապարտութեան համանականութեան զգացումը կ'արթնցնէ: Պահ մը ետք, անոնք կը սկսին օրէնքէն ճառել: Ժոզէֆ ջղայնացած, կ'պղպղկէ թէ չի ճանչնար օրէնքը ...

— Այդ պարագային, կ'առարկեն օրէնքին մարդիկը, ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ թէ յանցաւոր չէք ...

Մեքենան լարուած է, խոլարշաւ վազք մըն է սկսած որ քիչ յետոյ պիտի վերածուի ահեղ փոթորիկի մը:

Անկարելի է մարդիկ ձերբակալել առանց որեւէ լուրջ պատճառի: «Ինչո՞վ կ'ամբաստանեն զիս» կը հարցնէ Ժոզէֆ, որուն կը պատասխանուի.— «Եթէ կ'անգիտանաք թէ ինչո՞վ կ'ամբաստանեն ձեզ, ապա ուրեմն ի՞նչպէս կրնաք վստահ ըլլալ ձեր անմեղութեան... Մնաց որ մարդը միշտ ալ բանով մը յանցաւոր է .. Արդարութենէն անկախ ոչինչ կայ... փախուստը հաւասար է խոստովանութեան մը ...»:

Իր բարեկամներուն եւ ազգականներուն ներկայութեան դժբախտ կասկածելին ի վերջոյ կը շփոթի: Մարդիկ կը սկսին իր ականջին շշնջալ. «Աւելի լաւ է խակոյն խոստովանիլ... »: Սակայն ի՞նչը խոստովանիլ: Ոստիկանները, արդարութեան պաշտօնեաները, իր փաստաբանը, նոյնիսկ զինքը դատող դատաւորները՝ որոնք լրիւ տեղեակ են իր գործին, ոչինչ կրնան գտնել զինքը վերջնականապէս յանցաւոր նկատելու համար: Իր հօրեղբայրը, նոյնպէս դատաւոր մը, կ'ըսէ իրեն. «Եւ սակայն, դուն յանցաւոր չես...»: Ի վերջոյ կը յայտարարէ թէ ինք այդ մասին ոչինչ գիտէ վստահօրէն եւ ... սկսած է իր կարգին կասկածիլ իր անմեղութեան վրայ:

Եւ վերջին բառ մը կ'արտասանէ, սրտակեղէք աղաղակ մը՝ «Արդարութեան դէմ ոչ մէկ զէնք գոյութիւն ունի ... » — Ու կը դատապարտեն զինքը: Այդ պահուն, ամէն ինչ կը շրջի: Իր դահիճները, հանդարտ խղճով մը կ'ըսեն. «Քու յանցանքիդ ապացոյցը պատիժիդ մէջ չէ՞ արդեօք ...»:

Վարագոյրը կ'իջնէ:

Քաֆքայի այս գործը, ինչպէս կը տեսնենք, կը շօշափէ հոգեբանական բարդ խնդիր մը: Իր երկը հիմնուած է նաեւ ընկերային, քաղաքական, փիլիսոփայական եւ կրօնական հարցերու վրայ: Չեխ գրագէտը մարտահրաւէր մըն է որ կ'արձակէ դէպի մարդկային արդարութիւնը, որուն խեղանդամ վազքին զոհ կ'երթան յաճախ այնքան անմեղներ:

Բեմական էֆէքթերու գործը չէ Քաֆքայի «Դատավարութիւնը»: Հոն չկան բանաստեղծական ֆրազներու շարքեր, սակայն, այնտեղ իւրաքանչիւր բառին տակ թաքնուած է դաս մը՝ մեր օրերու մարդկութեան համար:

Ժան Լուի Պառոյի բեմադրութիւնը արժանաւորապէս կը դրսեւորէ չեխ գրագէտին այս թատերակին ամբողջական արժանիքը:

Թէաթրը տը Ֆրանսի դերասանները, առանց բացառութեան, մեծ բաժին մը ունին այս պատուաբեր աշխատանքին մէջ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱԼԱԳԵԱՆ ԵՊԻՍԿ. Ի ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարիներէ ի վեր Փօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը, հաւատարմօրէն կը յարգէ յիշատակը անբասիր և ժրաջան իր առաջնորդին, Հանգուցեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալագեանի, հոգեհանգիստ կատարելով Փօմոնի մէջ:

Մարսէյլի արուարձաններու եկեղեցական մարմինները երախտապարտ են անոր, որովհետեւ անոր ջանքերով էր որ կանգնեցան այն բոլոր եկեղեցիները, որոնք գոյութիւն ունին այսօր: Հոկտեմբեր 29ի Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ իր մահուան 27 տարելիցին առթիւ: Կէսօրէ ետք կազմակերպուած էր այցելութիւն մը, Նորակառոյց շիրիմ-դամբարանին: Իր յիշատակը յարգողներ փութացած էին ներկայ գտնուիլ: Գերեզմանատան մէջ միակն է հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած դամբարանը: Հոգեհանգստեան արարողութենէն առաջ դամբարանին վրայ զետեղուեցաւ Փօմոնի զարդաց Դասուն կողմէ բերուած ծաղկեպսակը:

Հմայեակ քահանային երկու խօսքէն ետք, Թոքաթի Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ շնորհակալութեան երկու խօսք ըսաւ Պ. Յ. Մկրեան բոլոր անոնց, որոնք սատարեցին դամբարանին շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս: Պ. Յ. Նիկողոսեան իր կարգին երկու խօսքով ներկայացուց Պալագեան եպիսկոպոսը որպէս շինարար առաջնորդ եւ անբասիր հոգեւորական:

Տէրունական աղօթքէն ետք ներկաները մեկնեցան գերեզմանէն իրենց հետ տանելով հանգուցեալ եպիսկոպոսին բարի յիշատակը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

« ՌՈՒՍ – ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ »

Լոյս տեսաւ գրականագէտ Գուրգէն Յովնանի «Ռուս – հայ գրական կապերը, 19րդ – 20րդ դարում» մեծածաւալ աշխատութեան առաջին գիրքը, բաղկացած երկու մասէ: Առաջին մասին մէջ հեղինակը կ'անդրադառնայ 19րդ դարու առաջին յիսուն տարիներու ռուս – հայ գրական եւ մշակութային յարաբերութիւններուն եւ յիշատակելով այդ շրջանի ռուս գրողներէն մէկը՝ Ն. Կոկոլ, ցոյց կուտայ այս վերջինոյն ազդեցութիւնը հայ գրականութեան եւ թատերգութեան մէջ:

Գիրքին երկրորդ մասը նուիրուած է վաթսունական թուականներուն՝ Չերնիշեւսկի, Դոբրոլիւբով, Նեկրասով, որոնք մեծ դեր կատարեցին ռուսական գրականութեան մէջ: Փաստերով ցոյց կուտայ հայ մտաւորականութեան կապը այս մարդոց հետ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԹԱՂԵՑԻՆՔ

« Ամէնէն քարացած սիրտն ալ պաղ սարսուռ մը կը զգայ, ի տես կանանչ արեւի մը խաւարման: Եթէ նոյնիսկ անշնչացած մարմինը, ներկայացնէ համեստ գիւղացի մը, բանուոր կամ զինուոր ...»:

Զինուոր մըն է զոր թաղեցինք անցեալ օր՝ Ժան Քլօտ Մառուկեան, քսան տարեկան, որ կ'իյնար պատուոյ դաշտին վրայ այն հայրենիքին համար՝ որ բոլորին երկրորդ հայրենիքն է:

Անիէռի Սէն Ժոզէֆ եկեղեցին լեցուն էր ծայրէ ի ծայր եւ լուռ վիշտը համակած էր բոլորին սիրտերը: Ֆրանսայի պաշտօնական անձնաւորութեանց կողքին էին Հայեր, ընկերներ, սիրելիներ, բարեկամներ: Դագաղը կորսուած էր ճերմակ ծաղիկներու դէզի մը տակ:

Արարողութենէն առաջ, ֆրանսացի քահանան քանի մը խօսքով խարանեց մարդկութեան չարութիւնը և անհասկացողութեան ոգին, որոնց զոհ կ'երթային Ժան Քլօտի նման երիտասարդներ:

Լատին ծէսով արարողութենէն ետք, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ քահանան հոգւոց մը արտասանեց երիտասարդին վրայ:

Եկեղեցւոյ բակին մէջ, զինուորական ջոկատ մը պատիւները տալէ ետք, (դագաղը եկեղեցիէն դուրս առաջնորդած էին, ուսամբարձ, տարաբախտ երիտասարդին Նոր Սերնդական ընկերները), հրամանատարը կարդաց երիտասարդին տրուած արժանիքներու ցանկը (պատերազմական խաչ, զինուորական շքանշան): Ապա խօսեցան Ռազմիկներու Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչները: Առաջինը յիշեց թէ 1914էն ի վեր ֆրանսական եւ հայկական արիւնը միշտ միասին թափած է եւ խառնուած պատուոյ դաշտերուն վրայ, իսկ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը շեշտեց թէ իրենց ընկերը չեն թաղեր հողին մէջ, այլ անոր յիշատակը առյաւէտ կը պահեն իրենց սրտերուն մէջ: Ի վերջոյ հայկական եկեղեցական արարողութեամբ մը տարաբախտ երիտասարդին մարմինը գտաւ իր յաւիտենական հանգիստը:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Որքա՞ն ատեն է որ լուր մը առած չէք:

— Սանկ նանկ երեք տարին կ'անցնի:

— Անհոգ եղէք, երկուքն ալ ողջ են ու կը գտնուին Պուլկարիա:

— Արդեօք հանգի՞ստ են:

— Այո:

— Միթէ՞ հայրենեաց կարօտը քաշող մարդու մը համար հանգստութիւն կարելի է գտնել:

— Գործ... Օհ, տեսնելու էք այդ մարդը. բոլորովին անչուք ու աղքատ գիւղի մը մէջ քաշուած է ու նպարավաճառի խանութ մը ունի: Տիկինը բարձրագոյն վարժարան մը զրկած է: Իր միակ յոյսը, միակ մխիթարութիւնը, վերջապէս միակ հարստութիւնն այդ աղջիկն է: Իր աշխարհքը անոր վրայ կը դառնայ:

— Խեղճ Ռէս Մէլիք ... մրմնջեց Տէր Օհան հոգւոյն ամբողջ դառնութիւնը պատկերացնելով իր հրեշտակային կերպարանքին վրայ: Ըսէ թէ ներման արժանանար քեզի պէս:

— Միթէ՞ ես ներման արժանացած եմ:

— Հապա ի՞նչպէս ազատած ես:

— Ամենաբարին Աստուծոյ առաջնորդութեամբ:

— Ըսել է թէ՝ փախստակա՞ն մըն ես:

— Այո, փախստական մըն եմ:

— Կ. Պոլսո՞յ բանտէն:

— Ոչ, Ղարս Թարապլուսի թիարանէն ... ահա նշանս:

Ու թեւին շապիկը վեր առնելով ցոյց տուաւ այն նշանը զոր կ'ունենան թիապարտները չանհետանալու համար:

Տէր Օհան սարսուռով մը համակուած մօտեցաւ Վանականին ու ահա ինչ որ կարդաց անոր եռանկիւնաձեւ նշանին մէջ:

Ղարս Թարապլուսի Բերդ

— Օհ, զարշելի մարդիկ, մրմնջեց Տէր Օհան զզուանքով մը. տակաւ կ'ըսեն որ թիապարտը չկարենայ ազատիլ իրենց ձեռքէն, անանկ չէ՞:

— Կը թողում, որովհետեւ տակաւ իմ մէջս արդար վրէժ մը կ'արթնցնէ, Տէր Հայր: Կը թողում, որովհետեւ տակաւ չի մոռնար այն երախտագիտութիւնը զոր՝ Աստուծմէ ետքը՝ մարդու մը կը պարտիմ աշխարհքիս մէջ: Օ, տակաւ, մէկ խօսքով, բռնապետական Ռէժիմին մէկ բարբարոսութեան նշանն է զոր պիտի պահեմ որչափ որ նպատակիս չեմ հասած:

— Մարդո՞ւ մը ըսիր, ընդհատեց Տէր Օհան խորին հետաքրքրութեամբ մը:

— Այո:

— Ով է այդ մարդը:

— Ժամանակ պիտի գայ, որ դուք ալ պիտի ճանչնաք զինքը:

— Տէր Օհան չկրկնեց իր հարցումը՝ այս վերապահութենէն ետքը:

— Ինծի նայեցէք, Տէր Հայր, վրայ բերաւ Վանական, հանդարտ բայց ճնշուած ձայնով մը. կարելի չէ դաւաճան քահանան տեսնել:

— Կարելի է... բայց ի՞նչ պիտի ընես. նկատել տուաւ Տէր Օհան:

— Միայն թէ անոր դէմքը դիտել կ'ուզեմ:

— Խիստ լաւ, իրիկուան դէմ հոն կ'երթանք: Հիմա միասին ճաշելու երթանք:

Ու երկու բարի հոգիները պարտէզէն ելնելով հասան այն փողոցը, ուր կը գտնուէր Ռէս Մէլիքի քանդուած տունը:

— Կը նայի՞ս, փափսաց Տէր Օհան՝ դառնութեամբ մատնանիշ ընելով քանդուած տունին վիճակը:

— Այո, անիրաւութեան տեսարանն է այդ, թոթովեց Վանական՝ իր աչքառու արցունքը սրբելով:

Տէր Օհան չշարունակեց:

Տուն մտան ու ճաշեցին:

— Այս բոլորը մէկզի թողունք, Տէր Հայր, ըսաւ Վանական ճաշէն ետքը, հիմակ ծանր պարտականութիւն մը կայ զոր կատարելու խոստացած եմ չորս տարիներ առաջ, բայց բախտին չարաղէտ բերմամբ չեմ յաջողած:

— Ի՞նչ է այդ պարտականութիւնը, ընդհատեց Տէր Օհան:

— Ոհ, Տէր Հայր, Ռէս Մէլիք ասկից չորս տարի առաջ յանձնարարեց ինծի որ հոս գայի ու իր տանը մէջ պահուած դրամը հանելով իրեն տանէի, բայց, ինչպէս ըսի, բանտարկուեցայ ու չյաջողեցայ պարտականութիւնս կատարել: Այսօր կարելի չէ՞ այդ նպատակին հասնիլ:

— Ի՞նչպէս չէ... բաւական է որ գիտնանք ուր պահուիլը:

— Կարծեմ թէ՝ «մեծ սիւնին տակ, երկու քայլ հեռաւորութեամբ, փոս մը փորած ու դրամները թաղած եմ» ըսաւ Ռէս Մէլիք:

— Շատ աղէկ բարեբախտաբար մեծ սիւնին ուր ըլլալը չեմ մոռցեր: Անտարակոյս գիշեր կը կատարենք:

Ուրի՞նք վստահելի մէկը:

(Շար.)

Այրի Տիկին Աննիկ Պագրճեան եւ զաւակը՝ Արմենուհի, Պ. Աստուր Պագրճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պագրճեան եւ զաւակները (Պ. Այրէս), Ստեփան Պագրճեան (Պ. Այրէս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պագրճեան եւ զաւակը (Պ. Այրէս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Եաղճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Գարլօթիկ Մարգուանլեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Նեկտար Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Բարբութեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ջիւրիւքտիչեան եւ զաւակը (Լօզան), Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Ջիւրիւքտիչեան եւ զաւակները (Քարաքաս), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ջիւրիւկտիչեան (Քարաքաս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պագրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պ. Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան եւ զաւակները (Գահիրէ), Օր. Հ. Եաղուպեան (Աթէնք), Տէր Գալուստեան, Մինասեան, Մանուկեան, Օհանեան, Մանուէլեան, Գնաճեան եւ Արատ ընտանիքները (Կ. Պոլիս), եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԿ ՊԱԳՐՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 7ին, իր բնակարանը, 6 Պուլ. Ժան Ժօրէս (Պուա Քոլոմպ):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, այս Հինգշաբթի ժամը 13.45ին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պուա Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեորքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պասմաճեան, Մարի - Քրիսթին Ծառուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւակներուն, թոռներուն, եղբայրներուն՝

ԺԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

հոգիներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց փեսին, ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

ՓՕԼ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

յիշատակին:

Այս Կիրակի առաւօտ յետ պատարագի (ժամը 11.30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի, հանգուցեալ Տիկին Թամամ Սահակեանի մահուան առթիւ: Դրացիներու կողմէ ծաղկեպսակ մը առնելէ յետոյ մնացած 35 Ն. Ֆ. նուիրուած եկեղեցւոյս: Պուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյս, Նոր Սերունդին եւ Արծիւ Մարզական Միութեան: Արծիւ Մարզական Միութիւնը եկեղեցւոյս Պուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին տասնական Ն. Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Ս. Խոզիկեան հինգ Ն. Ֆ. եկեղեցւոյս:

Այս առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Մուրատ Սահակեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, պիտի մատուցուի քառասնից Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ՏԻԿԻՆ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի ծնեալ՝

R. ESNAULT

Officier de l'Instruction Publique

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հայրապետական պատուիրակ Գեր. Տէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ:

Կը հրաւիրուի իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը:

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Արտեմիս Ագպըյըգեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին, Սէն Մարթէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ կը մատուցուի՝

ՕՆՆԻԿ ԱԳՊԸՅԸԳԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ջաւարեան ենթակոմիտէի:

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին:

Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ:

Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ: Նուագ.— Ջեռնադաշնակ փոքրիկն Ճօշկունեան: Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի:

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրճեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ:

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին:

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սէֆրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ:

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՍԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով:

Մուտքը ազատ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Զինադադարի տօնի առթիւ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երկու Ընդհ. պատերազմներու նահատակուողներուն, նաեւ Եւրոպայի նախկին Առաջնորդ Երջանկայիշատակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տէր Հմայեակ Վրդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի հոգւոյն համար:

Պիտի պատարագէ Տէսինէն Տ. Վարդ քհնյ. Աւագեանը եւ պիտի կարդայ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի կոնդակը, Ս. Մեսրոպի նուիրուած, ժամը 2–4, պիտի այցելէ Շարվիյէօյի գերեզմանոցը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթական ձեռնարկներուն համար:

Պ. Արամ Յովհաննէսեան իր եղբօր Գառնիկ Յովհաննէսեանի, եւ քրոջ Քրիստինէ Կէօնէյմեանի հոգեհանգիստներուն առթիւ քսան Ն. Ֆ., Պ. Պետրոս Քիւրքճեան իր եղբօր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ քսան, Պ. Միհրան Ասլանեան երեսուն Ն. Ֆ.:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՅԻ

VAHÉ KATCHA

(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու:

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ:

Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Ն Ա Ր Թ

GALERIE VENDOEM

12, Rue de la Paix

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3էն 22

Ամէն օր բացի կիրակիէն, ժամը 10էն 12.30 եւ 14.30էն 19:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Սարգիս Պօղոսեան պիտի ներկայացնէ իր եօթներորդ պտոյտը Մարսէյլի ռատիոկայանէն, այս Շաբաթ, ժամը 12.25ին, արտասանելով հայերէն կտոր մը: Նոյն օրը, ժամ 13.30ին հեռատեսիլէն էսքալ օ Սօլէյլ, յայտագիրի ընթացքին: Պիտի արտասանէ երեք կտոր՝ ֆրանսերէն:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

«Ընթերցումներ բոլորին համար» յայտագրին գլխաւոր կազմակերպիչներէն՝ Փիէր Տէկրուի կորսնցուցած ըլլալով իր մայրը, նախապէս յայտարարուած «Զրոյցը» Վիքթոր Կարտոնի հետ յետաձգուեցաւ վերջին պահուն: Նոր թուականը կը հաղորդենք յետագային:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ

ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:

500 էջ

13 Hors–Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կրթական մարմնին:

Գին 12 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար:

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան

ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱԶԴ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան:

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի:

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային Դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի ժամը 14էն 16, Մշակոյթի տունը՝

17, Rue Bleue, Paris (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 10 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9251 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5052

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՐՈԲԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Մոսկուայի ԻԲ. Համագումարի Հոկտ. 21ի երեկոյեան նիստին մէջ երկար ճառ մը խօսած է Հայաստանի կոմկուսի կեդրոնի առաջին քարտուղար Զարոբեան, փառաբանելով Թանկագին ընկեր Նիկիտա Սերգեեւիչ Խրուշչեւը, յիշելով որ անիկա Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ Երեւան այցելեր էր անցեալ Մայիսի սկիզբը։

Մինչ ամէն մարդ այն ատեն ակնդէտ կը սպասէր, որ Թանկագինը իր պայուսակին մէջէն մեր մինուճարին համար թերեւ նուէր պիտի հանէր Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, անիկա յուսախաբ ըրած էր բոլորը՝ քննադատական խօսքեր ուղղելով Հայաստանի պատասխանատու վարիչներուն, որոնք լաւ չէին աշխատած «եօթնամեայ պլան»ը իրագործելու համար։

Խրուշչեւի այցելութենէն վերջ Հայաստանի բանուորները, կոլտնտեսականները, մասնագէտներն ու գիտնականները սկսեր են աշխատիլ «էլ աւելի մեծ եռանդով ու խանդավառութեամբ»։ Ա՛յն աստիճան, որ անոնք «Ռեսպուբլիկա»յի արդիւնաբերութիւնը գերակատարեր են ժամկէտէն առաջ։ Գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներն ալ «անեղծագործական խանդավառութեամբ» կ՚աշխատին եղեր եւ հակառակ այս տարուան անբարենպաստ կլիմայական պայմաններուն, որոշ մթերքներու արտադրութիւնն ու անոնց վաճառքը պետութեան՝ աւելցեր են։

Հայաստան դարձեր է «բարձր զարգացած արդիւնաբերութիւն, մեքենայացուած գիւղատնտեսութիւն, առաջաւոր գիտութիւն ու կուլտուրա ունեցող ծաղկուն ռեսպուբլիկա»՝ շնորհիւ խորհրդային երկիրներու, «եւ առաջին հերթին ռուս մեծ ժողովուրդի անգնահատելի օգնութեան»։

Զարոբեան, հետեւելով բոլշեւիկներու սիրելի մեթոտին, ստուգումը անկարելի վիճակագրական թիւեր կը յիշէ՝ Հայաստանի այսօրուան վիճակը բաղդատելով ... կէս դար առաջուաններն հետ։ Բոլշեւիկեան հայերէնով կ՚ըսէ թէ «1961 թուականին արդիւնաբերական արտադրանքի արտադրութեան ծաւալը աւելի քան 70 անգամ գերազանցեց 1913 թուականի մակարդակը։ Արդիւնաբերութեան աճի միջին տարեկան տեմպը յետպատերազմեան տարիներին կազմեց մօտաւորապէս 15 տոկոս ռեսպուբլիկայում արագօրէն զարգանում են գունաւոր մետալուրգիան, քիմիական, էլեկտրատեխնիկական, հաստոցաշինական, սարքաշինական, ռատիոէլեկտրոնային եւ արդիւնաբերութեան ժամանակակից այլ ճիւղեր»։

Հայաստանի ճարտարարուեստը ա՛յնքան զարգացեր է, որ «մեքենաներ եւ սարքաւորումներ» կ՚արտածէ դէպի Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի 37 երկիրները։ Իրաքին կ՚օգնէ «էլեկտրատեխնիկական արդիւնաբերութիւն ստեղծելու գործում»։

Ներկայիս Հայաստան դարձեր է «համատարած էլեկտրիֆիկացման երկիր»։ Մարդ գլուխ «էլեկտրաէներգիայի արտադրութիւնը 1960 թուականին կազմած է 1478 կիլովատ ժամ, այսինքն աւելի քան Իտալիայում, Ճապոնիայում, Դանիայում եւ կապիտալիստական այլ երկրներում»։ Թուրքիայէն 15, Իրանէն 32 անգամ աւելի է եղեր «էլեկտրաէներգիայի արտադրութիւնը բնակչութեան մէկ շնչի հաշուով»։

Այս չէ ամէնը։ Հայաստանի մէջ «իւրաքանչիւր տասը հազար բնակչին ընկնող ուսանողների թիւը զգալիօրէն աւելի է, քան Ճապոնիայում, Ֆրանսիայում եւ Իտալիայում, ինչպէս նաեւ վեց անգամ աւելի քան Թուրքիայում եւ 15 անգամ աւելի քան Իրանում» (Սով. Հայաստան, 24 Հոկտեմբեր)։

Բնականաբար այս բոլորը ո՛չ թէ հայ ստեղծագործ եւ շինարար ժողովուրդի չարչրկաշ աշխատանքին եւ ճակտի քրտինքին արդիւնքն է, այլ բոլշեւիկեան վարչաձեւի, «մարքսիզմ - լենինիզմի մեծ գաղափարներ»ուն շնորհքը, ըստ Զարոբեանի։

Կոմկուսի առաջին քարտուղարը դեռ ուրիշ բաներ ալ կ՚ըսէ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

ՓՈԹՈՐԿՈՏ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Քորսիքայէն մեկնելէն առաջ, տը Կոլ նոր ճառ մը խօսեցաւ Այաչիօ, Փլաս Ֆոշ։ Պաշտօնական անձնաւորութեանց մէջ, բացակաները շատ են։ Աչքի կը զարնէ Փասքալ Առիկիի բացակայութիւնը։ Երեսփոխանը ինք խնդրած էր որ չհրաւիրուի։ Նահանգային ժողովին անդամներուն կէսը միայն ներկայ է։ Թաղապետական խորհուրդի նախագահը կ՚ըսէ տը Կոլին «կը մաղթեմ որ ձեր գալուստը արագացնէ քորսիքական հարցին լուծումը» եւ տը Կոլ կը պատասխանէ. — «Ձեր նահանգը անկումի ճամբուն վրայ չէ, բայց անտարակոյս հարցեր կան որոնք յատուկ են ձեր դիրքին եւ որոնց համար յատուկ լուծումներ պէտք են»։

Փլաս Ֆոշի ճառին ընթացքին, ծափահարութեանց տարափի մը կ՚արժանանայ երբ կ՚ըսէ «Պէտք է որ հայրենիքը մասնաւոր բան մը ընէ Քորսիքայի համար»։ Ծափահարութիւնները կը նուազին, կը գրէ Լը Մոնտի թղթակիցը երբ Նախագահը երկարօրէն կը ծանրանայ Ալժերիոյ հարցին վրայ։ Բայց ծափերը կը վերսկսին երբ տը Կոլ կ՚ոգեկոչէ «յիշատակները որոնք ձերն են, որոնց մեծագոյնն է ան որ եղաւ մեր կայսրը»։

Այս եզրակացութեան յանգելէ առաջ, տը Կոլ կրկնած էր Ալժերիոյ մասին ինչ որ ըսած էր Պասթիայի մէջ։ Ինքնորոշումէն պիտի դուրս ելլէ նոր պետութիւն մը՝ ալժերական պետութիւնը։ Նախքան այս, անհրաժեշտ է որ համաձայնութիւն մը գոյանայ կառավարութեան եւ ալժերացի քաղաքական դէմքերու միջեւ, գլխաւորաբար ըմբոստութեան ներկայացուցիչներուն որոնք, շեշտեց տը Կոլ «իրենց հետ ունին ալժերացի ժողովուրդին զգացումներուն մեծամասնութիւնը»։

Թուլոնի ճառին մէջ տը Կոլ կոչ ըրաւ այն Ֆրանսացիներուն, «որոնք ծովուն այս կամ այն կողմը կը շարունակեն չեմ գիտեր ինչ երազ մը, չեմ գիտեր ինչ վատառողջ փառասիրութիւն մը, չեմ ընդունիր ինչ որ բացայայտ է, այսինքն ազգային միանականութեան գերազոյն ուժը։ Ասոնց կ՚ըսեմ որ միանան երկրին իր յոյսին, իր հաւատքին եւ իր կամքին մէջ։ Ուր որ ալ ըլլան պէտք է Ֆրանսայի ծառայեն»։

ՓՈԹՈՐԿՈՏ ՆԻՍՏ ՄԸ

Ազգ. Ժողովին մէջ փոթորկոտ նիստ մը տեղի կ՚ունենար որ ալժերական պիւտճէին սահմանները կ՚անցնէր եւ ալժերական քաղաքականութեան դատապարտութիւնը կը դառնար։ Քննադատութիւնները տարածուած են նոյնիսկ «Հաւատարիմ» հոսանքներու մէջ, այսպէս Ժողովրդական Շարժումի անդամ՝ Կապրիէլ Տոմենէք կը յայտարարէ.«Խուլ եւ կոյր բոլոր բացայայտքներուն, Պետութեան ղեկավարը յամառօրէն կը շարունակէ իր ճամբան որ միայն Ալժերիոյ կորուստին կրնայ առաջնորդել»։

Առաջին անգամ ըլլալով բացէ ի բաց կը խօսուի Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան մասին։ Կը խօսուի նաեւ գըլխաւոր նիւթին մասին որ առիթ տուած է այս վիճաբանութեանց բայց Տոմենէք կը շեշտէ. «Կը մերժեմ քուէարկել վարկեր օտար պետութեան մը, ուր այն Ֆրանսացիները որոնք պայուսակին չառնեն դագաղ մը պիտի առնեն։ Պէտք է անմիջապէս դադրեցնել պաշտօնական կամ գաղտնի բանակցութիւնները եւ ըսել թէ Ալժերիան միշտ ֆրանսական է եւ ըմբոստութիւնը օրէնքէ դուրս է»։

Միջամտութիւնները կը շարունակուին այս ոճով, բեմ կը բարձրանայ՝ Ժորժ Պիտօ։ «Ինչ որ մեզմէ կ՚ուզուի այն է որ ալժերական հանրապետութեան պիւտճէն քուէարկենք», ապա Պիտօ կը յիշէ տը Կոլի եւ Տըպրէի (երբ այս վերջինը միայն ծերակուտական էր) յայտարարութիւնները։ Կը խօսի նաեւ Ֆարէսի մասին որ վերջերս ձերբակալուեցաւ իբրեւ ֆելլականներու դրամի հայթայթիչը։ «Տարին յիսուն միլիառ կը ղրկէր Ֆելլականներուն, որպէսզի Ֆրանսայի զաւակները սպաննեն։ Եւ տակաւին Պ. Նախարար, բախտաւոր էք ձեր անբախտութեան մէջ որ ձեր կողքին չէ այսօր, իրբեւ կառավարութեան անդամ, որուն յանձնուած ըլլայ Ֆելլականներու հետ յարաբերութիւնները։ Արդէն ձեր կողքին պիտի չըլլար, ձեր տեղը պիտի ըլլայ»։ Եւ Պիտօ կ՚եզրակացնէ. երկար ծափահարութիւններու մէջ.— «Պարզած պատճառներուս պատճառաւ պիտի չըքուէարկեմ այն ծրագիրը զոր Պ. Ժոքս ստիպուած է մեզի ներկայացնել յանուն երկու բացականերու՝ Ֆերաթ Ապպաս եւ Պեն Խետտա»։

Նիստը կը շարունակուի միշտ փոթորկոտ, «Ֆրանսական Ալժերիա»կը պոռան շատեր, ի վերջոյ Ժոքս կը պատասխանէ վերյիշելով ինքնորոշման սկզբունքը, բայց Պիտօ կը պոռայ.— «Տը Կոլ ըսաւ Քորսիքայի մէջ որ Ալժ. Ազատ. Ճակատի հետ համաձայնութիւն մը պիտի կանխէ ինքնորոշումը ինչ որ ձեր ըսածին ճիշդ հակառակն է»։

Ի վերջոյ պիւտճէն քուէարկուեցաւ 138ի դէմ 332 ձայնով (543 միլիառի վարկ)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ յայտարարեց թէ ցորչափ աշխարհի ապահովութիւնը վտանգուած չէ Ամերիկա հիւլէական իր փորձերը պիտի չսկսի, քաղաքական եւ հոգեբանական պատճառներով։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վերջնական արդիւնքներն են.— Ազգային Միութիւն (Քարամանլիս) 176 աթոռ, Կեդրոն՝ 100, ծայրայեղ՝ ձախ՝ 24։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին եւ իշխան Ֆիլիփ Ղանա մեկնեցան հակառակ պատահած դէպքերուն։ Ծանօթ է որ Ն՚Քրումայի վարչաձեւը շատ ժողովրդականութիւն չունի եւ Անգլիացիները մտահոգ են իրենց Թագուհիին կեանքին համար բայց Սանտիսի տուած զեկուցումը, Աքքրայէն վերադարձին լաւատես էր եւ արքայական ամոլը Աքքրա գնաց։

ՓԼԱՍԹԻՔ 21 ռումբեր պայթեցան Ալժէի մէջ 7 հատ ալ Փարիզի մէջ, Զորեքշաբթի գիշեր։

ՔԵՆԻԱԹԱ դիմում ըրաւ Մեծն Բրիտանիոյ որ Քենիան անկախութեան տիրանայ Փետրուար 1ին։

ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԻՆՉՊԷ՛Ս ԿԸ ՏՕՆԵՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

*

Հանրապետության Տոնին գիշերը Թաքսիմի մէջ եւ Անկախության Պողոտային վրայ պատահած դէպքերուն առթիւ, Ջեթին Ալթան հետեւեալը կը գրէ *Միլլիյէթի* մէջ.

Մթնոլորտի մէջ ազգային խանդավառութենէ մը աւելի 6–7 Սեպտեմբերը յիշեցնող թեթեւ հոտ մը կար։ Կառքերու օթօպիւսներու վրայ կը ցատկէին, ապակիները կը կոտրէին, աւելի գէշը՝ կառքերու բաց պատուհաններէն վառած վիճակի մէջ հրթիռներ, սիկարէթներ կը նետէին, կնոջական ճիչեր, այրերու հայհոյանքներ կը բարձրանային կառքերէն։ Այդ ամբոխին առաջնորդները «Դրօշակ, դրօշակ» կ՚աղաղակէին։ Կարծես այդ վայրագ ամբոխին յանձնուած էր ուրիշներու հայրենասիրութիւնը հակակշռելու պաշտօնը։

Ազգային խրախճանութեան արդարացումին հոմարգելին ետեւ, աջ ու ձախ յարձակող, կիները, աղջիկները անհամեստ ընողները պողոտաներու վրայ կը ցուցադրէին տգեղութիւն մը, անքաղաքակրթութեան մը ամէնէն ստորին ցոյցը, զոր հարիւր հազար դրօշներ չէին կրնար պարտկել։

Ոչ ոք, ոչ մէկ երկրի մէջ ոչ մէկ տօնակատարութեան կամ խրախճանութեան առթիւ այսպիսի դատարկապորտներու յարձակում տեսնուած է։

Ցամբօրէն, վտանգաւոր նորոյթ մը ծայր տալ սկսած է։ Երբ առիթը գտնեն, անծանօթ դատարկապորտներ իբր թէ յանուն երիտասարդութեան հայրենակիցը թալանելու պատրաստ վիճակ մը կ՚որդեգրեն, եւ Թրքական դրօշը ասոր գործիք ընել կը ջանան։ Ամէն առիթով ինքզինքը կը յիշեցնէ վտանգ մը որ ատենէ մը ի վեր կը սպառնայ Պոլսոյ եւ իր առաջին ցոյցը կատարեց 6–7 Սեպտեմբերին։

Ասոնց աղբիւրը Պոլսոյ իւրայատուկ դատարկապորտներու բոյներէն դուրս կը գտնուի։ Դատարկապորտը անոնց ըրածը չըներ, այդ վայրագութիւնը ցոյց չի տար։ Ատենը հասած է այս սքանչելի քաղաքը մաքրելու շատ պղտոր ամբոխէ մը։

Պոլիսը կը հեռանայ ըլլալէ քաղաք մը, ուր պարկեշտ մարդիկը հանգստօրէն կը շրջին, ապահովութեամբ կը տօնեն իրենց պայրամները, կրնան դուրս ելլել առանց հազար անգամ դղջալու։

×

Նոյն առթիւ Հայրի Ալփար կը գրէ *Տիւնեայի* մէջ.—

Անկախութեան պողոտային վրայ ամէնօրեայ դատարկապորտութիւնը տօնական գիշերները համատարած յարձակողականութեան կը վերածուի։ Քաղաքին այլ թաղերուն մէջ յատկապէս կնոջ մը, աղջկան մը շրջիլը քաջութեան խնդիր դարձած է։ Գրեթէ կորիճութիւն է հանրային վայրերու, զբօսարաններու մէջ հանգիստ նստիլը։ Գողութիւնը, մանուկներու առեւանգումը, հասարակ դէպքերու բնոյթ կը կրեն այլեւս։ Անատոլուի մէջ ալ կուսակցականներու վրայ յարձակումներ, Թրքական դրօշը գետին նետելու դէպքեր կը պատահին։ Թուրքիան ռամկավարութենէ առաջ, ինչքի եւ կեանքի ապահովութեան խնդրին հետ դէմ առ դէմ կը գտնուի։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հանրի Սփէր (Եդուարդ Պասմաճեան) լոյս ընծայած է իր երկրորդ ֆրանսերէն գիրքը(*)։ Առաջին հատորը, որուն մասին արտայայտուած էինք այս սիւնակներուն մէջ եւ ուրիշ թերթեր ալ արտատպած էին, յուշատետր մըն էր նուիրուած ինքնակենսագրութեան, որուն մէջ կուզային թափուիլ նաեւ, իբրեւ աւազանի մը մէջ, յուշեր, գրական եւ իմաստասիրական խորհրդածութիւններ եւ տպաւորութիւններ, զորս կրած էր հեղինակը իր գրական թափառումներու ընթացքին։

Այս երկրորդ հատորին մէջ չենք հանդիպիր կենսագրական տողերու, բայց հոն կը գտնենք գրական եւ մտաւորական կենսագրութիւնը, այսինքն բոլոր այն աղբիւրները, հեղինակութիւնները, մէկ խօսքով ուսուցիչներն ու ուսուցչապետները, որոնց հետեւած է ան ուսանողական տարիներուն, իր նոր գիրքին համար բաւական խրթին, վերացական խորագիր մը ընտրելով՝ «Դիալեկտիկ տը լ'Ենփրէսի», զոր կարելի է թարգմանել «տարտամութեան կամ անորոշութեան գաղափարաբանութիւնը»։ Քիչ մը աւելի ընդլայնելով այս մեկնաբանութիւնը, կարելի է ըսել թէ ամէն ինչ որ գաղափարներու զուտ, անխառն զարգացումին կը նպաստէ, ինչ որ վիճաբանութեան եւ խօսակցութեան արուեստին յատուկ է, վերացականօրէն դիալեկտիկի կալուածին կը պատկանի։

Առաջին հատորին մէջ աւելի զգոյշ տողերով կը մօտենար բազմաթիւ հարցերու։ Նոր հատորին մէջ վարանումներ եւ երկչոտութիւն գրեթէ չկան։ Աւելի համարձակ կը յայտնէ աշակերտի իր հարցումները։ Առաջին իսկ տողերով ան կը մատնէ ծանր եւ վտանգաւոր հարցումներու քանի մը, որոնց պատասխանները գիտէ թէ պիտի չունենայ, որքան ալ բազմաթիւ աղբիւրներու դիմէ եւ դռներ բախէ։

Բոլոր իմաստասէրներու խորհրդածութիւններուն եւ դիալեկտիկին յաւիտենական նիւթը կազմած են ընդհանուր կերպով ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը. — Տիեզերքի այս անկիւնին մէջ մարդ էակը մոլորած է, առանց գիտնալու թէ ինքը ո՞վ հոն դրած է եւ ի՞նչ ընելու համար եկած է։

Այն ինչ որ մտաւորական իր պրպտումներուն, տարտամութեան եւ հակակերպող գիտակցութեան եղրակացութիւնը պիտի ըլլար, առաջին իսկ տողերով կը ներկայացնէ ընթերցողներուն. — Մեր գիտական յայտնութիւնները, գիւտերը, մեքենաները, հնարքները, հրաշալի իրագործումները չեն անհետացներ կամ չեն փարատեր այն խորհրդաւորութիւնը, որ կը սաւառնի մարդկային սեռին, մարդկային ճակատագրին վրայ, տիեզերքի այս անկիւնին մէջ իրեն վիճակուած դերին մասին։

Այս նպատակով է որ կը նկարագրէ, կը վերլուծէ, կը բորբոքի, յաճախ ինքզինքը սանձելով, միշտ մտածումին տիրապետութեան տակ, բայց նաեւ միշտ աշխատութեան մը գիտակցութիւնն ունենալով։

Ինչպէս առաջին, նոյնպէս երկրորդ գիրքին մէջ կայ յիշատակութիւնը բազմաթիւ հեղինակութիւններու, գրական, գիտական, իմաստասիրական, գեղեցկագիտական եւ բարոյագիտական։ Առաջին կարգի վրայ կուգան ի հարկէ Ֆրանսական իմացականութեան առաջնակարգ տիտանները։ Բայց միջազգային օտար դէմքերու յիշատակութիւնը նոյնպէս ուշագրաւ է. — Լ. Թօլստոյ, Շէյքսփիր, Օսկար Ուայլտ, Նիցչէ, Մաքիավէլ, Վակնէր, Բիւլէնս, Տօսթոեէվսկի, Նօվարիս, Սէրվանթէս, Այնշթայն, եւն.։ Յաճախ կանգ կ'առնէ մէկ կամ միւս անունին առջեւ եւ կը յիշէ իր ուսուցչապետներուն դասերը, դուք ըսէք, ամէն մէկուն դիալեկտիկը, միշտ աչքի առջեւ ունենալով ժամանակի, անհատի, միջավայրի եւ տարիքի հետ փոփոխական, մարդկային պայմանները։ Ինչպէս նաեւ իր էութեան ժամանակաւոր նկարագիրը, որուն հիման վրայ կը հաստնցնէ իր գաղափարները, չկարենալով հաշտուիլ վախճանականութեան հետ։

Այն ծանօթութիւնները, ըսենք դասերը, որոնց հետեւած է, կրցած է հարազատօրէն արտայայտել, նախապէս խորհրդածելով անոնց մասին։ Իր կարգին պիտի աւելցնէր անոնց վրայ, վստահութեամբ, գիտակցութեամբ եւ հաւատքով այն քիչը որ միտքը պահած պիտի ըլլար ուսման շրջանէն դուրս անհատական աշխատանքով եւ ընթերցումներով, ապացոյցը տալով որ ան պահած է իր վստահութիւնը մեծ հեղինակներուն հանդէպ։

Շատ անգամ ուսանողական շրջանէն ունեցած իր վերապահումները կը կրեն գրական քննադատութեան տպաւորութիւններ, զորս կը ներկայացնէ աւելի ինքնավստահութեամբ։ Այսպիսի էջեր կը պարունակէ մանաւանդ այն հատուածը, որուն վերնագիրն է «բացարձակին հոգեբանութիւնը» գրուած՝ 1959ին, եւ որուն մէջ բազմաթիւ էջերով կը հետեւի գաղափարներու զարգացման, նոյնիսկ հին դարաշրջաններու նկարչական արուեստի ներկայացուցիչներուն գլուխգործոցները նկատի ունենալով։

Յաճախ կը տարուի կեանքի եւ մահուան բարդ առեղծուածներուն, բանաստեղծութիւնը ընդունելով միակը թերեւս անիրական, վերացական իրականութիւնը, ընդունելով մէկտեղ մարդկային էակին կարողութիւններուն սահմանափակութիւնը։

Հանրի Սփէրի խորհրդածութիւնները յաճախ շատ ամփոփ են, միշտ հակակշիռ ընելով իր ձեռք բերած մտաւորական ծանօթութիւնները, զգուշանալով արագ եւ կանխահաս վճիռներ տալէ։

Այսպէս ուրեմն, տակաւին երիտասարդ, մեր հայրենակիցը Հանրի Սփէր, ինքզինքը ենթարկած է գաղափարներու զարգացման կարգապահութեան, գիտակցելով որ անփոխարինելի մտաւորական հաճոյք մըն է իր ձեռք բերած ծանօթութիւնները։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Հանրի Սփէր, «Դիալեկտիկ տը լ'Ենփրէսի» Փարիզ, 1961։

ՀԱՅ ԱՆՈՒԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

1961 Ապրիլ 12ին իրականութիւն դարձաւ մարդկային հին երազ մը՝ տիեզերքի ճամբորդութիւնը։

Գիտական այդ յաջողութեան իր մասնակցութիւնը կը բերէր Հայ Միտքը, որուն արժանաւոր ներկայացուցիչներէն՝ Նորայր Սիսակեանի վիճակուեցաւ լրագրողներուն ներկայացնելու այն չափազանց դժուար խնդիրները, որոնց լուծումով կենսաբանները յաջողեցան իրականացնել մարդուն տիեզերք ճամբորդութիւնը։

Նորայր Սիսակեան ծնած է 1907ին, Աշտարակի շրջանին մէջ։ Անոր մանկութեան եւ պատանեկութեան տարիները կը զուգադիպին Հայութեան կեանքին այն ծանր տարիներուն հետ, երբ ամենուրեք կը տիրէր սով ու աղքատութիւնը։ Այդպիսի ծանր պայմաններուն մէջ, փոքր հասակէն զրկուելով ծնողքներէն՝ ստիպուեցաւ հարուստներու քով հովիւ դառնալ, մտածել օրուան հացին մասին։

Սակայն տարիներ ետք, յաղթելով տալով իր ուսման ծարաւին եւ ստացած ըլլալով միջնակարգ կրթութիւն, Նորայր Սիսակեան կը մեկնի Մոսկուա, ուր կ'ընդունուի գիւղատնտեսութեան ակադեմիա, զոր կ'աւարտէ 1932ին։ Դեռ ուսանողական տարիներուն ապագայ գիտնականը կը տարուի գիտական եւ հետազօտական աշխատանքներով եւ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալէն ետք կը սկսի աշխատիլ գիտնական Դ. Պրիանիշնիկովի տարրալուծարանին մէջ։

Ամէնուն յայտնի են այն վնասները, զորս երաշտը կը պատճառէ ժողովուրդին։ Այս իսկ պատճառաւ հրամայական անհրաժեշտութիւն կը նկատուէր այնպիսի բոյսեր մէջտեղ բերել եւ զանոնք մշակել, որ կարողանային աճիլ եւ զարգանալ չոր, խիստ ցամաքային կլիմաներու մէջ, ինչպէս է, օրինակ, Հայաստան։ Սիսակեան մեծ յափշտակութեամբ, երկար տարիներ նուիրուեցաւ այդ չափազանց կարեւոր խնդրին՝ բոյսերու չորադիմացկունութեան ուսումնասիրութեան։ Այդ ուսումնասիրութիւնները զինք արժանի դարձուցին կենսաբանական գիտութիւններու տոքթորի կոչումին։ Ն. Սիսակեան պարզեց, որ ջուրի սուղ պայմաններուն մէջ առաջին անգամ կը խանգարուին կենսական գործունէութեան կարեւոր հանգոյցները, կը խանգարուին բոյսերու բնական աճումին եւ զարգացումին նպաստող բնաշրջումները, ինչպէս են ածխաջուրերու, սպիտակուցներու, օրկանական թթուներու համադրութիւնը (սենթեզը), ինչպէս նաեւ՝ փոթոսենթեզը եւ շնչառութիւնը, որ, ի վերջոյ, կը յանգի բոյսի չորնալուն, բերքի ոչնչացումին։ Ն. Սիսակեանի բազմաթիւ փորձերու հիման վրայ բացայայտուած օրինաչափութիւնները իրենց կարեւոր նշանակութիւնը ունեցան մշակութային բոյսերու (ցորեն, եւայլն), չորութեան տոկացող նոր տեսակներ ստանալու գործին մէջ։

Նորայր Սիսակեան այսօր ալ կը շարունակէ իր բեղուն գործունէութիւնը կենսաքիմիայի բնագաւառին մէջ։

Անոր նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ կազմակերպուած է գինիի եւ խաղողի կենսաքիմիայի բնալուծարան։ Անոր աշխատանքները այս բնագաւառէն ներս մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն եւ զգալի կերպով կը հարստացնեն կենսաբանական քիմիայի տեսական զօրանոցը։

Հայաստանի ցորենը նոյնպէս կը գտնուի գիտնականի ուշադրութեան կեդրոնը։ Նորայր Սիսակեան իր աշակերտին՝ տողերուս հեղինակին հետ ուսումնասիրած է Հայաստանի տարբեր շրջաններուն մէջ աճող ցորենին զանազան տեսակներուն հաց թխելու, սննդառութեան եւ կենսաքիմիական յատկանիշերը։

Գիտնականին եւ անոր աշակերտներուն բազմաթիւ աշխատանքները նոր լոյս սփռեցին կենդանի բջիջներուն մէջ տեղի ունեցող բազմազան եւ բարդ օրկանական միացութիւններու՝ սպիտակուցներու, ածխաջուրերու, օրկանական թթուներու վերափոխումներու եւ կենսագործունէութեան այլ երեւոյթներուն վրայ։ Ներկայիս գիտնականը կ'ուսումնասիրէ այդ բարդ հարցերը լուծելու եղանակին մասին, որոնց լուծումով կը պայմանաւորուի մարդուն եւ այլ կենդանիներուն օրկանիզմներուն բնականոն գործունէութիւնը՝ տիեզերական ճամբորդութեան պայմաններուն մէջ։

Ն. Սիսակեան բազմաթիւ գիտական գիրքերու եւ կենսաբանական ամսաթերթերու հեղինակ եւ խմբագիր է, բազմիցս մասնակցած է միջազգային խորհրդաժողովներու, որոնց մէջ կարդացած է զեկուցումներ կենսաբանութեան եւ կենսաբանական քիմիայի մասին։ Փայլուն յաջողութեամբ անցած են անոր դասախօսութիւնները կենսաբանութեան արդի կարեւորագոյն հարցերու վերաբերեալ

ՈՍԿԵԱՅ ՄԱԶԵՐՈՎ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

(Տիկնոջ՝ որ ինծմէ զուարթ պատմութիւններ կ'ուզէ)

Կարդալով ձեր նամակը, տիկին, խղճահարեցայ։ Ցաւ զգացի եւ ինքզինքս մեղադրեցի տխրաթախիծ պատմութիւններուս համար եւ որոշեցի այսօր ձեզի նուիրել զուարթ, խօլօրէն զուարթ բան մը։

Եւ վերջապէս, ինչո՞ւ պէտք է որ տըխուր ըլլամ։ Հազարաւոր փարսախներով հեռու կ'ապրիմ փարիզեան մշուշներէն, լուսաւոր բարձունքի մը վրայ, թմբուկներու եւ Միւսքա գինիի երկրին մէջ։ Իմ չուրջս համակ արեւ է եւ երաժշտութիւն։ Խաշնարածները՝ սրինգ կ'ածեն եւ կը լըսեմ չուրջս գեղանի ու թխադոյն աղջիկներու ծիծաղը՝ խաղողի այգիներուն մէջ...։

Իրականութեան մէջ, այս շրջապատը խոտոր կը համեմատի սեւ գոյնին։ Աւելի շատ, ես պէտք էր որ կիներուն ուղարկէի վարդագոյն քերթուածներ եւ զամբիւղ մը լեցուն՝ գեղեցիկ պատմութիւններու։

Ահ, սակայն, տակաւին շատ մօտ կը զգամ ինքզինքս Փարիզին։ Անիկա, նոյնիսկ իմ նոճիներով շրջապատուած այս վայրիս մէջ, ամէն օր կ'ուղարկէ ինծի իր թախիծներուն փշրանքները... Այս պահուս, երբ կը գրեմ այս տողերը, ահա կը տեղեկանամ խեղճ Շառլը Պարպաբայի թշուառ մահը եւ ջաղացքս ամբողջութեամբ ընկղմած է սուգի մէջ։ Մենաք բարեաւ զուարճութիւն եւ ծիծաղ, ոչ մէկ զուարթ բանի սիրտ ունիմ։

Ահա թէ ինչո՞ւ, Տիկին, փոխանակ ձեզի խոստացած հաճելի մէկ պատմութեանս, այսօր ալ պիտի ունենաք տրտմաթախիծ հէքեաթ մը։

×

Ատենօք կ'ապրէր մարդ մը որ ոսկեայ ուղեղ մը ունէր, այո, Տիկին, ամբողջովին ոսկեայ ուղեղ մը։

Երբ աշխարհ եկաւ, բժիշկները խորհեցան թէ երախան չէր կրնար երկար ապրիլ, այնքան որ գլուխը ծանր էր եւ գանկը անհաւասար։

Եւ սակայն, ապրեցաւ անիկա եւ մեծցաւ արեւուն տակ, ինչպէս գեղեցիկ տունկը ձիթենիին։ Միայն, իր խոշոր գլուխը քաշ կուտար իր մարմինը շարունակ, եւ խղճալի էր տեսնել երբ տըղեկը քալած պահուն կը բախէր կարասիներուն...

Օր մը, սանդուխներուն բարձունքէն վար գլորեցաւ եւ գլուխը զարնուելով վարը գտնուող մարմարի մը, գանկը հնչեց՝ նման ձուլ ոսկիի գունտի մը։

Զինքը մեռած կարծեցին, եւ սակայն, երբ վերցուցին, գտան միայն թեթեւ վէրք մը՝ մէկ երկու թանձրացած արեան կաթիլներով իր շէկ մազերուն մէջ։

Այսպէսով էր որ ծնողքները տեղեկացան թէ՝ երախան ոսկեայ ուղեղ մը ունէր։

Խնդիրը գաղտնի պահուեցաւ, խեղճ փոքրիկը նոյնիսկ որեւէ կասկած չունեցաւ. Մերթ ընդ մերթ կը հարցնէր թէ ինչո՞ւ զինքը չէին թողուր դրան առջեւ խաղալ՝ միւս երախաներուն ընկերակցութեամբ։

— Կը գողնան քեզ, իմ գանձս, կը պատասխանէր մայրը։

Այն ատեն, երախան մեծ վախ մը կ'ունենար, կը վերադառնար ու կը խաղար մինակը, առանց բառ մը արտասանելու, ծանրօրէն քաշքշելով իր մարմինը մէկ սրահէն միւսը...

Տասնըութ տարեկանին միայն, ծնողքները յայտնեցին իրեն այն հրէշային տուրքը՝ որ ստացած էր ճակատագրէն։ Եւ քանի որ մինչեւ այդ օրը զինքը կերակրած էին եւ մեծցուցած, փոխարէնը պահանջեցին քիչ մը իր ունեցած ոսկիէն։

Երախան վայրկեան մը իսկ չտատամսեցաւ... իսկոյն, բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ միջոցաւ — հէքեաթը այդ մասին ոչինչ կ'ըսէ — Գանկէն փրցուց կտոր մը ձուլ ոսկի, կտոր մը ընկոյզի մը մեծութեամբ եւ հպարտօրէն նետեց զայն իր մօրկանը ծունկերուն վրայ...

Ապա, բոլորովին շլացած այն հարըստութենէն որ ունէր իր գլխուն մէջ, ընձանքներէն խելահեղ, գինովցած իր ուժէն, լքեց հօրենական տունը եւ մեկնեցաւ աշխարհի չորս ծագերը, մսխելու համար իր գանձը։

×

Այն կեանքը զոր կը վարէր՝ արքայօրէն սփռելով իր ոսկին առանց հաշուելու, այնպէս ենթադրել կուտար թէ իր ուղեղը անսպառ էր։ Այսուհանդերձ, կը սպառէր ան, եւ հետզհետէ կարելի էր տեսնել որ աչքերը կը մարէին, այտերը կը փոսանային։

Վերջապէս օր մը, խելացնոր շուայտութեան գիշերուան յաջորդող առաւօտ մը, դժբախտը՝ միայնակ մնացած էր խնջոյքի մնացորդներուն եւ հետզհետէ տժգունող ջահերուն միջեւ, սարսափով տեսաւ այն ահաւոր ճեղքուածքը որ յառաջացած էր իր ոսկեձոյլին մէջ։ Ժամանակ էր կանգ առնելու։

Այնուհետեւ, իրեն համար սկսաւ նոր կեանք մը։

Ոսկեայ ուղեղով մարդը գնաց ապրելու մենակեաց կեանք մը, վստահելով միայն աշխատանքի ու միայն իր ձեռքերու աշխատանքի արդիւնքին, ագահի մը նման կասկածոտ, միտ դարձաւ, խոյս տուաւ բոլոր փորձութիւններէն եւ ջանաց ինքն իսկ մոռնալ իր չարաբաստիկ հարստութիւնը որուն չուզեց այլեւս դպչիլ։

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԻՐԱՑՈՒ ՊԱՍԿԵՎԻՉ

Դժուարին խնդիր մըն է նամակագրութեան մէջ յարմար տիտղոս մը տալ նամակընկալին: Փափկանկատութիւն եւ ըղձալութիւն պէտք է հայերէնի ճոխ բառամթերքէն յարմարագոյն ընտրութիւնը ընելու համար. որը բռնել, որը ձգել:

Յարգելի՛, մեծայա՛րգ, մեծապատի՛ւ, վեհափա՛ռ, վսեմաշո՛ւք, վսեմափա՛յլ, մեծարգո՛յ գերյարգո՛յ, գերապայծա՛ռ, Ազնի՛ւ, ազնուափա՛յլ...

Եթէ քիչ ըսես՝ սիրտկոտրուք կ՚ըլլայ, եթէ շատ բարձրէն թռչիս՝ շողոքորթ մըն է կ՚ըսեն: Իսկ եթէ ատարկայական տիտղոսը տաս, պէտք չէ անգամ մըն ալ այդ մարդուն հանդիպիս փողոցին մէջ առանձինն...

Նամակի տիտղոսի ճիշդ ընտրութիւնը ընելու համար փափկանկատութեան կողքին, սիրտ եւ խիղճ, նաեւ քաջութիւն պէտք է:

Նկատելով որ սխալ տիտղոսաւորումը դիւանագիտական դժուարութիւններու տեղի կրնայ տալ, միջազգային «պրոտոկոլ» մը գոյութիւն ունի, որուն տառացի գործադրութեան կը հսկէ արտաքին նախարարութեանց մէջ մասնաւոր պաշտօնեայ մը:

Ինչ կը վերաբերի հայկական տիտղոսաւորումներուն, ինծի համար ամէնէն ազուորը «սիրելի» բառն է՝ պարզ եւ անոյշ: Բարձրագոյն «ամենասիրելին» արդէն արուեստական կը հնչէ եւ պարզ «սիրելի»ին ջերմութիւնը չունի:

Անգլիացիներն ալ ունին իրենց «Տիր սըր»ը, որ թէեւ բառացի «սիրելի պարոն» կը նշանակէ, բայց մաշած քաղաքավարական դարձուածք մըն է միայն, առանց պարունակութեան: Գերմաներէն «Մայն լիպեր»ը քիչ մը աւելի մօտիկութիւն կը յայտնէ, իսկ Ֆրանսերէն «Մոն շեր»ը... «ծօ, մարդ Աստուծոյ» ըսելու պէս կոչական մը չէ՞ այսօր...:

×

Բայց տիտղոսաւորման այս խնդիրնե –

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱ ԵՒ ՃԷՊԷԼ ԱԳՐԱ՝

Շատ քիչ բան գրուած է այն Հայերուն մասին, որոնք Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն ի վեր բնակած են Ճէպէլ Մուսայի (Մուսա լեռ) եւ Ճէպէլ Ագրայի (Կասիոս) կողերուն վրայ թառած զուտ հայաբնակ գիւղերուն մէջ:

Այդ գիւղերը, ըլլալով Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ սահմանակից վայրի մը մէջ, մինչեւ 1909, զերծ մնացած էին հայաջինջ սարսափներէն: Սակայն, 1909ին Ճէպէլ Ագրայի հայախօս բնակիչները, Քեսապցիները, կարճ դիմադրութենէ մը յետոյ փոխադրուեցան Լաթաքիա, ուր մնացին երկու շաբաթ, եւ Ադանայի Համիտի պահընկեցութենէն յետոյ վերադարձան, վերաշինելու համար իրենց մոխրացած բոյները: Իսկ Մուսա Տաղի Հայութիւնը մնաց անաղարտ, մինչեւ Հայերուն տարագրութեան դժնդակ թըւականը, Առաջին Ընդհանուր Պատերազմի օրերուն: Մուսա Տաղցիները բարձրա– ցան իրենց լերան ծառախիտ անտառները եւ պաշտպանեցին իրենք զիրենք քաջաբար եւ փառաւորապէս փոխադրուեցան Եգիպտոս, տուն տալով Ֆրանց Վերֆելի հռչակաւոր վէպին՝ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրեր»ուն:

Աւա՜ղ, այսօր թափուր են Մուսա Տաղի արծիւներուն բոյները: Մուսա Տաղցիք այժմ կ՚ապրին Այնճարի մէջ, ի Լիբանան, եւ անոնցմէ մէկ մասն ալ արդէն գաղթած է Հայաստան:

Քեսապցիներուն մէկ մասը կ՚ապրի Ճէպէլ Ագրայի հայաբնակ գիւղերուն մէջ, որոնց մեծագոյնն է Քեսապ:

Հակառակ անոր որ վերոյիշեալ հայ գիւղախումբերը իրարու մօտ էին, հագիւ տասնեւհինգ մղոն, ունէին իւրայատուկ գաւառաբարբառներ: Այնպէս որ Քեսապցին կը ծաղրէր Մուսա Տաղցիին լեզուն եւ վերջինը բնաւ չէր հաներ Քեսապցիին խօսածը, քըսդըընէօկ:

Մուսա Տաղցին չափազանց հիւրասէր էր մինչդեռ Քեսապցիները առհասարակ այլամերժ էին: Այդ կողմերուն գիւղացիները «Սըվեռէն դէյը այօդ է» ըսելով կ՚այպանէին Քեսապցիները որոնք, իբր թէ, անձրեւի պարագային իսկ յայտներ են իրենց Մուսա Տաղցի հիւրին, թէ իրենց կողմերը անձրեւ չկայ այլեւս: Մէկ խօսքով, «ելիր գնա» ըսեր են:

Ես լաւ ծանօթ չեմ Հայաստանի (թըրքական ըսել կ՚ուզեմ) Հայոց ապրելակերպին. սակայն, կրնամ առանց վերապահութեան վկայել թէ՝ վերոյիշեալ գիւղերուն մէջ ապրող Հայերուն վիճակը Թրքական տիրապետութեան օրերուն՝ եղած էր գոհացուցիչ: Մէկ խօսքով, անոնք շրջակայ Թուրք կամ արաբ ժողովուրդէն աւելի վատթար կենցաղ չունեցան երբեք:

Մուսա Տաղի եւ Քեսապի Հայերուն թիւը հազիւ թէ տասնըվեց հազարէն աւելի էր նախ քան տարագրութիւնը: Սակայն, նոյնիսկ այսքան փոքրաթիւ Հայութեան մէջ, մեր ազգային նկարագրին բացասական կողմերը միշտ ալ ցցուն կերպով կը յայտնուէին: Այո, մենք ալ ունէինք մեր մասնիչները, գողերը եւ աւազակները: Ընտանիքներու միջեւ տարիներ տեւող ատելութիւնը շատ մը կեանքերու վաղաժամ կորուստին պատճառ կը դառնար:

Օրինակ, Սուէտացի Ճապրա անունով Հայ մը, որ շրջակայ Թուրքերուն պատուհասն էր եղած, Հայու մը մատնութիւնով սպաննուեցաւ Թուրք կառավարութեան կողմէ եւ անոր գլուխը (քէլլէն) ցուցադրուեցաւ Անտիոքի փողոցներուն մէջ:

Մինչեւ անգամ յարանուանական կռիւները անպակաս էին: Բրոտի, կաթոլիկի եւ էրմէնիի (Լուսաւորչական) հարցերը կը զբաղեցնէին գիւղերուն մեծամեծները:

Լաւ կը յիշեմ մեր գիւղին մէջ (Քեսապ) Բրոտներու եւ Լուսաւորչականնե– րուն միջեւ եղած կռիւները, զորս մենք, գիւղին լակոտներս կ՚իրացնէինք յաճախ:

Անհատականութիւնը շատ զօրաւոր է Հայոց մէջ: Ահա թէ ինչու, թերեւս չար նախանձը, ատելութիւնը եւ զիրար դզելը մեծ թափ ստացած է ուր որ Հայեր կը բնակին: Բուռ մը Հայեր իրարու մէս կ՚ուտէին, եթէ ըսեմ, չափազանցած չեմ ըլլար: Այդպիսի զգուըտուքներ երբեմն մահով կը վերջանային: Եղբայրասպան կռիւներու առեն մահացածներու թիւը, գէթ իմ յիշողութեանս համաձայն, հարիւրը կ՚անցնի:

Ըսի թէ քիչ շատ կը տարբերէին այս երկու գիւղախումբերու բարբառները: Սակայն երկուքն ալ ունէին յատկանշական տարբերակներ: Պիթիասցիներուն խօսակցութիւնը կեղծաւորութիւն կը բուրէր, եւ ալ աւելի տաճկերէնախառն էր: Եողունօլուգցին կոռւասէր էր, եւ համարձակ, Քեսապցին աւելի խորամանկ էր եւ է՝ մինչեւ այսօր:

Ունէինք բառեր եւ ասացուածքներ, որոնք գործածական չեն մերօրեայ աշխարհաբարին մէջ: Ցողնակի մասնիկներու առատութիւնը աչքի կը զարնէ: Կրնամ օրինակներ տալ — գօտի, գիւդէ, յողնակին՝ գիւտատիւն. շուն՝ շոն, յողնակին՝ շուննվա, ձի, ձէն, յողնակին՝ ձիէնտէ. լակոտ, լէկիւտ, յողնակին՝ լէկիւտվին. լեռ, լէյր, յողնակին՝ լորրոնք եւայլն:

Քեսապցիները շուրջպարը կը սիրէին, զբօսանքի կամ հարսանիքներու ժամանակ, սակայն Մուսա Տաղցիք կը սիրէին առանձին պարելը եւ մանաւանդ օղին:

Լաւ կամ վատ, իմ սիրելի գիւղացիներս են անոնք: Ափսոս, որ այդ խըլեակները ցրուեցան: Մաս մը Հայաստան գացին, ուրիշներ Այնճարի մէջ կ՚ապրին, իսկ գրեթէ երեք հազար Հայեր կ՚ապրին Քեսապ, իմ սիրելի ծննդավայրը:

Այս վերջիններս երդ մը ունէին որ կ՚ըսէր, «Ցիթէյր ի լուսնըյըը...» եւայլն: Կը մաղթեմ որ ցաթի լոյսնըյըը բոլոր Քեսապցիներուն եւ Մուսատաղցիներուն, ուր որ ալ ըլլան անոնք... Ապրեցէք, «աման աղբրտաf...»:

ԷԲԻԼԵՆՑ

Բայց տիտղոսաւորման այս խնդիրնե –

աշխարհի, այլ եւ այլ կեդրոններու մէջ՝ Անգլիա, Պելժիա, Ֆրանսա եւայլն:

Հայ կենսաբանը Խորհրդային Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիային կենսաբանական ճիւղին քարտուղարն է, Մոսկուայի կենսաբանական քիմիայի հիմնարկութեան բնալուծարանին վարիչը եւ Մոսկուայի պետական համալսարանի փրոֆէսորն է: Միեւնոյնատեն Ինսաքոյի մօտ Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչն է:

ԼԵՒՈՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Հայաստանի թերթերէն)

Այս պատմութիւնը լսած եմ Պերլինի նախապատերազմեան հայկական գաղութի աւագ անդամներէն հանգուցեալ Երուանդ Տէր – Մինասեանէն, որ կ՚ըսէր թէ ծանօթ էր այս անցքին ականատեսէն եւ թէ կարդացած է ժամանակին այն գրութեան պատճէնը կովկասահայ ազգագրական հանդէսի մը մէջ:

ըը մեր օրերուն յատուկ չեն միայն: Մեր պապերն ալ դժուարութիւններ ունեցած են այս տեսակէտով: Ահա թէ ինչ ճարտարութեամբ լուծեր են անոնք, ասկէ 130 տարի առաջ, այս տեսակ խրթին հարց մը:

1828 – 1829ի ռուսեւթրքական պատերազմէն ետք Բարձր Հայքէն, մանաւանդ Կարնոյ շրջանէն մեծ թիւով Հայեր գաղթած են Ռուսերու կողմէ նոր գրաւուած վայրերը:

Հայերու օգնութեամբ Երեւանը գրաւողը ռուս զօրավար Պասկեւիչն էր (արտասանել Փասքյեվիչ): Քաղաքացի եւ գիւղացի նորահաստատ հայ գաղթականները, որոնք անշուշտ չէին գիտեր թէ Պասկեւիչ իրականին մէջ Ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսին Հայաստան մը կազմելու ծրագրին թունդ հակառակորդն էր, ուզեր են շնորհակալական գրութիւն մը ուղղել «Խաչապաշտ» զօրավարին: Բայց ինչ տիտղոս տալ անոր:

Երկար վիճաբանութիւններէ ետք կը գտնեն յարմարագոյն լուծումը եւ կ՚որոշեն կոչել զայն՝

« Տիրացո՛ւ Պասկեվիչ »...

Այո, ով վսեմաշուք զօրավար Պասկեվիչ Երեւանկի, կարելի՞ էր քեզի յարմար աւելի բարձր տիտղոս մը գտնել հայերէնի մէջ քան բարձրագոյն և յարմարագոյն տիտղոսը՝ «Տիրացու» ...

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուղտին ականջը բռնելով՝ կրնաս զայն ծունկի բերել:

×

Պիտի չսիրեմ կրկին, որպէսզի չատեմ դարձեալ:

×

Անխելք մարդը, կը նմանի առանց հոգիի մարմինի:

×

Անուշ լեզու մարդը, կրնայ առիւծի ձագն անգամ դիեցնել:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԹՈՒԱՂԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ինէ զատ վստահելի մէկը չեմ գտներ առանձին գործի մը համար:

— Ի՞նչպէս... դուք պիտի փորձէք:

— Այո, ես պիտի փորձեմ:

Վանական չխօսեցաւ, որովհետեւ Տէր Օհանին ի՞նչ կամքի տէր ըլլալը շատ աղէկ գիտէր:

Իրիկուան դէմ դաւաճան քահանային տունը գացին երկուքն ալ:

Օհ տունին մէկ անկիւնը քաշկռտուած անկողին մը կար, որուն մէջ կը քնանար ան:

Վանական մօտեցաւ այդ զարշելի մարդուն, որ ծովէն դուրս հանուած մեռելի մը գոյնը առած էր:

Նայեցաւ... երկար, խոռվայոյզ եւ կսկծալի կերպով մը, նայեցաւ անոր ամբողջ կերպարանքին վրայ, ուր հոգւոյն զարշելի սեւութիւնը պատկերացած էր եւ ուր անիծեալ սատնէր մը կը գալարուէր ու նեխած շունչ մը կը պատէր ահաւոր երեւոյթով մը:

Տէր Կարապետ, զարհուրելի երազէ մը արթնցած, աչքերը բացաւ ու անկողնին առջեւ կեցած երկու անձերուն նայեցաւ:

— Աստուած օգնական, մրմնջեց Տէր Օհան՝ ճիգ մը ընելով:

— Աստուած... օգնա... կան... դողդղաց Տէր Կարապետ խեղդուելու մօտ ձայնով մը:

Ու հետաքրքիր ակնարկ մը նետելով Վանականին վրայ, հարցուց:

— Ո՞վ է ան.

— Հեռաւոր բարեկամս է... ձեզ տեսնել փափաքեցաւ. ատոր համար բերի, պատասխանեց Տէր Օհան:

— Բայց... ծանօթ մը կ՚երեւի ինծի ... մրմռաց հրէշատիպ քահանան, այնպիսի սոսկումով մը որ զինքը ցնցեց կայծակէ զարնուած մարդու մը պէս:

— Այո, ծանօթ եմ ձեզի... չեշտեց Վանական, քիչ մը մօտենալով:

— Չեմ յիշեր ... չեմ գիտեր թէ ո՞ւր տեսած եմ ձեզ, վրայ բերաւ Տէր Կարապետ:

— Հարկ չկայ ... մի յիշէք ... միայն թէ Աստուծոյ արդարութիւնը ձեր աչքին առջեւը բերէք, ձեր անցեալը մի մոռնաք ... առարկեց Վանական խիստ ու հրամայական եղանակով մը: Դուք՝ որ ձեր կոչումին հակառակ՝ մոռցաք խղճի ձայնը, դուք՝ որ ձեր ձեռքը սրբազան անօթէ մը դուրս հանելով, արդար ու հայրենասէր մարդու մը արեան մէջ թաթխեցիք, ըսէք ինծի ի՞նչ պատասխան պիտի տաք այն Աստուծոյն՝ որուն վրէժխնդրութիւնը մարդկային վրէժխնդրութեան չի նմանիր:

Դաւաճան քահանան օձի մը պէս գալարուեցաւ ... իր սիրտը՝ որ սեւցած կոյտի մը պէս կուրծքին տակ կը մնար, կտոր կտոր եղաւ: Յայտնի էր թէ ամէն բան հասկցաւ ... ամէն ըսածները կռահեց:

— Կը տեսնէ՞ք... ահա դժոխք մը որուն մէջ կը քաշկռտուիք դուք, շարունակեց Վանական: Ոհ, գիտեմ, աղէկ գիտեմ թէ ճանչցաք զիս... Հասկցաք թէ Աստուած իր արդարութիւնը ցուցնելու համար այստեղ առաջնորդեց զիս, այս սեմերէն ներս մտցուց իմ քայլերս ...: Եկայ որ հարցնեմ ձեզի, ո՞ւր է տիրացու Սիմոն, ինչո՞ւ մատնեցիք զինքը ... ինչո՞ւ ձեռքերնիդ խղճերնուդ վրայ չդրիք, երբ կը սեւցնէիք ձեր հոգին:

Տէր Օհան լուռ էր: Հոգեկան անդուլ ցաւ մը կը զգար, իր պաշտօնակցին վիճակը տեսնելով: Գալով Տէր Կարապետին, այնքան խոցուած էր որ չկրցաւ բառ մը, ճիչ մը հանել բերնէն:

— Ինչո՞ւ համար կը լռէք ... ինչո՞ւ չէք պատասխաներ, յարեց Վանական:

— Ոհ, ոհ... Աստուծոյ սիրուն ըլլայ, մրմնջեց Տէր Կարապետ, մի չարչարէք զիս... թողուցէք ... հեռացէք ... բաւական է ... ի՞նչ կ՚ուզէք ինէ ...: Ներում ... ներում կը խնդրեմ:

— Աստուած կայ... աչքերնիդ դէպի անոր արդարութիւնը դարձուցէք, գոչեց Վանական:

Տէր Կարապետ զերագոյն շարժում մը ըրաւ, սարսռաց ու գլուխը դրաւ բարձին վրայ:

Այն ատեն խեղդուած մրմունջ մը ելաւ իր բերնէն ու աչքերը գոցեց:

Վանական անոր դէմքը դիտեց ... տեսաւ որ զարհուրելի երեւոյթով մթնցաւ ու ծածկեց ճակտին խորշոմները:

— Ոչ, չէ մեռած, մրմնջեց Վանական: Կը տանջուի... խիղճը կը չարչրկէ զինքը: Մեկնինք ... բաւական է:

Տէր Օհան ու Վանական, անշշուկ քայլերով տունէն դուրս ելան:

ՇԱՏԽՈՒ ԿԷՏԻԿԻ ԿՌՈՒԻԸ

Ներսէս Արծրունիի Հայկական խումբը, թողնելով Շղթայ լեռանց յետնակողմը, Վանականին առաջնորդութեամբ, ուղղակի Շատխու – Կէտիկ կոչուած կիրճը մտաւ ուսկից կէս ժամու հեռաւորութիւն կը մնար մինչեւ Կեմ գիւղը:

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Էլէն Բիւզանդ Քիւթիւկեան եւ որդին՝ Բենօն (ԼոսԱնճելըս, Քալիֆորնիա) իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Բժիշկ Յ. Քիւթիւկեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ կը նուիրեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան հինգ տոլար, Ֆ. Կ. Խաչի կայանին հինգ տոլար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեորքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՄԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ։

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան, Տիկին Փօղ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պասմաճեան, Մարի - Քրիսթին Ծառուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւակներուն, թոռներուն, եղբայրներուն՝

ԺԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

հոգիներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց փեսին, ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

ՓՕՂ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

յիշատակին։

Այս կիրակի առաւօտ յետ պատարագի (ժամը 11·30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

×

Այս կիրակի (12 Նոյեմբեր), հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցին, ողբացեալ

ՕՆՆԻԿ ԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

եղբայրներուն մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ողբացեալ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆի

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

×

Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ եկեղեցւոյս բարերարներու շարքին հանգուցեալ Տիկին Ազնիւ Քէօլէեանի (ծնեալ Վարժապետեան) եւ ամուսնոյն Սարգիս Քէօլէեանի հոգւոց համար հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի, այս կիրակի առաւօտուն ժամը 10-ին, կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։ Կը յիշատակուին նաեւ Վարժապետեան, Գարակէօզեան, Տօղրամաճեան եւ Բարէլեան հին եւ նոր ննջեցեալները։

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Արտեմիս Ագպըյըղեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին, Սէն Մարթէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ կը մատուցուի՝

ՕՆՆԻԿ ԱԳՊԸՅԸՂԵԱՆի

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.—

Վիէնէն Տիկին Օննիկ Ագպըյըղեանէ իր ամուսնոյն հոգւոյն ի յիշատակ 100 Ն. Ֆ., Հանգուցեալ Օննիկ Ագպըյըղեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.— Տէր եւ Տիկին Մկր. Շէխիկեանէ քսան Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր Զաքարեան եւ զաւակներէն տասը, Պ. Երամեան յիսուն, Տիժոնէն Օր. Այնթապլեան տասը Ն. Ֆ.։

×

Տէր եւ Տիկին Ս. Խաչերեան կը նուիրեն երեսուն Ն. Ֆ., ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իրենց պարագաներուն հոգեհանգստեան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Մեծպահքեան կը նուիրեն տասը Ն. Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանին, ողբ. Իսկուհի Վէլէտեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, այս կիրակի առաւօտ, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ՏԻԿԻՆ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի ծնեալ՝

R. ESNAULT

Officier de l'Instruction Publique

մահուան քառասունքին առթիւ։

Հայրապետական պատուիրակ Գեր. Տէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ։

Կը հրաւիրուի իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան ենթակոմիտէի։

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին։

Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ։

Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ։ Նուագ.— Ջեռնադաշնակ փոքրիկն Ճօշկունեան։ Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի։

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ։

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին։

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին։

Այս կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սէբրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ։

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով։

Մուտքը ազատ է։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10։

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մատչելի գին։

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Ջինադադարի տօնի առթիւ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երկու Ընդհ. պատերազմներու նահատակուողներուն, նաեւ Եւրոպայի նախկին Առաջնորդ Երջանկայիշատակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տէր Հմայեակ Վրդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի հոգւոյն համար։

Պիտի պատարագէ Տէսինէն Տ. Վարդգէնյ. Աւագեանը եւ պիտի կարդայ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի կոնդակը, Ս. Մեսրոպի նուիրուած, ժամը 2–4, պիտի այցելէ Շարվիյէօյի գերեզմանոցը։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԱԶԳ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան։

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆի

12 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ։

Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

Նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱՅԻ

VAHÉ KATCHA

(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու։

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

SAMEDI 11 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9252 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5053

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ

Կարեւոր նորութիւններ չկան Զարոբեանի Մոսկուայի ճառին մէջ: Անիկա ըլլալէ կրկնութիւնն է Հայաստանի կոմկուսի ԻԲ. համագումարի Զեկուցման մէջ ըսածներուն :

Խրուշչեւ համայնավար կուսակցութեան նոր ծրագրով երկրային դրախտ կը խոստանար Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն, յառաջիկայ քսան տարիներու ընթացքին :

Զարոբեան իւրացնելով «Թանկագին»ին տեսակէտները, կ'ըսէ թէ այդ ծրագիրը «ինչպէս ամբողջ երկրի, այնպէս էլ մեր ռեսպուբլիկայի առջեւ բաց է անում կոմունիստական շինարարութեան հոյակապ հեռանկարներ »: Այսինքն քսան տարիէն « արդիւնաբերական արտադրանքի ծաւալը կը մեծանայ մօտաւորապէս 13 անգամ: Առանձնապէս արագօրէն կը զարգանան քիմիական արդիւնաբերութիւնը եւ մեքենաշինութիւնը, կը կառուցուին աւելի քան 34 միլիոն քառակուսի մեթր բնակարաններ, մեծ թուով դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւ մանկական հիմնարկներ: Գիւղատնտեսութեան արտադրանքի ծաւալը կ'աճի աւելի քան 3,5 անգամ, ազգային եկամուտը՝ 12 անգամ»:

Երանի՜ հաւատացողներուն :

Իր ճառի շարունակութենէն կը ստացուի այն տպաւորութիւնը, որ 44 տարիէ ի վեր կարելի չէ եղած տակաւին իրականացնել կոմունիզմը խորհրդային դրախտին մէջ եւ բոլոր յոյսերը տրուած են յառաջիկայ քսան տարիներուն վրայ՝ «անվերապահ կերպով ապահովելու համար կոմունիզմի նիւթատեխնիկական բազայի ստեղծումը ՍՍԽՄում ... եւ աշխարհում առաջինը անվիճելիօրէն հասնելու կոմունիզմի շողշողուն պայաթներին » : (Սով. Հայաստան, 24 Հոկտ.) :

Կոմկուսի քարտուղարը յետոյ կը յարձակի «հակակուսակցական խմբի մասնակիցներից» Մալենկովի, այդ «սնանկացած պոլիտիկան»ի վրայ, որ «կազմակերպել էր կատարել ջարդ ոչ միայն Լենինգրադի եւ Բելոռուսիայի պարտիական կազմակերպութիւններում, այլեւ Հայաստանի Կոմպարտիայի ղեկավար կադրերի կոտորում»: Եզրակացութիւն. «Մալենկովը արժանի չէ մնալու մեր մեծ պարտիայի շարքերում »:

Հետեւելով Խրուշչեւի նոր ծրագրի սկզբունքներուն, Հայաստանի կուսակցական ղեկավար գործերուն մէջ առաջ քաշուած են առաջաւոր բանուորներ, կոլտնտեսականներ, մասնագէտներ, գիտաշխատողներ, «գործնական աշխատանքում իրենց դրսեւորած պարտիական եւ տնտեսական երիտասարդ կադրեր » :

Առաջնորդուած ինքնաքննադատութեան բոլշեւիկեան ծանօթ աւանդութենէն, Զարոբեան ղառնօրէն կը խոստովանի, որ «դեռ մեծ թուով արդիւնաբերական ձեռնարկներ չեն կատարում պլանները ըստ քանակական եւ տեխնիկատնտեսական ցուցանիշների: Թերութիւններ կան նաեւ գիւղատնտեսութեան մէջ: Չի կատարւում արդիւնաբերական եւ բնակարանային — քաղաքաշինական շինարարութեան պլանը » :

Պատճա՞ռը: Կուսակցական կազմակերպութիւնները քաղաքական – դաստիարակչական աշխատանքներու մէջ շատ թոյլ են եղեր: Զարոբեան կը խոստանայ արմատապէս բարելաւել «մասսաների հետ կատարուող կազմակերպական եւ քաղաքական – դաստիարակչական աշխատանքը » եւ ապահովել « Լենինեան սկզբունքների խստիւ պահպանումը » :

Կեդրոնի կառավարութիւնը որոշած ըլլալով « անդրկովկասի ռեսպուբլիկաների գործունէութեան տնտեսական կոորդինացումը » (համադրում) , Զարոբեան քանի մը դիտողութիւններ կ'ընէ «կենտրոնական պետական օրգանների հասցէին» եւ կը յայտնէ ցանկութիւններ:

Օրինակ, կ'ըսէ որ եթէ «Լենինականի էլեկտրատեխնիկական գործարանում հոսանքի տրանսֆորմատորների արտադրութիւնը» ընդլայնուի, կարելի է ատոնցմով ապահովել Անդրկովկասի բոլոր հանրապետութեանց պահանջները : Նոյնը՝ մետաղահատ գործիքներու, մեքենայացման նիւթերու, «ռետինատեխնիկական, պլաստմասսայի եւ ուրիշ իրերի արտադրութեան տեղաբաշխման ուղղութեամբ »:

« Ցաւօք սրտի, այս կարեւոր պետական խնդրին անբաւարար ուշադրութիւն են նուիրում», կը հառաչէ Զարոբեան :

Եթէ տնտեսական գետնի վրայ այս գործակցութիւնը տեղի ունենայ, անիկա ոչ միայն հսկայական նիւթական արդիւնք կու տայ, այլ եւ կը նպաստէ ժողովուրդներու եղբայրական բարեկամութեան յետագայ ամրապնդման եւ «սոցիալիստական ազգերի մերձեցմանը » , կ'եզրակացնէ մեր առաջին քարտուղարը:

Ուրեմն խորհրդային ժողովուրդները քսան տարի եւս պիտի սպասեն՝ արժանանալու համար երկրային դրախտին եւ հասնելու «կոմունիզմի շողշողուն գագաթներին » :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՄԻՇՏ ԼԱՒԱՏԵՍ Է ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Նախագահը Թուլոնէն, ուր ծովային սպայ իր տղան ողջունեց զինքը, մեկնեցաւ դէպի Գրինոբլ եւ Տրակինեան : Գրինոբլի մէջ տը Կոլ խօսք կ'առնէ հոծ բազմութեան մը առջեւ, կը կրկնէ ինչ որ ըսած էր Թուլոնի մէջ եւ կ'եզրակացնէ .

— « Գալով այն Ֆրանսացիներուն որոնք ծովուն միւս կողմը, Ֆրանսայէն դուրս գործեր կը տեսնեն , թախանձագին կը խնդրեմ որ վերադառնան Ազգ. Միասնականութեան : Այդպէս կը պահանջէ իրենց իսկ փրկութիւնը եւ Հայրենիքը » :

Ճամբան յաճախ թափօրը կը կենայ եւ նախագահը կը խօսակցի, վերջապէս կը հասնի Տրակինեան ուր զինքը կ'ընդունի ընկերվարական ծերակուտական–քաղաքապետը՝ Սուլտանի :

Տը Կոլ այս անգամ կրկին շեշտը կը դնէ Ալժերիոյ Եւրոպացիներուն մտայնութեան վրայ: Պէտք է որ ի վերջոյ հասկնան որ իրենց պարտականութիւնը եւ իրենց շահն է միանալ Ֆրանսայի, իրագործելու համար համագործակցութեան ֆրանքեւալժերական մեծ գործը : Անշուշտ պէտք է որ կռիւները դադրին , պէտք չէ որ շարունակեն մորթել «եթէ յանգինք Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ այս համաձայնութեան կարծեմ ազգային եւ միջազգային մեծ գործ մը տեսած կ'ըլլանք: Եթէ դժբախտութիւնը պատահէր որ հարկ եղածին չափ իմաստութիւն եւ տրամաբանութիւն չգտնէինք այն տարրուն մէջ, որոնք դոնէ զգացական գետնի վրայ կը ղեկավարեն ալժերական դանգուածը, եթէ այդ դժբախտութիւնը պատահէր, հարկ եղածին չափ զօրաւոր եւ վճռական կ'ըլլայինք հետեւանքները ընդունելու համար: Կը համախմբենք որոշ շրջաններու մէջ անոնք որոնք կ'ուզեն մեզի հետ մնալ եւ կը նայինք թէ ի՞նչ կ'ըլլայ : Բայց չեմ կարծեր որ հոդ յանգինք: Ի վերջոյ վստահութիւն ունիմ որ ալժերական հարցը ֆրանքեւալժերական լուծում մը պիտի գտնէ »:

Ճաշէն ետք տը Կոլ կը շարունակէ իր ճամբան, կ'անցնի Ֆրեժիւսէն սեւ երկինքի մը տակ, անձրեւ կը տեղայ բայց մարդիկ եկած են եւ տը Կոլ գո՛հ է եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «անոնց որոնք եկած են Ֆրանսական միասնականութեան վկայութիւնը տալու օգին պայմանները ըլլալով ինչ որ են »: Տեղատարափ անձրեւը կը շարունակուի եւ նախագահը կ'որոշէ «կարճ կապել» խնայելու համար իր ունկնդիրներուն եւ Մարսէյլեզ երգելով կը վերջանայ հանդիսութիւնը :

Նախագահը նոյն իրիկունը (հինգշաբթի) հասաւ Մարսէյլ ուր զինք ընդունեցաւ ծերակուտական – քաղաքապետ , ընկերվարական պարագլուխ՝ Կաստոն Տէֆէր : Ուրբաթ առտու նախագահը «Հին նաւահանգիստը» կ'այցելէ ուր տօքէրները գործադուլ կ'ընեն :

Ճամբորդութեան ընթացքին մէկը ըսած է իրեն թէ ինչ կը մտածէ Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան մասին (Օ. Ա. ԷՍ), տը Կոլ պատասխանած է.— (Օ. Ա. Է՞Սը, չեմ ճանչնար » :

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Զինուորական վարկերու հարցը յաջորդեց ալժերական պիւտճէի հարցին : 1962ի համար ասոնց գումարն է՝ 17·272 միլիոն նոր ֆրանք, ինչ որ 2·7 առ հարիւրի յաւելում մը կը նշանակէ նախորդ տարուան վրայ :

Մթնոլորտը տաք է եւ ձայները յաճախ կը բարձրանան, միջադէպ մը կը պատահի գիշերը երբ անկախ երեսփոխան Վալանթէն բարեփոխում մը կ'առաջարկէ : Կ'ուզէ որ զինուորական ծառայութեան շրջանը 18 ամիսի իջնէ եւ փոխարէն ութ դաս Ալժերիա բնակողներէն զօրակոչի ենթարկուին: Նկատի ունենալով որ նման ծրագիր մը ունէր Սալան, այս բարեփոխումին անունը կը դրուի «Սալանի բարեփոխում»: Նկատի առնելով նաեւ որ այս բարեփոխումը արդէն մերժուած էր Ազգ. Պաշտպանութեան յանձնախումբին մէջ, վէճերը կը մեծնան եւ ի վերջոյ քուէարկութեան դրուելով բարեփոխումը կը մերժուի :

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ թուրք երիտասարդութեան քաջագործութիւնները պատմեցինք երէկ, «Հանրապետութեան Օր » կը տօնէին ··· *ալա թուրքա*, որ թարգմանի՝ Սեպտեմբեր վեցի գիշեր: Այս անգամ Անգարայի ուսանողութիւնն է որ ցոյց կուտայ իր դիմագիծը՝ կարծես հարցումով մը · « Ո՞վ է երկրին տէրը »: Ապահովաբար այն որ յաղթական կ'ելլէ այս զբօսախաղերէն ··· *ալա թուրքա* :

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ «ցաւալի դէպքեր» պատահած են քաղաքին մէջ : Մօտ հազար երիտասարդներ իրաւաբանական համալսարանին ապակիները կոտրեցին եւ ընդունուած ուսանողներուն ցանկը պարունակող տախտակները խորտակեցին ու թուղթերն ալ հանդիսաւոր կերպով այրեցին : Յետոյ թափօր կազմելով Յաղթանակի հրապարակ գացին, այնտեղ Անկախութեան քայլերգը երգելէ յետոյ Յուշադամբան ուղղուեցան :

Ուսանողները Յաղթանակի հրապարակ գացին ի ձեռին ունենալով Աթաթիւրքի նկարները եւ ցուցատախտակներ : Անոնց վրայ կ'երեւէին երեք խաղաթուղթեր , դաշոյն մը , օղիի շիշ մը ու քովն ալ « Եթէ չուսանինք ···» բառը :

Ուսանողները յետոյ Ազգ. Ժողովին առջեւ երթալով սկսան միաբերան «Կամ վարժարան կամ մահ » աղաղակել: Ժողովին մուտքի դրան առջեւ հրմշտուք մը ետք վեց հոգինոց պատուիրակութիւն մը Պոլսոյ Հալքեան երեսփոխան Սուպհի Պայքամի միջամտութեամբ Ժողովի նախագահ Ֆուատ Սիրմէնի առջեւ ելան : Երբ պատուիրակները Սիրմէնի հետ կը տեսակցէին, դուրսը ցոյցերը կը շարունակուէին: Ազգային Ժողովի նախագահը ուսանողներուն խօսք տուաւ որ շահագրգռուողներուն պիտի պարզէ իրենց կացութիւնը :

Ճիշդ այդ պահուն Քասըմ Կիւլէք ժամանեց : Ասոր վրայ ուսանողները Հալքի նախկին ընդհ. քարտուղարը ուսերու վրայ առնելով պատի մը վրայ հանեցին : Կիւլէք ալ յուզումնալի ուղերձ մը արտասանելով խոստացաւ անոնց բաղձանքին գոհացում տալ :

Կէսօրէն ետքը ուսանողները կրթական գործավարութեան առջեւ երթալով Ահմէտ Թահթագըլըճի ինքնաշարժը տապալել ուզեցին: Ուսանողները հաւաքաբար գործավարութեան առջեւ հասան եւ Ահմէտ Թահթագըլըճի հետ տեսակցիլ ուզեցին: Երբ պատուիրակութիւն մը գործավարին հետ տեսակցելէ ետք՝ «Արդիւնքը կրկին զերօ է, մեր գործը չեն կարգադրեր» ըսաւ, գործավարին դէմ ծայրայեղ ցոյց մը սկսաւ : Շատ չանցած երիտասարդները « Անկցին սատախօսները » աղաղակեցին եւ սկսան քարկոծել գործավարին ինքնաշարժը, կցահարել եւ թքնել :

Ուսանողները Ժողովին առջեւ ի տես Աթալէթի կուսակցապետ Բակըր Կիւմիւշփալայի սկսան ցոյց ընել աղաղակելով. « Մեզի խօսք տուր, փաշաս , որ պիտի լուծես մեր դատերը »: Կիւմիւշփալա խոստանալէ ետք ուսանողները ծափահարեցին զայն : Այդ պահուն Մելահաթ Կէտիք ալ ինքնաշարժով ժողով ժամանեց: Կէտիք ի տես ուսանողներուն յուզուեցաւ: Բայց երիտասարդները «Կէտիքէ օժանդակութիւն չենք ուզեր » աղաղակեցին : Երիտասարդները Ինէօնիւի ալ ցոյց ըրին:

Երբ լիսէաւարտները Ժողովին առջեւ ցոյց կ'ընէին, մարզիկներն ալ Աթաթիւրքի նկարները եւ դրօշներ ի ձեռին Ժողովին առջեւ գալով ցոյց ընել սկսան: Այդ պահուն ուսանողները կը պոռային . «Մեր քուէները առէք, դրամները եւ ամսականները քաշեցիք, բաղկաթոռները հանդի՞ստ եկան »:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԵՒՍ

Քաղաքիս մէջ համալսարան մտնել ուզող ուսանողները երէկ վերատեսչութեան պաշտօնատան առջեւ տեւական ցոյց ընելով «Ապակիները կոտրելու» սպառնալիք ըրած ըլլալուն վերատեսուչ Փրոֆ. Օնար ապահովութեան տնօրէնութենէն օգնութիւն ուզեց : Ապահովութեան Ա. Ճիւղի տնօրէնը ոստիկաններու հետ համալսարան մտնելով ցուցարար ուսանողները ի կարգ հրաւիրեց :

Կրթական գործավար Թահթագըլըճ Պոլսոյ համալսարանի վերատեսուչ Օնարը եւ Թէքնիք համալսարանի վերատեսուչ Նարթէրը հեռաձայնով Անգարա հրաւիրեց :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գործադուլի հետեւանքով, Երեքշաբթի օր մեթրօ պիտի չըլլայ եւ երկաթուղին ալ կանոնաւոր պիտի չբանի ելեկտրական գիծերու վրայ :

ՔԵՆԸՏԻ – Նեհրու խօսակցութիւնները վերջացան: Քաղաքական երկու պարագլուխները տարակարծիք մնացին շատ մը հարցերու շուրջ :

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ ՅԱՌԱՋ լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի , Նոյեմբեր 14:

ՄԵՍՐՈԲ ՄԱՇՏՈՑ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Բ.

Հացեկաց գիւղէն մինչեւ Վաղարշապատ, այլ խօսքով՝ անծանօԹէն մինչեւ ՊատմուԹեան դուռները, ի՞նչպէս կտրեց ճամբան, ո՞րքան ժամանակ սպառեց այս հրաշալի տղան, չի պատմեր Կորիւն :

« Կորիւն Սքանչելին » կ'անուանեն ոմանք՝ այս կենսագիրը : Ֆնտգլեան բառ չի գտներ որ արտայայտէ իր հիացումը, — « հին հայ մատենագրուԹեան երկնքին վրայ ամէնէն մեծափայլ, պայծառագոյն լուսաւորներէն մէկը » համարելէ ետք զայն՝ կ'աւելցնէ դեռ Թէ Կորիւնէն «բանաքաղած են առ հասարակ բոլոր մեր հին մատենագիրները, մինչ ինքը եւ ոչ մէկէն փոխ առած է» : Լրացնելու համար այս գովաբանուԹիւնը՝ « հանճար» կ'անուանէ Կորիւնը : Ուրիշներ՝ «եպերող», ինչպէս Հ. Բարսեղ Սարգիսեան, կամ « աղարտող», ինչպէս Ն. Ադոնց, կան ալ որ դրուատիքէն կը խառնեն քննադատուԹիւն, նոյնիսկ վերապահուԹիւն կը յայտնեն Կորիւնի գրական արժէքին մասին (Ն. Բիւզանդացի) : Կը զայԹակղի՛ Մանուկ Աբեղեան, որ կ'ըսէ. — Ծիծաղելի՛ է, երբ 19րդ դարի վերջում Եւրոպայում նստող մէկը ծաղրում է մեր այս հեղինակին, գրելով Թէ Կորիւնը «առաւել քան զկար իւր համարի պատմել զվարս Մաշտոցի եւ կը փուԹա՛յ խնդրել ի սատարուԹեան զաղօԹս ուսումնակցացն, որպէս Թէ քանի մի էջ բան գրելն ստուգիւ մարդկային կարողուԹենէ վեր ըլլար եւ աստուածեղէն շնորհաց օգնականուԹեան կարօտ » :

Կորիւնի անձին ու գործին նուիրուած բազմահատոր մատենագրուԹիւնը մէկ կողմ, ըսենք անմիջապէս. — Կորիւն պատմել չի գիտեր : Իր մատեանիկը, զոր նուիրած է Մեսրոբ Մաշտոցի կեանքին, առաւելապէս լեցուած է Աստուածաշունչ Մատեանէն առած պակաժով : Այդ իրողուԹեան կողքին՝ հաստատելէ ետք հրաշքանուԹեան իր ճաշակը, դժուար չէ հաւատալ, ինչպէս կը հաւատեն կարգ մը բանասէրներ, Թէ Կորիւն գրչի կապ մը կը պահէ հայ ԱգաԹանգեղոսին հետ՝ հրաշապատում սրտխառն դրուագներէն կախարդուած (Տրդատի երեւակայուԹեան վերագրուած չարչարանքները) :

Կենսագրութիւն չէ գրել Թէ Մաշտոցի հայրը կը կոչուէր Վարդան : Պատանի Մաշտոց ի՞նչպէս մեկնեցաւ Հացեկաց գիւղէն ու հասաւ մինչեւ արքունիք, — այս պարագան աւելի կը հետաքրքրէ մեզ քան հօրն ու մօրը անունը : Ոմանք, լոյսի Թել մը երկարելու համար մԹուԹեան մէջ, ազնուականուԹիւն կուտան գիւղացի այս տղուն :

Ափսո՛ս, մեր հին մատենագրուԹիւնը, լեզուական իր նպաստէն զատ, շատ քիչ ատաղձ կը բերէ պատմուԹեան, իբրեւ ստոյգ, իբրեւ ճշմարիտ, իբրեւ վաւերական : Իրար խառնուած են մեր գրական ժառանգուԹիւնները, — մէկ մատենագիրը մտած է այլ մատենագրի մը մէջ, խաԹարուած կամ եղծուած են անուններ ու Թուականներ, նոյնիսկ ստեղծուած են Սուտ - Կորիւններ : Եւ գործեր կան, որոնց հայր կը ներկայանան երկու հոգի ... առ այժմ : Օրինակ Յաճախապատումը կ'ընծայուի Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Մեսրոբ Մաշտոցի :

Աւելի զարմանալին, — Մաշտոցի կեանքը կը պատմեն Կորիւն, Խորենացի, Փարպեցի, Թողունք յետնագոյնները : Խորենացի կը կրկնէ Կորիւնը, առանց աղբիւրի անուն տալու՝ բայց յամառելով Մեսրոբ միայն կոչել Մաշտոցը : Փարպեցի կուտայ Կորիւնի անունը, իբրեւ աղբիւր, եւ Խորենացիէն կ'առնէ երկար հատուած մը, ամբողջական ձեւով, առանց յիշատակելու հատուածին տէրը, միայն Թէ դուրս կը ձգէ իր պոչը : Արդարեւ, Կորիւն միշտ Մաշտոց կը կոչէ իր ուսուցիչը : Փարպեցի եւս կը գործածէ միշտ նոյն անունը, — կը գտնեմ 18 անգամ յիշատակուած : Խորենացի կը նախընտրէ անուանել Մեսրոբ : Եւ ահա այն հատուածը, որ փրցուած է Խորենացիէն, բառացի փոխադրուած մտած է Փարպեցիի մէջ՝ Մեսրոբ անունն ալ միասին :

Ուրիշ օրինակ մը մեր պատմագիրներուն ուշիմուԹենէն, միշտ Մաշտոց անուան հետ կապակցուԹեամբ :

Մաշտոց կը կոչուի Սիւնեաց աԹոռին մէկ եպիսկոպոսը, ծնած՝ 353ին, նոյն տարին՝ երբ ծնած է Մեսրոբ Մաշտոց, ըստ Աճառեանի : Այս Մաշտոցը կը յաջորդէ Գրիգորիս եպիսկոպոսի, ինչպէս կը պատմէ Ստեփանոս Օրբելեան, — Գրիգորիսը եպիսկոպոս օծուած է Լուսաւորիչի ձեռքով, Մաշտոցը՝ Ներսէսի ձեռքով : Հիմա հաշուեցէք, — քանի՞ հայրապետ յաջորդեց Լուսաւորիչի (որդիք եւ Թոռունք), երբ Գրիգորիսի կը յաջորդէ միայն մէկ եպիսկոպոս : ՄաԹուսաղայի բախտաւորուԹի՞ւնն ունէր Գրիգորիս, — աւելի ճիշդ է, սակայն, ընդունիլ այս վարկածը քան Օրմանեանի կարկտանը :

Ըսի այս ամէնը, որպէսզի հաւատաք՝ երբ ըսեմ Թէ Մեսրոբ Մաշտոցի կեանքին մէկ դրուագը արդիւնք է նման շփոԹուԹեանց եւ նմանագրական սովորուԹեանց :

Մեսրոբ Մաշտոցի կը վերագրուի յանկարծական փախուստ մը (փիւկ) Հայոց արքունիքէն, առանձնանալու եւ բնակելու համար քարանձաւներու մէջ. « Եւ անդէն վաղվաղակի ի միայնակեցական կարգ մտանէր (Մաշտոց), բազում եւ ազգի ազգի վշտակցուԹիւն ըստ Աւետարանին կրէր ամենայն իրաց. ամենայն կրԹուԹեամբ հոգեւորացն զանձն տուեալ՝ միայնաւորուԹեան, լեռնակեցուԹեան, քաղցի եւ ծարաւոյ եւ բանջարաճաշակուԹեանց, արգելանաց անլուսից, խարազնազգեստ եւ գետնատարած անկողնոց, եւ բազում անգամ զհեշտական հանգիստ գիշերոյն եւ զհարկ քնոյ յոտանաւոր տքնուԹեան ի ԹօԹափել ական վըճարէր, եւ զայս ամենայն առնէր ոչ սակաւ ժամանակս » (Կորիւն) :

Ի՞նչ պատահեցաւ երիտասարդ Մաշտոցի հոգւոյն մէջ՝ այսպէս յանկարծակի : Հեռանալ արքունիքէն, հրաժարիլ փառքէ եւ պատիւէ, երԹալ խոկալու համար ամայուԹեանց մէջ, քարանձաւներու խորը :

Երիտասարդ զգայուն հոգիներու համար ոգեւորիչ ոչինչ կար Հայաստանեայց աշխարհին մէջ, այդ օրերուն : Երկիրը երկու պատառ ըրած բաժնած էին Տիգրոն եւ Բիւզանդիոն : Ազգային տիճեիթէն՝ վիրաւոր, — յոյն ուսուցիչներ եւ ասորի եպիսկոպոսներ ման կուգային երկրին մէջ : ՀայուԹիւնը արտօնուած չէր ազգային դպրոցներ ունենալու : Դպրոցնե՞ր, — կային անշուշտ, բայց յունարէն եւ ասորերէն սորվելու համար միայն, օտար ուսուցիչներու կողմէ :

Նման մԹնոլորտ մը կը քայքայէ ամէնէն տոկուն հոգին :

Բայց զինուորական էր Մաշտոց, ու զինուորական կեանքը անհատը կը դարձնէ յարաշարժ, մշտարԹուն, անսպառ եռանդով յորդուն : Խոկալ, երազել, ամպերը դիտել, անհամ աղօԹքներ արտասանել՝ յատուկ է տարբեր խառնուածքով մարդոց : Կորիւն իր ուսուցիչը, — մեծարելո՛ւ համար անշուշտ, — արքունիքէն կը նետէ անապատ, յետոյ անապատէն կը վերադարձնէ արքունիք : Ի՞նչ, սիֆլոթիմի՞ ունէր Մաշտոց : ՊատմուԹիւնը կուտայ օրինակ մը, Հերակլէսը, — այս հայ կայսրը, առաջնակարգ զինուորական, կը տառապէր պարբերական հոգեխոխուԹենէ մը : Մաշտոց, իր Թափառական կեանքով, անխոնջ ճամբորդուԹիւններով, անդորր հետապնդումներով (ԳողԹն գաւառ), տարբեր խառնուածք ցոյց կուտար, սակայն : Խորենացի ուրիշ մեկնուԹիւն կուտայ Մաշտոցի լեռնակեցուԹեան, եւ այդ է որ կը կրկնուի դարէ դար :

Բայց տրուած այդ մեկնուԹիւնը «զարդարանք» է միայն, — մեծարելու համար օրուան մարդը դարուն ճաշակով, բարձրացնելու համար սրբուԹեան :

Եւ այսպէս մատենագիրները փոխ կուտան իրարու ոչ միայն իրենց ձեռակերտը, այլ եւ անապատականի շապիկը :

897ին աշխարհ կուգայ Մաշտոց Եղիվարդեցին : Կը մտնէ Մաքենեաց վանքը, — այնտեղ կ'ապրէին ամէնէն խստամբեր վանականները, որոնք մաքիի մորԹ միայն կը հագնէին : Եղիվարդեցի յետոյ ինք եւս կը հիմնէ վանք մը, աւելի խըստամբեր քան առաջինները, — ահա Թէ ինչո՛ւ Կիրակոս Գանձակեցի կը գրէ. « Զամս քառասուն հաց ոչ եկեր եւ ջուր ոչ արբ, միահանդերձ եւ բոկոտն » (էջ 45) : Այս վարդապետին կ'ընծայուի հայ եկեղեցիին Ծիսարանը, Մաշտոց, վասնզի Մաշտոց կը կոչուէր նաեւ ինքը՝ վարդապետը : Այսօր բանասէրները Ծիսարանը կուտան Մեսրոբ Մաշտոցի : Բայց այն դիւրին ձեւով, անունի Թելադրանքով, որ Ծիսարանը ընծայուեցաւ Մաշտոց Եղիվարդեցիին, սրբուԹեան իբրեւ վկայուԹիւն՝ մէկ Մաշտոցին «լեռնակեցուԹենէն» բաժին հանուած է նաեւ միւս Մաշտոցին, հարստացնելով Կորիւնի մատեանիկը՝ դարերու ընԹացքին, եԹէ ոչ առաջին օրէն, առաջին քրիստոնեաներու օրինակով :

Գրական մեր ժառանգուԹեանց մէջ ո՞րն է այն որ զերծ է էնթեռփոլասիոնէ եւ փառոտիէ :

Այսպէս, կը պնդեմ Թէ դժուար է հաշտեցնել ճգնակեցուԹիւնը զինուորականի նկարագրին հետ, զոր ստացած էր Մաշտոց :

Նոյն այդ զինուորականի ասպարէզն էր, որ Հացեկաց գիւղէն դուրս կը հանէր պատանին Մաշտոց՝ առաջնորդելու համար մինչեւ արքունիք, մինչեւ պատմուԹեան դուռները :

Այլապէս Մաշտոց չունէր ուրիշ առիԹ, որ լքէր կորեկ ցանելը եւ վազէր տարբեր վարուցանքի, ոսկեղէն հունձքի, ճառագայԹաքաղի :

Զինուորական ասպարէզն էր, ապահովաբար, որ մեզի կ'ընծայէր Մեսրոբ Մաշտոցը, ՀայուԹեան հայրը :

Հռովմայեցիներէն գիտենք Թէ զինուորագրուԹիւնը կը սկսէր 18 տարեկանին, (երբեմն աւելի կանուխ) : Պէտք է ենԹադրել Թէ այսպէս մատաղատի՝ Մաշտոց զինուորագրուեցաւ եւ զինուորական կրԹարաններու մէջ սորվեցաւ նաեւ յունարէն եւ ասորերէն : Վասնզի երկրին մէջ կը տիրապետէին այս երկու լեզուները՝ քաղաքական ու կրօնական պատրաստուԹեանց պայման :

Ահա ճամբան, զոր Մաշտոց կտրեց՝ հասնելու համար Վաղարշապատ, ծանօԹ նաեւ Նոր Քաղաք անունով : Այսպէս մըտաւ արքունիք, մտաւ Թագաւորական դիւաններէն ներս, — կ'ըսենք՝ մտաւ պատմուԹեան դուռէն ներս, յաւիտենականուԹեան մէջ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց. Գ. — Ընթերցող մը կը հարցնէ թէ ո՛րն է ճիշդ ուղղագրութիւնը, Մեսրո՞բ թէ Մեսրոպ : Ինչպէս գրեցի, չենք գիտեր արմատական իմաստը՝ որ կրնար ուղեցոյց ծառայել մեզի : Մեսրովբ եւ Սերովբէ անուններուն հանգիտութիւնը (երկրորդ անունը, ոչ - արմատական տարրի մը (Մ) յաւելումով իր սկիզբը՝ որ կը կոչուի *փրոթէզ*, կուտայ Մեսրովբ, բայց Օրմանեան ստուգաբանութիւնը կը կապէ ասորական ձեւի մը, Մար Սերովբ = Տէր Սերովբ) կը թելադրէ գրել բ-ով : Այդ վերջաւորութեամբ կան բազմաթիւ անուններ, ընդհանրապէս սեմական. — Յակոբ, Քերոբ, Սերոբ եւ Մեսրոբ :

Բայց պէտք է ըսել թէ Բ եւ Պ լծորդ են, ձայնակից՝ ինչպէս կ'ըսէ Բագրատունի : Օրինակ, ամբարիշտ — ամպարիշտ, ըմբել — ըմպել :

Հետեւաբար երկու ձեւերն ալ ճիշդ են, Մեսրոբ կամ Մեսրոպ : Ինծի կը թուի թէ դասականն է առաջին ձեւը, երկրորդը՝ ռամիկ :

Շ. Ն.

ՈՍԿԵԱՅ ՈՒՂԵՂՈՎ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

—o—

(Տիկնոջ՝ որ ինձմէ զուարթ պատմութիւններ կ'ուզէ)

—o—

Իր չար բախտէն, բարեկամ մը հետեւած էր իրեն մինչեւ իր նոր առանձնաբանը եւ այս բարեկամը տեղեակ էր իր գաղտնիքին :

Առաւօտ մը, խեղճ մարդը իր գլխուն վրայ ահաւոր ցաւ մը զգալով, ընդոստ արԹնցաւ եւ խելակորոյս ոտքի կանգնելով, լուսնին արձակած շողերուն ընդմէջէն նշմարեց բարեկամը որ խոյս կուտար՝ վերարկուին ներքեւ բան մը պահած ...

Իր ուղեղէն պատառիկ մը եւս կը տանէին ...

×

Քանի մը ատեն ետքը, ոսկեայ ուղեղով մարդը սիրահարուեցաւ եւ այս անգամ ամէն բան վերջացաւ ...

Իր ամբողջ հոգիով կը սիրէր խարտեաշ կին մը, որ իր կարգին կը սիրէր զինքը, եւ սակայն կը նախընտրէր նաեւ զարդն ու պաճուճանքը, սպիտակ փետուրները եւ ոսկեայ երիզներով զմնլուած կօշիկները :

Այս գողտրիկ էակին ձեռքերուն մէջ — կէս մը Թռչնիկ, կէս մը պուպրիկ — ոսկիի կտորները կը հալէին հաճոյքի մը նման : Բոլոր քմահաճոյքները ունէր ան եւ մարդս երբեք չէր գիտեր «ոչ» ըսել : Նոյնիսկ, վախնալով որ կրնար ցաւ պատճառել իր սիրելիին, մինչեւ վերջը գաղտնի պահեց անկէ տխուր գաղտնիքը իր հարստուԹեան :

— Ոհ, ուրեմն մենք հարո՞ւստ ենք, կ'ըսէր կինը :

— Այո, սիրելիս, շատ հարուստ, կը պատասխանէր խեղճ մարդը :

Եւ կաԹոգին սիրով մը կը ժպտէր պըզտիկ կապոյտ Թռչնիկին, որ այնքան անմեղուԹեամբ կ'ուտէր իր գանկը ...

Երբեմն, սակայն, վախը կը պատէր եւ փափաք կը զգար կծծիուԹեան, եւ ահա, յանկարծ, գողտրիկ կինը ոստոստելով կը գիտէր զինք ըսելով.

— Ամուսինս, որ հարուստ էք, գնեցէք ինծի համար բան մը, յոյժ Թանկագին ...

Ու անիկա կը գնէր այդ յոյժ Թանկագին բանը :

Այսպէս շարունակեց երկու տարի, երբ առաւօտ մը գողտրիկ ու գեղանի կինը մահացաւ, նման Թռչնիկի մը, առանց որեւէ պատճառի :

Գանձը կը հասնէր իր վերջաւորուԹեան : Ինչ որ մնացած էր իրեն, անով, այրին փառաւոր յուղարկաւորուԹիւն մը սարքեց իր սիրեցեալ ննջեցեալին համար : Ղօղանջներէն զանգերը սեւ շղարշներով պատած շարան շարան անցան ծանըր մեռելակառքերը՝ որոնց լծուած էին փետրազարդ նժոյգներ ...

Ոսկին այլեւս արժէք չունէր իր աչքին..

Տուաւ եկեղեցիին, փոխադրողներուն, անմահուԹեան վաճառորդներուն, տուաւ ամէն կողմ, առանց սակարկելու ...

Եւ երբ դուրս ելաւ գերեզմանատունէն, հրաշալի ուղեղէն ոչինչ էր մնացած, ոչինչ, միայն մէկ քանի մասնիկներ՝ փակած իր գանկին պատերուն ...

Այն ատեն, աչքերը մոլար, ինկաւ փողոցները, ձեռքերը երկարած, նման հարբած մարդու մը :

Երեկոյեան, այն պահուն երբ շուկան կը լուսաւորուի, կանգ առաւ լայն ցուցափեղկի մը առջեւ, ուր զանազան տեսակի կերպասներու կոյտ մը կը պսպղար լոյսերուն ներքեւ :

Կանգ առաւ երկար այդ ցուցափեղկին առաջ եւ ակնապիշ դիտեց նաեւ զոյգ մը մոյկեր՝ կապոյտ սնդուսէ, երիզուած կարապի փետուրներով :

— Կը ճանչնամ մէկը, որուն այս մոյկերը հաճոյք պիտի պատճառէին, մըմնջեց ժպտելով ...

Եւ առանց կարենալ յիշելու որ գողտրիկ կինը մահացած էր արդէն, ներս մըտաւ խանուԹէն, գնելու համար մոյկերը :

Իր խանուԹին ներքնամասէն, վաճառորդուհին լսեց սուր ճիչ մը :

Վազեց եւ վախէն քարացած, ընկրկեցաւ, երբ տեսաւ իր դէմը կեցած մարդ մը, յենած սեղանին, որ ապշահար կը դիտէր զինքը :

Մարդը ձեռքին ունէր կարապի փետուրներով երիզուած մոյկերը, եւ միւս ձեռքը՝ արիւնոտ կ'երկարէր իրեն ...

Այդ ձեռքին մատներուն եղունգներ փակած էին ոսկիի փշրանքներ ...

Այս է ահա, տիկին, ոսկեայ ուղեղով մարդուն հէքեաԹը :

×

Հակառակ իր ցնորական պատմուԹեան մը բնոյԹին, այս հէքեաԹը մէկ ծայրէն միւսը իրական է ...

Աշխարհի մէջ կան խեղճ մարդիկ, որոնք դատապարտուած են ապրիլ շնորհիւ իրենց ուղեղին, բայց ստիպուած են վճարել ոսկիով, իրենց ապրուստին ուղոյն ու ծուծովը ամէն չնչին բաները կեանքին ...

Ափսոս իրենց համար հանապազօրեայ կսկիծ մըն է, եւ յետոյ, երբ ալ ձանձրանան տանջուելէ ...

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(2 եւ վերջ)

ԱՆՄԱՀ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

—o—

Սայաթ Նովային ես չկարողացայ պատկերացնել ... Նրա դէմքը փոխւում է չարունակ իմ երեւակայութեան մէջ եւ հասակը նոյնպէս :

Սայաթ Նովայի դէմքը ի՞նչպէս էի պատկերացնում, ի՞նչպէս, — գերմարդկային: Աչքերը կապոյտ՝ Հայաստանի երկնքի նման, յաւերժական կապոյտ, ծովերի նման՝ խորն ու վճիտ, յաճախ ալեկոծ ...

Ոչ, սեւ ու խորունկ վշտի պէս · բարի ու թախծոտ աչքեր՝ իմաստութեամբ, բանաստեղծութեամբ ծովացած — գեղեցիկ ներդաշնակութիւն: Երաժշտական, մուզիկալ: Ճակատը՝ խոհուն : Ձայնը... Ամէն ինչ հմայիչ, աներեւակայելի — մի խօսքով՝ գեղեցիկներից – գեղեցիկ, վեհագոյն :

Ո՞մ նման, –Գողթան գուսանապետին, արդեօք Նահապետ Քուչակի՞ն ...

Մերթ տեսնում եմ նրան՝ ջուլհակի սրքի առաջ՝ պատանի, մաքոքը նետում է աջ ու ձախ, բայց տխուր հայեացքը երազում է հեռուները, կկոցում է աչքերը, հեռուներում բաներ է տեսնում եւ լսելիքը լսում է, ինչ որ ձայներ է լսում :

Մերթ տեսնում եմ նրան՝ ընտիր ըղգեստներ հագած, գեղեցկուհիների շըրջանում, սաղաֆէ քամանչան ձեռքը՝ նըւագում է ու երգում · բոլորը հիասքանչ, հիացմայլ լսել, լսում են նրան, շատերի աչքերը արցունքով են լցւում, շատերը հառաչում են, սպասաւորները մատուցարանները ձեռքներին՝ քարացած են ...

Թւում է թէ պարտէզում թռչունները լռել են, չեն ճռուողում, լսում են նրան:

Մերթ տեսնում եմ նրան կորաքամակ, ալեհեր, ցուպը ձեռքին, կրօնականի ըղգեստով բարձրանում է Հաղբատի պարիսպերը, միստիկ հայեացքը դէպի ներս թաքցրած, տեսնում է աշխարհի, բնութեան, տիեզերքի խորքերը, գաղտնիքները, մարդկանց՝ աշխարհի մէջ ելքն ու մուտը եւ տեսնում է իր մահը՝ նահատակի վախճանը՝ պատրաստ չար աշխարհի մէջ՝ միշտ դիմագրաւելու իր հաւատի, իր գաղափարների, իր պաշտամունքի իտէալի համար եւ մեռնելու միշտ յօժար, պատրաստակամ ...

Եւ տեսնում եմ յանկարծ՝ առոյգ, կորիճ, վստահ իր հանճարին՝ հրապարակում, ահագին բազմութեան մէջ մրցում է նշանաւոր աշուղների հետ, պայքարում է եւ նուաճում է իր յաղթական զէնքով, իր հրաշագործ զէնքով՝ քամանչայով եւ յաղթանակում է նրանց՝ մրցակից աշուղներին, որոնք իրենց զէնքերն ու զըրահը թողած փախուստ են տալիս : Սայաթ Նովան զրաւում է նրանց զէնքերը եւ ժողովուրդը հիացած է իր հերոսով ...

Սիրով խենթացած Մէջլումի պէս թափառում է՝ մի տեղ չնստելով, անդադար: Այրւում է ...

×

Նայել է, — աշխարհը մի պատուհան է: Նայում է աշխարհի պատուհանից մեծ, անհուն, անսահման աշխարհին, իրականութեանը, եւ խոցւում է նրա սիրտը, ձեռքն է առնում քամանչան, եւ ա՛խ է հանում սրտից եւ երգում է աշխարհի վիշտը, ցաւերը, տառապանքները : Սէր, մահ, երազանք, տենչեր, վիշտ, թախիծ, տիեզերական վիշտ, արեւելեան երաժշտութիւն՝ հայկական անհատականութեան միջով անցած, հայկական մըշակոյթի միջով անցած: Արեւելքը՝ հայկական բեկումով: Նրա բարդ եւ կատարեալ տաղաչափութիւնը, երաժշտականութիւնը, լիրիզմը, լիրիկական փիլիսոփայութիւնը կամ փիլիսոփայական լիրիկան: Ջղայնականութիւնը՝ զուսպ :

Նոյնացնում եմ ինձ նրա հետ, զգում եմ : Ինձ թւում է, որ իմ ուղին նրա պէս է ընթանալու, ճակատագրուած է ինձ նա :

Աշակերտում եմ նրան, ծնկի եկած նըրա առաջ կարդում եմ փետուրէ գըրչով թարմ գրուած տողերը ·

Թէ կու պակսիմ, ճեզ կու պակսիմ՝ աշխարհիս մէ մազ չի պակսի :

Ձեմ յանդգնում նրան ասելու, որ՝ «վարպետ, ես կ'ուզէի այսպէս գրէիր · «Թէ կու պակսիմ, ինձ կու պակսիմ, աշխարհիս մէ»...

Երբ կարդում եմ —

Հէնչաւ ըլի՝ դուն վըրէս լաս մազըդ շաղ տալով, աչկի լուս...

Սիրտս փղձկում է :

Սայաթ Նովա գերեզմանըն Հինդ, Հաբաշ, Արաբ մի՛ անի ...

Տեսնում եմ ինձ՝ հայրենիքից հեռու, գերեզմանս հեռաւոր անապատներում :

Սայաթ Նովայի երգերի մէջ տեսնում եմ քարաւաններ, որ գալիս են հեռաւոր աշխարհներից՝ Հինդ ու Չինից՝ բեռնած թանկագին զարդերով՝ ղումաշ, ատլաս, անուշահոտ իւղերով, Արաբիայի խունկերով, համեմունքներով : Լսում եմ զանգակների ձայնը :

Հետը գնում եմ, ման եմ գալիս վանքերը մէկմէկ, երկիւղած ծունկի եմ գալիս մթին, վսեմ վանքերի մէջ :

Պատանի հասակից գիւթուած, աւելի շուտ երեւակայութեամբ էի հասկանում նրան: Սովորական իրականութիւն չէր նա, այլ հէքեաթական, առասպելական : Եւ նրա կեանքը, գործը, մահը: Կախարդական պարտէզ, կախարդական ապարանք: Կախարդական պարտէզ, որ ամէն մի նոր քայլին նոր հրաշք է բաց անում : Ծաղիկներ, վարդեր, բուրումնաւէտ, շալ ու զոհար ...

Այսպէս էի երեւակայում նրան՝ քամանչան, դէմքը, երգը :

Մինչեւ հիմա կախարդել է ինձ եւ չեմ կարող ենել երեւակայական գիւթանքից :

Աւելի քան 150 տարի նա կանգնել է մեր զարգացման ճանապարհի հանգոյցներից մէկի գլխին եւ իր քնարով ներշընչում է մեզ, — ազատ սիրել, գիր սիրել: Նա մեր մթնոլորտն է, մեր սէրը, մեզ ուրախութիւն եւ թախիծ տւողը : Մեզ հետ է միշտ՝ մեր ուրախութեան եւ վշտի պահերին :

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, (Յատուկ) — Միշտ պատնէշին վրայ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթանասունեւմէկերորդ տարեդարձը տօնուեցաւ Նոյեմբեր չորսին, Շաբաթ գիշեր, նախաձեռնութեամբ Շրջ. Կոմիտէի:

Վալանսի քաղաքապետարանի շքեղ թատրոնը անգամ մը եւս զարդարուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն նկարներով, որոնք ներկաներուն կը ներշնչէին իրենց պայքարի, նուիրման կամքը · «մահ կամ ազատութիւն» :

Օրը աննպաստ էր: Սակայն ներկայ էին բոլոր անոնք՝ որոնք հասկցած էին եւ ըմբռնած ազատութեան իսկական իմաստը: Եկած էին յարգելու մեր անզուգական հերոսներուն յիշատակը անոնց որ իրենց արեան գնով ազատութեան ոգին ներշնչեցին հայ ժողովուրդին եւ փշրեցին բռնութեան շղթաները :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյյէզ» եւ «Մշակ բանուոր» փառերգներով, զորս երգեցին Նոր Սերնդականները:

Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Փօլաճեան իր բացման խօսքը ըսելէ առաջ, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելու յիշատակը օրուան հերոսներուն: Ապա անդրադառնալով օրուան տօնին, ըսաւ ·

— Տարին մէկ անգամ կը հաւաքուինք տօնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան տօնը: Հայ ժողովուրդը, իր մայրենի հողին վրայ, չհանդուրժելով թշնամիին գերութեան շղթաներուն, ծնունդ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ ամբողջ 71 տարիներ քալեց հայ ժողովուրդի կողքին: Ու դեռ պիտի քալէ այնքան ատեն որ չեն իրականացած իր արդար պահանջները, Ազատ եւ անկախ Հայաստանի իրականացումը :

Գեղարուեստական բաժինին իրենց համեստ մասնակցութիւնը բերած էին Օրիորդներ Մարի Ավճեան «Մահուան տեսիլ», արտասանութիւն Սիամանթոյէն, Օտէթ Բէչճեան «Հաւատում եմ», Յով. Թումանեանէ, Սիրվարդ Շահինեան «Հայոց արեւին»: Գրիգոր Բէնտիրեան երգեց «Մարի աղջիկ», «Ծովեր է արտըս», «Իմ սեւ հաւս» եւ ուրիշ երգեր, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին :

Պ. Վահան Գասեան երգեց «Տըլէ–եաման» եւ «Հայաստան» նոյնքան ոգեւորութեամբ: Լիբանանէն նոր ժամանած ընկեր Բաղիկեան խոր յուզումով երգեց «Մայիս ամսոյն» : Նոր Սերունդի նըւագախումբը, զոր կը կազմէին Ս. Գասեան, Արմէն Ղազարոսեան եւ Աբրահամ Շահինեան նուագեց «Չէյթունցին», «Գարնան մի օր», «Կռունկ»ը եւ «Համբարձում եայլա»: Գնահատելի էր տարուած ներդաշնակ աշխատանքը :

Օրուան բանախօսն էր երիտասարդ ընկեր Յ. Արթինեան (Մարսէյլէն), որ բացատրեց Դաշնակցութեան մեծութիւնը : Ընկերը յիշեց Պէյրութէն իր վերջին հրաժեշտի առթիւ Ս. Վրացեանի խօսքը: «Գնա տղաս, ո՛ր երկինքի եւ ո՛ր լուսնի տակ ալ ըլլաս, մի մոռնար որ մեծ է Դաշնակցութեան Աստուածը :

Փառաբանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործը՝ եզրակացուց · «Ուրիշներ կան որ կը ծնին մեռնելու համար, իսկ մենք կը մեռնինք ապրելու համար: Մեր թշնամիները ուզեցին թաղել մեզ ընդ միշտ, բայց ահա կ'ապրինք եւ կը տօնենք ոգին որ կ'ապրեցնէ մեզ »:

Հանդէսը վերջացաւ իր ատենին նախագահի շնորհակալութեան խօսքերով :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅՐ Յ. ՄԸՍԸՐԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—o—

1911 Հոկտեմբեր 31ին Հ. Յովհաննէս Մըսըրեան մուտք գործած է Մխիթարեան միաբանութեննէն ներս եւ յիսուն տարի շարունակ նուիրուած հայ մշակոյթին :

Ծնած է Թոքատ 1888ին: Քահանայ ձեռնադրուած է 1921ին: Իր կրօնական եւ քահանայական գործունէութեան դրեթէ ամբողջութիւնը կ'անցընէ հոս, Լիբանանի մէջ եւ կը դառնայ սիրելի դէմքը բովանդակ լիբանանահայութեան եւ սուրիահայութեան :

Գաղթականութեան դժնդակ օրերուն մեծ դեր կը խաղայ, հոգեկան եւ նիւթական մեծ օգնութիւն հասցնելով անխտիր բոլոր Հայերուն :

Եղած է հիմնադիրներէն մէկը Էշրէֆիէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մանչերու ճեմարանին եւ Ս. Շուշան աղջկանց վարժարանին :

29 տարիէ ի վեր կը գործէ իր մեծ ձեռնարկը՝ Հայագիտութեան Ամսօրեան, որ մեծ բարիք մը եղած է այս գաղութին համար մասնաւորապէս, հազարաւոր Հայերու ճանչցնելով անցեալի հայկական արժէքներն ու արժանիքները :

Հ. Յ. Մըսըրեանի մէջ ամէնէն աւելի գովելի են իր քաջութիւնը եւ յարատեւութիւնը եւ ամէն գնով Հայոց մօտ մըտաւորական զարգացումը յառաջացնելու մտահոգութիւնը :

Հրատարակած է բազմաթիւ յօդուածներ հայագիտութեան մասին: Վերջին ատենները անոր վստահուած է Կիւլպէնկեան Ֆոնտի մատակարարման լիբանանեան ճիւղին նախագահութիւնը, ինչ որ կը ցուցնէ թէ որքան բարձր է անոր վարկը հայկական բոլոր շրջանակներուն մէջ:

Հայր Մըսըրեան սիրուած ու յարգուած է բոլորէն, շնորհիւ իր բազմատեսակ առաքինութեանց՝ նուիրում, կրօնասիրութիւն, համեստութիւն եւ բարեսիրութիւն, մասնաւորաբար հայ մշակոյթին հանդէպ ունեցած իր անհուն սիրոյն համար :

«ԱԶԴԱԿ»

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Լուսնալու մօտ էր :

Կիրճին վերեւը լերկ ու վիթխարի ժայռեր կային, Վանական հրամայեց որ խումբը դէպի ժայռերը բարձրանայ ու հոնեւ ապահով դիրք մը գրաւէ :

— Ահա արշալոյսը կը ծագի, ընկերներ, չեշտեց Վանական՝ անձնուիրութեան մը ամբողջ արտայայտութիւնը դնելով իր ձայնին մէջ: Առաջին անգամն է որ անիրաւութեան մը դէմ պիտի կըռուինք, առաջին անգամն է որ ձեր դնդակը պիտի ուղղէք բռնապետական ուժի մը. մէկ խօսքով՝ առաջին անգամն է որ արեան կաթիլը պիտի ցայտէ ձեր արդար ու վրէժխնդիր ձեռքերուն վրայ: Բաւական է: Ազատութեան արեւը թող ժպտելով սահի անհուն կապոյտին մէջ: Բաւական է ... արցունքը չի փրկեր մեզ : Աստուած աղօթքներու ձայնը չի լսեր : Գոնէ մեր հայրենեաց սա ժայռերը թող հանդիսատես ըլլան թէ Հայն ալ կռուիլ գիտէ, Հայն ալ պատուով ապրիլ կ'ուզէ ու Հայն ալ քաջութեամբ մեռնելու պատրաստ է :

Չվախնանք, մարդս մէկ անգամ կը ծնի ու մէկ անգամ կը մեռնի: Վայրկեանը բախտական է : Երկու կամ երեք ժամէն աւելի պիտի անցընեն Հայ աղջիկ մը: Քուրդ պէկ մը բռնութեամբ կը փախցնէ այդ թշուառ Հայուհին, առանց մտիկ ընելու ծնողաց արցունքներուն : Պէտք է ցոյց տանք թէ մեր պատիւն է ասիկա կամ արիւնիս կը թափուի այս կիրճին մէջ, կամ պատիւնիս կը փրկուի:

Քաջասիրտ երիտասարդները, վրէժխնդրութեամբ լեցուած՝ ապառաժներու մէջ մէկ մէկ անառիկ դիրքեր բռնեցին ու առանց ամբողջ կիրճին սիրտը գրաւեցին ռազմագէտներու պէս :

Արեւը կամաց կամաց կը բարձրանար: Լեռնաձորին ամբողջ երկայնքը անտառներով ծածկուած էր :

Հազիւ թէ ժամ մը անցած էր, ահա ձայներու վժժոց մը լսուեցաւ հեռուէն, որուն արձագանքը բոլոր կիրճին մէջ տարածուեցաւ ·

— Լռութիւն, գոչեց Վանական, կարծեմ թէ ձայն մը կը լսուի · պատրաստ կեցէք :

— Պատրաստ ենք · միայն թէ ձեր նշանը տուէք, նկատել տուին ընկերները :

Հեռուէն եկող ձայներն աւելի մօտեցան ու որոշապէս յայտնուեցաւ ձիաւորներու խումբ մը, որ երեսուն երեք հոգիէ կը բաղկանար :

Վանական զիտեց որ ութ ձիաւոր առջեւէն կուգար, իսկ մնացեալները թըշուառ աղջիկը շրջապատած կը բերէին :

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, Վանական հրամայեց որ նախայարձակ դիրքէն գնդակ մը նետուի:

Վանականին հրամանը կատարուեցաւ : Առաջին գնդակը ձիէն վար գլորած էր Քիւրտ մը, որ մէկ ձայնով կը ճչէր :

— Անձնատուր եղէք... պոռաց Վանական՝ որ ապառաժի մը վրայ կեցած էր յաղթական դիրքով մը:

Քիւրտերը շուարած փախչիլ կ'ուզէին:

— Մի փախչիք, կրկնեց Վանական, եթէ ոչ ամէնքդ այս կիրճին մէջ կ'իյնաք:

Ու հրամայեց որ քանի մը գնդակ արձակեն օդին մէջ:

Այն ատեն ձիաւորներէն մին շէշխանան քաշեց ուսէն ու սկսաւ պարպել :

Քիւրտին համարձակութենէն սիրտ առած՝ միւսներն ալ իրենց շէշխանաները պարպել սկսան ·

Վանական մէկ ակնթարթի մէջ ժամանակ շահեցաւ թէ յառաջակողմէն եւ յետնակողմէն Քիւրտերու խումբը պաշարելու :

Քիւրտերը տեսնելով որ չորս կողմէն ճամբանին կտրուած է, ակամայ վար առին իրենց զէնքերը ու կեցան :

— Տղաք, սուրերնիդ պատեանը դրէք ու միայն վեղհարուածը բռնած Քիւրտերուն մօտեցէք, հրամայեց Վանական. եթէ շարժում մը ընելու ըլլան, անմիջապէս կրակեցէք :

Ու ինքը առաջ անցնելով, մօտեցաւ Քիւրտերուն ու հարցուց թէ ո՞վ էր իրենց գլխաւորը :

— Մեր Շէյխն է, պատասխանեցին Քիւրտերը մատնանիշ ընելով ճերմակ փաթթոցով մարդ մը, որ ձիուն վրայ կը դողար :

Վանական, արհամարհանքով մը Շէյխին մօտեցաւ եւ հրամայեց որ վար իջնէ ձիէն :

(Շար.)

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի գըրասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր «հպատակներուն» թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է ազգութիւնը հաստատող վկայական ը՝

Certificat de Nationalité

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի ամմիջապէս որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի։ Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւնները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն.— Ազգութեան թուղթը, մէկ պատկեր, անձագրի (Քարթ տ'իտանթիթէ) վաւերացուած քոփին եւ 1070 ֆր. (ձրի տընտեսապէս տկարներուն համար)։

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թըւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ.— եթէ թուղթը վերջացած է.— 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն։

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ այս թուղթը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարագայի։

Գաղթականաց գրասենեակը բաց է ամէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12·30։

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վահրամ Վարդանոֆ եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՎԱՐԴԱՆՈՖԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՇԱՐԲ

GALERIE VENDOME

12, Rue de la Paix

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3էն 22

Ամէն օր բացի կիրակիէն, ժամը 10էն 12·30 եւ 14·30էն 19։

Մեր յարգելի յաճախորդներուն կը հաղորդենք թէ, 35 տարի է Լիոն հաստատուած

ԱՐԱՔՍ ՏՊԱՐԱՆԸ

(Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ)

Փոխադրուած է.—

6o, Rue d'Anvers, LYON 7e

Tél: 72-89-03

եւ ընկերութեան վերածուած ըլլալով այսուհետեւ կը կոչուի՝

Imprimerie d'Anvers

S. A. R. L. au Capital de 30.000 N. F.

Ինչպէս առաջ, ներկայիս ալ կը ստանձնենք տպագրական հայերէն գործեր, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն, ամէն տեսակ, վարչական, առեւտըրական եւ ճարտարարուեստի վերաբերեալ գործեր։

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

Նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՅԻ

VAHÉ KATCHA

(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու։

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին։ Մշակոյթի Տան մէջ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ։

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 21·15ին, Սալ Մազընօ, Մարսէյլ։

Տոմսերը՝ 3 եւ 5 Ն. Ֆ.։

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԱԼԲՈՄ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Բ. ՄԱՍԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻՆ։

Տպարան ՏԱՐՕՆ, Լիոն, 1962

Դիմել հեղինակին՝

Ք. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (Տարօն)

20, Avenue des Cottages

CALUIRE (Rhône)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10։

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մատչելի գին։

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ։

500 էջ

13 Hors–Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին։

Գին 12 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար։

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

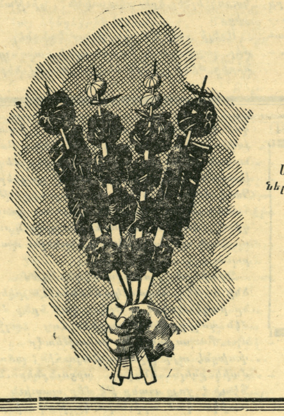
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian,* Le Caire	100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova,* Paris.	120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian,* Paris, 1961.	25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan,* Paris.	6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian,* Paris.	10 NF.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ,	20Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Պայեան, Վենետիկ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ	9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գարամաճեան, Պէյրութ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Չագմագճեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, 1918–1958, Պէյրութ	22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ	12 Ն. Ֆ.
ՋՐՈՅՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3·50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.	
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Պ. Սնապեան, Պէյրութ	4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՃԱՇԱՐԱՆ

ՆԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ, շաշլիք, քարսքի։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Bar Américain

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ETIENNE
(Rue Marbeuf) PARIS - 8e
Téléphone : BAL. 31-21
Métro : F. D. Roosevelt

MORY et Cie

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ։

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք։ Նուազագոյն ծախքերով կը դրկենք Խորհրդ. Միութիւն։

Դիմեցէք մեր նոր գիները գիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10e

(PRÈS DE LA GARE DU NORD)

Téléphone : TRU. 27-70

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 14 NOVEMBRE 1961

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9253 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5054

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ներգաղթի խնդիրը եւս արծարծեր է Զարոբեան Մոսկուայի համագումարին մէջ :

Անդրադառնալով Հայաստանի խորհր – դայնացման քառասնամեակին առթիւ Խրուշչեւի Երեւան այցելութեան, կոմ – կուսի քարտուղարը կը չեշտէ, որ «Թանկագին » էին «մեր ռեսպուբլիկայում գտնուելը մեծ դպրոց հանդիսացաւ բո – լորիս համար : Հայ ժողովուրդը Նիկիտա Սերգէեւիչին է՛լ աւելի սիրեց նրա ի – մաստութեան ու պարզութեան համար, ժողովրդի կեանքին մօտ լինելու եւ լաւ ճանաչելու համար, նրա անսպառ եռան – դի եւ սովետական բոլոր մարդկանց բա – րօրութեան ու երջանկութեան մասին անխոնջ հոգատարութեան համար » :

Ժամանակին իր նախորդները նման շո – ղոքիչ ու փաղաքշական գովասանքներ կը շռայլէին սարկամտօրէն «ժողովուրդնե – րու առաջնորդ », « հանճարափայլ » Ստալինի հասցէին :

Զարոբեան յետոյ կ'ըսէ թէ «ներկայու – մըս աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր ապ – րում են զանազան կապիտալիստական եր – կրներում, ուր նրանք հարկադրուած են եղել տեղափոխուել, փրկուելով ֆիզիքա – կան բնաջնջումից, գլխաւորապէս առա – ջին համաշխարհային պատերազմի ժա – մանակ » :

Խրուշչեւ Երեւանի մէջ հանդիպումներ ունեցեր է «արտասահմանեան առաջա – դէմ Հայերի ներկայացուցիչների հետ » : Հայաստանի բարգաւաճումը մագնիսի պէս դէպի իրեն է ձգում հայ ժողովուր – դի լաւագոյն որդիներին ու դուստրերին, կը հաւաստէ կոմկուսի քարտուղարը, որ կ'աւելցնէ թէ «վերջին տարիներս զգալի – օրէն աւելացել է կապիտալիստական եր – կրներում ապրող Հայերից ստացուող խնդրանքների հոսանքը : Այդ խնդրանք – ներում ջերմ ցանկութիւն է յայտնուում՝ թողնել կապիտալիստական «դրախտը » եւ գալ իրենց հայրենիքը՝ Սով. Հայաս – տան » :

Զարոբեան կը կրկնէ ինչ որ ըսեր էր Հայաստանի կոմկուսի համագումարին մէջ, այսինքն թէ 1962էն սկսած ատոր – ճանբար կազմակերպել «հայրենադար – ձութիւն» : Կը խոստանայ ամէն ինչ ընել, որպէսզի անոնց համար ստեղծեն «նոր – մալ » կեանքի ու ստեղծագործական աշ – խատանքի անհրաժեշտ պայմաններ » :

Յետոյ կը յարձակի Արեւմուտքի կա – պիտալիստներուն վրայ, որոնք կը շահա – գործեն եւ ամէն կերպ կը զօրաւարնեն եղեր այսպէս կոչուած «ազատ աշխար – հ»ը : Իսկ Ամերիկայի մէջ «ամէն տարի նշում են ստրկացուած ժողովրդների շա – բաթը, սոցիալիստական երկրների ազատ մարդկանց կեղծաւորաբար անուանելով կոմունիզմի ստրուկներ » :

Զարոբեան դժգոհ է «կապիտալիստա – կան աշխարհի պարոնների այդ ճիգե – րէն», զորս կ'որակէ « խղճուկ ու յի – մար » եւ կը զօրաւարնէ «սոցիալիստա – կան կարգի առաւելութիւնները, մարք – սիզմ — լենինիզմի կենսական ուժը զոր – ծողութեան մէջ ?» :

Սակայն կարելի բա՞ն է, որ բոլշեւիկ – եան վարիչ մը խօսի Հայաստանի մասին, առանց յիշելու «դաշնակները » : Երե – ւանի մէջ անցեալ Մայիսին Խրուշչեւն անգամ խօսեցաւ Դաշնակցութեան մա – սին, քառասնամեակի տօնակատարու – թեան առթիւ :

Զարոբեանի ճառը Մոսկուայի մէջ պա – կաս բան մը պիտի ունենար, եթէ ակ – նարկութիւն չընէր Հ. Յ. Դաշնակցու – թեան : Ուրեմն լսենք զինքը :

« Քառասուն տարի առաջ նախկին ցա – րական ծայրամաս Հայաստանը յետա – մնաց եւ աղքատ երկիր էր, որի ժողո –

վուրդը Դաշնակների կողմից վերջնա – կանապէս աղքատացած ու քայքայուած, հասել էր ֆիզիքական ոչնչացման եզ – րին » :

Փա՛ռք Լենինին ու Ստալինին, որ « փրկեցին » Հայաստանը, ձեռք ձեռքի տուած Մուսթաֆա Քեմալներու եւ Քեա – զիմ Քարապէքիրներու հետ :

Քառասուն տարիէ ի վեր Դաշնակցու – թիւնը տակաւին կը շարունակէ մնալ Ե – րեւանի բոլշեւիկ վարիչներուն մղձա – ւանջը եւ կը փախցնէ անոնց քունը : Իսկ Դաշնակցութեան ցանած սերմերը ծիլեր կ'արձակեն Հայաստանի հայրենասէր ժողովուրդին հոգիին մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԷՆ ԵՏՔ

Նախագահին ճամբորդութեան վերջին օրը, հաւանաբար յուսախաբ ըրաւ զին – քը : Մարսէյլ, Ֆրանսայի ամէնէն ջերմ քաղաքը ամէնէն պաղ ընդունելութիւնը ըրաւ տը Կոլի : Ցոյցեր եղան, բողոքի ձայներ բարձրացան, բանուորները իրենց ցաւը ունէին մինչ ուրիշներ Ֆրանսական Ալժերիա պոռալով ընդմիջեցին տը Կոլին այս անգամուան ճառը : Տը Կոլ փորձեց աւելի բարձր խօսիլ այն քանի մը հազար հոգիներուն որոնք հաւաքուած էին մին – չեւ որ ապահովութեան ուժերը ցրուեցին ցուցարարները եւ տը Կոլ կրցաւ վերջա – ցնել իր խօսքերը, «եւ հիմա երգենք ձեր Մարսէյեզը » :

Նախքան այս տը Կոլ կրցած էր լսել նաւահանգիստին դժգոհ բանուորները ո – րոնք «Շարլօ՛, դրամ», «անկցի՛ տը Կոլ», «Շարլօ մեր 2500 ֆրանքը» կը պոռային : (Տօքերները կ'ուզեն որ օրական 2500ի ապահովութիւն ստանան, բայց ի պա – տասխան այս պահանջին, իշխանութիւն – ները խուլ կը մնան եւ գործի մարդ առ – նելը դադրեցուցած են) :

Տը Կոլ Տեֆէրի կողմէ կ'ընդունուի Թաղապետարան : Քաղաքապետը կ'ուզէ որ Գաղտնի Բանակին դէմ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին եւ պատիժներ արձակուին «Հարկ է որ խորհրդարա – նականներ չվարանին Օ. Ա. Էս.ի դէմ արտայայտուելէ» եւ տը Կոլ կը պատաս – խանէ «ցաւալի եւ անմիջական հարց մը ոգեկոչեցիք, այդ կազմակերպութիւնը զոր ըսիք : Այդ մարդիկը ամէն միջոց կը գործածեն, նոյնիսկ ոճիրը ... Այս ամ – բողջը շատ ցաւալի է մանաւանդ ազգա – յին համերաշխութեան զետնին վրայ : Ոչ մէկ բան աւելի ցաւալի է քան ժողովուր – դէն կտոր մը, որ կ'անջատուի մնացեա – լէն : Մեծ դժբախտութիւն կ'ըլլար, բայց Ֆրանսական իմաստութիւնը պիտի յաղ – թէ » :

Աւելին եւս ուր արժանացաւ ջերմ ըն – դունելութեան, տը Կոլ կը հանի էքս Ան Փրովանս, համալսարանական քաղաքը, ուր «Ֆրանսական Ալժերիա» ցուցա – տախտակներով կ'ընդունուի : Անձրեւն ալ սկսած է : Աղմուկի եւ սուլոցներու մէջ է որ տը Կոլ կը յիշեցնէ «Ահա՛, 21 տարի է որ Ֆրանսայի շահերը պաշտպա – նելու պարտաւորութիւնն ունիմ եւ կը յայտարարեմ թէ ալժերական հարցին լուծումն այն է որ Ալժերիան տէրն ըլլայ իր ճակատագրին, գործակցութիւն մը ստեղծուի Ալժերիոյ եւ Ֆրանսայի մի – ջեւ» : Տը Կոլ կը խօսի նաեւ տնտեսական հարցերու մասին եւ կը շեշտէ «ընդհա – նուր շահը պէտք է յաղթէ բոլոր մո – լութեանց եւ ատոր համար Զօր. տը Կոլ հո՛ս է » :

Պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Մար – սէյլ, տը Կոլ ըսած է որ պիտի քաշուի երբ ալժերական հարցը կարգադրէ (մին – չեւ վեց ամիս) եւ ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան : Այս յայտարարութիւնը որ տարբեր հասկցուած է ամէն մէկ լսո – ղի կողմէ, ի վերջոյ հերքուեցաւ Էլիզէի կողմէ հանդստացնելու համար մանա – ւանդ Իւ Էն Էռի (կոլեան) երեսփոխան – ները որոնք գիտեն թէ իրենց դիրքը շատ փայլուն չըլլար եթէ ընտրութիւններու ներկայանան տը Կոլի քաշուելէն ետք : Ամէն պարագայի մէջ յստակ կարելի չէ եղած գիտնալ թէ ի՛նչ ըսած է տը Կոլ : 9 տարբեր մեկնութիւններ տուած են ներկայ 9 խօսակիցները, ի վերջոյ Հան – րապետութեան նախագահութիւնը յայ – տարարեց թէ տը Կոլի վերագրուած խօս – քերը մամուլի գործակցութեան մը (Ֆը – րանս – Փրէսս էր) եւ կարգ մը թերթերու կողմէ իր ապագայի ծրագիրներուն մա – սին չեն համապատասխաներ ճշմարտու – թեան :

× Փարիզ հասնելէն ետք, յաջորդ օրը՝ Նոյեմբեր 11ին, տը Կոլ աւանդական ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուո – րին գերեզմանին վրայ :

× Կի Մոլէ եւ Փինէ տեսակցութիւն մը ունեցան : Կը կարծուի թէ երկու պարա – գլուխները խօսած են գլխաւորաբար տը Կոլի յաջորդութեան մասին :

× Ռապաթի մէջ հակաֆրանսական ծանր ցոյցեր տեղի ունեցան, Պէն Պելլա – յի ազատագրումը պահանջող : Ծայրայեղ ձախ տարրեր խուժած են ֆրանսական դեսպանատան վրայ եւ ապահովութեան ուժերը չեն կրցած զսպել ամբոխը : Միւս կողմէ հասան Բ. բանագնաց մը ղրկած է տը Կոլին Պէն Պելլայի մասին խօսելու համար : Ծանօթ է որ Թիւրքանի դղեա – կին «բանտարկեալը» Նոյեմբեր մէկէն ի վեր չուտեր բողոքելու համար ֆրանսա – կան իշխանութեանց վերաբերումին դէմ ալժերացի բանտարկեալներուն դէմ : Կ'ուզեն որ բոլոր Ալժերացիները քաղա – քական վարչակարգ վայելեն, ինչ որ ար – դէն մեծամասնութեան պարագան է : Եա – գիտ («ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նա – խարարը») յայտարարեց թէ կարելի չէ բանակցութիւններ վերսկսիլ Ֆրանսայի հետ երբ մէկ ժամէն միւսը կարելի է Պէն Պելլայի մահուան լուրը առնել :

Մարոքի Թագաւորը ներողութիւն խնդրեց Ֆրանսայէն Ռապաթի ֆրանսա – կան դեսպանատան թալանին առթիւ : Երեք հարիւր հոգիներ ձերբակալուեցան : Ֆրանսայի դեսպանին կինը՝ Տիկին Սե – տու իր երկու զաւակներուն հետ, բացա – ռիկ պաղարիւն ցոյց տուած է, ականա – տես ըլլալով դեսպանատան թալանին :

× Ազգ. Ժողովին ժամացոյցը Նոյեմ – բեր 12ին ժամը 24 ցոյց կուտար երբ պիւտճէն քուէարկուեցաւ 155ի դէմ 345 ձայնով : Արդարեւ պիւտճէն պէտք է քուէարկուէր մինչեւ այդ ժամը, որով – հետեւ ճիշդ քառասուն օր կ'ըլլար որ յանձնուած էր, այդ պատճառով ժամա – ցոյցը կեցուցած էին, ճիշդ կէս գիշերին մինչ պիւտճէն քուէարկուեցաւ երկու – շաբթի առտու վեցին, ծանր վիճաբանու – թիւններէ ետք :

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏ քաղաքը փոխեց իր ա – նունը եւ պիտի կոչուի Վոլկակրատ, ան – շուշտ կարելի չէր քաղաքին տալ իր բուն անունը՝ Ցարիցին : Եթէ Փարիզն ալ սկը – սի իր ապասթալինացման արշաւը, մի – այն մեթրոյին անունը փոխելը պիտի արժէ տասը միլիոն, արդարեւ երեք գի – ծեր կ'անցնին այդ կայարանէն, ուրեմն պէտք է 84 կայարաններու ցուցակները փոխել եւ կրկին տպել 363 կայարաններու քարտէզները : Փարիզի շուրջ 43 փողոց – ներ կան որ «հայրիկին» անունը կը կը – րեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ յանձնուեցաւ ի վերջոյ Թրքական դահլիճին կազմութիւ – նը : Ութսունամեայ «փաշան» մեծ դըժ – ուարութիւններու կը բախի սակայն, բացարձակ մեծամասնութիւն չունենալով ժողովին մէջ : Ատալէթը (մենտերէսեան նկատուած) որոշած է չմասնակցիլ : Միւս կողմէ ցնոր տնօրինութիւն փակ – ուած է Պոլիս հրատարակուող «Սօն Հա – ւատիս » թերթը, որ պաշտօնաթերթն է Ատալէթի :

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը մամուլի ասու – լիս մը տուաւ որուն ընթացքին շեշտեց թէ Ֆրանսայի Սուրիոյ նոր վարչաձեւը ճանչնալը ոչ մէկ բան կը փոխէ այս եր – կու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ ո – րոնց վերահաստատումը պայմանաւոր – ուած է Ալժերիոյ անկախութեան հետ :

ԿԱԶԻ եւ ելեկտրականութեան գործա – դուլը որ տեղի պիտի ունենար այսօր Ե – րեքշաբթի, յետաձգուեցաւ : Բանակցու – թիւններ սկսած են, բայց եթէ գոհա – ցում չստանան, կազի եւ ելեկտրականու – թեան պաշտօնեաները պիտի հաղորդեն գործադուլի նոր թուականը :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ ազ – գային միասնականութեան դաշինք մը ստորագրուած է զանազան կուսակցու – թեանց պատկանող եօթանասուն անձնա – ւորութեանց միջեւ որպէսզի չնչուին կու – սակցական բոլոր պայքարները յառաջի – կայ չորս տարիներու ընթացքին :

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցու – թեան ընդհ. քարտուղարը Թոլիաթթի յայտարարած է թէ համոզուած չէ որ հակաստալինեան յարձակումները շատ անհրաժեշտ ըլլան : Թոլիաթթի 1953ին ըսած էր թէ միայն դէչ մտայնութեան տէր անձ մը կրնար յարձակիլ Ստալինի վրայ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ դատապարտուած են հրէական համայնքին պատկանող ծանօթ դէմքեր, որոնց մէջ Եուսիֆովիչ որ «սիո – նական գործունէութեան» համար արդէն դատապարտուած էր 1948ին : Երեք հրեայ համայնական ղեկավարներ ալ բան – տարկութեան դատապարտուած են Լե – նինկրատի մէջ :

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ Մոսկուա հասաւ Մոլո – թով : Կը սպասուի որ կուսակցութենէն արտաքսուի :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ձայնասփիւռի կայանը շատ ձախող ելոյթ մը ունեցած է առջի օր : Հոկտեմբերեան տարեդարձի նուիր – ուած յայտագրին մէջ լսուած է Արամ Խաչատուրեան «Ստալինի քանթաթը » : Լեհերը չեն իսկ գոհացած երաժշտու – թեամբ եւ երգչախումբը երգած է «Շը – նորհիւ Ստալինի » : Պատասխանատուն պաշտօնանկ եղած է :

ՍՊԱՀԱՆԻ մէջ Թուտէհ (համայնավա – րամէտ) կուսակցութեան 90 անդամներ ձերբակալուած են, յայտարարեց բանա – կի դատախազը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ամբաստանուած են իբրեւ համայնավար քարոզչութիւն ընողներ : Դատախազը յայտարարեց նաեւ թէ ա – սոնց դրդումով հինգ օրուան գործադուլ մը տեղի ունեցած է Սպահանի մէկ գոր – ծատան մէջ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ վերսկսած է 49 Քիւր – տերու դատավարութիւնը : Ասոնց հա – մար ըսուեցաւ թէ քրտական պետութիւն մը կ'ուզէին ստեղծել : Ամբաստանեալնե – րուն մէջ կան փաստաբաններ, բժիշկներ, դասախօսներ եւ ուսանողներ : Միւս կող – մէ Թրքական մամուլը կը գրէ թէ Մար – տինի երեսփոխան՝ Թալաթ Էօկիւզ Ազգ. Ժողովին առաջարկած է որ ջնջուի այն օրէնքը ըստ որուն ոստիկանութիւնը ի – րաւունք ունի վարչական ճամբով ձեր – բակալելու Քիւրտերը :

ՔՈՒՊԱ եւ Վենեզուելա խզեցին իրենց յարաբերութիւնները :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ Բ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1760 – 1960)

«Եթէ Տէրը յաջողութիւն տայ իմ գործիս, նպաստ մը պիտի տամ ես իմ ազգիս, եւ այն այնչափ՝ որքան ո՛չ ոք կատարած է մինչեւ օրս»։ այսպէս կը գրէր, 1790ին, Հնդկաստան հաստատուած Եւդոկիացի հարուստ վաճառական մը։ Մկրտիչ Սամուէլ Մուրատեան, թոռը Ջուղայեցի իշխաններէն «Մելիք» Մուրատ Աղամալեանի։ Նուիրական խոստում մը, համեստօրէն եւ անկեղծաբար ներկայացուած, անձնական նամակի մը մէկ անկիւնը, բայց որ կը ցոլացնէ հայազգի վաճառականին ազգանուէր նպատակը, լոյսի եւ գիտութեան սիրահար սրտի մը ազնուական զգացումներով բաբախուն։

Սամուէլ Մուրատ ճշմարիտ հայրենասիրութեան տիպարն էր. խորապէս համոզուած էր՝ թէ հայ ազգի փրկութիւնն ու զօրութիւնը կախում ունէր իր լուսաւորութեան եւ մտաւորական յառաջդիմութեան աստիճանէն. կը գտար թէ Հայը հայ պահելու անհրաժեշտ ու կենսական պայմանն էր՝ նախ իր բնիկ լեզուին ուսուցումը, առանց որու՝ հայրենիքէն բաժնուած ու պանդուխտ հայորդիները, ուշ կամ կանուխ, պիտի ձուլուէին օտար ազգերու մէջ. եւ մայրենի լեզուին առընթեր՝ լուսամիտ վաճառականը անհրաժեշտ կը նկատէր նաեւ տոհմային բարքերու եւ մեր հնաւանդ ու փառապանծ պատմութեան հմտութիւնը։

Բայց Սամուէլ Մուրատի մէջ այս զգացումները սին փափաքներ չէին միայն. պոռոտախօս ու պերճաբան դերասանը չէր Մուրատ, որ հայրենասիրութեան քարոզներ որոտար արեւելքէն արեւմուտք, իր նամակներով. դրական ու գործի մարդն էր անիկա. տեսաւ անհրաժեշտութիւնը լուսաւորութեան, ըմբռնեց կարեւորութիւնը դպրոցին ու մանկական դաստիարակութեան, որ առաջին ու նուիրական քայլն է համազգային վերանորոգութեան, ու ... գրաւ իր գրամը։

Այսպէս Սամուէլ Մուրատ գիտցաւ նիւթը փոխել լոյսի։

Եւ այս եղաւ Սամուէլ Մուրատի իմաստութիւնը. այս եղաւ նաեւ անոր անմահութիւնը։

Իր կտակին մէջ իսկ — զոր ինք, լուսամիտ յառաջատեսութեամբ մը, առաջինը նկատեց՝ նման օգտաշատ կտակներու շարքի մը — կ՛ըսէ. «Կը յուսամ որ Աստուծմով ուրիշ հարուստ Հայեր ալ, դպրոցական ուսման քաղցրութիւնը ճաշակելէ վերջ, ինչ որ իմ միջոցովս կը սկսի, իմ օրինակիս հետեւելին, եւ ատով կարելի ըլլայ մեր ազգին մէջ սփռել, եթէ ոչ լիով, գոնէ մասամբ, գիտութեան եւ իմաստութեան լոյսը. եւ մեր անտէրունչ ազգը արթննայ իր խոր թմբիրէն»։

Ահա թէ ինչպէս դրամի մարդը, արծաթի առեւտրականը, դարձաւ լոյսի վաճառական, մշակոյթի ռահվիրայ, ազգային գիտութեանց մեկենաս. ըլլալով միաժամանակ խորապէս գիտակից իր կատարած փրկարար դերին, որ իր ետեւէն պիտի առինքնէր նման վեհանձն ու առատաձեռն հոգիներու լուսաշող երամ մը։

Սամուէլ Մուրատի այս կտակը եւ օրինակը վեր է արդարեւ ազգասիրական ամէն քարոզէ, հայ մշակոյթի եւ ազգապահպանման դատին նուիրուած ամէն ձեռնարկէ։

Բայց ուրկէ՞ յանկարծ Սամուէլ Մուրատի այս կտակը. ի՞նչպէս հեռաւոր աշխարհի մը անկիւնը գտնուող առեւտրականը կ՛ունենայ այս վեհ գաղափարը՝ վերածնելու իր ազգը բարձրագոյն մշակոյթով։

Եթէ արմատն ուզենք քննել Սամուէլ Մուրատի ազնուական այս զգացումներուն, պէտք է բարձրանանք մինչեւ 1770-ական թուականները։

Սամուէլ Մուրատի հայրը, Աղա Սարում Մկրտիչ Մուրատեանց, առեւտրական գործերով աւեն մը գտնուած է Պոլիս. անկէ, պարագաներու բերումով, 1773ի աւեններ, կ՛անցնի Հունգարիոյ Պետրովարատին քաղաքը, ուր Մխիթարեան Միաբանութիւնը Մխիթար Աբբահօր կենդանութեան շրջանէն իսկ բացած էր ազգային վարժարան մը. կը կարծենք առաջինը՝ եւրոպական ըմբռնումով դպրոցի, եւ այդ գործին մէջ կը նկատենք մեծ Սեբաստացիին լուսանորոգի փրկարար դերը նաեւ հայ դպրոցի հիմնարկութեան մէջ, ՄխիթարԴաստիարակի պատկերին տակ։ Ահա այդ վարժարանին մէջ փոքրիկն Սամուէլ կ՛առնէ իր ազգային առաջին ուսումը, դաստիարակ ունենալով հայրենաշունչ Հ. Կարապետ Մարտիրոսեան Մխիթարեան Վարդապետը. շնորհիւ կը սորվի Մեսրոպեան բարբառը, կը ջերմանայ Հայկի եւ Արայի, Արամի եւ Տիգրանի քաջագործութիւնները լսելով. եւ այդ օրէն փոքրիկն Սամուէլի սրտին մէջ կը բորբոքի ապագայ մեծ բարերարին ազգասէր ոգին։

1775ին, Մուրատեան հայր ու որդի կը հասնին Վենետիկ, ու կը մնան Ս. Ղազարու վանքը, մտերմանալով Մխիթարեան բոլոր Վարդապետներուն հետ։ Վանքի սրբակրօն մթնոլորտը, ուսումնատենչ միաբաններու ժիր աշխատանքը, վանական կարգն ու կանոնը խոր տպաւորութիւն կը թողուն պատանի Սամուէլին վրայ։ Այս այն շրջանն է՝ երբ Աւետիքեան վարպետօրէն կը յղկէր մեր պաշտելի գրաբարը, Չամչեան խանդավառօրէն կը հիւսէր Հայոց պատմութիւնը, երիտասարդ Աւետիքեան արդէն իսկ կ՛աստուածաբանէր. վանքին մէջ կը փայլէր նաեւ Մուրատեաններու մէկ ազգականը՝ Հ. Սուքիաս Աղամալեան։

Այսպիսի միջավայրի մէջ չորս ամիս մնաց Սամուէլ Մուրատ. եւ այնուհետեւ իր սիրտը բաբախեց իսկական Հայու մը արդար հպարտութեամբ, ազգային վերանորոգութեան սքանչելի գաղափարականով։

Ահա առաջին դերը, զոր Մխիթարեան Հայրերն ունեցած են Սամուէլ Մուրատի ազգօգուտ գործին մէջ. անոնք իրենց լուռ ու մեղուաջան գործունէութեամբ բոցավառած են Մուրատի ոգին հայրենասիրութեան կայծերով։

Ապագայի մեծ Սամուէլ Մուրատը ուրիշ բան չըրաւ, բայց եթէ թեւ ու թիկունք ըլլալ Ս. Ղազարի միաբաններուն, գիւրացնել եւ ընդարձակել անոնց աշխատանքը, ծաւալել այնուեղ ամբարուած գիտութիւնը, միջոցներ հայթայթել ամէն կողմ հասցնելու տոհմային գիտութեանց լոյսը։

Մարգարէական ոգիով մը արդեօք Ս. Ղազարի Հայրերը կարդացե՞ր էին պատանի Մուրատի աչքերուն մէջ այդ բոլորը։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Սամուէլ Մուրատի Կտակը

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— 1960 Նոյեմբեր 13ին, ճախատեսուած էր Փարիզի մէջ տօնել Սամուէլ Մուրատի ծննդեան 200ամեակը։ Այս առթիւ Յառաջ որոշած էր թիւ մը նուիրել Մեծ Բարերարին յիշատակին եւ կարգ մը յօդուածներ պատրաստած էր, որոնց մէջ նաեւ «ճախկին աշակերտ» եւ Յառաջի հաւատարիմ աշխատակից Ենովք Լազինեանի դպրոցական յուշերը։ Նկատի ունենալով որ տօնակատարութիւնը կրնայ դեռ ուշանալ կամ բնաւ տեղի չունենալ, Յառաջի խմբագրութիւնը որոշեց հրատարակել ճախ՝ Սամուէլ-Մուրատի նուիրուած յօդուածներ (մեր այսօրուան թիւով), որոնց պիտի յաջորդեն Ենովք Լազինեանի «Յուշերը» պատմուած հեղինակին յատուկ սրամտութեամբ։

×

Որ եւ է մեծ ժողովուրդ՝ այսօր հըպարտ պիտի ըլլար եթէ իր զաւակներէն մէկը շուրջ դար ու կէս առաջ գրած ըլլար հետեւեալ տողերը, որ կը գտնուին Սամուէլ Մուրատի կտակին մէջ։

«... Ես իմ հաշուագրէնումն մին որբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունեմ ... ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար, որ բստ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան վենետիկի Հայոց Միաբանաց՝ որ մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարին գետին գնեն, եւ ասացեալ գետնի եկամուտն քանի մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առն, այնքան Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատան ծրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն։ ... Եւ եթէ ումանք հարուստ անձինք եւս ազգէս Հայոց կամեսցին զմանկունս իւրեանց վերոյիշեալ դպրատանն ուսուցանել՟, կարող ան՝ զծախսն հատուցանելով։

«Եւ յուսամ յԱստուծոյ, զի եւ այլք հարուստ անձինք յազգէս Հայոց, յետ ճաշակելոյ զքաղցրութիւն ուսման դպրատանն զորս բստ միջնորդութեամբ սկսայի, եւ նոքա իմոց շաւղաց հետեւեսցին, եւ այնու կարելին լինեցի սփռել ի մէջ ազգիս, եթէ ոչ բոլորովիս՝ գոնէ բստ մասին, զլոյս գիտութեան եւ իմաստութեան. եւ անտէրունչ ազգս զարթնուցու ի քնոյ թմրութեան եւ անհոգութեան»... Մատրաս, ի 20 Ապրիլի յամին 1816։

Առաջին ընթերցումով՝ այս կտակը թերեւս այն տպաւորութիւնը թողու որ գրուած է բարի եւ պարզամիտ ազգայինի մը կողմէ, որ քիչ մը դրամ շահած է ու գնահատելի փափաքով մը կ՛ուզէ զայն ազգին նուիրել՝ հետը քանի մը հինցած խրատներ կցելով։

Այսպիսի կարծիք մը երբեք չի համապատասխաներ իրականութեան։ Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ Սամուէլ Մուրատի կտակը անսովոր արտայայտութիւն մըն է — պատգամ մը — մեծ հոգիէ մը եւ նոյնքան մեծ մտքէ մը բխած։

Իր էութեան մէջ, այս կտակը հակիրճ եւ խորիմաստ կերպով կը վերլուծէր Հայ ազգին տագնապը, միանգամայն մատնանշելով անոր լուծման գործնական եւ արմատական միջոցը։

Անմիտ անարդարութիւն պիտի ըլլայ եթէ այսօրուան նժարով կշռենք այս կտակին ոճը, իմաստը եւ արժանիքը։ Ու նկատելով որ մեր ցաւալի հիւանդութիւնն է օտարը միշտ վեր դասել երբ գնահատելու կ՛ելլենք մեր հայկական արժէքները, ուրեմն՝ ջանանք ուսումնասիրել այս կտակը ժամանակակից միջազգային առումով, անդրադառնալով նաեւ այդ շրջանի հայկական համայնապատկերին։

×

Նախ՝ քննենք այս կտակին ոճը եւ լեզուն։

Ազգասիրական, գիտակից եւ գործնական ... իրատես եւ հեռատես ... ուրոյն մտքերու կուռ եւ ամփոփ դասաւորում մըն է։ Զերծ որեւէ ճոռոմաբանութենէ, այս կտակը ուրուագիծն է ծրագրի մը որ իր տեսակին մէջ հազուագիւտ է հայկական կեանքի մէջ։

Այսօր՝ թերեւս մեզի խորթ թուի Սամուէլ Մուրատի լեզուն իր գրաբարեան ձեւաւորումով ուր քիչ մը կը նշմարուի Նոր Ջուղայի բարբառին ազդեցութիւնը։ Այնուհանդերձ՝ այդ ատենուան — ու նոյնիսկ այսօրուան չափանիշով, այս կտակին լեզուն պէտք է ընդունիլ որպէս ընտիր հայերէն։

Գաղափար մը կազմելու համար, բաղդատենք այս կտակին լեզուն «Դիտակ Բիւզանդեան»էն (1813, Յունուար) առնուած մէկ նմոյշին։ Հետեւեալ տողերը՝ այդ ատենուան ամէնէն յղկուած աշխարհաբար լեզուով՝ կը նկարագրեն օրուան ամենակարեւոր նիւթը, Նափոլէոնի արշաւանքը դէպի Մոսկուա։ — «Ճամբաները բովանդակ սառ կտրեցաւ. ձիաւոր զօրքերուն ձիերը, թօփ քաշող ձիերը, տախտ ուրիշ բանակի մէջ եղած ձիերը ամէն գիշեր կը սատկէին ...

... Ետքոյ սա չափ իմացանք որ առջի խումբը սախաքը 5ին ճամբայ ելեր էր, 1 սախաքէն ճամբան մոլորեր է, թշնամւոյն զօրքը Ֆրանսզի զօրք կարծելով, անոնց կրակին մէջ ընկեր է, եւ այսպէս պաշարուելով՝ հարկաւորապէս կորսուած կ՛ըլլայ։

— Պէռէզինայի ծեծին՝ Ռէճնիօյի Տուզան թիփէնէի դուրշունով վէրք մը առաւ կուշտին», եւայլն։

×

1816 ... Սամուէլ Մուրատի կտակին թուականը։ Ամերիկեան եւ Ֆրանսական յեղափոխութիւնները բիւրեղացուցած էին ընկերբանական գաղափարականները։ Եւրոպայի մէջ՝ ազգութեան գաղափարը նոր սկսած էր արմատ ձգել։ Իսկ ինչ որ կը վերաբերի Հայութեան ընդհանուր վիճակին, շատ մխիթարական չէր։

Արդարեւ՝ Ս. Ղազարը որպէս անկիւնաքար ծառայելով, հիմը դրուած էր հայկական վերածնունդին։ Բայց եւ այնպէս, ընդհանուր տխրութիւնը եւ ազգային գիտակցութեան պակասը, համաճարակի նման պատած էր Հայութիւնը։ Ծիշդ է, այդ շրջանին՝ Եւրոպան նոր կ՛արթննար ու մեզմէ շատ աւելի յետամնաց ժողովուրդներ ալ կային. բայց եւ այնպէս՝ այդ բացատական պարագաները մեզ համար այսօր մեծ մխիթարութիւն մը կարելի չէ նկատել։

Սամուէլ Մուրատի օրով, ընդհանրապէս՝ ուսմունքը նկատուած էր առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութեան մը մենաշնորհը։ Եւ այդ դրութեան հիման վրայ՝ այդ ժամանակուան դասակարգային կառուցումը կը մնար անհաւասարակշիռ, նպաստելով որ այդ փոքրամասնութիւնը տիրապետէր ընդհանուրին վրայ։

Տարկամտութիւնը զանգուածային նկարագրին արմատական գիծն էր։ Բայց ատիկա զարմանալի պէտք չէ թուի երբ նկատենք որ այդ շրջանին՝ ճորտատիրութիւնը ընդհանրացած էր ու բազմաթիւ երկիրներ զայն կը թոյլատրէին եւ կամ, աչք գոցելով, անուղղակի կերպով կը մասնակցէին անոր տարածման։

1801ին, Անգլիոյ մէջ, կառավարութիւնը բնակչութեան աւելի քան մէկ տասներորդը պաշտօնապէս դասակարգած էր որպէս չքաւոր. եւ այդ չքաւորները նկատուած էին իբր վնասակար եւ վտանգաւոր տարր։ Անգլիոյ բնակչութեան հինգ առ հարիւր փոքրամասնութեան ձեռքը կեդրոնացած էր, երկրին հարստութեան մօտաւորապէս քառասուն տոկոսը։

Լեհաստանի մէջ՝ գիւղացին ոչինչ էր եւ շինականը ոչինչէն ալ աստիճան մը վար։ Չխօսինք այլեւս Ռուսաստանի, հարաւային Եւրոպայի կամ Փոքր Ասիոյ մասին։

Ա՛յս էր միջազգային մթնոլորտը 1816ին։

Եւ այդ յետամնաց եւ յետադիմական, ապականած եւ լճացեալ մթնոլորտին մէջ՝ կը բարձրանայ Սամուէլ Մուրատի ձայնը... պարզ, յստակ եւ ուժգին... վեհանձն, աղատախոհ եւ ռամկավարական։

×

— «Ես իմ հաշուագրէնումն մին որբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունեմ ... ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար...»։

Ներկայիս՝ շատ բնական կը սեպենք որ գրեթէ ամէն երախայ պէտք է պատեհութիւն ունենայ դպրոց երթալու։ Բայց ԺԸ. դարուն վերջերը այս մտայնութիւնը համարեա թէ գոյութիւն չունէր։ Բացառութիւնները միայն քանի մը երկիրներ էին ուր նոր սկսած էր տարածուիլ դպրոցներու ընդհանրացման գաղափարը։

1763ին, առաջին անգամն ըլլալով, Բրուսիոյ մէջ հաստատուեցաւ ազգային ընդհանուր կրթական օրինագիծ մը։

Իր կարգին՝ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, գիտակցելով կրթական գործունէութեան կարեւորութեան, փիլիսոփայ եւ գիտնական Գոնտորսէն յանձնարարեց շանակեց որպէսզի կրթական ծրագիր մը պատրաստէ։ Ու 1794ին ընդունուեցաւ Լաքանալի ուսումնական օրէնքը՝ ապահովելով Ֆրանսայի բոլոր երախաներուն հաւասար պատեհութիւն կրթութիւն ըստանալու ... ձրի, պարտաւորիչ, ընդհանուր։

Աւելի ուշ՝ 1833ին, Անգլիոյ խորհրդարանը առաջին քայլը առաւ որոշ հետաքրքրութիւն ընծայելու իր երկրի ընդհանուր կրթական գործին եւ քանի հազար ոսկի յատկացուց այդ նպատակին։

Տարիներ ետքը, Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ անդրադարձաւ կրթական գործի կարեւորութեան։

Իսկ ցարական Ռուսաստանը, մինչեւ 1905 թուականը, այն համոզումը ունէր որ ժողովրդեան զանգուածին գրել կարդալ իսկ սորվեցնելը վտանգաւոր էր տիրապետող վարչաձեւին համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՐՇԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Անսպառ է հայ բեմի պատմութեան հանքը։

Որքան պեղենք զայն, այնքան կը գտնենք հոն թաքնուած անուններ, որոնք երկար տարիներու տքնաջան աշխատութեամբ, անհուն խանդավառութեամբ եւ անսպառ ոգեւորութեամբ քալած են փըշոտ ճամբայէ մը՝ ծառայելու համար նըւիրական ու վսեմ իտէալի մը՝ Հայ թատրոնին։

Անոնցմէ մէկն է եղած Արեւելահայ թատրոնի անուանի դերասան Արշակ Յարութիւնեան։

Ծնած Թիֆլիսի մէջ 1869ին, Արշակ Յարութիւնեան ուսման կիսկատար պաշար մը ստանալէ ետք, կանուխէն բեմ նետուած է (1887) եւ իր առաջին իսկ քայլերուն բախտը ունեցած է գործակիցը ըլլալու հայ բեմի ականաւոր գործիչներու՝ Սիրանոյշ, Աբելեան, Գէորգ Պետրոսեան եւայլն։

Այնուհետեւ արագ յառաջացումով, բազմաթիւ դերերու արժանաւոր ստեղծագործութիւններով, Արշակ Յարութիւնեան կրցած է դառնալ Կովկասահայ թատրոնի լաւագոյն տարրերէն մէկը։

Արշակ Յարութիւնեանի բեմական սեռը եղած է բազմատեսակ։ Շէյքսփիրեան տիպարներէն շատ յաջողութեամբ ու վարպետօրէն կրցած է ոստնուլ դէպի Սունդուկեանի եւ Շիրվանզադէի տիպարներու կատարումը։ Այսպէս, անխնայ նոյն յաջողութեամբ մարմնաւորած է Եակոն, Սալաթէլը եւ Պէպօն ու Զիմզիմովը։

Արշակ Յարութիւնեան եղած է հեզահամբոյր, զուարթախօս, ընկերասէր եւ չափազանց կատակասէր անձ մը։

Ներկայացումներու ընթացքին, իր չնչող բնաւորութիւնը միշտ ալ պատճառ դարձած է որ հարթուին բազմաթիւ խոչընդոտներ, եւ սակայն, յաճախ ալ այդ «թեթեւ» բնաւորութիւնը տեղի տուած է բարդութիւններու եւս։

Այդ առթիւ, Արմէն Արմէնեան իր Յուշերու հատորին մէջ («Վաթսուն տարի հայ բեմի վրայ») կը պատմէ հետեւեալ դրուագը։ —

Դերասան Յովհ. Զարիֆեան Մոսկուայէն Երեւան կը հասնի ուր կ'ուզէ բեմադրել «Համլէթ»ը եւ «Օրլէանի կոյսը»։ Արմէնեան այդ շրջանին Երեւան գտնուելով, Զարիֆեան կը դիմէ անոր եւ կը խնդրէ իր աջակցութիւնը իբրեւ դերասան։ Արմէնեանի համաձայնութենէն ետք, կ'անցնին աշխատանքի։ Առաջին ներկայացումը կ'ըլլայ «Օրլէանի կոյսը»։ Բայց խօսքը տանք Արմէնեանին.—

«Օրլէանի կոյսը»ի մէջ բանակի պատգամախօս սպայի միայն մի նախադասութեամբ դեր կար։ Այդ դերը, Զարիֆի առաջարկութեամբ (որը սիրում էր յաճախ «կատակներ» անել) յանձնել էինք մի կօշկակարի (կարծեմ, Ալեքսանդրապոլում մի ժամանակ իր կօշկակար ընկերներից էր)։ Նրա արտաքինը բաւականին համապատասխանում էր դերին, փորձերին մի շարք անգամներ դերը կրկնելուց յետոյ, կարծես յաջող էր տանում։ Սակայն ներկայացմանը, Թագաւորի, Թագուհու, Ժան տ'Արքի եւ պալատականների հանդիսաւոր տեսարանի առաջ, երեւի շփոթուելով, թոթւում էր ...

«— Իմ տէր Թագաւորը, առաջարկում է, որ ... թափուած թափթփուածները ... հաւաքեն ...

«Եւ էլ չի կարողանում շարունակել։ Թէպէտ խօսքերը, բարեբախտաբար այնքան ցածր էին արտասանուած, որ հասարակութիւնից լսելի չեղան, բայց Կատիշան (Ժան տ'Արքը) սոսկումի միմիկայով մրմնջաց.

«— Ի՞նչեր է ասում ...

«Արշակ Յարութիւնեանը (Թագաւոր) որի ծիծաղը մէկ որ բռնէր բեմի վրայ, էլ կանգնեցնել չէր լինում (ընդգծումը մերն է Ա. Գ.), գլուխը հակում է Թագուհու ուսին ու սկսում է հռհռալ...։ Այդ բանը վարակում է միւսներին, իսկ այնտեղից հանդիսականներին։ Ես, քուլիսների հետեւից, բարձրանում եմ աթոռի վրայ եւ սպառնալից նշաններ անում Արշակին, բայց նա աւելի եւս, ամբողջ մարմնով, իր «գահ»ի հետ միասին ցնցուելով, շարունակում է հռհռալ ... Այն ժամանակ Կատիշան (Տիկին Դուրեան Արմէնեանը) հաւաքելով իրան, ամբողջ ուժով գոռում է պատգամախօսի երեսին.

«— Կորիր, ու ասա քեզ ուղարկողին, որ մենք ծիծաղում ենք նրա առաջարկութեան վրայ։

«Բոլորը միանգամից քարանում են։ Պատգամախօսը դուրս է փախչում եւ ներկայացումը մի կերպ շարունակւում է»։

Արշակ Յարութիւնեանի նկարագրի այս «թեթեւ» կողմին կը հակադրէր, սակայն, իր չափազանց բծախնդրութիւնը իւրաքանչիւր դերի հոգեբանութեան վերաբերմամբ։

Այս առթիւ, դարձեալ Արմէն Արմէնեան կը պատմէ թէ Սունդուկեանի «Պէպօյի» ներկայացման ընթացքին, ուր Արշակ Յարութիւնեան ստանձնած էր Զիմզիմովի դերը, դերուսոյցը (Արմէնեան) համամիտ չըլլար դերասանին կարգ մը ըմբռնումներուն։ Արշակ Յարութիւնեան, փաստացի պատճառաբանութիւններու մէջբերումով, յամառօրէն կը մնայ իր տեսակէտին վրայ։

Վէճը սուր հանգամանք կը ստանայ, այնքան որ ներկայացման յետաձգումը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ։

Բարեբախտաբար, իր միջամտութեամբ հարցը կը լուծէ խոհեմ ու լրջախոհ իրաւարար մը՝ դերասան Տէր-Դաւթեանը, յայտնի ստեղծագործող Սունդուկեանի տիպարներուն։

Այդ միջադէպը ակնրախ կերպով ցոյց կուտայ թէ՝ Արշակ Յարութիւնեան որքան «թեթեւ» յաճախ, նոյնքան եւ աւելի խստամբեր ու բծախնդիր է եղած բեմական իր մօտեցումներուն եւ ըմբռնումներուն տեսանկիւնէն։

Այստեղ փակագիծ մը բանալով, միջանկեալ ըսենք թէ՝ Արմէն Արմէնեան համակարծիք եղած է բոլոր անոնց որոնք ջատագովը հանդիսացած են այն կարծիքին, ըստ որուն Սունդուկեանի լեզուն «դժուարութիւններ» կը յարուցանէ եւ առաջարկած են Սունդուկեանի թիֆլիսաբարբառը վերածել «գրական հայերէնի»։ Այդ հարցին մասին Արմէն Արմէնեան հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ իր տեսակէտը.—

«... Բայց չէ որ այդ բարբառը ընդհանուր հայկական ոչինչ չունի, այլ պարզապէս Թիֆլիսի զուտ տեղական, թէեւ շատ համով մի բարբառ է, որը ինքնին դատապարտուած է «բնական մահուան»։ Մի յիսուն տարի յետոյ այդ բարբառով այլեւս ոչ խօսող է գտնուելու, ոչ էլ հասկացող։ Ուստի դեռ քանի ուշ չէ, հարկաւոր է հմտօրէն վերածել համահայկական առօրեայ գրական լեզուի, պահպանելով կոլորիտը»։

Մենք, ի հարկէ, հեռու ենք համակարծիք ըլլալէ մեծանուն դերուսոյցի այս տեսակէտին եւ արդէն տուած ենք այդ հարցի մասին մեր կարծիքը՝ «Սունդուկեանի կեանքը եւ գործը» ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, հրատարակուած այս էջերուն մէջ։ Յիշատակեցինք այս բոլորը, ցոյց տալու համար որ Արմէնեանի եւ Արշակ Յարութիւնեանի տարակարծութիւնը սկիզբ կ'առնէ դերուսոյցին սոյն տեսակէտէն։

1913ին, Թիֆլիսի Հայութիւնը հանդիսաւորապէս կը տօնէ Արշակ Յարութիւնեանի թատերական գործունէութեան 25ամեակը, եւ աւելի ետքը, 1934ին, Հայաստանի մէջ կը տօնուի անոր 45ամեակը եւ ուր կը ստանայ «վաստակաւոր արտիստ»ի պատուաւոր կոչումը։

Երկար տարիներ Հայրենի բեմին հաւատարմօրէն եւ սիրով ծառայելէ ետք, Արշակ Յարութիւնեան կը մահանայ 1936ին, Երեւան, թողլով պայծառ անուն մը հասարակութեան եւ ազնիւ ու մաքուր ընկերոջ խոկելի յիշատակ մը իր ընկերներու սրտին մէջ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի ուսումնական շրջանը, այս տարի եւս սկսաւ բնականոն պայմաններու մէջ։ Հոկտեմբեր 2ին ճեմարանի դուռները բացուեցան, նորեկներու արձանագրութիւններէն, քննութիւններէն եւ վերաքննութիւններէն ու մանկավարժական ժողովներէն ետք. Հոկտեմբեր 10ին սկըսան դասերը։

Անցեալի համեմատութեամբ, ճեմարանի աշակերտութեան թիւը այս տարի գերազանց է։ Անցեալ տարի պարապմունքները սկսանք 490 աշակերտներով. այս տարի 507 հոգիով, առանց հաշուելու 25 ազատ ունկնդիրները, որոնց մէջ կարեւոր մաս կը կազմեն Ամերիկայէն եկած աղջիկներն ու տղաքը։

Այս 507 թիւէն՝ Մանկապարտէզ, 130 նախակրթարանը՝ 157, ճեմարանական բաժին՝ 220։

Գիշերօթիկներու թիւը այս տարի գրեթէ հաւասար է անցեալ տարուան. անցեալ տարի ճեմարանը ունէր 38 գիշերօթիկներ, այս տարի՝ նոյնպէս 38, որոնց 21ը տղայ իսկ 17ը աղջիկ։

Ճեմարանը գիշերօթիկներ ունի Լիբանանէն, Սուրիայէն, Իրաքէն, Իրանէն, Եգիպտոսէն, Յունաստանէն, Հիւս. Ամերիկայէն։

Ճեմարանի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներու ընդհանուր թիւն է 34, որոնցմէ երեքը կը տրամադրէ Լիբանանի կառավարութիւնը արաբերէն լեզուի համար, մէկը Լիբանանի Ֆրանսական Առաքելութիւնը, եւ մէկը Գարեգին վրդ. Սարգիսեանը՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը։

Տնօրէնութիւնը կը մնայ նոյնը՝ Ս. Վրացեան, Փ. Բանեան եւ Մ. Իշխան։

Ճեմարանի ներքին աշխատանքները բընականոն ընթացքին մէջ են։ Մանկապարտէզը ունի 130 աշակերտ-աշակերտուհիներ եւ կը գտնուի Օր. Քարմէն Պուտաղեանի ղեկավարութեան տակ, իր օգնականներով եւ աշխատակիցներով։ Մանկապարտէզի կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը հիմնուած է արդի մանկավարժական սկզբունքներու վրայ։ Մանկապարտէզը ունի իր օրկանը՝ տարեկան մէկ թիւ, «Փեթակ» անունով։

Նախակրթարանը (չորս տարի) նախապատրաստական մասն է ճեմարանական բաժնի համար։ Այս տարի դասարանները աւելի լեցուն են։ Ամէն տարի ճեմարան մտնողներու թիւը կ'աւելնայ, բայց դժբախտաբար, տեղ չկայ բոլորին բաւարարութիւն տալու։

Զուտ ճեմարանական բաժինը (7 տարի) բաղկացած է երկու մասէ. միջին կարգեր եւ վերջին երեք դասարանները, որոնք կը կոչուին լսարաններ եւ ունին Լսարանական Միութիւն։

Միջին կարգերն ալ ունին իրենց օրկանը, «Կանթեղ» տարեկան մէկ թիւ։

Լսարանական Միութիւնը կը ծառայէ ընդհանուր զարգացման. բաժնուած է քանի մը խմբակներու՝ գրական, գիտական, թատերական, երաժշտական, եւն.՝ իւրաքանչիւրը առանձին ուսուցչի ղեկավարութեան ներքեւ։ Լսարանական Միութիւնը կը հրատարակէ իր պարբերականը, «Ջահակիր»ը, տարեկան երեք թիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Շէյխը ղողղղալով վար իջաւ ձիէն։

— Ո՛վ է այս աղջիկը ... ի՞նչ ազգ է, հարցուց Վանական բարձր ու հրամայական ձայնով մը։

— Չեմ գիտեր ... կմկմաց չոր ոգի Շէյխը։

— Կապեցէք սա վատին թեւերը, հրամայեց Վանական՝ իր ընկերներուն դառնալով։

— Ըսէ, շուտ ըսէ, եթէ ոչ գլուխդ կիսկատար կեցած տեղդ, գոչեց Վանական։ Շէյխը վախէն կէս մարդ կտրեցաւ ու երեսին գոյնը մեռելի գոյն մը դարձաւ։

— Ըսէ, ի՞նչ ազգէ է այդ աղջիկը, կրկնեց Վանական։

— Ֆլայ է, մրմնջեց Շէյխը։

— Ֆլայ ...

— Ո՞ւր կը տանէիր զինքը։

— Մեր պէկին։

— Որու կամքով։

— Ոչ մէկուն։

— Ի՞նչպէս ոչ մէկուն, միթէ մէկը չունի՞ ան։

— Ունի։

— Չի բողոքե՞ց.

— Բողոքեց։

— Ըսել է թէ չուզեցիր անոր բողոքներուն կարեւորութիւն տալ, այնպէս չէ։

Շէյխը չկրցաւ պատասխանել։ Լեզուն բռնուեցաւ բերնին մէջ ու ինչ ըսելիքը մոռցաւ։

— Չես պատասխաներ վատ, ըսել է թէ բռնութեամբ կը տանիս, այնպէս չէ՞ պոռաց Վանական՝ ոտքը գետին զարնելով։

— Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ ... թոթովեց Շէյխը։

— Հապա ո՞վ է յանցաւորը։

— Մեր պէկը հրամայեց, կրնայի մերժել։

— Ո՞վ է ձեր պէկը, ինչ է ատ մարդուն անունը։

— Մեր պէկը Մոկաց երկրին ամէնէն ազդեցիկ մարդն է, կմկմաց շէյխը։

— Անո՞ւնը։

— Անունը Օսման պէկ է։

— Ասկից քանի՞ ժամ հեռաւորութիւն ունի Օսման պէկի նստած տեղը։

— Եթէ ձիով երթաք՝ վեց ժամէն կը հասնիք։

— Շատ աղէկ, ո՞ւսկից ուր Օսման պէկ տեսակ է այս աղջիկը։

— Երկու ամիս առաջ այս կողմերը պտըտելու եկած էր։ Աչքը կը զարնէ այդ աղջկան ու կը ջանայ փախցնել։ Այն ատեն չի յաջողիր։ Երբ վերադարձաւ, հրամայեց մեզի որ բռնութեամբ ծնողքէն քովէն առնենք այդ Ֆլան. եթէ ոչ մեր գլուխը պիտի կտրէր։

— Կը տեսս, կը տեսս. վատ քեզի, պոռաց Վանական եւ հրամայեց որ աղջիկը քովը բերեն։

Շուտով մը Թշուառ աղջիկը Վանականին առջեւը բերուեցաւ։

Հազիւ տասնըչորս տարու կար, բայց հասակը բարձր էր ու դէմքին ամբողջ լեցունութիւնը յանկուցիչ էր։

— Եկուր նայիմ, ըսաւ Վանական՝ մանկատի քնքուշ աղջկան ձեռքը բռնելով։ Ո՞վ յափշտակեց քեզի։

— Սա մարդը ... մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը. մատնանիշ ընելով Շէյխը։

— Դուն ի՞նչ ազգէ ես։

— Ես Ֆլայ եմ, աղա։

— Ծնողք ունի՞ս.

— Ունիմ։

— Ինչո՞ւ փախար ծնողքիդ քովէն։

— Ե՞ս։

Այո, դուն։

— Ո՞վ ըսաւ որ փախած եմ, հեծկլտաց մանկամարդ աղջիկը։

— Այնպէս կ'ըսեն։ Չի փախա՞ր։

— Ամենեւին։

— Հապա՞։

— Ախ, ասոնք բռնութեամբ մեր տունը մտան. հօրս թեւերը կապեցին, մայրս մէկ կողմ քշկռտեցին ու համարձակ կերպով մտանը խոյացան, ուր պահուըտեր էի ես։ Առանց մտիկ ընելու իմ աղաչանքիս, արցունքիս ու ճիչերուս, մազերէս բռնած դուրս հանեցին զիս ու ձիու մը վրայ դնելով՝ սկսան փախցնել.

— Գեղին մէջ մէկը չի կա՞ր որ օգնութեան գար։

— Չեմ գիտեր ... իմ սեւ բախտէս ամէնուն խիղճը քար կտրեցաւ։

— Չես ուզեր երթալ. անանկ չէ։

— Չեմ ուզեր ... ախ, չեմ ուզեր ... բացագանչեց Թշուառ աղջիկը։ Զարկէք, սպաննեցէք, խեղդեցէք զիս այստեղ ... ամէն կերպով ձայն չեմ հաներ. բայց մի թողուք որ այս մարդերուն ձեռքն իյնամ. աղա ոտքդ պագնեմ ... ձեր բախտն եմ ինկեր։

Վանական, որ մինչեւ այն ատեն քիւրտերէն լեզուով խօսած էր թէ շէյխին եւ թէ մանկամարդ աղջկան հետ, ճիգ մը ըրաւ ու ջանաց իր հոգւոյն ամբողջ խըռովքը զսպելու։ Յետոյ բարձր ձայնով մը ըսաւ.

(Շար.)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոլ. Օտտոյի վարչու – թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մուրատ Սահակեանի, զա – ւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Պեւրքան ըն– տանիքին եւ պարագաներուն, իրենց կը– նոջ, մօր, քրոջ եւ խնամիին մահ – ուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս հետեւեալ նուէրները ըրած է փոխան ծաղկեպսակի իրենց սիրելի ընկերուհիի (Թամամ Սա– հակեանի) մահուան աթիւ 10 Ն.Ֆ. տեղ– ւոյս եկեղեցիին, 10 Մարսէյլի Նոր Սե – րունդին, 10 տեղւոյս Արծիւ Մարզական– նին :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանի ըն– դարձակման ի նպաստ կը նուիրեն.—

Տիկին Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Գէ – որգ Պաքըրճեան եւ Պ. Է. Պետրոսեան 50ական Ն. Ֆ.:

Տիկին Գ. Խորասանճեան, Պ. Պ. Ֆրէնկեան, Մարկոսեան եւ Խորասան 30– ական Ն. Ֆ.: Տոքթ. Զ. Զաքմիչեան, Աղապէկեան եղբայրներ, Պ. Պ. Կ. Գա – զազեան եւ Ա. Մալաճեան 20ական: Պ. Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Ժաք Հայրա – պետեան 10ական Ն. Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէ) կը նուիրէ քսան Ն. Ֆ. Հ. Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆօնտին, Գաբրիէլ եւ Միքայէլ Հրեշտակապետաց տօնին առթիւ, Միքայէլեան եւ Անանեան գեր– դաստանի ննջեցեալներուն յիշատակին, փոխան հոգեհանգիստի :

×

Տիկին Գարայեան եւ զաւակը Ժան Գա– րայեան կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանին, ողբ. Բարսեղ Տամլամեանի յիշատակին :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայ– նով ազդ. չտան :

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառու– թեանց առաջքն առնելու համար, վար – չութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ըն – դունի :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանա – սոր խումբի ղրադարանը բաց է Երեք – շաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Խրիմ– եան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ ֆրանսերէն ընտրուած գիր– քեր :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելեանական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին:

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տա– րեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստա – կան ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը: Ման – րամասնութիւնները յառաջիկային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

Պատրաստուեցէք Շաւիլի եկեղեցւոյ տարեկան պարահանդէսին, Նոյեմբեր 26ին: Մանրամասնութիւնները յաջոր – դով:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, ման – րամասնութիւնները յաջորդաբար :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժա– մը 21ին: Մշակոյթի Տան մէջ :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատե – ղին :

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացու – ցիչները:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականու – թեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21.15ին, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ :

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼ – ՏՈՆԵԱՆ (տաւղահար) :

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գը– րատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ:

Գին՝ 3, 5 եւ 7 Ն. Ֆ.:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MERCREDI 15 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9254 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5055

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 15ի խորհրդարանական ընտրութիւնները, որոնց վրայ ա՛յնքան մեծ յոյսեր էին դրուած, փոխանակ բնականոն վիճակ ստեղծելու, աւելի եւս պղտորեցին մթնոլորտը Թուրքիոյ մէջ։

Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներուն իրազեկ ֆրանսացի հրապարակագիր մը վերջերս իրաւամբ կը գրէր, որ Թուրքերը ընդունակ չեն իրենք զիրենք կառավարելու ժողովրդավարական սկզբունքներով։ Անոնք վարժուած են բռնակալական մենատիրական վարչաձեւի։

Վկայ՝ օսմանեան կայսրութեան պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ վերջը։ Ամենաբիրտ սուլթաններ իրարու յաջորդած են դարերու ընթացքին, ահուսարափի ղաժան վարչաձեւի տակ պահելով ոչ միայն քրիստոնեայ եւ ոչ-Թուրք հպատակները, այլեւ բուն իսկ իսլամ Թուրքերը։

1908ի օսմանեան սահմանադրութիւնը վերջ կուտար կարմիր սուլթանի բռնակալութեան։ Սակայն աւելի զարհուրելի վարչաձեւ մը պիտի հաստատէին եկողները, «երիտասարդ Թուրք» փաղաքշական անունին ետեւ թաքնուած ոճրագործները։ Սահմանադրական միապետութեան շրջանը փնտռել տուաւ Ապտիւլ Համիտի օրերը։

Հանրապետութեան հաստատումէն (1923 Հոկտ. 29) վերջ, Մուսթաֆա Քեմալ ժողովրդավարութեան պիտակին տակ հաստատեց միակ կուսակցութեան բռնատիրութիւնը։

Իր մահէն վերջ, Իսմէթ Ինէօնիւ՝ դարձած անվիճելի պետը Ճիմհուրիյէթ Հալք կուսակցութեան, շարունակեց Աթաթիւրքի մենատիրական վարչաձեւը, մինչեւ 1950, երբ Մենտերէսի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը տիրացաւ իշխանութեան իր կարգին բռնակալական երկաթեայ բռունցքով կառավարելու համար երկիրը, մինչեւ իր անկումը, 1960 Մայիս 27ին։

Սուլթան, Իթթիհատ, Հալք կամ Դեմոկրատ իրար կ'արժէին։

«Յեղափոխական» զինուորական կառավարութիւնը, որ հրապարակ իջած էր վերջ տալու համար Պայար-Մենտերէս բացարձակապետութեան, մէկուկէս տարիէ ի վեր չյաջողեցաւ ժողովրդավար կարգեր հաստատել Թուրքիոյ մէջ։

Ատլանտեան Ուխտի անդամներուն, մանաւանդ Ամերիկացիներուն առջեւ ամօթով չմնալու համար, Զօր. Կիւրսէլ իշխանութեան գլուխ անցնելու առաջին օրէն իսկ հանդիսաւորապէս յայտարարեց, որ շուտով ինք եւ իր զինուորական ընկերները պիտի լքեն քաղաքական ասպարէզը եւ թոյլ պիտի տան, որ երկրին ղեկը յանձնուի ժողովրդական քուէներով ընտրուելիք կառավարութեան։

Ընտրութիւնները բացարձակ մեծամասնութիւն չապահովեցին չորս կուսակցութիւններէն որեւէ մէկուն, ինչպէս տեղի կ'ունենար 1908էն ի վեր։ Կարելի եղաւ կազմել կառավարութիւն մը, որ բոլորին վստահութիւնը վայելէր։

Ստեղծուեցաւ դրեթէ անիշխանական վիճակ մը։ Զօր. Կիւրսէլ հակառակ իր խոստումին, չքաշուեցաւ հրապարակէն։ Ընտրուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ, ապահովելով իր դիրքը։

Ազգային Միասնականութեան կոմիտէի իր ընկերներն ալ նպատակ չունին բոլորովին լքելու քաղաքական ասպարէզը։ Պաշտօնէ ծերակուտական դարձած, կը շարունակեն դեր մը խաղալ երկրի քաղաքին կեանքին մէջ։

Կոմիտէէ հեռացուած 14 անդամները, որոնք տարիէ մը ի վեր զանազան երկիրներու մէջ զինուորական կցորդի պաշտօնը կը վարեն, մերժեցին Թուրքիա վերադառնալու համար վերջերս իրենց ուղղուած հրաւէրը։

Ասոնք դժգոհ են ընտրութեանց արդիւնքէն։ Ու հաւանաբար կը պատրաստեն նոր յեղափոխութիւն մը՝ վերջ տալու համար ներկայ անստոյգ վիճակին։

Եթէ Իսմէթ Ինէօնիւ յաջողի կազմել նոր դահլիճը, իրեն դէմ պիտի գտնէ դժգոհներու բանակ մը։

Ի՞նչպէս դուրս պիտի գան անելէն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Թիւրքանի ղղեակին «բանտարկեալը» ի վերջոյ Կառշի Ռէյմոն Փուէնքարէ հիւանդանոցը հասաւ, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 4.40ին 5 ժամ ճամբորդելէ ետք հիւանդատար կառքի մը մէջ։

Կառշի հիւանդանոցը համաշխարհային համբաւ կը վայելէ գլխաւորաբար «վերակենդանացումի» թեքնիքին համար։ Պեն Պելլա որ 14 օր է ծոմ կը պահէ, շատ տկարացած է եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց ամէն գնով «փրկել» ալժերացի պարագլուխը։ Պեն Պելլա, անշուշտ, երկար դիմադրեց, սենեակը փակուեցաւ եւ ի վերջոյ բռնի ուժով հիւանդատար կառքը փոխադրուեցաւ իր երկու ընկերներուն հետ։

Կառշի հիւանդանոցի 150 մանուկներ, որոնք մանկական անդամալուծութենէ կը տառապին, տեղափոխուեցան քանի մը ժամուան մէջ։ Չնախատեսուած այս փոխադրութիւնը մեծ իրարանցում յառաջ բերաւ հիւանդանոցին մէջ։ Քանի մը ժամուան մէջ հեռաձայնի գիծեր, հեռատեսիլ եւն. հաստատուեցան։

Անշուշտ բոլորը կ'ուզեն հասկնալ թէ Պեն Պելլայի նպատակը ի՞նչ է։ Պարզ է թէ ասպարէզ կը կարդայ, այս ձեւով, ոչ միայն Ֆրանսական կառավարութեան այլեւ Ալժ. Ազատ. Ճակատին։ Այս մասին զանազան մեկնութիւններ կը տրուին։ Ոմանց համար Պեն Պելլայի «գործադուլը» Թունուզ որոշուած է, ուրիշներու համար Պեն Պելլա ուզած է հասկցնել Ալժ. Ազատ. Ճակատին թէ միշտ պարագլուխ մըն է ըմբոստական շարժումին, մինչ «ԱՀԱԿ»ը քիչ մը անտեսած է իր դիրքը։ Կայ նաեւ այն վարկածը ըստ որուն Պեն Պելլա կամ ըմբոստութեան շարժումին Ֆրանսայի «մասնաճիւղը» դէմ է բանակցութեան։ Արդարեւ այս կամաւոր ծոմապահութեան գլխաւոր պատրուակը գոյութիւն չունի քանի որ հաստատուեցաւ թէ ալժերացի բանտարկեալները բոլորն ալ քաղաքական վարչակարգ կը վայելեն, եւ Պեն Պելլայի ներկայ «պատրուակը» այն է որ կ'ուզէ անմիջապէս ազատ արձակուիլ։ Ըստ կառավարութեան բանբերին՝ Թեռնուարի յայտարարութեան, այդ ալ անկարելի չէ այլեւս, վասնզի Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, Թեռնուար յայտարարեց թէ «Պեն Պելլա Մարոքի կը վերադարձուի եթէ ահաբեկումները դադրին», ինչ որ կը նշանակէ թէ այլեւս զինադուլը անհրաժեշտ չի նկատուիր։ Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ ինչ որ ալ ըլլան ձեռք ձգուելուն պարագաները («առեւանգուեցաւ» մարոքեան օդանաւի մը մէջ), Պեն Պելլա պատերազմական գերի է եւ ազատ արձակուելու համար պէտք է պատերազմը վերջանայ։ Մնաց որ առջի օրուան Ազգ. ժողովի նիստին մէջ ծանր միջադէպեր ծագեցան, երբ Արդարութեան Նախարարութեան պիւտճէին մասին խօսուած ատեն Առիկի բաւական «յայտնութիւններ» ըրաւ եւ յիշեց թէ արեւելեան նուագախումբեր եւ պարուհիներ ազատ մուտք ունէին Թիւրքանի ղղեակը։ Նախարարը հերքեց, բայց Առիկի պարուհիին անունն ալ տուաւ աւելցնելով թէ ֆրանսական պետութիւնն է որ կը վճարէ Պեն Պելլայի միջքաղաքային հեռաձայնի երկար հաղորդակցութիւնները, թէ իր փաստաբանները ամէն օր կրնային այցելել իրեն (մինչ շաբաթը միայն մէկ անգամ փաստաբանները կրնան այցելել ֆրանսացի զօրավարներուն)։ Այս նիստին ընթացքին շատ ծանր խօսքեր փոխանակուած են եւ խնդրոյ առարկայ եղած է Ֆրանսական ժանտարմըրիի գնդապետ մը որ չարչարանքներու ենթարկել տուած է Եւրոպացիներ, խոստովանցնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, Պեն Պելլայի վիճակը ոչ մէկ ձեւով կրնար նպաստել բանակցութեանց վերսկսումին եւ այս առթիւ Պելքասէմ Քրիմ յայտարարութեամբ մը կոչ ըրաւ «քոյր պետութեանց» որպէսզի ամէն ձեւով պահանջեն ալժերացի հինգ «նախարարներուն» ազատ արձակումը։

ԲԵՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ՍՐԻԿԱՅ ԵՒ ՃԻՒԱՂ, ԱՅԺՄ ԱՐԴԷՆ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԱՐՈՒԱԾ ԲԵՐԻԱՆ ԻՐ ԱՌԱՆՁՆԱՄԵՆԵԱԿՈՒՄ ԲԱՐԲԱՐՈՍԻ ՊԷՍ ՍՊԱՆԵԼ Է ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԱՅԻ ՀԱՒԱՍՏԱՐԻՄ ՋԻՆՈՒՈՐ ԸՆԿ. ԽԱՆՋԵԱՆԻՆ» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան, «Սով. Հայաստան», Նոյեմբեր 1)։

Տարիներ լուռ ու մունջ նստելէ, մինչեւ իսկ թոյն ու խանձ թափելէ ետք 1936-38ի Հայաստանի մտաւորականութեան սպանդը մասնանշողներու հասցէին, Խրուշչեւի ծանօթ ճառերէն անմիջապէս ետք, բերանները բացուած են այսօր Հայաստանի մէջ։ Արդէն, պաշտօնապէս, կ'անդրադառնան հալածանքներուն մասին, կուտան մանրամասնութիւններ, եւ ինչ որ արտասովոր է խորհրդահայ տարեգրութեան մէջ, բացորոշ կը խոստովանին թէ «ժողովուրդը իր հոգում անիծում էր դահիճներին ու սպասում արդարութեան ժամին»։

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի օրկանին՝ «Սով. Հայաստան»ի Նոյեմբեր 1ի թիւին մէջ, Դ. էջ, չորս սիւնակներու վրայ փռուած «Ժողովուրդը հաւանութիւն է տալիս...» խորագրով կը ներկայացուի համայնավար ԻԲ. համագումարի արտակարգ որոշումը,— Սթալինը վար առնել փառքի իր պատուանդանէն, եւ այս առթիւ ժողովուրդին գոհունակութեան կարգ մը արտայայտութիւնները՝ յօդուած ու թղթակցութիւն։

Յատկապէս ուշագրաւ է Հրաչեայ Յովհաննիսեանի «Մենք երջանիկ ենք, որ ապրեցինք ու տեսանք ճշմարտութեան մեծ յաղթանակը» յօդուածը, որմէ կը քաղենք.— «Այսօր Սթալինի կոյր պաշտամունքի սարկաւագները, Մոլոթովը, Կագանովիչը, Մալենկովը, ամբողջ կուսակցութեան եւ ժողովրդի կողմից գամուած են անարգանքի սիւնին։ Մարդիկ, որ տարիներ շարունակ աշխատել, այսպէս ասած, «արեւ-ղեկավարի» հետ, պտըտուել նրա շուրջը չնչին արբանեակների նման եւ իւրաքանչիւրն աշխատել է ստեղծել իր անձի պաշտամունքը։ Եւ ինչպիսի ոճիրների գնով, ազնիւ զոհերի դիակների վրայով, անմեղօրէն արիւնած, որդեկորոյս եւ որբ կանանց, մայրերի ու երեխաների հեկեկանքի ու անէծքի միջով, սանձարձակ ու վայրենի կամայականութեան միջոցով։ Այսօր զայրոյթի զգացմունքի հետ սրտումդ շարժւում է ցաւի փուշը՝ մեր պարտիայի եւ ժողովրդի անդարձ կորած ազնիւ զաւակների վիշտը։ Երէկ ես փողոցում տեսայ իմ դպրոցական ընկերուհիներից մէկին, որի ազնիւ, բարի, ճանաչուած ու վաստակաւոր հօրը ես լաւ եմ յիշում մինչեւ այսօր, նա 1937 թուականի զոհերից էր։ Աղջկան Լենինի դամբարանի վերաբերեալ համագումարի որոշումը յայտնելուց յետոյ նրա աչքերում ես տեսայ արցունքներ թէ՛ւ ճշմարտութեան, արդարութեան յաղթանակի ու, միաժամանակ, հօր անողորմ կորստեան համար։

«Համագումարում ընկեր Շելեպինի ելոյթից մենք իմացանք, ՈՐ ՍՐԻԿԱՅ ԵՒ ՃԻՒԱՂ, ԱՅԺՄ ԱՐԴԷՆ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԱՐՈՒԱԾ ԲԵՐԻԱՆ ԻՐ ԱՌԱՆՁՆԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԲԱՐԲԱՐՈՍԻ ՊԷՍ ՍՊԱՆԵԼ Է ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԱՅԻ ՀԱՒԱՍՏԱՐԻՄ ՋԻՆՈՒՈՐ ԸՆԿ. ԽԱՆՋԵԱՆԻՆ։

«Ես շատ լաւ եմ յիշում ընկեր Խանջեանին, նրա պանդրահեր գլուխը, ակնոցների միջից ժպտուն՝ խաղացկուն աչքերը, նրա կրակոտ խօսքը, հաստատուն քայլուածքը։ Նա կարդացել էր իմ առաջին բանաստեղծութիւնները 1935 թուականի «Պիոներ կանչ»ի յայտարարած կոնկուրսում (մրցում), ջերմ, դրական խօսք ասել։ Նրա ողբերգական վախճանը ցնցեց բոլորին եւ խորունկ ցաւ պատճառեց։ Նրա սպանութեանը յաջորդեց զանգուածային պատիժների շղթան։ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ՀԱՇՏՈՒԵԼ ԵՒ ՉԷՐ ՀԱՇՏՈՒԻ ԱՅԴ ՓԱՍՏԵՐԻ ՀԵՏ։ ՆԱ ԻՐ ՀՈԳՈՒՄ ԱՆԻԾՈՒՄ ԷՐ ԴԱՀԻՃՆԵՐԻՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՄ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԻՆ։ ԹՈՂ ԿՈՐՉԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ ԵՒ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԼԻՆԵՆ ԲՈԼՈՐ ՆՐԱՆՔ, ՈՒՄ ՁԵՌՔԵՐՆ ԱՐՆՈՏՈՒԱԾ ԵՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԱՐԻՒՆՈՎ»։

Յօդուածին առընթեր, «Սով. Հայաստան» հրատարակած է նաեւ թղթակցութիւններ՝ Կիրովականէն եւ Լենինականէն։ Բոլոր ճառախօսներն ալ անխտիր «հակապարտիական, ողորմելի» եւ այլ ածականներ կը գործածեն Սթալինի եւ միւս ամբաստանեալներուն հասցէին, չմոռնալով յիշել, որ «բանտ են նետուել ու ոչնչացուել մեծ թւով կուսակցականներ եւ պետական գործիչներ, հազարաւոր անմեղ քաղաքացիներ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼՆԱՈՒԸՐ Պոն կանչեց Մոսկուայի գերման դեսպանը որ ըստ Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութեան «ինքնագլուխ» յայտարարութիւններ ըրած է Խրուշչեւի, Պերլինի մասին։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ ընտրութիւններ պիտի կատարուին Դեկտեմբեր մէկին Սահմանադրական ժողովի մը կազմութեան համար։ Նոյն առթիւ հանրաքուէի պիտի դրուի առժամեայ սահմանադրութիւն մը։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է Դեկտեմբեր վեցին, Նախագահութեան կողմէ։ Խորհրդային խորհրդարանը ամէն տարի Դեկտեմբերին կը քննէ յաջորդ տարուան պետական պիւտճէն, եւ կը վաւերացնէ կառավարութեան այն հրովարտակները որոնք հռչակուած են, նիստերէն դուրս։

ՍՓԱԱՔ, Պելժիոյ արտաքին նախարարը ընկերվարական պարագլուխներու դռնփակ նիստ մը կազմակերպած էր Պրիւսէլ։ Մասնակցած են՝ Վիլլի Պրանտ, Օլլընհաուր, Կի Մոլէ, Կէյցքել եւն.։ Խօսած են Պերլինի տագնապին լուծումին մասին։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ Բ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1760 – 1960)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց Մխիթարեանները Մուրատեան կտակի գործադրութեան մէջ եւս ունէին կարեւոր դեր մը՝ դեր մը նախախնամա – կան, զոր կատարեցին ի գին մեծամեծ զոհողութիւններու, առանց անձնական ամենադոյզն շահի, եւ մի միայն ի սպաս հայ դպրոցին եւ ազգային լուսաւորու – թեան :

Սամուէլ Մուրատ իր հասուն հասակին, աջողակ առեւտրական մը, հաստատուած էր Մատրասի մէջ, ամուսնացած հնդկա– հայ ուրիշ մէկ բարերարի մը՝ Եղուարդ– Ռափայէլ Ղարամեանի աղջկան հետ, եւ դարձած զաւակներու տէր :

Դժբախտաբար այս երկու բարերարնե– րուն ալ զաւակները, դրամին հետ չեն ժառանգեր իրենց հայրերուն ազգասի – րութիւնը. մանաւանդ թէ, արդելք իսկ կը հանդիսանան հօրենական կտակներուն անմիջական իրագործումին, խոստում – նալից յուսադրութիւններով կը ձգձգեն եւ հետզհետէ աւելի կը դժուարացնեն ա– նոնց յանձնումը : Սակայն Վենետիկի անխոնջ միաբանները չեն յուսահատիր. երեք անգամ ամբողջ Ափրիկէի շրջանը կ'ընեն, Լոնտոնէն մինչեւ Մատրաս, յա– ճախ փոթորիկէն հալածուած ու նաւա – բեկ : Իրօք, 1790ին, Հ. ՊօղոսՄէհէրեան, Բարեյուսոյ հրուանդանի մօտերքին, տես– նելով իր նաւին խորտակումը, ծով կը նետուի, եւ իբրեւ անվեհեր Մշեցի ու քաջ լողորդ, կը յաղթէ ալիքներու կա– տաղութեան, կը յաջողի ցամաք ելլել ու անցնիլ Հոլանտա : Անդին, Հ. Սարգիս Թէոդորեան ամիսներով կը տուայտի Մատրասի բանտին մէջ : Հ. Նիկողայոս Բուզայեան երկար կը տառապի պանդխ– տութեան մէջ եւ անմխիթար կը փակէ իր աչքերը՝ հեռու իր պաշտելի վանքէն :

Ամբողջ 16 տարի կը տեւէ ժառանգա – կան խնդիրը (1816 – 1832), մինչեւ որ Ս. Ղազարու Հայրերը պաշտօնապէս կը ստանան Մուրատեան կտակին՝ պաշտօ– նական յանձնաթուղթերով, երկար դատ դատաստանէ վերջ :

Իսկ իրագործո՞ւմը :

Սրբազան աւանդը հազիւ ապահոված՝ Մխիթարեան Միաբանութիւնը անով եր– կրագործական կալուածներ կը գնէ, նը– պաստաւոր պայմաններով, լաւագոյն հասոյթներով արդիւնաւորելու համար դրամագլուխը :

Եւ երկու տարի չանցած, 1834ի Օգոս– տոս 15ին, Փատովայի մէջ — նշանաւոր իր պատմական համալսարանով — վար – ձու շէնք մը կը հիւրընկալէր Մուրատեան վարժարանի անդրանիկ աշակերտները, եւ նոյն օրն իսկ կը կատարուէր պաշտօ – նական բացումը :

Հանդէսի պահուն, խանդավառօրէն կ'ոգեկոչուէր յիշատակը անմահանուն Սամուէլ Մուրատի, հետեւեալ բառերով. « Աշխարհակալներու անունէն մեծ է քու խոնարհ անունդ, ո՛վ բարեպաշտ եւ ազգասէր Սամուէլ. դուն մեծամեծ խոր– հուրդներ յղացար. մահը նախանձեցաւ ու չթողուց որ ողջութեանդ վայելէիր. բայց ահա լրիւ գործադրուեցաւ քու սր– տիդ փափաքը, որ գերեզմանէն իսկ չէ զատուած : Հանգչէ՛ հիմա խաղաղ. ահա՛ հասան քեզի որդիացեալ աշակերտներ, որոնք աւելի պիտի հարստացնեն քու անունդ՝ քան այն գիրացնելի գանձերը, զոր թողուցիր. տարուէ տարի, սերունդէ սերունդ, անոնք պիտի անմահացնեն քու անունդ» :

Աշխարհի ամէն կողմը ցրուած սանե – րու ականջին ու սրտին մէջ թող հնչեն յաւերժօրէն Վարժարանի քայլերգին նը – նիրական տողերը.

Մենք եմք ծաղիկ ձեր երազին ,
Անմահ Մուրատ, Ռափայէլ .
Դուք գիտութեանց ու արուեստից
Լոյսի տաճար կերտեցիք մեզ ,
Հայ մանկութեան նոր կեանք տուիք ,
Բացիք փառքի վեհ ասպարէզ :

Ու Սամուէլ Մուրատ թող ապրի, վեր– ապրի, վերածնի հազարաւոր սաներու հոգիներուն մէջ , ինչպէս արուեստակը գլխմական :

×

Իսկ արեւահամ պտուղները Մուրատ – եան մրգաստանին, արեւահա՛մ պտուղ – ները այս չքնաղ այգեստանին ո՞վ պիտի կարենայ թուել. բայց անոնք ոսկեհատիկ նուռներու նման բոսորափայլ կախուած են մշտադալար ճիւղերէն հաստաբուն ծա – ռին. դեռ անշիջելիօրէն փողփողուած են անունները ազգային անմահ դէմքերու , զորս կրնանք հոգեզաւակները նկատել Սամուէլ Մուրատի , անոր փառապսակը կազմող աստղերու հոյլ մը լուսաշող , ո– րոնք հայ գրականութեան եւ ազգային պատմութեան երկնակամարին զարդերն եղան , բոցավառ արշալոյս մը աւետող . հրապարակագիր Մատթէոս Մամուրեան , բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան , քաղաքագէտ Յովհաննէս Սագըզ Փաշա , Մեղրոն Խան, Եաղուպ Արթին Փաշա , Միքայէլ Փորթուգալ Փաշա , ծերակու – տական Գրիգոր Պըյըղեան եւ Արամ Ե – րամ ... որոնք հայ անունը պանծացուցին Թեհրանէն մինչեւ Պոլիս, Դանուբի ափե– րէն մինչեւ Նեղոսի հովիտը՝ արքայավա– յել գործունէութեամբ : Այսքանը՝ թուե– լու համար լոկ Մուրատեանի աշակերտ– ները. որոնցմէ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան՝ Փատովայի շրջանէն :

Այսպէս, ուրեմն, Սամուէլ Մուրատի մահէն երեսուն տարի վերջ, Մուրատեան վարժարանի հիմնարկէքին վրայ հազիւ տասնեւվեց գարուններ անցած, արդէն բռնկած է արշալոյսը Մկրտիչ Պէշիկ – թաշլեանով, որ համեղբայրութեան, ազ– գային ոգեւորութեան դրօշակիրը եղաւ Վոսփորի ափերուն վրայ, եւ մեր արդի գրականութեան կարապետը :

Ազգովին, ուրեմն, երախտագիտու – թեամբ պէտք է խոնարհինք Սամուէլ Մուրատի յիշատակին առջեւ եւ խնկա – ւէտենք անոր անունը, մանաւանդ երբ նը– կատենք որ ինք պատճառ եղաւ նաեւ Ռա– փայէլեան կտակի իրագործումին ալ, որ նմանապէս կորսուելու վտանգին մէջ կը գտնուէր : Այդպէս, այս երկու անունները անբաժան կը մնան, ինչպէս Վենետիկի վարժարանի բարաւորին վրայ ոսկեքան – դակ, իրենց հետեւորդ փողփողուն աս– տեղաշարով՝ Արփիարեաններէն մինչեւ Վարուժանները, Շահիններէն մինչեւ Գուրգէն Ալեմշահները :

Մուրատի ոգին, վերարծարծուն «Եղ– բայր եմք մեք»ի հեղինակին խանդավա – ռութեամբ, թող յաւիտեան ծածանի գաղթաշխարհի չորս կողմը սփռուած հայ ընտանիքներէն ներս, հայ գաղը – ւածներէն ներս, հայ ակումբներէն ներս, մանաւանդ այս մեր օրերուն, երբ այն – քան հարկ կայ սերտօրէն միանալու ա – մէն մարզի մէջ, կրօնական, ազգային , կուսակցական, կրթական :

Երանի՛ Մուրատ ու Պէշիկթաշլեան ի – րենց օրինակով ներշնչարանն ըլլային հայկական մեծ միութեան :

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Սամուէլ Մուրատի Կեանք

Գրեց՝ ՆՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— « Ես իմ հաշուագրքումն մին սրբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունիմ ... ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար ...» :

Այս քանի մը պարզ տողերը իրենց մէջ կը պարունակեն սկզբունքով խոր եւ — այդ ատենուան համար — անսովոր ըմ – բռնում մը : Անտարակոյս՝ Սամուէլ Մուրատ պէտք է նկատել մեր ընկերա – բանական ռահվիրաներէն ... առաջին – ներէն մին ըմբռնելու ժողովուրդին գե – րիշխանութիւնը :

Բայց Սամուէլ Մուրատի ընկերային եւ հայրենասիրական գաղափարները — բա – րեխառնուած գիտակից անկողմնակալու– թեամբ — զերծ էին որեւէ դասակարգա– յին խտրականութենէ կամ քէնէ : — «Եւ եթէ ոմանք հարուստ անձինք եւս ազգէս Հայոց կամեսցին զմանկունս իւրեանց վերոյիշեալ դպրատանն ուսուցանել , կարող ան՝ զծախսն հատուցանելով » : Գործնական եւ տրամաբանական առա – ջարկ մը : Սամուէլ Մուրատ կը փափա – քէր որ աղքատը բարձրանար հարուստին մակարդակին եւ ոչ թէ հակառակը կա – տարուէր : Ու այս հիման վրայ կ'ուզէր որ հաստատուէր իր դպրոցը :

— « ... Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն ... եւ այնու կարելի լինիցի սփռել ի մէջ ազգիս, եթէ ոչ բո– լորովին՝ գոնէ ըստ մասին, զլոյս գի – տութեան եւ իմաստութեան » :

Սամուէլ Մուրատ, յստակօրէն տեսնե– լով անհրաժեշտութիւնը հայեցի դաս – տիարակութեան, ուղղակի հիմունքին կ'երթար մեր տագնապին՝ յեղաշրջելով անոր հասկացումը եւ լուծումը : Առա – ջիններէն էր ըմբռնելու որ հայեցի դաս– տիարակութիւնը պէտք է նկատել որպէս ամբողջական մաս ընդհանուր հայկական հարցին ... տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական :

Ազգային վերականգնման եւ յառաջդի – մութեան հիմնական միջոցը կ'ընդգծէր Սամուէլ Մուրատ : Հայեցի դաստիարա– կութիւնը անխուսափելի ճամբան էր ո – րուն շնորհիւ Հայութիւնը պիտի կրնար ձեւակերպել իր ձգտումները եւ կազմա – կերպել զանոնք իրագործելու միջոցները :

Նախատեսած էր որ կրթական ասպա – րէզը կաղապարն էր որուն մէջ պիտի ձուլուէր ազգային կամքը, տալով հայ ժողովուրդին որոշ քաղաքական եւ բա – րոյական ուժ եւ նպատակ :

Համոզուած էր որ ժողովուրդի մը մե – ծութիւնը դասարանին մէջ կը կերտուի :

×

— — « ... Որ մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարին գետին գնեն, եւ առացեալ գետնի եկամտուն քանի ման – կանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի ...» : Այս կէտը ինքնին բաւական է հաստատելու համար Սամուէլ Մուրա– տի ողջմտութիւնը եւ գործնական խառ – նուածքը : Ըմբռնած էր որ եթէ իր ծրա– գիրը յարմար եւ ապահով միջավայրի մը մէջ չզարգանար, հաւանաբար անիկա ապարդիւն պիտի մնար :

Իսկ եթէ իր «դպրատուն»ը լայն ար – դիւնք պիտի տար, պէտք էր զայն հաս – տատել լոյսի եւ գիտութեան աղբիւրի մօտ, այսինքն Եւրոպայի մէջ : Այդ շր– ջանին՝ արեւմտեան երկիրներուն մէջ շատ աւելի նպատակայարմար էր եւ հը– նարաւոր, հայ պատանին ջամբել հո – գեկան աշխարհի յաւիտենական եւ ան – փոփոխ արժէքները եւ, անոնց հետ մէկ– տեղ, սորվեցնել միջազգային մտքին ար– դի ըմբռնումը ընդհանուր գիտութեան եւ քաղաքական իմաստասիրութեան :

Սամուէլ Մուրատի փափաքն էր որ հայ երիտասարդութիւնը, օգտուելով Եւրոպայի յառաջդիմութենէն, այդ նը– պաստաւոր միջավայրին մէջ կարենար կանոնաւոր կերպով իւրացնել լայն գի – տութիւն ու այդպէս՝ ներդաշնակօրէն զարգացնել թէ հոգեկան, ֆիզիքական եւ մտային ուժերը : Հաստատ համոզումը ունէր որ այդպիսի պատրաստութեամբ օժտուած յաջորդական սերունդներու ընտրանի մը պատրաստելով, պիտի բարձրանար իր ազգին մակարդակը եւ պիտի իրականանային անոր արդար ձգ– տումները :

Բայց եթէ այսքանով բաւարարուէր, անկատար պիտի մնար իր ծրագիրը : Իր ծրագրին ամբողջացուցիչ մասը հետեւ – եալն է .

— « ... Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն ...» :

« ... Ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն ...» : Այս է իր ծրագրին է– ական պայմանը որուն արդիւնաւէտ գոր– ծադրութեան համար՝ իր կտակին մնա – ցած մասերը լրացուցիչ նախապատրաս– տական մըն էին :

Պատրաստել հայ պատանիներ որ մի – ջազգային առումով ուսում ստացած ըլ – լան — ու միանգամայն օժտուած ըլլան գիտակից հայեցի կրթութիւնով — եւ տրամադիր ըլլան ծառայելու Հայու – թեան, հայրենի հողին վրայ ... այս էր Սամուէլ Մուրատի երազը : Եւ այս երա– զը լրացուց գաղափարով եւ գաղափարն ալ գործով :

×

Այս բոլորով հանդերձ՝ Սամուէլ Մու– րատի կտակը հաւանաբար ապարդիւն պիտի մնար — ինչպէս եղած են մեր մէջ, շատ մը կտակներ — եթէ անոր գործադրութիւնը յանձնուած չըլլար ար– ժանաւոր կազմակերպութեան մը : Սամուէլ Մուրատի ամենամեծ արժանիքը կը կա– յանայ անոր մէջ՝ որ իր կտակին գործա– դրութիւնը յանձնեց Մխիթարեան Մի– աբանութեան : Աւելի ողջմիտ եւ նպա– տակայարմար կարգադրութիւն մը չէր կրնար ըլլալ :

Անտարակոյս՝ Մխիթարեանները հայ– թայթեցին ներշնչումը այդ կտակին : Ու– յետոյ, անձնուէր կամքով, բազմաթիւ խոչընդոտներ անցնելով, ձեռք ձգեցին յառաջացուած գումարը եւ զայն լիովին գործածեցին բարերարին նպատակին հա– մեմատ :

Մխիթարեանները՝ գիտակից, գոր– ծունեայ եւ ունեւոր գաղափարակից մը գտնելով յանձին Սամուէլ Մուրատի՝ այն եւս որոշ էր որ յաջողութեամբ պիտի գործադրուէր այդ ազնուական կտակը : Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ մեր մէջ քիչ կտակներ եղած են որ աւելի ձեռնհասութեամբ եւ հաւատարմու– թեամբ գործադրուած ըլլան քան Սամու– էլ Մուրատի կտակը : Այս կտակով հաս– տատուած վարժարաններուն տեւական գոյութիւնը եւ յաջողութիւնը ուղղակի արդիւնքն է Մխիթարեան Միաբանու – թեան նուիրումին եւ անխոնջ ջանքին :

Այդ վարժարաններէն շրջանաւարտ հայ ոգիով տոգորուած շարան շարան հազարաւոր պատանիներ կատարած են շատ աչքառու դեր մը ազգային կեանքի մէջ : Եւ այդ վարժարանները, Մխիթար– եաններու հովանիին ներքեւ, կատարած են ուրիշ մէկ կարեւոր գործ որ է իրենց մատուցած մեծ ծառայութիւնը հայ լեզ– ուի, գրականութեան, մշակոյթի եւ տոհմիկ ոգիի զարգացման :

×

1816էն ի վեր՝ շատ փոխուած է մեր ազգային գիտակցութիւնը : [illegible] դիտելով՝ կը տեսնենք որ ԺԹ. դարուն սկիզբը կը տիրէր ընդհանուր անտարբե– րութիւն մը ազգային խնդիրներու հանդէպ :

Ուրեմն, այդ ատենուան ընդհանուր գրութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, պէտք է եզրակացնել որ Սամուէլ Մուրատի կտակը արժանի է մեր անվերապահ գնա– հատանքին որովհետեւ անիկա իր մէջ կը պարունակէր սերմը նոր գաղափարներու որ աճելով եւ տարածուելով իրենց մաս– նակցութիւնը պիտի բերէին մեր ազգա– յին զարթօնքին :

Այս կտակը, մէկ կողմ ձգելով ժա– մանակակից ընկերութեան դասակարգա– յին անհաւասարութիւնները, երեք հիմ– նական կէտեր կը հաստատէր .

Ա.) Ամէն հայ մանուկ բացարձակ ի– րաւունքն ունի կրթութիւն ստանալու :

Բ) Այդ կրթութիւնը, միջազգային մա– կարդակին հաւասար ըլլալով հանդերձ, ամբողջացած պէտք է ըլլայ հայեցի ա– ռողջ եւ լուրջ դաստիարակութիւնով :

Գ) Ամէն հայ պատանի որ այդպիսի կրթութիւն կը ստանայ՝ պարտ է, ըստ իր կարողութեան եւ հնարաւորութեան, ծառայել իր ժողովուրդին :

Աւելի ընդարձակելով այս կտակին ո– գին՝ կրնանք ըսել որ վերոյիշեալ պատ– գամը պատճառներէն մէկը եղաւ նոր ծա– ւալ եւ ուղղութիւն տալու մեր կրթական գործին, միանգամայն՝ նոր պատասխա– նատուութիւն պարտադրելով անոնց որ կը ստանային այդպիսի կրթութիւն :

Սամուէլ Մուրատ, հետեւելով մեծն Մխիթարի բացած ճամբին, կը յուսար թէ բարձրացնելով կարելի պիտի ըլլար անտէրունչ ազգին վիճակը բարւոքել : Եւ ազգային դաստիարակութեան զար– գացումը զուգընթաց յառաջանալով ազ– գային քաղաքական գաղափարներու զարգացման հետ՝ Սամուէլ Մուրատ հա– մոզուած էր որ հնարաւոր պիտի ըլլար մեր մշակութային միութիւնը վերածել քաղաքական միութեան :

×

— « Ես յուսամ յԱստուած, զի եւ այլք հարուստ անձինք յազգէս Հայոց, յետ ճանաչելոյ զքաղցրութիւն ուսման դպրա– տանն զոր իմով միջնորդութեամբ սկը– սանի, եւ նոքա իմոց շաւղաց հետեւես– ցեն ...» :

Կրթական մարզին մէջ, Սամուէլ Մու– րատի կողքին՝ ունեցած ենք ուրիշ մեծ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆ ԵՒ ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՅՏ

VERBE ET VERTIGE (1)

—o—

Անոնք որ կէս դարէ ի վեր դեռ չեն վարժուած արդի նկարչութեան ու քան–դակագործութեան եւ կը չարունակեն «անհասկնալի», «անմարդկային» ու «ցը–նորական» նկատել արուեստի նորու–թիւնները, ապահովաբար շատ աւելի կը վրդովին կարդալով արդի բանաստեղ–ծութիւնը, որ հիմնովին կը տարբերի հինէն:

Իմաստը հասկնալ եւ ատով միայն յուզուիլ ու վերանալ: Այսպէս կ'ըմբռ–նեն բանաստեղծութիւնը առհասարակ չատեր որոնք չեն հասնիր մեր ժամանակ–ներուն եւ անցեալով կը գոհանան:

Եւ սակայն գիտութեան ու ճարտարար–ուեստի կողքին արուեստն ալ կը քալէ եւ յաճախ կը կանխէ ամէն յառաջդիմու–թիւն կամ յեղաշրջում:

Ալէն Պոսքէ՝ հեղինակ վէպերու, քեր–թուածներու եւ ուսումնասիրական փոր–ձերու, հիանալի պայծառամտութեամբ եւ արուեստասէր ընթերցողին մատչելի պարզութեամբ կը քննէ բանաստեղծու–թեան մարզին մէջ հինէն ի վեր յայտ–նուած յեղաշրջումները:

Երեք գլուխներու բաժնուած է ընդար–ձակ հատորը: Առաջին գլուխը բացատ–րութիւնն է բանաստեղծութեան էու–թեան, այնպէս ինչպէս ըմբռնեցին հինե–րը եւ այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն արդի քերթողները: Այնքան յստակ ու համո–զիչ են Ալէն Պոսքէի վերլուծումներն ու հաստատումները որ ամէն արուեստասէր եւ ամէն բանաստեղծ երախտապարտու–թեամբ պիտի կարդան այս գլուխը:

«Քերթողը կը գրէ իր քերթուածը կամ քերթուածն է որ կը գրէ (կը ստեղծէ) զքերթողն»: Այս տողերէն մեկնելով հեղինակը կը փաստէ որ հին քերթողը իր քերթուածը յղանալէ ետք կը գրէր զայն պատշաճեցնելով լեզուական եւ բանահիւ–սական օրէնքներուն: Արդի քերթողը մէկ–դի նետած է ընթերցողին դատաստանին պատշաճելու հարկը եւ իր «ներշնչումը» կուզայ, առանց երկվայրկեան մը մտա–ծելու, չափելու, ձեւելու կամ սրբա–գրելու, թուղթին կը յանձնէ զայն: Պէտք չէ մոռնալ որ այս գրութեամբ գրուած քերթուածը միշտ գլուխ գործոց չի կը–նար ըլլալ անշուշտ, քանի որ անծանօթէն կուգայ եւ քերթողին հակակշռին ենթա–կայ չէ այլեւս: Կարեւոր պարագան այն է որ ծնունդով բանաստեղծը անզգալաբար ձեռք կը ձգէ անհրաժեշտ թէքնիքը իր անմիջական ներշնչումը լաւագոյն քեր–թողական ձեւով թուղթին յանձնելու հա–մար: Այս պարագային համար է որ Ա. Պոսքէ կ'ըսէ որ քերթուածն է բանաս–տեղծը բանաստեղծ դարձնողը, այսինքն քերթուածը, հում նիւթի մը տաչուած, յղկուած, ու բանաձեւուած ձեւը չէ այլ–եւս:

Այս հաստատումէն կը հետեւի որ ար–դի քերթուածը գիտական յստակու–թեամբ բացատրելի իմաստ մը չի կրնար ունենալ, ինչպէս չունի երաժշտական կտորը: Անշուշտ հասկնալի բառերով կազմուած տողերը իմաստ մը ունին միշտ, բայց ընթերցողը պէտք չէ զար–մանայ այլեւս երբ նոյն տողին կարենայ մէկէ աւելի մօտաւոր իմաստներ տալ: Քերթողին մեծութենէն կախում ունի այն յուզումն ու վերացումը, որոնք պի–տի բխին իր քերթուածէն:

Երկրորդ գլուխին մէջ Ա. Պոսքէ կը ներկայացնէ վեց արդի քերթողներ պա–նազան ազգերէ, խորաքննիչօրէն գործին ու արուեստին մէջ գտնելով իր թէզը զօ–րացնող մասնայատկութիւններ: Այս բա–նաստեղծներն են. Սէն Ժօն–Փէրս, Անրի Միշօ, Իվ Պոնըֆուա, Ֆէրնանտօ Փէսօա Օքթավիօ Փազ եւ Վասքօ Փօփա:

Վերջին գլուխը չափազանց հետաքրք–րական է, որովհետեւ կ'ամփոփէ վերջին ժամանակներու մեծագոյն բանաստեղծ–ներուն կարծիքները բուն իսկ քերթողա–կան արուեստի մասին:

Սկսելով Հիւկօ Պալլն ու Թրիսթան Ձարայէն մինչեւ Փիէռ Էմանուէլ եւ Սէն–Ժօն Փէրս կը խօսին բանաստեղծութեան մասին, ըստ իրենց անհատական գիտե–րուն:

Այս վերջին գլուխը ամփոփումն է վեր–ջին շրջանի բանաստեղծական բոլոր նո–րութիւններուն:

Ա. Պոսքէ կարեւոր ծառայութիւն մը կը կատարէ հրատարակելով այս ուսում–նասիրութիւնը, որ կրնայ փարատել բազմաթիւ մշուշներ:

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Alain Bosquet: Libr. Hachette, 1961 Paris.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՏԵՐ

Եւրոպական թեքնիքը իր արձագանգը կը գտնէ նաեւ Հայաստանի մէջ: Հայաս–տանի շինանիւթերու եւ շինութիւններու գիտահետազօտական հիմնարկութեան փորձառական ճիւղի վարիչը՝ Կ. Վար–դանեան ստեղծած է պատրաստ պատե–րու նոր նմոյշ մը, որ լայն կիրարկում պիտի գտնէ շէնքերու շինութեան մէջ:

Այսպէս, այս պատրաստ պատերուն շնորհիւ 1–2 սենեակներէ բաղկացած 130 բնակարաննոց ութ յարկանի շէնք մը պի–տի շինուի տասը օրուան մէջ: Շէնքին բոլոր պատերը պիտի պատրաստուին գործարաններուն մէջ եւ շինութեան վայ–րը պիտի բերուին պատրաստի սենեակ–ներ, հանգոյցներ, որոնց պատերը եւ յատակը պիտի պատուին ձայնամեկուսիչ ձեւընկալ նիւթերով (փլասթիք): Կ. Վար–դանեանի նախագիծով տարին հարիւր հազար քառակուսի մեթր մակերեսով տուներ կարելի պիտի ըլլայ շինել:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Ակնարկներ հայ մանկական գրակա–նութեան պատմութեան».— Հայ ման–կական գրականութիւնը իր դարաւոր պատմութեան ընթացքին ստեղծած է մեծ թիւով գեղարուեստական արժէք–ներ, բայց ցաւ ի սիրտ անոր մէջտեղ գալուն, զարգացման եւ արդի վիճակին մասին չէ եղած քիչ թէ շատ ամբողջա–կան ուսումնասիրութիւն մը: Այդ տեսա–կէտէն առաջին փորձ մը կարելի է հա–մարել գրականագէտ Խ. Դուլնազարեանի «Ակնարկներ հայ մանկական գրականու–թեան պատմութեան» աշխատութիւնը, որ լոյս տեսաւ այս տարի, երկու հա–զար տպաքանակով:

Աշխատութիւնը բաղկացած է երեք գը–լուխներէ: Առաջին գլխուն մէջ քննու–թեան առնուած են մանկական գրակա–նութեան տեսութեան հարցերը, երկրոր–դին եւ երրորդին մէջ ներկայացուած է հայ մանկական գրականութեան պատ–մութիւնը, սկիզբէն մինչեւ այսօր եւ հե–ռանկարները:

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

—o—

(Յապաղած)

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Մի–ութեան կազմակերպած յուշահանդէսը, Հաճնոր անկման 41րդ տարեդարձին առ–թիւ, տեղի ունեցաւ 15 Հոկտեմբեր, Կի–րակի օրը: Նախ առաւօտեան Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ ութ հազար զինւորներու յիշատակին: Պատարագիչն էր Կաթ. Պատուիրակ Ս. Եպիսկ. Մանուկեան:

Նոյն օրը ըլլալով Ս. Թարգմանչաց Վարդապետաց տօնը, եկեղեցին լեց–ուած էր հոծ բազմութեամբ: Պատարա–գէն անմիջապէս ետք տեղի ունեցաւ յու–շահանդէսը Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիր–եան սրահին մէջ: Հայկերոյթը բացուե–ցաւ օրհնութեամբ եւ աղօթքով Եսայի քահանային: Իսկ մատաղը օրհնուեցաւ Եսայի Ալթունեանի եւ Պարգեւ Մերճան–եան քահանաներուն կողմէ: Սեվրի Սա–մուէլ–Մուրատ վարժարանի տեսուչ Հ. Սերովբէ վարդապետ Ագըլեան հրաւիր–ուեցաւ կատարելու «Օրհնեսցի եւ Պահ–պանեսցի զմատաղս», աղօթքը:

Օրուան նախագահը Պ. Յ. Պապազեր–եան մի քանի խօսքերով բացատրեց հա–ւաքոյթին իմաստը: Առաջին խօսքը տր–ուեցաւ Հ. Սերովբէ վրդ. Ագըլեանի, որ ըսաւ.— Ինքս ըլլալ Կիլիկեցի ըլլալով մեծ հաճոյք կը զգամ սոյն յիշատակի հանդէսին ներկայ գտնուելուս:

Երկրորդ խօսքը տրուեցաւ Պ. Յ. Թէլ–եանի, որ իբրեւ ականատես 1909ի Ա–տանայի ջարդին եւ Մեծ Եղեռնի վայրագ–բարբարոսութեանց, դրուատիքը ըրաւ 1920ի Հաճընի հերոսամարտին, որուն ել–քէն կախում պիտի ունենար բազմաթիւ Հայերու ճակատագիրը որոնք խառնուած էին նոյն Թուականին Կիլիկիոյ մէջ: Խօսք առին Ա. Գնդունի, Մ. Գրաճեան, Ա. Սուփուլեան, Ս. Ալթունեան, որ մասնաւոր եկած էր Մարսէյլէն, եւ Լ. Համբարձումեան, որոնք գնահատեցին Հաճընցիներու համերաշխութիւնը եւ թե–լադրեցին Հայ պահել նոր սերունդը:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ. Ն. Պշտիկ–եան որ յուզումով արտասանեց Յ. Թու–մանեանի հոգեհանգիստը:

Փոքրիկն Միսաք Գրաճեան արտասա–նեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուս» եւ ֆրանսերէն՝ Գրիմիթելի «Հայ եմ ես»: Արսլանեան երկու եղ–բայրները երգեցին «Իմ հեռաւոր հայրե–նիքը», յետոյ արտասանեցին: Բոլորն ալ ծափերու արժանացան:

Հանդէսը վերջացաւ միաբերան երգը–ւած «Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ» Կիլիկեան երգով:

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

բարբարներ ... Եղուարդ Ռափայէլ, Լազարեան, Սանասարեան, Մանթաշ–եան, Պօղոս Նուպար, Կիւլպէնկեան եւ ուրիշներ: Բայց այդ սակաւաթիւ բրաւ բարերարներուն հետ մէկտեղ՝ ունեցած ենք նաեւ — ու մինչեւ այսօր ալ ունինք — ընչեղ մեծահարուստներու փաղանգ մը որոնց մաքէն անգամ չէ անցած, ի–րենց նուաստագոյն պարտականութիւնն իսկ կատարել իրենց ժողովուրդին կըր–թական գործին վերաբերեալ:

Առանց որեւէ բան պակսեցնելով մեր միւս մեծ բարերարներուն գործէն, ըն–դունելու է սակայն որ անաչառ դատե–լով՝ պէտք է առանձին պատուանդանի վրայ դնել Սամուէլ Մուրատի կտակը:

Մեր մէջ քիչ կը գտնենք կտակներ ուր միատեղ ամփոփուած ըլլան — ինչպէս Սամուէլ Մուրատի կտակին մէջ — հե–տեւեալ բոլոր հանգամանքները.—

Ծով, ժամանակայարմար, նպատա–կայարմար, ծրագրուած, յաջող, արդիւ–նաւոր, երկարատեւ եւ պզգօգուտ:

Սամուէլ Մուրատի կտակը անխախտ տապանն է որուն վրայ, Մխիթարեան Միաբանութեան ձեռքով, կերտուած է ազգային հոյակապ շէնք մը:

×

150 տարի առաջուան մեր մեծահա–րուստներէն քանի՞ հատը կը յիշուին այ–սօր:

Մեր այսօրուան մեծահարուստներէն քանի՞ հատը պիտի յիշուին 150 տարի ետքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Շէյխ, գլուխդ ոտքերուս տակ պիտի գտնես օր մը, եթէ այս վայրկեանէն, առանց ետեւդ դառնալու, Օսման պէ–կին գտնուած տեղը չերթաս: Այսչափ կ'ըսեմ, հիմակ նստեցէք ամէնքդ ալ ձիե–րուն վրայ եւ հեռացէք:

Շէյխին չուանը քակելով թողուցին որ ձին հեծնէ:

Արդարեւ, կէս ժամուան մէջ կիրճէն անհետացաւ Շէյխին խումբը, ու Հայ աղջիկը Վանականի քով մնաց:

Վանական, ընկերներուն դառնալով ը–սաւ.

— Ահա մեր առաջին յաղթանակը: Կը տեսնէք, ինչքան վատ է մեր թշնամին. մինչեւ իսկ ձորին մէջ չշուկ մը չհանե–ցին:

Ու հրամայեց որ կիրճէն մեկնին դէպ ի Արտոս սարին կողմը:

ՎԵՀԱՓԱՌԸ

Իրիկուան ստուերները կամաց կամաց կ'իջնային Վանայ ծովուն վրայ, որ հան–դարտ ու միապաղաղ երեւոյթի մը տակ կը քնանար կարծես: Ջէր երեւար ծո–վուն արեւմտեան հարաւակողմը բարձ–րացող շղթայ լեռներու երկայնքը, չէր երեւար հսկայ Սիփան կոչուած սարը. մի–այն՝ ալիքներու հեռաւոր ձայնը կ'ընդ–հատէր խոր լռութիւնը:

Այդ պահուն, Աղթամարայ կղզին ե–զերքը փոքրիկ նաւակ մը կանգ կ'առնէր. ուսկից երեք հոգի ցամաքը կ'ելլէին:

Այդ անձերը մեր ծանօթ Ներսէս Ար–ծրունին. Ուսուցիչ եւ Վանական էին:

— Կարելի է Վեհափառը շրջապատելու եկած է. մրմնջեց նաւակը թիավարող մը–շակը:

Գիտէք թէ որ կողմը կ'երթայ. հար–ցուց Ներսէս Արծրունի:

— Գիտեմ, պատասխանեց մշակը:

Ուրեմն, առաջնորդէ մեզ:

Մշակը նաւակէն դուրս ելաւ ու Վեհա–փառին ամենասիրած վայրը դիմեց:

Արդարեւ, վանքին յետնակողմը, ժայ–ռերով շրջապատուած ծովափին վրայ նս–տած էր հսկայ մարմնով. ճերմակ ու երկայն մօրուքով, տարիքոտ ու մտա–յոյզ կերպարանքով մարդ մը, որ ան–թարթ կերպով ծովի ալիքներուն ու թան–ձըր խաւարին վրայ կը նայէր:

Այդ մարդը Վեհափառ Խաչատուր կա–թողիկոսն էր:

Երեք անձերը յարգանքով մօտեցան Վեհափառին ու անոր ձեռքը համբուրե–ցին:

Մշակը հեռացած էր:

— Բարով եկած էք, զաւակներս ըսաւ Վեհափառը, մեծ մեծ բանալով իր խո–րաթափանց աչքերը:

— Շնորհակալութիւն, թոթովեց Ներ–սէս Արծրունի:

Վեհափառը խորին նայուածքով մը քիչ մը հեռուն կեցող ուսուցիչը դիտեց, որ իրեն ծանօթ էր ու մրմնջեց.

— Պարոն Վահրամ. ներկայացուցէք ինծի այս անձերը:

Ուսուցիչը, որուն Վահրամ անունը տը–ւած էր Վեհափառը, յարգանքով մը մօ–տեցաւ ու վերապահութեամբ ըսաւ.

— Բարեկամներս Ազգին ու Հայրենեաց զինուորներն են, Վեհափառ:

— Աստուած պահէ զանոնք, վրայ բե–րաւ ճերմակ մօրուքով կղերականը՝ քմահաճ ձայնով մը.

— Կը փափաքին որ քանի մը տեղեկու–թիւններ տաք իրենց, Վեհափառ, կրկնեց Վահրամ:

— Ես ինչ տեղեկութիւն կրնամ տալ..

— Ձեր վեհափառութիւնը շատ տեղե–կութիւններ կրնայ տալ մեզի, ընդհատեց Ներսէս Արծրունին:

— Ի՞նչ տեղեկութիւն ...

—Ձեր Վեհափառութեան թեմերու մա–սին կ'ուզէինք մանրամասնօրէն տեղե–կութիւններ ունենալ: Ի հարկէ, ձեր թե–մերը՝ մեծաւ մասամբ Քիւրտ պէկերու ձեռքն ըլլալով, ամէնէն աւելի բնաջինջ դրութեան մը մէջ կը գտնուին. արդ–եօ՞ք չկան միջոցներ, որոնցմով փրկելու ջանանք զանոնք:

— Ինչ գիտնամ զաւակս, Աստուծոյ կամքն է այդ:

— Աստուծո՞յ կամքը... ամենեւին. Աստուած սասանիկ բռնութիւն մը չիխրեր: Ատիկա մեր յանցանքն է, մեր թուլու–թիւնն է:

— Ինչ կրնամ ընել: Մեր ձեռքէն ինչ կուգայ, երբեք զանակ մը անգամ չու–նինք:

— Իրաւունք ունիք, բայց եթէ կամք ունենաք, եթէ պատիւնիս ճանչնաք ու եթէ ազգային նախանձախնդրութիւնը գիտնանք. զանակին տեղ՝ սուր ալ կըր–նանք ունենալ:

— Կառավարութեան դէմ:

— Ինչո՞ւ կառավարութեան դէմ... միթէ՝ կառավարութիւնն է որ այդ գե–ղերը բնաջինջ ընելու կ'աշխատի մրմն–ջեց Ներսէս Արծրունին զրեթէ միամիտ բացատրութեամբ մը.

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Հ. Բաղդասարեան եւ զաւակը Վահագն, Այրի Տիկին Ս. Զաքարեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Ս. Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Զ. Զաքարեան եւ զաւակները (Ցիւրիխ), Այրի Տիկին Գ. Պետրոսեան եւ աղջիկը (Լոս – Անճըլըս), Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան (Շիքակօ), Տէր եւ Տիկին Ա. Պէզազեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գ. Պէզազեան (Ֆիլատելֆիա), Տէր եւ Տիկին Գաբիկ Շալճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ն. Պախթիարեան, ինչպէս նաեւ Զաքարեան (Հայաստան), Շալճեան եւ Տէր – Վարդանեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Զաքարեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 12ին, ժամը 23ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի ժամը 14ին, իր բնակարանը, 50 Րիւ Քարնօ, Մոնթրէօյ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Յովնէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒԷՐ

Արշակ Պալըրճեանի մահուան առթիւ, «Փոխան ծաղկեպսակի», Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն .— Տիկ. Վարդապետեան՝ 10 Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Պալեան՝ 10 Ն. Ֆ.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Փոքրիկն Գլօտ Տէր – Ղուկասեան իր մեծ հայրիկին՝ Համբարձում Տէր–Ղուկասեանի յիշատակին տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, Մեռելոցի առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման դեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին հանդիսաւոր պատարագ Փերրոնիա Հիւանեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել:

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անթիլիի Հայ ծերանոցին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին: Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B . des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 16 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9255 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5056

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ՅԻՇՈՒԻ

—o—

Համայնավար կուսակցութեան Մոս-կուայի ԻԲ. համագումարի Հոկտեմբեր 27ի նիստին մէջ Խրուշչեւ արտասանելով իր երկարապատում «եզրափակման խօսք»ը, ուրախութեամբ կը շեշտէր, որ համագումարին մէջ խօսք առնող բոլոր ճառախօսներն ալ անխտիր «միահամուռ հաւանութիւն էին տալիս ինչպէս կենդ-րոնական Կոմիտէի քաղաքական գծին ու պրակտիկ գործունէութեան, այնպէս ալ պարտիայի ծրագրի՝ կոմունիզմի կա-ռուցման ծրագրի նախագծին»:

Կարելի՞ էր միթէ հակառակ կարծիք յայտնել կամ քննադատել:

Համագումարի գլխաւոր գործերէն մէ-կըն է եղած «վերացնել անհատի պաշ-տամունքի ժամանակաշրջանի մրուրը» եւ նոր էջ բանալ կոմկուսի պատմութեան մէջ:

Պատգամաւորները արծարծեր են կո-մունիստական շինարարութեան արմա-տական հարցերը: «Խոր ու համակողմա-նիօրէն» խօսեր են «կոմունիզմի նիւթա-տեխնիկական բազայի կառուցման ուղի-ների եւ միջոցների, արդիւնաբերութեան աշխատանքի եւ գիւղատնտեսութեան յե-տագայ զարգացման հրատապ հարցերի, գիտութեան, կուլտուրայի, արուեստի, գրականութեան է՛լ աւելի մեծ վերելքի հեռանկարների ... եւն մասին»:

Ալպանական հարցին առթիւ Խրուշչեւ անգամ մը եւս անդրադառնալով Սթա-լինի գործած ոճիրներուն, ըսած է. «Մենք վճռականօրէն դատապարտեցինք կամայականութիւնը, իշխանութեան չա-րաշահումը, որոնցից տուժեցին անմեղ շատ մարդիկ եւ դրանց թւում՝ հին գուարդիայի ականաւոր ներկայացուցիչ-ներ, որոնք Լենինի հետ ստեղծեցին ա-ռաջին պրոլետարական պետութիւնը»: Ու յիշած է Կիրովը, Օրջոնիկիձէն, Զի-նովիեւը, Կամենեւը եւ Կիրովը, զօրա-վարներ Թուխաչեւսկին, Եակիրը եւ ըն-կերները:

Առաջին անգամ Շվերնիքն է որ խօսե-ցաւ նաեւ 1936-38ի Հայաստանի մաք-րագործումներուն մասին (տե՛ս Յառաջ Հոկտեմբեր 27), շեշտելով թէ «Մալեն-կով անձնապէս կը հարցաքննէր Հայաս-տանի իրրեւ թէ դաւադիրները, անըն-դունելի մեթոտներով»:

Յիշուած է անունը կոմկուսի ա-ռաջին քարտուղար նահատակ Աղասի Խանջեանի, որ 1936ին Թիֆլիզի մէջ զոհ էր գացած տխրահռչակ Լաւրենտի Բե-րիայի դաւաճան գնդակին: Հայրենասէր քարտուղարին յանցանքն այն էր, որ Հայաստանի ներքին սահմաններուն ըն-դարձակումն էր պահանջած:

Հայաստանի մէջ ալ, հետեւելով Մոս-կուայի, բերանները սկսան բացուիլ:

Մոսկուայի մէջ մարդիկ մեծ գործե-րով էին զբաղած: Մոլոթովը, Մալենկո-վը, Վորոշիլովը, Քականովիչն ու անոնց «հակապարտիական» ընկերները պէտք է սեւցնէին:

Մեզի կը մնայ մխիթարուիլ, որ Լաւ-րենտի Բերիա, Սթալինի ոճրածին հայ-րենակիցը, զրկուած «հանճարափայլ»ի պաշտպանութենէն, զտաւ իր արժանի պատիժը, իրրեւ դաւաճան գնդակահար-ուելով իր իսկ ընկերներուն ձեռքով:

Հայաստանի ժողովուրդը լայն շունչ կը քաշէ անոր մահէն ի վեր:

Ոճրագործները կը պատժուին ուշ կամ կանուխ:

Արդարութիւնը կը յաղթանակէ ի վեր-ջոյ, նոյնիսկ խորհրդային «դրախտ»ին մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՄԵԶԻ ՀԱՍԿՑԱՒ
Կ'ԸՍԵՆ ՄԱՐՈՔԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

—o—

Հասան Բ. կառավարութեան երեք ան-դամներ ղրկած էր տը Կոլին խօսելու հա-մար Պեն Պելլայի մասին: Այս երեք ար-տակարգ բանագնացներուն ընկերացաւ Մարոքի Փարիզի դեսպանը՝ Շերքաուի:

Տեսակցութեան ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ: Խօսակցութիւններէն ետք, որոնք տեւած են մօտ մէկ ժամ, Շէրիֆ-եան նախարարները Քրիյոնի պանդոկին մէջ պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Նախ բանբերը՝ Ահմէտ Կերիտա յայտարարութիւն մը ըրած է ո-րուն մէջ ըսած է.— «Նախ, տը Կոլին յայտնեցինք Հասան Բ.ի բարեկամական զգացումները: Նկատի առնելով Պեն Պել-լայի եւ ընկերներուն անձկալի վիճակը, Հասան Բ. պարտք նկատեց երեք նախա-րարներ ղրկել տը Կոլի: Երբ ըսենք թէ թագաւորը անձնապէս մեզի ընկերացած է մինչեւ օդանաւ, կրնաք հասկնալ այն կարեւորութիւնը զոր Մարոքի ժողովուր-դը կ'ընծայէ մեր դիմումին: Շատ սի-րալիր ընդունելութեան մը արժանա-ցանք: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ բարեկամական համակրութեան մթնո-լորտի մը մէջ: Զօր. տը Կոլ շատ մեծ հասկացողութիւն մը ցոյց տուաւ, ի մասնաւորի լաւ հասկցաւ մեր դիմումին եւ առաքելութեան իմաստն ու տարողու-թիւնը»:

Այս յայտարարութենէն ետք, եղան հարցումներ: «Պեն Պելլայի ազատ ար-ձակումը ուզեցի՞ք»: Մարոքցին պատաս-խանեց.— «Գիտէք Մարոքի դիրքը եւ կացութիւնը: Գիտէք թէ ինչ պայմաննե-րու տակ տեղի ունեցած է ձերբակալու-թիւնը: Ուրեմն չէք զարմանար եթէ ըսեմ թէ անգամ մը եւս ազատ արձակումը ու-զեցինք»: Ուրիշ հարցում մը.— «Կը խորհի՞ք թէ Պեն Պելլա կարճ ժամանա-կամիջոցի մը մէջ ազատ արձակուի՞»: Պատասխան՝ «կարելի է կը պատասխա-նենք մինչեւ Հինգշաբթի, մեր մեկնումի օրը»:

Միւս կողմէ Կաշի հիւանդանոցին մէջ եւ բժշկական հսկողութեան տակ, Պեն Պելլա եւ իր երկու ընկերները կը շարու-նակեն ծոմ պահել: Փաստաբանները կը բողոքեն որ իրենց յաճախորդները բռնի ուժով փոխադրուած են:

× Օգոստոս 1էն, 5500 բանտարկեալ-ներ (մահմետական) քաղաքական վար-չակարգ կը վայելէին:

× Թունուզի Աֆրիք-Փրէս գործակա-լութիւնը յայտարարեց թէ համակրանքի գործադուլներ պիտի կատարուէին, Չո-րեքշաբթի օր, արաբական աշխարհի մէջ: Սէուտական Արաբիան ալ ետ չմնա-լու համար բողոքեց այն «վայրագ վե-րաբերումին» դէմ զոր Ֆրանսա ցոյց կուտայ Պեն Պելլայի հանդէպ: Այս շարժումին կը միանայ նաեւ Իտալիոյ ընկերվարական պարագլուխը՝ Փիէթրօ Նեննի:

× Զօր. տը Կոլ առջի օր Զինուորական վարժարանը այցելեց եւ, ըստ Ֆրանսա-կան մամուլին, սովորականէն աւելի խո-հեմ ճառ մը արտասանեց:

× Նախարար Մեսմէռ եւ երեսփոխան Առիկի կծու նամակներ փոխանակեցին Ազգ. Ժողովի վերջին դէպքերուն առ-թիւ: Ծանօթ է որ Առիկի խնդրոյ առար-կայ դարձուցած էր Տէպրոսը (ժանտար-մըրիի գնդապետ) որ չարչարանքներու ենթարկած էր Եւրոպացիներ եւ գլխաւո-րաբար կին մը: Առիկի ըսած էր նաեւ թէ գրած է Մեսմէռի (բանակներու նախա-րար) որ այդ մասին պիտի խօսի, բայց նախարարը ոչ պատասխանած էր, ոչ ալ բարեհաճած էր ներկայ ըլլալ Ազգ. Ժո-ղովի նիստին: Մեսմեռ կ'ըսէ որ չարաթ եւ կիրակի թղթատարը աշխատած չըլ-լալով նամակը չէ ստացած եւ Առիկի պէտք է գիտնար այդ պարագան ուրեմն նամակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «քաղա-քական ստորին խաղ մը»: Առիկի կը պա-տասխանէ թէ թղթատարի անկանոնու-թեան պատասխանատու չէ եւ կը շեշտէ թէ նախարարին «պաշտօնին արժանա-պատուութեան համար ոչ անհրաժեշտ է, ոչ ալ յարմար, որ պաշտպանէ գնդ. Տէպրոսը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը յայտարա-րեց թէ նպաստաւոր պայմաններ կան Պարսկաստանի մէջ, հակակայսերական ճակատի մը կազմութեան համար: Պարս-կերէն լեզուով իր այս հաղորդումին մէջ, Մոսկուա կոչ ըրաւ պարսիկ ժողովուր-դին որ ըմբոստանայ Շահին դէմ համայ-նավար հովանիին տակ:

ԵԳԻՊՏՈՍ «Ընկերվարական արշաւ մը» սկսած է որուն հետեւանքով ձերբակալ-ուած են մօտ տասը հազար հոգի եւ գա-ւառական չորս կառավարիչներ պաշտօ-նանկ եղած են: Այս միջոցները անհրա-ժեշտ կը նկատուին «Նոր Ընկերութեան մը կառուցման համար»:

ԹՈԼԻԱԹԹԻԻ տեղեկագրին ընթերցու-մէն ետք, կը թուի թէ տագնապ մը ծը-նած է համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ: Ոմանց կարծիքով տիրող մթնոլորտը կը յիշեցնէ 1956 Հոկ-տեմբերի շրջանը, Հունգարական դէպ-քերուն առեն: Փալմիրօ Թոլիաթթիի զե-կուցումը բուռն բողոքներու առիթ տը-ւած է: Կեդր. Կոմիտէի անդամները դժ-գոհ են որ Մոսկուա նախապէս չէ բա-ցատրած համայնավար օտար կուսակցու-թեանց թէ ինչո՞ւ կը վերսկսի հիւլէական փորձերը:

ԹԻԹՕ ճառ մը խօսած է Սքոփլի եւ խստօրէն քննադատած է Ալպանիան, Ա-րեւմտեան Գերմանիան եւ Միացեալ Նա-հանգները:

ՕՍԼՈՅԻ մէջ ցոյցեր կատարուած են բողոքելու համար Դաշնակցային Գեր-մանիոյ Պաշտպանութեան նախարարին յառաջիկայ այցելութեան դէմ:

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ կազմեց իր նոր դահլիճը որ շատ չի տարբերիր նախորդէն: Էհ-րարտ ելմտական նախարար կը մնայ բայց Տոքթ. Կերհարտ Շրէօտէր կը փո-խարինէ Ֆոն Պրենթանօն Արտաքին նա-խարարին պաշտօնին մէջ:

ՄԱՔՄԻԼԸՆ յայտարարեց թէ Մոս-կուայի վերջին թելադրութիւնները Պեր-լինի շուրջ քաջալերական են:

ՊՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Մոսկուայի դեսպանը՝ Քրոլ զոր Ատընաուըր ետ կանչած էր, երկու ժամ խօսելէ ետք վարչապետին հետ շեշտեց թէ իր պաշտօ-նին հանգամանքները չէ անցած մինչ կա-ռավարութիւնը համաձայն չէ այն զե-կուցումին զոր դեսպանը ըրած է Խրուշ-չեւի, Պերլինի մասին:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ խորհրդարանը լուծուե-ցաւ: Նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Փետրուարին: Խորհ. Միութիւ-նը թելադրեց Ֆինլանտիոյ կառավարու-թեան որ հաւատարիմ մնայ արտաքին ներկայ քաղաքականութեան:

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Ուաշինկթըն կը մեկնի, քանի մը օրէն, ուր երկար տեսակցու-թիւն մը պիտի ունենայ Քենըտիի հետ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինի Սթալինալէն Կարլ Մարքսալէի վերածուած է եւ հա-կայ արձանն ալ վերցուած:

Prof. Henri Mondor
ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

—o—

Երկուշաբթի օր, Փրոֆ. Անրի Մոնտոր Գիտութեանց Կաճառին Բժշկական եւ Վիրաբուժական ճիւղին անդամ ընտրուե-ցաւ: Այս բաժինը վեց անդամներէ կազ-մուած է եւ կը փոխարինէ Լուի Պազին. անոր թափուր աթոռին:

Այս ընտրութեամբ անուանի վիրաբոյ-ժը 5րդ անգամ ըլլալով ակադեմական կը դառնայ, արդարեւ արդէն անդամ էր՝ Մալլարմէի Ակադեմիային, Բժշկական Ակադեմիային, Վիրաբուժական Ակադե-միային եւ 1946էն ի վեր Փօլ Վալերիի կը յաջորդէր Ֆրանսական Ակադեմիային մէջ: Ժորժ Տիւհամէլի հետ, Մոնտոր ամէնէն շատ ակադեմական տիտղոս ու-նեցողն է: Վիրաբուժական ասպարէզէն զատ, ծանօթ գրագէտ է եւ Մալլարմէի, Քլօտէլի, Ալէնի եւ մեծանուն բժիշկնե-րու նուիրած հատորները ալ աւելի տա-րածած են իր համբաւը:

Ծնած է 1885ին Սեն Սերնէն (Օվերն-եը), մինչեւ 1955 Փարիզի համալսարա-նին Դասախօս էր: Մասնագիտացած է ախտաբանական վիրաբուժութեան մէջ եւ կարեւոր աշխատութիւններ ունի մահա-ցու վիժումներու, խլիրդի, խոցի, պատե-րազմական վէրքերու եւ այլ նիւթերու շուրջ:

Ասկէ քանի մը ամիս առաջ կաթուածի թեթեւ հարուած մը զինքը անշարժու-թեան դատապարտած էր, բայց հետզհե-տէ կրկին տէր դարձաւ իր շարժումնե-րուն:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

—o—

Կեսարիայէն կը հաղորդեն թէ Տէրէ-քէօյի բնակիչները երկու ճակատի բաժ-նուած՝ ճակատամարտ մղեցին գիւղին մէջ:

Գիւղին ուսուցիչը կ'ուզէր դպրոցին պատէն կախել Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին խմբանկարը: Ատալէթ կու-սակցութեան պատկանող կիներ ուսուցի-չին ձեռքէն առին խմբանկարը եւ պատ-ռեցին: «Եթէ ուսուցիչը կ'ուզէ նկար կախել վարժարանին պատէն, թող կախէ Կիւմիւշփալայի նկարը»:

Կը լսեն Հալք կուսակցութեան պատ-կանող կիներ, կը վազեն կը հասնին, ու կռիւը կը սկսի: Կռիւին կը մասնակցին մանուկներն ալ, շուտով նաեւ երիտա-սարդները, որոնք քարերով, թոպերով եւ որսի հրացաններով կռիւին կուտան իս-կական ճակատամարտի մը պատկերը: Հալքեան կին մը կը վիրաւորուի ծանրօ-րէն: Թեթեւ վէրքեր ստացան ուրիշ երե-սուն հոգի: Ոստիկանները կը հասնին եւ վերջ կը դնեն կռիւին, որ տեւած էր չորս ժամ:

× Մենտերէսի կուսակիցները կը շա-րունակեն իրենց ընդդիմութիւնը: Իզ-միրէն կը հաղորդուի թէ Հիսարի մզ-կիթին մէջ «Մէվլուտ» կարդացուած է Աթաթիւրքի մահուան 23րդ տարելիցին եւ Մենտերէսի մահուան 52րդ օրուան առթիւ: Քահրամանլարի, Էշրէֆփաշայի եւ Քարշըեաքայի մզկիթներուն մէջ եւս «Մէվլուտ» կարդացուած է նոյն յիշա-տակութեամբ:

× Պոլսոյ բանտարկեալներուն կիները կը հաւաքուին Այա Սոֆիայի առջեւ եւ ցոյց մը կը կատարեն իրենց բանտար-կուած ամուսիններուն ազատութեան հա-մար: Երկու կիներ ձերբակալուեցան՝ զինուորները անարգելու յանցանքով:

Սուլթան Ահմէտի բանտարկեալներն ալ, այր եւ կին, ցոյց մը կատարեցին ի-րենց կարգին՝ կոտրելով ապակիները եւ «Ազատութիւն, Ներում» պոռալով:

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԿԵԱՆՔ
(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ՊԷՅՐՈՒԹ ԱՅՑԻ ԱՌԹԻՒ)

Այս գիշեր եւս, նախորդ գիշերներուն պէս հաւանաբար, հանդիսականներու բազմութիւն մը աղմուկի մէջ կը լողայ ԻՒՆԷՍՔՕյի մուտքին: Հայերու աղմուկ է, այսինքն՝ հայախօս, թրքախօս խառնուրդի մը չափազանցուած, ջղային, շըւարած ու պղտոր զուարթութիւնը· կէս իրանը մութին մէջ գալարուն, գլուխը փակած ներսը, սրահի քառակուսի ամայութեան մէջ· գետնէն մինչեւ առաստաղ, ինչպէս հայ խումբ մը միայն կրնայ ըլլալ, կէս գիւղացի, կէս քաղաքացի, կէս զարգացած, կէս խանութպան, կէս վարժապետ, հիմա հոս եկած է, որովհետեւ լաւ է Հայաստանի անունը:

Ուրիշ ոչինչ, որ քաշէ սա մարդիկը իրենց մահճակալի ժանգոտ քունէն, իրենց շարժանկարի էգ ջերմութենէն եւ այն հազար խորհրդաւոր ու նաեւ հասարակ եղանակներէն, որով մարդիկ կը հրեն ժամերը քով-քովի· կը հաւաքեն, կը կապեն իրարու, մինչեւ որ ալ կարելի չըլլայ մէկը միւսէն զանազանել:

Ոչինչ, բացի տարտամ հողի մը տարտամ կարօտէն: Երգ, պար եւ զուռնայ պատրուակ են, աչքի, ականջի «մէզէ»: Հայ մարդը հոս բերողը ուրիշ բան է· հսկայ վէրք մը, որ ով գիտէ քանի՞ մեկաթոն ուժով կը կոտտայ, անօթութիւն մը, որ ով գիտէ ընկերվարական քանի՞ քսանամեայ ծրագիրներ կրնան կշտացընել:

Ու, հաւանաբար, ոչ իսկ հայրենի կարօտն է, որ հոս բերած է հարիւրաւոր «նահրճ»ի (այսպէս կը կոչեն զայն Համբայի մեծափարթամ, շաքարախտի զաճաճ փչխանաւորները, որովհետեւ Սուքիասը չի սլքտար փտած հարուստ օտարներուն շուրջ Քարիմէն գնած կօշիկը գովելու առիթ մը փնտռելով եւ, ի վերջոյ, գտնելով) Հայերը· անոնց մէջ մղկտացողը՝ պարզ մարդ էակի մը մարդկային, հակասուածային պահանջն է սա խարխուլ, անիմաստ ու ջղային տեղերքին մէջ, — իրեն ու իր շուքին համար սեփական տուն-տեղ մը, ժայռ մը ունենալ ու անոր կառչիլ ու «իմս է» ըսել: Այլ ազգեր հայրենիք գտած, շինած կամ գողցած են, մինչ մենք կը վիճինք հայրենասիրութեան մասին: Մե՞րը· ի՞նչ օգուտ հեռու տեղ մը հայրենիք ունենալը, երբ հոս մինակ ես: Կեանքը, մահուան պէս, երկվայրկեաններու հարց է:

Այնպէս որ դեռ յոյս մը կայ:

Այս յոյսով եկած ենք բոլորս: Յոյս մը եւ սա անհանդարտ ակնարկները, ուղղուած բեմին: Վարագոյր մը կը զատէ մեզ իրականութենէն: Հայրենիքը ներկայ է նոյնիսկ եւ մանաւանդ՝ իր բացակայութեան: Եւ մտածել, որ մարդ իր հայրենիքը կրնայ երթալ իբրեւ զբօսաշրջիկ, ոչ իսկ իբրեւ մարդ, այլ իբրեւ զբօսաշրջիկ… Մտածել, որ Հայաստանի իրականութիւնը ապրելու համար թատրոն պիտի երթայինք …: Ալ այնքան այլասերած ենք, որ չենք իսկ զգար մեր կեանքի սարսափելի հակասութիւնը: Կա՛մ Հայ պիտի ըլլաս, կա՛մ մարդ, միջին ճամբայ չկայ մեզի համար:

Յոյսին քով ուրիշ բան մըն ալ կա՞յ: Ըլլալու է բան մը, զոր միայն այս սրահէն մեկնած պահուն պիտի զգամ: Եւ մտածել· վարագոյրի ետին կօշիկ կապող, կոճակ կոճկող հայրենիքի զաւակները արդեօք կը հասկնա՞ն ինչ ողբերգութիւն կը ծփայ սրահը լեցնող գլուխներուն մէջ: Կը զգա՞ն, թէ մենք Ազրպէյճանի հանրութիւն չենք, թէ երբ հարիւրաւոր փորձուած, տառապած հայ սիրտերու կը բերեն Հայրենիքի թափն ու շունչը, պէտք է մոռնան թէ բեմի վրայ են, թէ սա մարդիկը ժամանցի համար են եկած:

Գիտե՞ն այդ տղաքը, թէ ինչու եկած ենք: Այս ալ հարցում մը, որուն պատասխանը վերջնականօրէն միայն յայտնի պիտի ըլլայ: Բայց գիտե՞ն, գիտե՞ն… իրենք, որ ձրիաբար ու արկածով Հայրենիքի մէջ ծնած են: Հայրենիքը սիրելը այնքան ձրի ու անհետաքրքրական բան է, որքան հայրենիք ծնիլը: Խնդիրը հայրենիքի հողն ու զգացումը իմաստի ու արուեստի փոխելն է:

Քանի մը վայրկեան կայ դեռ: Վարագոյր մը մեր եւ անոնց միջեւ: Երբ վարագոյրը վերցուի, ուրիշ վարագոյր մը՝ ծլտումը եւ դերասանական ժպիտը: Հեռաւորութիւն մը, արտայայտութեան անանձնականութիւն մը, դերասանական ճիգը: Արդեօք այդպէ՞ս պիտի ըլլայ: Ու եթէ այդ ծլտումն ալ չըլլայ, պիտի միջամտէ արուեստը, որ մեզի պիտի արգիլէ մօտենալու հայկական բուն պարին այնպէս, ինչպէս Հայրենիքի վաւերական գիւղացիները կը պարեն:

Հոս ալ հակասութիւնը կը սպրդի կացութեան մէջ: Պէտք է ընտրութիւն մը ընել կեանքին ու արուեստին միջեւ: Կա՛մ մէկը, կա՛մ միւսը: Երջանիկ մարդը արուեստ չունենար կամ երջանիկ արուեստ կ'ունենայ: Ա՞յս է արդեօք, որ կը պատրաստուի վարագոյրի ետին:

Եւ դեռ արուեստէն ալ անդին, իբրեւ գերագոյն յուսահատութիւն եւ հեղնանք, մեր պարին մասին ազնուութիւնը: Քանի՞ հոգի գիտէ թէ ինչ է պարը, հայկական պարը, եւ եթէ չի գիտեր պարել ինչպէս կրնայ թափանցել անոր իմաստին, անոր էութեան: Եւ դեռ ինչ հակասութիւն, որ ժողովուրդի մը իր պարը ներկայացուի, պար ըսուածը, որ միայն ապրում եւ անյետաձգելի պոռթկում է …: Բերել զայն բեմին վրայ եւ ներկայացնել զայն մարդոց, որոնք ոչ իսկ կը ճանչնան զայն: Այս ի՛նչ վիճակի հասած է մեր կեանքը Սփիւռքի մէջ …:

Ի՞նչ ենք եկեր ընելու հոս ուրեմն: Այնքան կեղծիք թէ մոռանան մեր որդիք …: Բայց այդ չէ կարեւորը: Մարդիկ բան մը պիտի ընեն, ի վերջոյ, քանի որ դատապարտուած են ապրելու: Մարդիկ, գրպանները յոյսով լեցուած, եկեր են, պիտի փորձեն: Այդ է կարեւորը, որովհետեւ միայն այդ է կարելին:

Կը բացուի վարագոյրը ու կը ծալէ մէկդի կը դնէ երեւակայութիւնը: Նաեւ մտածումը:

Լուսաւոր բեմին մէկ անկիւնը՝ նուագածուները, ճիշդ ինչպէս ալպոմներու մէջ կը տեսնենք, խաղող քաղող գիւղացի աղջկան եւ ամայի պողոտաներով Երեւանի պատկերներուն մէջ, այնքան բնական, որքան բեմի կոնակին գծուած Հայաստանի բնանկարը: Շունչ մը կ'ուռի մարդոց մէջ, աչքերը միշտ քիչ են, պզտիկ եւ օտարին կը պատկանին:

Խօսնակը կը ներկայանայ եւ կը կարծես ժամը 10ին՝ ձայնասփիւռին առջեւ կը գտնուիս, այնքան օտար կը հնչէ անոր շեշտը, մետաղեայ ու համամարդկային: Սակայն այս բոլորը երկրորդական են, ձեւով մը: «Քիչով գոհացող եւ գիւղին հաւատացող մարդիկ չենք, կը մտածեմ, եւրոպական արուեստը տեսած ենք հոս, այս երկրին մէջ, եւ մեզ չեն կրնար խաբել»:

Բայց խաբելու պէտք չեն ունենար հայ տղաքն ու աղջիկները: Տաք, արագ, ներդաշնակ ու ճոխ՝ պար, երգ, նուագ ու գոյն՝ կը թաւալին անզուսպ թափով ու կը զանդալին խորհրդաւոր նազանքի մը մէջ: Քանի մը վայրկեան ետս կը պայքարի միտքս զգացական հեղեղին դէմ: Ապա կը տարուի…: Ա՞ս է Հայերուս մեծագոյն տկարութիւնը, ու նաեւ մեծագոյն ուժը:

Սակայն այս բոլորը կը գրուին՝ հիմնական դէպքը նկարագրելու անկարելի պարտաւորութենէն խուսափելու համար: Ի՞նչպէս բռնել ապրումը, մերկ ու անմիջական: Ոչ արժէքի հարց կայ հոս եւ ոչ ալ յուզումի: Պարզ թեքնիք հարց է, — պիտի նկարագրուի պահը, որ անկարելի է: Ի՞նչպէս տալ մարդիկը, երբ դադրած են անհատներ ըլլալէ եւ վերածուած են տիպարներու, խորհրդանշաններու: Պարերն ալ, որոնք ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ նոյնինքն պարերը, ձուլած են իրենց այլազան անհատականութիւնները հաւաքական մէկ նկարագրի մէջ: Նոյնիսկ օտար պարերը, հայկականին քով, կը վարակուին այն անդիմադրելի ջերմութենէն, որ մերն է:

Ժամերը պիտի անցնին աւազակներու պէս եւ մեզմէ գաղտնի պիտի տանին ջիղերու գեղեցկագոյն ծաղկումը եւ հայրենիքի զաւակները պիտի մեկնին, մինչեւ որ մարմնաւորեն ամբողջ մեր հայրենիքին տարածքը, բեմին վրայ, հոն, հեռուն, ինչպէս միշտ եղած է ան մեզի համար: Յիշատակներ պիտի արթննան, կարօտի եւ վրիպած խանդավառութիւններու յիշատակներ, մանկութեան հեռուներէն կանչելով ու մեղադրելով: Ով գիտէ մեզմէ քանիներուն համար Հայրենիք ու մանկութիւն իրարու մէջ փակուած ապրումներ եղան, այն Հայրենիքը, զոր երեւակայեցինք մեր յեղափոխական երգերուն ընտանի վայրագութեան ընդմէջէն, առանց զգալու, թէ ռուսահայերէն կ'երգէինք, թէ անշարժ՝ կը քալէինք, թէ այդքան կռիւ ու հերոսութիւն եւ «Հայրենիք» ամսագրի վերջին մասի ընթերցում մեր մէջ կը նոյնացնէին Հայրենիքի եւ մահուան յղացքները: Մեզմէ որո՞ւն կեանքին մէջ, պատանութենէն երիտասարդութիւն ու անկէ անդին, չէ եղած այն երկրորդ, պահեստի անձը, որ ընթացած է մեր քովէն, տարիներ սպասելով, բայց չմեծնալով, այլ մնալով նոյն անտարբերելի, անփորձ, բայց գերագոյն իմաստութիւնը մարմնաւորող էակը, սպասելով այն օրուան, երբ պիտի զոհուի իր Հայրենիքին համար …:

Այս բոլորէն հիմա տաք եւ անոյշ ցաւ մը կը կոտտայ մէջս եւ հաւանաբար շուրջս ալ: Բաղձանքին, կարօտին ու սպասումին վարժուած էինք, բնական դարձած էին մեզի համար: Ինչո՞ւ եկեր կը խանգարեն մեր անդորրութիւնը: Ի՞նչ պիտի ընենք մեր կեանքով, երբ մեզ լքեն եւ Հայրենիք վերադառնան: Դարձեալ մեր խոնաւ, մեղքն ու քնատ քաղքենիութեան մէ՞ջ պիտի սահինք: Ի՞նչ պիտի ձգեն մեր մօտ իբրեւ պատանդ, որ տեղը բռնէ հին կարասիներուն, զորս նետեցինք փողոց: Ապրումը եկած է ու կ'երթայ եւ եթէ հին օրերը ըլլային, գոնէ երազով կը սնանէինք: Ժամա՞նց էր թէ ուրիշ բան, որուն անունը դեռ չէ գտնուած:

Հանդէսը վերջացած է, պարողները անհետացած, բայց դեռ պակաս մը կայ: Երկվայրկեան մը յիմար կասկած մը կը սողայ շուրջս· արդեօք անոնք Հա՞յ էին, արդեօք Հայաստան գոյութիւն ունի՞ …: Մեր գիտցած Հայը ասանկ չըլլար, երգէն ու պարէն աւելի, կեանք է անիկա եւ մտերմութիւն, հաղորդականութիւն, դէշ հայերէն խօսիլ է, աչքի փայլատակում է եւ շուարում, միասին ըլլալ է ու ջիղերու յոգնութիւն է: Բայց անոնք, ո՞ւր են, ո՞ւր կորան …:

Այդ վայրկեանին է, որ կը հասկնամ ցաւին իմաստը, պակասը, այն, որ կասկած էր սկիզբը: Անոնք չեն գիտեր, թէ մենք ով ենք եւ ինչու կ'ապրինք: Դեռ Ազրպէյճան են անոնք …: Ինչո՞ւ պէտք անոնց լաւ կամ գէշ պարելը, օտարերէն երգելը, ինչո՞ւ պէտք անոնց հայկապ թեքնիքը եւ զմայլելի զգեստները, երգերը, — ես քննադատ չեմ, ես շատ հասարակ Հայ մըն եմ հարիւրաւորներու պէս, հոս՝ խլրտում ու շփոթ, մենք անոնց ֆիզիքական ներկայութեան պէտք ունինք, ձանձրացեր ենք այսքան տարի ամէն բան երեւակայել, մենք կ'ուզէինք, որ իջնէին վար այդ բեմէն եւ գային նստէին մեր քով, խնդային մեր վրայ կամ մեզի հետ, խօսէին մեր լեզուով, դնէինք մեր ձեռքերը անոնց թեւին ու նայէինք անոնց ժամերով… օրերով, մինչեւ որ վստահ ըլլայինք, թէ իրական են, մինչեւ առնէինք մեր կարօտը Հայրենիքէն: Այսպէս պիտի ընէին մեր գիտցած Հայերը, անմիջական ու վարակիչ, յանդուգն ու վարանոտ:

Ակամայ դուրս կ'ելլեմ եւ գիտեմ, թէ փոխուած եմ: Ա՞յս է պատասխանը միւս հարցումին: Մարդիկ ալ տարբեր կը թըւին, աւելի բարի ու նուազ մարդ: Եղբայրութեան ալիք մը կը թաւալի շուրջս ու Հայրենիքի սէրը աւելի հզօր ու վերացական է հիմա, քան առաջ, եւ աւելի մեծ է պակասը անոր, զոր առանց ճանչնալու սիրեցինք եւ որուն կարօտցանք:

Այսպէս էր, որ երեկոյթը կը յաղթահարէր, ի վերջոյ: Ու իր արուեստով, իր սեղմած յուզումով գիս կը դարձնէր ոչ թէ աւելի Հայ, այլ աւելի մարդկային, աւելի ներող ու սիրող՝ մարդիկ անխտիր, ինչպէս ըլլալու էր ան, մեր Հայրենիքը:

Եւ հիմա, ետ դէպի կեանքը, դէպի անխուսափելի հակազդեցութիւնը մտածումին ու ապրելու գործին, որոնք ետքը պիտի յարձակին՝ զգացումներուն մէջ խեղդուող, իր հայ ըլլալու յուզականութեան մէջ խրած մարդուն վրայ, բզկտելու համար այն, զոր միամիտ բանաստեղծներ Հայ Հոգի կը կոչեն:

Բայց այդ՝ հայ Սփիւռքի ողբերգութիւնն է, զոր միայն մենք կը հասկնանք:

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին
«ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ»

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

«1. ԴԻՐՔ.— Փարիզի անմիջապէս մօտիկը՝ Սէն գետի գեղածիծաղ ափին վրայ կանգնած վարժարանս՝ շրջապատուած է ընդարձակ պարտէզներով եւ անտառով, եւ օժտուած արդիական ուսումնարանի մը բոլոր յարմարութիւններով, եւ հաղորդակցութեան ամէն տեսակ միջոցներով: Ունի առողջ օդ եւ աննման դիրք մը, կեդրոնական ջեռուցիչ ամէն յարկի մէջ, ելեկտրական լոյս, վազուն ջուր, իր սեփական մատուռը, մատենադարանը, թատերասրահը, հիւանդանոցը եւ բաղնիքները:

Բացի ներքին այս առաւելութիւններէն իր շուրջն ունի Սէն Գլուի, Մէօտոնի, Պէլվիւի ու Պուա տը Պուլոնյի գեղեցիկ եւ օդասուն անտառները, ուր վարժարանիս աշակերտները կը կատարեն իրենց շաբաթական պտոյտներն եւ խաղերը»:

«2. ՆՊԱՏԱԿ.— Վարժարանիս նպատակն է կրթել եւ դաստիարակել գաղութահայ մանկտին քրիստոնէական եւ ընկերային առողջ սկզբունքներով. տալ անոնց արդիական ուսումներ՝ եւ մանաւանդ ապահովել տոհմային դաստիարակութիւնը:

Հաւաքուած աշխարհի չորս անկիւններէն եւ զօդուած եղբայրական սիրոյ ըղձացումներով, մեր աշակերտները կը հրահանգուին Մխիթարեան դաստիարակ Հայրերու եւ անձնուէր ուսուցիչներու աջակցութեամբ, ըլլալու համար ապագայ գիտակից հայ քաղաքացիներ՝ հոգեպէս վեհ, բարոյապէս առողջ, իմացականութեամբ բարձր եւ մարմնով կայտառ, յոյս իրենց ծնողքներուն եւ պարծանք ազգիս»:

«3. ՊԱՏՄԱԿԱՆ.— Մուրատեան վարժարանի հիմնադիրն է՝ բարեպաշտ Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեան, ծնած 1760ին, Եւդոկիա քաղաքին մէջ, սերունդ Մուրատ Ազամալեան ազգատոհմին, որուն նախահայրը Հին Ջուղայի իշխաններէն մէկն էր եւ Շահ Աբբասի կողմէ վերակացու կարգուեր էր հայ գաղթականներու, եւ պարսիկ արքունիքէն «Մելիք» տիտղոսով պատուուած»:

«Սամուէլ Մուրատեան իր կեանքը կը կնքէ 1816ին, բայց այդ թուականէն տարի մը առաջ, իր ընդհանուր կտակին մէջ 1.700.000 Ֆրանքի գումար մը կը տրամադրէ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան խնամքին եւ մատակարարութեան, անով բանալու Եւրոպայի մէջ վարժարան մը, դաստիարակելու եւ կրթելու հայ պատանիներ, որպէս զի դառնալով հայրենի երկիրը, հոն տարածեն եւրոպական գիտութեան լոյսը»:

«Հաստատութիւնս անցեալին մէջ իր դարաւոր դաստիարակչական փորձառութեամբ հասցուցած է մտաւորականներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, ճարտարապետներ, բժիշկներ եւ քաղաքական կարկառուն դէմքեր, եւ ընկերային կեանքի մէջ բարձր դիրք գրաւող անձնաւորութիւններ, իրագործելով Մեծին Մխիթարայ եւ Անմահ Բարերարներու՝ Սամուէլ Մուրատի եւ Եդուարդ Ռափայէլի գաղափարը»:

«Նախ հիմնուած է 1834 Սեպտեմբեր չորսին Բատուայի մէջ (Իտալիա), 1846ին փոխադրուած է Փարիզ (12, Րիւ Մէօսիէօ): Ֆրանս-Գերման պատերազմին պատճառաւ 1870ին, վերստին փոխադրուած է Իտալիա, ուր միանալով Վենետկոյ Ռափայէլեան վարժարանին, որ հիմնուած էր 1836ին, կոչուած է այնուհետեւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան: Իսկ 1928–1929ին շնորհիւ Մխիթարեան Միաբանութեան նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններուն, վարժարանս վերաբացուեցաւ Սեւրի Ճոմբատուրեան պատմական դղեակին մէջ, եւ ճանչցուեցաւ Ֆրանսական կառավարութենէն իբր երկրորդական եւ բարձրագոյն ազատ ուսումնարան (Անսէնեըման Սիւփէրիէօր լիպրը)»:

Այսպէս նկարագրուած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը այն յայտագիր գրքոյկին մէջ որ վարժարանին տեսչութիւնը նամակի մը հետ մէկտեղ, ղրկած էր հօրս:

(1 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 71ամեակի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով եւ աննախընթաց բազմութեամբ, 28 Հոկտեմբեր 1961, Շաբաթ գիշեր, «Ալհամպրա»ի սրահներուն մէջ։

1500է աւելի հանդիսականներու խուռներամ եւ հաւատաւոր բազմութիւնը, Մարսիլահայութեան բոլոր խաւերէն, լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցաւ յայտագրի կործագրութեան, խանդավառութեան բարձրագոյն ոլորտի մը մէջ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, Նոր Սերունդը եւ տօնակատարութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը, ջանք չէին խնայած եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու առջեւ կանգ առած չէին, մեծ գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը հրամցնելով Մարսէյլի Հայութեան։

Օրուան խօսնակը՝ ընկեր Կարպիս Յարութիւնեան, հանդիսութեան առաջին մասը բացուած յայտարարելով, հրաւիրեց Նոր Սերունդի երգչախումբը խմբերգելու Ֆրանսական եւ Դաշնակցութեան քայլերգները։ Յոտնկայս բազմութիւնը, երկիւղած լռութեան մէջ եւ յոտնկայս ունկնդրեց ազատութեան, հայրենասիրութեան եւ արդար աշխատանքի ու քրտինքի խորհրդանիշ երկու քայլերգներն ալ։ Կ'արժէ նշել՝ որ երգչախումբի ղեկավարը՝ Նոր Սերնդական Օր. Մ. Աճէմեան՝ խմբավար տատիօ-կայանի «Թէօր-Ժուա» երգչախումբի, բաւական աշխատանք թափած էր, խումբը մարզելու տեսակէտէն։

Ապա՝ բեմ հրաւիրուեցաւ, օրուան նախագահ ընկեր Յ. Պապիկեան որ համառօտ գծերու մէջ ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը 1890 թուականին եւ անոր կատարած հերոսական գործերը, թէ ազգային, թէ յեղափոխական թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային մարզերու վրայ։ Աւելցուց թէ 71 տարիներու բեռը բան մը պակսեցուցած չէ Դաշնակցութեան եռանդէն։ Դաշնակցութիւնը, այսօր եւս, աւելի քան երբեք, հաստատ կը մնայ իր սկզբունքներուն վրայ, եւ հնարաւոր բոլոր միջոցներով պիտի շարունակէ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը։

Ընկեր Պապիկեանի խօսքերը ողջունուեցան բուռն ծափերով։

Այս անգամ կարգը եկած էր Ֆրանսական շրջանակներու կողմէ մրցանակի արժանացած փոքրիկն Ճօշկունեանի, որ իր ձեռնադաշնակին վրայ նուագեց քանի մը կտորներ, արժանանալով հանդիսականներու անվերապահ գնահատանքին։

Եւ ահա «անմահներու տողանցքը»։ Սպիտակ պաստառին վրայ լուսապատկերով կը ցուցադրուէին Հայոց պատմութեան վերջին փոթորկայոյզ դարաշրջանի բոլոր կարեւոր դէմքերը, այն անմահները կամ իրական «Անձինք նուիրեալք»ը, որոնք ազգի եւ հայրենիքի սիրոյն, չվարանեցան իրենց կեանքը զոհաբերելու, որպէսզի Հայը ազատ ապրի։ Ո՞ր մէկը յիշել, այնքան բազմաթիւ են անոնք։ Ահա Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութիւնը, Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան, որոնք իրենց գաղափարական համճարով եւ հիմնած կազմակերպութեամբ հայ կեանքը հիմնովին յեղաշրջեցին։ Ահա նաեւ Հ. Յ. Դ. դրօշանշանը ո-րուն գաղափարական ոգիէն ներշնչուած, ընտրեալներու փաղանգէն հազարաւորներ մեկնեցան Աւետեաց երկիրը, իրենց ժողովուրդի ազատութեան համար զոհուելու պատրաստակամութեամբ։

Նոր Սերունդի անդամներէն Ս. Մոսոյեան, երեմնի Մխիթարեան սան, մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց Հայոց նահապետ Հ. Ղ. Ալիշանի «Պլպուլն Աւարայրի»ն, ներկաները փոխադրելով Աւարայրի դաշտը՝ ուր, հայ ազգը իր ազատութեան եւ մտքի անկախութեան առաջին ճակատամարտը մղեց սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանի ղեկավարութեամբ։

Օրուան առաջին խօսողն էր՝ երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ՝ ուսանող Յակոբ Արթինեան, որ ըսաւ թէ ուխտի օր մըն է այս օրը Դաշնակցական երիտասարդութեան համար։ Ծարիւր ամ-գամ մը կուգանք մեր ուխտը վերանորոգելու։ Դաշնակցութիւնը, հակառակ տարիներու բեռան, կը մնայ միշտ երիտասարդ եւ գաղափարական տեսակէտով վերանորոգուած։

Միջանկեալ՝ յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Նազարեան։

Յայտագրի բացառիկ արժէք ներկայացնող բաժիններէն մէկն էր Հայկական տոհմիկ պարերու մասը՝ որ կատարուեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ, աննախընթաց յաջողութեամբ։ Կարեւորութեամբ պէտք է յիշել թէ պարախումբը, պարուսոյց Պ. Ա. Նահապետեանի ղեկավարութեամբ, չորս ամիսներէ ի վեր անընդհատ փորձութեան փորձեր կը կատարէր, հաճելի վայելք մը ընծայելու համար հանդիսականներուն։ Վստահօրէն կրնանք ըսել թէ հրամցուած պարերը՝ ներկայացուեցան լաւագոյն ըմբռնումով, առեղծելով խանդավառ մթնոլորտ եւ միեւնոյն ատեն արժանանալով ներկաներու անվերապահ գնահատանքին։ Առոր ապացոյց կարելի է նկատել երկարատեւ ծափերը, որոնք պարերու կրկնութիւնը եւ քաշուած լուսանկարները թէ հանդիսականներուն եւ թէ Ֆրանսական թերթերու թղթակիցներուն կողմէ։ Գոհունակութեան ժպիտը կը փայլէր բոլոր հանդիսականներու դէմքերուն վրայ։

Մարսիլահայութեան ծանօթ Օր. Ալիս Յարութիւնեան յատակ առոգանութեամբ եւ խոր ապրումով արտասանեց Բէգլար Նաւասարդեանի մէկ գրուածքը՝ նուիրուած Դաշնակցութեան, արժանանալով երկարատեւ ծափերու։

Ներկայ հանդիսականներուն համար անակնկալ, սակայն իրական յայտնութիւն մը եղաւ Մարսէյլի երիտասարդ ուժերէն, Նոր Սերնդական Պ. Մարսէլ Տէրոյեան, որ մեծ յաջողութեամբ մեներգեց «Կռունկ»ը, «Բարձր սարեր»ը եւ «Հայաստան»ը, ընկերակցութեամբ դաշնակի։ Ով կրնար երեւակայել թէ՝ երէկուան ամօթխած պատանին, Մարսէլ Տէրոյեան, այսօր պիտի դառնար Մարսէյլի Հայութեան պատիւ բերող լաւագոյն երգիչը։

Օրուան խօսնակին կողմէ՝ հանդիսականներուն առ ի գիտութիւն յայտարարուեցաւ թէ՝ Պաւչ տիւ Ռօնի ընկերվարական Ֆետերասիոնը նամակով մը կը շնորհաւորէ Հ. Յ. Դ. 71ամեակի տօնակատարութիւնը, յաջողութեան անկեղծ մաղթանքներով, միեւնոյն ատեն կը յայտնէր թէ՝ սրահին մէջ ներկայ ընկեր Աշիլ Սէնի, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, կը ներկայացնէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Մարսէյլի ծերակուտական — քաղաքապետ ընկ. Կասթոն Տէֆէրը։ Ներկայ էր նաեւ Մարսէյլի երեսփոխան եւ խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան նախագահ Ֆրանսիս Լէնհարթ ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ քաղաքապետական խորհրդական ընկեր Քասթելլինա։

Ապա, երկարատեւ ծափերու տարափին տակ բեմ բարձրացաւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ծանօթ բեմախօս ընկեր Յովիկ Եղիազարեան, որ խօսեցաւ գեղարանցապէս խնամուած ճառ մը։ Ընկ. Եղիազարեանի խօսքը թէ հայերէն եւ թէ ֆրանսերէն, ունկնդրուեցաւ բացառիկ ուշադրութեամբ։ Ի հարկէ դժուար է ընկեր Յովիկի ճառը ամբողջութեամբ տալ այս տեղ, որով կը գոհանանք անոր ամփոփումը ներկայացնելով միայն։

«Այսօր, Սփիւռքի մէջ ցրուած ազատատենչ Հայութիւնը երկիւղածութեամբ եւ յարգանքով կը տօնէ հայ ժողովուրդի մեծ կազմակերպութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 71ամեակի տարեդարձը։ Այս առթիւ մեր յարգանքի եւ երախտագիտութեան խօսքը կը բերենք նախ այն մեծ Հայերուն, Քրիստափոր Միքայէլեանի, Ստեփան Զօրեանի (Ռոստոմ) եւ Սիմոն Զաւարեանի, որոնք ազատատենչ կամք եւ ինքնավստահութիւն ներշնչեցին դարերու ստրկութեան մէջ իր ինքնութիւնը կորսնցուցած հայ ժողովուրդին. փառք անոնց յիշատակին։

«Փառք նաեւ աղբօղուտ գաղափարի հերոսներուն որոնք Հայոց աշխարհի հողին վրայ՝ ազատութեան դրօշը բարձրացուցին եւ զէն ի ձեռին կռուելով ինկան հայ ժողովուրդի ազատութեան ու բարօրութեան դատին համար։

«Նոյնպէս փառք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարի մտքի եւ գրչի գործիչներուն, որոնք իրենց մտքի վաստակը եւ շատ անգամներ ալ կեանքը չխնայեցին Դաշնակցութեան գաղափարներուն իրականացման համար։

«Այս հանդիսաւոր պահուն, մեր երեւակայութիւնը կը սլանայ դէպի Հայրենի բնաշխարհը, ուր սուլթանական եւ ցարական վարչաձեւերուն տակ, հերոսութիւն պէտք էր կազմակերպութիւն ստեղծելու եւ պահելու եւ նաեւ գործելու համար։ Այդ հերոսութիւնը ունեցան թէ Դաշնակցութիւնը եւ թէ ալ հայ ժողովուրդը։

«Դաշնակցութիւնը Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ, ազատութեան եղբայրութեան եւ հաւասարութեան գաղափարներուն անխոնջ պաշտպանողն եղաւ։

«Հայ ժողովուրդի բաժան բաժան հատուածները իրարու միացնող շաղկապը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

«Ազատութեան եւ անկախութեան դաւանոր երազը իրականութեան վերածող կուսակցութիւնը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հայերէն ճառէն յետոյ՝ ընկեր Յովիկ խօսեցաւ նաեւ ֆրանսերէն, բախտաւորութիւն նկատելով որ այս տօնակատարութիւնը տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի հողին վրայ եւ կը վայելէ Մարսէյլի քաղաքապետ ընկեր Կասթոն Տէֆէրի եւ երեսփոխան Ֆրանսիս Լէնհարթի հովանաւորութիւնը։ Այն Ֆրանսային, որ դարերով պաշտպանը եղած է ազատութեան։ Ֆրանսացի գրող մը ըսած է. երեքով ճամբայ ելանք, երեք հազարով տեղ հասանք։ Մեր կազմակերպութիւնը այսօր յաւակնութիւն ունի ըսելու թէ կը ներկայացնէ Հայութիւնը, քանի որ եռին ունի Հայութեան հոծ զանգուածը։ Մեր կազմակերպութեան ջանքերով էր որ ըստեղծուեցաւ ընկերվարական առաջին հանրապետութիւնը։ Մեր կազմակերպութիւնը օգնեց նաեւ դրացի երկիրներու, Պարսկաստանի եւ պալքանեան երկիրներու ազատագրական շարժումներուն։ 1907 թուականէն ի վեր, մեր կուսակցութիւնը կը մասնակցի ընկերվարական միջազգայինին, որուն համագումարը տեղի ունեցաւ վերջերս Հռոմի մէջ, եւ որուն կը մասնակցէր նաեւ մեր կազմակերպութեան ներկայացուցիչը։ Կը պայքարինք ազատութեան, անկախութեան եւ ընկերային արդարութեան գաղափարներուն համար։ Պայքարի էութենէն բան չէ փոխուած։ Արդար է պայքարը եւ անպայման պիտի յաղթանակէ, հայ միացեալ հողերուն տէր դարձնելով մեր ժողովուրդը։

Ընկերվարական կուսակցութեան Մարսէյլի շրջանի վարիչ մարմնին կողմէ խօսք առաւ Աշիլ Սէնի (քաղաքապետական խորհրդական) որ նախ հաղորդեց ընկերվարական կուսակցութեան եւ ապա ծերակուտական քաղաքապետ ընկեր Կասթոն Տէֆէրի ողջոյնները։ Քաղաքապետական խորհրդական ընկեր Քասթելլինա խօսք առնելով, իր շնորհակալութիւնները յայտնեց ընծայուած ջերմ ընդունելութեան համար։

Հանդէսի երկրորդ գլխաւոր բանախօսը, ընկեր Շ. Նարդունի, հիւանդ ըլլալով, չէր կրցած անձամբ ներկայ ըլլալ։ Սակայն, իր ճառը ձայներիզի վրայ առնել տալով, ղրկած էր Մարսէյլ։ Ցաւալի է ըսել թէ մեքենայի խանգարման հետեւանքով, ափսոսը յատակ չլսուեցաւ։

Նոր Սերնդականներու կողմէ ընկեր Յովհ. Ճառայեանի ղեկավարութեամբ, եւ Կարօ Յովսէփեանի ու Վահրամ Ճառայեանի մասնակցութեամբ, ներկայացուեցաւ հայ վէպի երգիչ Աւետիս Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը, շատ յաջող կերպով։

Յայտագրի առաջին մասը վերջանալէն ետք, սկսան եւրոպական պարերը, առաջնորդութեամբ նուագախումբի։ Հանդիսականները սեղաններուն շուրջ բոլորուած, ուրախութիւնը եւ պարերը շարունակեցին մինչեւ լոյս։

Անվարան կրնանք ըսել թէ՝ Հ. Յ. Դ. օրուան այս տօնակատարութիւնը, ինչպէս նաեւ Մայիս 28ի եւ Խանասորի հանդէսները, այս տարեշրջանի յաջողագոյն ձեռնարկներն եղան։

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐ

ՃԱՏՐԱԿ.— Երկրորդ տարին ըլլալով Երեւանի ախոյեան հռչակուեցաւ Մ. Բաղալեան։ Ոչ մէկ պարտութիւն կրեց։ Երկրորդ հանդիսացաւ Վ. Թումանեան, իսկ երրորդ՝ Ա. Տարակով։

ՈՍՏՈՒՄ ՋՈՒՐԻ ՎՐԱՅ.— Խարքովի մէջ տեղի ունեցան Խորհ. Միութեան ջըրացատկի ախոյեանական մրցումները։ Հայաստանի խումբին մաս կը կազմէր պատանի Ս. Քոչարեան, որուն ոստումները աչքի զարկին իրենց կատարելութեամբ։ Հայ պատանին հաւաքեց ամէնէն շատ կէտերը՝ 154.33 ու այս ձեւով պարտութեան մատնեց խորհրդային ախոյեանները։ Անհատական առաջնութեան մէջ Ս. Քոչարեան գրաւեց առաջին տեղը եւ արժանացաւ պատուաւոր մրցանակի։

Խմբական հաշիւներով Հայաստան գըրաւեց երրորդ տեղը։ Առաջին եւ երկրորդ տեղերը ապահովեցին Ուկրայնացիները եւ Մոսկուացիները։

ՓԻՆԿ-ՓՈՆԿ.— Լենինկրատի մէջ տեղի ունեցած Խորհ. Միութեան փինկ-փոնկի պատանեկան ախոյենութեան մըրցումներուն Հայաստանի խումբը ապահովեց վեցերորդ տեղը։ Ցատկապէս յաջող էին հայ տղաքները, որոնք Մոսկուայի եւ Ռուսաստանի խումբերէն ետք գըրաւեցին երրորդ տեղը։ Հայ աղջիկները շահած են 9րդ տեղը։

Պաշտօնական մրցումներէն ետք բարեկամական հանդիպումներ տեղի ունեցած են Հայաստանցիներու եւ Լենինկրատցիներու միջեւ։ Բոլոր մրցումներուն ալ անխտիր յաղթական էին հայ պատանիները։

ՀՆԳԱՄԱՐՏ.— Մոսկուայի մէջ, մասնակցութեամբ 15 երկիրներու տեղի ունեցաւ հնգամարտի ախոյենական մըրցումներու շարք մը։ Խորհրդային խումբին մաս կը կազմէր աշխարհի ախոյեան, Հայաստանցի Իկոր Նովիկով։ (ԽՄԲ.— Հայաստանցի այս մարզիկին կեանքին եւ յաղթանակներուն շուրջ խօսած էինք վերջերս, տես «Յառաջ», Հոկտ. 10)։

Նովիկով այս անգամ եւս ապահովեց աշխարհի ախոյենութիւնը՝ 5.217 կէտերով։ Չորրորդ անգամն է եւ անընդմէջ, որ կ'ապահովէ այս յաղթանակը։

— Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցան նաեւ երիտասարդ հնգամարտիկներու ախոյենական մրցումները, մասնակցութեամբ ութ խումբերու։ Հայաստանի խումբը բաղկացած էր երեք երիտասարդներէ՝ Ա. Թովմասեան, Կ. Տկաչով եւ Ռ. Ռափայէլեան, երեքն ալ Նովիկովի աշակերտներ։

Բոլոր հինգ ձեւերու մրցումներն ալ բարձր արդիւնքներով անցուցին երիտասարդ Հայորդիները եւ գրաւեցին առաջին տեղը։

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ.— Զորս ամսուան յամառ եւ լարուած խաղերէ ետք վերջ գտաւ Խ. Միութեան ամէնէն զօրաւոր 22 խումբերու մրցումներուն շարքը, որուն նպատակն էր ճշդել առաջին հինգ զօրաւոր խումբերը, յետագային ճշդելու համար Խ. Միութեան ոտնագնդակի ախոյեան խումբը։

Երկրորդ ենթախումբին հնգեակը որոշուեցաւ վերջին պահուն, երբ Երեւանի «Սպարտակ»ը 0–1ով պարտութեան մատնեց «Մոլտովա» խումբը։

Քսան հանդիպումներէն Երեւանցիները շահած են ութ հատը, եօթը հատին մէջ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած են, իսկ պարտուած են հինգ մրցումներու մէջ։ Ընդամէնը 23 կէտ արձանագրած են, որուն շնորհիւ չորրորդ տեղը կ'ապահովեն երկրորդ ենթախումբի աղիւսակին մէջ։

— Երկրորդ դասակարգի մրցումներուն մէջ «Շիրակ» խումբը 21 հանդիպումներ ունեցած է եւ ապահոված երեսուն կէտ։ Կը գրաւէ առաջնութիւնը։ Կիրովականի «Լոռին» 21 հանդիպումներէն վաստրկած է 23 կէտ, կը գրաւէ վեցերորդ տեղը։ Իսկ Երեւանի «Նայիրին» 21 մրցումներէն շահած է 25 կէտ եւ կը գրաւէ չորրորդ տեղը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Պաղըրճեան, աղջիկը՝ Արմենուհի Պաղըրճեան, Պաղըրճեան եղբարք եւ ընտանեկան պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին

ԱՐՇԱԿ ՊԱՂԸՐՃԵԱՆԻ

ողբալի մահուան առթիւ: Շնորհակալութիւններ նաեւ Եկեղեցւոյ վարչութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութեան, Ծնողաց միութեան, ուսուցչական կազմին եւ աշակերտութեան, Ֆ. Կապ. Խաչին, եւ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Խորէն Գրիգորեանէ, ի նպաստ օղափ. կայանին տասը Ն. Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Արշակ Պաղըրճեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Պաննէօ Բաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէ 40 Ն. Ֆ. Մեռելոցի առթիւ, իրենց ողբացեալ ընտանեաց՝ Իգնաբեր եւ Նշան Սարգիսեանի, Վեհինէ եւ Բարթամ Պասմաճեանի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի կողակցի մահուան առթիւ, Տիկին Աննիկ Սարաճեան երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Տէր Գալուստեանէ յիսուն Ն. Ֆ., Տիկին Մարի Տէր Գալուստեանէ երեսուն եւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Գալուստեանէ 20 Ն. Ֆ., փոխան ծաղկի ողբացեալ Արշակ Պաղըրճեանի մահուան առիթով:

Տիկին Քէօշկերեանէ քսան Ն. Ֆ. ողբացեալ Տիկին Մուրատի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Կ. Խոչեանէ քսան, ողբացեալ Մ. Նարլեանի մահուան առթիւ: Տիկին Ա. Սարգիսեան 25, իր ամուսնոյն յիշատակին: Տիկին Պախթիարեան քսան, ողբացեալ Բ. Տամլամեանի յիշատակին: Տիկին Աբրահամեանէ եւ Տիկին Սաատէթեանէ 50ական Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաղէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքլը Կաթոլիկի սրահը:

Կը նախագահէ Պ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ԲՐՈՖ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն):

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Յոլինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին հանգստեան ձայնաւոր պատարագ Փերրոնիա Հիւսնեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել:

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անտիլիի Հայ ծերանոցին մէջ:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21·15ին, Սալ Շոփէն-Փլէյէլ:

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (տաւղահար):

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գըրատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ:

Գին՝ 3, 5 եւ 7 Ն. Ֆ.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ:

Ձոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՃՇԴՈՒՄ.— Արշակ Պաղըրճեանի մահուան առթիւ Դպրոցասիրաց վարժարանին քսան Ն. Ֆ.ի նուէրը (տես Յառաջ՝ 15 Նոյեմբեր) եղած է Տիկին Վարդապետեանի կողմէ միայն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին: Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Առնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — VENDREDI 17 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9256 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5057

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲՌՆԱԿԱԼՆԵՐՈՒ ՎԱԽՃԱՆԸ

«Ամէնէն աւելի Հայաստանի մէջ է, որ «խոր գոհունակութիւն» առաջ բերած են համայնավար կուսակցութեան Մոսկուայի ԻԲ. համագումարի որոշումները: «Ժողովուրդը հաւանութիւն է տալիս...» կը գրէ Սովետական Հայաստան (1 Նոյեմբեր), որ կ'աւելցնէ. «Մենք երջանիկ ենք, որ ապրեցինք ու տեսանք ճշմարտութեան մեծ յաղթանակը»:

Այս արտակարգ ուրախութեան պատճառը ո՛չ Ալպանիոյ մասին տրուած որոշումն է, ոչ ալ նոր Ծրագրի ընդունումը: Համագումարը «ի՛նչ հարուստ նիւթեր, մտորումների, վերլուծման, իմաստաւորման ինչպիսի՜ առատ հնարաւորութիւն» է տուած Հայաստանի պատգամաւորներուն:

Անոնք երջանիկ են, որ վերջ տրուած է անհատի պաշտամունքին եւ անարգանքի սիւնին են գամուած «արեւ – ղեկավար»ի կոյր պաշտամունքի սարկաւորոյ հետեւորդները, որ տարիներով «պտտուել են նրա շուրջը չնչին արբանեակների նման»:

Ուրախ են որ «դահիճ» Սթալինի եւ «սրիկայ ու ճիւաղ» Բերիայի պէս ամենազօր բռնակալներու բուն դիմագիծը երեւան է հանուած եւ արդարութիւնն ու ճշմարտութիւնը յաղթանակած են:

Հայաստանի աշխատաւորները ամէն կողմ հրապարակային բազմամարդ հաւաքոյթներ կը կազմակերպեն՝ խարանելու համար «հակապարտիական խմբի չարանենգ գործունէութիւնները» եւ հաստատելու թէ «այսուհետեւ աննպատակայարմար է Սթալինի սարկոֆագի պահպանումը մեծ Լենինի Դամբարանում»:

Միայն Սթալինն ու Բերիան չեն, որ նախճիրներ սարքած են Հայաստանի մէջ: Մեզի համար յայտնութիւն մը եղան Մալենկովի չարագործութիւնները:

Վկան Ա. Ն. Շելեպինն է, նախարարական խորհուրդի առընթեր պետական անվտանգութեան կոմիտէի նախագահը, որ համագումարի 26 Հոկտեմբերի նիստին մէջ խօսելով «հակապարտիական» խմբի հերոսներուն մասին, կ'ըսէ.

«Մալենկովի խղճի վրայ են ընկած այսպէս կոչուած «լենինկրատեան գործը», Հայաստանում պարտիական ու սովետական աշխատողների ձերբակալութիւնները»: (Սով. Հայաստան, 28 Հոկտեմբեր):

Ուրեմն Հայոց դահիճներու շարքին կ'աւելնայ անուն մը եւս, Մալենկով:

Ինչպէս գրեցինք, բերանները բացուեր են Հայաստանի մէջ այնքան ազատօրէն, որ Հրաչեայ Յովհաննիսեան մը համարձակեր էր «սրիկայ եւ ճիւաղ» անուանել մեր հայրենիքի թշնամիներէն Լաւրենտի Բերիան, «այժմ արդէն հողմացրիւ արուած» (Սով. Հայաստան, 1 Նոյ.):

Կը թուի սակայն, որ այսքան յանդգնութիւն շատ է տեսնուած: Որովհետեւ մինչեւ Նոյեմբեր 7 Սովետական Հայաստանի մէջ այս նիւթին շուրջ ո՛չ մէկ ուրիշ գրութիւն լոյս տեսած է:

Ի՞նչ կը մտածեն այժմ արտասահմանի «Հայաստանասէր»ները, որոնք տասնեակ տարիներով լորձնաշուրթն փառաբանած էին «ժողովուրդներու առաջնորդ», «արեւափայլ հանճար» Սթալինը, երախանքներ սարքած եւ բաժակաճառեր արտասանած էին՝ «հայ ժողովուրդի պաշտպանը»ին կենաց:

Ժամանակակից պատմութեան ամէնէն մեծ դահիճի հազարաւոր զոհերու յիշատակին յուշարձան կը կանգնեն այժմ անոնք որ դեռ երէկ խունկ կը ծխէին եւ ծունկի կուգային անոր առջեւ:

Անարգութեան սիւնին են գամուած Սթալինն ու Բերիան:

Այս է վախճանը բոլոր բռնակալներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ

ԻՆԷՕՆԻԻ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱՑ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵԼ

Երկար բանակցութիւններէ, փոթորկոտ ժողովներէ ետք, նկատի առնելով երկրին «գերագոյն շահերը», Արդարութեան մենտերէսեան նկատուած կուսակցութիւնը (Ատալէթ) ազատօրէն մեկնաբանելով երկու ձայնի մեծամասնութեամբ բացասական քուէարկութիւնը որոշեց մասնակցիլ Իսմէթի դահլիճին: Այս եզրակացութեան յանգելու համար, Ատալէթի անդամները երեք օր վիճեցան, սպայակոյտի գաղտնի նիստեր տեղի ունեցան որպէսզի կուսակցութեան Տնօրէն Ժողովը որոշէ իր մասնակցութիւնը բերել: Այս «յաջողութեան» գլխաւոր դերակատարը եղած է Մենտերէսի Եասը Ատայի փաստաբանը՝ Պուրհան Ափայտին որ համերաշխութեան «առաքեալի» պաշտօնը ստանձնած էր, Ափայտինի կարծիքն այն է, իր չափաւորական ընկերներուն հետ որ «հաւատարմութիւնը ժողովուրդին քուէներուն հանդէպ, միայն այս ձեւով կարելի է արտայայտել»: Այս չէ անշուշտ «կարծրերուն» տեսակէտը: Կուսակցութեան նախագահը՝ Կիւմիւշփալա այցելութիւն մը տուած է Իսմէթ Ինէօնիւի յայտնելու համար մասնակցելու իրենց որոշումը եւ այս առթիւ յայտարարած է.— «Համաձայնութեան յանգեցանք որովհետեւ երկրին շահերը այդպէս կը պահանջեն: Մօտէն կրցանք տեսնել տնտեսական կացութեան վատթարացումը եւ ժողովուրդին դժուարութիւնները: Բոլորին հանդիստը եւ հանդարտութեան վերահաստատումը մեզի կը թելադրեն որ Հալքի հետ բաժնենք իշխանութեան պատասխանատուութիւնը»:

Իսմէթ Ինէօնիւ իր կողմէ, յայտարարած է.— «Վստահ էի որ Արդարութեան կուսակցութիւնը նպաստաւոր որոշում մը պիտի տար երկրին գերագոյն շահուն համար»:

Այս տեսակցութենէն անմիջապէս յետոյ, վարչապետութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է ուր կ'ըսուի.— «Զօր. Կիւմիւշփալա, Ատալէթի նախագահը բերանացի հաղորդեց նշանակուած վարչապետին՝ Իսմէթ Ինէօնիւի որ իր կուսակցութիւնը որոշած է մասնակցիլ խառն դահլիճի մը եւ գործակցիլ Հալքի հետ: Այսպէս պատասխանատուութեանց բաժանումը թոյլ պիտի տայ որ Դահլիճին կազմութեան պայմանները ճշդուին»:

Կը կարծուի թէ Ատալէթը Հալքին ձգելով վարչապետին աթոռը պիտի ուզէ նախարարական կարգ մը աթոռներ ձեռք ձգել, որոնց թիւը հաւանաբար աւելի բարձր ըլլայ քան Հալքի նախարարական աթոռները:

Կը թուի նաեւ թէ Նոր Թուրքիա կուսակցութիւնը որ Երկուշաբթի մերժած էր մասնակցիլ Ինէօնիւի դահլիճին ետ առնէ իր որոշումը: Նախագահը Էքրէմ Ալիքան յայտարարեց թէ «եթէ Ատալէթ եւ Հալք խառն դահլիճի մը մասնակցին եւ մեր մասնակցութիւնն ալ ուզեն, չենք մերժեր»:

Ազգ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը խառն նիստի հրաւիրուած են Ուրբաթ, թէեւ ըստ Սահմանադրութեան միայն Ժողովը վստահութեան քուէ կրնար տալ:

Մէկ բան, սակայն, որոշ է, կազմուելիք դահլիճին գործը հեռու է դիւրին ըլլալէ ու բոլորը վստահ են որ բանակը տակաւին զօրաւիգ պէտք է մնայ իրեն, որպէսզի նման կառավարութիւն մը դիմանայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «Թղթատարը» եւ Բիւզանդիոնի «կայսրը» դատապարտուեցան 16 միլիոն վճարելու Ֆիսքին: Գրած էինք թէ այս երկու երանելիները դատ բացած էին Ֆիսքին դէմ որ երեւան հանեց թէ իրենք ոչ մէկ հաշուապահութիւն ունէին: Կալտրի տը Տօյան տը Լուսինեան կը շարունակէ նամակ գրել Խրուշչեւին իր «պապերուն հայրենիքը» ուզելով ...:

ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ «ապախրուշչեւացումի» ձեռնարկած են: Պատասխանելով անոնց որոնք Սթալինի արձանները կը քանդեն, իրենք ալ ծառ մը վար առին, զոր 1958 Յունիսին, Խրուշչեւ տնկած էր:

ՏԻԺՈՆԻ քաղաքապետը՝ Քիր կը հերքէ թէ նամակ մը գրած է Խրուշչեւի յայտնելով թէ համաձայն չէ որ Սթալինկրատի անունը փոխուի: Այս անունը անհպելի է, ճակատամարտի մը անունն է: Ծանօթ է որ Սթալինկրատ եւ Տիժոն զուգորդ քաղաքներ են:

ՍՈՐՊՈՆԻ մէջ բողոքի հանրաժողով մը տեղի ունեցաւ Փրոֆ. Կոտըմանի դէմ եղած փլաստիքի մահափորձին առթիւ: Օրուան սլոկաններն էին «Ֆաշիզմը պիտի չանցնի», «Համալսարանը մեզի հետ է» եւն. եւն.: Ցոյցերը շարունակուեցան փողոցներու մէջ:

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ ՃԱԿԱՏԻ ներկայացուցիչները կոչ մը ըրին Իրաքցիներուն որպէսզի մէկ ժամուան խորհրդանշական գործադուլ մը ընեն բողոքելու համար «ֆրանսական չարչարանքներուն» դէմ ալժերացի բանտարկեալներուն վրայ:

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ կացութիւնը կրկին ծանրացած է: Ապստամբական շարժում մը ծայր տուած է Քիվուի նահանգին մէջ, Կիզենկայի զօրքով Քոնկոյի կեդրոնական կառավարութեան դէմ: Ալպերվիլլի մէջ սարսափ կը տիրէ: Եւրոպացիներէ, Քոնկոյի զինուորներէն զատ Պալուպաներ հասած են որոնց արարքները սարսափ կ'ազդեն բոլորին վրայ:

ՀՈՒՆԳԱՐ գիւղացիներ կոլխոզի քարտուղարին վրայ յարձակած են, առջի օր կը գրէ Շոնկրատի թերթը, որ կ'աւելցնէ. «մեր մէջ մարդիկ կան որոնք Ամերիկացիներուն գալուստին կը սպասեն»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական գանձը երեքուկէս տարի է երեք միլիոն Թրքական ոսկի վճարած է ընդհանուր սպայակոյտի «գաղտնի սպասարկութեան» մը որ գոյութիւն չունէր: Դրամարկղը անցեալ Հոկտեմբերին չէ ներկայացած եւ այդ պատճառաւ մէջտեղ ելած է որ երեքուկէս տարի է կանոնաւոր ամսական կը վճարուէր առաւփախաւի մը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կեդրոնի Միութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը չի ճանչնար Քարամանլիսի կառավարութիւնը:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Բարեկամութեանց» Միջազգային մրցանակը որ կը տրուի ֆրանսացի բանաստեղծներու Ընկերութեան կողմէ, ֆրանսագիր օտար գրողի մը, այս տարի տրուեցաւ Լէոփոլտ Սետար Սենկորի, Սենեկալի նախագահ որ ժամանակակից մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկը կը նկատուի:

ՆՈՊԵԼԵԱՆ հինգ մրցանակաւորներ (Տոքթ. Շվայցէր, Պ. Ռըսըլ, Ֆրանսուա Մօրիաք, Լօյտ Պօյտ–Օռ եւ Մաքս Պորն) կոչ մը ըրին նախագահ Քենըտիի, որպէսզի հրաժարի հիւլէական փորձեր կատարելու գաղափարէն: Այս կոչը ստորագրած են նաեւ Փապլօ Քազալս, հրեայ փիլիսոփայ՝ Պիւպէր եւ ուրիշ ծանօթ միջազգային դէմքեր:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համայնավար պաշտօնաթերթը Թռիպունա Լուտու կը գրէ թէ ապաստալինացման արշաւ պիտի չըլլայ Լեհաստանի մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հաղորդեն թէ քարիւղ արտածող երկիրներու ժողովը, որուն Իրաք չէր մասնակցած, որոշած է զօրավիգ կանգնիլ Իրաքի, անոր Իրաք Փեթրոլիըմի հետ ունեցած խորհրդակցութիւններուն ձախողութենէն ետք:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ վերադարձին վարչապետ Քոնրատ Ատընաուըր տը Կոլի եւ Մաքմիլընի հետ պիտի տեսնուի:

ԹԱՇԿԵՆՏԻ մէջ, Խրուշչեւ խորհրդակցական ժողով մը ունեցած է Կեդրոնական Ասիոյ երկրագործական արտադրութիւնը աւելցնելու համար:

ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՊԱՐՏԱԿ"Ը ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Սպարտակ»ը Թեհրան հասաւ Նոյեմբերի սկիզբը Ամջատիէի մարզադաշտին մէջ, որ լեցուած էր աննախընթաց բազմութեամբ:

Հայերը յաղթեցին (2 – 0), արժանանալով հանդիսականներու խանդավառ ծափահարութեանց:

«Սպարտակ» մրցում մը եւս կատարեց Թեհրանի հայ նորակազմ խումբին հետ:

ՄՐՑՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ռուսական ֆութպոլի Ազգ. խումբ մը, կը գրեն Թրքական թերթերը, Պոլիս հասաւ՝ մրցում մը կատարելու համար Թուրքիոյ ազգ. խումբին հետ:

Միթհատ Փաշա մարզադաշտը երբեք այսքան բազմութիւն տեսած չէր: Աւելի քան տասը հազար կը հաշուեն ժողովուրդը, որ լեցուցած էր ընդարձակ դաշտը: Մուտքը 5 ոսկի:

Երկու կողմերու անկախութեան քայլերգները կը նուագուին ու կը սկսի խաղը, զոր կը վարէին երեք իսրայէլացի դատաւորներ:

Ռուսական խումբին մաս կը կազմէր Հայ մը, Համբարձումեան: Ռուսերը ընկրկան յարձակումով, գրոհ տալով դէպի Թրքական դիրքերը: Հինգ վայրկեան ետքը Համբարձումեան գնդակը առանձին տարած էր արդէն Թրքական բերդին մօտ, երբ Թուրք մարզիկ մը կեցուց զայն փաուլով: Տասներորդ վայրկեանին՝ Համբարձումեան, որ փասէօրի դեր կը կատարէր եւ կարծես չափուած փասեր կուտար իր ընկերներուն, գնդակը դարձեալ մօտեցուց Թաքսիմի բերդին, բայց փաուլով մը ազատեցան Թուրքերը: Առաջին խաղամասը լրացաւ՝ երբ Ռուսերը շահած էին երկու կոլ, երբ Թուրք մարզիկ մը, վերջին պահուն, անձնական ճիգով սկսաւ սուրալ դէպի ռուսական բերդ: Ռուս բերդակալը, դուրս գալով բերդէն ոտքով ազատեց, բայց Թուրք մարզիկ մը ժամանակին հասնելով, տասնեւութ գծին դուրսէն շատ զօրաւոր եւ ձախ շիւթով մը ապահովեց Թուրքիոյ պատուոյ կոլը,— Թրքական մէկի դէմ ռուսական երկու յաղթանակ:

Երկրորդ խաղամասին՝ դարձեալ Համբարձումեանն էր որ կը տիրապետէր, բայց երկու կողմերը չկրցան փոփոխութիւն մը մտցնել առաջին խաղամասին արդիւնքին մէջ:

ԴԵՐԱՍԱՆ

Հ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՄԵՌԱՒ

«Սով. Հայաստան» կը գրէ թէ Նոյեմբեր 6ին, ծանր հիւանդութենէ ետք, մեռած է բազմավաստակ դերասան՝ Հրաչեայ Ներսիսեան:

Կառավարութեան կարգադրութեամբ կազմուեցաւ թաղման յանձնախումբ մը: Բազմավաստակ դերասանին մարմինը ամփոփուած է Երեւանի Պանթէոնին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆԻ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

1· ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1864)

Մեզի ծանօթ հնագոյն ընկերութիւնն է առիկա ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ կազմուած : Ժամանակակից լուսաւորեալ հայ թերթը՝ Մասիս (*Կ· Պ·* 1865 *թ·* 677, *Յունուար* 30) *իր «Ազգային» բաժնի մէջ կը գրէ · «... Բերկրութեամբ սրտի կ'իմանանք թէ Երեւանայ մէջ ալ Վերծանութեան Թանգարան մը հաստատուեր է... քանի մը ազգասէր ողիներու ջանքով ընկերութիւն մը կազմուերէ, որուն անդամներն արդէն քանութի հասած են : Յուսալի է ուրեմն որ Երեւանայ* նորակազմ *վերծանութեան Թանգարանն ալ իւր հիմնադրութեան ձեռնկերութեան* *բաց ջանիւք օր քան զօր կը բարգաւաճի եւ լրագիրներէն զատ օգտակար գիրքեր ալ կը հայթայթէ ժամանակին ի նպաստ Երեւանայ ազգայնոց մտաւորական զարգացման »:*

Հիմնումի թուական յիշուած չըլլալով՝ հաւանական է կարծել թէ 1864ի վերջերը կազմուած ըլլայ ընկերութիւնը : Ուրիշ տեղէ ծանօթութիւն մը գտած չենք : Զենք գիտեր թէ որքան տեւած է : Հետաքրքրական է թէ կանոնագիր մ'ունէ՞ր :

2· ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1868)

Վաղարշապատի «Արարատ» ամսագիրը կը յիշէ 1869 *Դեկտեմբերին՝ գրելով · « Անցեալ տարի Երեւանայ փոխ–թեմակալին յայտարարութեամբ՝ յօգուտ եւ ի նպաստ տեղւոյն Օրիորդաց դպրոցի ... Թատրոնական Ընկերութիւնը իր ներկայացումները աւարտելէն զկնի կ'երեւի թէ յարդ ամենեւին եւ ոչ մի հաշիւ ներկայացուցած չէ ազգայնոց : Ուստի այս մասին Պ· Ա· Գուլամերեանցէ մի բողոք ստացանք ... Առ այժմ ... կը հրաւիրեմք թատրոնի ընկերութեան անդամքը, որ – պէսզի մինչեւ Յունուարի 25ը յառաջիկայ նոր տարւոյ թող փութան ներկայացնել իւրեանց հաշիւները ... »* (Արարատ, *Վաղարշապատ* 1869, *էջ* 192, *Դեկտեմբեր*) :

Ընկերութեան անունը կը ճշդուի երկրորդ գրութեամբ, ուր յայտնի կերպով « Թատրոնական Ընկերութիւն» կոչուած է (տես Արարատ, *անդ*, 1870, *էջ* 253) :

Ընկերութեանս հիմնադիրները վեց *հոգի են, որոնցմէ հինգը դերասաններ, մին ալ կառավարիչ է : Ահա անոնց անունները ·—*

Սողոմոն Արամեանցեանց, Սիմէօն Փիլիպպոսեանց, Ներսէս Սիմէօնեանց, Նահապետ Աթանասեանց, Վասիլ Եղիազարեանց, Աղեքսանդր Ասլանեանց, (Արարատ, 1870, *էջ* 254) :

Այնպէս կը հասկցուի որ ընկերութիւնը 1868*ին սկիզբը կազմուած եւ* ուր *ներկայացում տուած է, մուտք ունենալով* 810 *րուբլի, որմէ* 34 *րուբլի նուիրած է* Օրիորդաց դպրոցին :

Ընկերութիւնը բեմադրութեան համար հարկ եղածը ունեցած չէ սկիզբը, ներկայացում տալով եւ եկամուտ ստեղծելով՝ պէտք եղած զգեստն ու այլ հարկաւոր բաները գնած է : Ներկայացման բեմը թեմական դպրոցի դահլիճն եղած է, ուր կը պահուէին նաեւ բոլոր բեմական առարկաները :

Որքան կ'երեւայ՝ ընկերութիւնը յատուկ կանոնագիր ունեցած չէ : 1870*ին կը կազմէ եօթը կէտերէ բաղկացած «պայմանագիր» մը, թէ «իւր թատրոնական խաղարկութիւնները ինչ պայմաններով կրնայ շարունակել » (տե՛ս* Արարատ, *անդ՝ էջ* 254) :

1868*ի ներկայացումներու նիւթը՝ այսինքն՝ թատերախաղերը չեն յիշուած : Հաւանական է որ գլխաւոր թատերախաղն եղած ըլլայ Արշակ Բ· (Խորէն Նարպէյի) :— Ընկերութիւնը* 1869 – 70*ի ձմեռը ներկայացուցած է Արշակ Բ· ողբերգութիւնը եւ Դըլըր Յարութիւն Ոստանիկի «Զորս հսկայք»ը կամ «Պրծաւ գնաց»ը (անդ՝ էջ* 280) :

Ընկերութիւնս անծանօթ եղած կը թուի Արամ Երեմեանի, որ գրած է «Ռուսահայ թատրոնի պատմութիւնը » (Վենետիկ 1933), *ուր Երեւանի մէջ* 1870*ական թուականներուն կազմուած «Խեղճ ընկերութիւն » մը կը յիշէ լոկ, առանց տեղեկութիւն տալու անոր մասին (տես, անդ՝ էջ* 731 – 3) :

3· ՃԻՒՂ՝ ԿՈՎ· ՀԱՅ· Բ· ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (···1884)

Յօդուածագիր մը 1884 *Յունիս* 26*ին կը գրէ · « Երեւանը* հարուստ էր եւ ընկերութիւններով · *բացուած էր Կով· Հ· Բ· Ընկերութեան ճիւղը, բաւական անդամներ կային ստորագրած, փողեր ժողովուած, վարչութեան նախագահ, անդամներ ու քարտուղար ընտրուած եւ աւելի ոչինչ»* (Նոր–Դար, *Թիֆլիս* 1884, *թ·* 112) :

« Կովկասի Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը» 1881*ին հիմնուած է : Հետեւաբար վերի յօդուածագիրը* 1884*ին կրնար, առանց դժուարութեան, ճշդել թէ երբ հիմնուած էր անոր՝ Երեւանի մէջ բացուած ճիւղը : Որքան կ'երեւայ՝ այս նոր ճիւղը հիմ չէ բռնած եւ չուտով մարած է :*

4· ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (··· 1884)

Հիմնումի տարին մեզ անծանօթ է վերինին պէս : «Ընկերութեան նպատակն էր նպաստել իգական դպրոցներում ձեռագործի ծաղկման» «Նոր – դար, 1884 *թ·* 112) : *Որո՞նք եղած են հիմնադիրները, ունեցա՞ծ է ծրագիր – կանոնագիր, ի՞նչ գործ տեսած եւ որքան տեւողութիւն ունեցած է — կը մնան անծանօթ :*

5· ԷԿՈՆՈՄԻԱ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1901)

Հիմնուած է 1901*ին : «Սպառողական » Ընկերութիւն մը եղած է՝ կարճատեւ* (Մուրճ, *Թիֆլիս* 1903, *թ·* 4, *էջ* 216) :

6· ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1905)

Գաղափարը 1882*էն է, բայց կազմուած է* 1905 *Սեպտեմբեր* 8*ին՝* 17 *քահանաներու նախաձեռնութեամբ : Ունեցած է ծրագիր – կանոնագիր մը բազմաթիւ յօդուածներէ բաղկացած, զոր չենք տեսած : Հրատարակուա՞ծ է : Կանոնագրութեան առաջին մասը —* նպատակ *—* 8 *կէտերէ կազմուած է եւ հրատարակուած «*Հովիւ*»ի (Թիֆլիս* 1908 *թ·* 37, *էջ* 589) *մէջ, որմէ կ'իմանանք թէ Միութեան նպատակն էր · Ա) « Հողալ քահանաների մտաւոր զարգացումը ընդլայնելու մասին · Բ) Բարելաւել անդամ քահանաների տնտեսական դրութիւնը », եւայլն* (Հովիւ, *անդ*) :

Փակուած 1908*ին (տե՛ս* Հովիւ, 1908, *էջ* 189, 252, 266, 366, 510, 540, 589) :

7· ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1908)

Կազմուած է 1908*ի սկիզբը : Նպատակը՝ անունէն յայտնի է : Անդամ կրնար գրուիլ ամէն չափահաս* (21 տարեկան) : *անդամավճարն էր երեք րուբլի : Կազմակերպած է ցերեկոյթ, թատերական ներկայացում և դասախօսութիւններ* (Գործ, *Թիֆլիս* 1908 *թ·* 31) :

8· ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1915–6)

Կազմուած է Երեւանի եւ Էջմիածնի որբանոցներու ի նպաստ, հաւանօրէն Երեւանի մէջ (տես ժամանակ, *Կ· Պ·* 1919 *թ·* 3485) :

9· ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳԱՂԹ· ՔԱՀԱՆ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ (··· 1919)

Կազմուած է Երեւանի մէջ 1915 – 18 – *ին : Կը յիշուի* 1920 *Յունուար* 21*ին՝ ոչ իբրեւ նոր միութիւն մը (տես Ժամանակ, անդ՝* 1920 *թ·* 3749) :

10· ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (··· 1920)

Կը յիշուի 1920*ին եւ կը պատրաստուի Երեւանի մէջ* բարձրագոյն երաժշտանոց *բանալ՝ հրաւիրելով Սպենդիարեանը եւ ուրիշներ* (Ժողովուրդի Ձայնը, *Կ· Պ·* 1920, *թ·* 609) :

Մեզ անծանօթ են 1921*էն վերջ հիմնուած Մշակ· ընկերութիւնները Երեւանի :*

Հ· ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Սէն Գէտի Գեղածիծաղ Ափին

ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Տարիներ առաջ՝ հայրս — ինչպէս իր սերունդէն շատ մը երիտասարդներ — բուռն փափաքն ունեցած էր Վենետկոյ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը երթալու :

Իր աշխատանքով, ու իր հօր աջակցութեամբ, ճանապարհածախքը եւ մէկ տարուան կրթաթոշակը ապահոված ճամբայ ելած էր Կիլիկիայէն դէպի Վենետիկ, Եգիպտոսի ճամբով :

Աղեքսանդրիա հասած՝ իր դրամին մէկ մասը երկու շաբաթուան համար փոխ կուտայ ընկերոջ մը : Ընկերը կը մոռնայ պարտքը վճարել եւ կ'երթայ Ամերիկա ու հայրս եւս էն կ'երթայ այդ պարտքը գանձելու համար :

Նոր աշխարհ հասնելէն ետքը՝ հօրս Մուրատ – Ռափայէլեան երթալու ծրագիրը Ատլանտեանը կ'իյնայ : Բայց այդ չիրականացած փափաքը միշտ մնացած էր իր մէջ ու, մասամբ մխիթարուելու համար, այն ինչ որ չէր կրցած ինքն իրեն համար ընել՝ որոշած էր անպայման իր տղուն ընել :

Այս տուեալներուն վրայ էր որ 1931ի ամառը՝ հայրս դրած էր Մխիթարեան Միաբանութեան գլխ արձանագրելու համար Փարիզի իրենց վարժարանը :

Իսկ ես՝ վիճակէս շատ գոհ էի եւ բնաւ տրամադիր չէի իմ ծննդավայրս թողլով՝ չգիտցած տեղերս երթալ :

×

Առաջին աշխարհամարտին վերջին տարին լոյս տեսած էի Նիւ Եորքի Արմէն Գարօ ակումբին քովի տան մէջ : Յուլիսի տաք եւ խոնաւ օր մըն էր : Ծնողքիս առաջին եւ վերջին զաւակը եղայ :

Ծնած օրէս մինչեւ տասներչորս տարեկան հասակս՝ Ամերիկա ապրած էի · շատ հանդիստ էի ու որեւէ կարիք չէի տեսներ հայկական վարժարան երթալու : Ճիշդ է, հայերէն չէի գիտեր բայց ատիկա մտահոգուելու պատճառ մը չէր ... իմ կարծիքովս : Բայց ծնողքս նոյն կարծիքը չունէին ու առանց ինծի հետ խորհրդակցելու որոշած էին զիս Փարիզ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը ղրկել որպէսզի հայերէն սորվիմ : Պարզուեցաւ ինծի համար որ իմ կամքէս անկախ՝ ճակատագիրս որոշուած էր :

Նոյն գիշերը՝ հայրս իր մտերիմ ընկերները կանչած էր մեր տունը իրենց կարդալու համար վարժարանին գրքոյկը եւ տեսչութեան նամակը ու միաժամանակ՝ իրենց յայտնելու համար իր ծրագիրը :

Կը կարծէր որ ամէնքը միաբերան՝ համամիտ պիտի ըլլային իրեն : Ընդհակառակն՝ ամէնքը համամիտ էին ժխտական կարծիք յայտնելու : Մէկը ըսաւ որ հայերէնը կարեւոր չէ : Միւսը ըսաւ որ իմ ուժերէս վեր էր հայերէն սորվիլը : Երրորդ մը ըսաւ որ նոյնիսկ եթէ հայերէն սորվիմ — ինչ որ հաւանական չէր — պիտի վնասէր անգլերէնիս : Ուրիշ մը, «վրաս գրէ» ըսելով, լուրջ կասկածներ յայտնեց գիտցած անգլերէնիս մասին, աւելցնելով որ գիտցած անգլերէնս մեծ բան մը չէր, հետեւաբար՝ զայն վնասելու վտանգ չկար : Ամէնքը կը տարակուսէին իմ կարողութեանս երկու լեզու միաժամանակ սորվելու : Վերջապէս՝ ամէնքը համաձայն էին որ հայկական վարժարան երթալը իմ գործս չէր եւ վրաս ծախսուելիք դրամը նետուած դրամ պէտք էր նկատել քանի որ ես արդէն մարդ պիտի չըլլայի հոգ չէ թէ ուր դպրոց երթայի :

Այս յոռետես արտայայտութիւններուն վրայ՝ ի հարկէ արդարացի պիտի ըլլար հայրս եթէ միտքը փոխէր, մանաւանդ որ տնտեսական ծանր տագնապ կար Ամերիկայի մէջ : Տոլարը 14 Ֆրանք կ'արժէր · վերջը իջաւ 12ի :

×

Քանի մը շաբաթ ետքը ինքզինքս գտայ ԻԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍ շոգենաւին վրայ ... եւ եօթը օր ետքը շուարած՝ իջայ Լը Հավրը :

Հասայ Փարիզ ... Սէն Լազար կայարանը : Վարդապետ մը եկած էր զիս դիմաւորելու : Մառնի ճակատամարտէն մնացած թաքսի մը մտանք ու գետի եզերքէն քաղաքէն անցնելով — հեռուէն Էյ-ֆէլի *աշտարակը տեսայ — հասանք* Սեւր *արուարձանը*,26 Րիւ Թրուաեօն*,ու հոն, «*Սէն գետի գեղածիծաղ ափին *», տեսայ մեծ «*Բոմբատուրեան*» դղեակը որուն ճակատը՝ հսկայ տառերով երկլեզուի գրուած էր ·—*

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ :
COLLÈGE ARMÉNIEN MOORAT
(2 Նար·)

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՉՔԸ

—o—

Ալմաղանի բարձունքներուն ստորոտը, Սեւանայ լիճին կապտագմբուխտ ջուրերու ափին գտնուող պզտիկ գիւղին մէջ կ'ապրէր տղայ մը : Երբ մութ գիշերով դուրս կ'ելլէր տունէն, երկինքը իր անհամար աստղերով կը թուէր չափէն աւելի մօտիկ : Տղան կը պառկէր գետնին վրայ եւ երկար ժամանակ կը հետեւէր երկնային լուսատուներու կանչատուն առկայծումին, կը գտնէր պայծառ որեւէ աստղ մը ու կը մտածէր անոր մասին իբրեւ հեռաւոր եւ անիրականալի յոյս եւ անուրջ : Կը պատմեն թէ այդտեղ՝ Սեւանի ափին ստեղծուած է այն մարդուն առասպելը, որ կ'ուզէր երկինքէն խլել իր յոյսն ու երջանկութիւնը մարմնացնող պայծառ եւ շողշողուն աստղ մը :

Թերեւս մարդոց յիշողութիւնը որեւէ բան խճողած է այդ առասպելին հետ, բայց աստղերու աշխարհը դէպի իրեն կը ձգէր փոքրիկ երազողը : Հայոց լեռներուն վրայ երկինքը առատօրէն ծածկըւած է աստղերու աչքերով : Երբ լոյսը կը բացուի, արեւուն վառ շողերէն հալածուող գիշերը կարծես չկամութեամբ հանդարտնալու կ'երթայ : Ցերեկը տիրարար կը մտնէ իր իրաւունքներուն մէջ, վերջին աստղերը կը մարին Սեւանի կապուտակ երկնակամարին վրայ, եւ լոյսը, որ ուրախութիւն կը բերէ մարդոց, տխրութեամբ կը համակէ մեր փոքրիկ երազողը :

Աստղերու առեղծուածային աշխարհը հինէն ի վեր գրաւած է մարդոց ուշադրութիւնը : Հինէն ի վեր մարդիկ սորված են աստղերու դասաւորութիւնը երկինքին մէջ : Ինչպէս գիտենք՝ պայծառ աստղերը երկնակամարին վրայ կը կազմեն տարբեր պատահական ձեւապատկերներ, որոնք կը կոչուին համաստեղութիւններ : Արտաքին նմանութեան հիման վրայ համաստեղութիւնները մկրտուած են բանական հերոսներու, ծանօթ կենդանիներու, երբեմն ալ անշունչ իրերու անուններով : Համաստեղութիւններուն աստղերը անփոփոխ կը մնան մինչեւ վերջ :

Այս ամէնուն մասին փոքրիկ տղան կը լսէր ծեր համագիւղացիներու բերած պատմութիւններէն եւ հէքեաթներէն, կ'իմանար թէ ինչպէս մարդիկ կը ջանային աստղերու օգնութեամբ գուշակել այս կամ այն անձին ապագան, աւեկցնել հիւանդութիւնները այս կամ այն աստղին լոյսով :

Տակաւին գրել – կարդալ չգիտցող տղան վայրկենապէս կը բազմապատկէր բարդ թիւեր՝ զարմացնելով տնեցիները եւ դրացիները : Հայրը շատ չուտով նըկատեց իր տղուն թուաբանական ընդունակութիւնը եւ սկսաւ աչալուրջ հետեւիլ անոր ուսումին : Տիեզերագիտութեան դպրոցական դասընթացքը դարձաւ իր նախասիրած առարկան : Այս կէտին մէջ՝ օգտակար հանդիսացաւ իր դասատուն Սու-Սուտակով : Ցեղադային պատանին զինուած տակովի յանձնարարականով գնաց կոմմեկնեցաւ Լենինկրատ Փրոֆէսէօր կոնտանտինովի մօտ եւ անոր օգնութեամբ ալ ծանօթացաւ «աշխարհի աստղագիտական մայրաքաղաքին» : Երիտասարդին միտքէն չէր անցներ, որ յետագային Պուլկովոյի մէջ պիտի անցընէ իր ուսումնասիրութեան տարիները եւ պիտի կատարելագործէ իր գիտութիւնը ակա-

գեմիկոս Արխատարի Բելոպոլսկիի քով :

Դեռ 13 տարեկան էր ան, երբ դասախօսութիւններ կ'ընէր Անշթայնի յարաբերական տեսութեան, տիեզերքի կառուցուածքին եւ արեւի սիստեմին ծագումին մասին :

Շատեր կը հետաքրքրուին այդ տղուն բախտով. Ըլլա՞յ թէ տղուն արտակարգ ուշիմութիւնը վատ անդրադառնայ անոր առողջութեան վրայ, եւ գիտութեան երկնակամարին վրայ պահ մը աստղի պէս փայլող նոր աստղը անհետ չքանայ :

Բարեբախտաբար այդպիսի բան չեղաւ : Կ'անցնին յամառ աշխատանքի տարիները եւ փայլուն կերպով կ'աւարտէ Լենինկրատի Համալսարանը, յետոյ կ'աշխատի Պուլկովոյի աստղադիտարանին մէջ՝ ականաւոր ռուս աստղագէտ Ա. Բելոպոլսկիի ղեկավարութեամբ : Բելոպոլսկիի նկարը այժմ կախուած է հայ գիտնականին աշխատասենեակին պատէն :

×

Հայաստանի քարտէսին վրայ հազիւ նկատելի կէտի պէս է նշանակուած գեղատեսիլ Արագածի լանջին գտնուող Բիւրականի գիւղը :

Բիւրական տանող ճամբան կ'անցնի խաղողի եւ պտուղներու այգիներու մէջէն, որոնցմով այնքան հարուստ են Արտաշատի շրջանի գիւղերը :

Ինքնաշարժը մերթ կը սլանայ հարթ կպրապատ ճամբայէն, մերթ փնչալով կը բարձրանայ սեւ ու ոլորուն վերելքները՝ շարունակ դիմելով դէպի վեր, դէպի վեր, դէպի Արագածի գեղանկար լանջերը : Հոն, ծովու մակերեսէն 1500 մեթր բարձրութեան վրայ, 1946ին, ոսկեշող աշնան հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի աստղադիտարանին :

Եւս ձգելով վերջին կեռմանները՝ ինքնաշարժը կը մօտենայ իր հանգրուանին : Հեռուէն կ'երեւան շէնքերուն արծաթծոյլ գմբէթները :Եւ ահա անցնելով վերջին ծառուղին՝ կը մտնենք աստղադիտարանի շրջափակէն ներս :

Հափշտակութեամբ կը պատմէ Վ. Համբարձումեան, թէ ինչպէս ինք եւ հայ աստղագէտները առաջին անգամ եկան հոս 1944ին :

— Ուրախութիւն պատճառեց մեզի գեղանկար բնութիւնը, հիացուց երկնակամարին կապոյտը : Գոյութիւն չունէր փոշիի այն շերտը, որ սովորաբար կը խանգարէ դիտումներ կատարել հարթավայրերու մէջ. այս պարագան նկատի առնելով է, որ որոշեցինք ընտրել այս տեղը :

Առաջին տարին դեռ չկային ոչ օժանդակ, ոչ ալ բնակելի շէնքեր, այսուհանդերձ լծուեցանք աշխատանքի : Կարելի է ըսել թէ ամայի վայրին մէջ, բաց երկինքին տակ էր որ հաստատուեցան խոշորացոյցերը եւ աստղադիտական գործիքները » :

Վ. Համբարձումեան ցոյց տուաւ «Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային զեկոյցները » , ուր առաջին անգամ խօսք կ'ըլլայ Ծիր Կաթինի մասին : Այս գիւտով հետաքրքրուեցան աշխարհի բոլոր գիտնականներն ալ անխտիր :

Վ. Համբարձումեանի միտքը կը փայլատակէ Բիւրականի մէջ: Սովորական մէկու մը համար անհասկնալի եւ խճողուած կը թուին երկնային մարմինները, մինչ հայ գիտնականին համար՝ հիանալի օրինաչափութիւններ են : Գիտնականը կը դիտէ աշխարհի ներդաշնակութիւնը, աստղերուն համակեցութիւնը, վերջապէս այն բոլորը, որ Պիւթագորաս անուանած է մէկ բառով՝ Քոզմոս (տիեզերք) : Բնութեան գաղտնիքները լուծուած են, բայց այսուհանդերձ գոյութիւն ունին բազմաթիւ առեղծուածներ :

Փասթէօր ըսած է թէ բնութիւնը ուսումնասիրելու առեն դժուար է կռահել ճշմարտութիւնը: Կանխակալ կարծիքները միշտ պատրաստ են կապելու մեր աչքերը : Վիկտոր Համբարձումեանին բախտ վիճակուեցաւ ըլլալու այն մեծ գիտնականներու շարքին, որոնք ինքնավստահութեամբ կը կռահեն բնութեան գաղտնիքները :

Մեր ծանօթութեան աւելի քան 15 տարիներու ընթացքին հետաքրքրական կը րոյցներ շատ ունեցած ենք: Անոնցմէ շատերը շօշափած են աստղերու մէջտեղ գալու հարցը : Ահա այդպիսի խօսակցութիւններէն մէկուն մասին է որ կ'ուզեմ պատմել :

— Երկար տարիներէ ի վեր աշխարհի բոլոր աստղագէտներն ալ հետաքրքրուած են թէ ի՞նչպէս կազմուած է Ծիր Կաթինը: Անիկա խոշոր աստղային դրութիւն մըն է, կազմուած հարիւր միլիառ առանձին աստղերէ : Մեր Արեգակն ալ մոլորակներու իր ընտանիքով շրջապատուած՝ աստղ է եւ կը մտնէ Ծիր Կաթինի կազմին մէջ: Հետեւաբար Երկիրն ալ կը մտնէ Ծիր Կաթինի մէջ, բայց ոչ իբրեւ անոր իսկական անդամը, այլ իբրեւ անոր անդամներէն մէկուն՝ Արեգակի ընտանիքին մաս կազմող մարմին մը: Արեւը Երկրին ամէնէն մօտիկ աստղն է, ուստի անոր յատկութիւնները ուսումնասիրելը աւելի դիւրին է, քան միւս, աւելի հեռու գտնուող աստղերունը: Աստղադիտութեան շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ ճշդել արեւին ազդեցութիւնը ռատիօկապի, պատկերասփիւռի եւ այլ երեւոյթներու վրայ :

Իմ այն հարցումին թէ կարելի չէ՞ աւելի պատկերաւոր, այսինքն ընթերցողին համար աւելի պարզ եւ մատչելի ձեւով բացատրել Ծիր Կաթինի օրինաչափութիւնները, գիտնականը պատասխանեց.

— Պատկերաւոր ձեւով խօսած ըլլալու համար, ըսենք թէ Ծիր Կաթինը մեծ քաղաք մըն է, ուր կը գտնուի մեր տունը՝ Արեգակի սիստեմը: Բնական է, որ այդ «քաղաքի» ձեւը, արտաքին տեսքը ու ներքին կառուցուածքը, ինչպէս նաեւ մեր գտնուած տեղը, այսինքն մեր «հասցէն» հարցեր են, որոնք հետաքրքրական են եւ արժանի գիտնականներու պրպտումներուն: Անշուշտ չափէն աւելի դժուար գործ մըն է այս: Օրինակ, ամէնէն դժուարը այն է, որ իր ամենախիտ մասին մէջ տափակ ձեւ ունեցող Ծիր Կաթինի մէջ գոյութիւն ունի միջաստղային նիւթ մը: Այդ նիւթը կը թուլցնէ Ծիր Կաթինի հեռաւոր մասերուն մէջ գտնուող աստղերուն լոյսը :

— Ինչպէս ըսի, կը շարունակէ Վ. Համբարձումեան, Ծիր Կաթինը չափէն աւելի տափակ է, արտաքուստ կը նմանի բարակ ոսպի: Այդ կը նշանակէ, որ Ծիր Կաթինի աստղերը դասաւորուած են հարթութեան մը շուրջ եւ այդ ալ Ծիր Կաթինի հիմնական հարթութիւնն է : Այդ «ոսպի»ն տրամագիծը այնքան մեծ է, որ լոյսը, որու արագութիւնն է ժամը երեք հարիւր հազար քիլոմեթր, անոր մէկ ծայրէն միւսը անցնելու համար կը դնէ մօտ հարիւր հազար տարի : Իսկ «ոսպի»ն հաստութիւնը 10 անգամ պզտիկ է տրամագիծէն :

Մեր Ծիր Կաթինէն դուրս, կան բազմաթիւ այլ աստղային սիստեմներ՝ արտաքին ծիր կաթիններ: Շփոթութեան մէջ չիյնալու համար արտաքին ծիր կաթինները կը դրենք փոքր տառերով: Մեր դիտումներուն եւ քաշած լուսանկարներուն շնորհիւ յստակ պատկերացում ունինք անոնց ձեւին մասին : Անոնք տարբեր ձեւեր ունին, ոմանք գրեթէ գնդաձեւ են, ոմանք պարուրաձեւ, շատերն ալ անկանոն ձեւ ունին: Արտաքին ծիր կաթիններու ընդհանուր շրջագիծերէն դուրս, լուսանկարներուն մէջ կ'երեւին նաեւ աւելի փոքր գոյացումներ՝ աստղակոյտեր, մութ միգամածութիւններ, լուսաւոր միգամածութիւններ :

Երկար տարիներէ ի վեր կը փափաքէինք գիտնալ թէ կառուցուածքի ի՞նչ առանձնայատկութիւններ ունին անոնք, թէ ինչ տեղ կը գրաւէ մեր ծիր Կաթինը այլ ծիր Կաթիններու կողքին : Այդ ուղղութեամբ ձեռք առնուած քայլերը երեւան հանեցին նոր տեսակի աստղային սիստեմներ, մեր ծիր Կաթինի շրջանակին մէջ ու անոնց անունը դրինք աստղասփիւռներ :

Շատոնց յայտնի է, որ ծիր Կաթինի մէջ, բացի միայնակ աստղերէն կան նաեւ հաւաքական անդամներ, աստղերու ֆիզիքական խումբեր: Անոնք կ'երեւին կրկնակի, եռակի եւ բազմակի աստղերու ձեւով: Վերջիններուն շարքին կը պատկանին աստղակոյտերը, որոնցմէ շատերը կազմուած են մէկ քանի տասնեակ, երբեմն հարիւրաւոր ու հազարաւոր աստղերէ : Երբեմն կան նաեւ աւելի հարուստ կուտակումներ » :

ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) — «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի ունեցաւ ամսոյս 4ին Շաբաթ իրիկուն, Րիւ տիւ Նուաժի սրահին մէջ, ներկայութեամբ խուռն եւ հաւատաւոր բազմութեան, որ եկած էր լսելու Դաշնակցութեան խօսքը եւ յարգելու յիշատակը այն անթիւ յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, ինկած՝ ազատութեան նուիրական եւ վսեմ գաղափարին համար :

Հանդէսին նախագահը ընկեր Տ. Զէքեան, տօնակատարութիւնը բացուած յայտարարեց Նոր Սերնդականներու կողմէ երգուած «Մշակ բանուոր» քայլերգով, յետոյ պատշաճ խօսքերով պանծացուց Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալը եւ անցաւ գեղարուեստական բաժինին :

Արտասանեցին Օր. Շաքէ Ղազարեան, ընկեր Գ. Կանանեան, մեներգեց Օր. Լուսիկ Հարէլեան, ջութակով նուագեց ընկեր Յովհաննէս Պէրպէրեան, բոլորն ալ շատ յաջող եւ արժանացան ծափերու : Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ ընկեր Մ. Զափարեան, գեղեցիկ ուղերձով մը մասնակցութիւնը բերաւ այս տօնակատարութեան, գրուատեց իրենց նախնիքներու զոհաբերութիւնն ու նուիրումը, եւ յանուն Նոր Սերունդի, ուխտեց հաւատարիմ մնալ անոնց սուրբ գաղափարին, ջանալով ըլլալ արժանաւոր եւ ճշմարիտ հետեւորդները :

Օրուան բանախօսն էր, ծանօթ հրապարակագիր ընկեր Հրանդ - Սամուէլ, որ կէս ժամէն աւելի տեւող իր փաստացի խօսքերով պատմականը ըրաւ Դաշնակցութեան կազմութեան եւ 71 տարիներու ազգանուէր գործունէութեան, Հայդուկային կռիւներէն մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը, թէ ինչպէս, որպէս պետական ազդ, փառաւոր, եւ սակայն քիչ ժամանակ մը ապրեցանք, ունենալով անկախ պետութեան մը բոլոր ստորոգելիները, եւ անդրադառնալով ներկային՝ ընկերը շարունակեց. «Դաշնակցութիւնը որպէս միակ պաշտպանը Հայկականութեան եւ Հայկ. Դատին, ամէն առիթ չի կորսնցներ յիշեցնելու թէ, մենք ալ ազատ ապրելու արժանի ժողովուրդ մըն ենք», ձաղկեց բոլոր նահանջողական զգացումները, յիշեցուց թէ Հայաստանի մէջ անգամ զգալի փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան, «Սասունցի Դաւիթ» կը կարդան եւ անոր արձանը կը կանգնեն, եւ եզրակացուց — «Դաշնակցութիւնը դէմ եղած է բոլոր տեսակի բռնապետներուն, երկար ժամանակ անհաշտ պայքար մղած ենք անոնց դէմ, եւ այսօր կը տեսնենք թէ ինչպէս մեծ հանճարեղին եւ արեւին արեւը խաւարեցաւ ու անոր դիակը կարմիր Հրապարակի դամբարանէն դուրս արտաքսուեցաւ եւ աւելին, յուշարձան մըն ալ պիտի կանգնեն անոր անթիւ զոհերուն համար: Վըստահ եմ թէ քիչ ժամանակէն հայ ազատատենչ ժողովուրդն ալ պիտի փշրէ նաեւ այդ չարագործին բարձրագիր արձանը, որ որպէս անարգանք եւ անէծք ցցուած է Երեւանի մէջ, եւ մենք ալ նորագատ ժողովուրդներու կարգին, պիտի կոթողենք մեր պաշտելի եռագոյնը Միացեալ Ազգերու դրօշակներու կողքին » : Բուռն ծափեր :

Բանախօսութենէն վերջ, տասը վայրկեան դադարի ընթացքին, մեծածաւալ «դրօշակ»ներու հաւաքածոյ մը վիճակահանութեան դրուեցաւ, շահեցաւ Տիկին Մակչեան :

Գեղարուեստական բաժնին առանցքը պիտի կազմէին անշուշտ Աֆրիկեան եւ Փօղոսեան արուեստագէտները, սակայն կ'ենթադրենք թէ շոզեկառքը փախցնելով Պ. Փօղոսեան չէր կրցած գալ, որով Պ. Աֆրիկեան թէ երգեց եւ թէ նուագեց, անգամ մը եւս յայտնաբերելով իր անժխտելի տաղանդը եւ գոհացնելով բոլորը, հակառակ անոր որ «իր ընկեր»ը բացակայ էր : Նախագահին փակման խօսքով կը վերջանար հանդէսին պաշտօնական մասը, շարունակուելու համար խնջոյքով մը, յարակից սրահին մէջ : Հոս են մեծ ու պզտիկ մանաւանդ Նոր Սերնդականները, որոնք բացառիկ խանդավառութիւն մը ցոյց տուին, երգելով, արտասանելով եւ զուարթ ասացուածքներով: Առատ էր նաեւ ուտելիքը եւ խըմիչքները եւ այսպէս մտերմիկ սեղաննե-րու շուրջ, ժամանակը աննշմարաբար սահէր անցեր էր, երբ ղոնապանը յիշեցուց թէ ժամը առաւօտեան երկուքն է արդէն, ու մենք ակամայ բաժնուեցանք իրարմէ, անգամ մը եւս Դաշնակցական գաղափարաբանութեամբ եւ եղբայրական զգացումներով իրարու հետ շաղկապուած : Այս առթիւ Լիոնի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մ. Կէնճեանէ տասը Ն. Ֆ. ողբացեալ ընկեր Կարօ Կէնճեանի յիշատակին համար: Տիկին Մակչեանէ եւ ընկեր Մելիք Գէորգեանէ տասնական Ն. Ֆ. :

ՊԱՐՏԻԶԱՆՑԻ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Ծանօթ անուն մը արուեստի միջազգային աշխարհին մէջ: Ծանօթ տաղանդ մը հայկական արտասահմանին մէջ: Եւ վերջապէս այլեւս ծանօթ դէմք մը Փարիզահայութեան :

Ծնած Վենետիկ, Արտաշուշցի ծնողքէ, Շուշանիկ Միլտոնեան, ինչպէս իր քոյրերը, բացառիկ շնորհք ցոյց տուած է երաժշտութեան հանդէպ: Հարկ կա՞յ վերյիշել թէ փնտռուած սոլիսթն է Վենետիկի դժուարահաճ Ֆենիչէին, կամ անգամ մը եւս ըսել թէ հազիւ քսանամեայ, 1959ին միջազգային առաջին մրցանակին արժանացաւ Թէլ Ավիվի մէջ, ուր տեղի կ'ունենար տաւիղի միջազգային առաջին մրցումը :

Անցեալ իրիկուն, Շուշանիկ Միլտոնեան նուագեց Ռաւէլի էնթրոտիւքսիոն եւ Ալլեկռօն եւ ժամանակակից իտալացի երաժիշտ՝ Փիծեթթիի «Տաւիղի եւ նուագախումբի քոնչերթօն »: Տաւիղին նուրբ բանաստեղծութեան, Շուշանիկ Միլտոնեան աւելցուցած էր իր արուեստագիտուհիի հոգին եւ հասկցողութիւնը : Իր տաղանդով աւելի համարձակ քան իր անձով, Շուշանիկ Միլտոնեան յայտնաբերեց նուրբ ճաշակ մը որ գնահատուեցաւ Սալ Կավոյի բոլոր ներկաներուն կողմէ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Յ. Դ. Իշխան խումբի հրաւէրով, ընկեր Յովհաննէս Տէր - Յովհաննէսեան (Ամերիկայէն) շահեկան դասախօսութիւն մը տուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարոյական եւ ֆիզիքական կառոյցի մասին: Ընկեր Յովհաննէսեան սրտապնդիչ տեղեկութիւններ տուած է հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներու դաշնակցական կազմերու մասին: Իր ներկայութեան 17 նորագիրներ Հ. Յ. Դ. շարքերը մտած են եւ երդման արարողութիւնը կատարուած է ընկերոջ կնքահայրութեամբ :

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ Նոյեմբեր հինգին պատարագած եւ քարոզած է նորընտիր պատրիարքը՝ Շընորհք Եպիսկոպոս : Արարողութեան ներկայ եղած են Պոլսոյ Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւորը՝ Գերապայծառ Քիրէճեան եւ վիէննական Մխիթարեան հայրեր :

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Դպրաց Դասուն 258րդ եւ Սահակեան երգչախումբի 23րդ տարեդարձը տօնուած են կրօնական եւ աշխարհական արարողութիւններով :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պարապ քսակը մարդը իմաստուն կը դարձնէ, բայց շատ ուշ :

ԴԱՆԻԱԿԱՆ

×

Աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան այնքան վըտանգաւոր է, որքան անմիտ բարեկամ ունենալը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

×

Աւելի դիւրին է անհանոյ դէպքերու հանդուրժել, քան թէ զանոնք յաղթահարել :

ՍԷՆ - ԹՈՄԱ Տ'ԱՔԷՆ

×

Միակ բանը որ կ'արժէ՝ սէրը :

ՓԱՊԼՕ ՓԻՔԱՍՕ

(Իր 80ամեակին առթիւ)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ժրաջան եւ անձնուէր ընկերուհի Այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ եւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան: Նոյնպէս իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր սիրելի ընկերուհիին ամուսնոյն Պ. Արշակ Պագըրճեանի մահուան առթիւ եւ 50 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Պէլֆոնթէնի կայանին:

Անկէնի մասնաճիւղը երկու հազար ֆր. կը նուիրէ ողբացեալ ընկերու Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ Մշակոյթի Տան յատկացուելու համար:

×

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Շարլ Տիրան Թէքէեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն Պ. Արամ Թէքէեանի կսկըծալի մահուան առթիւ:

ԿՈՉ ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շաւիլի հայ գաղութը միշտ առաջին գծի վրայ գտնուած է ամէն անգամ որ կոչ եղած է իր ազգասիրական զգացումներուն, ու բնաւ չէ սակարկած իր սրտաբուխ նուէրը, երբ իրեն դիմուած է բարենպատակ ձեռնարկի մը առթիւ:

Այս անգամ կարգ մը ազգայիններ ի մի հաւաքուելով, որոշեցինք հանգանակութեան մը ձեռնարկել, ի նպաստ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Թէկիրեան սրահին Կեդր. Ջերմութեան հաստատման աշխատանքներուն մեր գաղութին մասնակցութիւնը ապահովելու եւ առ այդ կազմեցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը հետեւեալ ազգայիններէ.— Տիկիններ՝ Սարաֆեան Անոյշ, Շմաւոնեան, Կիւլեան, Պ. Պ. Նշան Հայթայեան, Սիրուն Պարոնեան, Գրիգոր Փափազեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Ս. Մկրտիչեան, Կղեմէս Օհանեան, Լ. Պետիկեան:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք Շաւիլի Հայութեան որպէսզի երբ իրենց դիմում կատարուի յանձնախումբիս կողմէ, առատաձեռնութեամբ ընդառաջ երթան այս հանգանակութեան հերոս Ս. Թէկիրեանի յիշատակին նուիրուած սրահին իրենց մասնակցութիւնը արժանավայել կերպով բերած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Շաւիլի Հանգ. Յանձնախումբ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանի ընդարձակման ի նպաստ կը նուիրեն.—

Պ. Պ. Տօղրամաճեան եւ Պօյաճեան 50-ական Ն. Ֆ., Տիկին Ծիւհէրեան եւ Պ. Խմէրեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Օ. Օհանեան, Պ. Պ. Հանըմեան, Սիրաքեան, Գարագաշեան եւ Մալեան քսանական Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աժտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Մարգարեան, Պ. Եազըճեան, Տէր եւ Տիկին Ալթունեան, Պ. Ալթունեան եւ Մարսէլ հաստատութիւն տասնական Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARJS (9e)

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահը:

Կը նախագահէ Պ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն):

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Ցոլինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբ. Արամ Թէքէեանի յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղ 50 Ն. Ֆ., Վ. Սահաթճեան քսան (30 ալ Բարեգործականի նոր սրահին), Տէր եւ Տիկին Ռ. Պահատուրեան քսան, Ռ. Տէր Խաչատուրեան տասը, Ե. Արմէն տասը: Բարեգործականի նոր սրահին՝ Ա. Ջրբաշեան 50, Վ. Պանտիկեան 30: Բարեգործականի Տիկն. Միութեան՝ Օ. Թադէոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Գ. Ստեփանեան 20: Մարսէյլի Աղքատախնամին՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւն 50, Յ. Փափազեան 20: (Աւանդ. գումարները ստանալ եկեղեցիէն):

× Նամակ ունին Ալպեռ Պէյօղլուեան, Արշակ Վարդեան - Արթինեան:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին հանգստեան ձայնաւոր պատարագ Փերրոնիա Հիւսնեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել:

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անթիլիի Հայ ծերանոցին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ:

Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաղէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գրողներու Միութեան անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. անդամական ժողովի այս Կիրակի, ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Օրակարգ.— Վարչութեան հրաժարման հարց եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.—Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Բուֆէօզ մը պոնիթրի - թրիֆոյի համար:

ԴԻՄԵԼ.—

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **12, Bd. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղար ուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal: 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian*, Le Caire 100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova*, Paris. 120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian*, Paris, 1961. 25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan*, Paris. 6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian*, Paris. 10 NF.

ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ, 20Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ 40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Պայեան, Վենետիկ, 40 Ն. Ֆ.
ԱՌՋԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ 9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գարամաճեան, Պէյրութ, 40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Զաղմաղճեան, Պէյրութ 40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի, 1918–1958, Պէյրութ 22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ 12 Ն. Ֆ.
ՋՐՈՑՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3·50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Պ. Սնապեան, Պէյրութ 4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՁՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

SAMEDI 18 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9257 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5058

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու բաներ, որոնք իրարու խոտոր կը համեմատին :

Թուրքը ո՛ւր, ժողովրդավարութիւնը ո՛ւր :

Մենք չենք ըսողը : Թուրքերը իրենք է, որ կ'ըսեն ... սրտցաւօրէն :

Մասնաւորաբար Հոկտեմբեր 15ի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ի վեր լեզուները բացուած են եւ ինքնաքննադատութեան բազմաթիւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերուն մէջ :

Չէթին Ալթան կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ. «Մի՞թէ ժողովրդավարութիւն կայ Թուրքիոյ մէջ» :

Ու կը բացատրէ թէ «ժողովրդավարութիւն»ը պարզապէս չահագործման գործիք մըն է «փոլիթիկոսներու» ձեռքը՝ պէտք ժողովուրդը լոլոզելու եւ անոր քուէն որսալու համար :

Յօդուածագիրը, որ քիչ մը դէպի ձախ կը թաչէ, գիտել կուտայ, որ Թուրքիոյ մէջ ազգային եկամուտին մօտաւորապէս կէսը կը մտնէ բնակչութեան հարիւրին երկուքին գրպանը : Այսինքն, կ'ըսէ, ժողովրդավարութիւն կը նշանակէ «թալանի վարչաձեւ» :

«Փոլիթիկոս»ը չուզեր եղեր որ իշխանութեան գլուխ գան զինուորականները : Այդ ասպարէզը իրեն կը վերապահէ : Երբ սուինը տեսնէ, ազգային կամքի, իրաւունքի, օրէնքի եւ ազատութեան մասին կը ճառէ : Սակայն ժողովրդավարութիւնը կը մոռնայ, երբ խնդիրը վերաբերի գործաւորի իրաւունքին, բանուորներու միութեան, անհատի չահագործումին դէմ պայքարելու, պետութեան հաշւոյն աշխատելու անհրաժեշտութեան :

Թուրքիոյ մէջ ընտանեկան պարագաներով հինգ միլիոն գործաւոր կայ բայց խորհրդարանին մէջ վեց երեսփոխան անգամ չունին, մինչ 50 – 100 «աղա»ներ նոյնքան ներկայացուցիչ ունին, կ'ըսէ : Ու հարց կուտայ. «ասոր ո՞ւրտեղը ժողովրդավարութիւն է» :

Հակառակ Ջանքայայի «կլոր սեղան»ին շուրջ տրուած որոշումներուն, թերթերը չեն քաշուիր քննադատելէ 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութիւնն ու զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլի հաստատած վարչաձեւը :

Թանինի մէջ Իլհան Սելճուք կը գրէ թէ «յեղափոխութիւն կը նշանակէ մէկ հարուածով փոխել մըլռտած հաստատութիւնները : Մայիս 27 յեղափոխութի՞ւն մըն է» : Անշուշտ ոչ, ըստ իրեն :

Մէկուկէս տարուան գործունէութեան հաշուեկշի՞ռը : «Մայիս 27 երեք հոգի կախեց. բանտ մը լեցնելու չափ փոլիթիկոս դատապարտեց, 147 հոգի վտարեց համալսարանէն, 14 հոգի արտասահման աքսորեց, բայց միակ հաստատութիւն մը ձախեց» :

Կը մոռնայ որ 5000 սպաներ պաշտօնանկ ըրաւ, բանակի կասկածելի տարրերը հեռացնելու եւ Ազգ. Միասնականութեան դիրքը ամրապնդելու համար : Մշակեց նոր սահմանադրութիւն մը, որուն հանդէպ բացասական դիրք բռնեց քուէարկողներու գրեթէ կէսը :

Իսկ խորհրդարանական ընտրութիւններու ստեղծեցին անել կացութիւն մը :

Թերթեր կան որ նոր ընտրութիւններ կը պահանջեն : Ուրիշներ կը կարծեն, որ նոր յեղափոխութիւն մը անհրաժեշտ է՝ անելէն դուրս գալու համար :

Մինչ այդ, մէկ ամիսէ ի վեր կարելի չէր եղած դեռ կառավարութիւն կազմել : Զինուորական կոմիտէն առիթէն կ'օգտուի՝ յաւերժացնելու համար իր իշխանութիւնը :

Ո՞ւր մնաց ժողովրդավարութիւնը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ԾՈՄ ՉԻ ՊԱՀԵՐ Կ'ԸՍԷ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ

Մինչ ոմանց համար 18 օր է Պեն Պելլա չուտեր, երեսփոխան մը որ «Հանրապետութեան Միասնականութեան» (Իւնիթէ տը լա Ռեփիւպլիք), կը պատկանի Պ. Քաթալա յայտնեց թէ Պեն Պելլա ծոմ չի պահեր եւ 18 օր է իր փաստաբաններու միջոցաւ կենսանիւթ պարունակող հաբեր կը կլլէ, չաքար պահած է զոր կ'ուտէ երբ որ ուզէ եւ այդ առթիւ հարց տուած է Արդարութեան նախարարին թէ չէ՞ր մտածեր արգիլել Պեն Պելլայի այցելութիւնները :

Գալով Պեն Պելլային, յայտարարութիւն մը ըրաւ, զեկոյցի ձեւով զոր իր փաստաբանը մամուլին հաղորդեց : Հոն ճշդուած է որ իր եւ իր ընկերներուն ազատ արձակումը նախապայման մը չէ բանակցութեան եւ կը հերքէ այն լուրը ըստ որուն տարակարծութիւններ կան իր եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ :

Կը թուի թէ այս «ճշդումին» պատճառը շատ պարզ է : Թունուզի ալժերական շըրջանակները չեն ծածկած որ շատ գոհ չեն Պեն Պելլայի եւ ընկերներուն այս «գործադուլէն» որ, իրականին մէջ, արգելք մըն է բանակցութեանց վերաբացումին : Պեն Պելլայի զօրավիգ կը կանգնին Մարոք եւ Մարոքի «ազատական» Ֆրանսացիները որոնք ցոյց մը ըրին Ռապաթի ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, Պեն Պելլայի ազատ արձակումը պահանջելով : Պեն Պելլա կը ճշդէ նաեւ թէ իր ազատ արձակումը վերջ պիտի դնէ միջազգային վէճի մը որ դէմ առ դէմ դրած է Ֆրանսա եւ Մարոք :

Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական կը նկատուի նաեւ որ Պեն Պելլա կամ Մարոքի «վերադարձուի» եթէ աշարեկումները վերջ գտնեն կամ բանակցութեանց վայրին մերձաւոր տեղ մը փոխադրուի որպէսզի կարենայ հետեւիլ խօսակցութեանց :

Ուրբաթ առտու Ատլանտեան Ուխտի խորհրդարանականներու ժողովը զեկոյց մը հրատարակեց որ կը յայտնէ թէ անցեալ Մարտին Մոսկուայի մէջ համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Խորհ. Միութեան եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ եօթը կէտերէ բաղկացած, որով կը նախատեսուի անկախ Ալժերիոյ «համայնացումը» :

Այդ կէտերուն մէկուն ալ համաձայն Ալժերիա ոչ գործակցութեան կամ այլ ոչ մէկ համաձայնութիւն կրնայ ստորագրել Ֆրանսայի հետ եւ Ֆրանսա զինուորական ոչ մէկ կայան կրնայ ունենալ : Ուրբաթ առտու ոչ մէկ ուրիշ մանրամասնութիւն կը տրուէր այս մասին :

X Միթիճալիթէի մէջ «Վէնսէնի կոմիտէն» (Ֆրանսական Ալժերիա) հանրաժողով մը կազմակերպած էր ուր բուռն ճառեր խօսուեցան եւ ծափահարուեցան Շալի, Սալանի եւ Զիլլէրի անունները :

Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է ինչ որ մեծ յոյսեր տուած է Ժորժ Պիտոյի : Տիտ, Լըփէն, Քուսահ, Տելպէք, Լաֆէ խօսած են որոնցմէ վերջ բուռն ծափահարութեանց մէջ բեմ բարձրացած է Պիտօ որ յիշած է թէ Պեն Պելլա կը յարգէր ընկերվարական նախարարը (Լաքոսթ) որ զինքը ձերբակալած էր բայց չի յարգեր զինքը : Յայտնի չէ արդէն ըսած է Պիտօ թէ բանտարկեա՞լ է թէ գլեկատէր : Բարեփոխելով Էւֆրէսի այն խօսքը ըստ որուն պէտք է ԷՖ ԷԼ ԷՆը Ալժէ տեղաւորել եթէ ոչ Օ.Ա.Սը Փարիզ պիտի տեղաւորուի : Պիտօ ճշդած է թէ եթէ ԷՖ ԷԼ ԷՆը Ալժէ հաստատուի, Փարիզ յեղափոխութիւն կը ծագի :

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 9 Նոյեմբեր 1961

«Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի բարձր կարգադրութեամբ, ի պատասխան Կոստանդնուպոլսոյ Յունաց Տիեզերական Պատրիարք Նորին Սրբութիւն Տ. Աթենակորասի սիրալիր հրաւէրին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Հայրապետ. Պատուիրակ եւ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի առաջնորդ գերապատիւ Տ. Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեանը, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Վեհափառ Հայրապետի անունով մասնակցեցաւ որպէս դիտող հիւր Օրթոտոքս եկեղեցիներու Հռոդոս կղզիին մէջ տեղի ունեցած համագումարին, Սեպտեմբեր 24էն մինչեւ Հոկտեմբեր 1 :

«Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանը, Վեհափառ Հայրապետին անունով, Սեպտեմբեր 24ին Կիրակի օր, ողջունելով Օրթոտոքս եկեղեցիներու համագումարի բացումը յաջողութիւն մաղթած է ժողովի աշխատանքներուն :

«Հոկտեմբեր 2ին Գերաշնորհ Տ. Սերովբէ Սրբազանը այցելած է Աթէնք տանելով իր հետ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Օրհնութիւնները ու ողջոյնները Յունահայ ողջ համայնքին եւ ազգային եկեղեցական իշխանութեանց» :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱՑԻ 13 օդաչուներ վայրագօրէն սպաննուած են . Քինտու, Քոնկոյի զինուորներու կողմէ ձերբակալուելէ ետք : Սպաննուելէ առաջ, ամբոխին առջեւ, չարչարուած են, ապա Քոնկօ նետուած : ՄԱԿի բանբերը վրդովումի զեկոյց մը հրատարակած է եւ պատիժ կը պահանջէ :

ՔԵՆԸՏԻ Սիթըլ համալսարանին մէջ յայտարարած է թէ եթէ հարկ ըլլայ զէնքով պիտի պաշտպանեն ազատութիւնը :

ԲԵՐԻԱՅԻ սպանութեան մասին նոր յայտնութիւններ եղած են, Խրուշչեւի իսկ կողմէ ըստ կարգ մը Արագրողներու : Լուրին աղբիւրն է՝ Վարշաւա, ուրկէ Տէյլի Էքսփրէսի թղթակիցը կը հեռաձայնէ թէ Լեհաստանի խորհրդային դիւանագէտներէն առած է իր տեղեկութիւնները : Ըստ ասոնց Խրուշչեւ պատմած է ԻԲ. համագումարի մէկ քօքթէյլի ընթացքին թէ Լավրէնտի Բերիայի մարդիկը շատ մօտէն կը հսկէին խորհրդային ղեկավարները Սթալինի մահէն ետք եւ ասոնք Մոսքալէնքոյի յանձնեցին Բերիան մաքրելու պաշտօնը : Զինուորական հարցերով զբաղելու պատրուակով, դումարուած նիստի մը առեն, Մալենկով գաղտնի զանգակիկ մը օգտագործելով լուր տուած է քովի սենեակը սպասող մարեշալ Ժուքովի եւ Մալենովսքիի եւ Մոսքալենքօ ներս մտած եւ միթրայէօզի գնդակներու տարափի մը տակ գետին փռած է Բերիան : Բերիա փորձած է ատրճանակ առնել, բայց Խրուշչեւ թեւէն բռնած է : 1953էն ի վեր Բերիայի մահուան պարագաները գլխաւոր գաղտնիքներէն մէկը մնացած է խորհրդային պատմութեան :

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ժողովրդավար կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ միջազգային յանձնախումբ մը ղրկուի Իրաքեան Քիւրտիստան քննութիւն մը կատարելու համար : Ըստ քրտական աղբիւրներու 270 գիւղեր քանդուած են իրաքեան բանակին կողմէ :

ՎԻԷՆՆԱ հասած չեն Թերթերու համաձայն Օլմուքի Արքեպիսկոպոսը՝ Գեբասպայծառ Մաթոչա վախճանած է : Բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը տրուի մահուան թուականին կամ պարագաներուն մասին :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ խօսակցութիւններ սկըսան Նասրի, Թիթոյի եւ Նեհրուի միջեւ : Ասոնց առաջին հանդիպումն է : Թիթօ Գահիրէ հասաւ Ուրբաթ օր եւ դիմաւորուեցաւ Նասրի կողմէ :

ԼԻՎՈՐՆՈՅԻ համայնավարները կը մերժեն «ապասթալինացուիլ» եւ չեն ձգեր որ իրենց ակումբին անունը՝ Ժոզէֆ Սթալին ջնջուի :

ԷՌ – ԱԼԺԵՐԻԻ օդաչու մը սպաննուեցաւ առջի օր : Մերժած էր ՕԱՍի թղթակցութիւնը փոխադրել :

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Շենօ հեռատեսիլին առջեւ պարզեց բանտարկեալներու քաղաքական վարչակարգի պայմանները :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ֆրանսական դեսպանատունը ափրիկեցի ուսանողներու խումբի մը կողմէ թալանի տրուեցաւ առջի օր : Դեսպանը կը պահանջէ որ Խորհ. Միութիւնը ստանձնէ նորոգութեան ծախքերը :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր պատուիրակ մը ղրկեց Վիէննա Մոլոթովը փոխարինելու համար Հիւլէական Ուժի Միջազգային Գործակալութեան մէջ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր յուշագիր մը ղրկած է Ֆինլանտիոյ, ճնշում բանեցնելով եւ պահանջելով որ Ֆինլանտա շուտանայ իր պատասխանը տալու : Յարդ առաջին ծանուցագրին ալ պատասխան տրուած չէր :

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին հինգ հոգի մեռած են եւ 15 ուրիշներ վիրաւորուած : Ծայրայեղ ձախ տարրեր բախումներ ունեցած էին ոստիկաններուն հետ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ

ՋԱՐՈԲԵԱՆ ՄԱԼԵՆԿՈՎԻ ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆԷ

Հայաստանի Կոմունիստը կը գրէ թէ 1937ին, քանի մը ամսուան ընթացքին Մալենկով 3500 ծանօթ դէմքեր ձերբակալել տուած է, որոնց մեծ մասը հրացանազարկ եղած են առանց դատավարութեան :

Այս յայտնութիւնները եղած են երեքշաբթի օր, Երեւանի մէջ կուսակցական ժողովի մը ընթացքին ուր այս մասին խօսած են Բարդամեանց, ապահովութեան սպասարկութեանց պետ եւ Զարոբեան Է. Կոմիտէի Ա. քարտուղար :

1937ին, Մալենկով հրահանգ ստացած է որ մաքրէ կուսակցական մեքենան : Նախքան այդ, Բերիա, խորհրդային գաղտնի սպասարկութեան պետը անձամբ գրաւած է Հայաստանի կուսակցութեան Ա. քարտուղարին սպանութեամբ (տես Յառաջ, Նոյեմբեր 15) : Մաքրագործումները սկսած էին եւ ըստ Բարդամեանցի յայտարարութեան մէկ ամսուան մէջ Մալենկով հազար հոգիէն աւելի ձերբակալած է : Անձամբ հարցաքննած է բազմաթիւ անձեր : Եւ ընկերվարական օրէնսդրութեան բազմաթիւ բռնաբարումներ եղած են :

Այս լուրը հեռագրական ձեւով տրուած է Ռօյթէր գործակալութեան կողմէ : Յայտնի է թէ տակաւին շատ «յայտնութիւններ» պիտի ըլլան :

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈԼՏԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

—o—

Դարերու ընթացքին Մոլտավիա այցելած են բազմաթիւ ճամբորդներ, որոնք առեւտրական, քաղաքական, կրօնական կամ այլ պատճառներով անցած են այս իշխանապետութեան սահմաններէն: Ուղեւորներուն ձգած ճամբորդական նօթերը, այսօր, բնականաբար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն, որովհետեւ անոնք ցոյց կուտան երկրին քաղաքական, տնտեսական, մշակութային կեանքը՝ դիտուած ականատեսի աչքով: Այնուամենայնիւ միշտ չէ, որ ստոյգ տեղեկութիւններ կը ստանանք այսճամբով: Երբեմն ալ այդ նօթերը չեն ծանրանար կարեւոր դէպքերու վրայ, այլ մակերեսային են եւ հետեւաբար պատմութեան համար մեծ նշանակութիւն չունին:

ԺԷ. դարու կիսուն Մոլտավիա այցելած է Մարքոս Պանտինուս անունով կաթողիկէ արքեպիսկոպոս մը, որուն նպատակն էր քննել եւ կարգ տալ շրջանի կաթոլիկէ եկեղեցիներուն:

Պանտինուս իր ուղեւորութեան ձեռնարկեց 1646ին եւ, շրջագայեցաւ այն քաղաքները ու շրջանները, ուր կաթոլիկներ կ'ապրէին: Այս քաղաքներուն մէջ ան գտաւ նաեւ Հայեր, որոնց մասին կուտայ տեղեկութիւններ: Այս տեղեկութիւնները երբեմն բաւական արժէքաւոր են:Ստորեւ պիտի ջանանք ներկայացնել Մոլտավիոյ քաղաքներուն մէջ ապրած Հայերու մասին տրուած տեղեկութիւնները: Այս առթիւ պէտք է ընդգծել նաեւ, որ Պանտինուս չէ անցած Մոլտավիոյ բոլոր քաղաքներէն, այլ միայն այն տեղերէն, ուր կաթողիկէներ կ'ապրէին, հետեւաբար բացի անոր նշանակածներէն, գոյութիւն ունէին ուրիշ քաղաքներ եւս, ուր, բնականաբար Հայեր կը գտնուէին:

ՎԱՍԼՈՒՅ.— Պանտինուսի տեղեկութիւններուն համաձայն, այս քաղաքին մէջ կը գտնուէին երեք հարիւր տուն Ռումանացիներ եւ հարիւր տուն Հայեր: Այս տեղեկութիւնէն կը պարզուի, որ Հայերու թիւը աճած էր, որովհետեւ 1608ին Սիմէոն Լեհացի ժամանակիրը անցնելով Վասլույէն՝ գտած էր միայն քսան տուն Հայեր, փայտաշէն եկեղեցիով եւ քահանայով մը:

Վասլույ այն հօթը քաղաքներէն մէկն էր, որոնց մէջ Ալեքսանդր Բարի իշխանը, 1418ին, բնակեցուց երեք հազար ընտանիք գաղթական Հայեր, որպէսզի անոնք իրենց նպաստը բերեն առեւտուրի զարգացման եւ Մոլտովիոյ տնտեսական կեանքի բարձրացումին մէջ:

ՊԸՐԼԱՏ.— Պըրլատի մէջ Պանտինուս կը գտնէ Ռումանացիներ, Հայեր եւ Հունգարացիներ: Քաղաքին բնակչութիւնը հինգ հազար է, իսկ տուներուն թիւը վեց հարիւր: Բնակչութեան մեծ մասը առեւտուրով կը զբաղի:

Պէտք է ենթադրել թէ հոս գոյութիւն ունէր բաւական լաւ կազմակերպուած հայ գաղութ մը, որովհետեւ Ն. Եորկա ռումանացի ժողովուրդին պատմութեան մէջ կը յիշատակէ Քարափոթոն անունով հայ քաղաքապետ մը ԺԵ. դարու ընթացքին, (այս անունը թերեւս Կարապետ անձնանունի աղաւաղուած ձեւն է): Եթէ Հայ մը քաղաքապետ անուանուած էր, կը նշանակէ թէ Հայերը կարեւոր դեր մը ունէին եւ շահած էին ժողովուրդին վստահութիւնը այս քաղաքին մէջ:

ԿԱԼԱՑ.— Այստեղի բնակչութիւնը, կ'ըսէ Պանտինուս, բաղկացած է Ռումանացիներէ, Հայերէ եւ Յոյներէ:

Ալեքսանդր Բարի իշխանը այստեղ հաստատած էր մաս մը այն երեք հազար Հայ ընտանիքներէն, որոնք Մոլտավիա եկան ԺԴ. դարու սկիզբները, նկատի առնելով քաղաքին դիրքը Դանուբի վրայ եւ անոր զարգացման հեռանկարները երկրին տնտեսական վերելքին համար: Պանտինուս Կալացի մէջ կը յիշէ նաեւ հայ եպիսկոպոս մը, ինչ որ թիւրիմացութիւն կը նկատենք, քանի որ Մոլտավիոյ Հայոց եպիսկոպոսը կը բնակէր իշխանապետութեան մայրաքաղաքին մէջ:

ՌՈՄԱՆ.— Այս քաղաքին բնակչութիւնը կազմուած է Ռումանացիներէ եւ Հայերէ, կը գրէ Պանտինուս: Հայերը հարուստ են եւ բոլորն ալ առեւտուրով կը զբաղին:

Ռոման քաղաքը հիմնած էր Մոլտավիոյ նոյնանուն իշխանը՝ Ռոման Ա. 1391 – 1394: Քաղաքը հիմնուած է մանաւանդ Հայերու կողմէ, որովհետեւ կը գտնուէր «Մոլտավական» կոչուած առեւտրական ճամբուն վրայ, որ Մոլտավիոյ միջոցաւ Լեհաստան եւ Կեդր. Եւրոպա կը կապէր Դանուբի հարաւին, Սեւ Ծովի աւազանին եւ Կ. Պոլսոյ հետ: Ռոմանի մէջ 1551ին կար հայկական եկեղեցի մը, իսկ 1609ին քարաշէն եկեղեցի մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Հայերը բաւական մեծ թիւ մը կը կազմէին այս քաղաքին մէջ:

ՍՈՒՉԱՎԱ.— Սուչավայի մասին Պանտինուս կ'ըսէ. թէ քաղաքը քսան հազար ռումանացի եւ երեք հազար հայ բնակիչ ունի: Հայերը ունին այստեղ չորս եկեղեցի: Հայոց եպիսկոպոսը կ'ապրի գեղեցիկ վանքի մը մէջ, որ քաղաքէն դուրս կը գտնուի:

Սուչավայի մէջ ԺԴ. դարէն սկսեալ գոյութիւն ունեցած է բազմամարդ հայ գաղութ մը: Ստոյգ է թէ այստեղ Հայերը վայելած են քաղաքային ինքնավարութիւն մը: Համայնքին գլուխը կը գտնուէին քաղաքապետ մը՝ եւ 12 օգնականներ, որոնք կը կառավարէին Հայերուն գործերը, վկայութիւն կուտային եւ կը միջամտէին ծագած վէճերուն: Քաղաքապետը, իր օգնականները եւ համայնքը յատուկ իրաւունքներ եւ սեփական եկամուտներ ունէին: Մինչեւ ԺԷ. դարու վերջը Հայերը ունեցած են քաղաքային շատ լայն իրաւունքներ:

Պանտինուսէն մօտաւորապէս յիսուն տարի առաջ, 1608ին, Սիմէոն Լեհացի Սուչավայի մէջ կը հաշուէր երեք – չորս հարիւր տուն Հայեր, երեք քարաշէն եկեղեցիներ եւ երկու վանքեր: Այստեղ ալ կ'ենթադրենք, թէ Հայերուն թիւը չատցած էր ԺԷ. դարու առաջին կիսուն, որովհետեւ Սիմէոն Լեհացիի ներկայացուցած երեք – չորս հարիւր տուները չեն կրնար Պանտինուսի յիշած երեք հազար հոգին բովանդակել: Սակայն պէտք չէ չփոթել այդ քաղաքներուն մէջ հաստատուած եւ տուեալ քաղաքի կայուն բնակչութեան մաս կազմող Հայերը այն Հայերուն հետ, որոնք, կարաւաններ կազմած, իրենց ապրանքները կը տանէին քաղաքէ քաղաք, եւ որոնք ընդհանրապէս Լվովցի էին:

ԵԱՇ.— Քաղաքին ընդհանուր բնակչութիւնը, ըստ Պանտինուսի, 48.000 է եւ բաղկացած է Ռումանացիներէ, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն: Կան նաեւ Հունգարացիներ, Հայեր, Յոյներ, Պուլկարներ, Թուրքեր, Թաթարներ, Լեհեր, Մոսկովներ եւայլն: Քաղաքը ունի 15.000 տուն, վաթսուն եկեղեցի եւ 11 վանք:

Եաշի մէջ կար լաւ կազմակերպուած հայ գաղութ մը դեռ ԺԴ. դարէն: Ըստ կարգ մը տեղեկութեանց, հայկական առաջին եկեղեցին կառուցուեցաւ 1395–ին, ինչ որ կը հաստատէ, թէ այս թըւականին քաղաքին մէջ արդէն կային բազմաթիւ Հայեր: Մանչինելի կաթողիկէ քարոզիչը, որ Եաշ եկաւ 1580ին, տեղւոյն Հայերը հաւատափոխ ընելու համար, գտաւ բազմաթիւ հարուստ Հայեր, մինչ 1608ին Սիմէոն Լեհացի Եաշի մէջ երկու հարիւր տուն կը յիշէր: Քաղաքին կարեւորութիւնը աւելի բարձրացաւ Հայերու համար, երբ ԺԷ. դարու սկիզբը դարձաւ հայկական համայնքին եպիսկոպոսանիստ քաղաքը:

Պանտինուս կուտայ ուրիշ կարեւոր տեղեկութիւն մը եւս: 1646ին Եաշի մէջ հայկական վարժարանի մը գոյութեան մասին. «Ռումանացիներու, Ռութեններու, Յոյներու եւ Հայերու դպրոցները ընդհանրապէս համրելով քսան հատ կան այս քաղաքին մէջ»: Ճի՞շդ է արդեօք այս տեղեկութիւնը: Կը կարծենք թէ այսօրուան իմաստով դպրոցներու մասին չէ խօսքը, այլ վանական դպրոցներու մասին, որոնք կը գտնուէին վանքերու եւ եկեղեցիներու կողքին եւ ուր կը դաստիարակուէին Վանականներ եւ քահանաներ: Մոլտավիոյ մէջ գտնուած են բազմաթիւ հայկական ձեռագիրներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ, թէ մշակութային կեանք մըն ալ գոյութիւն ունեցած է Մոլտավիոյ քաղաքներու հայ բնակչութեան ծոցին մէջ:

Պանտինուսի գործը մեծ նշանակութիւն ունի միջնադարու Մոլտավիոյ պատմական անցեալին ուսումնասիրութեան մէջ: Թէեւ անոր բուն նպատակը եղած է նկարագրել Մոլտավիոյ կաթողիկէ համայնքները, սակայն ան իր գործին մէջ տեղեկութիւններ կուտայ իր այցելած վայրերուն աշխարհագրական դիրքին, տնտեսական կեանքին եւ ընդհանրապէս իշխանապետութեան կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մասին: Սոյն տըւեալները բաւական են կազմելու համար ընդհանուր պատկեր մը՝ ԺԷ. դարու կիսուն Մոլտավիոյ հայ գաղութի մասին:

Դ. ՂԺՐԻԿԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Սկիզբի՝ քանի մը շաբաթները՝ ամէն օր, օրը տասն անգամ, կ'ընդվզէի չար բախտին դէմ որ զիս ծննդավայրէս արտաքսել ընելով՝ 14 տարեկանիս բերած նետած էր այդ օտար շրջանակին մէջ:

Ամէն ինչ խորթ եւ տարօրինակ կը թըւէր ինծի: Կեանքիս մէջ մօրուք չէի տեսած եւ մէկ անգամէն մօրուքին ամէն տեսակը տեսայ... կարճ, երկար, սեւ, ճերմակ, կարմիր: Ծիծաղս կը շարժէին այդ կանացի շրջազգեստ հագած մօրուսաւոր մարդիկը որոնց խօսած հայերէնը չէի հասկնար:

Բարձրագոյն դասարանի աշակերտները բացատրեցին թէ այդ «մօրուսաւոր մարդիկը» վարդապետ կը կոչուին եւ իրենց զգեստը կապայ է եւ ոչ փէշ: Նոյն առթիւ՝ պատուիրեցին որ երբ վարդապետ մը, ուսուցիչ մը, հսկիչ մը կամ մեզմէ տարիքոտ ուեւէ մէկը դասարան մտնէ՝ պէտք է անմիջապէս ոտքի ելլել յարգանքով: Աս ի գլուշութիւն, յանձնարարեցին որ ամերիկեան սովորութիւններս մոռնամ եւ ծամօն չծամեմ՝ ու — ինչ որ ամենակարեւորն էր — որեւէ գնով չհամարձակիմ մեծերու ներկայութեան՝ ոտքերս զրասեղանին վրայ երկնցնել:

Շուրջս հաւաքուած՝ կ'ուզէին գիտնալ թէ կարմրամորթ տեսա՞ծ էի: Շիքակոյի կանկսթերներուն հանդիպա՞ծ էի: Ալ Քաբոնին անձամբ կը ճանչնայի՞: Եւ այս կարգի ուրիշ չահեկան հարցումներ:

Մայրենի լեզուս բնականաբար անգլերէն էր: Ֆրանսերէն բնաւ չէի գիտեր եւ գիտցած հայերէնս ամերիկահայ նոր սերունդին յատուկ լեզուն էր.. այսինքն՝ 85 առ հարիւր անգլերէն եւ 15 առ հարիւր հայերէն: Եւ այդ 15 առ հարիւրին մէջ կային գանազան գաւառական բացատրութիւններ, ինչպէս նաեւ թըրքերէն բառեր:

Ափ ի բերան կը զմայլէի ինծի տարեկից այդ պատանիներուն խօսած հայերէնը լսելով, եւ հիացումով՝ անոնց կը վերադրէի հանճարեղ միտք քանի որ կրնային այդքան սահուն հայերէն խօսիլ եւ գըրել: Իսկ անոնք՝ կը մարէին խնդալէն իմ հայերէնս լսելով: Դիտմամբ իրարու կը կանչէին ու շուրջս հաւաքուելով՝ ինծի հայերէն խօսիլ կուտային եւ քա՞հ... քա՛հ... քա՛հ խնդալով իրենց կողերը կը բռնէին թուլնալու աստիճան:

×

Թէեւ քիչ մը անսովոր երեւոյթ ունէի թէ լեզուով եւ թէ հագուստով, այնուհանդերձ՝ ընկերներս զիս ընդունեցան իրենց մէջ: Որպէսզի մուտքս կատարեալ ըլլար՝ կը մնար մէկ բան... յարմար ածական մը: Զանազան ածականներ տուին ինծի. «Ամերիկացին», փըչի, պուլտոկ, թոլսմալս, բայց, չեմ գիտեր ինչու, առանցմէ որեւէ մէկը չկպաւ ու, ընդհանրապէս, առանց պաշտօնական ածականի մնացի:

Հակառակ անոր որ խստիւ արգիլուած էր ածականի գործածութիւնը, բայց եւ այնպէս, ընկալեալ սովորութիւն էր որ իւրաքանչիւր աշակերտ պէտք է ածական մը ունենար: Ոմանք որոշ յատկութիւն ունէին ածական փակցնելու եւ իրենց ըստեղծագործութիւնները երկար տարիներ կը մնային իրենց ընկերներուն վրայ: Այսպէս՝ ճիւրտ, զիկոթոյ, գայլուկ, ճիթ, թուլումպաճի, ճանճ, խալխոլ, եւայլն: Մեր դասարանին մէջ՝ մէկը կար որուն աչքերը քիչ մը շիլ էին եւ անունը — շատ տրամաբանօրէն — շէշ պէշ դըր-

ուած էր: Բժշկական խնամքով եւ յատուկ ակնոց գործածելով՝ շիլութիւնը բոլորովին գնաց բայց շէշ անունը իր վրան մնաց:

Ընկերներս զիս ընդունած էին իրենց խմբակցութեան մէջ, մանաւանդ յուսալով որ վոլիպոլի մրցումներուն կրնայի օգտակար դեր մը խաղալ: Մարզական տեսակէտէ յանձնարարականներս ընդունելի էին: Կը մնար ստուգել մտային կարողութիւնս: Ասիկա շատ ժամանակ չառաւ: Երկու վարդապետներէ եւ երկու Եւրոպայի աշխարհական ուսուցիչներէ բաղկացած մարմին մը զիս քննեց եւ իսկոյն հասկցուեցաւ որ մտային կարողութիւնս համահաւասար չէր ֆիզիքականիս:

Ոչ միայն հաւասար չէր՝ այլ լեռ ու ձոր տարբերութիւն կար:

Հայերէն չգիտնալս թէեւ քիչ մը պիտի բարդացնէր իմ յառաջդիմութիւնս, բայց եւ այնպէս՝ մինչեւ քննութիւնս վըստահ էին որ իմ տարիքիս համեմատ ընդհանուր զարգացում պէտք է ունենայի:

Ես բաւական գոհ էի իմ ընդհանուր զարգացումէս բայց այս քննական մարմինը տարբեր կարծիք կազմեց: Անգլերէնս թոյլ գտան: Թուաբանութեան մէջ անհաւատալի կերպով տկար գտան զիս: Այս անախորժ յայտնութիւններէն ետք՝ քննիչ յանձնախումբը աւելորդ գտաւ ընդհանուր գիտութիւններու մասին որեւէ հարցում ընել քանի որ ասիկա պարզապէս ժամանակի կորուստ պիտի ըլլար եւ ուրիշ ոչինչ:

Ֆրանսերէն չէի գիտեր: Այսուհանդերձ՝ Ֆրանսայի ուսուցիչը խորհելով որ ֆրանսական մշակոյթին լոյսը տարածուած կ'ըլլայ մինչեւ իսկ Ամերիկայի ափերը, անգլերէն լեզուով ինձ հարցուց թէ ինչ գիտէի ֆրանսական մշակոյթի մասին: Մտքէս ըսի, — «Վերջապէս գիտցած բանս հարցուցին», եւ վրաս քիչ մը յոյս եկաւ: Ինքնավստահ, պատասխանեցի որ քանի մը տարի առաջ «Երեք Հրացանակիրները» շարժապատկերը տեսած էի որուն մէջ գլխաւոր դերը ունէր Տըկլըս Ֆէրպէնքս: Ուսուցիչը հանճարեղ... [illegible] շարժումով մը ուսերը թօթուեց, ըսելով որ վիճակս յուսահատական էր:

— Թէեւ վարդապետներն ալ համաձայն էին այս տեսակէտին՝ բայց ես յուսահատելու որեւէ պատճառ չէի տեսներ: Պարոն Գոյումեան, հսկիչը, առաջարկեց որ զիս եօթներորդ դասարանը դնեն բայց Ուսումնապետ Վարդապետը, հայր Սրապիոն, առարկեց որ տարիքի տարբերութիւն կար եւ հոգեպէս պիտի ընկճուէի երախաներուն մէջ:

Ֆրանսայի ուսուցիչները պնդեցին որ շատ շատ կարելի պիտի ըլլար զիս վեցերորդը դնել՝ եւ այն ալ պայմանով որ լրջօրէն աշխատիմ: Ուսումնապետը աւելի լաւատես էր – եւ խորքով բարի ու ընդհանուրին կարծիքին հակառակ՝ որոշեց զիս հինգերորդ դասարանը դետեղել:

Ճիշդն ըսելով՝ ատոր վրայ հանդիսաւոր խոստում մը քաշեցի եւ առաջադրեցի քիչ մը լրջութեամբ աշխատիլ ծնողքս չխայտառակելու համար, ու միանգամայն որպէսզի ամերիկահայութեան պատիւը ոտնակոխ չըլլայ իմ պատճառով:

Այս վճռական տրամադրութեամբ՝ եւ լայ դուրս եւ շրջան մը ըրի պարտէզին մէջ մտքերս ամփոփելու համար:

(3 Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Վարշաւայի մէջ կը պատմեն թէ երկու լրագրողներ կակարինին այցելութեան կ'երթան եւ միայն երախաները կը գտնեն.—

— Ո՞ւր է հայրիկը:
— Անջրպետին մէջ կը պտըտի:
— Ե՞րբ կը վերադառնայ:
— Կէս ժամէն:
— Մայրի՞կը.
— Գնաց մսավաճառին «պոչ ընելու»:
— Ե՞րբ կը վերադառնայ.
— Հինգ ժամէն կամ աւելի ուշ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՒ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍԿԻ

Ծանօթ է արդէն այն բուռն յարձակողականը որուն ձեռնարկեց Խրուշչեւ Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարին մէջ, «ապաստալինացում»ին նոր զարկ մը տալու համար :

Այս առթիւ Փարի - Փրէսի քրոնիքագիրը հետեւեալ չահեկան մանրամասնութիւնները կը պատմէ Թուխաչեւսկիի մահուան պարագաներուն վրայ :

X

Այդ համագումարին մէջ Խրուշչեւ ըդգայացնող յայտնութիւն մըն է ըրած, յենլով «արտասահմանեան մամուլի հետաքրքրական պրիւրի մը» վրայ, մահուան առընչութեամբ մառեչալ Թուխաչեւսկիի, որ «մաքրագործուած» էր Սթալինի հրամանով :

Այդ «պրիւրի» մասին Խրուշչեւ մանրամասնութիւններ չէ տուած : Թողունք որ այդ բանը դժուար պիտի ըլլար իրեն համար, վասնզի չէր կրնար խոստովանիլ թէ այդ «պրիւրը» կը պարտէր ռուս տարագրեալի մը, ներկայիս ամերիկեան քաղաքացի Վիքթոր Ալեքսանտրովի, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ հեղինակը հատորի մը՝ «Նիքիթա Խրուշչեւ», որ որեւէ ներբող չի պարունակեր խորհրդային մենատէրին անձին շուրջ :

Անցեալ տարի այս «հետաքրքրական տեղեկութիւնը» հրատարակուած էր Հռոմի «Ճիորնալէ տ'Իթալիա»ի զանազան համարներուն մէջ : Երեք հարիւրի մօտ իր էջերուն մէջ Վիքթոր Ալեքսանտրով, առաջին անգամ ըլլալով, կը մերկացնէր Թուխաչեւսկիի զաղտնիքին ծալքերը :

Այդ շրջանին, Հռոմի Խորհրդային դեսպանատան շրջանակներուն աչքէն չվրիպեցաւ այս հրատարակութիւնը : Վենետիկի փառատօնի ընթացքին, Ալեքսանդրով կը հանդիպի դեսպանատան առաջին քարտուղարին, որ քանի մը գաւաթ «վոտքա»է ետք, կը յայտարարէ .

— Ձեր գիրքը, շատ, շատ հետաքրքրական դտանք …

Ամիս մը առաջ, Խրուշչեւի փեսան՝ Աճուպէյ եւ Իլիա Էհրընպուրկ Հռոմ գտնուելով, իրենց հետ Մոսկուա կը բերեն Ալեքսանդրովի մերկացումները, որոնցմով Խրուշչեւ կը յաջողի Սթալինի դէմ իր յարձակողականին նոր զէնքը գործել՝ Կրեմլինի համաժողովին մէջ :

Իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, պատմութիւնը ծանօթ է : 1937 թուականին, Հիթլեր կը բաղձար ոչնչացումը կարմիր բանակի սպայակոյտի պետին, եւ ատոր համար ալ անմիջապէս նախագահ Պենէշի կը յղէ խարդախուած վաւերաթուղթ մը, ըստ որուն, Մառեչալ Թուխաչեւսկի գաղտնի յարաբերութիւններ կը մշակէր գերման սպայակոյտին հետ :

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, իբր հաւատարիմ զինակից Սթալինի, անոր կը հասցնէ իր ստացած «վաւերաթուղթը» : Սթալին, որ արդէն կը նախանձէր Թուխաչեւսկիի վարկէն, առիթը չի փախցներ զայն մէջտեղէն վերցնելու համար :

Վիքթոր Ալեքսանդրովի թէզը աչքեցուցիչ բնոյթ մը ունի : Անիկա կ'ըսէ թէ, Սթալին, գերման գաղտնի կազմակերպութեան խարէութիւններուն լաւ երթալէ շատ հեռու էր եւ նոյնիսկ ինքն էր որ Մոսկուայէն զեկավարած էր Թուխաչեւսկիի դէմ լարուած մեքենայութեան թելերը, եւ այդ դաւադրական թակարդը ինքն իսկ լարած էր, աջակցութեամբը խորհրդային եւ նացի գաղտնի ոստիկանութեանց :

Միշտ ըստ Վիքթոր Ալեքսանդրովի, Թուխաչեւսկիի դէմ լարուած մեքենայութեան միտքը կը յղանայ գնդապետ Նիքոլայ՝ այդ շրջանի գերման գաղտնի լրտեսական կազմակերպութեան պետը : Կեղծ վաւերաթուղթերը կը պատրաստուին այդ կարգի գործերու մասնագէտ կեսթափոյի աշխատանոցներուն մէջ, Պերլինի Փրինց - Ալպերթ փողոցը, Խորհրդային գաղտնի կազմակերպութեանց իբր միջնորդ կը ներկայանայ գնդապետ Սքոպլին, սպիտակ ռուս մը, ամուսնացած երգչուհիի մը հետ՝ Փլեվիցքայա, որ իբր խորհրդային լրտես դատապարտուած էր Ֆրանսայի մէջ :

Թրոցքիի վաղեմի ընկերներէն վիպագիր Վիքթոր Սերժ այս բոլորը կը բացատրէ Վիքթոր Ալեքսանտրովի : Այս վերջինը, որ 1946ին իբր պատերազմական թղթակից կը գտնուէր Պերլին, հոն, նախկին պարուհի Փլեվիցքայայի զործակատարին ապրած յարկաբաժինին մէջ կը գտնէ գլխայայտնից վաւերաթուղթեր : Ատոնց մէջ կը գտնուէր նամակ մը, ըստորագրուած Սքոպլինէ, որով այս վերջինը կը յայտարարէր մառեչալին սպանութենէն ետք. «Փառք Աստուծոյ սինլըքորը մաքրագործուեցաւ …» :

Այնուհետեւ, Ալեքսանտրով իր փնտռտուքները կը շարունակէ տասը տարի շարունակ : Փարիզի մէջ, հին յեղափոխական Վլատիմիր Պուրցեւի մօտ եւս կը գտնէ չահեկան վաւերաթուղթեր, իրեն կը պակսէր գաղտնիքի շղթային վերջին օղակը զոր վեց տարի առաջ իրեն կը հայթայթէ գերման նախկին նացի սպայ մը՝ Կառլ Շփաքըր :

Փարիզի մէջ, Վիքթոր Ալեքսանտրով կը բնակի Սէն Ժերմէն տէ Փրէի պողոտային վրայ գտնուող յարկաբաժին մը, ուր կախուած է Աննէքովի կողմէ պատրաստուած Լենինի նկարը, եւ ուր կան արկածալից կեանքի մը մնացորդները եղող յիշատակներ : Պատմաբան եւ վիպագիր դառնալով, Ալեքսանտրով կը պատրաստէ նոր յայտնութիւններ, որոնք այս անգամ կրնան նեղ կացութեան մը մատնել Նիքիթա Խրուշչեւը :

Իր նոր գիրքը պիտի կոչուի «Խրուշչեւ եւ իր Նիու - Տիլը» : Այդտեղ Ալեքսանտրով երեւան կը բերէ թէ՝ Խրուշչեւ եւ Միկոյեան ջանք չեն խնայած ազատելու համար հունգարական ըմբոստութեան պետ Իմրէ Նաճիի կեանքը :

Հակառակ կուսակցութեան «տաք-գլուխ»ներու արգելքին, Խրուշչեւ եւ Միկոյեան անձնապէս այցելութիւն կուտան Իմրէ Նաճիի եւ կը խոստանան անոր կեանքը փրկել, եթէ սակայն համաձայնի ընել իր ինքնաքննադատութիւնը եւ քննադատէ հունգարական ըմբոստներու շարժումը :

Իմրէ Նաճի կը մերժէ եւ հրացանազարկ կ'ըլլայ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մ. ՄԱՇՏՈՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ) .— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակին ընդառաջ երթալով, Տէսինի մէջ համազգային յարգանքի ցոյցով մը տօնուեցաւ Տարօնի անմահ զաւկին, Մեսրոպ Մաշտոցի ծընդեան 1600ամեակը : Նախաձեռնողն էր տեղւոյս Կրօն. Ընկերակցութիւնը : Հըրաւիրուած էին բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները անխտիր : Նոյնիսկ այնպիսիներ որոնց գոյութիւնը անուանական է : Գնահատելի կը գտնենք այս անխտրական քայլը :

Հոկտեմբերի 28ի Շաբաթ երեկոյեան, Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ կարելի էր հանդիպիլ գաղութին բոլոր խաւերը ներկայացնող անձնաւորութեանց : Այս բաբենչան երեւոյթը ապացոյց մըն է, որ մշակութային, կրթական թէ այլ ազգային կենսական հարցերու շուրջ կարելի է համագործակցութիւն ստեղծել ու արգիլնաւորել հետապնդուած նպատակը :

Այստեղ տեղին է դարձեալ արծարծելու մեր գաղութը համերաշխ գործակցութեամբ կազմակերպելու հարցը, որ իր անյապաղ լուծումին կը սպասէ : Մեր հողեւոր հովիւն ալ այս խնդրին նկատմամբ պէտք է ունենայ իր անաչառ միջամտութիւնը :

Հանդէսին բացումը կատարեց Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Պ. Կարօ Գաբրիէլեան, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլոր մասնակցողներուն խօսքը տուաւ օրուան նախագահ Մեսրոպ Պալընտրեանի :

Յարգելի նախագահը նուրբ արտայայտութիւններով իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ մեր գաղութը իր համեստ միջոցներով եւ ուժերով՝ իր յարգանքը կը մատուցանէ այն մեծ Հայուն որ ազգային այբուբենի իր գիւտով յաւերժացուց Հայութեան գոյութիւնը ու յեղաշրջեց պատմութեան ընթացքը :

Աւետարանական համայնքի հոգեւոր պետ պատուելի Սամուէլ Սահակեան, գեղեցիկ վերլուծումով մը ծանրացաւ յատկապէս Ս. Մեսրոպի եւ իր գործակիցներուն թարգմանչական գործունէութեան վրայ : Աստուածաշունչի հայերէնի գեղեցիկ թարգմանութեան շնորհիւ Հայութիւնը եկեղեցիներէն դուրս շըպրտեց յունական եւ ասորական խորթ լեզուները : Դարձեալ անոր շնորհիւ էր որ քրիստոնէութիւնը նուաճեց ամբողջ Հայաստանը :

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ եկեղեցւոյ երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ Տէր Հօր : Առաջին առթիւ երգուեցաւ «Ով Մեծասքանչը», երկձայն, ու ներդաշնակ, որ յուզեց մեզ : Խումբը մէջ ընդ մէջ երգեց նաեւ «Տէր Ողորմեա»ն եւ շարական մը Ս. Մեսրոպի յատուկ : Բոլոր երգերն ալ ապացոյցը եղան խումբին ջանասիրութեան ու իր ղեկավարին յամառ կամքին ու ջերմօրէն ծափահարուեցան :

Խոր զգացումով արտասանեց Օր. Սիրան Կարապետեան՝ Ե. Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն : Յաջորդաբար արտասանեցին պատանի Գէորգ Պառաւեան եւ Օր. Բրաբիոն Տապաղեան : Այս վերջինը Վ. Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական »ով խլեց կրկնակ ծափեր :

Գեղեցիկ երանգներով ու թրթռան ձայնով մը մեներգեց Տիկին Մարի Կարապետեան :

Իսկ Օր. Անժէլ Կարապետեան որուն յառաջդիմութիւնը հաստատեցինք, կիրթ ու քնքոյշ՝ երգեց «Հայրենի գարունը» մեծապէս գնահատուելով :

Շատ տպաւորիչ կենդանի պատկեր մը ներկայացուեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի Ազգային դպրոցի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Պ. Թրապօշի, ուր Ս. Մեսրոպ կը փառաբանուէր Վռամշապուհ Արքայի եւ Ս. Սահակի կողմէ հայկական տառերու գիւտին առթիւ, Կրթ. Մարմինէն կը տեղեկանամ թէ Կրօն. Ընկերակցութիւնը յիսուն Ն. Ֆ. յատկացուցած է դպրոցին, գնահատելով աշակերտութեան յաջող մասնակցութիւնը :

Այժմ խօսքը կը պատկանէր օրուան բանախօս Վարդ. քհնյ. Աւագեանի : Արժանապատիւ հովիւը նախ պատկերացուց Հայաստանի ծանր վիճակը նախ քան գըրերու գիւտը՝ երկու աշխարհակալ կայսրութեանց՝ Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի ազդեցութեանց ենթակայ : Երբ, այդ երկու կայսրութիւնները կը ջանային ձուլել Հայութիւնը, աղճատել անոր ազգային դիմագիծը : Երբ կը տառապէր հայերէն լեզուն : Մեսրոպ Մաշտոց զգաց Հայութեան սպառնացող վտանգը եւ շնորհիւ Ս. Սահակի եւ Վռամշապուհ թագաւորին քաջալերութեանց վերջապէս հայ ազգը օժտեց սեփական տառերով, փրկելով զայն աններեւ կուրուստէ :

Յետոյ տուաւ Ս. Մեսրոպի կենսագրութիւնը ու անոր բեղուն գործունէութիւնը տառերու գիւտէն առաջ ու ետքը : Մէջ ընդ մէջ ընթերցումներ կատարեց Կորիւնի վկայութիւններէն : Զանց կ'առնեմ զանոնք, նկատի ունենալով որ «Յառաջ» իր բացառիկ թիւով սպառած էր այդ նիւթը :

Այս առթիւ Տէր հայրը դարձեալ կոչ ըրաւ ծնողքներուն իրենց զաւակները ղըրկել եկեղեցի ու դպրոց, եթէ կ'ուզուի յարգել Ս. Մեսրոպի պանծալի յիշատակը :

Յարգելի նախագահն ալ իր փակման խօսքով յիշելով Ս. Կապուտիկեանի գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը իր կարգին թելադրեց՝ որ ուր ալ ըլլանք, մայրենի լեզուն չմոռնանք :

Տէր Հօր պահպանիչով եւ երդչախումբին «Հայր մեր»ով հանդէսը փակուեցաւ, ապացուցանելով որ Հայը գիտէ փառաբանել իր անմահ զաւակներուն յիշատակը :

Գ. Պ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Կառավարութիւնը չէ … բայց զէնք գործածելու հրաման մը չունինք :

Այդ պահուն, Աղթամարայ կղզիին եզերքը փոքրիկ նաւակ մը կանգ կ'առնէր, ուսկից երեք հոգի ցամաք կ'ելլէին :

Այդ անձերը մեր ծանօթ Ներսէս Արծրունին. Ուսուցիչ եւ Վանական էին :

— Կարելի է Վեհափառը շրջագայելու ելած է. մրմնջեց նաւակը թիավարող մշակը :

— Գիտէ՞ք թէ որ կողմը կ'երթայ. հարցուց Ներսէս Արծրունի :

— Գիտեմ, պատասխանեց մշակը :

— Ուրեմն, առաջնորդէ մեզ :

Մշակը նաւակէն դուրս ելաւ ու Վեհափառին ամենասիրած վայրը ղիմեց :

Արդարեւ, վանքին յետնակողմը. ժայռերով շրջապատուած ծովափին վրայ նստած էր հսկայ մարմնով. ձիւնափառ ու երկայն մօրուքով, տարիքոտ ու մըտայոյզ կերպարանքով մարդ մը, որ անթարթ կերպով ծովի ալիքներուն ու թմած խաւարին վրայ կը նայէր :

Այդ մարդը Վեհափառ Խաչատուր կաթողիկոսն էր :

Երեք անձերը յարգանքով մը մօտեցան Վեհափառին ու անոր ձեռքը համբուրեցին :

Մշակը հեռացած էր :

— Բարով եկած էք, զաւակներս ըսաւ Վեհափառը, մեծ մեծ բանալով իր խորաթափանց աչքերը :

— Շնորհակալութիւն, թոթովեց Ներսէս Արծրունի :

Վեհափառը խորին նայուածքով մը քիչ մը հեռուն կեցող Ուսուցիչը դիտեց, որ իրեն ծանօթ էր ու մրմնջեց .

— Պարոն Վահրամ, ներկայացուցէք ինծի այս անձերը :

Ուսուցիչը, որուն Վահրամ անունը տըւած էր Վեհափառը, յարգանքով մը մօտեցաւ ու վերապահութեամբ ըսաւ .

— Բարեկամներս Ազգին ու Հայրենեաց զինուորներն են : Վահափառ :

— Աստուած պահէ զանոնք, վրայ բերաւ ձիւնափառ մօրուքով կղերականը՝ քմահաճ ձայնով մը.

— Կը փափաքին որ քանի մը տեղեկութիններ տաք իրենց, Վեհափառ, կրկնեց Վահրամ :

— Ես ինչ տեղեկութիւն կրնամ տալ ..

— Ձեր վեհափառութիւնը շատ տեղեկութիւններ կրնայ տալ մեզի, ընդհատեց Ներսէս Արծրունին :

— Ի՞նչ տեղեկութիւն …

— Ձեր վեհափառութեան թեմերու մասին կ'ուզէինք մանրամասնօրէն տեղեկութիւններ ունենալ : Ի հարկէ, ձեր թեմերը՝ մեծաւ մասամբ Քիւրտ պէկերու ձեռքը ըլլալով, ամէնէն աւելի բնաջինջ դրութեան մը մէջ կը գտնուին. արդեօ՞ք չկան միջոցներ, որոնցմով փրկելու ջանանք զանոնք :

— Ինչ գիտնամ զաւակս, Աստուծոյ կամքն է այդ :

— Աստուածո՞յ կամքը … ամենեւին. Աստուած ասանկ բնութիւն չի սիրեր : Ատիկա մեր յանցանքն է մեր թուլութիւնն է :

— Ինչ կրնամ ընել : Մեր ձեռքէն ինչ կուգայ, երբեք զանակ մը անգամ չունինք :

— Իրաւունք ունիք, բայց եթէ կամք ունենանք, եթէ պատիւնիս ճանչնանք ու եթէ ազգային նախաձախնդրութիւնը գիտնանք. զանակին տեղ՝ սուր ալ կընանք ունենալ :

— Կառավարութեա՞ն դէմ :

— Ինչո՞ւ կառավարութեան դէմ …

միթէ՝ կառավարութիւնն է որ այդ գիւղերը բնաջինջ ընելու կ'աշխատի մրմընջեց Ներսէս Արծրունի գրեթէ միամիտ բացատրութեամբ մը.

— Կառավարութիւնը չէ … բայց զէնք գործածելու հրաման մը չունինք :

— Ինչո՞ւ ուրեմն մեզ կոտորողները զէնք գործածելու հրաման մը ունին :

— Ի՞նչ ընենք.. կառավարութիւնը կ'արգիլէ :

— Միայն Հայերո՞ւս :

— Այո, միայն Հայերուս :

— Ըսել է թէ՝ կառավարութեան թեւլադրութեամբ կը կատարուի, ասանկ չէ՞ :

— Ատիկա չի գիտցուիր … թոթովեց Վեհափառը, երկիւղալի վերապահութեամբ մը :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր գպրոցներուն.— Տէր եւ Տիկին Մ. Մուրատեանէ յիսուն Ն. Ֆ. իրենց զաւկին՝ Վաղէկի ամուսնութեան առթիւ: Ընկերուհի Նըւարդ եւ Պ. Արշակ Ղուկոյեանէ քսան, Պ. Զաքարեայ Ղուկոյեանի վիրաբուժական յաջող գործողութեան առիթով: Ընկեր Ալ. Ալեքսանեանէ եւ Պ. Հայկազ Յակոբեանէ տասնական, ողբացեալ Օննիկ Ապպըլըզեանի մահուան առթիւ: Ընկերուհի Լուսաբեր Տոլմաճեանէ 10, իր չուտափոյթ ապաքինման առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ Յառաջէն):

×

Պ. Միսաք Հանէսեան եւ զաւակները իրենց կնոջ եւ մայրիկին՝

ԱՐՓԻՆԷ ՀԱՆԷՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Խաչիկեան)

մահուան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մոնմորանսիի ծերանոցին: (Ստանալ Յառաջէն):

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան:

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբի գրադարանը բաց է Երեքշաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Խրիմեան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ ֆրանսերէն ընտրուած գիրքեր:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահը:

Կը նախագահէ Պ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն):

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը:

ԿՈՉ ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շավիլի հայ գաղութը միշտ առաջին գծի վրայ գտնուած է ամէն անգամ որ կոչ եղած է իր ազգասիրական զգացումներուն, ու բնաւ չէ սակարկած իր սրտաբուխ նուէրը, երբ իրեն դիմուած է բարենպատակ ձեռնարկի մը առթիւ:

Այս անգամ կարգ մը ազգայիններ ի մի հաւաքուելով, որոշեցինք հանդանակութեան մը ձեռնարկել, ի նպաստ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Թէքիրեան սրահին կեդր. ջերմութեան հաստատման աշխատանքներուն մեր գաղութին մասնակցութիւնը ապահովելու եւ առ այդ կազմեցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը հետեւեալ ազգայիններէ.— Տիկիններ՝ Սարաֆեան Անոյշ, Շմաւոնեան, Կիւլեան, Պ. Պ. Նշան Հայթայեան, Սիրուն Պարոնեան, Գրիգոր Փափազեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Ս. Մկրտիչեան, Կղեմէս Օհանեան, Լ. Պետիկեան:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք Շավիլի Հայութեան որպէսզի երբ իրենց դիմում կատարուի յանձնախումբիս կողմէ, առատաձեռնութեամբ ընդառաջ երթան այս հանգանակութեան հերոս Ս. Թէքիրեանի յիշատակին նուիրուած սրահին իրենց մասնակցութիւնը արժանավայել կերպով բերած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Շավիլի Հանգ. Յանձնախումբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ:

Ծոփ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գրողներու Միութեան անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. անդամական ժողովի այս Կիրակի, ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Օրակարգ.— Վարչութեան հրաժարման հարց եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21·15ին, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ:

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (թաւջութակ):

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գըրատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ:

Գին՝ 3, 5 եւ 7 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 19 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9258 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5059

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՊԵԱՆ ԺԱՅՌԸ

Կծիկը կը քակուի հետզհետէ : Բերան-ները կը բացուին : Գաղտնիքները կը հրապարակուին, վերջապէ՛ս, երկաթէ վարագոյրէն անդին :

Մոսկուայի վերջին համագումարը յիշատակելի պիտի մնայ եւ նոր դարձակէտ մը պիտի կազմէ համայնավար կուսակցութեան պատմութեան մէջ : Շատ աւելի կարեւոր՝ քան քսաներորդ համագումարը, ուր Խրուշչեւ, Կրեմլինի նոր մենատէրը, գաղտնի տեղեկագրով մը մերկացուցեր էր Սթալինի գործած անհամար ոճիրները :

Եւ սակայն Խրուշչեւ ինքն իսկ եւ իր ականաւոր ընկերներն էին, որ աստուածացուցեր էին վրացի դիկտատորը, աստուծի մէջ ձուլելով Մարքսը, Էնգելսն ու Լենինը, ամբողջ քառորդ դար :

Կարելի չէր գրել յօդուած մը, խօսիլ ճառ մը, կամ ձայնասփիւռէն հաղորդել լուր մը՝ առանց լործնաշուրթն փառաբանութեամբ յիշատակելու «հայր» Սթալինը, Խ. Միութեան հարիւր միլիոնաւոր մարդոց պաշտամունքի ու երկրպագութեան առարկայ ահարկու կուռքը :

Բոլոր լեզուներու բառարաններուն մէջ ա՛լ ածական չէր մնացած՝ փաղաքշելու եւ շողմելու համար «հանճարափայլը» :

Ամէն ազգի բանաստեղծներ մրցումի էին ելած իրարու հետ՝ երգելու համար անոր փառքը : Մեր մինուճարն ալ խառնուած էր կարաւանին : Ուրիշ շատերու կարգին Աւետիք Իսահակեան եւս նսեմացուցած էր իր անունը՝ «տէսթան»ներ նըւիրելով դարուս ամէնէն մեծ ոճրագործին :

Խ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւնները — մէջն ըլլալով Հայկական Հանրապետութիւնը — իրենց ազգային քայլերգներուն մէջ գովքը կը հիւսէին «ժողովուրդներու մեծ առաջնորդ»ին :

Վերը հայր Աստուած, վարը հայր Սթալին :

Սակայն Աստուած աներեւոյթ էր, անտեսանելի, բարեգութ եւ ողորմած :

Մինչ Սթալին շօշափելի էր, ոխակալ, վրէժխնդիր, բռնակալ եւ անողորմ :

Աստուած իր անսահման բարութեամբ կը ներէր մեղաւորներուն :

Սթալին մենատիրութեան ախտէն բռնուած՝ դէպի անդենական կը ղրկէր բոլոր անոնք, որ ծունկի չէին գար իր առջեւ :

Քրիստոնեայ հաւատացեալները ջերմեռանդութեամբ եւ քիչ անգամ կը յիշեն Աստուծոյ եւ Յիսուսի անունները :

Բոլշեւիկեան բռնակալ լուծին տակ տառապող մարդիկ օրը տասն անգամ աղօթքի կը կարդային Սթալինի անունին եւ խունկ կը ծխէին անոր առջեւ :

Դժուար էր այսքան մեծ համբաւի տիրացած եւ պաշտամունքի առարկայ դարձած մէկը իր պատուանդանէն վար առնել յանկարծակի, մէկ օրէն միւսը, առանց իր ցնցում առաջ բերելու :

Անհրաժեշտ էր պատրաստել միտքերը, աստիճանաբար :

Հինգ տարին բաւական եղաւ հետզհետէ մոռցնել տալու համար կուռքին յիշատակը :

Խնդիրը հասունցած էր այլեւս : ԻԲ. համագումարը մահացու հարուածը տըւաւ «ժողովուրդներու առաջնորդ» գեներալիսիմուսին, որ խայտառակաբար դուրս նետուեցաւ իր յաւիտենական հանգստարանէն : Դեռ երէկ զինքը պաշտողները արժանի չեն գտներ զայն Լենինի կողքին պառկելու, հաւասար աստիճանի վրայ :

Խայտառակուած է նաեւ իր լուսեղբայրը, Հայութեան ոխերիմ թշնամի Բերիան, որուն սպանութեան գաղտնիքներն ալ հրապարակուեցան վերջապէս :

Աղուոր Խանջեանի վրէժը լուծուած է նոյնինքն բոլշեւիկ վարիչներու ձեռքով, Կրեմլինի մէջ :

Ո՞վ կ՚ըսէ թէ արդարութիւնը բոլորովին վերցած է աշխարհի երեսէն :

Ամէն վէրելք ունի իր վայրէջքը :

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ Հռոմի իմաստունները Տարպեան ժայռին ա՛յնքան մօտիկ են կանգնել տուած Կապիտոլի պալատը :

Կարգը քո՛ւնն է հիմա, հանճարափա՛յլ, դո՛ւն ալ գլտորուէ՛ Տարպեան ժայռէն դէպի անդունդ : Կապիտոլին արժանի չես այլեւս :

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐՈՔՑԻՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱՅԻ ՀԱՐՑԸ ԿՐՆԱՅ ԼՈՒԾՈՒԻԼ

Մարոքի ազգային տօնի նախօրեակին, Մարոքի Թագաւորին բանտարկեալները Ռապաթ վերադարձան : Ասոնց առաքելութեան գլխաւոր նպատակը եղած էր Պեն Պելլայի կացութիւնը : Ուզած են որ անհատական բուժարան մը փոխադրուի, զոր Մարոքի կառավարութիւնը ինք կը վարձէ եւ իր հսկողութեան տակ կը պահէ, այդ ձեւով, ալժերացի «բանտարկեալը» : Մարոքցիներուն համար այս փոխանցման շրջանի կարգադրութիւնը կը դիւրացնէ բանակցութեան նախապատրաստական աշխատանքները : Մարոքի պատուիրակութեան բանբերը յայտարարած է թէ եթէ այս «նուազագոյն» գիմումին ընթացք չտրուի, շատ հաւանական է որ Պեն Պելլա շարունակէ ծոմապահութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, Մարոքեան պատուիրակութիւնը ուրիշ բան մը ձեռք ձգած է, այն է որ քաղաքական վարչակարգը ընդլայնուի բոլոր ալժերացի բանտարկեալներուն, ինչպէս պաշտօնական յայտարարութեամբ մը հաստատեց Արդարութեան նախարարը :

Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը նոյնն է, կը սպասէ որ ահաբեկումները դադրին, բայց կը հաստատէ թէ բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնուին որպէսզի Պեն Պելլա կարենայ մասնակցիլ բանակցութեանց :

× Մամուտի արտաքսուեցաւ Թունուզեան Նոր Տեսթուր կուսակցութենէն, որուն քաղաքական Բիւրոյի անդամ էր : Այս արտաքսումին պատճառն այն է որ Մամուտի երթալով ընդդիմադիր դարձած է ինչ որ խոտոր կը համեմատի կացութեան հետ՝ նոյն ատեն կուսակցութեան պատասխանատու ըլլալ եւ ընդդիմադիր դիրք բռնել : Ծանօթ է որ Մամուտի «Աֆրիք - Աքսիոնի» գլխաւոր ներշնչիչը կը նկատուի եւ այդ թերթին մէջ շատ կը քննադատուի Պուրկիպայի քաղաքականութիւնը :

× Խորհ. Միութիւնը ցաւ յայտնեց Ֆրանսայի Մոսկուայի Փրանսական դեսպանատան դէմ եղած արարքներուն առթիւն :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ կրկին Մոսկուա ղրկեց իր դեսպանը զոր ետ կանչած էր բացատրութիւններ տալու համար Խրուշչեւի հետ ունեցած տեսակցութեան շուրջ : Ատընաուըր ճշդեց թէ դեսպանը ոչ մէկ սխալ գործած էր այլ պարզապէս պատասխանած Խրուշչեւի անսովոր մէկ հարցումին՝ «ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ ձեւով կրնանք դուրս գալ այս անելէն» : Այս առթիւ Ատընաուըր ըսաւ նաեւ թէ բանակցութեանց պարագային երեք կէտեր պէտք է նախապէս ընդունուին .— Ա) Պերլինի ազատութեան պահպանումը : Բ) Արեւելեան եւ Արեւմտեան Պերլինները բաժնող պատին ջնջումը : Գ) Պերլինի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ հաղորդակցութեանց ազատութեան երաշխաւորութիւնը :

"ՇՆՈՐՀԱԿՈՒԹԻ՜ՒՆ, ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻ՜ՒՆ..."

... Երէկ ես խորհրդակցեցի Իլյիչի հետ, կարծես թէ կենդանի կանգնել էր նա իմ դէմ եւ ասում էր. ինձ համար տըհաճ է լինել Սթալինի կողքին, որն այդքան չարիք պատճառեց պարտիային :

(Դ. Ա. ԼԱԶՈՒՐԿԻՆԱՅԻ ԵԼՈՅԹԻՑ, ՍՄԿՊ ԻԲ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ) :

Օրացուցային ոտանաւորի ուխտեալ բշնամի՝
Ես հիմա յանկարծ իմ ձեռքը դէպի գրիչն եմ տանում :

Ըստ օրացոյցի աշունն է հիմա,
Բայց գարնանային մի տաքուկ քամի
Իմ լուսամուտի օդանցքն է բանում,
Ու ես լսում եմ մի համատարած — համերկրային
Անսահման շշուկ .
— Շնորհակալութի՜ւն :

Շնորհակալութի՜ւն՝ միշտ սպասելի, բայց անակնկալ այս օրուայ համար,
Այն քառակուսի պատուանդանների անխօս բերանով,
Որոնք այսուհետ չպիտի՛ տնքան
Զոյգ սապոգների ծանրութեան ներքոյ :

Շնորհակալութի՜ւն, «հայր» բառի կողմից,
Որ խօթը հոլով, ով խոշտանգւում էր միշտ՝
Մակդիր դառնալով
Մեր արդա՜ր, անմե՜ղ բազում հայրերին
Անլուր լկոդի անուանը ծանօթ,
Նաեւ ապշահար ար՜ե՛ւի կողմից,
Որ պարտաւոր էր դառնալ ածական,
Եւ չքանշա՜ն — մի կրծքի վրայ,
Ուր մարդկայինը դարձել էր կարծես սառուցեալ բեւեռ —
Հալոցք չէր տալիս արեւը նոյնիսկ :

Շնորհակալութի՜ւն՝ եւ մեր հաւատից,
Որ վիրաւորուե՛ց, խոցուե՛ց տարիներ,
Բայց երբեք, երբեք չմեռա՛ւ, ապրե՛ց
Եւ պիտի յաւերժ մեզ ապրեցնի :

Շնորհակալութի՜ւն՝ եւ լեզուի՛ լեզուից,
Ա՛յն տառապեալի,
Որ պիտի լռէր,
Ո՛չ, եւ լռելու իրաւունք չունէր,
Քանզի «լռելն էլ քննադատութեան ձեւ էր» համարւում :

Շնորհակալութի՜ւն՝ նաեւ այս բառի
«Շնորհակալութեան» անունից անգամ,
Որ այդքանից ետ հնչում էր անվերջ՝
Մեր խեղճ շուրթերը միշտ խարանելով..

Շնորհակալութի՜ւն՝ ա՛յն վաղուայ համար,
Որ խոստացուած չէ, այլ ծրագրուա՜ծ,
Եւ որտեղ պիտի մենք հասնե՛նք արդէն
Մաքրուած կեղտի՛ց :
Հին ժանտ աղտի՛ց,
Եւ ա՛յն արիւնից,
Որ սուր նշտարի կարիք չի՛ զգում :

Դանակի նման մաշւում են նաեւ
Ու բթանում են բառերն էլ կեանքում,
Սակայն ոչ երբեք շատ գործածուելուց,
Այլ լոկ անհարկի գործի դրուելուց :

Մեր արեամբ օծուած սրտերի վրայ,
Որպէս մի բիդուած յեսանաքարի,
Սրւում է այսօր նրանցից մէկը,
— Շնորհակալութի՜ւն,
Շնորհակալութի՜ւն ...

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

ԽՄԲ.— Այս «շնորհակալութիւնը» որ «համատարած — համերկրային» ձեւով կը կրկնուի Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն բերնին մէջ, անոր համար է որ Սթալինի մարմինը արտաքսուած է Խորհ. Պանթէոնէն՝ իբրեւ «ոճրագործ»ի մարմին, «ճիւաղներու» պաշտպան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի խորհրդարանականները տէր չեն ուզեր ըլլալ այն գեկոյցին զոր հրատարակած էին Ուրբաթ առաւօտ եւ որ կը պատմէր թէ «ԱՀԱԿ»ը եւ Խորհ. Միութիւնը համաձայնութիւն մը կնքած են անցեալ Մարտին : Կը թուի թէ այս հրապարակումը եղած է կողմնակի ձեւով եւ պաշտօնական բնոյթ չունի որովհետեւ ձեռք ձգուած փաստաթուղթին վաւերականութիւնը կարելի չէ եղած հաստատել :

ՌԱՆԳՐԱՆՏԻ մէկ պատառը մէկ միլիոն հարիւր յիսուն միլիոնի ծախուեցաւ առջի օր, Նիւ Եորքի մէջ : Աշխարհի ամէնէն սուղ գլուխ գործոցն է որուն տէր դարձաւ Մեթրոփոլիթըն Միւզիըմը :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց եզան միսին գները Սէնի եւ Սէն է Ուազի մէջ : Ծանօթ է որ Նախարար՝ Միսոֆ սպառնացած էր նման որոշում մը տալ եթէ մսավաճառները ինքնաբերաբար չպակսեցնեն եզան միսին գները : Առաջնակարգ մսավաճառներուն մօտ ռամսթէքը կմ փօ — փիլէն քիլօն 14.10 Ն. Ֆ.ի պէտք է ծախուին իբրեւ առաւելագոյն գին :

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ բանակին պիտի խօսի, Նոյեմբեր 23ին, Սթրազպուրկի մէջ :

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը նամակ մը ղրկեց Խրուշչեւի որուն մէջ անգամ մը եւս Քունաշիրի եւ Իթորոֆու կղզիները կը պահանջէ : Ճափոնի վարչապետը կը ճշդէ թէ «ոչ իրաւականօրէն ոչ ալ քաղաքականօրէն» Ճափոն կապուած է 1944ի Եալթայի կամ 1945ի Փոցտամի համաձայնագրերուն զորս չէ իսկ ստորագրած : Կը մնայ Սան - Ֆրանսիսքոյի համաձայնագիրը որով Ճափոն կը հրաժարի հողային իր իրաւունքներէն այդ կղզիներուն վրայ, բայց կ՚աւելցնէ Վարչապետը հոն չէ ճշդուած թէ ի շահ որո՞ւ կը հրաժարի այդ իրաւունքներէն եւ նկատի առնելով որ Խորհ. Միութիւնը այլ պատճառներով չէ ստորագրած այդ համաձայնագիրը, ոչ մէկ իրաւունք կուտայ իրեն այդ կղզիներուն վրայ :

ԻՎՐԻԻ (Սէնի «Թորէզեան» արուարձանը) Սթալին փողոցը «վերամկրտուեցաւ» եւ այսուհետեւ Ուիւ Լենին կը կոչուի :

ԻՏԱԼԱՑԻ օդաչուներու սպանութիւնը մեծ վրդովում յառաջ բերած է մանաւանդ Իտալիոյ մէջ : Երխտասարդ սպաներուն մարմինները կտոր կտոր ընելէ ետք, մէկ մասը գետը նետած են, իսկ միւս մասը շուկան ծախած կամ կատղած ամբոխին բաժնած են : Այս տղաքը «խաղաղասէր առաքելութիւն» մը կը կատարէին : Քինտուի մէջ երկու հազար քոնկոցի զինուորներ կան որոնք տէրն են քաղաքին : Հոն կան նաեւ երկու հարիւր Եւրոպացիներ որոնց համար ՄԱԿը շատ մտահոգ է : Կը թուի թէ այս աննախընթաց վայրագութեան մէջ պատասխանատուութեան լայն բաժին մը ունի Լումումպայի նախկին աջ - բազուկը — Կիզենքա : Ասիկա իր զօրքը առած Քինտու քաշուած է ուրկէ կ՚ուզէ գլուխ բռնել՝ Քաթանկայի, Լէոփոլտվիլի եւ ՄԱԿի : Այս կացութեան դիմաց ՄԱԿը Ատուլայի (Լէոփոլտվիլի կառավարութիւն) դիմած է որպէսզի արտօնութիւն տայ եւ ՄԱԿը քաղաքը պաշարէ եւ Կիզենքայի զօրքը ապազինէ : Ատուլա «սկզբունքի» համաձայնութիւն մը տուած է պայմանաւ որ «ապազինել» բառը փոխարինուի «չէզոքացնել« բառով :

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Գ.

Երկունքի մէջ էր Հայաստանեայց աշխարհը՝ ծանրածանր մտահոգութեանց դէմ յանդիման կանգնած :

Երկուքի բաժնուած էր մեր երկիրը, 387 Թուականին : Խնձոր մը կիսելու ձեւով, Տիզբոն եւ Բիւզանդիոն անհաւասար չափով բաժնած էին զայն՝ գիծի մը վրայ, որ Կարինէն կ'իջնէր մինչեւ Մծբին, — արեւելեան չերտը (մեծագոյն մասը) Պարսից ձեռքը :

Քրիստոնէութիւնը հետզհետէ կ'ողողէր երկիրը, բայց երկու հակամարտ աշխարհակալութեանց կամքով՝ քրիստոնէութիւնը եւս կ'ընդունէր, կ'իւրացնէր, կը նուիրագործէր նոյն այդ բաժանումը : Եթէ ոչ նոյն հակամարտութիւնը, բայց դէթ մրցակցութեան զօրաւոր պայքար մը յունական քրիստոնէութիւնը կը հանէր ասորական քրիստոնէութեան դէմ, զոր կը հովանաւորէին Պարսիկները : Աւելցուցէք զանազան աղանդներու աղմուկը, կիսա – հեթանոսական եւ կիսա – քրիստոնէական ճոռոմաբանութեանց ժխորը, պատրիարքական աթոռներու զղուելի էնթրիկները, — որոնց զոհ գացին տաղանդաւոր գլուխներ, — պատկերացնելու համար հոգեկան կլիման, ուր կ'ապրէին Հայերը՝ աջին կամ ձախին հետ հաշտ եւ բեւալու, Հրէին կամ Հեթանոսին դէմ կանգնելու, Արեւելքի կամ Արեւմուտքի թշնամի յայտարարուելու վախով :

Հայաստանի յունական բաժնին մէջ կը տիրապետէր յունարէնը, պարսկական բաժնին մէջ՝ ասորերէնը :

Հայ լեզուն կ'ապրէր որբի պէս՝ իր տանը մէջ եւ իր հարազատներուն մէջ :

Ասորական քրիստոնէութիւնը, աւելի հին քան յունականը (նախ քան Լուսաւորիչ), տուն – տեղ հաստատած էր երկրին մէջ : Գրուած նոյնիսկ եպիսկոպոսական աթոռներ : Յաճախ կաթողիկոսական գահը եւս կը տատանէր օտար ցանկութեանց յարուցած խաղերէն :

Եւ երեւակայել որ … դեռ երէկ էր :

Հարիւր տարի առաջ, ուրեմն 287 Թուականին, Տրդատ կը յայտնուէր Հայաստանի գահերուն առջեւ : Երկրէն ներս՝ պայքարի լծուած էին երկու հզօր կուսակցութիւններ, — հռովմէական օրիանթասիոն եւ պարսկական օրիանթասիոն : Քրմապետութիւնը, այս վերջին օրիանթասիոնի մարդիկ, ամրօրէն նստած էր Հայաստանի մէջ, թաքուն կամ յայտնի խնամութեամբ մը պարսկական կրօնական իշխանութեանց հետ կապուած : Կրօնական այս իշխանութեանց տեսակէտը կը բացատրուի այն խորհուրդով, զոր կուտայ Շապուհ Թագաւորին հայրը, Արտաշիր Ա. :

— « Իմացի՛ր, որդի, թէ կրօնք եւ թագաւորութիւն երկու քոյրեր են, որոնցմէ ոչ մէկը կրնայ ապրիլ առանց միւսին, որովհետեւ կրօնքը թագաւորութեան հիմքն է, իսկ թագաւորութիւնը՝ կրօնքին պաշտպանը » :

Արդարեւ, Արեւելքի մէջ հոգեւոր իշխանութիւնն էր որ տէր կը մնար երկրին, կը տապալէր թագաւորները, կը վարէր քաղաքական թշնամութիւնները և բարեկամութիւնները :

Տրդատ «դրօշ» Թագաւոր մըն էր, — ինչպէս կ'ըսեն հիմա՝ Հայաստանի մէջ, — որ գահ բարձրացաւ Մծբինի դաշինքով (298), արիւնահեղ պատերազմներէ ետք, Հռովմայեցւոց յաղթութեամբ : Զօրացնելու համար իր դիրքը, Տրդատ խելացութիւն համարեցաւ ուժ տալ հոգեւոր իշխանութեան եւ սիրաշահիլ քրմապետութիւնը, — օժանդակներ գտնել երկրին մէջ՝ աւելի քան դուրսը : Զգաց թէ անհանդիստ է հայ քրմապետութիւնը, — երկար տարիներէ ի վեր երկրէն ներս թափանցած էին կրօնական նոր գաղափարներ : Ասորի քարոզիչներէն ետքը՝ հելլէն սերմնացաններ քրիստոնէութիւն տարածեր էին Հայաստանի մէջ : Արդէն սաեղծուած էին քրիստոնէական փոքրիկ «համայնքներ », — եկեղեցիներ : Հայաստան կը համարուէր « ապահովութեան գօտի » մը փախստական կամ հալածական քրիստոնեաներու համար, որոնք կուգային Եդեսիայէն ու Մծբինէն, ինչպէս Կապադովկիայէն ու Փոքր Ասիայէն :

Տրդատ կրկէսին մէջ կը նետէ այս քրիստոնեաները, իբրեւ քրմապետներու վրէժխնդրութեան զոհ :

Աւելորդ է, հոս, տեղ տալ Ագաթանգեղոսի բանդագուշանքներուն եւ հիւանդ երեւակայութեան : «Գրիգորը (Լուսաւորիչը) ծնած օրից մինչեւ մահը մի շատ մութ հանելուկ է» կը գրէ Ստ. Մալխասեանց : Այլ խօսքով՝ միթ մը : Տրդատի հրամայած չարչարանքները՝ յիմարական նկարագրութիւն, Տրդատի «խոզանալը» Աստուածաշունչ Մատեանէն բանագողութիւն :

Ի վերջոյ Տրդատ կատարելապէս կը զօրացնէ իր դիրքը, հեղինակութիւնը, միաժամանակ կը գրաւէ երկրին ռազմագիտական բեւեռները : Այն ատեն, վստահ իր ուժին վրայ, նոյն ճակատագրին կը յանձնէ, այս անգամ, քրմական իշխանութեան բոլոր ներկայացուցիչները : Որոշ է միտքը, — չի հանդուրժեր «պետութեան մէջ պետութիւն » գաղափարին կամ երկպետութեան ձեւին : Կը հալածէ քուրմերը, կը քանդէ մեհեանները, կը գրաւէ քրմական իշխանութեանց կալուածները՝ ամէն իրաւունք շնորհելով տկլոր քրիստոնեաներուն, որոնք որեւէ վտանգ չէին ներկայացներ պետութեան :

Մինչեւ որ զօրանա՛ն…

Ոմանք քրիստոնեաներուն տրուած այս ազատութիւնը կը կապեն Միլանի հրովարտակին (313 Թուականին), որով քրիստոնէութիւնը ազատ կրօնք կը հռչակուէր հռովմէական կայսրութեան մէջ, արեւմուտքէն արեւելք :

Ո՛չ եւ ոչ, Տրդատի մտածումն եղաւ, նախ, օգտագործել քրիստոնէութիւնը, իբրեւ զոհ, սիրաշահելու համար քրմապետութիւնը եւ զօրացնելու համար իր դիրքը, յետոյ զոհել քրմապետութիւնը՝ գայն յանձնելով քրիստոնեաներու վրէժխնդրութեան : Այս ընթացքով՝ կը տապլէր երկու հակառակորդ, կը ստեղծէր իրական քաղաքական վեհապետութիւն մը, մի եւ անբաժան :

Ո՞վ կրնար ենթադրել, սակայն, թէ դար մը չանցած՝ այնքան պիտի զօրանար քրիստոնէութիւնը, որ կրկին պիտի բաժնէր երկրին վեհապետական գահը : Կաթողիկոսը իր կալուածներով եւ եպիսկոպոսական աթոռները իրենց վանօրայքով եւ ագարակներով տէր դարձեր էին երկրին : Եղաւ ժամանակ մը, երբ տանուտէր պաւաններ սեփականութիւն դարձած էին կաթողիկոսին : Կարելի չէր հաշուել եպիսկոպոսներու հողային հարստութիւնը : Ժառանգական իրաւունքով :

Եւ հիմա խորհեցէք պահ մը : Տնտեսական գետնի վրայ այս գերիշխանութիւնը վախ կար որ, հոգեւորական իշխանութեան ճամբով, անցնէր Ասորիներու եւ Յոյներու ձեռքը, երբ այս օտարները, իբրեւ քարոզիչ կամ ուսուցիչ, սկսան հաստատուիլ Հայաստանի մէջ : Քրիստոնէութիւնը ազգային գլացում կամ ցանկութիւն չի մշակեր : Ու Բիւզանդիոն, քրիստոնէութեան աւիշը ներարկելով մեզի, կը տկարացնէր երկրին ազգային յատկութիւնները :

Եւ ահա պայքարը ընդմէջ հայկական քրիստոնէութեան եւ ասորա – յունական քրիստոնէութեան :

Պարզ խօսելով, Հայերը ըսին . — Կ'ընդունինք քրիստոնէութիւնը՝ կռուելու համար … քրիստոնէութեան դէմ : Փարատոխսալ այս նախադասութեան իմաստն այն է թէ պէտք է ազգայնացնել քրիստոնէութիւնը, թոյլ չտալու համար որ քրիստոնէութիւն քարոզելու, եկեղեցական միութիւն ստեղծելու պատրուակին տակ՝ օտարը գողնայ մեր ամէնէն թանկագին հարստութիւնը, Հայոց ազգային մեծաղը :

Դ. դարուն սկիզբը, մեր քաղաքական անկախութեան մտահոգութեան վրայ կ'աւելնար հոգեկան անկախութեան պայքարը : Հայոց եկեղեցիին ինքնուրոյնութեան, հոգեւորական իշխանութեան անկախութեան ճակատամարտը :

Սովորութիւն էր, իբրեւ պատմութեան դաս, աւանդել թէ Պապ Թագաւորն էր, այս քաջարի, հարիւր տոկոսով հայ այս տաղանդաւոր երիտասարդն էր, որ կը յայտարարէր հայ եկեղեցիին անկախութիւնը, մերժելով Կեսարիոյ աթոռին իրաւունքները : Ընթերցումներուս ընթացքին կը գտնեմ որ Օրբելեան այս իրաւունքը կուտայ նոյնքան անիրաւուած Արշակ Թագաւորին .—

« Եւ հրամայեաց Արշակ ոչ միայն ձեռնադրել զներսէս եպիսկոպոսապետ Հայոց, այլ եւ պատրիարք ինքնագլուխ, զի ոչ է պարտ, ասէ, Հայոց ի ներքոյ լինել եպիսկոպոսապետին կեսարու » :

Կարեւոր չէ իր պատճառաբանութիւնը : Իրողութիւնն այն է որ Տրդատի արարքէն մէկ դար ետքը՝ քրիստոնէութիւնը, մեր սահմաններուն վրայ կամ այլուր, դարձած էր ահարկու ուժ մը, որ, գիմակ դրած, կուզար հալեցնել փոքր ժողովուրդները մեծերու ձուլարանին մէջ : Հայ ժողովուրդը, արդէն փոքր, 387 Թուականին՝ աւելի փոքր դարձած էր, որովհետեւ բաժնուած էր երկու մասերու :

Քաղաքական իշխանութիւնը կորսնցուցած, «ի հոգեւորս» կապուելով յունական մշակոյթին՝ կը յանձնէր վերջին բերդը զոր ունէր Արեւմուտքի մէջ : Յունարէն կ'ուսանէր քրիստոնէութեան ուժով եւ քրիստոնէութիւն կ'ուսանէր յունարէնի ուժով : Իսկ Արեւելքի մէջ՝ պարսկական հակամարտութիւնը, որ ի հեճուկս յունական կայսրութեան՝ կ'արտօնէր ասորերէն լեզուին ուսուցումը, իր կարգին պիտի չուշանար fու տը կռասը տալու Հայոց, որոնք հայերէնը մոռցած՝ ասորերէն կը խօսէին, Մասիսը մոռցած՝ Սիոն լերան կ'ուղղէին իրենց աչքերը :

Հարկ էր գտնել հրաշքի համազօր գործիք մը, որ միացնէր երկու Հայաստանները եւ կարենար հալեցնել քրիստոնէութեան հայկական քուրային մէջ՝ փոխանակ թոյլ տալու որ Գառն Տեառն մեզ առաջնորդէ մինչեւ երախն գայլին ի լեառն :

Այդ հրաշալի գործիքն էր Հայոց այբուբենը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Մեծ է հետաքրքրութիւնը Մեսրոպ եւ Մաշտոց անձնանուններուն ստուգաբանութեան մասին : Տոքթ. Տամատեան ուշադրութիւնս կը հրաւիրէ *մասրուպ* – *մատրուպ* արաբերէն բառերուն վրայ,— *տարպ* (ծեծել) արմատէն *մատրուպ*, իբրեւ ծեծուած, գանակոծուած, մարտիրոս : Արաբերէն լեզուի զուգայանգ տառանուններբը (*ճիմ* – *չիմ*, *սատալ* – *դալ*, *րէ* – *զէ*, *սին* – *շին*, *սատ* – *տատ*) դեր չունին իմաստաբանական կազմաւորումներու մէջ հոմանիշ շինելու արժէքով : Այսպէս *մասրուպ* կը նշանակէ ծխահեղձ, իսկ *մատրուպ* գանակոծեալ : Եթէ արաբերէնը անծանօթ էր Հայոց՝ Ե. դարուն, իբրեւ սեմական լեզու՝ ասորերէնը եւս նման բառ չի տար, (ունիմ Պրէօնի ասորերէն – լատիներէն բառարանը) : Եւ յետոյ, չենք գիտեր թէ թէ Մեսրոպ անձնանո՞ւն է թէ պատուանուն : Մեսրոպ Սեմական լեզուները, նոյնիսկ Գեսենիոսի, Թեմփեսթինիի, Լայի, Լաքուշի երբայերէն բառարանները եւս լոյս չեն տար : Ոմանք կ'ըսեն թէ յունարէն գաւառական բառ է, թարգմանաբար Մաշտոց իմաստով : Յոյները չեն կրնար Մաշտոց արտասանել, կ'ըսեն՝ *մաստոս*, որ կը նշանակէ ծիծ՝ իրենց լեզուով : Մաշտոց չէր կրնար խօսիլ Յոյներուն հետ՝ ներկայանալով *ծիծ* անուամբ : Թէ Մեսրոպ թարգմանուած է գաւառական յունարէնի, կ'արժէ պրպտել : Զեռքի տակ չունիմ բիւզանդական յունարէնի բառարանը, երբ ճարեմ՝ կը փնտռեմ : Ըսողներ ալ կան դեռ թէ Մաշտոց բառը կը ծագի հայերէն մաշտիլ բայէն, որ կը նշանակէ մազերը թափիլ : Ոչ մէկը ստոյգ :

ՍԷՆ ԳԷՍԻ ԳԵՂԱՍՏԱՆԱՂ ԱՓԻՆ
"ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԻՆ" ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

Ի՜նչ գեղեցիկ էր բնութիւնը աշնան այդ առաջին ամիսը : Գեղեցիկ էին վարժարանին պարտէզները եւ պուրակները : Ո՛րքան հաճելի պիտի ըլլար դպրոցը եթէ դաս սորվելու անախորժ զբաղումը չըլլար :

Դանդաղ քայլերով եւ ծանրախոհ՝ ման կուգայի : Երբեմն՝ յարմար պզտիկ քար մը հանդիպելով կամացուկ մը կը զարնէի աջ ոտքիս ծայրով, երեւակայական կոլ մը նշանակելով :

Հեռուէն, ծառերու մէջէն, կը տեսնուէր Սեւրի հին կամուրջը իր քարաշէն կամարներով :

Իջայ դէպի առջեւի պարտէզը : Երկու կողմերը բարձր ծառեր, թուփեր, ծաղիկներ, կեդրոնը՝ դալարուտ մարգագետին մը, եւ հոս հոն՝ մամռապատ հին արձաններ : Ու այդ ամէնուն մէջէն կը բարձրանար դպրոցին գլխաւոր շէնքը, երեք յարկանի՝ իր մէջը կեդրոնացնելով դահլիճը, գրադարանը, սեղանատունը, ննջարանները եւ զանազան զբասենեակներ :

Վերադարձայ բակը եւ աջ դառնալով քայլերս ուղղեցի դէպի մարզարանը եւ թատերասրահը : Բարձրացայ վերի դաշտը որուն եզրին կանգնած էին անտառով ծածկուած բլուրներ :

Ծառերը սկսած էին իրենց գոյները փոխել եւ այդ կանաչութեան ծովուն մէջ տեղ տեղ կը նշմարուէին կարմիր եւ ոսկեգոյն ծառեր : Անորոշ տխրութիւն մը պատած էր հոգիս եւ կը զգայի որ նահանջել այլեւս հնարաւոր չէր :

Մարգագաշտէն իջնելով՝ անցայ գասարաններու շէնքին առջեւէն ու, երթալով հանդերձատան ճամբէն, հոն՝ փայտէ ցած ցանկապատին կռթնեցայ՝ պահ մը խորհրդածելու համար կեանքի դժուարութիւններուն մասին :

Այդ միջոցին՝ Ուսումնապետը հեռուէն զիս տեսնելով եկաւ դէպի ինծ ու մօտենալով ձեռքս գրքոյկ մը դրաւ որուն մէջ շարուած էր հայերէն Ա Բ Գը :

Հետս անոնց վրայէն մէկիկ մէկիկ անցաւ, ամէն ինչ լաւ բացատրեց ու մեկնած ատենը պատուիրեց որ պէտք է շաբաթ մը ամբողջ հայերէն Ա Բ Գը սորվէի :

Համրեցի այդ տառերը : 39 հատ էին : Ի՞նչպէս կարելի էր 39 տառ սորվիլ շաբաթ մը : Առ նուազն վեց ամիս պէտք էր այդ արդիւնքը ձեռք ձգելու համար եւ ինծի միայն մէկ շաբաթ պայմանաժամ կը տրուէր : Պակա՞ս էին այս մարդիկը, կամ արդեօք կատա՞կ կ'ընէին : Բայց շատ կատակ ընելու երեւոյթ չունէին :

Բացայայտ կերպով հասկցուեցաւ որ խնդիրը իմ կարծածէս աւելի լուրջ հանգամանք մը առած էր :

« Ի՞նչ կարիք կար հայերէն սորվելու», ես ինծի կը հարցնէի անընդհատ ու ինծի համար անպատասխան կը մնար այս հարցումը :

Քանի կը դարձնէի այս կնճռոտ խնդիրը մտքիս մէջ՝ այնքան աւելի կ'անիծէի հօրս այդ ընկերը որ իր պարտքը տուած դրամը չէր վերադարձուցած հօրս : Այդ գիշերը՝ երկար ժամանակ անքուն մնացի մտքիս մէջ կրկնելով, — «Երանի՜ հայրս այդ դրամը փոխ տուած չըլլար եւ ինքը գացած ըլլար Մխիթարեան վարժարան փոխանակ զիս ղրկելու» :

(4 Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆ

—o—

(ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ)

Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն …
Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար .
Յօնքերըդ հպարտ ու կամար
Իջնում են Հայոց լեռներէն,—
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն :

Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար ,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն :
Ես խորթ եմ, օտար քո հոգուն ,
Բայց քո տեսիլով խանդավառ՝
Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար :

Յօնքերըդ հպարտ ու կամար
Հանց վեհ տաճարները Հայոց ,
Հայեացքըդ մաղում է ամառ :
Հայկից են աչքերը քո բոց,
Յօնքերըդ հպարտ ու կամար :

Իջնում են Հայոց լեռներէն
Ինչպէս թեթեւոտ մեր պախրան ,
Նազանքըդ այնպէս նայիրեան ,
Հըմայքըդ այնպէս հայերէն՝
Իջնում են Հայոց լեռներէն :

Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն :
Նորքից ես թըռել դու, իմ լոր,
Զանգում է երգել քեզ օրօր,
Մասիսն է հսկել վեհօրէն ,
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն :

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

"ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ" (1)

Իր կեանքին վերջին քանի մը տարիները ուրիշ մտահոգութիւն ունենալ չէր թուեր մեր ողբացեալ բարեկամը։ Ամէն անգամ որ կը հետաքրքրուէի իր ձեռնարկած աշխատանքով, կրկնէ միշտ միեւնոյն անորոշ պատասխանը կուտար։ Մէկ միւսին ետեւէն սակայն իր տպարանէն լոյս կը տեսնէին ուրիշ հեղինակներու գործերը, իրը՝ կ՚ուշանար տակաւին։ Դժբախտաբար Պարտիզակի նուիրուած հատորը լոյս պիտի տեսնէր իր մահէն ետք, «Պարտիզակը խատուտիկ» խորագրով։

Շատ կանուխէն գրականութեան ճաշակը արթնցեր էր իր մէջ, եւ այդ ուղղութեամբ ինչ որ տուած էր եւ գրական ինչ խմբակցութեան որ բերած էր իր աշխատակցութիւնը, արուեստի մտահոգութիւնը ունենալ կը թուէր։ Բայց տարիներու հետ իր մէջ կը զարգանար հրապարակագիրը, աւելի յաճախ պայքարող հրապարակագիրը, ինչպէս ուրիշ դէմքեր, Ռ. Զարդարեան, Ա. Արփիարեան, Երուխան, Արամ Անտոնեան, որոնք գրականութենով սկսած եւ հրապարակագրութեամբ վերջացուցած էին։

Ա. Ա. Պետիկեանի «Գրչանկարներ Պարտիզակ գիւղէն» (1952) եւ Յակոբ Տէր Յակոբեանի «Պարտիզակը խատուտիկ» հատորները զիրար կը լրացնեն։ Եթէ առաջինը գրական բանաստեղծական ներշնչումներով գրուած էր, երկրորդը աւելի ազգագրական բովանդակութիւն ունի։ Երկու հեղինակները տարբեր մեկնակէտէ առաջնորդուած, գիւղին բարոյական եւ նիւթական նկարագիրը կ՚ամբողջացնեն։

Անկախ իր հատորէն, պարկեշտ մտաւորականի մը եւ աշխատաւորի մը յիշատակը կը թողու Յակոբ Տէր Յակոբեան, տակաւին շատ կանուխէն, մանաւանդ այն թուականներուն, երբ փտանգաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէր Պոլսոյ մէջ, երբ ան ստիպուած էր երբեմն հրապարակագիր, գրիչ շարժել եւ կարծիք յայտնել հանրային խնդիրներու շուրջ, միշտ մնալով «անվարձկան» ինչպէս այնքան հպարտութեամբ կը սիրէր արձանագրել։

Այս հատորին մէջ հեղինակը հաւաքած է ինչ որ Պարտիզակի կը վերաբերի. — Ազգագրութիւն, հէքեաթներ, ժողովրդական տեսարաններ, հինէն ու նորէն բառ ու բան, բոլոր այն նիւթերը, որոնք պիտի կազմէին որեւէ գիւղի կամ քաղաքի պատմութիւնը։

Տարիներ առաջ ինչ որ արձանագրած է նօթատետրերու մէջ, երբեմն հում եւ անմշակ նիւթ, թոյլ չեն տար իրեն անվերապահ գովքը հիւսել Պարտիզակցիին։ «Դժբախտաբար այս ոստանի բնակիչները դրախտաբնիկներ չէին, կը գրէ, ոչ ալ դրախտարժան, այլ ամէն տեղի մարդոց բոլոր թերութիւններն ու առաքինութիւնները ունէին, բոլոր մեղքերն ու մաքրութիւնները»։

Գիրքին մէջ ինքնատիպ աշխատութեան մը հետքը կը նշմարուի ընդհանրապէս։ Պարտիզակի խատուտիկ բովանդակութիւն մը տալու համար, որեւէ ջանք խնայուած չէ։ Եւ թերեւս այդ որակումն է որ կ՚արդարացնէ հեղինակին աշխատելու մեթոտը։ Բարեբախտաբար իրմէ առաջ ուրիշ Պարտիզակցիներու, ինչպէս Մխալեանի «Պարտիզակն» ալ աչքի առջեւ ունեցած է եւ օգտուած։ Արդէն խոստովանութիւն մը ունի, որու համաձայն շատ մը ազգագրական նիւթեր ուրիշ գաւառաբարբառներու մէջ ալ գոյութիւն ունին։ Երբ աչքի առջեւ ունենանք այս հատորին «Պարտիզակի Երգարանը», թէեւ քանակով ճոխ, բայց ուշադիր քննութեամբ մը պիտի տեսնենք որ Ակնայ պանդուխտի, հարսանիքներու եւ ողբերգներէն, ինչպէս նաեւ լեզուական գանձերէն եւ շնորհներէն բաւական օգտուած է։ «Պարտիզակի առաջին բնիկներուն մէջ Ակնէն գաղթողներ եղած են» կը գրէ (էջ 19)։ Այս ենթադրութիւնը աւելի պիտի հիմնաւորուի, երբ ժողովրդական երգերուն եւ ֆոլքլորի հարստութեան բաղդատութիւնը աւելի անհրաժեշտ լրջութեամբ ըլլայ։

Պարտիզակցիին նկարագիրը այլազան է։ Թէ բացասական եւ թէ դրական այդ նկարագիրները կը ճշդուին եւ այդ մասին բոլոր հեղինակները համաձայն են։ Մեր գրքին հեղինակը նոյնպէս կը յաջողի եւ վերնագիրներուն տակ խմբուած քանի մը տողերը իմաստէ զուրկ չեն յաճախ։ Էֆէներուն եւ Այինկաճիներուն պատմուածքները օրինակ կը խորհրդանշեն մեծ հոգիներ, խոնարհ մարդիկ, բայց քաջասիրտ, առիւծի պէս։ Միամիտ, ընկերասէր, պարտաճանաչ, ինքնատիպ անհատներ» ինչպէս ինքնատիպ է ընդհանրապէս Պարտիզակի ժողովուրդը։

Կենդանիներու բաժինը ճոխ է, հոն է մանաւանդ երգիծական նկարագիրը Վահան Վ. Պարտիզակցիին, «Ըմբոստ եւ խեռ բնաւորութեամբ, անկարգապահ եւ գինեմոլ։ Ամէն պարագայի ուշիմ, արթուն եւ կատակաբան մարդ մը»։

Հանրային որեւէ դէպք կ՚անդրադառնայ գիւղին եւ ժողովուրդին վրայ։ Փոքրիկ հատուածի մը վերնագիրն է «Կրուազան Պարտիզակը» եւ մանաւանդ մանուկներուն եւ պատանիներուն «խատուտիկ» մէկ նկարագրութիւնը կը գտնենք «Պարտիզակի Լաճերը» խորագրին տակ։

Յակոբ Տէր – Յակոբեանի հատորին երկրորդ մասը ընդհանուր վերնագիր ունի «Ազգագրական», ուր կը խօսուի ազգագրութեան, բառերու, քերականութեան, հէքեաթներու եւ երգերու մասին։

Հր. Աճառեանի Ստուգաբանական բառարանը 7 հատորներէ կը բաղկանայ (6ը վիմատիպ) եւ ոչ թէ ինը, ինչպէս թիւրիմացութեամբ ըսած է հեղինակը։ Այս առթիւ կ՚արժէ յիշատակել «Ակն եւ Ակնցիք» ընդարձակ հատորին Ակնայ գաւառաբարբառի բառարանը, զոր պատրաստած էր ողբացեալ Արամ Անտոնեան, հետեւողութեամբ Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի «Գաւառական բառարան»ին, Տոքթ. Մ. Ս. Գաբրիէլեանի «Ակնայ Գաւառաբարբառ»ին եւ Յովսէփ Կ. Ճանիկեանի «Հնութիւնք Ակնայ» աշխատութիւններուն։ «Բառարան Ակնայ բարբառ»ին կը պարունակէր 1750է աւելի բառեր։

Այս գլուխին «Քերականութիւն» հատուածին մէջ կը խօսուի ում եւ իս մասնիկներուն մասին. — «Նախ Սփիւռքը տակաւ պէտք է ընդունի սահմանական ներկայի արեւելեան ձեւը, ում եւ իս մասնիկները, փոխանակ կոր խորթ եւ թրքածին մասնիկին, որ թէեւ վտարուած գրականութենէն եւ ընտիր խօսակցութենէն, բայց իր բոյն ձգած տեղը կը մնայ չփոթութեան մէջ» (էջ 306)։ Կը մնայ որ բանասէրները եւ քերականագէտները զբաղին այս քերականական խնդրով, ինչպէս տարիներ առաջ այնքան մելան սպառած է։

«Երգեր»ու բաժնին մէջ եւս հետեւեալ կարծիքը յայտնուած է, — «Համադրելով՝ կրնամ միայն ըսել թէ ամբողջ՝ այսինքն ժողովուրդը ի վիճակի չէ տալու քերթողական գործ մը։ Բայց անոր ծոցէն, խանդավառ ու ներշնչեալ մէկը կրնայ բխումներ եւ ժայթքեր ունենալ իր յուզումը արտայայտելու, զոր ժողովուրդը կ՚որդեգրէ, կը կրկնէ ու կը տարածէ» (էջ 311)։

Ամէն պարագայի մէջ ժողովրդական քերթողական ստեղծագործութիւնը, վերջ ի վերջոյ կը վերագրուի անհատի մը, կամ այս անհատը իրեն կը վերագրէ եւ իր անունով կը յայտնուի, բայց յաճախ անանուն եւ անծանօթ կը մնայ։ Ժողովուրդին կողմէ ստեղծագործած ըլլալը դժուար է ժխտել, ինչպէս մեր Գողթն գաւառի երգերը, որոնք ոչ մէկ անհատի ստեղծագործութիւնն են, նոյնը նաեւ Ակնայ Հարիւրաւոր Անտունիները, այնքան բանաստեղծական, որոնց հեղինակը ժողովուրդն է եւ վերագրուած՝ Նահապետ Քուչակի։

Յակոբ Տէր Յակոբեանի «Պարտիզակը խատուտիկ» հատորը կուգայ աւելնալ այն բազմաթիւ հատորներուն վրայ, որոնք լոյս տեսած են վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, ոչ միայն պատմական, վիճակագրական այլեւ մշակութային մարզերու մէջ թանկագին նիւթեր կորուստէ փրկելով։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1) Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Փարիզ, 1961։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ԵՒ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

Աւ. Իսահակեանի գործերուն մէջ հազիւ թէ կարելի ըլլայ գտնել Սայաթ – Նովայի ազդեցութիւնը հաստատող «շօշափելի» փաստեր։ Սակայն միշտ այս պարագան չէ որ կ՚որոշէ գրագէտներուն եւ արուեստագէտներուն հոգեկցութիւնը, հարազատութիւնը, մանաւանդ, երբ գործ կ՚ունենանք այնպիսի ինքնատիպ մեծութիւններու հետ, ինչպէս են Սայաթ Նովա եւ Իսահակեան։

Մեր երկու մեծ քնարերգուները իրարմէ տարբեր անհատականութիւններ ըլլալով հանդերձ, ստեղծագործական – հոգեբանական բազմաթիւ յատկանիշերով հարազատ են իրարու։

Երկուքն ալ «ոտքով – մտքով» շատ թափառած են, շատ աշխարհներ տեսած, երկիրներու եւ իմաստուններու հետ վէճի մտած, խոր կերպով սիրած եւ ապրած են անարձագանգ սիրոյ այրող մրմուռը, աշխարհ – «փանջարայէն» տեսած են կեանքին հակասութիւնները եւ անարդարութիւնները եւ խոցոտուած է իրենց սիրտը։ Երկուքն ալ աշխարհը սիրած են ամպարփակ սիրով տոգորուած եւ տոչորուած մարդու մը հայեացքներով։ Երկուքին ալ գեղագիտական ելակէտը կամ հիմքը ժողովուրդի գեղարուեստական մտածողութիւնն է։

Իսահակեանի ստեղծագործական մտերմութիւնը Սայաթ – Նովայի հետ կը սկսի անոր գրական հասունութեան շրջանին, 90ական թուականներու վերջերուն, Թումանեանի գլխաւորած «Վերնատուն» գրական խմբակցութեան մթնոլորտին մէջ։ «Վերնատուն»ի անդամները՝ Աղայեան, Թումանեան, Իսահակեան, Դէմիրճեան հայ գրականութեան նոր վերելքին, անոր ապագային մասին խօսած ժամանակ վերագնահատութեան կ՚ենթարկէին հին արժէքները, իրենց նախորդները, որոնց շարքին նաեւ Սայաթ – Նովայի գրական ժառանգութիւնը։

Այդ շրջանին (1899) գրուած է Իսահակեանի գիւանին մէջ պահպանուած Սայաթ – Նովային նուիրուած սեւագիր եւ կէս մնացած բանաստեղծութիւն մը, որ թէեւ կիս – կատար, այսուհանդերձ կ՚արտայայտէ «Երգեր ու Վէրքեր»ու հեղինակին սէրը հանճարեղ քնարերգուին նկատմամբ.

Սայաթ – Նովա, Սայաթ – Նովա,
Դուն չես մեռեր, Սայաթ–Նովա,
Դու ապրում ես հոգուս միջին,
Դուն երգում ես սրտիս միջին, —
Դուն չես մեռեր, Սայաթ – Նովա։
Անուշ ձէնդ միշտ լսում եմ,
Սրտիս խորքից տուն է տալիս,
Արար – աշխարհի լեզու առած,
Քու երգովդ են բանում բերան։
Իմ սիրտս էլ քուկիդ նման
վիրաւոր է Սայաթ – Նովա ...

Շարունակութեան մէջ բանաստեղծութեան չափը կը փոխուի.

... Մենք, աշխարհի ճամբու ափին
մենակ բուսած վայրի վարդ ենք,
Անց ու դարձի ելած փոշուց մենք
ծածկուած, փոշոտ վարդ ենք,
Գողալները բաղչի միջի, ձեռքով ջրած..
Անփուշ, նազուկ վարդն են սիրում ...

Ինչպէս արդէն նկատեց ընթերցողը, այդ տողերէն ծնունդ առած է «Ա՜խ, ես սիրու ճամբի ափին...» սքանչելի քնարական բանաստեղծութիւնը։

Իսահակեանի բոլոր գործերէն թերեւս միայն «Եար, աչերդ արեգական շողքով վառուած ծովի նման ...» ոտանաւորն է, որուն վրայ կարելի է տեսնել Սայաթ – Նովայի ներշնչումը։

Սայաթ – Նովայի արուեստին հմայքը Իսահակեան խորապէս զգացած է իր կեանքի ամբողջ ընթացքին։ Այդ կը վկայեն կեանքի վերջին տասնամեակին անոր գրած բոլոր ակնարկները, որ տպաւորութեան պիտի յանձնուին առաջին անգամ ըլլալով։ Անոնք լուսաբանութիւններ կրնան ծառայել լոյս սփռելու համար «Իսահակեան – Սայաթ – Նովա» հարցին վրայ, որ արժանի է ուսումնասիրութեան։

Ա. ԻՆՃԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ի՞նչպէս չի գիտցուիր... չէ՞ որ Քիւրտը զէնքով կը կոտորէ հայ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը միշտ աչքը կը գոցէ. չէ՞ որ մեր քով դանակ մը անգամ չուզեր ըլլայ, իսկ վայրենի ցեղի մը ձեռքը Մօսինի հրացանը կը գտնուի, ըսել է թէ յայտնապէս ծրագիր մը պատրաստուած է՝ մեզ բնաջնջ ընելու համար՝ ասիկա առաջարկութիւն կը վերցնէ՞, Վեհափառ, ըսէք մեզի կը խնդրեմ։

Աչքառու Կաթողիկոս չկրցաւ պատասխանել, այնքան ճշմարիտ էր Ներսէս Արծրունիի առարկութիւնն, որ կը խոցէր իր սիրտը։

Ձեր Վեհափառութիւնը շատ բան կարող է ընել յարեց Ներսէս Արծրունի իր խռովայոյզ ձայնը մեղմացնելով։ Գիտենք թէ ձեր դիրքը, ձեր պաշտօնը, մանաւանդ ձեր ազդեցութիւնը մեծ կշիռ ունի թէ կուսակալին մօտ եւ թէ Բարձր. Դուռը։ Պէտք է որ չլռէք։ Ներկայ հանգամանքներուն մէջ ձեր լռութիւնը՝ հաւասար է այն մեղսակցութեան զոր ...

Ներսէս Արծրունի իր խօսքը չկրցաւ աւարտել ... կարծես հոգեկան փղձկում մը խեղդեց զինքը։

— Ախ, գիտեմ, գիտեմ թէ կը դատապարտէք զիս, կը մեղադրէք՝ իմ քաշուած ընթացքս տեսնելով, ընդհատեց Վեհափառը։ Բայց ի՞նչ ընեմ... ահա, դեռ ամիս մը չկայ որ Շատախու – Կէտիկ կոչուած կիրճին մէջ դէպք մը պատահած է, եւ այդ պատճառաւ թեմերուս բոլոր գեղացիները կրակ ինկեր կը վառուին կառավարութեան ձեռքը։

— Ի՞նչ դէպք է պատահեր, հարցուց Արծրունի։

— Մուկայ Շէյխը յարձակում կրեր է այդ կողմին, պատասխանեց Վեհափառը։

— Պատճա՞ռը։

— Պատճառ մը չկայ եղեր։

— Կառավարութիւնն այդպէ՞ս կ՚ըսէ։

— Այո։

— Լաւ, չկարողացաք խնդիրը քննել։

— Քննեցի։

— Ի՞նչ է եղեր։

— Մուկայ Շէյխը խումբ մը Իսլամներով հայ աղջիկ մը փախցնելու յաջողած է. բայց այդ կիրճին մէջ կտրիճ Հայերու հանդիպելով, անձնատուր կ՚ըլլայ ու կը ստիպուի աղջիկը թողուլ։

— Ճի՞շդ չէ՞ ասիկա։

— Որո՞ւ կրնաս հասկցնել. անցեալ օր մեր քաղքին Թամրա կոչուած հայ աղաներն անգամ չհաւատացին այսպէս ըլլալուն։

— Հապա՞։

— Անոնք պնդեցին թէ քանի մը աւազակներու գործն է եղեր։ Այդ աւազակները պահուած են Արտօսը սարին քովերը։ Բանտարկուած գեղացիներն են որ կը կերակրեն զանոնք։

— Հող չէ... մենք գիտենք այդ խամբաներու բերանը։ Ի հարկէ շուները չեն հաչեր այն մարդերու վրայ որոնց ձեռքէն ոսկոր մը կը բռնեն։ Թողունք այդ կէտը։ Հիմակ՝ կը յայտնենք թէ՝ Հայրենեաց ու ազգին շահերը կը պահանջեն ձեր վեհափառութեան աջակցութիւնը։

— Պարթեւ հասակով կղերականը պատկառելի գլուխը վեր վերցուց ու խորին հետաքրքրութեամբ մը հարցուց.

— Ի՞նչ է այդ աջակցութիւնը։

— Կը փափաքիմ որ գաղտնի կերպով պատուիրէք Վանքի մշակներու մեզի օգնելու, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին։

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրը շնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պալեանէ 20 Ն. Ֆ., Տիկին Եռիքարտաշեանէ 10, փոխան ծաղիկի ողբացեալ Արշակ Պաղըրճեանի մահուան առիթով :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վասիկ Տէր-Դաւթեան եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Տէր-Դաւթեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեանի եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, մամուլով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ մասնակցեցան իրենց սուգին, իրենց սիրելի մայրիկին եւ մեծ մայրիկին՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ :

ՏԱՐԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Խրիմեան վարոցը (Իսի) :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ :

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի գրրասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր «հպատակներուն» թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է գաղթականի հանգամանքը հաստատող վկայականը՝

Certificat de Réfugié

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի ամիջապէս որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի: Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւնները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն.— Ազգութեան թուղթը, մէկ պատկեր, անձագրի (Քարթ տ'Իտանթիթէ) վաւերացուած քոփին եւ 1070 Ֆր. (ձրի տընտեսապէս տկարներուն համար) :

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թըւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ.— եթէ թուղթը վերջացած է.— 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն :

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ այս թուղթը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարագայի :

Գաղթականաց գրասենեակը բաց է ամէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12.30 :

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

Հարաւային Ֆրանսայի համար՝

26 Rue des Convalescents, Marseille

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԱԶԳ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ. չտան :

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի :

КԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի ժամը 14էն 16, Մշակոյթի տունը՝

17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ :

Ձոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ :

Մուտքը ազատ է :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին :

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

16-17 տարեկան սկսնակ տաքթիլօ օրիորդ մը :

Անձամբ ներկայանալ Թերթիս վարչութեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին :

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին :

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16-24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ :

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քուփէօզ մը պոնեթրի-թրիքոյի համար :

ԴԻՄԵԼ.—

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

TAI. 64-06

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :

ժամը 20էն ետք, պարահանդէս.—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊՈՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 21 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9259 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5060

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ԴԷՄ

Շաբաթ օր, երբեւ հետեւանք Ներքին նախարարին մէկ բողոքին, Փարիզի ոստիկանութիւնը կարգ մը միջոցներ ձեռք կ'առնէր անձերու հանդէպ որոնք ծանօթ են ֆրանսական Ալժերիոյ ի նպաստ իրենց կարծիքներուն եւ գործունէութեան համար:

Առաջին առթիւ հարցաքննուեցաւ նախկին ոստիկանապետ, նախկին երեսփոխան եւ Ներկայիս Թաղապետական խորհրդատու, Ժան Տիտ որ բուռն ճառ մը խօսած էր Հինգշաբթի իրիկուն, Միւթիւալիթէի մէջ, ծափահարել տալով Սալանի անունը:

Ամէն բան արդէն, Միւթիւալիթէի այդ երեկոյթէն ծնունդ առաւ, երեկոյթ մը զոր կազմակերպած էր «Վենսէնի Կոմիտէն» եւ ուր խօսք առած էին, Տիտէն զատ, Լը Փէն, Տէլպէք, Ժորժ Պիտօ, Լաֆէ, Ֆիլիփ Մարսէ, Փօլ Էմիլ Մընիէ: Անոնք ալ ստիպուեցան ՔԷ ՏԷ Զ'Օրֆեվր ներկայանալ բայց, ցարդ, միայն իբրեւ վկայ կը լսուէին մինչ նախկին ոստիկանապետը՝ Տիտ, հարցաքննութենէն ետք Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ:

Տիտի դէմ երեք ամբաստանութիւններ կան ներկայիս: Ա) Նախատինք Պետութեան ղեկավարին (ինք կը հերքէ թէեւ այն խօսքերը զորս մամուլը իրեն վերագրած է: Բ) Գրգռութիւն մահափորձի եւ Գ) Գրգռութիւն ոճիրի պետութեան ապահովութեան դէմ: Լսուած վկաներէն՝ Ժերնար Լաֆէ յայտարարեց թէ դայթակղութիւն մըն է եւ Տիտ երբեք չէ արտասանած այն բառերը որոնք իրեն կը վերագրուին: Ըստ Լաֆէի «տեղեկատուութիւններու Ընդհանուր գրասենեակն է» որ պատրաստած է ամբողջ տեղեկագիրը: Տիտ երկար ղեկուցում մըն ալ ըրած է, Հանրապետութեան դատախազին առջեւ Ալժերիոյ քաղաքականութեան շուրջ, որմէ ետք իրիկուան ժամը 20ին Սանթէ փոխադրուած է:

Տիտ, Փարիզ ծնած է 1915ին եւ ոստիկանապետի մրցումին ընդունուած է 1937ին: Կարճ ժամանակ մը գտնուած է Ընդհանուր Տեղեկատուութեանց (գաղտնի ոստիկանութիւն) գլուխը: 1951էն 54 Փարիզի նախկին ոստիկանապետ Ժան Պէյոյի կցորդ է, ապա 1954ին պաշտօնանկ կ'ըլլայ որովհետեւ կ'ըսուի թէ մասնակցած է «փիւիթներու խնդրին» Մենտէս – Ֆրանսի դահլիճին դէմ: 1959ին Թաղապետական խորհրդատու կ'ընտրուի ձախողելէ ետք երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ: 1961 Հոկտեմբեր 17ի մահմետական ցոյցերէն ետք կը հեռանայ Անկախներէն միանալու համար Ժերնար Լաֆէի Հանրապետական կեդրոնին: Անդամակցած է «Վենսէնի կոմիտէին» երբ այս վերջինը հիմնուեցաւ, 1960 Մայիսին: Անոնց ծրագիրն էր «ազգային վերականգնում մը», իրենց առաջին ժողովը տեղի ունեցաւ նոյն տարուան Յունիս 20ին: 150 անձնաւորութեանց կարգին, կարելի է յիշել Սուսթել, Պուրժէս – Մօնուրի, Լաքոստ, Անտրէ Մորիս, Ռոժէ Տիւշէ, Մաքս Լըժէօն, Պիտօ: Հաւանական կը նկատուի որ յառաջիկայ Նախարարաց Խորհուրդը (Չորեքշաբթի) լուծէ այս «Կոմիտէն»: Վարչապետը շրջաբերական – նամակով մը յիշեցուց արդէն բոլոր նահանգապետներուն թէ հանրային ցոյցերը արգիլուած են:

× Պէն Պելլա հրահանգ տուաւ ալժերացի բանտարկեալներուն որ դադրեցնեն իրենց ծոմապահութիւնը, ինք սակայն կը շարունակէ:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ – ՔԵՔՔՈՆԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Վերջ դնելու համար վերջերս ստեղծուած տարակարծութեանց Խրուշչեւ եւ Քեքքոնըն որոշեցին հանդիպում մը ունենալ, յառաջիկայ Ուրբաթ օր, Նովոսիպիրսք:

Ֆինլանտիոյ նախագահը ընտրապայքարի, իր առաջին ճառին մէջ շեշտեց «չենք գիտեր թէ վաղը ի՞նչ պէտք է ընենք հիմա, կը պատասխանեմ՝ հանդարտ մնալ»:

Ինչ կը վերաբերի, ֆինխորհրդային յարաբերութեանց, հաւանական է որ Ֆինլանտիոյ նախագահին ճամբորդութիւնը վերջ դնէ ստեղծուած պաղութեան: Քեքքոնըն «սիրուած» է Մոսկուայի մէջ: Պէտք չէ սակայն անտեսել թէ Խորհ. Միութիւնը շատ պահանջկոտ դարձած է եւ հաւանական է որ նոր ճնշումներ բանեցնելով Ֆինլանտիոյ վրայ կ'ուզէ «հոգեբանական» ճնշում մը բանեցնել նաեւ բովանդակ Սքանտինաւիոյ վրայ: Նման պարագայի մը, Ֆին – խորհրդային խօսակցութիւնները կրնան նաեւ զինուորական բնոյթ ունենալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ հասաւ վարչապետ Ատընաուըր եւ անմիջապէս տեսակցութիւն մը պիտի ունենար նախագահ Քենըտիի հետ:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ Թագաւորը շատ ծանր վիճակի մէջ է: Միջազգային համբաւի տէր բժիշկներ Թագաւորին գլուխն են, բայց հիւանդութեան բնոյթը չէ հրապարակուած:

ԱՔՔՐԱՅԻ մէջ (Ղանա) հրաժեշտի պարահանդէս մը տրուեցաւ Անգլիոյ Թագուհիին ի պատիւ: Իշխան Ֆիլիփ պարեց Տիկին Ն'Քրումայի հետ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ օդանաւ մը կորսուած է Քոնկոյի երկինքին մէջ, ինչ որ նոր յուզումներու տեղի տուած է Իտալիոյ մէջ:

«ԱՀԱԿ»ին ձեռքը 348 Ֆրանսացի պատերազմական գերիներ կան ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ երեք օր սուգ հռչակուած էր 13 օդաչուներու վայրագ սպանութեան առթիւ: Ծանր միջադէպեր ալ պատահած են համայնավարներու եւ նոր ֆաշիստներու միջեւ մինչ բոլորը իրենց ընդվզումը կը պոռան կատարուած զարհուրելի ոճիրին դէմ: Վարչապետը՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանի յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր շեշտեց թէ Իտալիա աւելի քան երբեք իրաւունք կը զգայ Քոնկոյի հարցը դնելու ՄԱԿի առջեւ եւ որուն հանդէպ շատ աւելի պահանջկոտ պիտի ըլլայ: Ձայն – պատկերասփիւռը 67 միլիոն լիռ հաւաքած է շարժում մը ստեղծելու համար զոհերուն յիշատակին:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ երկար վիճաբանութիւններէ ետք, Հալք եւ Ատալէթ կրցան բաժնուիլ նախարարական աթոռները: Ինէօնիւի վարչապետութեան տակ, Հալքը պիտի ունենայ նաեւ երկու պետական նախարարի աթոռ եւ հետեւեալ նախարարութիւնները.— Արդարութիւն, Ազգ. Պաշտպանութիւն, Արտաքին, Ելմտական, Լուսաւորութիւն, Հանրային Շինութիւն, Աշխատանք եւ Ճարտարարուեստ: Ատալէթին կը մնան՝ փոխ – վարչապետի, պետական երկու նախարարութեան, Ներքին, Առեւտուրի, Հանրային Առողջապահութեան, Մաքսի եւ Մենաշնորհի, Երկրագործութեան, Հաղորդակցութեան, Մամուլի եւ Վերաշինութեան նախարարութեանց աթոռները:

ԱՆԳԱՐԱ կանչուեցաւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան մամուլի կցորդը՝ Այտեմիր Պալքան, որպէսզի բացատրութիւններ տայ սպաներուն մամուլի ասուլիսին մասին: Տեղեկատուութեան Նախարարին համաձայն Պալքան ինքնագլուխ կազմակերպած էր այդ ասուլիսը մինչ Փարիզի Թրքական շրջանները կ'ըսեն թէ Փարիզի Թրքական դեսպանին համաձայնութեամբ եղած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դահլիճը զոր կազմեց Ռաշիտ Քարամէ, վաւերացուեցաւ 68 ձայնով 18ի դէմ:

ԱԹԷՆՔԻ 500 փաստաբաններ որոնք ներկայ եղած են վերջին ընտրութեանց յանուն Արդարութեան նախարարութեան, բանաձեւ մը քուէարկեցին, ժողովի մը ընթացքին, ուր կը յայտնեն Թագաւորին եւ Ժողովուրդին թէ ապօրինութիւններ կատարուած են քուէարկութեան ատեն: Իբրեւ հետեւանք այս յայտարարութեան, քննութիւն պիտի բացուի եւ ընտրութիւնները կրնան չեղեալ համարուիլ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ նահանգին կառավարիչը՝ Նելսըն Ռոքֆելլըր պիտի ամուսնալուծուի 31 տարուան ամուսնութենէ մը ետք: Ռոքֆելլըր վերջերս Հանրապետականներու հովանաւորութիւնը ուզած էր նախագահական ընտրութեանց ատեն եւ հաւանական է որ կրկին այդ փորձը ընէ 1964ին բայց ամուսնալուծումը անպատեհ կ'ըլլայ իրեն, նման պարագային մը:

ՓԱՐԻԶԻ այս շաբթուան պաշտօնական հիւրն է նախկին ֆրանսական Քոնկոյի (Պրազավիլ) նախագահը՝ Աբբայ Ֆիւլպէր Եուլու: Եուլու 43 տարեկան է, քահանայ ձեռնադրուած է 1948ին եւ Պրազավիլի հոգեւոր հովիւ նշանակուած: Նոյն քաղաքին նախ քաղաքապետ (1956) ապա երեսփոխան ընտրուած է (1957), յետոյ վարչապետ եւ վերջապէս Հանրապետութեան Նախագահ ճերմակ կապայով, Աբբայ Եուլու շատ ժողովրդականութիւն կը վայելէ թէեւ քաղաքական ասպարէզ նետուիլը դժուարութիւններ ստեղծեց իրեն Կաթողիկէ կարգին հետ եւ «կախակայուած» յայտարարուած է եւ իրաւունք չունի պատարագ մատուցանելու, բայց Վատիկանը սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահէ նախագահ Եուլուի հետ եւ Պապական Նուիրակը ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի հանդիսութեանց որոնք Աբբայ Եուլուի ի պատիւ կը տրուին այս օրերս: Եուլու Փարիզ ժամանեց երկուշաբթի առտու եւ ընդունուեցաւ նախագահ տը Կոլի կողմէ:

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ վարսայարդարները շատ դժգոհ են որովհետեւ փարիզեան վարսայարդարի երկու հաստատութիւններ մասնաճիւղեր բացած են Պէյրութի մէջ:

ՊՈՒՐԿԻՊԱ նոր ճառի մը ընթացքին յայտնեց թէ մինչեւ ծայրը պիտի երթան Պիզերթի համար:

ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԸ երկու նոր հաղորդումներ տուաւ Ալժէի հեռատեսիլի ալիքներուն վրայ: Ինչպէս նախորդ անգամները սփռումը սկսաւ սա ձեւով.— «Հոս Ռատիօ – Ֆրանս,, Ֆրանսական Ալժերիոյ ձայնը: Կոլիստ յայտագիրը ընդհատուեցաւ»: Սալան յայտարարեց թէ չարիքին աղբիւրը եղած է այն հանրաքուէն որ իշխանութիւնը ամբողջովին տը Կոլի յանձնած է «Լքումի սկիզբը եղաւ» շեշտեց Սալան: Ֆիկարօ, այս առթիւ, կը յիշէ թէ նոյն Սալանը, 1958 Յուլիսին կը յայտարարէր «պէտք է շահիլ հանրաքուէին պայքարը եւ բանակը կենսական դեր ունի խաղալիք այդ գործին մէջ»:

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏԻ ճակատամարտը «Վոլկոկրատի ճակատամարտը» եղած է Կարմիր Աստղին (բանակին պաշտօնաթերթը) մէկ յօդուածին մէջ:

ՆԱՍԸՐ յայտարարեց թէ նախապատրաստական յանձնախումբ մը կազմուած է «Ազգային Ժողովրդական Համագումարին» համար:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ մօտ հինգ հազար ցուցարարներ տողանցեցին բողոքելու համար գաղտնի բանակին գործունէութեան դէմ եւ խաղաղութիւն պահանջելով Ալժերիոյ մէջ: Հակա – ցոյցեր ալ տեղի ունեցան (Ֆրանսական Ալժերիոյ կողմնակիցներուն կողմէ):

ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ Հանրապետութեան մէջ, պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ:

ՄԻԿՈՅԵԱՆՆ Է ՋՍՊՈՂԸ

ԿԸ ԳՐԷ «ՕՌՕՌ»

Ապաստալինացման արշաւանքին առթիւ «Օռօռ» կը գրէ իր Շաբաթ օրուան թիւով.— «Ինքնաքննադատութիւն, արձաններու տապալում, քաղաքներու անուններու փոփոխութիւն, Մոսկուա ապաստալինացման ժամը կ'ապրի, բայց տակաւին լռութիւններ կան: Ասոր պատճառն այն է որ համայնավար դասաւորման գագաթը, կան մարդիկ որոնք իրենք իրենց հարց կուտան թէ արդեօ՞ք օր մը Փեքինի տեսակէտը պիտի չյաղթանակէ՞ եւ զայն պարտադրէ Խորհ. Միութեան մէջ իսկ: Եթէ նման բաներ կրնան պատահիլ, աւելի լաւ է որ մարդիկ իրենք զիրենք շատ չվտանգեն այս վայրկեանի խենթութեան մէջ որ ապաստալինացումն է:

«Կան նաեւ hակակուսակցականները, անոնք որոնք վստահ են թէ անբիծ են եւ որոնք իրենց զէնքերը վար չեն դներ, հակառակ երեւոյթներուն: Ասոնք անողոք են: Կան նաեւ ճարպիկները, անոնք որ բոլոր ճակատներու վրայ կը խաղան: Մոսկուայի համագումարին, Հոկտեմբեր 20ին, կարելի եղաւ լսել Միկոյեանը՝ որ կը պոռթկար հակակուսակցականներուն, Մոլոթովներուն, Էնվէր Հոճաներուն դէմ: Իր բուռն ոճը զարմացուց:

«Մինչ, այս նոյն Միկոյեանն էր, շատ խորամանկ Հայ մը, որ համագումարէն քանի մը օր առաջ եւ վերջին շաբաթներ ը, Խրուշչեւի հակակշիռը եղաւ: Ուզեց զսպել ապաստալինացման կատաղութիւնը: «Կը բաւէ, արդէն շատ հեռու գացինք» կ'ըսէր համագումարի վաղորդայնին:

Ինչո՞ւ այս երկերեսութիւնը:

«Որովհետեւ Միկոյեան լարախաղացութեան վարժութիւնն ունի: Գիտցաւ սթալինեան ըլլալ՝ երբ օգտակար էր եւ Խրուշչեւի դաշնակցիլ՝ պէտք եղած պահուն: Գիտէ թէ մինչեւ ուր կարելի է շատ հեռու երթալ եւ այսօր կը զգայ վտանգը, իր ծերութեան մասին կը մտածէ եւ կարմիր նոր ցարին չափազանցութիւնները, զինքը մտածկոտ կը ձգեն: Գիտէ, ի վերջոյ, թէ Սթալինի, Խրուշչեւի, Շու Էն Լայի համար միայն մէկ հեռանկար կայ,— Արեւմուտքը կլլել:

«Դանակը ակռաներո՞ւն միջեւ թէ խաղաղ համակեցութիւն: Տարակարծութիւնը միայն մեթոտին մէջն է»:

Օռօռի այս տողերուն խորագիրն է՝ «ՄԻԿՈՅԵԱՆՆ Է, ԽՈՐԱՄԱՆԿ ՀԱՅԸ, որ կը ԶՍՊԷ Պ. Խ.ն»:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷՐ ՍԹԱԼԻՆԻ ՕՐՈՎ

ՖԻԿԱՐՕ սիւնակ մը ունի, ուր երբեմն կուտայ խորհրդային այն լուրերը՝ զորս «Իւմանիթէ» չի տար իր ընթերցողներուն: Այսպէս թարմացնելու համար յիշողութիւնները, Ֆիկառօ կը գրէ թէ առաջին առթիւ 1957ին, երբ Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին ընթացքին՝ Խրուշչեւ, իր ճառին վերջաւորութեան, Մոլոթովի երեսին նետեց սա խօսքը՝ թէ՝ «Համայնավարի արիւն ունիք ձեր ձեռքերուն վրայ», Մոլոթով պատասխանեց. — «Իսկ դո՞ւք»:

Անցեալ Հոկտեմբեր 27ին, Նիքիթա Խրուշչեւ կ'ըսէր. — Ընկերները կ'առաջարկեն որ յաւերժացուի յիշատակը Պետութեան եւ կուսակցութեան այն ականաւոր անձնաւորութեանց, որոնք զոհ գացին կամայական որոշումներու՝ անձի պաշտամունքի եղակի շրջանին: Կը գտնենք որ այս առաջարկը արդար է»:

Բայց երբ 1936 Օգոստոսին, Մոսկուայի մէջ, կը սկսէր առաջին մեծ դատավարութիւնը 16 «ականաւոր անձնաւորութեանց» դէմ, իրենց գլուխն ունենալով Զինովիեւը (Լենինկրատի Սովետի նախկին նախագահ եւ Միջազգայինի նախկին նախագահ) եւ Կամենեւը (Մոսկուայի Սովետի նախկին նախագահ եւ նախկին փոխ-վարչապետ), «ընկեր» Խրուշչեւ, մահապատիժի վճիռէն առաջ իսկ, 1936 Օգոստոս 23ին յայտարարած էր «Իզվեստիա»յի մէջ: «Ռեւէ մէկը որ կ'ուրախանայ մեր երկրին մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւններէն եւ մեծ Ստալինի կողմէ կուսակցութեան տարած յաղթանակներէն, մէկ խօսք միայն կրնայ գտնել այս ֆաշիստ վարձկան շուներուն համար: Այդ խօսքը՝ մահ է: Թող, Կեսթափոյի դաշնակից, այս խմբակին պետը՝ Թրոցքի հոս չըլլայ, մեր ժողովուրդին զայրոյթը, մեր դատարանին վճիռը, պիտի հասնին իրեն, ո՛ւր որ ալ ըլլայ»:

Ծանօթ է թէ Լէոն Թրոցքի 1940ին, ըսպաննուեցաւ Մեքսիքայի մէջ, Կեփէուի մէկ գործակալին կողմէ, Ճէք Մորնար անունով:

1961 Հոկտեմբեր 27ի նոյն ճառին մէջ, Խրուշչեւ ձայնը բարձրացուց նաեւ Կարմիր բանակի զին. պետերու սպանութեան դէմ, որոնց գլուխն էր մառեշալ Թուխաչեւսկի:

Սակայն այդ միջոցին, Թուխաչեւսկիի սպանութեան լուրին հրապարակումէն 6 օր առաջ, Մոսկուայի շարքերուն առջեւ Խրուշչեւ դէմ արտայայտուած է անոնց եւ մասնաւորաբար Զօր. Կամարնիքի (անձնասպան եղած էր ձերբակալուելէն առաջ), որուն հասցէին ըսած էր. — «Թրոցքիստ ուրացող մը, Հայրենիքին դաւաճան մը, ժողովուրդին թշնամի մը, Կամարնիք Մոսկուայի Կոմիտէին անդամ էր: Այս պարագան ցոյց կուտայ թէ թշնամին աղտոտ կերպով կը ծպտուի իր գործունէութիւնը շարունակելու համար: Բայց այս դաւաճանները, այս Թուխաչեւսկիները եւ միւս Կամարնիքները թող գիտնան թէ դիմակազերծ պիտի ընենք զիրենք եւ ոչնչացնենք, մինչեւ վերջինը փոշիի պիտի վերածենք եւ ձգենք որ հովը ցրուէ, որպէսզի ընկերվարական հայրենիքին այս թշնամիներէն ոչ մէկին հետքը մնայ»:

1956 Փետրուարին, կուսակցութեան Ի. համագումարին ընթացքին եւ վերջերս ԻԲ. համագումարի մէջ Խրուշչեւ կրկնեց նոյն յանկերգը. — անձի պաշտամունքը 1934էն սկսեալ մէկ կողմէն դէպի սարսափ առաջնորդեց միւս կողմէ Ստալինի խնկարկութեան: Բայց այդ նոյն տարին, 1934ին, երբ գումարուած էր. ԺԷ. համագումարը, երկու ճառախօսներ մանաւանդ ուշադրութիւն գրաւեցին Ստալինի հասցէին իրենց գործածած ածականներու քանակութեամբ, սկսելով քանիցս կրկնուած «հանճարեղ»էն: Այդ երկու ճառախօսները այն միակ երկու ղեկավարներն են, որոնք այսօր ալ մաս կը կազմեն Կեդր. Կոմիտէի Նախագահութեան, Խրուշչեւ եւ Միկոյեան: Այսպէս կը խօսէր Խրուշչեւ. — «Մոսկուայի կազմակերպութիւնը գաղափարական գետնի վրայ միաձայնութեամբ Կեդր. Կոմիտէի եւ մեր հանճարափայլ ղեկավար ընկեր Ստալինի կողքին է: Գաղափարական այս միաձայնութիւնը իրագործուած է շնորհիւ այն ճարտար եւ ամենօրեայ ղեկավարութեան որ մեզի շնորհուած է Լազար Կագանովիչի անձով: Մոսկուայի կազմակերպութիւնը աւելի եւս պիտի համախմբուի մեր մեծ ղեկավարին, ընկեր Ստալինի շուրջ եւ անոր հետ պիտի քալէ դէպի նոր յաղթանակներ»:

Այդ «նոր յաջողութիւնները» ուրիշ բան չէին, ըստ նոյն Խրուշչեւի յայտնութեանց, եթէ ոչ մաքրագործումը եւ սպանութիւնը Կեդր. Կոմիտէի անդամներուն հարիւրէն 70ին:

1934էն ի վեր Խրուշչեւ առիթ չի փախցներ Ստալինի գովքը հիւսելու: Ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ. —

1937. — Խրուշչեւ Մոսկուայի կուսակցութեան ղեկավար հսկայ հանրաժողով մը կը կազմակերպէ որուն կը մասնակցին երկու հարիւր հազար հոգի: Օրուան հարցն է վաւերացնել ուրիշ դատավարութեան մը վճիռները Ռատէք-Փիաթակով խմբակին դէմ, որոնք ամբաստանուած են այն յանցանքով թէ ուզած են Ստալինը սպաննել: Գլխաւոր ճառախօսն է Խրուշչեւ, որ ըստ 1937 Յունուար 31ի Փրաւտային՝ կը յայտարարէ. — «Այս մարդասպանները փորձեցին դպչիլ մեր կուսակցութեան սրտին եւ ուղեղին, ձեռք բարձրացուցին ընկեր Ստալինի վրայ: Ընկեր Ստալինի վրայ ձեռք բարձրացնելով, ձեռք բարձրացուցած եղան բոլորիս դէմ, բանուորական դասուն դէմ, աշխատաւոր ժողովուրդին դէմ: Ձեռք վերցնելով ընկեր Ստալինի դէմ, ձեռք վերցուցած եղան Մարքսի, Էնկելսի եւ Լենինի ուսուցման դէմ: Ձեռք բարձրացնելով ընկեր Ստալինի դէմ, ձեռք բարձրացուցած եղան մարդկութեան ունեցած լաւագոյնին, որովհետեւ Ստալին յոյսն է, փարոսն է, որ կ'առաջնորդէ յառաջդիմասէր բովանդակ մարդկութիւնը: Ստալին մեր դրօշակն է: Ստալին մեր կամքն է: Ստալին, մեր յաղթանակն է»:

1938. — Խրուշչեւ ուկրայնական Կեդր. Կոմիտէի պետ նշանակուած է Ստալինի կողմէ: Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութիւնները կը կազմակերպէ եւ չի մոռնար Ստալինը ներկայացնելու իբրեւ առաջին թեկնածու, սա պատճառաբանութեամբ. — «Ընկերներ, երկու օրէն, Յունիս 26ին, Քիէվի «Ստալին» թաղամասին բոլոր քուէարկողները քուէատուփ պիտի դիմեն եւ իրենց ձայնը պիտի տան Ուկրայնայի ժողովուրդին առաջին թեկնածուին համար, իբրեւ երեսփոխան Ուկրայնական Ընկերվարական Խորհրդային Հանրապետութեան, իրենց ձայնը պիտի տան ժողովուրդներու պաշտպանին եւ պետին՝ Մեծն Ստալինի, քեզի համար կը քուէարկենք, մեր մեծ Ստալին, քեզի համար որ հանճարեղ զէնքի ընկերը եւ բարեկամն էիր մեծ Լենինի»: Խրուշչեւ հազարաւոր ներբողական հեռագիրներ ղրկել կուտայ Ստալինի, օրինակ. — «Խորհրդային ժողովուրդը ջերմութեամբ եւ անկեղծ սիրալիրութեամբ կ'արտասանէ Ստալինի անունը: Մեր զաւակներուն աչքերը կը փայլին ուրախութենէ՝ երբ կ'ըսեն. — Ստալին, մեր հպարտութիւնն ես, մեր այսօրուան յոյսն ես, մեր վաղուան լուսապայծառ ապագան ես»:

1939. — Ստալին կուսակցութեան ԺԸ. համագումարը կը հրաւիրէ՝ մաքրագործելէ ետք 1934ի պատգամաւորներուն մեծ մասը: Խրուշչեւ ոչ միայն «վերապրած է», այլեւ Ուկրայնիոյ կուսակցութեան պարագլուխի պաշտօնէն զատ Խորհ. Միութեան կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի անդամ կը կարգուի: Այս կրկնակ հանգամանքով ճառ մը կը խօսի եւ կը յայտարարէ. — «Ուկրայնիոյ համայնավարները աւելի քան երբեք խմբուած են Ստալինեան Կեդր. Կոմիտէի շուրջ: Ուկրայնիոյ բոլշեւիկներու սէրը Ստալինի հանդէպ Ուկրանայի բովանդակ ժողովուրդին սէրը եւ վստահութիւնը կ'արտայայտէ Ստալինի հանդէպ: Այս պատճառով Ուկրանայի ժողովուրդը կ'ըսէ. «Երկա՛ր կեանք մեր սիրելի Ստալինին»:

Տասը տարի ետք, Ստալինի եօթանասնամեակին առթիւ՝ Խրուշչեւ կ'ըսէ. — «Ընկեր Ստալինի մեծագոյն արժանիքը այն է որ սուր պայքարին մէջ, ժողովուրդի թշնամիներուն — մենշեւիք, ընկերվարական-յեղափոխական, Թրոցքիստ, զինովիեւիստ, բուխարինիստ, լենինեան վարդապետութեան անարատութիւնը պահած է: Այսօր, ժողովուրդները ի բոլոր սրտէ կ'ողջունեն սիրեցեալ Ստալինը: Փառք սիրեցեալ հայրիկին, աչալուրջ դաստիարակին, խորհրդային ժողովուրդի կուսակցութեան հանճարեղ ղեկավարին, ընկեր Ստալինի»:

1956ի գաղտնի տեղեկագրին մէջ, Խրուշչեւ հաստատած էր՝ խօսելով Բերիայի մասին. — «Ապացուցուած է հիմա որ այս ոճրագործը կուսակցութեան եւ պետութեան աստիճանները բարձրացած է հսկայական թիւով դիակներու վրայ քալելով»:

... Այսօր Խրուշչեւ արցունք կը թափէ Ուկրանայի ղեկավարներու սպանութեան վրայ եւ մանաւանդ Զօր. Եաքիրի յիշատակին, որուն համար, անցեալ Հոկտ. 27ին համարձակեցաւ ըսել. «Շատ լաւ կը ճանչնայի. ընկեր Եաքիրը, Ալմա-Աթայի ժողովի մը ընթացքին, այդ տարին, տղան՝ որ Ղազախստան կ'աշխատի՝ եկաւ զիս տեսնելու: Հօրմէն լուր ուզեց: Ի՞նչ ըսէի»:

Խրուշչեւ կրնար ըսել, օրինակի համար, ինչ որ արդէն ըսած էր, Քիէվի մէջ, 1938 Յունիս 5ին. — «Եաքիրները, Պալիցինները, Լիուպչենկօները, Զաթոնսքիները եւ միւս սինլքորները կը պատրաստուէին դոները բանալ գերման ֆաշիստներուն եւ քաղքենիներուն առջեւ»:

Այդ «սինլքորները» հետեւեալ պաշտօնները ունէին Ուկրանիոյ մէջ. — Եաքիր Քիէվի զինուորական շրջանին ընդհ. հրամանատարն էր, ուկրայնական կուսակցութեան Փոլիթ Բիւրոյի անդամ էր: Պալիցքի Ուկրայնիոյ խորհրդային ոստիկանութեան պետն էր եւ սահմանային միաւորներու ընդհ. հրամանատարը: Լիուպչենկօ Ուկրանիոյ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար էր, Զաթոնսքի կրթական նախարար էր եւ Փոլիթբիւրոյի անդամ (միշտ Ուկրանիոյ):

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ ՄԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Աշխարհի ամէն կողմէն եկած էին ... Հնդկաստանէն, Պարսկաստանէն, Սուրիայէն, Թուրքիայէն, Եգիպտոսէն, Հաբէշիստանէն, Յունաստանէն, Ռումանիայէն, Գերմանիայէն, Անգլիայէն, ու դեռ ուրիշ շատ մը երկիրներէ: Եթէ ամէն աշակերտ իր ծննդավայրին լեզուն խօսէր, դպրոցը Բաբելոնի Աշտարակը պիտի դառնար եւ կամ Ժընեւի Ազգերու ժողովը:

Աշակերտները, իրենց ծնողքի ծագումով, Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառները եւ հարեւան մասերը կը ներկայացնէին: Մշեցի, Վանեցի, Երեւանցի, Խարբերդցի, Սասունցի, Կիլիկեցի, Տրապիզոնցի, Տիգրանակերտցի, Գարտիզակցի, Թիֆլիզցի, եւայլն:

Ոմանք՝ մեծահարուստ շրջանակէ եկած էին, ուրիշներ՝ համեստ ընտանիքներէ:

Ոմանց մայրը օտար էր, մի քանի հատին հայրը:

Շառաւիղներ կային յայտնի անուններու ... Փաստրմաճեան, Մանթաշեան, Տէր Ղուկասով, Կորկանեան, Շահրիկեան, Տաղաւարեան:

Շէկը կար, թուխը կար, գէրն ու նիհարը, Լուսաւորչական, Կաթողիկէ, Բողոքական: Նոյնիսկ անաստուած մը կար որ Խորհրդային Հայաստանէն նոր եկած՝ վարդապետներուն եւ հինգերորդ դասարանի աշակերտներուն անաստուածութիւն կը քարոզէր:

Հետաքրքրական էր նկատել թէ ինչպէս աշակերտները իւրացուցած էին իրենց ծննդավայրին բացասական կողմերը, միանգամայն՝ մասամբ կորսնցնելով իրենց պապենական արժանիքները:

Օրինակի համար, Պարսկաստանէն եկողները իւրացուցած էին առեւտրական բոլոր գիտելիքները: Էմիլը Թաւրիզէն հազիւ հինգ ամիս եկած էր երբ հինգերորդ դասարանի աշակերտներս մեր մէջ հանգանակութիւն ըրինք ոտնագնդակ մը գնելու համար: Գոյացած գումարը — վաթսուն ֆրանք — յանձնեցինք Էմիլին որպէսզի քաղաք երթայ եւ ընտիր ոտնագնդակ մը գնէ:

Ձեռքը դատարկ վերադարձաւ՝ սարքելով որ դրամապանակը գրպանէն ինկեր է: Ի՛նչ դերասանութիւն, ի՛նչ երդումներ, ինչ խոստումներ: Դասարանին սընտուկի դրամով, մեր հաշւոյն, գացած լաւ մը զուարճացած էր:

Պոռոտախօսութեան թեթեւ ձգտում մը նշմարելի էր աշակերտներէն ոմանց մէջ: Զգալի կերպով, այս բանը աշխարհագրական նկատումներու վրայ հիմնուած էր: Աշակերտին ծննդավայրը որքան աւելի դէպի արեւելք գտնուէր, այնքան եւս կը շեշտուէր այս մեծաբանութեան հակումը: Անոնք որ արեւմտեան Եւրոպայէն եկած էին — ի բաց առեալ Մարսէյլցիները — ընդհանրապէս զերծ էին այս սնապարծութենէն: Իտալահայ տղաներուն մէջ արդէն կը յայտնուէր այս գիծը: Աւելի կը շեշտուէր Պալքաններէն եկողներուն մէջ, կը հասնէր Մերձաւոր Արեւելքցիներուն մէջ եւ իր գագաթնակէտին կը հասնէր անդր Զակրոսեան ներկայացուցիչներով:

Բոլորիս, պզտիկ գումարով, գրպանի դրամ կը տրուէր մանր մունր ծախքերու համար: Մինչեւ ամսոյն կէսը չեղած, արեւելահայ աշակերտները իրենց ունեցածը ամբողջովին ծախսած կ'ըլլային եւ, ստիպուած, արեւմտահայ աշակերտներէն պարտք կ'առնէին: Այդ յաւելեալ դրամը իրենց պարտատէր ընկերներուն վրայ կը ծախսէին բայց իրենց պարտքն ալ չէին վճարեր: Այս ալ թերեւս Գինդոյավարի մէկ ազդեցութիւնն էր որ ժառանգաբար անցած էր այս նոր սերունդին:

Նոյնպէս եւ աշակերտին գիտցած հայերէնին մակարդակը բնորոշուած էր աշխարհագրական հիման վրայ: Արեւելքէն դէպի արեւմուտք՝ հայերէն լեզուի գիտութիւնը կը տկարանար մինչեւ որ հասնէր ծայրագոյն արեւմուտք, այսինքն Հիւսիսային Ամերիկա, ուր նոր սերունդը հայերէն բնաւ չէր գիտեր:

Հայերէնի ի՜նչ արտառոց շեշտեր եւ հնչումներ կը լսուէին արեւմտեան երկիրներէն եկած աշակերտներուն մօտ: Ֆրանսահայ աշակերտներէն շատերը «Ր» եւ «Ռ» գիրերը «Ղ» կը հնչէին: Հայրիկ՝ կ'ըլլար հայղիկ, մայրիկ՝ կ'ըլլար մայղիկ, քոյրիկ՝ կ'ըլլար քոյղիկ, եւն.:

Առաջին տարին, տարուան կէսին, հայերէն տալու համար Հայր Վահանը մեզի պարտականութիւն տուած էր գոց ընել Դանիէլ Վարուժանի «Հացին երգը» հատորէն սիրուն կտոր մը որ կը սկսէր այսպէս.

— «էյ աղօրիք, դարձի՛ր, դարձիր,
Նըստած կանանչ խողը ձողին.
Աղաղակէ՛ երգըդ խորին
Դէպի լուսնակն արծաթածիր»:

Հերթը եկաւ Արմէնին ու ոտքի ելաւ եւ համարձակաձայն արտասանեց:

— «էյ աղօղիք, դաղձի՛ղ, դաղձիղ,
Նըստած կանանչ խողը ձողին».
Աղաղակէ՛ եղգըդ խողին
Դէպի լուսնակն աղծաթածիղ»:

Եւ այսպիսիներուս պէտք էր վարժարանը «հայեցի առողջ դաստիարակութիւն ջամբէր»: Ոչ ոք պիտի կրնար մեղադրել վարդապետներուն եթէ յուսահատէին ու, հրաժարելով հայեցի դաստիարակութիւն «ջամբելու» գործէն, քշուէին վանք՝ աղօթքով եւ գրականութեամբ զբաղելու համար: Եթէ անաչառ կերպով մօտենանք խնդրին, պէտք է ենթադրել որ ոչ թէ Մխիթարեանները այլ նոյնիսկ եթէ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ երկինքէն իջնէին պիտի չկրնային մեր այդ խմբակը հայացնել:

Բայց Մեծն Մխիթարի այդ յաջորդները չյուսահատեցան ու, հաւատարիմ իրենց հիմնադրին պատգամին, Հայութեան սերմը ցանեցին ... թէկուզ նման կորդ հողի վրայ:

Ու Հայութեան ընձիւղներ ծլան այդ խոպան հողէն:

Պարարտանիւթը եղաւ այդ անվերջ կրկնուած դասաւանդութիւնը Հայոց հին պատմութեան, աշխարհագրութեան, հին եւ նոր գրականութեան, գրաբարի աշխարհաբարի ... Մասիս, Արագած, Աւարայր, Անի, Եղիշէ, Խորենացի, Քուչակ, Ալիշան, Աբովեան, Դուրեան, Ահարոնեան, Զարենց:

Շունչ հատցնելով, սիրտ մաշեցնելով, կեանք անցընելով բոլորանուէր լծուեցան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) .— Հակառակ անձրեւոտ օդին, աննախընթաց խանդավառութեամբ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օր»ը Պոմոնի մեր սրահին մէջ: Երկսեռ բազմութիւն մը ներկայ էր հանդէսին, մանաւանդ երիտասարդութիւնը ժամանակէն առաջ փութացած էր սրահ: Այս երիտասարդութիւնը Հ. Յ. Դ. շունչով տոգորուած ու խանդավառուած յառաջապահներ բարձր ճակատով կը ներկայանար, մեզի, ըսելու թէ մենք պատրաստ ենք բարձր բռնելու Հ. Յ. Դ. դրօշը, եւ մեր ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը անոնց, որոնք իրենց թանկագին կեանքերը զոհաբերեցին հայ ազատագրութեան զոհասեղանին վրայ:

Բեմը զարդարուած էր կանանչներով, ճակատը մեր տարազիր եռագոյնը, ճիշդ մէջտեղը Հ. Յ. Դ. զինանշանը, կարմիր պաստառին վրայ, գեղեցիկ կարպով խուզանկի գծուած՝ գաչոյն, գրիչ եւ բահ, գործ ընկեր Կ. Յարութիւնեանի: Բեմին երկու կողմերը հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյներ իրենց պատուոյ տեղը կը գրաւէին:

Օրուան խօսնակը ընկեր Յարութիւնեանի հրաւէրով հանդէսը բացաւ Նոր Սերունդի խումբը, երգելով «Մշակ բանուոր»: Ապա օրուան նախագահ ընկեր Յ. Աղայեան, գեղեցիկ գրաւոր ճառով մը պարզեց Հ. Յ. Դ. կատարած գործը, ժողովուրդին վստահութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, եւ՝ 1918 Մայիս 28ի մեծ աքտը, որ կատարուեցաւ շնորհիւ եւ ղեկավարութեամբ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ջեռնադաշնակով հանդէսին իր մասնակցութիւնը բերաւ փոքրիկն Ճօշկունեան եւ արժանացաւ ծափահարութեանց: Օր. Ակինեան իր սիրայօժար մասնակցութեամբ դաշնակի վրայ նուագեց երկու կտոր Խաչատուրեանէն եւ գնահատուեցաւ ներկաներէն ծափողջոյններով:

Մեներգեց ընկեր Մ. Տէրոյեան հայկական քանի մը երգեր, ընկերակցութեամբ դաշնակի Օր. Օտաշի: Առաջին բանախօսն էր ընկեր Յ. Նիկողոսեան որ ամփոփ ու գեղեցիկ կերպով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծնունդն ու կատարած գործերը «Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանով, Թուեց Խանասորայ Արշաւանքը, Պանք Օթօմանի գրաւումը, Եըլտըզի ռմբակոծումը, դաւաճաններու ահաբեկումը, Սասնոյ արշաւանքը, Վանի եւ Հայոց ցեղի փրկութիւնը Դաշնակցականի ձեռքով: Ապա Մալխասեան գեղեցիկ ու պարզ «1918 Մայիս 28»ի Հայաստանի Անկախութիւնը: Ներկաները երկար ծափահարեցին:

Ընկեր Գր. Քէնտիրեան արտասանեց գեղեցիկ կտոր մը, ընկեր Աղայեանէն շատ յուզումով եւ խանդավառութեամբ: Օր. Սրբուհի Ֆէրհատեան դաշնակի վրայ նուագելով ցոյց տուաւ իր շնորհքը խլելով գնահատական ծափեր: Կրկին անգամ հրաւիրուեցաւ փոքրիկն Ճօշկունեան նուագելու եւ արժանացաւ նոյն խանդավառ ծափահարութեան: Ապա խօսելու հրաւիրուեցաւ մեր երիտասարդ ընկերներու ներկայացուցիչ ընկեր Յ. Արթինեան, որ խօսեցաւ խանդավառ ճառ մը այպանելով յաւիտենական քաղաքաները, գնահատեց հայրենիքի մէջ կատարուած շինարարութիւնները, հայ ժողովուրդի համբերատար աշխատանքը երկրին մէջ եւ կատարուած յառաջդիմութիւնները բոլոր մարզերու մէջ:

Նոր Սերունդի խումբը երկսեռ շատ գեղեցիկ ու ճկուն շարժումներով պարեց շարք մը խմբապարեր արժանանալով միահամուռ գնահատանքին: Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը լրանալէ ետք Նոր Սերնդականները շարունակեցին պարերը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ) .— Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած հանդէսէն ետք, մեր գաղութը այս անգամ իր համակրանքը յայտնեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ հայ իրականութեան մէջ ոչ միայն կրցաւ արժանի հանդիսանալ զինքը ծնող ժողովուրդին, անոր տալով ազատութիւն ու անկախ հայրենիք, այլ եւ յարատեւեց, ուռճացաւ ու դարձաւ գաղափարականը հայ երիտասարդութեան՝ հայրենիքի մէջ թէ արտասահմանի տարածութեան վրայ:

Նոյեմբեր 5ի կիրակի կէսօրէ ետքը ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. Օրը տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին ու մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դրօ» խումբին:

Հանդէսը բացուեցաւ Նոր Սերունդի «Մշակ բանուոր» խմբերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Օրուան նախագահ ընկեր Մովս. Կարապետեան ողեկոչեց յիշատակը մեր հիմնադիր երեք անմահներուն, որոնց հիմնած կուսակցութիւնը ահա թեւակոխեց իր 71րդ տարին: Կուսակցութիւն մը որ իր յեղափոխական գաղափարներով բայց Հայուն մզեց զէնքով տէր կանգնելու իր ինչքին ու պատուին ու անոր ներշնչեց վառ հայրենասիրութիւն եւ անձնուրացութիւն:

Արդար գտաւ որ հայրենիքը կերտող կուսակցութիւնը գէթ տարին մէկ անգամ տօնէ իր օրը:

Գեղարուեստական բաժինը թէեւ երկար չէր, բայց կրցաւ գոհացնել մեզ: Դպրոցին աշակերտուհիներէն արտասանեցին Յասմիկ Աւագեան՝ երկու արտասանութիւն: Արմենուհի Մուրատեան, Շուշանիկ Աւագեան, Արսինէ Կարապետեան, եւ Շաքէ Մուրատեան: Որոնք, համարձակ, ու սահուն առոգանութեամբ՝ ծափահարուեցան: Յետոյ, նոյն խումբը պարեց գեղջկական երկու պարեր, նոյնպէս գնահատուելով:

Յետոյ ներշնչումով արտասանեց Օր. Ժընըվիէվ Պարտազեան: Տիկին Մարի Կարապետեան իր երկու մեներգներով գերազանցեց ինքզինքը, առիթը տալով ներկաներուն գոհունակութեամբ զինքը ունկնդրելու:

Օրուան բանախօսն էր ծանօթ հրապարակագիր ընկեր Հրանդ-Սամուէլ, որ իր տրամաբանական բանախօսութեամբ ունկնդիրներու ուշադրութեան առարկան դարձաւ: Յարգելի ընկերոջ խօսքերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել:

Դաշնակցութեան հիմնադիրները եթէ մտաւորականներ էին, չունով սակայն ան դարձաւ ժողովրդական զանգուածին կուսակցութիւնը: Բոլորն ալ զինուորագրուեցան ու իրենց արիւնը տրամադրեցին Դաշնակցութեան գաղափարներու իրականացման համար: Դաշնակցութիւնը իր կազմութեան շրջանէն իսկ ունեցաւ հայրենիք մը ստեղծելու գաղափարը: 28 տարեկան էր ան, երբ Հայութիւնը դժնդակ վիճակ մը կ'ապրէր: Թուրքը ջարդած էր Հայութեան մէկ երրորդը եւ կ'ուզէր բնաջնջել նաեւ կովկասեան Հայութիւնը: Շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան եւ հայ մարտիկներու գերագոյն զոհողութեան, այդ ճգնաժամային պահուն ստեղծուեցաւ ազատ ու անկախ հայրենիք մը:

Յարգելի բանախօսը հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել բոլոր հերոսներուն խնկելի յիշատակը: Պատմական իրողութիւն է որ առանց Դաշնակցութեան ներկայ Հայաստանը գոյութիւն չէր կարող ունենալ:

Անկախ Հայաստանը իբրեւ ուրոյն երկիր բազմեցաւ Դաշնակիցներու կողքին եւ դաշնագիրներ ստորագրեց: Սեվրի դաշնագրի երկու յօդուածներով (88 եւ 89) դաշնակիցները ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը եւ նախագահ Ուիլսոնի ձգեցին Հայաստանի սահմանները գծելը: Դժբախտաբար քաղաքական պայմանները այլ կերպ դասաւորուեցան: 1920ին Թուրքը առանց բանաւոր պատճառի դարձեալ կը յարձակէր Հայաստանի վրայ: Նոյն տարուան Նոյեմբեր 22ին Սամ Ռեմոյի ժողովին մանուկ Հայաստանի ներկայացուցիչները օգնութիւն խնդրեցին Դաշնակիցներէն: Բայց Ռումանիայէն եւ Սպանիայէն, որոնք համաձայն գտնուեցան փոքր ուժեր տրամադրել, Հայաստանի օգնութեան կանչը անհետեւանք մնաց մեծ պետութիւններէն: Արդէն Հայաստանը չուտով խորհրդայնացած էր:

Թուրքը եւ Ռուսը զինակցելով՝ կարմիր պատմուճան հագցուցին Հայաստանի:

Այդ չարաշուք թուականէն Հայը դարձաւ տարագիր: Դաշնակցութիւնը գաղութներուն մէջ ալ առաջնորդի դերը ստանձնեց: Պայքարեցաւ ապազգայնացման եւ ուծացման դէմ:

Դաշնակցութիւնը իր բարեսիրական, մշակութային, մարզական հիմնարկութիւններով կը ջանայ պահել նոր սերունդի ազգային դիմագիծը:

Դաշնակցութիւնը կը հետապնդէ նաեւ Հայկական Դատը, որուն տէր չի կանգնիր Հայաստանի իշխանութիւնը:

Հայաստանի մէջ ալ երիտասարդ սերունդը Դաշնակցութեան գաղափարներով տոգորուած է եւ հեռու չէ այն օրը երբ արիւնարբու Սթալինի արձանը Երեւանի բարձունքէն պիտի տապալի եւ անոր տեղ տարագիր Հայութիւնը պիտի երթայ հոն գետեղելու հայրենիքի հերոսներուն յուշարձանը եւ հայկական եռագոյնը:

Ընկերոջ խրախուսիչ խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով հանդէսը վերջ գտաւ:

Գ. Պ.

ԵՐԿՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Դաշնակցութեան շարքերէն անդարձ մեկնեցան միջին սերունդի համեստ երկու ընկերներ եւս: Առաջինը Գասպար Միլոյեան, Խարբերդցի, արհուեստի օրերուն, երբ պատանի էր, Թուրքերու մօտ իբրեւ մշակ կէս անօթի կէս կուշտ քարշ կուտայ իր կեանքը: 1918ի զինադադարին կը մտնէ Խարբերդի ամերիկեան որբանոցը, սակայն, շատ չանցած, Քեմալականներու Խարբերդ մուտքին պատճառաւ կը ստիպուի թողուլ որբանոցը եւ անցնիլ Սուրիա, շատ շատերու հետ կողոպտուելով ճամբան: 1924ին կուգայ Ֆրանսա եւ իբրեւ հանքագործ կը հաստատուի Կարտան, Մարսէյլի մօտ: Հոն, կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերը ու մինչեւ իր կեանքին վերջ կը մնայ հաւատաւոր կուսակցական եւ հայրենասէր հայ: Յետապայքին անցած է Փարիզ ու անդամագրուած Ռոստոմ խումբին:

×

Տրդատ Հիմինեան, ընիկ Պրուսացի (Օրթագիւղ), Անիէռի հաւատաւոր ընկերներէն: 1915ի տարագրութեան օրերուն բազմաթիւ գիւղացիներու հետ կը բարձրանայ լեռ եւ տարիներով մօտ երկու հարիւր երիտասարդներու հետ ահ ու սարսափի կը մատնէ շրջանի Թրքութիւնը: Հրոսախումբին հրամանատարն էր Մերմերջըքցի Թիւճին:

1916ի ձմրան անօթութեան եւ զինամըթերքի պակասին պատճառով շատերու հետ կուգայ Եալովա ու կը յանձնուի զինուորական իշխանութեան: Թարգմանի պաշտօնով եւ իբրեւ զինուոր կը փոխադրուի Պանտրմա, ուրկէ կը յաջողի օծիքը ազատել:

Սիրելի ընկերներ, ընդունեցէք այս քանի մը տողերը իբրեւ փոքրիկ փունջ մը ծաղիկ ձեր անթառամ շիրիմներուն վրայ:

Մ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

հայ մանկուոյն հայեցի դաստիարակութեան ազգաշէն գործին:

Սամուէլ Մուրատեանէն ելած ամէն աշակերտ մտաւորական չէ եղած, ոչ ալ անպայման հայագէտ, արուեստագէտ կամ վաճառական: Այսուհանդերձ՝ ամէն ասպարէզի մէջ Սեւրի նախկին սաներ կը գտնուին ու շատ անգամ պատուաբեր դիրքերու տիրացած են: Սակայն՝ ասիկա կարեւոր չէ: Անոնցմէ նաեւ ոմանք հետեւած են զանազան քաղաքական հոսանքներու: Այդ ալ կարեւոր չէ:

Կարեւորն այն է որ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը Հայ արտադրած է:

(5 Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ի՞նչպէս. չեմ հասկնար տարկեց Վեհափառը: Դուք ո՞ւր կը մնաք որ մեր մշակներու օգնութեանը կը կարօտիք:

— Մենք լեռներու մէջ կը մնանք:

— Լեռներո՞ւ մէջ.

— Այո:

— Տէր Աստուած... դո՞ւք էք «Հայկական խումբ»ին մարդիկը:

— Այո, մենք ենք: Բայց ուսկի՞ց գիտէք ասիկա:

— Իմացած էի, կը պատմեն թէ խումբին գլուխը Ներսէս Արծրունի անունով մարդ մը կը գտնուի, որուն քաջութիւնը սարսափ ազդած է Քիւրտերու մէջ:

— Ո՞վ է պատմողը, Վեհափառ:

— Ինչ գիտնամ. տեսնողներ կան եղեր զինքը: Դուք անոր խումբին չէ՞ք պատկանիր:

— Գրեթէ... կմկմած Ներսէս Արծրունի:

— Քանի որ Ներսէս Արծրունիի խումբին հետ յարաբերութիւն ունի, կը յայտնեմ թէ պատրաստ եմ օգնելու: Ես հաւատացած եմ որ այդ մարդուն երեւումը մեծ ազդեցութիւն մըն է Հայերուս ու այսօր ննջած գեղերը կենդանացած անոր անունով:

— Երախտագիտութիւնը կը յայտնէ ձեր Վեհափառութեան՝ Ներսէս Արծրունին, մրմնջեց աւազակապետը՝ խորին պատկառանքով մը անոր ձեռքը համբուրելէ ետքը:

— Աստուած պահէ ձեզ... թոթովեց Վեհափառը, ու համբուրեց Ներսէս Արծրունիին ճակատը. բայց դո՞ւք այստեղ:

— Եկանք ձեր Վեհափառութեան կամքն առնելու, չեշտեց Ներսէս Արծրունին:

— Ո՛հ, ձեր մասին խօսած էր ինծի Պ. Մկրտիչ Աւետիսեան, ընդհատեց Վեհափառը: Ջափազանց ուրախ եղած էի որ այս կողմերը կը գտնուիք, ուր քրտական խժդժութիւնը սահման չունի:

— Մեր պարտականութիւն է, Վեհափառ, ներքին ուժ մը պատրաստել, գիւղացիներու ձեռքը զէնք դնել ու զէնքը գործածելու կերպն ալ սորվեցնել, եւ սպանելով գլուխ հանել ապագայ մեծ ծրագիրն, որուն կապուած է հայ ժողովրդեան անկախութեան հարցը:

—Այո, աշխատինք... բայց չկռթնինք ժողովուրդի մը ձգտումներուն վրայ, միայն յոյսերնիս չդնենք թէ պատրաստ երիտասարդութիւն մը կայ. ոչ. առանց կով չենք յաջողիր. որչափ որ կարելի է զիտակցութեամբ պատրաստելու է գործը: Կռուելու է, արիւն թափելու է.. վերջապէս մեռնելու է... սակայն գիտակցաբար ու շրջահայեաց կերպով: Յաջողութիւնը ձեր ձեռքն է, եթէ քայլերնիս զգուշութեամբ առնենք:

Վեհափառին այս կրակոտ խօսքերը, թանձր խաւարի մը մէջ, հանդարտիկ ծովու ալիքներուն չէին, այլ այն երեք հայրենասէր հոգիներուն համար էին, որոնք մտիկ կ'ընէին, հազիւ զսպելով իրենց բովանդակ յուզմունքները:

Ամբողջ ժամի մը չափ տեսակցելէ ետքը, հակառակ Վեհափառին փափաքանաց, երեք հայրենասէրները դարձեալ նաւակը նստեցան ու կէս գիշերուան մօտ կեր գիւղը վերադարձան:

ԼՈՒՍԻԱ ԵՒ ՎԱՆԱԿԱՆ

Լուսինը նոր կը ծագէր Վարագայ գեղեցիկ սարին ետեւէն: Պայծառ աստղերը վառած կանթեղներու պէս կը պճլտային խաւարին մէջ: Անուշ հով մը կը սուրար ու կը սօսափէր ծառերու տերեւները:

Գիշերուան ժամը չորսին կը մօտենար: Այդ միջոցին երկու անձեր Վանայ Արարուց թաղէն դուրս ելլելով, ուղղակի Վարագի վանքը տանող ճամբուն վրայ կանգ կ'առնէին:

Մին Վանականն է, իսկ միւսը՝ Լուսիա:

— Յոգնեցար, չէ՞, մրմնջեց Վանական՝ խանդաղատանքով մը Լուսիայի ձեռքը բռնելէ ետք:

— Ամենեւին, չեշտեց Լուսիա՝ կանացի ամէնէն նուրբ, ամէնէն քնքուշ, ամէնէն յանկուցիչ ու ամէնէն ներդաշնակ ձայնը գնելով իր բացատական այդ բառին մէջ: Երբ քեզի հետ եմ, չեմ յոգնիր:

(Շար.)

Այրի Տիկին Մառի Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները՝ Եղնիկ եւ Ալինէ, Պ. Սարգիս Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները՝ Անիտա եւ Կարօ, Այրի Տիկին Ալինէ Փիլիկեան, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Հիւսն – եան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, զաւկին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 18ին :

Յուղարկաւորութիւնը այս Չորեքշաբթի ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմա – նատունը, ամփոփուելու համար ընտա – նեկան դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսկի Խրիմեան զպրոցի հոգաբարձու – թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ն. Ֆ. Պ. Թաթուլեանէ (Պանեօ Քաչան) իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ :

Իսկէն այրի տիկին Գալուստեանէ իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ քսան Ն. Ֆ. եւ 12 հատ ալ սեղանի զանակ :

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նո – այլի սրահը : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Կարեւոր օրակարգ :

ՃՇԴՈՒՄ. — Այրի Տիկին Անահիտ Վարպետեան կը ճշդէ Ժիրայր Վարպետեանի (12 Ռիւ Քլավիլ, Փարիզ 19), մահազդին մէջ եղած վրիպակը որ կարծել կուտար թէ ամուսնալուծուած է, ինչ որ չի համապատասխաներ իրականութեան :

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շաւաննը — ԽՏԸՇ – ԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւն. :

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20.45ին :

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի դը – րասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր «հպատակներուն» թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է գաղթականի հանգամանքը հաստատող վկա – յականը՝

Certificat de Réfugié

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի անմի – ջապէս որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի : Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւնները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն.— Ազգութեան թուղթը, մէկ պատկեր, անձագրի (Քարթ տ'իտանթիթէ) վաւե – րացուած քոփին եւ 1070 ֆր. (ձրի տըն – տեսապէս տկարներուն համար) :

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թըւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ.— եթէ թուղթը վերջացած է.— 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն :

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ այս թուղթը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարա – գայի :

Գաղթականաց գրասենեակը բաց է ամէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12.30 :

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

Հարաւային Ֆրանսայի համար՝

26 Rue des Convalescents, Marseille

ՆՈՒԷՐ

Կ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ վեթերան ընկերուհի Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ իր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 25 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշա – կոյթի Տան : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հե – տեւեալ նուէրները .—

Պ. Պ. Տարօնեան Ա., ողբ. Ա. Սահակեանի մահուան առթիւ հինգ Ն. Ֆ., Ղարիպեան Մասիս, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Զ. Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ յիսուն, Համբարձումեան Գաբրիէլ, ողբ. Տիկին Ա. Մինասեանի մահուան առթիւ քսան, Գէորգեան ընտանիք, ողբ. Միհրդատ Տիգրանեանի մահուան առթիւ (Լոս Անճելըս) քսան, Պօղոսեան ընտա – նիք (Սէն Ժերմէն) ողբ. Բարսեղ Տամ – լամեանի մահուան առթիւ քսան, Տիկին Ա. Սարգիսեան եւ Հ. Թերլէմէզեան, ողբ. Հրաչ Սարգիսեանի յիշատակին 25, Օր. Այտա Իսմալեան (Պէյրութ) 10, Տէր եւ Տիկին Մինասօղլու, ողբ. Լեւոն Ջափարեանի մահուան առթիւ 15, եւ ողբ. Տիկ. Մարտիկեանի մահուան առթիւ 10, Այրի Տիկին Սրբուհի Լորէնեան (Տրա – կինեան) իր ողբ. ամուսնոյն՝ Գ. Լորէնեանի յիշատակին, ծերանոցներուն 50, Պ. Անանեան Անանիկ յիսուն, եւ Պ. Յակոբ Նասիպեան 10, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Տիկին Ա. Գազազեանի մահուան առթիւ : Այրի Տիկին Վերգինէ Փափազ – եան, իր ողբ. ամուսնոյն՝ Լեւոն Փա – փազեանի յիշատակին 30, Պ. Գրիգոր Գալէճեան եւ զաւակները, ողբ. Տիկին Գալէճեանի մահուան առթիւ յիսուն, Ռմն, Շաւիլէն, Պ. Զ. Յովհաննէսեանի ձեռամբ, ծերանոցներուն 10, Պ. Պահա – տուրեան (Լիոն) փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Տիգրան Խարբութլեանի մահուան առթիւ հարիւր, Պ. Բետրօ Կարապետ – եան, ծերանոցներուն 15 Ն. Ֆ. :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր – եան եւ ուրիշներ :

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ :

Մուտքը ազատ է :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին :

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԱԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ :

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՔՆԻՍԻԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի (Նոյ. 22), ժամը ճիշդ 21ին, ՔՈՆՍԵՐՎԱԹՈՒԱՐ ՌԱՔՄԱՆԻՆՈՖ

26 Ավընիւ տը Նիւ – Եորք

Մեթրօ Ալմա – Մարսօ

Կը դասախօսէ.— ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐ – ԵԱՆ (Աէրօնօթիքի ճարտարագէտ) :

Նիւթ.— Տիեզերական ճամբորդու – թիւններ եւ հրթիռներ :

Մուտքը ազատ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28 – ին, Հինգշաբթի օր :

×

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահ – ներուն մէջ, 12, B . des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MERCREDI 22 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9260 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր իրենց լուծումին կը սպասեն դեռ :

Անոնցմէ մէկն ալ քրտական հարցն է :

Անոր լուծումը աւելի դժուար կը թուի քան հայկականը :

Հայերը կը պահանջեն «Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան», նուիրագործուած Սեւրի դաշնագրի 88րդ եւ 89րդ յօդուածներով :

«Անկախ» կը նշանակէ պայքար խորհրդային վարչաձեւին դէմ, որ քանդելով Հայաստանի Հանրապետութիւնը, վերջ տուաւ մեր անկախութեան :

«Միացեալ» կը նշանակէ պայքար Թուրքիոյ դէմ, որ իր տիրապետութեան տակ կը պահէ մեր պապերու պատմական հողամասերը :

Մեր տկար ուժերով չենք կրնար դրական արդիւնքի մը հասնիլ կրկնակ ճակատներու վրայ :

Սակայն մենք ունինք կռուան մը, որ յոյսեր կը ներշնչէ ապագային համար : Տեսակ մը կամրջագլուխ, յենարան :

Քիւրտերու պարագան աւելի կնճռոտ է : Անոնք ցրուած են չորս երկիրներու մէջ,— Թուրքիա, Իրան, Իրաք եւ Սուրիա : Չունին «կռուան» մը :

Սուլթաններու օրով քիւրտ ցեղապետները կիսանկախ վիճակ ունէին արեւելեան նահանգներուն մէջ :

Կարգ մը քիւրտ ցեղապետներու փորձերը ժԹ. դարուն ինքնավար Քիւրտիստան մը հիմնելու մասին՝ ապարդիւն անցան :

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, ջատագով համիսլամական քաղաքականութեան՝ նոյն առաձանի վրայ կը բռնէր օսմանեան կայսրութեան բոլոր իսլամ տարրերը,— Քիւրտ, Արաբ, Ալպանացի, Լազ, Չէրքէզ, եւայլն : Պետական եւ զինուորական ամենաբարձր պաշտօնները բաց էին անոնց առջեւ, առանց խտրութեան :

Քիւրտ ինքնավար պետութիւն մը ստեղծելու առաջին լուրջ ծրագիրը հրապարակ դրուեցաւ համաշխարհային առաջին պատերազմի վաղորդայնին, երբ անհամբերաց անդամահատութեան ենթարկուեցաւ օսմանեան կայսրութիւնը, կորսնցնելով Ալեքսանդրէթ-Մուսուլ գիծի հարաւակողմի արաբախօս հողամասերը :

Քիւրտ Շէրիֆ փաշայի ջանքերը — գործակցութեամբ հայկական զոյգ Պատուիրակութեանց — յանգեցան Սեւրի դաշնագրի 62րդ եւ 64րդ յօդուածներուն, որոնք պայմանական ձեւով ինքնավարութիւն կը շնորհէին Թուրքիոյ քրտական նահանգներուն, անկախութեան խոստումով :

Լօզանի դաշնագիրը բոլորովին անտեսեց Քիւրտերը — ինչպէս Հայերը :

Իթթիհատը իր թունդ ազգայնամոլ քաղաքականութեամբ՝ վերջակէտ դնելով համիսլամականութեան՝ հրապարակ հանած էր «Թրքութիւն»ը, թուրանական երազներով : Ոչ-թուրք ազգերը — իսլամ թէ քրիստոնեայ — դրած էր նոյն տոպրակին մէջ :

Այլեւս տեղ չկար Թուրքիոյ մէջ ոչ-թուրք տարրերուն : Հայերէն վերջ Քիւրտերը հալածանքի ենթարկուեցան :

Արդիւնքն եղաւ 1925ի եւ 1930ի ապստամբութիւնները, որոնք ճախողեցան՝ մեղսակցութեամբ Մոսկուայի, որ մեծապէս օգնեց Մ. Քեմալին, մերժելով խորհրդային հողին վրայ ընդունիլ փախստական Քիւրտերը :

Ապստամբական այս զոյգ շարժումները, «Հոյպուն»ի աջակցութեամբ, ծառայեցին ամրապնդելու ազգայնական զգացումը Քիւրտերուն մէջ, Թուրքիոյ սահմաններէն ալ անդին :

Ցանուած սերմերը ծիլեր արձակեցին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ՈՒՏԵԼ ՍԿՍԱՒ

Փարիզի եւ Թունուզի մէջ, միաժամանակ յայտարարուեցաւ թէ Պեն Պելլա եւ իր ընկերները սկսան ուտել երկուշաբթի իրիկուն : Արդէն ծոմապահութիւնը վտանգաւոր կը դառնայ 21րդ օրը եւ Պեն Պելլա քսան օր դիմացաւ : Այս որոշումէն ետք, Պեն Պելլա եւ իր չորս ընկերները առաքինարան մը պիտի փոխադրուին ուր մարոքցի բժիշկներ պիտի «օժանդակեն» ֆրանսացի բժիշկներու թէեւ ֆրանսական իշխանութիւնները կը պահեն «Ա.ՀԱԿ»ի հինգ անդամներուն պահապանութեան պատասխանատուութիւնը : Մարոքի թագաւորին մէկ ներկայացուցիչն ալ պիտի մնայ Պեն Պելլայի կողքին : Տակաւին ծանօթ չէ բուժարանին անունը, ուր Պեն Պելլա պիտի փոխադրուի կը կարծուի սակայն թէ օդակայանի մը մօտ է եւ Քորպէյի մասին կը խօսուի : Հոս, ինչպէս Թիւրքանի դղեակին մէջ, «բանտարկեալները» նոյն դիւրութիւնները պիտի վայելեն .— Հեռաձայն, թերթ, այցելութիւն, հեռատեսիլ, թղթակցութիւն եւն. : Տարակոյս չկայ թէ Հասան Բ. մեծ դեր խաղաց այս խնդրին մէջ : Մնաց որ «Ա.ՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նախարարը» յայտարարեց թէ Պեն Պելլայի եւ ընկերներուն ծոմապահութեան դադրիլը հետեւանքն է բանակցութիւններու, որոնց արդիւնքը մեծ յաջողութիւն մըն է ալժերացի ժողովուրդին համար :

Կը սպասուի որ բանակցութեանց վերսկսիլը յայտարարուի մէկ ժամէն միւսը :

× Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւնը, Պապ էլ Ուէտի մէջ, սպաննած է Ընկերվարական կուսակցութեան Ալժէի ընդհ. քարտուղարը՝ Ուիլեըմ Լեվի :

× Միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնը (Ժընեւ) շատ վերապահ է Ֆրանսացի գերիներուն մասին որոնք Ազատագրման Ազգային Բանակին (Ա – Էլ – Էն) ձեռքը ինկած են : Յարդ չեն կրցած այցելել անոնց գտնուած կայանները, հակառակ անոր որ, «Ա.ՀԱԿ»ը մէկուկէս տարի առաջ դիմում ըրած է անդամակցելու համար միջազգային պայմանագրութեանց : Անկէ ի վեր ոչ մէկ լուր :

Նոյն աղբիւրէն յայտարարեցին թէ պատուիրակութիւն մը վերջերս այցելած է բոլոր կայանները եւ բանտերը ուր Ալժերացիներ կան եւ առանց վկայի խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են : Կարմիր Խաչը տրամադիր է նաեւ այցելելու այն կայանները ուր աքթիվիսթներ կան : Ներկայիս 4754 բանտարկեալներ կան Մայր Երկրի կայաններուն մէջ :

× Ոստիկանական նոր գործողութիւններու իբրեւ հետեւանք, 9 հոգի, աքթիվիսթ նկատուած որոնց մէջ՝ պնդ. Ֆուրքօ հարցաքննուեցան : Անրի Մանուրի ձերբակալուեցաւ : Գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի տը Կոլի դէմ մահափորձի կազմակերպութեան :

× Ժան – Փիէր Ժիրօտու (որդին գրագէտ՝ Ժան Ժիրօտուի), ամբաստանուած է, որովհետեւ նախատած է Հանրապետութեան Նախագահը գաղտնի շրջաբերական – տեղեկատուի մը մէջ որ 1500 տպաքանակ ունի :

× Ծանր միջադէպեր պատահեցան առջի օր, Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդին մէջ որուն անդամ է Ժան Տիտ (ձերբակալուած Միւթիւալիթէի ճառէն ետք) : Լաֆէ փորձեց խօսք առնել բայց համայնավար կին մը պոռալով – կանչելով արգելք հանդիսացաւ : Իվերջոյ քուէարկութեան դրուեցաւ եւ 35ի դէմ 49 ձայնով, ժողովը մերժեց լսել Պերնար Լաֆէն : Յիշենք որ 49 դէմ քուէարկողներն են .— 29 համայնավար, 9 ընկերվարական, 7 ԻՒ ԷՆ ԷՖ, 1 ինքնավար ընկերվարական, երեք Ժողովրդական Շարժում : Այս քուէարկութենէն ետքն ալ վէճերը չդադրեցան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԸՆՍԱՈՒԸՐ յայտարարեց երբ Ուաշինկթըն հասաւ որ բոլոր երկիրները որոնք ազատութիւն կ'ուզեն պէտք է գործակցին իրարու հետ, «իմ երկիրս ձեր կողքին է» շեշտեց Գերմանիոյ վարչապետը Ամերիկացիներուն :

ԿՈՆՔՈՒՐԻ գրական մրցանակին արժանացաւ Ժան Քօ «Աստծոյ գութը» վէպին համար (Կալիմար), վեց ձայն ստանալով : Նոյն օրը կը տրուէր Ռընոտօն զոր ստացաւ Ռոժէ Պորտիէ «Ցորենները» գրքին համար :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ կատարուած ինչքերու գրաւումէն ամէնէն շատ կը տուժեն Հրեաները : Արդարեւ հրատարակուած երրորդ ցանկին անուններու մեծ մասը (175ի վրայ 170) հրեայ են :

ԹՈՒՐՔԸ, ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԹՈՒՐՔԸ

ԲԵՐՆԷՆ ԿԱՆԱՆՉ ՓՐՓՈՒՐ ԿԸ ԹԱՓԷ «ՓՈՔՐԱՄԱՄՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՄԱԶԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓԵՏԵՆ, ԵՒ ՊԻՏԻ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ»

Քարիքաթիւր թրքական թերթը, որ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ, անհաւասարակշիռ լեզուով մը, յաճախ անհասկնալի, այսպէս կը սպառնայ Հայոց եւ Յունաց .—

Մենք լրագրող մըն ենք, որ 6 – 7 Սեպտեմբերի գիշերը մօտէն տեսած է թէ բոլոր ատելութեան, ոխի եւ հարստութեան դէմ թշնամութեան գիւղները իրենց թաղուած գերեզմաններէն ինչպէս դուրս ելլելով ողողած են Պոլսոյ փողոցները եւ ի՞նչպէս ջանացած են իրենց անիծեալ նպատակները իրագործել մինչեւ այն ժամը երբ ետ մղուեցան իրենց զարշելի փոսերուն մէջ : Այդ միջոցին վկայ եղանք շատ մը փոքրամասնական հայրենակիցներու տուայտանքին, որոնց ոչ միայն ինչքին, այլեւ կեանքին եւ պատիւին ալ աչք տնկուած էր, եւ անոնցմէ շատերուն ալ օգնութեան փութացած ենք :

Տեսած ենք անհամար ընտանիքի հայրեր, որոնք իրենց կէս Թուրքերէնով կ'աղաղակէին .

— Մեր ամէն բանը առէք, մեզի մի դպիք :

Բայց եկուր տես որ Պոլսոյ մեր փոքրամասնական հայրենակիցները 15 օր առաջ քուէատուփերու գլուխ փութացին «Ունեւորութեան Տուրք»ի փոխով :

Երբեք չէին յաջողած մարսել այն իրողութիւնը՝ թէ այնպիսի շրջանի մը, երբ Հիթլերի բանակները Էտիրնէի դռներուն առջեւ բանակած էին, երբ երկրին ճակատագիրը մազաչափ տարբերութիւն մը կը նշէր մահու եւ կենաց միջեւ, իրենք քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր հազար ոսկի իբրեւ նուէր կուտային այս հողերուն, որոնց վրայ երջանիկ, բարօր եւ լաւագոյն պայմաններով կ'ապրէին : Թէեւ իրենց վճարած այդ գումարները քանի մը անգամ աւելիով դարձեալ վաստըկած են :

Անոնք որ Սեպտեմբեր 6–7ի գիշերը պատրաստ էին իրենց հարստութիւնը զոհելու՝ որպէսզի իրենց մազին չդպչին, Հոկտեմբեր 15ի օրը, քուէատուփերու գլուխը, Ունեւորութեան Տուրքին հաշիւը պահանջեցին :

Այն թաղերէն՝ ուր մեր փոքրամասնական հայրենակիցները կ'ապրին, քուէ չէր ելլեր Հալք կուսակցութեան :

Մեր այդ հայրենակիցները ոչ Սեպտեմբեր 6–7ին, Ունեւորութեան Տուրքին հաշուեցուցակը կը հանէին : Անոնք, գրաւման բանակներու, Պոնտոսի խէժալին, մեր հողերուն վրայ իրենց երեւակայած հայկական պետութեան Թուրքիան հողատարութեան տակ դնելու սպարդային աւելի արդիւնաբեր առեւտուր մը ընելու կարելիութիւնը կորսնցուցած ըլլալուն ստորակայութեան զգացումին մէջ, տարաբախտ Թուրքիոյ մը դիմանկարը կը նետէին քուէատուփերու մէջ :

Բայց այսօր իրենք իրենց մազերը փետելու վրայ են : Որովհետեւ այն կուսակցութեան մէջ՝ որուն ուժ տուած են, ցեղապաշտները կարեւոր կէտերը ձեռք անցուցած են : Ետղարձ ցոյց կուտայ սրլաքը առեւտրական կեանքին, որուն մէջ շատ ճարտար են եւ որուն ուղղած են իրենց անյագ աչքերը :

Դարձեալ իրենք էին որ պիտի չահէին դէպի առաջ սուրացող Թուրքիոյ մը մէջ : Հիմա, ցեղապաշտութեան հոսանքին հետեւանքով, զուցէ երկրէն դուրս վտարուելու, առնուազն խորթ զաւկի վերաբերում տեսնելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին : Առնուազն, ամէնէն աւելի անոնց հողին պիտի վառի երբ հրապարակը սկսի լճացած մնալ : Ով փոքրամասնական հայրենակիցներ, ձեզի ի՞նչ ըրած է այն կուսակցութիւնը որու գլացաք ձեր քուէները :

Ի՞նչ բան չմարսեցիք, չհաւնեցաք : Թէ ձեզի շնորհած է ազատ հայրենիք մը, ուր քաղաքին ամէնէն պերճ թաղերուն մէջ ձմեռը, ամէնէն ճոխ ամարանոցներուն մէջ ամառը կ'անցընէք : Թէ մինչ Ամերիկայի մէջ առաջին տեղացիները պարզ հայրենակցական իրաւունքներէն զուրկ կ'ապրէին, ոչ ոք ծուռ աչքով, նախանձով նայեցաւ ամէն տեսակ կարելիութեան որ ձեր առջեւ բացուած էր :

Ինչո՞ւ չխնայեցիք, ի՞նչ սպասեցիք : Ոչ, ոչ Ունեւորութեան Տուրք, ոչ Սեպտեմբեր 6–7 : Դուք ցուեցաք որ Թուրքիա առնուազն գաղթավայր մը չէ եղած : Քուէատուփերու գլուխը այն ծանօթ քուէներով փութացիք, որովհետեւ Քուվայը-Միլլիյէի ոգին մղձաւանջ դարձած էր ձեզի : Բայց շատ հեռու չեն թուիր այն օրերը, երբ ձեր մազերը պիտի փետէք :

Որովհետեւ, այն օրը՝ երբ ձեր թանկարժէք հնդկական կերպաս մը նկատած կազմակերպութիւնը անցնի ցեղապաշտներուն ձեռքը, ձեզմէ ոմանք պիտի բռնագաղթուին անցագիր ստանալ դէպի Իսրայէլ՝ որ այժմ հող ունի, ոմանք՝ դէպի Յունաստան, ոմանք՝ Խորհ. Հայաստան :

Զղջում, արցունք, տապլտկում օգուտ կ'ունենա՞ն կը կարծէք :

Ձեր այս ընթացքը, ամէն պարագայի, այնպէս կը թուի թէ շատ սուղ պիտի արժէ ձեզի :

Դարձեալ կրկնենք սակայն. բարեկամը միշտ կծու կը խօսի եւ ճշմարտութիւնը կ'ըսէ :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհ. Քարտուղարութեան կողմէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Զարեհ Ա.ի ուղղուած պաշտօնական հրաւէրին ի հետեւութիւն, Դպրեվանքի Տեսուչ Գեր. Տ. Գարեգին Վրդ. Սարգիսեան երէկ գիշեր (Չորեքշաբթի 15 Նոյեմբեր) ժամը 10.15ին Նիւ Տելհի (Հնդկաստան) մեկնեցաւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը որպէս դիտող ներկայացնելու համար Խորհուրդի Ընդհ. Համագումարին, որ պիտի սկսի 18 Նոյեմբերին եւ պիտի տեւէ մինչեւ 6 Դեկտեմբեր :

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Անթիլիաս, 16 Նոյեմբեր 1961

ԽՆՉԱՐԱՅԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ. — Երեւան մեծ հանդիսութեամբ տօնեց, Հոկտեմբերի վերջերը, մեծանուն երաժշտագէտ Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան 90ամեակը: Այս առթիւ կը հրատարակենք Ընկ. Ս. Վրացեանի ա՛յնքան բաբախուն «*Յուշերը*» Սպենդիարեանի մասին՝ քաղելով «Խնչարայի բարձունքից» շահեկան շարքէն, գրի առնուած՝ Լիբանանի հովոցներուն վրայ :

Ա՜հ, անիրաւ այս ճպուռները մայրիների վրայ. հանգիստ չեն տալիս: Երգում են խմբով, միալար, համաչափ. կարծես տարապարհակ պարտականութիւն են կատարում : Կարծես մի տխրական երաժշտագէտ վարում է նրանց համերգը :

Եւ մտքիս առջեւ պատկերանում է մի ուրիշ համերգ, մի այլ երաժշտագէտ իր ճարտար ճիպոտով :

Առաջին համաշխարհային պատերազմի դեռ առաջին շրջանն էր: Հայկական շրջանը դեռ ցնծութեան մէջ էր՝ ոգեւորուած վառ յոյսերով: Գոլովինսկի պողոտայի ազդասիւնների վրայ երեւացին մեծատառ յայտարարութիւններ. Ալեքսանդր Սպենդիարեանի համերգը Արտիստական սրահում :

Այն ժամանակ Սպենդիարեանը դեռ Սպենդիարով էր, Ռուսաստանի երաժշտագէտներից առաջին շարքերի վրայ, Մոսկուայում, բայց, շատերի պէս, նրա մէջ էլ սկսել էր խմորուել Հայութիւնը : Թիֆլիզն էր ընտրել իր տարեկան գլխաւոր համերգի վայրը, որովհետեւ Թիֆլիզը Հայութեան բաբախուն սիրտն էր այդ օրերին :

Կարելի է ասել, մէկ վայրկեանում տոմսակները սպառուեցին: Ես հազիւ տեղ գտայ բալկոնի առաջին աթոռների վրայ, ճիշդ բեմի դիմաց :

Յայտարարուած ժամից առաջ սրահն արդէն լեցուն էր, եւ ես վերից դիտում էի վարի շարժումը: Ահա առաջին կարգի աթոռներից մէկի վրայ, սրահի ձախ կողմում, լիալուսնի մեծութեամբ, փայլում է անհանդարտ մի ճաղատ : Մէկ աջ է նայում, մէկ ձախ, առաջ ու յետ: Ալքան ու նրան բարեւում է ձեռքով, ժպտում է: Օրուայ մարդն է — քաղաքագլուխ Ալեքսանդր Խատիսեանը, Թիֆլիզի չփացած տղան :

Ընձուղտի քայլերով նրան մօտենում է «Շունն ու կատուն»: Այդպէս էին կոչում Յովհաննէս Թումանեանին Վողնեանսկի փողոցի չարաճճի տղաքը: Լայն ժպիտով բարեւում է եւ խօսքի բռնում :

Քիչ հեռու բազմած է Բարեգործականի նախագահ իրաւաբան Սամսոն Յարութիւնեանը: Չի նստած, բազմած է, ինչպէս ամէն աթոռի վրայ բազմում է, չի նստում: Նրա կողքին եռանդուն հայուհին, իշխանուհի Մարիամ Թումանեանը ինչ որ լուրջ բան է պատմում հարեւանին :

Սրա կողքին՝ Յակոբ Քոչարեանը, Մանթաշեանի անգործութեան համար ռոճիկ ստացող պաշտօնեան եւ Թիֆլիզի բոլոր հայ կազմակերպութիւնների անդամն ու բոլոր Հայուհիների անվտանգ կաւալերը:

Սրահի աջ կողմում, իր աթոռի վրայ, երկու ձեռքը փորի վրայ խաչաձեւուած՝ հանդարտ ննջում է «Մշակ»ի խմբագիր Համբարձում Առաքելեանը: Նրան մօտեցող չկայ, եւ կարող է հանգիստ քնել :

Այստեղ եւ այնտեղ երեւում են ծանօթ դէմքեր — գրողներ, արուեստագէտներ, հասարակական գործիչներ, վաճառականներ — Թիֆլիզի հայկական ընտրանին ամբողջապէս այստեղ է: Վերը, գալերիայում, խժվժում է երիտասարդութիւնը :

Ցած շարժումով բարձրանում է վարագոյրը: Բեմի վրայ պատրաստ կեցած է նուագախումբը — ութսուն հոգի այլազան գործիքներով :

Մանր, արագ, քայլերով ներս է մտնում Վարպետը: Սրահը ոտքի՝ թնդում է ծափահարութիւնից :

Սկսւում է համերգը անխուսափելի «Բոժէ, ցարեա խրանի»ով:

Մենք ասում էինք՝ «խորոնի»... Աստուած ցարին թաղիր: Ապա հոսում են մեղեդիները մերթ զուլալ աղբիւրի պէս, մերթ խոլական ջրվէժի նման: Ամէն կտորից յետոյ՝ խելայեղ, անզուսպ, ծափահարութիւն :

Ես տեսել էի Սպենդիարեանին Խրիմում. փոքր ու փխրուն մարդու տպաւորութիւն էր թողել վրաս: Այժմ, Արտիստական բեմի վրայ, հսկայ էր երեւում : Նուագում էր իր գործերը՝ տիրական ուժով վարելով նուագախումբը : Հանդիսականները առանձնապէս խելայեղ թափով ծափահարեցին Սպենդիարեանի գըլուխ գործոցը յօրինուած Լերմոնտովի «Երեք Արմաւենիներ»ի հիման վրայ : Բայց իմ սրտին աւելի մօտ էին նրա «Խրիմի նշմարները», մանաւանդ «Ղայթարման»ն եւ թաթարական պարի եղանակները: Մեծ Սալա գիւղում, Խնակէճէսիին աղջիկները զոյգ-զոյգ պարում էին այդ եղանակները՝ յուզելով պատուհաններից դիտող երիտասարդների սրտերը :

Յաջորդ օր Թիֆլիզի հայ եւ ռուսերէն թերթերը խանդավառ յօդուածներ նուիրեցին հայ երաժշտագէտի համերգին, եւ Հայերի դէմքերը փայլում էին ուրախութիւնից :

Ես Սպենդիարեանին հանդիպեցի իր եղբօր՝ Հայաստանի ապագայ ծերակուտական իրաւագէտ Յովհաննէս Սպենդիարեանի տանը, Մինաս Բերբերեանի ընկերակցութեամբ : Պարզ եւ խոնարհ մարդ էր, ուշադիր եւ սիրալիր խօսակից: Թէեւ հայերէն գիտէր — աւելի հայնակ բայց գերադասում էր խօսել ռուսերէն :

Ռուսահայ «բարձր» դասի մէջ մի խաւ կար, որ մի ոտքով կեցած էր հայկական հողի վրայ, միւս ոտքով արդէն կոխել էր ռուսացման սահմանը — ոչ հայ, ոչ ռուս լրիւ կերպով: Սպենդիարեանը դրանցից էր: Ցնցող մի դէպք պէտք էր, որպէսզի անվերապահ հայանայ կամ վերջնականապէս ռուսանայ: Ռուսական յեղափոխութիւնը իր բոլշեւիկեան վայրագութիւններով Սպենդիարեանին դարձրեց Հայութեան գիրկը: Այդպէս էր եւ ակադեմիկոս Թամանեանը: Այդպէս էր եւ նկարիչ Մարտիրոս Սարեանը: Երեքն էլ Խրիմ-Նախիջեւանեան հայկական հատուածի միեւնոյն ընտանիքից: Նշանաւոր զաւակներ: Երեքն էլ արուեստով ռուսացած՝ հայրենի հողի վրայ ենթարկուեցին հոգեւոր վերածնութեան, վերամկրտուեցին հայկական աւազանում, տեղ գրաւեցին Հայութեան մեծութիւնների շարքում :

Սպենդիարեանի անունը անխզելի կապերով կապուած է հայկական երաժշտութեան հետ, ինչպէս Թամանեանը հայկական ճարտարապետութեան եւ Սարեանինը հայկական նկարչութեան հետ : Երեւանի Օփերան իրաւամբ կոչուած է Սպենդիարեանի անունով : Եթէ Հայաստանը ունենայ ճարտարապետութեան եւ նկարչութեան ակադեմիաներ, արդարութեամբ պէտք է կոչուեն Թամանեան ակադեմիա եւ Սարեան ակադեմիա :

Իր եղբօր հիւրասրահում, սեղանի շուրջ, Սպենդիարեանը կատակաբանում էր Մինաս Բերբերեանի հետ .

— Ասէք ի՞նչ է. Փիչի Փիչիի վրայ, Փիչի Փիչիի վրայ, էնկ թէ փէն գալի պոչ:

Եւ երբ Բերբերեանը չկարողացաւ պատասխանել, ինքը կանչեց խնդալով .

— Խամի՛չ :

Եւ երգեց զուարթ .

— Խաթունը հաւկիթ խաշեց,
Վարտիքը վեր – վեր քաշեց.
Նստաւ շունի փոշտան,
Հասաւ Խրիմի օշտան...

Հանրապետութեան տարիներին Սպենդիարեանը Հայաստան չեկաւ — չկարողացաւ գալ: Խորհրդային շրջանում նա հաստատուեց Երեւանում եւ ամբողջապէս նուիրեց հայ երաժշտութեան՝ անմահացնելով թէ իրեն եւ թէ հայ արուեստը :

... Անիրաւ ճպուռներ, ո՞ւր տարիք իմ միտքը: Ի՞նչ գործ ունի Ալեքսանդր Սպենդիարեանը մայրիների մէջ, Խնչարայի բարձունքի վրայ :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ ԳԷՍՏԻ ԳԵՂԱՍՏԻՍԱԼ ԱՓԻՆ

ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Հայերէն լեզուն եւ հայկական նիւթերը սորվիլը կարծես չէր բաւեր՝ պէտք էր նաեւ պատրաստուէինք ներկայանալու ֆրանսական պետական քննութեան: Մըղձաւանջ դարձած էր բոլորիս համար այս Պաքալորէայի (պաքալորի) շրջանաւարտական քննութիւնը :

Բնագիտութիւն, տարրաբանութիւն, երկրաչափութիւն, հին եւ նոր ազգերու պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, միջազգային գրականութիւն (հին եւ նոր), գեղարուեստի պատմութիւն, լեզուներ — ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն :

Ձմեռ սալոնգի տեղ դրած էին կարծես՝ եւ կ'ուզէին հանրագիտութեան մէջ թաթխել որպէսզի գիտութիւն եւ մշակոյթ ծծէինք: Քսենոփոն, Յուլիոս Կեսար, Տանթէ, Ռասին, Հիւկօ, Ռոպեսփիէր, Նափոլէոն, Ռամպրանտ, Միքէլ Անճէլօ, Լավուազիէ... անուններ, թըւականներ, կանոններ, ու անվերջ՝ էջերով զոյգ սորվելիք նիւթեր :

Բնատիպ Ֆրանսացի ուսուցիչներ էին եւ անոնցմէ ոմանք՝ աչքառու դէմքեր էին իրենց մասնագիտական մարզին մէջ: Մեծ ազգի եւ ճոխ մշակոյթի մը արժանաւոր ներկայացուցիչներ :

Ոմանք ծերուկ էին եւ գլեստով ու երեւոյթով՝ 1900ական թուականներու հով մը կար իրենց վրան... պեխ, մօրուք, փառք քեզ Աստուած օձիք, նեղ ու դժնար տափատ, գաւազան կամ հովանոց : Ու հասարակ՝ ազնուականութեան եւ լրջութեան կերպարանք մը ունէին:

Ոմանք շատ խիստ էին, ինչպէս «Մօսիէօ» Գաւալօն՝ որուն ոտքին ձայնը հեռուէն լսելով ահ ու սարսափի կը մատնուէինք, մանաւանդ երբ նախորդ օրը տօն էր եւ կամ ոտնագնդակի մրցումի գացած էինք եւ մեզի տրուած պարտականութիւնը չէինք պատրաստած : Չեմ գիտեր ինչու, ոտքս ձեռքս կը թուլնային երբ գրատախտակ կը դրկէր զիս «Մէօսիէօ» Գաւալօն: Եւ ինծի նման՝ ամէնքն ալ կը թմրէին իր անժպիտ նայուածքին տակ :

Կային ուսուցիչներ որ իրենց խառնուածքով եւ գիտութեամբ՝ միայն պատկառանք կ'ազդէին մեր վրայ ու, հմայուած, կը հետեւէինք իրենց դասաւանդութեան: Ֆրանսական գրականութիւնը կը կենդանանար Պ. Ֆէյոլի եւ փափա Պլէզոյի շունչին տակ: «Մէօսիէօ» Բարանի նկարագրութիւններով՝ ֆրանսական յեղափոխութիւնը մեր աչքին առջեւ կը պատկերանար իր ամբողջ կատաղութեամբ, վեհութեամբ, խորութեամբ եւ տարածութեամբ :

Բայց այդ ծանր դասերէն ետքը կը սիրէինք քիչ մը սփոփուիլ ու միւս ուսուցիչներու դասերուն երբեմն խեղկատակութիւն կ'ընէինք :

Անգամ մը Վահրամը հանճարեղ գիւտ մը ըրած էր. առաջին անգամ զայն փորձեցինք ծերուկ Նիէվլէնկլովսկիի բնագիտութեան դասին :

Էմիլը նստած կ'ըլլար պատուհանին առջեւ ու մերթ ընդ մերթ՝ կամացուկ մը պատուհանը բանալ փակելով սենեակին օդի ճնշումը կը փոխուէր: Այս ճնշման փոփոխութեան հետեւանքով՝ դասարանին ապակիէ դուռը կը շարժէր : Դրան տակի մասին, աչքէ հեռու, բարակ թել մը կապած էինք որ անցնելով Արամին գրասեղանէն՝ կ'երթար կը միանար զարթուցիչ ժամացոյցի մը որ գաղտագողի զետեղուած էր Պօղոսին գզրոցին մէջ : Թելը քաշուելուն՝ ժամացոյցին զիլ բոժոժը կ'արձակուէր: Ուրեմն՝ ամէն անգամ որ Էմիլը պատուհանին կոթնէր՝ դասարանին միւս ծայրէն թաքցուած ժամացոյցը ահազանգը կուտար :

Լման ժամ մը Նիէվլէնկլովսկին իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր այս հանելուկին լուծման... ի զուր : Դասը վերջացուց եւ դեռ չփոխած ու պարտուած, քաշ – քոլը երեք անգամ վզին փաթթեց, ձեռնափայտը վերցուց ու դանդաղ քայլերով ալեւոր գլուխը շարժելով մեկնեցաւ :

Նոյն երեկոյեան, սերտողութեան ատեն, դարձեալ փորձեցինք մեր հնարամիտ սարքաւորումը : Կատարեալ յաջողութեամբ՝ անթերի կերպով կ'աշխատէր, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով բոլորիս :

Դժբախտաբար, մեր հսկիչը՝ Պ. Գօյունեանը, շատ չէր գնահատեր այս տեսակ կատակներ ու մասնաւորապէս՝ ընաւ չէր ախորժեր մեր խնդուքներէն որ թեթեւսոլիկութիւն կ'անուանէր :

Ցանկարծ, դարձեալ բոժոժը հնչեց... սուր, երկար, ջղայնացուցիչ: Պ. Գօյունեան ընդհատեց իր ընթերցումը եւ ակնոցները իր ճուաձեւ ճաղատ ճակտին վրայ բարձրացնելով, թափանցող հայեացքը դանդաղօրէն պտըտցուց դասարանի իւրաքանչիւր անդամին վրայ: Բոլոր գլուխները թաղուած էին գրքերու մէջ :

Ժամացոյցին ձայնը կեցաւ եւ ընդհանուր լռութիւն տիրեց : Պ. Գօյունեան՝ ակնոցները իջեցուց քթին վրայ ու շարունակեց ընդհատուած ընթերցումը : Բայց նախ քան այդ, նշանակալից ծուռ նայուածք մը ուղղեց Վահրամին: Անտարակոյս՝ գրեթէ վստահ էր որ Վահրամն էր յանցաւորը բայց իր ձեռքը դեռ փաստ չունէր :

Լռութեան յաջորդեց ծիծաղ ու քրքիջ: Պ. Գօյունեան ՇՇՇՇՇՇԹ ըսաւ: Երբ ՇՇՇՇՇԹ կ'ըսէր, շատ մեղմ կը սկսէր «Շ» ձայնով ու մէկ շունչով կ'երկարացնէր «ՇՇՇ»ը, հետզհետէ իր ձայնը բարձրացնելով, մինչեւ որ վերջին «Թ»ը կը պոռթկար իր բերնէն :

Իր ամբողջ զայրոյթը եւ ջղայնութիւնը խտացած էին իր այդ ՇՇՇՇՇԹ ին մէջ որ իր համբերութեան վերջին հառաչանքն էր :

Դարձեալ լռութիւն :

Հինգ րոպէ չանցած, ժամացոյցին ձայնը դարձեալ լսուեցաւ :

Այս անգամ, առանց այլեւայլի, Պ. Գօյունեան վեր թռաւ ու սպառնալից մօտենալով Վահրամին՝ սկսաւ իր վերարկուն հանել: Ցետոյ հանեց իր բաճկոնը եւ աւելին. շապիկին թեւերը սոթտեց, աջ ձեռքը քանի մը անգամ ետ տարաւ բերաւ ու զայրացած՝ Վահրամին հարցուց,—

— «Հիմա հատ մը թէրսինէ փակցընե՞մ»:

Ասիկա՝ կարծեմ աւելի ճարտասանական հարցում էր քան թէ դիտաւորութիւն որովհետեւ չորս տարուան մէջ՝ միայն երկու անգամ տեսած էի Պ. Գօյունեանին աշակերտի մը «փակցնելը» : Մինչեւ հիմա, ու մանաւանդ հիմա, կը զարմանամ եւ կը հիանամ մեր այդ ուսուցիչներուն համբերութեան եւ նուիրումին :

Այդ միջոցին՝ Վահրամը, անիրաւուած եւ նախատուած համարելով ինքզինքը, կեղծ վրդովումով՝ իր 1.85 մեթր ամբողջ հուժկու մարմնով ոտքի բարձրացաւ ու վիրաւորուած շեշտով մը՝ ինքզինքը գրպարտուած զգալով, ճակատը բաց կեցուածքով մը՝ բացաւ իր դարակը փաստելու համար որ ինքը մեղսակից չէր գործուած դէպքին:

Պ. Գօյունեանին դէմքը այլայլած արտայայտութիւն մը առաւ :

(6 Շար.)

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՉՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1947ին Վ. Համբարձումեան կատարեց շատ կարեւոր գիւտ մը: Հաստատեց որ հինէն ի վեր յայտնի գնդաձեւ եւ բաց աստղակոյտերէ զատ, Ծիր Կաթինի մէջ կը մտնեն աստղերու, մինչ այդ անյայտ խիստ ցրուած խմբաւորումներ, որոնց անունը դրաւ աստղասփիւռներ :

Այս գիւտը պատճառ դարձաւ, որ բանավէճի բռնուի բոլոր այն աստղագէտներուն հետ, որոնք տիեզերքը կը նկատեն քարացած եւ անփոփոխ: Արդարեւ կան գիտնականներ, որոնց կարծիքով աշխարհ ստեղծուած է Աստուծոյ ձեռամբ, ուստի անփոփոխ է :

Վ. Համբարձումեան կրցաւ ճշդել նաեւ Ծիր Կաթինի կազմին մէջ մտնող զանազան տիպերու աստղային դրութեանց կեանքին տեւողութիւնը : Պարզած է, օրինակ, որ Արեգակի տիպի աստղերուն համեմատ աստղասփիւռներ կազմող աստղերը շատ երիտասարդ են: Աստղասփիւռներուն, ինչպէս նաեւ անոնց մէջ մտնող աստղերուն տարիքը մէկ քանի միլիոն է: Մինչդեռ Արեգակ տիպի աստղերուն միջին տարիքը մէկ քանի միլիառ է: Կը նշանակէ թէ աստղասփիւռները յառաջ եկած են համեմատաբար վերջե-

րը։ Ասոր հիման վրայ Վ. Համբարձումեան կ'եզրակացնէ, որ Ծիր Կաթինի մէջ բնաշրջումը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, այսինքն՝ աստղեր յառաջացած են երէկ, մէջտեղ կուգան այսօր եւ մէջտեղ պիտի գան վաղն ալ։

Վերջին տարիներուն Վ. Համբարձումեան եւ իր աշակերտները եռանդով կը զբաղէին փոփոխական բնոյթ աստղերու ուսումնասիրութեամբ։ Ինչպէս ծանօթ է, աստղերու ներքին շերտերուն մէջ էներժիի զօրաւոր աղբիւրներ կան, որոնց շնորհիւ աստղերը, եւ անոնց շարքին Արեւը, հնարաւորութիւն ունին միլիառաւոր տարիներ ճառագայթելու։ Այդ հզօր աղբիւրներու բնոյթին մասին կ'ըլլային զանազան ենթադրութիւններ։ Մինչեւ վերջերս ընդունուած վարկածն էր, թէ ներաստղային էներժիի աղբիւրը ջերմամիջուկային հակազդեցութիւններն են, որոնց ժամանակ ջրածինի միջուկներէն կը յառաջանան հելիումի միջուկներ։ Կ'ենթադրուէր մանաւորապէս, որ մեր Արեգակին ներսը եւս տեղի կ'ունենայ այդ ջերմամիջուկային հակազդեցութիւնը։ Անշուշտ այս բոլորը վարկածներ են, քանի որ կարելի չէր ուսումնասիրել նկարելով կամ դիտելով։

Բիւրականի աստղադիտարանը ունի քանի մը հեռադիտակներ, որոնք յատկապէս աստղերու լուսապատկերը նկարելու համար են։ Այս վերջին տարիներու ընթացքին յատուկ ուշադրութիւն դարձուած է փոփոխական աստղերու լուսապատկերները քննելու ուղղութեամբ։ Սակայն առնուած պատկերները անբաւարար են, ուստի աւելի մեծ հեռադիտակներ բերուած են։

Փոփոխական աստղերու ուսումնասիրութիւնը երեւան պիտի բերէ նախ անոնց բնոյթը, նիւթի կառուցուածքին օրինաչափութիւնները, եւ վերջապէս, թէ ինչպէս ծագում առած են անոնք։ Արդարեւ, այդ աստղերուն մօտ նիւթը շատ յաճախ կը գտնուի այնպիսի պայմաններու մէջ, որ առայժմ դժուար է ճշդել աստղադիտարաններու աշխատասենեակներուն մէջ։ Իբրեւ օրինակ կարելի է բերել հետեւեալ փաստը։

Ինչպէս յայտնի է, ռուս մեծ քիմիագէտ մը՝ Դ. Մենդելեեւ յայտնաբերեց տարրերուն պարբերական աղիւսակը եւ այդ առթիւ ուշադրութիւն դարձուց այդտեղ գոյութիւն ունեցող պարապներուն եւ գուշակեց, որ անոնք կը պատկանին տակաւին անյայտ տարրերուն։ Ժամանակը փայլուն կերպով հաստատեց այս կանխատեսութիւնը. իրարու ետեւէ յայտնաբերուեցան քիմիական նոր տարրեր, որոնց շնորհիւ հետզհետէ պակսեցան Մենդելեեւի աղիւսակին մէջ մնացած պարապ տեղերը։ Մինչեւ վերջերս պարապ մնացած էր թիւ 43 տարրին տեղը։ Բոլորովին վերջերս պարզուեցաւ, որ ասոր կը համապատասխանէ այն տարրը, որուն միջուկը կայուն չէ եւ որ, այդ պատճառով ալ, Երկրին վրայ կայուն վիճակի մէջ չի գտնուիր։ Այդ տարրը ստացաւ տեխնեցիում անունը։ Գիտնականները յաջողած են գտնել եւ պատրաստել այդ տարրը արհեստական ձեւով եւ խիստ չնչին քանակութեամբ։ Գիտական աշխարհը շատ զարմացաւ, երբ ի յայտ եկաւ, որ անկայուն տարրը մեծ քանակութեամբ կը գտնուի մէկ քանի փոփոխական աստղերու մթնոլորտին մէջ։

Ինչպէս կրնայ պատահիլ, որ անկայուն եւ արագ քայքայուող միջուկներ ունեցող տարրը այնուամենայնիւ գոյութիւն ունի, այն ալ մեծ քանակութեամբ, այդ երկնային մարմիններուն վրայ։ Այդ երեւոյթին համար առաջարկուեցաւ շատ պարզ բացատրութիւն մը։ Անկայուն աստղերու մթնոլորտին մէջ, ինչպէս տեսանք, տեղի կ'ունենան էներժիի ազատագրման զօրաւոր բնաշրջումներ։ Այդ բնաշրջումներուն բնոյթը ցոյց կուտայ, որ անոնք պէտք է կապուած ըլլան հիւլէական նոր միջուկներու կազմութեան եւ յառաջ գալուն հետ։ Նոր ստեղծուող միջուկներուն մէջ կրնան ըլլալ նաեւ այնպիսիները, որոնք կայուն չեն, ուստի եւ երկարատեւ կեանք չունին։ Այդ ձեւի անկայուն միջուկներ երբեք քիչ են Երկրին վրայ եւ Արեւի մթնոլորտին մէջ, ուրտեղ նոր միջուկներ մէջտեղ գալու զօրաւոր բնաշրջումներ չեն նկատուիր։ Սակայն այդ ձեւի միջուկները շատ պէտք է ըլլան հոն, ուր նիւթը ենթակայ է միջուկային հզօր վերափոխումներու, որոնց ժամանակ ներաստղային մեծաքանակ էներժի կ'անջատուի։

— «Մեզի այնպէս կը թուի, թէ այն բնաշրջումները, որոնց մասին կը խօսինք, նորութիւններ են նաեւ բնագիտութեան համար, կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան։ Որքան աւելի լաւ հասկնանք հիւլէական միջուկներու աշխարհին մէջ իշխող օրինաչափութիւնները, այնքան աւելի տիրապետած կ'ըլլանք բնութեան ուժերուն»։

Էտիսըն սովորութիւն դարձուցած էր ըսել, թէ «հանճարը մէկ տոկոսով ներշնչում է, իսկ իննըսունեւինը տոկոսով՝ քրտնաջան աշխատանք»։ Եւ երբ անգամ մը խօսակցութեան ժամանակ գիտնական մը կը մատնանշէ Էտիսընի հանճարը, այս վերջինը կը պատասխանէ. «Պարապ բաներ կ'ըսէք. կը կրկնեմ, հանճարին գաղտնիքը աշխատանքն է, յամառութիւնը եւ առողջ դատողութիւնը»։

Բիւրականի նշանաբանն է՝ հետեւողականութիւն, յամառութիւն, աշխատանք եւ դարձեալ աշխատանք։

Երբեք չի դադրիր հետազօտութիւնը Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ։ Դեռ վերջերս մեծանուն գիտնականը եւ անոր անխոնջ օգնականները յայտնաբերեցին թոյլ լուսարձակում եւ բարձր ջերմաստիճան ունեցող ճերմակ գաճաճներ՝ որոնք նիւթի չափէն աւելի մեծ խտութիւն ունեցող աստղերու մեծ կուտակում մը կը կազմեն Քնարի համաստեղութեան մէջ, մօտաւորապէս 800 լուսատարով Երկրէն հեռու։

— Այս սպիտակ գաճաճներու մասին պատկերացում ունենալու համար նշենք, կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան, որ եթէ հնարաւոր ըլլար ասոնց նիւթէն լեցնել լուցկիի տուփի մը մէջ, ապա այդ տուփը պիտի կշռէր քանի մը թոն։ Այդ սպիտակ աստղերը իրենց լուսարձակութեամբ հազար անգամ աւելի թոյլ են Արեւէն, իսկ մեծութեամբ՝ Արեւին չափ են, բայց տեսանելի լուսաւորութեամբ՝ հարիւր հազար անգամ աւելի թոյլ են պարզ աչքով տեսնուող ամենաթոյլ աստղէն իսկ։ Ճիշդ այս պատճառով ալ դժուար է յայտնաբերել անոնք թէկուզ արդի աստղադիտակներով։

Հայ գիտնականները կը հաստատեն, թէ առաջին անգամն է, որ ճերմակ գաճաճներու այդպիսի կուտակում կը յայտնագործուի։ Ասոնք՝ աստղերու կեանքին ամէնէն հին վիճակը կը ներկայացնեն։ Հետեւաբար այս կուտակումը պէտք է շատ մեծ ըլլայ՝ աւելի քան 10 միլիառ տարեկան, աւելի տարէքոտ քան մեր Ծիր Կաթինի միւս բոլոր յայտնի կուտակումները։

Մեծ է Վիկտոր Համբարձումեանի ժրաջան ու տաղանդաւոր աշակերտներուն թիւը։ Յիշենք Լուտվիկ Միրզոյեանը, Բենիամին Մարգարեանը, Գրիգոր Գուրզադեանը։

×

Սեւանի կապուտակ ափերէն՝ Վիկտոր Համբարձումեանի ծննդավայրէն, ես յստակ կը տեսնեմ մեր մեծ աստղագէտին անցած պայծառ ուղին։

Հեռու չէ այն օրը, երբ մարդկութիւնը ականատես կ'ըլլայ միջմոլորակային ճամբորդութիւններու։ Ես կը հաւատամ, որ կուգայ օրը, երբ դէպի Ծիր Կաթին ղրկուած մեր ծրարին վրայ կը գրուի կարճ հասցէ մը. «Արեւի համակարգութիւն, Երկիր, Համբարձումեան»։

... Գիշերը չի մարիր լոյսը Համբարձումեանի սենեակին մէջ։ Գիշերուան խաղաղութեան մէջ անոր հանդիպակաց կը հսկեն լեռները, դաշտերը, գետերը, ալպեան ծաղիկները եւ բոլորն ալ կարծես միաբերան կը շշնջան.— «Կամաց, մի խանգարէք Հայաստանի զաւակին աշխատանքը։ Կամաց, կը մտածէ, կը խորհրդածէ ...»։

ԱՇՈՏ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Ա. մասը տես Յառաջ՝ Նոյ. 17)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, (Յառաջ).— Մեր գաղութն ալ իր կարգին տօնեց Հ. Յ. Դ. 71ամեակը Օթէլ Սքրիպի շքեղ սրահին մէջ։

Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր յարգելու յիշատակը Հայոց մեծագոյն կազմակերպութեան Հ. Յ. Դ.ի, որ 71 դժնդակ տարիներէ ի վեր անվեհեր կը քալէ հայ ժողովուրդի կողքին, անոր հետ նոյնացած թէ ցաւի թէ ուրախութեան մէջ։

Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Գաբրիէլ Գէորգեան։

Նախ Նոր Սերունդի Հայաստան խումբի կողմէ հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Ֆրանսական Ազգ. քայլերգով, յետոյ Հ. Յ. Դ. քայլերգը, «Մշակ բանուոր»ը, երգեցին մեր տղաքն ու աղջիկները։

Ընկեր Գաբրիէլ իր բացման խօսքով եկաւ գովքը հիւսել 71ամեայ Հ. Յ. Դ. որ դարերով տառապանքի մէջ տուայտած, հալածուած, ջարդուած, իր դիմագիծը կորսնցուցած, կմախացած հայ ժողովուրդին մէջ արթնցուց ինքնագիտակցութեան, ինքնավստահութեան ոգին։ Հայ ժողովուրդը շնորհիւ դաշնակցութեան սորվեցաւ գիտակցիլ իր արժանիքներուն ու կազմակերպուիլ պահանջելու համար իր արդար իրաւունքը ազատագրելու։ — Մեր դատը արդար է, կորսուած դատ չէ մերը, քանի մեր նահատակներուն թափած արեան գինը անվրէժ կը մնայ դեռ։ Ազատ անկախ հայրենիք մը մեր իրաւունքն է եւ մեր արդար պահանջը։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ խնամուած։ Նոր Սերունդի Հայաստան խումբի մեր տղաքն ու աղջիկները իրենց խմբերգներով, երգով, նուագով, կենդանի պատկերով եկան ոգեւորել իրենց ծնողքներն ու ներկաները։ Իրենց ընտրած յայտագրէն թուենք արտասանութիւն Քրիստափոր Միքայէլեանի «Հայրենիքը» եւ Դանիէլ Վարուժանի «Վհուկը» ու Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն, մեներգ «Երեւանի Սիրուն աղջիկ» դաշնակի ընկերակցութեամբ, կենդանի պատկեր մը, ձեռնադաշնակով մի քանի հայկական եղանակներ։ Դերակատարները ջերմապէս ամէնքն ալ ծափահարուեցան։

Օրուան բանախօսն էր Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած ընկեր Յ. Պապիկեան, որուն կուռ եւ իմաստալից բանախօսութիւնը ներկաները հետաքրքրութեամբ լսեցին, ու մանաւանդ Նոր Սերունդի տղայոց եւ աղջիկներուն համար հրահանգիչ դասախօսութիւն մը եղաւ Հայոց նորագոյն պատմութեան դրուագներուն յիշումը երբ ժամանակագրական կարգով թուեց զանոնք։

Ըսաւ, «Ամէն տարի օր մը կը նուիրենք հայ ժողովուրդի մեծ կազմակերպութեան Հ. Յ. Դ. յիշատակին։ Անոր 71 տարիներու կտրած ճամբան փշոտ եղաւ, բայց լեցուն իր խիզախ գործերով։ Վկայ Խանասորի արշաւանքը, Պանք Օթոմանը, Եըլտըզի մահափորձը, Սարտարապատի, Ղարաքիլիսէի անհաւասար կռիւները եւ 1918 Մայիս 28 Ազատ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը։ Վերջապէս Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեան տակ Հայոց ջարդարար դահիճներուն մի առ մի, եւրոպական քաղաքներու, Պերլինի, Հռոմի, յետոյ Թիֆլիզի ու Պոլսոյ մէջ օր ցերեկով տէրորը հայ վրիժառու ձեռքերով։ Դաշնակցութեան պատմութիւնը հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է։ Դաշնակցութիւնը սփիւռքի կուսակցութիւն է։ Դաշնակցութիւնը անմեռ է, ինչպէս որ է հայ ժողովուրդը։ Այնքան ատեն որ Հային արդար դատին գոհացում չէ տրուած, Դաշնակցութիւնը կանգուն է, եւ կողքին հայ ժողովուրդին մինչեւ որ ան տիրանայ իր հայրենիքին, ազատ անկախ Հայաստան։»

Ընկերոջ խօսքերը ջերմօրէն ծափահարուեցան։

Նոր Սերունդի երգչախումբին «Փամփորտան»ով վերջ գտաւ մեր հանդէսը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

"ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ"

ՃԱՇԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը հեռաձայնէ թէ Ն. Դարայեանի «Օմար Խայեամ» ճաշարանի բոլոր աշխատանքները վերջացած են եւ աւելի քան վաթսուն լրագրողներ առջի օր այցելած են Սիքիի այս մեծագոյն ճաշարանը եւ գնահատանքի ջերմ տողեր նուիրուած են բրիտանական մամուլին մէջ։

Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Նոյեմբեր 28ին Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին եւ Նուպար Կիւլպէնկեանի ներկայութեան եւ նախագահութեամբ Պարսից դեսպանին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Բայց հիմակ վախ մը չունինք, Լուսիա, աւելի աղէկ է սա ապառաժին տակ քիչ մը հանգչելու երթանք, վրայ բերաւ Վանական։

— Լուսիա չմերժեց։ Ուստի երկուքն ալ ճամբէն շեղելով արտի մը մէջ ցցուած մեծ քարերու տակ հանգչելու գացին։

Օհ, լուսնի փայլփլուն ու հմայիկ շողերու տակ տեսնելու բան էր մանկամարդ Լուսիայի ծպտեալ հագուստը։ Հագած էր չուխ ու ձիւնի սպիտակութեամբ շալվար մը, որ Մոկացիներու յատուկ ձեւով մը նաշխուած էր։ Հագած էր սըրմալը կանանչագոյն իշլիկ մը, որ արծաթէ կոճակներով զարդարուած էր, ու կիսովին կոճկուած ըլլալով՝ տակէն կ'երեւար իր գեղեցիկ կուրծքը ծածկող մետաքսայեռ շապիկը, որուն թեւերը ճաճանիկներով փաթթուած էին սիրուն բազուկներուն վրայ. հագած էր կարճ, նփենոսի գոյնով ու ծանրագին զգախիկ մը որ մինչեւ մէջքը կը հասնէր ու բաց կը թողուր շալը։

Գլուխը դրած էր, նոր արախչի մը, որուն չուրջը փաթթուած էին ասլիկ ու փուշի, որոնցմէ կախուած էին ուլունքներ՝ այլազան գոյներով։ Ոտքերը կային ճերմակ ու ձեւաւոր տրեխներ, որոնց կապերը հիւսուած էին ճերմակ ու սեւ գոյն բուրդէ թելերով։

Ձեռքը հաստ գաւազան մը կար։

Գալով Վանականին, աւելի պարզ ու աղքատ գեղացիի մը տարազը կը կրէր։

— Կը յիշե՞ս, սիրելի Վանական, ասկէ չորս տարի առաջ դիմացի լեռը մնացի, երբ դուն ձերբակալուեցար, մրմնջեց Լուսիա հովեկոյզ ձայնով մը։

— Այո... բայց ինչո՞ւ անցեալը յիշել տուիր ինծի, ընդհատեց Վանական դողդղալով։

— Ոհ, չեմ գիտեր... ակամայ յիշեցի, տարրկեց Լուսիա։

— Ի հարկէ... որովհետեւ պատճառ պիտի ըլլայ քու կորստեանդ անանկ չէ՞։

Լուսիա դողդղաց ու չկրցաւ պատասխանել։

Քիչ մը հանգչելէն ետքը, ոտքի ելան ու դէպի վանքը դիմեցին։

Գիշերը բաւական յառաջացած էր, երբ պարիսպին դուռը, ծառաստանին քով շինուած խրճիթին դուռը հասան ու կամաց մը զարկին։

Խրճիթին դուռը բացուեցաւ։

— Մինա՞կ ես, Մոթն, հարցուց Վանական ցած ձայնով մը։

— Մինակ եմ... հայր սուրբը՝ ժամի մը չափ սպասելէ ետքը, թողուց գնաց, պատասխանեց դուռին մէջ կեցող մարդը, որուն Մոնթ անունը տուաւ Վանական։

— Զե՞ս կրնար կանչել, ընդհատեց Վանական։

— Ինչու չէ ...։

— Պարիսպին դուռը բա՞ց։

— Ես բանալ կուտամ։

— Շատ աղէկ, սիրելի Մօնթս, ուրեմն մի սպասեր։ Կարեւոր ըսելիք մը ունիմ։

Վանքին երիտասարդ Մոնթը, որ հազիւ քսանութ տարու կար եւ կոնտրիկ հասակ մը ունէր՝ իր թխագոյն հագուստին մէջ ծածկուած- պահ մը Վանականին ընկերացող անծանօթին վրայ նայեցաւ ու աճապարեց հրամանը կատարելու։

Վանական ու Լուսիա ներսը քաշուեցան։

Այդ ցածուկ ու մէկ յարկի վրայ շինուած խրճիթը վանքին ծառաստանը նայող պահապանին յատկացուած էր, որ թէեւ անշուք էր, բայց բաւական մաքուր էր անոր ներքին կարգաւորութիւնը։

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մշակոյթի տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Հմայեակ Տողրամաճեանէ քսան Ն. Ֆ., Տիկին Գիւտաճեանի մօր ցաւալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Այրէսէն Պագըրճեան եղբարք, իրենց սիրելի եղբօրը Արշակ Պագըրճեանի մահուան տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Դպրոցասէրի Ծնողաց Միութեան եւ 50 Ն. Ֆ. ալ Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին: Սիրուհի եւ Նուարդ Եաղճեան քոյրեր իրենց սիրելի մօրեղբօր Արշակ Պագըրճեանի մահուան տխուր առիթով կը նուիրեն 25 Ն. Ֆ. Դպրոցասէրի Ծնողաց Միութեան եւ 25 Ն. Ֆ. ալ Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Նազարէթեանէ (Լանսէյ) քսան Ն. Ֆ., Մեռելոցի առթիւ ի յիշատակ իրենց հօր եւ մօր:

Նոյն նպատակաւ Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան իրենց հօր եւ խնամիին Տիկին Զապէլ Տէրտէրեանի յիշատակին 30:

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Կոմսեանէ 10: Տէր եւ Տիկին Պրինէ (ծնեալ Այվազեան) 10 Ն. Ֆ.:

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նոայլի սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՏ 11ԻՆ
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հայ Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, ի նպաստ իր բարեսիրական նպատակներուն:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Պէրիէր – Միլէի արրահիներուն մէջ, 31: Փլաս Պէլըքուր:

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ: Առատ եւ համադամ ուտելիքներ: Այլազան ըմպելիներ:

ՊԱՐԵՐ, ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱՊԻՍԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՏԱՐԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ
ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ:
500 էջ
13 Hors-Texte
Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին:
Գին 12 Ն. Ֆ.
Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.
Արտասահման 4 տոլար:
Դիմել՝
Յառաջին
Հայ գրավաճառներուն
Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան
ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանի Արթիկ քաղաքէն Տէր եւ Տիկին Գեղամ եւ Վարսենիկ Մովրուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակը Համիկ կամ Ամիկ, ծնած 1919 թուականին որ Բ. պատերազմին գինուոր մեկնած է եւ շըրջան մը թղթակցած ծնողաց հետ: Ծնողքին ստացած տեղեկութեանց համաձայն այժմ կը գտնուի Մարսէյլի շրջանին մէջ: Ալեւոր ծնողքը թախանձաքին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին:

× Յունաստանի Տէտէ Ագաճ քաղաքէն կը փնտռեն Տօքթէօր Թորոս Փէլթէկեանը, հօր անունը Մանուկ, մօր անունը Մարի:

× Հայաստանէն Պ. Խաչատուր Ջաղացպանեան կը փնտռէ Պ. Գրիգոր Տոտախեանը, մօր անունը Զիրմէթ, բնիկ Արաբկիրցի որուն նամակ գրած է եւ պատասխան չէ ստացած:

× Հայաստանէն, Երեւանի Նոր Կիլիկիա էջմիածնի փողոց թիւ 84, տան բընակիչ Տիկին Վարդուհի Մայիլովա կը փնտռէ իր քոյրը փարիզաբնակ Տիկին Սոֆիա Կառավարիչեան կամ Մանուկեան, ամուսնոյն անունը Կիրակոս Մանուկեան, որոնք մինչեւ 1935 թուականը կ'ապրէին Փարիզ 107 Րիւ էմիլ Զոլա, որոնցմէ վերոյիշեալ թուականէն ի վեր նամակ չէ ստացած:

Վերոյիշեալ անձերու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ (8): Հեռաձայնի թիւ ԷԼԻԶԷ, 67 – 03:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քուփէօզ մը պոնեթրի – թրիքոյի համար:

ԴԻՄԵԼ.—

PARIS-CALIFORNIE
16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e
TAI. 64-06

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ:

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելինական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ: Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին:

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ԺԵՐԱՆԵԱՆ
GALERIE GANZONI
3, Rue de ia Confédération
GENÈVE
ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՔՆԻՍԻԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի (Նոյ. 22), ժամը ճիշդ 21ին,
ՔՈՆՍԵՐՎԱԹՈՒԱՐ ՌԱՔՄԱՆԻՆՈՖ
26 Ավընիւ տը Նիւ – Եորք
Մեթրօ Ալմա – Մարսօ
Կը դասախօսէ.— ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆ (Աէրօնօթիքի ճարտարագէտ):
Նիւթ.— Տիեզերական ճամբորդութիւններ եւ հրթիռներ:
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ
Լիւթէսիայի մէջ:

×

Հ"Յ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը,
ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962
կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը Իա Շիմի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս.—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 · C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. · Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. · Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 23 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9261 · 37EME ANNEE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5062

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՅՍՕՐ

Քիւրտերուն համար անկախ հայրենիք մը ստեղծելու գաղափարը հետզհետէ զարգացաւ վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին :

Ազգայնական տարրերը երկրէն ներս թէ դուրս գործունէութեան լծուեցան քրտական դատը հետապնդելու համար :

Հայերու գործակցութիւնը քիւրտ ազգայնական «Հոյպուն» կուսակցութեան հետ վերջ գտաւ այն օրը, երբ Քիւրտերը իրենց գործունէութեան դաշտը փոխադրեցին Թուրքիայէն դուրս, հարեւան միւս երկիրներու քրտաբնակ հողամասերուն հետ ստեղծելու համար անկախ եւ Միացեալ Քիւրտիստան մը :

Իրաքի, Իրանի եւ Սուրիոյ հայ գաղութները երախտապիտական զգացում միայն կը տածեն հիւրընկալ երկիրներու իշխանութեանց հանդէպ : Հետեւաբար անոնք կը մնան միշտ հաւատարիմ քաղաքացիները այդ երկիրներուն :

Քրտական ծրագիրը, իր լայն սահմանաչափով, անկարելի է գլուխ հանել, առանց արտաքին ուժերու հզօր աջակցութեան եւ պաշտպանութեան :

Արեւմտեան մեծ պետութիւնները տնտեսական մեծ շահեր ապահոված ըլլալով Մերձաւոր Արեւելքի քարիւղաշատ հողամասերուն վրայ, հակառակ են որ եւ է փոփոխութիւն մտցնելու ներկայ դրութեան մէջ :

Ո՛չ մէկ ակնկալութիւն ունենալով դաշնակիցներէն, Քիւրտերը համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն ի վեր իրենց աչքերն ուղղած են դէպի Մոսկուա, անկէ յուսալով իրենց փրկութիւնը :

Խ. Միութիւնը համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին կարեւոր դեր մը գրաւած էր Իրանի մէջ : Պահ մը Ատրպատականի շրջանը բոլորովին ինկաւ բոլշեւիկեան ազդեցութեան տակ, ղեկավարութեամբ Փեշավարիի :

Այս պատեհութենէն օգտուելով, 1945 Դեկտեմբեր 15ին Ղազի Մոհամմէտ քիւրտ Հանրապետութիւն մը ստեղծեց Մահապատի մէջ, իրանական հողի վրայ, Ուրմիոյ լիճի շրջանը : Իրաքէն երկու հազար քիւրտ ռազմիկներով հոն գնաց Շէյխ Մուսթաֆա Պարզանի, որ զօրավարի աստիճան ստացաւ նորաստեղծ Հանրապետութենէն :

Այս վերջինը երկար չապրեցաւ : Թեհրանի կառավարութիւնը մէկ կողմէ Ատրպատականէն հեռացուց բոլշեւիկները, միւս կողմէ հաշուեյարդարի ենթարկեց Մահապատի մանրանկար Հանրապետութիւնը : Ղազի Մուհամմէտ եւ 28 ընկերները ձերբակալուելով գնդակահարուեցան 1947 Մարտ 31ի գիշերը :

Մուսթաֆա Պարզանի իր ռազմիկներով եւ անոնց ընտանիքներով յաջողեցաւ անցնիլ խորհրդային սահմանը, ապահով կերպով :

Երկար ատեն Խ. Միութեան մէջ մնալէ ետք, Պարզանի իր մարդոցմով Իրաք վերադարձաւ 1958 Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն վերջ :

Զօրավար Քասըմ մեծ պատիւներով ընդունեցաւ Պարզանին եւ Իրաքի նոր Սահմանադրութեան մէջ լայն իրաւունքներ շնորհեց Քիւրտերուն :

Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը եւ ազգայնական միւս կազմակերպութիւնները վերջին ծայր գոհ էին Իրաքի մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւններէն : Կը ձգտէին, որ Իրան եւ Թուրքիա եւս հետեւէին անոր օրինակին :

Սակայն երկար չտեւեց իրենց ուրախութիւնը : Իրաքի մենատէրը երկրին մէջ իր դիրքն ամրապնդելէ ետք, սկսաւ հալածել Քիւրտերը, լուծեց անոնց կուսակցութիւնները, փակեց թերթերը եւ վերջ տուաւ անոնց առանձնաշնորհեալ վիճակին :

Մուսթաֆա Պարզանի զինեալ ապստամբութեան դիմեց Իրաքի կառավարութեան դէմ : Վերջին ամիսներու ընթացքին հիւսիսային քրտաբնակ շրջանին մէջ արիւնալի ընդհարումներ տեղի ունեցան իրաքեան զինուորներու եւ քիւրտ ռազմիկներու միջեւ :

Էմիր Քեամուրան Պէտրխան, որ 1943էն ի վեր բազմաթիւ յուշագրեր ներկայացուցած էր մեծ պետութեանց եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, Փարիզի մէջ կը շարունակէ հետապնդել քրտական դատը դիւանագիտական ճամբով :

Յանուն քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութեան, Նոյեմբեր 16ին Պէտրխան եւ Իսմէթ Շէրիֆ Վանլը ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Թանի ուղղուած հեռագրով մը կը բողոքեն իրաքեան օդնուներուն կողմէ 270 քրտական գիւղերու աւերումին դէմ եւ կը պահանջեն քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել իրաքեան Քիւրտիստան՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար ցեղասպանութեան հանգամանք ներկայացնող դէպքերը :

Միւս կողմէ Անգարայի մէջ դատի ենթարկուած են 49 ականաւոր Քիւրտեր, որոնք կ՚ուզեն եղեր անկախ Քիւրտիստան մը հիմնել :

Ահա՛ թէ ինչ վիճակ կը ներկայացնէ այսօր քրտական հարցը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՆՈՐ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պեն Պելլայի ուտելէն ի վեր, մթնոլորտը աւելի պայծառացած է եւ Ափրիկեցիները բոլորն ալ համաձայն են ընդունելու թէ Զօր. տը Կոլ անվերապահ հասկացողութիւն մը ցոյց տուած է Պեն Պելլայի ծոմին առթիւ : Մարոքի ներքին նախարարը՝ Կետիռա որ մարոքեան պատուիրակութեան գլուխն էր, յայտարարութիւն մը ըրաւ այս ուղղութեամբ շեշտելով.— « Մեր առաջին հանդիպումին իսկ, Զօր. տը Կոլ հասկցած ըլլալով Հասան Բ.ի ղրկած առաքելութեան իմաստը, բնոյթը եւ տարողութիւնը, մեր դիմումին հանդէպ անվերապահ հասկացողութիւն մը ցոյց տուաւ» :

Մինչ Պեն Պելլա առաջին պիփթէքը կերաւ ճիշդ այն օրը երբ եղան միխին սակը որոշուեցաւ կառավարութեան կողմէ, խօսակցութիւնները կը շարունակուէին իր ապագային համար :

Մարոքի դեսպանը՝ Շերքաուի, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ որոշելու որոշելու թէ ի՞նչ պայմաններու տակ պիտի ապրին Պեն Պելլա եւ իր չորս ընկերները եւ ո՞ւր : Միշտ կը խօսուի Քորպէյի մէկ ապաքինարանին մասին, նկատի առնելով որ շատ մօտ է Օռլիի օդակայանին :

Տեսակցութենէն ետք, Շերքաուի յայտարարեց «վստահ եմ որ ԱՀԱԿը եւ ֆրանսական կառավարութիւնը միայն այս համաձայնութեան կը սպասէին վերսկսելու համար իրենց շփումները եւ բանակցութիւնները արդիւնաւոր ելքի հասնելու համար եւ վստահ եմ որ Պեն Պելլա պիտի մասնակցի այդ բանակցութեանց » :

Այս առթիւ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, կ՚ըսուի թէ Էվիանի նման բանակցութիւններ տեղի պիտի չունենան այլ գաղտնի բնոյթ ունեցող խորհրդակցութիւններ :

Ամէն պարագայի մէջ, թէ՛ Թունուզի, թէ՛ Ռապաթի մէջ կը սպասուի որ բան մը պատահի մէկ - երկու օրուան միջոցին :

Ալժերիոյ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին : Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան ձոհ գացած է բժիշկ մը՝ Տոքթ. Մենեըն եւ մահափորձ մը կատարուած է եւրոպացի գաղտնի ոստիկանի մը դէմ Ամպրուազին որ ծանրօրէն վիրաւորուած է :

Ալժ. Ազատ. Ճակատն ալ շարունակած է իր ահաբեկումները որուն հետեւանքով եօթը հոգի մեռած են եւ 16 հոգի վիրաւորուած :

Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւնը նոր սփռումներ կատարած է Ալժէի հեռատեսիլին ալիքներուն վրայ : Խօսնակը յայտարարած է թէ ձայնասփռումները տեղի պիտի ունենան կանոնաւոր ձեւով, նախընտրաբար առաւօտները :

× Աֆրիք - Աքսիոն սկսաւ լոյս տեսնել իր նոր անունին տակ՝ Ժէօն Աֆրիք : Այս նոր թիւին մէջ, Մասմուտի որ արտաքսուած էր Նոր Տեսթուրէն կը գրէ թէ ընդդիմադիր պիտի չըլլայ Պուրկիպայի քաղաքականութեան եւ նոր կուսակցութիւն ալ պիտի չհիմնէ :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ-ՔԵՆԸՏԻ ԳԼՈՒԽ-ԳԼԽԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ ՀԱՄՈԶԵՑ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ

Կարգ մը լուրերու համաձայն, որոնք սակայն պաշտօնական բնոյթ չունին, Քենըտի կրցած է համոզել ծերունի վարչապետը որ աւելի ճկուն ըլլայ կարգ մը հարցերու նկատմամբ :

Ատընաուըր համոզուած է նաեւ որ Ամերիկան պիտի չլքէ Գերմանիան եւ պիտի չճանչնայ Արեւելեան Գերմանիան կամ հրաժարի Գերմանիոյ վերամիացման գաղափարէն :

Նախագահը եւ վարչապետը աշխատանքի ձեւի բանաձեւում մը կը պատրաստեն որ կարենայ իբր հիմ ծառայել յետագայ բանակցութեանց Խորհ. Միութեան հետ : Այս փաստաթուղթը պիտի ներկայացուի նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, անոնց ալ համաձայնութիւնը առնելու համար :

Արտաքին երկու նախարարներն ալ — Տին Ռըսք եւ Կեռհարտ Շրէօտըր խօսած են այն յարաբերութեանց մասին որոնք կրնան ստեղծուիլ երկու Գերմանիաներու միջեւ :

× Քենըտի տեսակցութիւն մը շնորհած է Խրուշչեւի փեսային՝ «Իզվեստիա»յի խմբագրապետ Աճուպէյի : Հարց - պատասխանը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս տեղեկացուց թէ կ՚ընդունի Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի առաջարկը, որն էր՝ նըստիլ խօսիլ հիւլէական փորձերը դադրեցնելու մասին : Այս պաշտօնական յայտարարութենէն առաջ արդէն, Միկոյեան անպաշտօն խօսակցութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան Սուտանի դեսպանատան մէջ, նախատեսել տուած էր թէ Խորհ. Միութիւնը լաւ տրամադրուած է անգլեւամերիկեան առաջարկին հանդէպ :

ՍՈՒՐԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Խալէտ Պաքտաշ որ չեխ օդանաւով մը Դամասկոս հասած էր իրաւունք չստացաւ Սուրիա մտնելու, ըստ Պէյրութէն եկած լուրերու : Ծանօթ է որ Սուրիոյ նոր վարչակարգին մարդիկը յայտարարած էին թէ Պէքթաշ կը գնդակահարուի եթէ Սուրիա վերադառնալ փորձէ : Նասրեան վարչաձեւի օրերուն Պեքթաշ մահուան դատապարտուած էր :

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ Հանրապետութեան նախագահը՝ ծովակալ Ամերիկօ Թոմազ պաշտօնական այցելութեան գնաց Մատրիտ :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը եւ 5 ուրիշ կազմակերպութիւններ կը նախատեսեն «ազգային օր մը» կազմակերպել Գաղտնի Բանակին դէմ, բողոքելու համար :

ՀՌՈՄԻ մէջ բացուած է «Խորհրդային Միութեան քաղաքական պատերազմի » համագումարը : Ներկայ անձնաւորութեանց մէջ՝ Փինէ, Փալեվսքի եւն. :

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ Ոճրային Ատեանը երեք մահապատիժի վճիռ տուած է եւ վեց հատ ալ 5էն 12 տարի բանտարկութեան : Այս 9 հոգին ամբաստանուած են տարադրամի եւ ոսկեղէնի առուծախի յանցանքով :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ համայնավար կուսակցութիւնը մերժեց ենթարկուիլ 1950ի օրէնքին, երկրին ներքին ապահովութեան վերաբերեալ : Այս օրէնքը որուն սահմանադրական բնոյթը վաւերացուեցաւ Գերագոյն Ատեանին կողմէ, անցեալ Յունիսին կը ստիպէր ամերիկեան համայնավար կուսակցութեան որ իր ղեկավարներուն եւ անդամներուն անունները արձանագրել տայ արդարութեան նահանգային տետրակներուն մէջ : Եթէ յամառին իր մերժումին մէջ, պայմանաժամը վերջ գտաւ երկուշաբթի կէս գիշերին, օրը հինգ միլիոն տուգանք պէտք է վճարէ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ : Արտաքին քաղաքականութիւնը չի փոխուիր, նախարարը կրկին Սելիմ Սարփերն է (Հալք) : Ներքին նախարարն է՝ Ահմետ Թօփալօղլու (Ատալէթ) :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ բանակը չէգոք պիտի մնայ յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բացուած է ՍԵՆԹՕյի (նախկին Պաղտատի Ուխտ) ժողովը որ անդամ երկիրներու միջեւ հաղորդակցութեանց հարցով պիտի զբաղի :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ նոր մաքրագործումներ կը պատրաստուին, բոլորովին յուսալքելու համար բոլոր անոնք որոնք ներքին դիմադրութեան կը դիմեն : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Խրուշչեւ ինք հրահանգած է Պերլինի « պատին » ամրապնդումը :

ԱՊԱՍԹԱԼԻՆԱՑՄԱՆ արշաւը կը շարունակուի : Վրաստանի «փոքր սթալինական» թերթը փոխեց իր անունը եւ եղաւ Փոքր Վրացին : Կարգ մը ուրիշ լուրերու համաձայն զօրս չենք կրցած ցարդ ստուգել, Երեւանի մէջ կանգնած Սթալինի արձանը տապալած է : Ըստ ոմանց նման լուր մը հրատարակած է Միլանոյի Քոռիէրէ Տելլա Սերան : Խորհրդահայ թերթերէն կ՚իմանանք նաեւ թէ Սթալինի Պողոտան վերամկրտուած է Վլատիմիր Իլիչ Լենին : Փրակայի մէջ նախագահ Կոթվալտի մարմինն ալ «արտաքսուեցաւ » «Յաղթանակի յիշատակարանէն» եւ գնաց իր յաւիտենական հանգիստը գտնելու կուսակցական այլ ռազմիկներու կողքին : Փրակայի կառավարութիւնը որոշեց նաեւ ջնջել կամ տապալել ամէն ինչ որ Սթալինի հետ կապ ունի : Կացութիւնը տարբեր է սակայն Հունգարիոյ մէջ ուր 1956ի յիշատակը ցարդ թարմ է :

ՍԵՒՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ թագաւորը Տահրանէն Պոսթըն փոխադրուեցաւ ուր հաւանաբար գործողութեան ենթարկուի : Թագաւորը ներքին արիւնահոսութենէ կը տառապի :

ԿԱԶ եւ ելեկտրականութիւն որոշեցին գործադուլ ընել յառաջիկայ երեքշաբթի : Պաշտօնեաները անբաւարար կը գտնեն կառավարութեան ըրած յաւելումները : Ատոր իբրեւ հետեւանք՝ ոչ երկաթուղի, ոչ մեթրօ :

ԱՐՓԱ ԳԵՏԸ ԴԷՊԻ ՍԵՒԱՆ

Վաւերացուեցաւ Հայաստանի պետական մարմիններու որոշումը ,— «Սեւանայ լճին մակարդակը բնական պայմաններուն մօտ բարձրութեան վրայ պահպանելու նպատակով՝ չեղել Արփա գետին ջուրին մէկ մասը դէպի Սեւանայ լիճ »:

Սեւան – Հրազդան ջրվէժին վեց ջրելեկտրակայանները եւ անոնցմէ բխող երկրորդական կայաններէն ծնունդ առնող ոռոգման 17 ջրանցքները Հայաստանի կը մատակարարեն ելեկտրական ուժ եւ կ'ոռոգեն Հրազդան գետի աւազանին եւ Արարատեան դաշտին հողերը :

Հրազդան գետին ջուրերուն համեստ պաշարը քիչ եկաւ Հայաստանի օր ըստ օրէ աճեցող տնտեսութիւնը ելեկտրականութիւնով ապահովելու եւ ոռոգելի հողերը բազմապատկելու համար: Ուստի, 1933էն սկսեալ, լճին ջուրերը օգտագործուեցան ոռոգումի համար, իսկ 1936էն սկսեալ, շինուելէ ետք Սեւան – Հրազդան ջրվէժին առաջին ջրելեկտրակայանը, Քանաքեռղէսը, նաեւ ելեկտրականութիւն հայթայթելու նպատակներով: Այս պատճառով աճեցաւ օգտագործուած ջուրին քանակը՝ տարին 1 միլիոն 200·000, իսկ երբեմն ալ մէկուկէս միլիոնէն մինչեւ 1·700·000 խորանարդ մեթր:

Անշուշտ, աւելորդ է ըսել, թէ տարուէ տարի կը նուազէր լճին մակարդակը, որ բնական պայմաններու տակ, այսինքն երբ չէր օգտագործուէր լճին ջուրը, կայուն էր, այլ խօսքով հաւասարակշռուած էր լիճ հոսող եւ անկէ դուրս բխող ջուրին քանակը: Արդարեւ, լճին մէջ թափող գետերուն եւ անձրեւներուն ջուրը գրեթէ ամբողջութեամբ կը չոգիանար, իսկ երկրին մակերեսով եւ ստորերկրեայ ճամբաներով՝ հազիւ 10 տոկոսը միայն :

Ճիշդ է թէ Սեւանի ջրվէժին միջոցաւ ելեկտրական ուժի արտադրութեան եւ հողերու ոռոգման նպատակով կ'օգտագործուէր մեծ քանակութեամբ ջուր, սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ ասոր շնորհիւ միայն կարելի դարձաւ անխափան կերպով ելեկտրական ուժ մատակարարել Հայաստանի արդիւնաբերութեան : Այդ ելեկտրականութեան շնորհիւ Հայաստան դարձաւ համատարած ելեկտրականացած երկիր մը: Մեր աչքերուն առջեւ քարքարոտ հողերը, ստանալով Սեւանի ջուրը, դարձան ծաղկուն այգիներ :

Ճիշդ է նաեւ մէկ բան ,— լիճը հետզհետէ կը քաշուէր իր ափերէն: Շուտով Սեւանայ կղզին դարձաւ թերակղզի: Եւ անոնք որ գոնէ մէկ անգամ տեսած էին լիճը իր նախկին վիճակին մէջ, դժուարութեամբ կը հաշտուէին այն մտքին հետ թէ իր գեղեցկութեամբ այդ հազուագիւտ լճին մեծ մասը պիտի չորնար :

Նախկին ծրագիրով կ'ենթադրուէր լճին մակարդակը իջեցնել յիսուն մեթրով: Ասիկա կը նշանակէր, որ լճին հայելին պիտի պզտիկնար գրեթէ եօթը անգամ, հետեւաբար, պիտի նուազէր շոգիացումը, պիտի հոսէր ազատ, ծառայելու համար միայն ոռոգումներու :

Նախկին ծրագիրը մէջտեղ դրուած ժամանակ չկային, գոյութիւն չունէին ելեկտրականութիւն արտադրելու եւ ոռոգելու տարբեր աղբիւրներ կամ միջոցներ : Այսօր, պատկերը տարբեր է: Նախ շինուելու վրայ է Տաթեւի (Որոտան գետին վրայ) զօրաւոր ջրելեկտրակայանը, որ պիտի աւարտի 1965ին: Ասկէ ետք պիտի շինուին Որոտանի ջրվէժին մնացած եւ Դեբեդի ջրվէժին ջրելեկտրակայանները : Ղարաղաղի կազին շնորհիւ կարելի եղաւ շինել հզօր ջերմային ելեկտրակայան մը Երեւանի եւ երկու ոչ մեծ ջերմելեկտրակայաններ Կիրովականի եւ Հրազդանի մէջ, որոնք, Տաթեւի ջրելեկտրակայանին հետ միասին, բաւարար քանակութեամբ ելեկտրականութիւն պիտի արտադրեն երկրին պէտքերուն համար: Ասոնցմէ զատ, Հայաստան որոշ քանակութեամբ ելեկտրականութիւն կը ստանայ Ատրպէջանէն (Աղստաֆա – Աթարբէկեանդէս գիծով):

Այս կարգադրութիւններուն հետեւանքով կարելի պիտի ըլլայ կրճատել Սեւանայ լճին ջուրերուն շահագործումը: Արդարեւ, 1965էն սկսեալ, տարեկան մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար խորանարդ մեթրի փոխարէն պիտի օգտագործուի միայն հինգ հարիւր միլիոն խորանարդ մեթր ջուր, որուն 380 միլիոնը ոռոգումներու, իսկ 120 միլիոնը՝ ելեկտրականութիւն հայթայթելու նպատակներով :

Այս քանակութեամբ ջուր օգտագործելու պարագային թէեւ խիստ պիտի դանդաղի լճին մակարդակին նուազումը, այսուհանդերձ, պիտի չդադրի: Ուստի, անհրաժեշտ էր գտնել այնպիսի ձեւ մը, որ թէ կարելի ըլլար շարունակել ոռոգումները, ելեկտրականութիւն հայթայթելը, ու միեւնոյն ատեն չնուազէր լճին մակարդակը :

Բարեբախտաբար գտնուեցաւ լուծում մը:

Սեւանայ լիճը հսկայ բնական ջրամբար մըն է: Եթէ անոր մէջ թափին շրջակայ գետերը, այն ալ յորդումներու շրջանին, ապա լճին բնական պայմաններուն մէջ Սեւան – Հրազդան ջրվէժին միջոցաւ ջուրը կարելի կ'ըլլայ օգտագործել ելեկտրականութեան եւ ոռոգման նպատակներուն :

Պատրաստուած ծրագիրներուն համաձայն տնտեսապէս եւ գործնականապէս նպատակայարմար է Արփա գետին եւ անոր Եղեգիս վտակին ջուրին մէկ մասը՝ տարեկան 270 միլիոն խորանարդ մեթր, փոխադրել Սեւանայ լիճ :

Արփա գետի ջուրը Սեւանայ լիճ փոխադրելու աշխատանքները պէտք է վերջանան ամէնէն ուշը 1969ին, երբ լճին մակարդակը իջած հասած պիտի ըլլայ իր բնական մակարդակէն 20 մեթր վար: Այդ պարագային լճին հայելին մակարդակը կը կրճատուի միայն 13 տոկոսով, եւ լճին ամէն տարուան ազատ հոսումը կ'ըլլայ 170 միլիոն խորանարդ մեթր :

Իսկ ի՞նչպէս Սեւանայ լիճ պիտի հասնին Արփա գետին եւ Եղեգիս վտակին ջուրերը:

Յայտնի է, որ Արփա գետին աւազանը Սեւանայ լճին աւազանէն բաժնուած է Վարդենիսի լեռնաշղթայով: Լեռնաշղթային բազմաթիւ գագաթները ծովու մակերեսէն բարձր են երեք հազար մեթր, իսկ այդ լեռնաշղթային ամէնէն ցած կէտը, Հայոց – Ձորի լեռնանցքի շրջանին մէջ, ծովի մակերեսէն բարձր է 2·400 մեթր, այսինքն՝ Սեւանայ լճի մակարդակէն հինգ հարիւր մեթր աւելի: Ջուրին ուղղութիւնը փոխելու համար հարկ պիտի ըլլայ լեռնաշղթային տակ շինել քանի մը տասնեակ քիլոմեթր երկարութեամբ փապուղի մը :

Նախագծուած ծրագիրներէն մէկուն համաձայն ջրամբար մը պիտի շինուի Կեչուտ գիւղին մօտերը, Ջերմուկ առողջարանին քովերը: Ջրամբարին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 2·5 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ մօտաւորապէս 800 մեթր եւ տարողութիւնը՝ 25 միլիոն խորանարդ մեթր :

Ջրամբարին մէջ պիտի հաւաքուի Արփա գետին վարարումներէն յառաջացած ջուրը, որ յատուկ փապուղիով մը պիտի հոսի դէպի Սեւանայ լիճ: Նախատեսուած է Եղեգիսի վրայ , նոյն ձեւի ջրահաւաքներ շինել եւ հաւաքուած ջուրը դարձեալ նոյն փապուղիներով ուղղել դէպի լիճ :

Փապուղին պիտի ունենայ մօտ 64 քիլոմեթր երկարութիւն: Համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ այս ձեւի փապուղի շինելու համար անհրաժեշտ է աշխատանքներ կատարել միաժամանակ բազմաթիւ փապուղախորշերէ: Արփա գետէն մինչեւ Սեւանայ լիճ երկարող փապուղին պիտի ունենայ միայն մէկ քանի դարձուածքներ: Արփայի եւ Եղեգիսի ջուրերը Սեւանայ լիճ կարելի է հոսեցնել ինքնահոսի սիստեմով կամ մղիչ մեքենաներու միջոցաւ :

Ցամենայն դէպս, ներկայիս «Հիդրոէներգոնախագիծ» հիմնարկութեան հայկական բաժանումը կ'աշխատի նախագիծերու վրայ : Ցառաջիկային կ'ընտրուի անոնցմէ լաւագոյնը :

Ա· ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՅԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Այդ երեկոյեան, եւ յաջորդ քանի մը օրերը, անլուծելի մնաց այս զարթուցիչ ժամացոյցին հանելուկը Պ. Գոյունեանին համար: Հաւանաբար՝ դեռ երկար ատեն այդ գիտին գաղտնիքը պիտի չգտնուէր եթէ մատնութիւն մը եղած չըլլար :

Գէորգը, ըստ իր հայրենի սովորութեան, յաճախ կօշիկները կը հանէր դասարանին մէջ, ինչ որ անհանգստութիւն կը պատճառէր ընդհանուրին ու մասնաւորապէս անհաճոյ էր Արամին որ իր կողքը կը նստէր: Մէկէ աւելի անգամներ ազատուելու ջանքեր եղած էին Գէորգին որ հրաժարի իր այդ արեւելեան սովորութենէն, բայց անօգուտ էր: Գէորգին այս անփափկանկատ վերաբերումին վրայ՝ Արամը Գէորգին կօշիկները պատուհանէն նետած էր քովի պարտէզը : Արամը՝ Տարօնցի ըլլալով, իր տեսակէտը չեշտելու համար Գէորգին քաշած էր լաւ Մշոյ դատաստան մը: Այս տփոցին վրայ, Գէորգն ալ գացած եւ Պ. Գոյունեանին յայտնած էր գաղտնիքը ժամացոյցի բոժոժի ձայնին :

Եւ այդպիսով վերջ գտաւ այս միջադէպը: Բայց հնարամտութիւն չէր պակսեր մեզ մօտ ու նորանոր գիւտեր կ'ընէինք ի հեճուկս հսկիչներուն, վարդապետներուն եւ ընդհանուր ուսուցչական կազմին:

Այնուհանդերձ՝ կ'աշխատէինք, կամ աւելի ճիշդը՝ կ'աշխատցնէին զմեզ: Տքնելով, տատու գիշեր սերտելով ու մտահոգուելով, վախ ու թողով, պատրաստուեցանք պաքալորէայի պետական քննութեան :

Վերջին օրերը ճգնաժամային կացութիւն կը տիրէր :

Մօրս աղօթքներով, եւ քիչ մըն ալ բախտով, անցայ այս քննութիւնը : Այն օրէն ի վեր շատ քննութիւններու մասնակցեցայ բայց ոչ մէկը պաքալորէայի չափ դժուար գտայ :

Քննութեան գրաւոր մասը վերջացած էր եւ հրաւիրուած էինք, ընկերներուս հետ, բերանացի մասին ներկայանալու : Մինչեւ վերջին րոպէն , ամէնքս՝ գրքերու մէջ մխրճուած, էջերը անյագ կը լափէինք՝ մեռասաներորդ ժամուն՝ մեր յոգնած ուղեղներուն մէջ քիչ մը եւս նիւթ ամբարելու համար :

Մեթրոյով կ'երթայինք Սորպոն համալսարանը ու ես՝ անկիւն մը քաշուած վերջին անգամ ըլլալով՝ պատմութեան գրքիս վրայէն կ'անցնէի: Ուշադրութիւնս գրաւեց այն գլուխը ուր նկարագրուած էր Նափոլէոնի Ռուսաստանի արշաւանքը: Նախախնամութեամբ՝ պատմութեան փրոֆէսէօրը ճիշդ այդ նիւթին շուրջ քննեց զիս: Աւելորդ է ըսել որ յաջողութեամբ պատասխանեցի: Խաղի, սիրոյ, առեւտուրի եւ քննութեան մէջ՝ մարդ պէտք է քիչ մը բախտ ունենայ :

Սակայն, ի հարկէ՝ պէտք չէ այդ բախտը չարաշար գործածել : Կողքս կանգնած՝ Ժիրայրը կար ու հերթը իրեն եկաւ աշխարհագրութեան քննութեան ներկայանալու :

Ժիրայրը Մարոք ծնած եւ մեծցած էր:

Փրոֆէսէօրը, իր առջեւը՝ սեղանին վրայ, ծալուած թղթիկներ դրած էր որոնց իւրաքանչիւրը իր մէջ հարցում մը կը պարփակէր : Փրոֆէսէօրը Ժիրայրին հրաւիրեց հատ մը քաշելու: Հատ մը քաշեց, բացաւ, ու բարձրաձայն կարդաց քննութեան հարցումը·

— « Հիւսիսային Ափրիկէի Ֆրանսական գաղութները »:

Փրոֆէսէօրը թոյլ տուաւ որ երեք գաղութներէն մէկը ընտրէ եւ անոր մասին խօսի ... Թունուզիա, Ալժերիա, կամ Մարոք: Բնականաբար՝ Ժիրայր Մարոքը ընտրեց եւ սկսաւ անհաւատալի հմտութեամբ ճառել Մարոքի մասին: Մարոքի աշխարհագրական դիրքը, բնակչութիւնը, երկրագործական արդիւնաբերութիւնը, գլխաւոր քաղաքները, նաւահանգիստները, երկաթուղագիծերը, թումբերը, եւ այլն, եւայլն:

Փրոֆէսէօրը հիացած կը հետեւէր Ժիրայրին դասախօսութեան :

Տարակոյս չկար որ Ժիրայր ամենաբարձր նիշը պիտի ստանար աշխարհագրութեան մէջ: Ամէն ինչ լաւ էր մինչեւ որ Ժիրայր սկսաւ Գազապլանքայի մեծ պողոտաներուն եւ թաղամասերուն անունները թուել: Փրոֆէսէօրին դէմքին վրայ կասկածի պզտիկ ամպ մը անցաւ : Դարձեալ թերեւս բարդութիւնը մէջտեղ չելլէր՝ բայց Ժիրայր, խանդավառուած, Գազապլանքայի երկրորդական փողոցներուն եւ գլխաւոր գինետուներուն անունները սկսաւ իրարու ետեւէ շարել ... « Լը ռուա տը լա պիէռ», «Լա Պօտեկա», Քաֆէ Անրի Դ·, Շէ Ռոժէ, Քիք Քաթ, Լը Շըվալ Պըլան, եւայլն »:

Այդ միջոցին Փրոֆէսէօրը ընդհատեց Ժիրայրին եւ հարցուց թէ ուրտեղէն եկած էր: Յայտնի էր որ բարդութիւնը մէջտեղ ելած էր ու այլեւս ամէն ջանք կացութիւնը փրկելու ուշ էր:

Գլխիկոր՝ Ժիրայր պատասխանեց ,— « Մարոքէն եկած եմ »: Իր ըսելն արդէն աւելորդ էր :

Ասոր վրայ՝ Փրոֆէսէօրը խսկոյն նիւթը փոխելով Ժիրայրէն խնդրեց որ Հնդկաչինի մասին խօսի :

×

Մեր դասարանին մէջ ինը հոգի էինք: Մեզմէ մէկը, վերջին տարուան վերջին եռամսեային, հիւանդացած էր ու չկրցաւ քննութեան ներկայանալ: Մնացեալ ութ թեկնածուներէն՝ հինգ հոգի անցանք Պաքալորէայի — կամ ոչ պաշտօնական անունով՝ Պաշոյի — պետական քննութիւնը եւ ամէնքս գովասանքով ընդունուեցանք ... մէկ Մանսիոն՝ «Շատ լաւ», մէկ «լաւ» եւ երեք«բաւականաչափ լաւ»:

Ասիկա պզտիկ յաջողութիւն մը չէր ու թերեւս մասամբ կ'արդարացնէր վարդապետներուն եւ ուսուցիչներուն յոյսերը եւ ասով՝ գուցէ քիչ մը վարձատրուած կը զգային իրենց թափած տքնաջան աշխատանքին ու ճերմկած մազերուն համար :

Զմեզ ալ վարձատրեցին: Նոյն գիշերը Մատակարար վարդապետը բացառաբար հրաման արձակեց որ բոլոր դասարաններուն բաժակ մը կարմիր գինի տրուի ընթրիքին հետ :

(7 Շար·)

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ԲԵՐԻԱՆ

Հետզհետէ կը քակուին գաղտնիքներու կծիկները: Անցեալ անգամ պատմած էինք մառեշալ Թուխաչեւսկիի մահուան պարագաները , եւ ահա այսօր, նոր մանրամասնութիւններ երեւան կուգան վրացի գաղանին, հայատեաց Լավրենտի Բերիայի սպանութեան առնչութեամբ :

« Փարի – Փրես»ի մէջ՝ Քոլէն Լավլոն այս առթիւ կը գրէ ·—

Առաջին անգամ ըլլալով Խրուշչեւ կը պատմէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան պետին՝ Բերիայի սպանութեան « ամբողջական» պատմութիւնը եւ երեւան կը բերէ այն դերը որ ինք խաղացած է այդ գործին մէջ :

Խրուշչեւ կը պարզէ թէ ինչպէս ինք կռուած է Բերիայի հետ եւ անոր ձեռքէն յաջողած է խլել տարձանակը, զոր այս վերջինը պիտի գործածէր իր փախուստի պարագային :

« Կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի մէկ պարզ նիստէն քիչ ետքը — կը պատմէ Խրուշչեւ — տեղեկացանք թէ Ստալին տագնապ մը ունեցած է: Բերիայի գլխաւորած գաղտնի ոստիկանութիւնը մեզի արգիլեց որ այցելութիւն մը տանք հիւանդին :

« Ստալին երեք ժամ մնաց առանց բժշկական որեւէ խնամքի: Երբ մեռաւ, խորհրդային պետերս որոշեցինք անմիջական միջոցներ ձեռք առնել :

« Որոշուեցաւ որ Մալենկով, Մոլոթով եւ Բերիա եռապետութեամբ մը կառավարէին, մինչ ես պաշտօն ստացայ, տանիլ կուսակցութեան գործերը :

« Ի՞նչպէս յաջողեցանք «մաքրագործել» Բերիան :

« Բոլորս ալ երդուեցինք երբեք չփմել այլեւս Ստալինի կողմէ գործադրուած սարսափի քաղաքականութեան : Եւ սակայն, Բերիա, մեր ետեւէն դրած էր « պահակ շուն»եր : Ոչ կրնայինք շարժիլ, ոչ ալ կրնայինք ըսել բաներ՝ որոնց ինք տեղեակ չըլլար: Եւ աւելին, Բերիա կեդրոնական պաշտօններու կոչած էր իր մարդիկը: Օրինակ՝ Մելնիքովը կոչած էր Ուկրայնիոյ համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարի կարեւոր պաշտօնին : Ուրիշներ՝ որոնք մերժած

էին Բերիայի հլու գործիքը դառնալ, ամբաստանուած էին իբրեւ խափանարարներ :

« Այն ատեն, ես սկսայ Մալենկովի, Մոլոթովի եւ Բուլկանինի հետ վիճիլ, Բերիան մէջտեղէն վերցնելու միջոցներուն մասին : Գլխաւոր արգելքը այն էր՝ որ գաղտնի ոստիկանութեան մարդիկը կը խուզարկէին բոլոր այն անձերը որոնք կը մտնէին Կրեմլինէն ներս : Ատրճանակները — նոյնիսկ անհատական — Կրեմլինի պարիսպներէն ներս արգիլուած էին : Միայն Բերիան իրաւունք ունէր ատրճանակ մը ունենալու եւ իր տրամադրութեան տակ ունէր գաղտնի ոստիկանութեան տասնըհինգ զօրաբաժիններ :

« Ի՞նչպէս ընէինք : Հրաւիրեցինք կուսակցութեան կեդրոնի արտակարգ ժողով մը (Խ. Միութեան տասնըմէկ ղեկավար անձեր) այն պատրուակով թէ գիւղատնտեսական զանազան հարցեր կային լուծուելիք : Այս բանը մեզի առիթ պիտի ընծայէր միասին ունենալու բանակի զօրավարներ :

« Մալենկով կը նախագահէր նիստին : Իր ոտքին տակ դրուած էր կոճակ մը, որուն պարզ մէկ հպումով կը հնչէր ահազանգը եւ մեր ուզած պահուն զօրավարները կրնային ներս խուժել սրահէն : Այդ զօրավարներու շարքին էին Ժուքով եւ Մալինովսքի՝ այժմու Պաշտպանութեան նախարարը :

« Այս նիստին առաջին խօսք առնողը ես եղայ : Հարց յարուցանեցի թէ Բերիա ի՞նչ իրաւունքով կը մասնակցի մեր նիստին եւ յիշեցուցի թէ 1934ին, մի ոմն Ընկեր Սփիրքին Բերիան ամբաստանած էր իբրեւ բրիտանական լրտես, այն միջոցին (1918) երբ Անգլիացիները բանակ մը ղրկեցին՝ օգնելու համար սպիտակ Ռուսերուն, որոնք կը կռուէին կոմունիզմի դէմ : Ստալին միջամտեց եւ Սփիրքին անհետացաւ : Հարցուցի Բերիային թէ՝ կրնա՞յ մեզի բացատրութիւններ տալ այս մասին :

« Բերիա պատասխանեց թէ Ստալին մանրամասն քննած էր այդ հարցը եւ համոզում գոյացուցած որ ինք որեւէ վատ արարքի մէջ չէր գտնուած : Ես պնդեցի, պահանջեցի աւելի լայն մանրամասնութիւններ, աւելցնելով նաեւ թէ Բերիա երբեք մաս չէ կազմած կուսակցութեան, անդամը չէ եղած նոյնիսկ հասարակ բջիջի մը : Ի՞նչ գործ ունէր ուրեմն ան այս նիստին մէջ :

« Այդ միջոցին Բերիա ծռեցաւ դէպի իր պայուսակը, ուրկէ հանեց ատրճանակը : Արագ շարժումով մը յարձակեցայ իր վրայ եւ ձեռքէն խլեցի զէնքը :

« Մինչ այդ, Մալենկով կոխեց իր ոտքին տակ գտնուող կոճակին, հնչեց զանգակը, Մոսքալենքօ ներս մտնելով արագահարուածով մաքրագործեց Բերիան » :

Այս է ահա պատմութիւնը Հայատեաց Բերիայի սպանութեան, ըստ «Փարի-Փրէս»ի տեղեկութեանց :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇ – ԵՐԵԿՈՅ

Երգահան Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան 90ամեակը տօնուեցաւ Երեւանի մէջ, մեծ հանդիսութեամբ :

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ նախ խօսեցաւ երգահանին աղջիկը՝ Մարինա, իր հօր մասին, որմէ ետք նուագուեցաւ «Երեք արմաւենի» կտորը, որու մասին ժամանակին գրուատիքով արտայայտուած է Սպենդիարեանի ուսուցիչը, ծանօթ երգահան՝ Ռիմսկի – Կորսակով : Այնուհետեւ նուագուեցան հեղինակին «Կոնցերդային նախերգանք»ը, «Օրօրոցային»ը եւ Խրիմեան էսքիզներէն քանի մը հատուածները : Յայտագրին երկրորդ մասը նուիրուած էր «Երեւանեան էթիւտներ»ուն եւ «Ալմաստ» օփերային պարական քայլերգին :

× Հոկտեմբեր 31ին Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ գրական – երաժշտական երեկոյ՝ նուիրուած Ալ. Իսահակեանի յիշատակին :

Երեկոն ներածական հակիրճ խօսքերով բացաւ Հրաչեայ Քոչար, որ ի մէջ այլոց անդրադարձաւ Ալ. Իսահակեանի գրական գործունէութեան վրայ : Ապա յայտագրի գործադրութեան անցան օփերայի եւ բալէտի թատրոնին, Գ. Սունդուկեանի անունը կրող թատրոնին եւ Հայֆիլհարմոնիայի արուեստագէտները, ինչպէս նաեւ ժողովրդական գործիքներու համոյթը, որոնք կատարեցին Ալ. Իսահակեանի բանաստեղծութիւնները եւ անոր բնաբաններով գրուած երգերը :

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը պաշտօնական հրամանագրով Ընկերային Ապահովութեան նախարար նշանակեց՝ Լեւոն Մելքոնեան : Նոյն ձեւի հրամանագրով մը պաշտօնէ կը հեռացնէ նախկին նախարարը՝ Գ. Մադոյեան «վատ առողջութեան պատճառով այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» :

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԳԱՒԱՌԷՆ ՆԵՐՍ

Բնագիտութեան հիմնարկութեան կեդրոնը, Երեւան, ինչպէս նաեւ Արագածի, Նոր Ամբերդի, Հրազդանի կայանները, Ակադ. Ա. Ալիխանեանի ղեկավարութեան տակ լծուած են տիեզերական ճառագայթներու, տեսական բնագիտութեան, հիւլէական ուժը շահագործելու հետազօտական աշխատանքներուն :

Բնագիտական – ուսողական գիտութիւններու թեկնածու Խ. Բաբայեանի ղեկավարած ընալուծարանը ծովու մակերեսէն 3200 մեթր բարձրութեան վրայ փորձերու միջոցաւ կ'ուսումնասիրէ տիեզերական ճառագայթներուն մէջ ուժականութիւն (էներժի) ունեցող մասնիկներուն միջուկային փոխ – ազդեցութիւնները :

Ամիսներ առաջ Նոր Ամբերդի տիեզերական ճառագայթներու կայանը որոշեց կառուցանել գիտահետազօտական սարք մը, որ հնարաւորութիւն պիտի տայ երկու անկախ եղանակներով միաժամանակ չափել գերարագ տիեզերական մասնիկներուն ուժականութիւնը : Ի պատիւ հայ գիտնականներուն, պէտք է ըսել, թէ սարքը շինուեցաւ շատ կարճ ժամանակի մը ընթացքին :

283 ՆՈՒՌ ՄԷԿ ԾԱՌԻՆ ՎՐԱՅ

Նուվադ գիւղը իրաւամբ կը կոչուի նռան այգի : Նռան բերքին քանակով այս գիւղը Հայաստանի մէջ կը գրաւէ առաջին տեղը : Յատկապէս արտակարգ բերք ունեցած է այս տարի՝ յարդ եօթը հազար քիլոկրամ : Գիւղին ծառերէն մէկուն վրայ գիւղացիները հաշուեցին 283 նուռ, ամէն մէկը վեց հարիւրէն հազար կրամ :

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Փեշտա մեկնած է հայ արուեստագէտներու պատուիրակութիւն մը, ծանօթացնելու համար հայ երաժշտութիւնը Հունգար հասարակութեան : Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Կոմիտասի ծանօթ քառեակը, երգչուհի Գոհար Գասպարեան, երգիչ Նար Յովհաննիսեան, երգահաններ Ա. Յարութիւնեան, Արնօ Բաբաջանեան եւ խմբավար Օհան Դուրեան :

ԹՈՔԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԻՍԻ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տեղի ունեցաւ Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահին մէջ, Փարիզի եւ Մարսիլիոյ Թոքատցի հայրենակիցներու միջեւ կապը աւելի ամրապնդելու նպատակաւ, խնջոյքին նախագահելու հրաւիրուած էր Մարսիլիոյ մասնաճիւղի գործօն անդամներէն Յ. Ղազարեան :

Միութեան ատենապետ Ե. Գրիգորեան խնջոյքը բացուած յայտարարեց, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք ամէն տարի կու գան իրենց քաջալերանքը բերելու Միութեան, ապա պատմականը ըրաւ Հայր. Միութիւններու ծագումին, թէ «առաջին անգամ Ակնցիներն էին որ հիմը դրին Հայր. Միութեան, 19րդ դարու վերջերը, Պոլսոյ մէջ : Ակնցիները իրենց նպատակը ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ տարին անգամ մը հաւաքուիլ «Խան»ի մը կամ սրճարանի մը անկիւնը : Ծննդավայրի եւ սիրելիներու կարօտով տառապող հայրենակիցները խնջոյքի ձեւի տակ քիչ մը կը մոռնային իրենց տառապանքը վերապրելով անցեալի յիշատակները : Այս խնջոյքները դարձան սովորութիւն, ժամանակի ընթացքին, ձեւ ու մարմին առնելով օր մըն ալ կազմուեցաւ Հայրենակցական Միութիւն : Այդ Միութիւնները մեր կեանքի մէջ մեծ դեր մը պիտի կատարէին յառաջիկային : Արդարեւ 1918ին օգնութիւն մը եղաւ աքսորէ վերադարձող մեր բեկորներուն համար : Տարին անգամ մը հաւաքուելով այս սրահին մէջ, մենք ալ Ակնցիներու պէս կը վերապրինք մեր անցեալի յիշատակները» :

Ապա տեղեակ պահեց ներկաները Միութեան մէկ տարուան գործունէութեան մասին, մասնաւորապէս ծանրացաւ Պալքեան Սրբազանին դէմ բացուած տգեղ պայքարին, զոր դեռ կը շարունակեն տժգոյն մարդիկ : Թոքատցիները հակառակ բոլոր անոնց, կրցան յաջողցնել դամբարանին շինութիւնը : Յետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան հիւր Յ. Ղազարեանի, որ յանուն Մարսիլիոյ Հայր. Միութեան, ողջունեց Փարիզի եւ շրջակայքի Թոքատցիները, գնահատեց անոնց հայրենասիրութեան ոգին «Նախանձախնդիր հայրենի աւանդութեանց պահպանման, այսպիսի ընտանեկան խնջոյքներով վառ կը պահենք մեր հայրենասիրական զգացումը, փոխանցելով մեզի յաջորդող սերունդներուն մէջ» :

Վերջացուց իր խօսքը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին եւ այս առթիւ նուիրեց Փարիզի Հայր. Միութեան 16 հազար Փրանք :

Ներկաներու փափաքով սեղանապետ ընտրուեցաւ Սահակ Տէր – Յովհաննէսեան, որ նոյնպէս վարեց գեղարուեստական բաժինը : Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Տիկիններ Սրապեան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Թարոն, Նահապետեան քոյրեր, Պ. Պ. Ս. Յակոբեան, Յովսէփեան եւ փոքրիկն Թոռիկեան եւ ուրիշներ իրենց երգերով, պարերով եւ արտասանութիւններով հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Թրիպիւն տը Ժընեւ կը գրէ Ժերանեանի ցուցահանդէսին առթիւ.— «Ժերանեան ծագումով Հայ է բայց իր նկարչութիւնը յատկապէս հայկական ոչինչ ունի : Հարաւային է, այն իմաստով զոր հանրութիւնը բնազդով կու տայ այս ածականին : ... Կը թելադրեմ որ այցելեն փոքր սրահը ուր հաւաքուած են քանի մը գրչագծագրութիւններ եւ քանի մը իւղանկարներ : Ապահովաբար ամէնէն անձնական դրոշմ ունեցող գործերն են : Թուղթի վրայ իւղերը, գլխաւորաբար, գեղեցիկ եւ կորովի են, լաւ հաւասարակշռուած, լուսաւոր » :

×

Ժուռնալ տը Ժընեւ.— Գործեր կը ցուցադրէ իր հզօր իրատեսութեան մէջ, ճշգրիտ չեշտեր ունի, մանաւանդ ծաղիկներու եւ լայն մեռած բնութիւններու մէջ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ինչ կոկիկ նկարագիր մը ունի եղեր քու Մոնթը՝ մրմնջեց Լուսիա թրթռուն ձայնով մը :

— Այո, շատ մաքուր է, նկատել տուաւ Վանական : Ժամանակ մը հողի տուաւ որ սարկաւագ մը գոնէ ձեռնադրուէր, սակայն չյաջողեցաւ :

— Ինչո՞ւ համար… արդեօք կարդա՞լ չի գիտեր :

— Գիտէ, մանաւանդ զարգացումը բաւական տեղն է. միայն թէ անզուսպ բնաւորութիւն մը ունի :

— Ի՞նչ է այդ բնաւորութիւնը :

— Վարդապետներուն հնազանդիլ չի գիտեր : Ըսել կ'ուզեմ թէ կրքոտ է ու երբեմն արարողութեան մէջ անգամ ամէն բան ոտնակոխ կ'ընէ : Ահա այդ պատճառաւ ծառաստանին պահպանութիւնը տուած են իրեն :

— Եկեղեցական գործերու չի՞ խառնուիր :

— Ուզած ժամանակ կ'երթայ դպրութիւն ընելու :

— Վստահելի՞ մէկն է :

— Այդ մասին կասկած չունիմ :

Խօսակցութիւնը վերջացած չէր, ահա Մոնթին աղջեւէն մեծափոր ու յաղթանդամ վարդապետ ներս մտաւ ու Վանականին մօտենալով մրմնջեց.

— Վանքին մէջ լրտես մը ունինք :

— Լրտե՞ս մը :

— Այո :

— Այսօ՞ր եկած է :

— Երկու օր է որ հոս կը գտնուի :

— Ո՞վ է … ես կը ճանչնա՞մ զինքը :

— Կը ճանչնաք :

— Ո՞վ է …

— Հաստափոր վարդապետը գողգղալով Վանականին ականջին ի վար փսփսաց :

— Առաքել էֆէնտին է … :

— Առաքել էֆէնտի՞ն … կրկնեց Վանական մոլորագին նայուածք մը պտըտցնելով չորս կողմը :

— Ե՞րբ երթալու դիտաւորութիւն ունի :

— Կարծեմ թէ այս գիշեր պիտի մեկնի :

— Ո՞րու հետ կը տեսնուի :

— Չե՞ս գիտեր :

— Հա, Սրբազանին հետ, անանկ չէ՞ :

— Հարկաւ… անկից զատ որո՞ւ հետ կրնայ տեսնուիլ :

Վանական պահ մը լռելէ ետքը, յարեց :

— Հիմակ տեղդ գնա … բայց ուշադրութիւն ըրէ որ անպատճառ իմանաս ատ վատին որ ատեն մեկնիլը :

— Շատ աղէկ. ես կ'երթամ ու անքուն պիտի հսկեմ, մինչեւ անոր երթալը … մրմնջեց հաստափոր վարդապետն ու մեկնեցաւ :

Մոնթը լուիկ ու ուշադիր կերպով շարունակ անծանօթ երիտասարդը կը դիտէր ու կը սքանչանար անոր գեղեցիկ հագուստներուն վրայ :

— Ինծի նայէ, սիրելի Մոնթօ, ընդհատեց Վանական. տասը տարի է որ հոս կը գտնուիս. ինչո՞ւ համար սարկաւագ մը չեղար :

Մոնթը ժպտեցաւ ու հեգնական ձեւով մը պատասխանեց.

— Անոնք որ վարդապետ եղան՝ ի՞նչ շահ ունեցան …

— Վարդապետը՝ վարդապետ է … բարձր անուն մը ունի :

Մոնթն ալ՝ Մոնթ է … թո՞ղ բարձր անուն մը չըլլայ : Անպատճառ մարդ կոչուելու համար բարձր անուն մը պէ՞տք է.

— Չէ, սիրելի Մորթս, ըսել չեմ ուզեր թէ մարդ ըլլալու համար անպատճառ բարձր անուն մը պէտք է քեզի. այլ ուրախութիւն մը պիտի զգայի եթէ այդ հագուստներուդ տեղ՝ աւելի փայլուն սքեմ մը ու թաղիքէ գտակիդ տեղ՝ վեղար մը տեսնէի քու վրադ :

— Աղէկ… ըսել կ'ուզես թէ ձեռքերս կապուած խրտուիլակ մը ըլլայի, անանկ չէ՞ :

— Միթէ՞ վեղարաւոր վարդապետ մը խրտուիլակ մըն է.

— Հապա ինչ է : Ազատ է ինծի պէս : Կրնա՞յ ուզած ժամանակ պաշտած Ս. գործին համար աշխատիլ : Կրնա՞յ լեռը վազել, քաղաքը թափառիլ, մէկ խօսքով Յեղափոխական մը ըլլալ :

— Վարդապետը չի կրնա՞ր յեղափոխական ըլլալ :

— Պահ … հարկաւ չի կրնար :

— Ինչո՞ւ :

— Անոր համար որ տառապիլ, չարչարուիլ, չարքաշ կերպով ապրիլ չեն ուզեր յեղափոխականներու պէս : Աս վանքերու մէջ եղող վարդապետներուն տըւէ՞ք վեղար մը ու կանաչագոյն սքեմ մը. ալ ուրիշ մտածում մը չեն ունենար. կ'ուտեն, կը խմեն ու կը պառկին, ես այդ տեսակ կեանք մը չեմ սիրեր : Ես կռիւ կ'ուզեմ, գործ կ'ուզեմ … :

Վանական ու Մոնթը շարունակ կը խօսէին. իսկ Լուսիա մէկ անկիւնը քաշուած մտիկ կ'ընէր :

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են Հայ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Ժիրայր Վարդետեանի մահուան տխուր առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Մարուքէ Պօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Անանիկեանէ, Այրի Տիկին Դեղձանիկ Մանուկեանէ քանական Ն. Ֆ., Պ. Յակոբ Յարութիւնեանէ 10, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեանէ 50 Ն. Ֆ.։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան եւ զաւակները քան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի օղափոխութեան կայանին ողբացեալ Արշակ Պադրըճեանի մահուան տխուր առթիւ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Ալֆորվիլի շրջանի ողբացեալ ընկերներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ։ Արշակ Մկրեան 50 Ն. Ֆ., Տիկին Բիւզ. Գամեան 50, Երեցուհի Տէր Պարսամեան երեսուն, Տիկին Վաղ. Ուրբաթեան երեսուն, Քրիստափոր Նէտիլեան քսան, Արտաշէս Զապունեան քսան, Կարապետ Աբգարեան 10 Ն. Ֆ.։ (Գումար 210 Ն. Ֆ.։)

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի Սէն Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Գագիկ Շալճեանէն երեսուն Ն. Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Նուարդ Պէզազեանի մահուան առթիւ։

×

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ իր մշակութային ձեռնարկներուն համար։ Պ. Ժագ Սարգիսեան 10 Ն. Ֆ., Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեան 10, իր եղբօր մահուան քառասունքին համար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Խումբ մը Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, 1896ի ջարդի նահատակներուն, 1915ի կախաղան բարձրացող 52 հերոսներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Տէր Տրդատ Արք. Պալեանի եւ նահատակ Խոսրով Արք. Պէհրիկեանի յիշատակին։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քափէ Նոայլի սրահը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, էքուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն)։

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաթէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր։

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները։

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ։

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացընեն Յառաջի վարչական գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ։ Այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը։

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone
Ծախքերու մասնակցութիւն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հայ Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, ի նպաստ իր բարեսիրական նպատակներուն։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Պէրիէր – Միլէի սրահներուն մէջ, 31: Փլաս Պէլըքուր։

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ։ Առատ եւ համադամ ուտելիքներ։ Այլազան ըմպելիներ։

ՊԱՐԵՐ, ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱՊԻՍԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 13ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանի Արթիկ քաղաքէն Տէր եւ Տիկին Գեղամ եւ Վարսենիկ Մողրուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակը Համիկ կամ Ամիկ, ծնած 1919 թուականին որ Բ. պատերազմին զինուոր մեկնած է եւ շրջան մը թղթակցած ծնողաց հետ։ Ծնողքին ստացած տեղեկութեանց համաձայն այժմ կը գտնուի Մարսէյլի շրջանին մէջ։ Ալեւոր ծնողքը թախանձագին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին։

× Յունաստանի Տէտէ Աղաճ քաղաքէն կը փնտռեն Տօքթէօր Թորոս Փէլթէկեանը, հօր անունը Մանուկ, մօր անունը Մարի։

× Հայաստանէն Պ. Խաչատուր Զաղացպանեան կը փնտռէ Պ. Գրիգոր Տոտոխեանը, մօր անունը Զիրմէթ, ընիկ Աբաքլիրցի որուն նամակ գրկած է եւ պատասխան չէ ստացած։

× Հայաստանէն, Երեւանի Նոր Կիլիկիա էջմիածնի փողոց թիւ 84, տուն բընակիչ Տիկին Վարդուհի Մայիլովա կը փնտռէ իր քոյրը փարիզաբնակ Տիկին Սոֆիա Կաւալրիչեան կամ Մանուկեան, ամուսնոյն անունը Կիրակոս Մանուկեան, որոնք մինչեւ 1935 թուականը կ'ապրէին Փարիզ 107 Րիւ էմիլ Զոլա, որոնցմէ վերոյիշեալ թուականէն ի վեր նամակ չէ ստացած։

Վերոյիշեալ անձերու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8)։ Հեռաձայնի թիւ ԷԼԻԶԷ, 67 – 03։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ
Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։
Գեղարուեստական բաժին։
Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ։
Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ։
Մուտքը ազատ է։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին։
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նորընծայ

Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՅ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10·15։

Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին։

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունենայ մասնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիրուին փափաքողներ։

Ճաշարան՝ Փըթի Շաւէօր։ Ճաշագին՝ 15 Ն. Ֆ.։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ։ Այս Կիրակի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Ռու (Պանեէօ)։

Գեղարուեստական սիրուն անակնկալներ։ Հաճելի մթնոլորտ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Լէ Փօլէն։

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Սովորաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
24
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
24 NOVEMBRE
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9362 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5063

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՌԱՅԼ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Աւելի քան մէկ ամսուան բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, վերջապէս կարելի եղաւ կազմել կարկըտան կառավարութիւն մը Թուրքիոյ մէջ:

Ինչպէս ընտրական պայքարի ընթացքին, նոյնպէս ընտրութիւններէն վերջ հակամարտութիւնը շատ բուռն էր քաղաքական չորս կուսակցութեանց միջեւ:

Ո՛չ մէկը բացարձակ մեծամասնութիւն շահած էր խորհրդարանին մէջ — Ազգ. ժողով եւ Ծերակոյտ — առանձինն կառավարելու համար երկիրը:

Եասը Ատայի դատավարութիւնը եւ Իմրալըի կախաղանները արդէն իսկ ստեղծած էին անախորժ կացութիւն մը, որ աստիճան մը աւելի ծանրացաւ ընտրութիւններէն վերջ:

Երկու հոսանքներ կը ճակատէին դէմ դէմի:

Մէկ կողմը կանգնած էր Հալք կուսակցութիւնը, որուն թիւ ու թիկունք կը հանդիսանար 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ծնունդ առած Ազգ. Միասնականութեան կոմիտէն, միւս կողմէ դիրք բռնած էին Իսմէթ Ինէօնիւի կուսակցութեան հակառակորդները:

Ասոնց շարքին կարեւոր թիւ մը կը կազմէին Մենտերէսի դեմոկրատ կուսակցութեան կողմնակիցները (Ատալէթ) եւ բոլոր այն դժգոհ տարրերը, որոնք չէին մոռցած Հալքի 27 տարուան միահեծան իշխանութեան տխուր յիշատակները:

Ի զուր անցան չորս կուսակցութեանց մասնակցութեամբ միացեալ կառավարութիւն մը կազմելու համար զինուորական կառավարութեան կատարած փորձերը:

Անհաշտ դիրք բռնած էին մանաւանդ փոքր կուսակցութիւնները:

Աթոռի կռիւը բուռն համեմատութիւններ կը ստանար:

Ի վերջոյ զինուորական իշխանութիւնը պարտադրեց Իսմէթ Ինէօնիւն ընդունիլ իբրեւ վարչապետ: Հալքն ու Ատալէթը հաւասար չափով բաժնեցին նախարարական քսաներկու աթոռները: Այս երկու կուսակցութիւնները Ազգ. ժողովին մէջ 338, Ծերակոյտին մէջ 118 աթոռ ունին, մինչ ընդդիմադիր Միլլէթճ ու Եճիթիւրքիյէճ 112 երեսփոխան եւ 32 ծերակուտական միայն ունին:

Երկու հակամարտ կուսակցութեանց կարկտան դաշինքը ո՞րքան պիտի կրնայ դիմանալ: Այս հարցումը կը ծագի ինքնաբերաբար, նկատի առնելով կողմերու մտայնութիւնը, մանաւանդ տարակարծութիւնները:

Մենտերէսի ուրուականը կը ցցուի Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը: Ամէն կողմ մզկիթներու մէջ մէվլուտ կը կարդան անոր հոգիին հանգստեան համար:

Բացի վարչապետ Ինէօնիւէն ուրիշ զինուորական չկայ կառավարութեան մէջ: Դաշնակիցներուն վստահութիւն ներշնչելու համար արտաքին նախարար կարգուած է Սէլիմ Սարփէր, Մոսկուայի նախկին դեսպանը, որ անցած տարուան յեղափոխութենէն ի վեր կը վարէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Ուրեմն այս վերջինը փոփոխութեան պիտի չենթարկուի:

Նոր կառավարութիւնը մեծ դժուարութեանց պիտի բախի, անելէն դուրս հանելու համար երկիրը:

Տեղական թերթերը դիտել կու տան, որ 25 միլիոն բնակիչ ունեցող Թուրքիոյ մէջ չորս միլիոն անգործներ կան: Գիւղացիները, որոնք բնակչութեան հարիւրին ութսունը կը կազմեն, թշուառ վիճակի մէջ են, կարծէք ժԵ. դարուն կ'ապրին: Ասոնք ո՛չ դպրոց ունին, ո՛չ հիւանդանոց եւ ոչ փոխադրութեան միջոցներ: Շատ ցած է իրենց ապրուստի մակարդակը:

« Անատոլուի գիւղացիները քարայրներու կամ վրաններու տակ կ'ապրին », կը գրէ Քօնպա (21 Նոյ.), որ կ'աւելցնէ թէ ազգային եկամուտին հարիւրին 38ը կը հայթայթուի բնակչութեան հարիւրին երկուքին — քաղաքացիներու — կողմէ:

Մռայլ հեռանկարներով է, որ իշխանութեան գլուխ կու գայ տխրահռչակ Իսմէթ Ինէօնիւի նոր կառավարութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ - ՔԵՆԸՏԻ
ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

•

ԵՐԿՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏԱՆ

Քենըտի եւ Ատընաուըր խօսակցութիւնները վերջ գտան եւ հրատարակուած զեկոյցէն, կը յայտնուի թէ երկու պետական ղեկավարները կրցած են համաձայնութեան գետին մը գտնել բոլոր հարցերուն շուրջ:

Այս զեկոյցին մէջ կը շեշտուի թէ մտքերու փոխանակութիւնը կատարուած է սիրալիր եւ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ: Գլխաւոր նիւթը եղած է, անշուշտ, Պերլին: Այս առթիւ երկու ղեկավարներն ալ անգամ մը եւս իրենց հաստատակամութիւնը յայտնած են պաշտպանելու համար Պերլինի ազատ երթեւեկը: Համաձայն են այն կէտերուն շուրջ որոնք թոյլ պիտի տան խաղաղ լուծում մը եթէ Խորհ. Միութիւնը իմաստութիւն ցոյց տայ: Քենըտի եւ Ատընաուըր համաձայն են նաեւ այն միջոցներուն շուրջ զորս պէտք է ձեռք առնեն այդ լուծումին յանգելու համար: Համաձայն են նաեւ որ Ատլանտեան ուժերու քանակը պէտք է պահել եւ նոյնիսկ աւելցնել: Այս մասին Ատընաուըր պիտի խօսի նաեւ Մաքմիլընի եւ տը Կոլի հետ:

Քենըտի եւ Ատընաուըր կը հաստատեն իրենց վերջնական նպատակը, որն է՝ Գերմանիոյ վերամիացումը խաղաղ միջոցներով, յայտնած են նաեւ թէ այս նպատակին պէտք է հասնիլ առանց վնասելու Խորհ. Միութեան եւ Գերմանիոյ դրացի երկիրներուն օրինաւոր շահերուն:

Նկատի առնելով որ Խորհ. Միութիւնը քանիցս մեղադրած է Ատլանտեան Ուխտի երկիրները եւ գլխաւորաբար՝ Դաշնակցային Գերմանիան իրենց «յարձակողական» նպատակներուն համար, Նախագահը եւ վարչապետը պարտք կը համարին շեշտել.— Ա) Ատլանտեան Ուխտը պաշտպանողական զինակցութիւն մըն է պատահական յարձակումի մը դէմ: Բ) Գերմանական Դաշնակցային Հանրապետութիւնը ցոյց տուաւ թէ իր ապահովութեան արդար պահանջները Ատլանտեան Ուխտի շրջագծին մէջ կը պահէ: Վարչապետը շեշտեց թէ Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը այդ տեսակի միակ երկիրն է որուն զինեալ բոլոր ուժերը միջազգային հակակշիռի տակ կը գտնուին:

Նախագահ Քենըտի ամէն ապահովութիւն տուած է որ Միացեալ Նահանգները պատրաստ են զօրավիգ կանգնելու եւրոպական միութեան ձգտող բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս Եւրատոմ, Պողպատ – Ածուխ փուլ, Եւրոպական Տնտեսական միութիւն:

Վերջապէս երկու ղեկավարները քննած են նաեւ թերաճ երկիրներու օգնութիւնը աւելցնելու անմիջական անհրաժեշտութեան հարցը:

Միջազգային կարծիքն է այն թէ Քենըտի եւ Ատընաուըր կրցած են միջին ճամբայ մը գտնել, մէկը զիջումներ ընելով իր ճկունութենէն միւսը իր «անզիջող» դիրքէն:

Արտաքին նոր նախարարն ալ՝ Շրէօտըր յայտարարեց թէ «մեր իրաւունքները չենք ծախեր կարգադրութեան մը փոխարէն »:

Ատընաուըր Պոն վերադարձաւ աղջի գիշեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Սթրազպուր հասաւ Ուրբաթ առաւօտ, ուր զինքը դիմաւորեցին քաղաքապետը՝ Ֆլիմլէն, մառեշալ Լըքլէրի այրին (Լըքլէրն է Սթրազպուրի ազատարարը) եւ Զօր. Մասիւ: Նախագահը բանակին պիտի խօսէր, նոյն օրը որ քաղաքին ազատագրման տարեդարձին օրն է:

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ՝ մարքսեան բառերը *պատրաստելու աշխատանքը նոր թափ ստացած է: 20.000 հոգի, արդէն հետեւած են դասընթացքներու ուր միայն մարքսիզմ – լենինիզմ կ'ուսուցուի: Յառաջիկայ տարի, այս դպրոցները պիտի կարենան 80.000 աշակերտ ընդունիլ:*

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Սէնեի նամակ մը գրեց ՈՒ. Թանի, ուր կը յայտնէ թէ ՄԱԿը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ ապահովելու համար ՄԱԿի ուժերու կեանքը Քոնկոյի մէջ: Միւս կողմէ Լէոփոլտվիլի ներքին նախարարը յայտարարեց թէ ՄԱԿը մասամբ պատասխանատու է Իտալացիներու ջարդին:

ՄՕՐԻՍ ԹՈՐԷԶ Կեդրոնական Կոմիտէին առջեւ խստօրէն դատապարտեց Սթալինի ոճիրները: Ցաւ յայտնեց որ այդպիսի սխալներու մէջ մխրճուած է: Պատասխանեց նաեւ այն ընկերներուն որոնք լաւ չեն հասկցած թէ ինչո՞ւ այդ հին խնդիրները կ'արծարծուին նորէն:

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը երկու գլխաւոր հոսանքներու բաժնուած է: Մէկ թեւը կը գլխաւորէ Փալմիրօ Թոլիաթթի որուն կը հետեւին «պահպանողականները», միւս թեւը, աւելի եռանդուն նկատուած գլխաւորուած է Ճիորճօ Ամենտոլայի կողմէ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ շատ դժգոհ է Ղազախստանի խոպան հողերու արտադրութիւններէն:

ՊՈՆԻ կառավարութեան ներքին նոր նախարարը կը պահանջէ որ արեւմտեան Պերլինը մաս կազմէ Դաշնակցային Գերմանիոյ հանրապետութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պատրիարքը իր գոհունակութիւնը յայտնած է լսելով թէ Եկեղեցիներու տիեզերական խորհուրդը իր մէջ ընդունած է ռուս ուղղափառ եկեղեցին: Այս առթիւ հեռագրած է Խորհուրդին առաջարկելով որ տիեզերական խորհուրդը միջամտէ համաշխարհային ապազինման մը համար: Ժողովականները որ հաւաքուած են Նոր Տէհլի աղջի օր գացին խոնարհեցան Կանտիի յուշարձանին առջեւ:

ՆԻՆՈՆ ՎԱԼԷՆ, ծանօթ երգչուհին մեռաւ աղջի օր, 75 տարեկանին: Երկար տարիներէ ի վեր քաշուած էր Լիոնի մօտ: Երգի դասատու ալ էր եւ պատուոյ Լէգէոնի՝ սպայ:

ՊԱՊԸ ըսաւ թէ այսօրուան աշխարհը երկու բանի կը կարօտի՝ հաց եւ խաղաղութիւն, պատուիրակութիւն մը ընդունելով:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ պատկերասփիւռը երկրորդ յայտագիր մը պիտի ունենայ 1963էն սկսեալ:

ՍՈՒՐԻՈՅ առժամեայ դահլիճը զոր կը վարէր Քուզպարի հրաժարեցաւ: Քուզպարի իր թեկնածութիւնը դրաւ նոր ընտրութեանց համար: Ներկայ վարչապետն է՝ Իզեթ էլ Նոս:

ՆԱԽԿԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Քոնկոյի (Պրազավիլ) նախագահը ընդունելութիւն մը տուաւ Տէր եւ Տիկին տը Կոլի Շանի դղեակին մէջ, Նախագահ տը Կոլի 71րդ տարեդարձն էր, եւ փոքրիկ աղջնակ մը գեղեցիկ ծաղկեփունջով մը մաղթանքներ ըրաւ Նախագահին: Կարեւոր խօսակցութիւններէ եւ Քրիյոնի մէջ մտերիմ ճաշ մը ետք արբայ Եուլու Քոմետի – Ֆրանսէզ գնաց եւ «Փոլիէօքթը» տեսաւ:

ՆԱԽԱՐԱՑ Խորհուրդը որոշեց լուծել Վենսէնի Կոմիտէն: Որոշուած է նաեւ վնասուց հատուցում տալ փլասթիք պայթումներուն զոհերուն:

ՓՐԱՒՏԱ երկար յօդուած մը հրատարակած է «անձի պաշտամունքին » մասին: Կը շեշտէ սակայն թէ «ընկերութեան նկարագիրը չէ փոխուած անձի պաշտամունքով »:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ Նախագահը՝ Քեքոնըն Նովոսեպիրսք մեկնեցաւ ուր պիտի տեսնուի Խրուշչեւի հետ:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Լանժ պատասխանեց Միկոյեանի որ Մոսկուայի Նորվեկիական դեսպանատան մէջ, յարձակումներ ըրած է Նորվեկիոյ վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵԴԵՄ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

« Այս վերջին օրերուն, պատիւի բռնաբարումը, կիներու, աղջիկներու եւ տղոց վրայ յարձակումները մտահոգիչ համեմատութեամբ աւելցած են ամբողջ երկրին մէջ:

65ամեայ ծերունի մը համոզած եւ հրապուրած է 14ամեայ աշակերտուհի մը, որ նոյն տան մէջ կը բնակէր: Դէպքը գաղտնի մնացած է, բայց երբ աղջըկան փորը սկսած է մեծնալ, ծնողքին ճնշումին վրայ՝ խնդիրը երեւան ելած է: Ծերունին ուրացած է ըսելով թէ ինք թոռան տէր է: Աղջկան ծնողքը կը պնդէ ամբաստանութեան վրայ: Ութ ամսուան յղի է աշակերտուհին:

Էլպիսթանի մէջ ալ Գոնիացի չարժավար մը 19ամեայ ամուսնացած կին մը բռնի առեւանգած եւ իր օգնականին հետ բռնաբարած են գայն միասին պտըտցնելով օրերով: Յետոյ կինը փոխանցած են, ճամբու ընթացքին, ուրիշ չարժավարի մը: Էլպիսթանցի ութ ընկերներ, դէպքին տեղեկանալով, ճիփով մը հասած են եւ չարժավարներուն ձեռքէն առնելով մանկամարդ կինը՝ գայն իրենց կարգին բռնաբարած են ամբողջ գիշեր մը: Յետոյ սպառած վիճակի մէջ լքած են գիւղի մը մէջ:

Գոնիացիները լուրը ստանալէ ետք ընդվզած, քաղաքին հրապարակին վրայ գտնուած բոլոր կառքերուն ապակիները խորտակած են, քամիոնի բոլոր չարժավարներն ալ լինչի ենթարկել ուզած են:

Ցանցաւորները ձերբակալուած են:

Էրզինճանի մէջ, 48ամեայ Նպարավաճառ մը 11ամեայ աղջնակ մը համոզելով գայն բռնաբարած է խանութին մէջ»:

×

Դարձեալ Պոլսոյ թրքական թերթերը կը գրեն « Իսթանպուլ անօրէններու քաղա՞ք պիտի դառնայ» խորագրին տակ.—

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը չէ յաջողած երեւան հանել վերջին 11 ամսուան ընթացքին պատահած դէպքերու 60 առ հարիւրին հեղինակները: Այս դէպքերուն միջեւ կը գտնուին Պուլտայ Պանքասըի կողոպուտը, Ջիվելըքէյի ոճիրը, եւն.:

Ոստիկանական իրաւասու անձ մը յայտարարած է թէ ոստիկանական կազմը անբաւարար է եւ զուրկ՝ անհրաժեշտ կարելիութիւններէ, եւ եթէ պակասները չդարմանուին, Պոլիս կարճ ատենի մէջ «անօրէններու քաղաք» պիտի դառնայ:

ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Համայնավար Համագումարը առաւել–լաւ(?)ս զրպարտ դատավարութիւն մը՝ ... Համայնավար Համագումարը առաւել– լաւ(?)

Համայնավար Համագումարը առաւել – լաւչ ըս զրպարտեց բայլինէն վար իջեցնե– լու երեսուն տարիներ ամբողջ պաշտը– ւած կուռքը, որովհետեւ այսօր միայն կը յայտնուի, թէ ոճրագործ մըն էր, հալա–ծանօր անմեղներ մահուան դատապար – տած էր, հաստատած էր «անձի պաշտա – մունքը» : Ինքնակալը միայն ճշմարտու– թեան աղբիւրն էր, իրմէ դուրս ամէն զաղափար սխալ էր, հերետիկոսութիւն մըն էր :

Մաքրագործումներէն պրծած երեք հարիւր յիսուն «հին բոլշեւիկներ» դիմե– ցին Համագումարին՝ խնդրելով որ կու – սակցութենէն արտաքսուին Մալենկով, Մոլոթով, Քականովիչ եւ յանձնուին Հանրութեան դատաստանին, պէտք է որ «կուսակցութեան եւ ժողովուրդին առ– ջեւ» հաշիւ տան իրենց անցեալ գործու– նէութեան : «Անձի պաշտամունքը — կը գրէ 1897ին արձանագրուած Ալեքսեւ բոլշեւիկը — շատ կորուստներ պատճա – ռեց կուսակցութեան, յայտնի գործիչ – ներ, ամէնքն ալ նուիրուած կուսակցու– թեան եւ անմեղներ, մահուան դատա – պարտուեցան», ժողովուրդը ապրեցաւ սարսափի տակ :

Հակառակորդները հրապարակ ելած են, իրենց պաշտածը դատապարտելու եւ դատապարտողները խարանելու համար : Երեսուն տարիներ սխալեր են, սուեր են, խաբեր են, գանդուածները կեղծ պաշ – տամունքով : Ինքնակալն ալ անձնաւորու– թեան պաշտամունքով յղփացած՝ անսը– խալական, ամենագէտ կարծած էր ինք – զինք եւ որեւէ գիտողութեան չէր հան – դուրժած : Մարդը, որ «ամենէն թանկ դրամագլուխը մարդն է», յայտարարած էր, արհամարհած էր մարդիկ, գոհած էր բազմութիւններ՝ ոչխարներու նման : Ոճ– րագար ուղեղը տարբեր կշռոյթ չէր կը– նար ունենալ : Ոճրագործութիւնը ժա – ռանգական ախտ մըն է, կ'ըսէր իտալացի ախտաբանը :

Հիթլերի արշաւանքի քանդիրող տա – րեդարձին, բանակին պաշտօնաթերթ «Կարմիր Աստղ»ի մէջ Սթալինկրատի հրամանատարներէն զօրավար Երեմենքօ կը գրէր. «Ռիհլի ճակատին վրայ մինչեւ վերջ դիմադրելու իր հրամանը պատճառ եղաւ հսկայական կորուստներու : Զկրցաւ ըմբռնել քաղաքական եւ զինուորական կացութիւնը : Կարծեց, թէ գերման բա – նակները պիտի չյարձակին Խորհ. Մի – ութեան վրայ, Հիթլեր պիտի յարգէր դաշնագիրը : Թոյլ չտուաւ, որ զինուո – րական պատրաստութիւններ տեսնուէին հակառակ մասնագէտներու դիմումնե – րուն, երբ գերման բանակը կը կեդրոնա – նար ճակատին վրայ : Ինքն է Ռիհլի ճա– կատին փլուզումին պատասխանատուն » :

Այս ինքնուս եւ թերուս մարդը կրցաւ կուսակցութենէն դուրս չպրծել իրմէ ա– ւելի խելացիները եւ միահեծան տիրել բազմամիլիոն զանգուածի մը վրայ : Ժա– մանակի պահանջին համաձայն եղաւ ճարտար լարախաղաց մը, յեղափոխու – թեան առաջին շրջանի ընկերվարական վարչապետ Քերենսքիի բառերով. «Սթա– լին խաղաց Եւրոպայի հետ, ինչպէս կա– տուն մուկի հետ : Այսօր միայն պատմա – բաններ եւ քաղաքագէտներ կը հասկնան, որ Սթալինի նպատակն էր ժողովրդավա– րութեան քանդումը » :

Ամերիկեան Արտաքին Նախարարու – թիւնը հրատարակեց Թեհրանի ժողովին տեղեկագրութիւնը : 1943ի ժողովը գու– մարուեցաւ երեք մեծերու կողմէ : Ռուզ– վելթ միշտ համաձայն գտնուած է Սթա– լինի, մինչդեռ բուռն վէճեր տեղի ունե– ցած են Չըրչիլի եւ Սթալինի միջեւ : Ա– մերիկայի նախագահը կ'ընդունի Լեհաս– տանի սահմանը տանիլ մինչեւ Օտեր գետ : Համաձայն է ինքնակալին հետ Գերմանիան բաժնելու հինգ տէրու – թեանց : Չըրչիլ կը պաշտպանէ Փրուսիոյ անկախութիւնը : Եւրոպական հակակշիռ հաստատել Ռուրի հանքածուխի աւազա– նին վրայ՝ Եւրոպայի տնտեսութեան հա– մար : Ռուզվելթ համաձայն էր, որ Խոր– հրդ. Միութիւնը գրաւէ Մոլոթով – Ռիբ– պենթրոփ համաձայնութեամբ Լեհաստա– նի սահմանը, խնդրելով սակայն որ ո – րոշումը խիստ գաղտնի պահուի, որով – հետեւ ամերիկեան քաղաքացի եօթը մի– լիոն Լեհեր կրնան մերժել իրենց քուէնե– րը յառաջիկայ նախագահական ընտրու – թեան : Խորհրդային եւ ամերիկեան սա – կարկութիւնը նպաստաւոր էր անշուշտ արեւելեան հակային, Ռուզվելթ կը զգար թէ անիրաւ էր Լեհաստանի :

19 Նոյեմբեր 1943ի նիստին Սթալին կը բերէ քստմնեցուցիչ առաջարկ մը՝ կոտո– րել յիսունէն հարիւր հազար ամէն աս– տիճանի գերման սպաներ : Ռուզվելթ կը մեղմանայ, Չըրչիլ կը զայրանայ : «Ի՞նչ– պէս կարելի է հազարներ մահուան դա – տապարտել, որոնք իրենց երկրին հա – մար ծառայած են, պարտականութեան մը զինուորներն են : Ոճրագործները դա– տել, այո, բայց անմեղներ դատապար – տել, անարդարութիւն է» : Ինքնակալը պաղարիւնութեամբ կը դնէ առաջար – կին դէմ ընդվզողը եւ կ'աւելցնէ. «Պէտք է զրաւել Գերմանիոյ ռազմական կեդ – րոններ, մեր նպատակն ըլլալու է անիր– նաս դարձնել Գերմանիան ընդմիշտ » :

Սթալին կ'առաջարկէ պատժել Ֆրան – սան, պատերազմի ընթացքին բռնած դիրքին համար : Ռուզվելթ համաձայն է եւ կը քննադատէ զօրավար տը Կոլը Լի– բանանի եւ Սուրիոյ անկախութեան յայ– տարարութիւնը յետաձգելուն համար : Ռուզվելթ կը յայտնէ, թէ Ամերիկա չեր– մօրէն կը փափաքի Ֆրանսական հողա – տարութեան վերնալը տեսնել :

Եալթայի ժողովին մէջ (3 – 14 Փետր. 1944) կը վերադառնան նոյն հարցերուն եւ կրկին նկատի պիտի առնեն Փոցտամի ժողովին (12 Ապրիլ 1945) : Այս անգամ ինքնակալը իր դէմ կը գտնէ Չըրչիլէն զատ Քլեմընթ Էթլի եւ Թրումըն : Ինք – նակալը ցուցեց բարեկամին անակնկալ մահուան վրայ եւ ափսոսավարար անոր համար, որ գաղափարակից մը կորսն – ցուց :

Ցափշտակող մը եղաւ : Խրճիթէ մը բարձրացաւ Ցարերու պալատը եւ յափշ – տակեց ցարերու ինքնակալութեան իրա – ւունքը : Ցափշտակեց իշխանութիւնը : 1917ի ապատ քուէարկութեան համայնա– վար կուսակցութիւնը շահեցաւ քուէնե – րուն 25 առ հարիւրը, մինչդեռ ընկեր – վարական կուսակցութիւններ ստացան 62 առ հարիւրը :

Ցափշտակող մը եղաւ կուսակցութեան քարտուղարութեան, որովհետեւ ամէնէն խորամանկը դուրս եկաւ, սպաննել տը – ւաւ ամէն անոնք, որոնք ստուեր կը ձը – գէին իր վրայ եւ կրնային գահին տիրա – նալ, նման սուլթաններուն, որոնք կը սպաննէին գահին ապագայ թեկնածունե– րը, եթէ նոյնիսկ եղբայր ըլլային :

Դատապարտողները դուրս չեն կրնար գալ իր հիւսած ոստայնէն, արդանեակ երկիրներէն, իր ստուերը կը հալածէ զի– րենք, ուրուականը կը դեգերի Սիպերիոյ աքսորականներուն շուրջ, կը թափառի աշխարհի վրայ : Աւելի հզօր է քան երբ կենդանի էր, որովհետեւ կ'արգիլէ խա – ղաղութեան ամէն փորձ :

Իր ստուերը ներկայ էր Համագումա – րին, դատախազներու փաստարկութեան առեն, երբ մէկը առաջարկ բերաւ ռու – սացնել իննսուն միլիոն ոչ – Ռուսեր, ռուսերէնի տիրապետութիւնը հաստատե– լով ազգային լեզուներու վրայ եւ որուն դէմ բողոքեցին երկու միլիոն կիներու ներկայացուցիչներ վերջերս Հռոմի մէջ գումարուած ընկերվարական համագու – մարի առեն :

Խանդավառ ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ եզրակացութիւնը. «Հա – մայնավարութիւնը կը ծաւալի աշխարհի մէջ, հարկ չկայ պատերազմի, եւ պիտի բերէ ամենուրեք խաղաղութիւն, եղբայ– րութիւն, ազատութիւն եւ երջանկու – թիւն » :

Կուսակցական միատարրութեան դէմ գործողները դատապարտուեցան, բայց մէկը քաջութիւնն ունեցաւ խօսելու Լե – նինի արդէլքին դէմ, առաջարկեց որ կուսակցութեան ներսը հոսանքներ կազ – մուին, քննադատ ոգի մտցուի : Քառա– սուն տարիէ ի վեր Լենինի վեթօն կը մը– նայ, կը հանդչի Լենինի հեղինակու– թեան վրայ : Կուսակցութիւնը միատարր ըլլալու է կ'ըսէր Լենին, ատոր շնորհիւ Սթալին հիմնեց ինքնակալութիւնը, ան– ձի պաշտամունքը : Համայնավարը առա– ջարկեց մամուլի ազատութիւն, օտար թերթերու մուտք, ճամբորդութեան ա – զատութիւն, վերցնել արտաքին ձայնաս– փիւռի խանգարումները, հաստատել թեկնածուներու թիւ մը, յաճախակի գումարել ժողովներ : Կուսակցութիւնը աւելի ժողովրդավար պէտք է ըլլայ, ա– ւելի ազատ ընտրութիւն, փոխանակ վե – րէն տրուած հրահանգի համաձայն ըն – տրութեան :

Խոստովանութիւններ են առաջարկնե – րը, թէեւ ամէնուս ծանօթ : Սթալին յեղափոխական մըն էր եւ թունդ հակա – յեղափոխական՝ աթոռը յափշտակելէ յե– տոյ : Իմաստասէր Ափինոզա կ'ըսէր. «Ա– մէն էակ կը ձգտի յարատեւել իր էու – թեան մէջ » :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Սէն Գէտի Գեղածիծաղ Ափին

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Ա.

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Հեռուէն՝ կ'իմանայինք որ տեսուչ վարդապետը կը մօտենար երբ իր անբա– ժան ծխամորճին զորշ զուլանները, իրմէ առաջ դասարանը թափանցելով, կ'աւե – տէին իր մօտակայ ներկայութիւնը :

Հայոց Պատմութեան դասն էր. ուսու– ցիչը՝ Հ. Սահակ վարդապետը : Քանի որ գմեղ գրասեղանի կարգով կը հարցաքն– նէր, նախօրօք գիտէինք թէ որուն հերթն էր ու այդ նշանակուած աշակերտը ըստ այնմ պատրաստուած կ'ըլլար : Պատրաս– տութիւնը կըկատարուէր գրասեղանինվը– րայ գրքերու կոյտ մը բարձրացնելով որ– պէսզի պատսպարուած Հայոց պատմու – թեան դասագիրքը կարելի ըլլար կարդալ առանց յայտնի ընելու :

Ոմանք՝ այս բանին մէջ գերազանական ձիրք ունէին ու իրենց կարդացած առե – նը պատշաճ բեմական դադարներ տալով եւ ինչ ինչ պզտիկ փոփոխութիւններ մտցնելով բնագրին մէջ՝ այն տպաւորու– թիւնը կը ջանային թողուլ որ դասը լաւ իւրացուցած էին : Ուրիշներ սակայն՝ սահուն կերպով չէին կրնար կարդալ ու կմկմալով՝ չէին կրնար մէջէն ելլել : Այն առեն, Հայր Սահակ՝ յիշողութեամբ կը շարունակէր կիսաւարտ նախադասութիւ– նը : Դասագրքին հեղինակը ինքն էր եւ անվրէպ՝ գոց գիտէր իր գրած ամէն մէկ տողը :

Գոց գիտէր նաեւ ամբողջ Հայոց պատ – մութիւնը որուն շուրջ գոյացած էր իր ներքնաշխարհը : Նա կ'ապրէր հեռաւոր Այրարատի սարերը եւ Տղմուտի ափին՝ իր Վարդանով, Արտաշէսով, Տրդատով, Տիգրանով, Լեւոնով : Անուննե՞ր : Այո, թերեւս պարզ անուններ, բայց իր հայ – րենավառ շունչով՝ այդ անունները կը կենդանանային եւ մեր աչքին առջեւ կը պատկերանար Հայոց աշխարհի փառա – պանծ անցեալը իր բոլոր գոյներով, լոյ– սերով եւ ստուերներով :

Ու հայ աղատագրական շարժումը նը – կարագրելով՝ մեզի կ'ըսէր ,— «Երկիր՝ ճեր տարիէր երիտասարդներ հիացանի առաջին նշանը աճաղաղի վրայ կ'առնէին իսկ երկրորդը՝ թշնամուոյն վրայ» :

Հայոց պատմութեան ամէն մէկ շրջան, ամէն մէկ դէպք եւ ամէն մէկ դէմք՝ իր հայրենաշունչ շեշտով կը դառնար դիւ – ցազներգական նկարագրութիւն մը :

Տարիներու ընթացքին, ինծի եւ դա – սակիցներուս համար շատ բաներ նսեմա– ցան ու մոռցուեցան, բայց Հայր Սահա– կին — հպարտ եւ հաւատաւոր Հայուն — խօսքերը կ'արձագանգեն դասարանէ դա– սարան : Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ իր պերճ եւ հոսուն ճառերը, իր սրտաբուխ հաւատքը : Ո՞ր նախկին սանը չի յիշեր Հայր Սահակի այս բաղդատութիւնը .— « Երբ Եւրոպայի այսօրուան քաղաքա – կրթեալ ժողովուրդները՝ անտառները կը թափառէին, կիսամերկ, Հայերը հասած էին իրենց քաղաքակրթութեան գագաթ – նակէտին : Մեր ցաւալի հիւանդութիւնն է արդէն օտարը միշտ վեր դասել, մանա – ւանդ ներկայիս երբ պէտք կայ պայքարի եւ ազգային գիտակցութեան » :

Հայութիւն կը քարոզէր :

Հայր Սահակին համար՝ Հայոց Աշ – խարհին նման չնաշխարհիկ երկիր չկար, ու հպարտութեամբ՝ կը գովէր մեր ժո – ղովրդին ու երկրին ամէն մէկ հանգա – մանքը … իր լեզուն, գրականութիւնը, մշակոյթը, վանքերը, իր օդը, լեռները, գետերը, լճերը, բերքերը :

Իր դասախօսութիւնները կը համեմէր պատմական հետաքրքրական ծանօթու – թիւններով : Այսպէս՝ Լուկուլլոս Հռոմ վերադառնալով, իր հետ տարած էր Հա– յաստանի ծիրանը որ գիտական անունով կը կոչուի փրունուս արմենիաքա : Նոյն– պէս եւ կեռասը եկած էր Հայաստանէն : Գարեջուրը պատմութեան մէջ առաջին անգամ կը յիշատակուէր Քսենոփոնի «Նահանջ Բիւրուց»ին մէջ ուր յոյն պատ– մաբանը կը նկարագրէր գարիէ պատրաս– տուած ըմպելին որ առաջին անգամն ըլ – լալով տեսաւ երբ կ'անցնէր Հայաստա – նէն, Քրիստոսէ չորս դար առաջ :

Հայր Սահակին համար՝ Հայաստանի միրգին նմանը չկար ամբողջ աշխարհի մէջ : Կ'ըսէր որ Այրարատեան դաշտը 66 տեսակ խաղող կ'արտադրէր :

×

Մանուկ հասակէն՝ Տարօնի Առինջ գիւղէն գինք զրկած էին վանք : Ուսու– մը աւարտելով՝ երիտասարդ վարդա – պետ, բացառիկ կարողութեամբ օժտը – ւած, լայն ասպարէզ ունեցած էր Կ.Պո– լիս որպէս պատմաբան, դաստիարակ եւ հրապարակախօս — չըսելու համար՝ որ– պէս ազգային գործիչ :

Միջահասակ էր ու քիչ մը կորիկ, կարճ կտրուած սրածայր ճերմակ մօրուք մը, լայն ճակատ, կիսաճաղատ գլուխ՝ իսկ մնացեալ մազերը խառնակ. առողջ եւ կայտառ — Հայաստանցիի հոյլ մը կար իր վրան :

Աւելի քան յիսուն տարի առաջ մեկնած էր իր հայրենիքէն բայց դեռ թէեւ մը նշմարելի էր Մշոյ շեշտը իր խօսակցու – թեան մէջ : «Ը» յօդը երբեք չէր գործա – ծեր … « Վաhիրամ եկաւ », «Կարպիս բ – սաւ » :

Ձախ ձեռքին բթամատը միշտ կաշեգօ– տիին մէջէն անցուցած կ'ըլլար ու աջ ձեռքին մէջ բռնած կ'ըլլար իր սեւցած ծխամորճը :

Հ. Սահակ ամէնուն յարգանքին եւ գուրգուրանքին առարկան էր : Համեստ եւ դիւրահաղորդ, մարդոց մէջ՝ իր քաղ– ցըր արտայայտութեան հետ միշտ կը նշ– մարուէր կիսաժպիտ նայուածք մը : Վա– նականի կեանքին մէջ իսկ ցոյց կուտար կենսուրախ երեւոյթ մը : Երբեմն կուշտ մը կը խնդար ու յաճախ կը խնդացնէր իւրայատուկ զուարճաբան սրամտու – թեամբ :

Բայց երբ քաշուած կ'ըլլար իր խցիկին մենութեան մէջ մտերիմ, վստահ եմ որ բեռ մը կ'իջնէր իր վրան ու աչքերը յոգ– նած կ'ըլլային երազելով իր սիրած հե – ռաւոր հայրենիքը :

(8 Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ աղէտին նիւթական վնասնե – րը ունեցած են նաեւ Հայերը, փոքր հա– մեմատութեամբ : Ծիքսի մէջ քանի մը տուներ ողողուած են ինչպէս նաեւ «Ա – զատ Օր»ի տպարանը, որուն իրրեւ հե – տեւանքը թերթը լոյս չէ տեսած մէկ օր :

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕՅԻ եւ Պուէնոս – Այրէսի մէջ յաջող նուագահանդէսներ տուած է Պէյրութահայ ջութակահար՝ Օննիկ Սիւրմէլեան :

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ, Նոյեմբեր 12ին, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է նորընտիր առաջնորդ՝ Հրանտ եպիսկո– պոս : Պատարագէն եաք տեղի ունեցած է ճաշ մը որուն մասնակցած են վեց հա– րիւր հոգի եւ սահեղծուած ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ երեսուն հազար տոլար գոյացած է Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ շինու– թեան համար :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Նոյեմբեր 3ին մե – ռած է երաժշտագէտ՝ Յ. Մեհրապ, տարեկանին : Ազգային յուղարկաւորու– թիւն կատարուած է Նոյեմբեր 6ին, Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ :

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕՅԻ մէջ (Պրազիլ) ուղեղա– յին արիւնահոսութեան հետեւանքով մեռած է Պրազիլի խորհրդարանի անդամ՝ Գարլոս Ալբայեանի եղբայրը Ալ– ֆոնս Ալրայեան, 38 տարեկանին :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ եւ Գահիրէէն եաք, Հա– յաստանի պետական պարախումբը մեծ յաջողութիւն գտած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր ներկայ գտնուած է նաեւ Աղեք– սանդրիոյ կառավարիչը :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

Հայաստանէն եկած վերջին լուրերը գուժեցին մահը Երեւանի «Սունդուկեան» թատրոնի դերասաններէն Հրաչեայ Ներսիսեանի :

Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ, Երեւանի մէջ մահացած դերասան Վաղարշ Վաղարշեանէն ետք, ահաւասիկ ուրիշ մը եւս որ անդարձ կը բաժնուի մեզմէ, խոր սուգի մատնելով հայ բեմի մեծ ընտանիքը, ըլլայ Մայր Հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ :

Հրաչեայ Ներսիսեանի կեանքն ու գործը եղած է հրաշապատում հէքեաթ մը :

Ողբացեալ արուեստագէտը ծնած էր 1895ին, Նիկոմիդիոյ (Իզմիթ) մէջ: Իր ծնողքը՝ հայկական աւանդութիւններու եւ բարքերու հաւատարիմ, ջերմեռանդ ու առաքինի մարդիկ, մանուկ Հրաչեան կը պարուրեն անհուն գորովով ու խանդաղատանքով, ու անոր աշխարհ գալու օրէն իսկ կը ձգտին ջամբել անոր հոգիին մէջ բարիին, առաքինիին ու գեղեցիկին զգացումները :

Շնորհիւ իր ծնողքին, Հրաչեան կը ծլի ու կը ծաղկի, այդ առաքինաշունչ միջավայրին մէջ, հասակ կը նետէ մաքուր եւ ամրասիր յարկի մը տակ, կը դառնայ ազնիւ մարդ, եւ այդ յատկութիւնները կը պահէ մինչեւ իր կեանքին վերջը :

Ներսիսեան ընտանիքը, միշտ ջանալով իրենց զաւկին դաստիարակութեան, կանուխէն կը թողուն իրենց ծննդավայր Նիկոմիդիան, կուգան Պոլիս եւ կը հաստատուին Վոսփորի բարձունքին՝ Ռումելի Հիսար :

Պոլսոյ մէջ, երիտասարդ Հրաչեան կը ստանայ ուսման համեստ պաշար մը, եւ երբ օր մը, հարկադրանքին առջեւ կը գտնուի կեանքի կրկէսը նետուելու, որ եւ է աշխատանքի փարելու եւ իր ճակտին քրտինքով իր հացը ճարելու, որեւէ վարանում չունենար իր ընտրութեան մէջ Բոլոր ասպարէզներուն մէջէն կ'ընտրէ բեմը, կը նետուի այդ յորձանքին մէջ, պատրաստ՝ ճաշակելու անոր դառնութիւններն ու զրկանքները :

Հրաչեայ Ներսիսեանի բեմական գործունէութիւնը կը սկսի Արշակ Պէնլեանի դասանրդական խումբով, առաջին համաշխարհային պատերազմէն առաջ, ուր ան հանդէս կուգար մանր ու մունր դերերով : Այս միջավայրը, սակայն, չէր կրնար բաւականութիւն տալ երիտասարդ դերասանին ներքին նուաճումներուն, իր արուեստագէտի թաքուն ձիրքերը կը փնտռեն լայն հորիզոններ՝ նոր խոյանքներու համար :

Վրայ կը հասնի առաջին աշխարհամարտը եւ չորս տարի շարունակ, Հրաչեայ սոտ ու անդ թափառական կեանք մը անցընելով, իյնալով ու ելլելով, կերպով մը կ'ազատի փոթորիկէն :

Զինադադարի օրերուն, Պոլսոյ մէջ կը վերակազմուի Պոլսահայ Տրամաթիքը : Կը խայտայ Հրաչեայի հոգին, կը կարծէ ի վերջոյ գտած ըլլալ գեղարուեստական աշխատանքի բոյն մը ու կը մտնէ այդ կազմակերպութեան մէջ : :

Հոս, սակայն, յուսախաբութիւն մը կը սպասէր իրեն : Պոլսահայ Տրամաթիքը, ինչպէս ուրիշ անգամներ շեշտած եմ այս սիւնակներուն մէջ, հակառակ անոր որ Պոլսահայ Թատ. շարժումին ռահվիրան հանդիսացած է, ունեցած է թերի ու յոռի կողմ մը: Անոր ղեկավարները՝ (եռեքէն չորս հոգի) կը ջանային Պոլսահայ թատրոնը դարձնել իրենց մենաշնորհը (ճիշդ այնպէս ինչպէս ճգնած էր ընել իր ատենին Յակոբ Վարդովեան): Անոնք չէին հանդուրժեր իրենց դէմ ուրիշ թատերական կազմերու գոյութեան, այնքան որ կը ջանային զանազան ու զարմանազան միջոցներով խափանել իրենց կազմէն դուրս մնացած դերասաններու ներկայացումները (փաստ՝ Ֆէլէկեան քոյրերու դէմ անոնց կազմակերպած խաչակրութիւնը) :

Ասկէ զատ, Պոլսահայ Տրամաթիքի բաժինները խեթ աչքով կը նայէին բոլոր այն նորեկներուն վրայ, որոնց մէջ ակնյայտնի կը տեսնէին ապագայ մեծութիւն մը :

Այնպէս ալ եղաւ Հրաչեայ Ներսիսեանի պարագան: Երիտասարդ դերասանը Պոլսահայ Տրամաթիքի մասնակցութեան իր ամբողջ շրջանին առիթը չունեցաւ փայլելու իր բնածին տաղանդին բոլորանդակ թափովը, վասնզի երբեք ալ չունեցաւ իր ներքին խոյանքին համապատասխանող դեր մը, ու մնաց միշտ երկրորդական եւ երրորդական դերերու նեղ սահմանին մէջ :

Հակառակ այս բոլոր սադրանքներուն, Հրաչեան չյուսահատեցաւ : Իբրեւ հաւատարիմ զինուոր մնաց պատնէշին վրայ, տոկալով ու համբերութեամբ սպասելով նոր արշալոյսի մը :

Ու ծագեցաւ այդ արշալոյսը :

Հայաստանի նորահաստատ Հանրապետութիւնը, մայրենի բեմին համար նոր ուժեր ճարելու առաքելութեամբ Պոլիս ղրկեց դերասանապետ Յովհաննէս Աբելեանը :

Վարպետը Պոլսոյ մէջ սկսաւ իր պրպտումները, եւ առաջին հերթին իր խուզարկող աչքերէն չվրիպեցաւ Հրաչեան: Զրուցեց անոր, ջամբեց անոր իր խորհուրդները եւ կամաց կամաց զայն քաշեց առաջ, եւ այսպէսով, քիչ ատենէն, Հրաչեան դարձաւ Պոլսահայ թատրոնի լաւագոյն տարրերէն մէկը :

Ուրախ էր վարպետը: Անոր հոգին խայտաց իր աշակերտին արագընթաց վերելքը տեսնելով: Եւ սակայն, անողոք ճակատագիրը դաժան գտնուեցաւ մեծատաղանդ վարպետին՝ Յովհաննէս Աբելեանի հանդէպ: Դժխեմ հիւանդութիւն մը թուլս դրաւ անոր էութեան վրայ եւ խլեց կեանքին թելը հայ բեմի ականաւոր վարպետին :

Իր մահէն առաջ, Յովհաննէս Աբելեան կտակ մը թողուց Հրաչեային .— Թողուլ թափառականի ցուպը եւ մեկնիլ Հայրենիք՝ ծառայելու համար մայրենի բեմին :

Եւ Հրաչեայ Ներսիսեան յարգեց ու գործադրեց Վարպետին կտակը :

1922ին, վերջնականապէս իր ետեւ ձգելով օտար երկինքը, Հրաչեայ Ներսիսեան մեկնեցաւ Հայրենիք :

Հայրենի հողին վրայ, աւելորդ է ըսել որ երիտասարդ Հրաչեան գտաւ գործունէութեան լայն դաշտ մը, օժտուած խաղաղ ու անդորր աշխատանքի մը բոլոր տուեալներով :

Լծուելով գործի, յամառ կամքով եւ կորովի ջանասիրութեամբ, Հրաչեայ Ներսիսեան շուտով կրցաւ կարեւոր դիրք մը գրաւել Հայաստանի Պետական թատրոնին մէջ :

Հազիւ երեսուն, տարեկանը թեւակոխած, Հրաչեայ Ներսիսեան հայրենի բեմին վրայ կը խաղայ կարեւոր եւ մանաւանդ հակոտնեայ սեռերու պատկանող դերեր :

Կը խաղայ Համլէթ այնքան յաջողութեամբ, որքան կը խաղայ Արքայ Լիրը կամ Կոկոլի «Վերաքննիչ»ին Խլեստակովը: Կը մարմնաւորէ Սերվանթեսի Տոն Քիշոթը այնքան ճարտարութեամբ՝ որքան Շէյքսփիրի Մաքպէթի տիպարը :

Հայ թատերական գրականութեան տիպարները նոյնպէս իրմով կը գտնեն անզուգական մեկնաբանող մը :

Շիրվանզադէի տիպարներէն՝ Բարխուդարը, Ռուստամը, Գիժ – Դանիէլը նոր մեկնաբանութիւններ կ'ունենան իրմով : Հայոց էլլդարեանը՝ որուն դահը անդրման Աբելեանի մահէն ետք թափուր էր մնացած, իրմով կը գտնէ արժանի յաջորդ մը: Սունդուկեանի Պէպօն անգամ մը եւս կ'անմահանայ իրմով, իսկ վերջերս Երեւանի մէջ բեմադրուած Ուիլեամ Սարոյեանի Սիրտս իմ ի բարձունս թատերակին Մեք – Կրէկորի տիպարը պիտի մնայ իր լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը :

Շարժանկարի ասպարէզին մէջ եւս նըւազ չէ եղած Հրաչեայ Ներսիսեանի ձեռք բերած յաջողութիւնը : Բեմի վրայ կատարած իր դերերը, նոյնքան յաջողութեամբ պատկերացուցած է նաեւ ճերմակ պաստառին վրայ, ինչպէս՝ Պէպօն, Ռուստամը (Նամուս), Դաւիթ – Բէկը, Հաննես Ամին («Սեւանի ձկնորսները») Յակոբեանը («Զանգեզուր») եւ մանաւանդ էլլդարեանը («Նամուս») զոր Ֆրանսահայերս բախտը ունեցած ենք տեսնելու :

Շարժանկարի արուեստին մէջ Հրաչեայ Ներսիսեանի կարապի երգը եղած է «Դժվժիկ»ը, որ գեղարուեստական ստեղծագործութեան հրաշակերտ մը կը նկատուի :

Քառասուն տարիներու իր բեմական եւ շարժանկարային գործունէութեան ընթացքին, ողբացեալ դերասանը մարմնաւորած է 130 եւ աւելի տիպարներ, որոնք կը կազմեն պատկառելի թիւ մը, մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ ու գեղարուեստական :

Խորհրդային կառավարութիւնը, ի նըշան Հրաչեայ Ներսիսեանի գեղարուեստական ծառայութիւններուն, անոր նուիրած էր Լենինի շքանշանը եւ կոչած էր զայն Խ. Միութեան վաստակաւոր եւ ժողովրդական արուեստագէտի պատուաբեր տիտղոսով: Ասկէ զատ Հայաստանի կառավարութիւնը իրեն շնորհած էր բազմաթիւ պատուոյ նշաններ :

×

Օտարութեան մէջ ապրող բեմի աշխատաւորներուս համար շատ սիրելի դէմք մըն էր Հրաչեան :

Պատանեկութեան օրերէս կը յիշեմ իր գեղեցիկ դէմքը՝ միշտ պարուրուած անուշ ժպիտով մը:

Երիտասարդ իր օրերուն, Պոլսոյ մէջ, Փըթի – Շանի թատրոնին շրջակայքը, ուր յաճախ կը հանդիպէինք իրեն, անիկա միշտ ալ բարի ժպիտ մը, ազնուր ու քաջալերական խօսք մը ունէր մեզի՝ սկսնակ սիրողներուս համար, հակառակ անոր որ իր պատկանած խումբին Տրամաթիքի «ջոջ»երը խեթ աչքով կը նայէին նոյնիսկ մեզի՝ սիրողներուս, կարծեցեալ ոսոխ մը գտնելով մեր անձին մէջ :

Այդպէս չէր սակայն Հրաչեայ Ներսիսեանը: Անիկա, ընդհակառակն, թըշնամութիւն ցոյց չէր տար մեզի եւ մեր գործին հանդէպ: Մինակը չէր ինքը, բարեբախտաբար, այդ ուղղութեամբ : Երրորդութիւն մը կը կազմէին անոնք՝ Հրաչեան, Գէորգ Կառվարենցը եւ Սարիմ Մաքսուտեանը որոնք միշտ ալ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց կուտային մեզի հանդէպ եւ յաճախ ալ կ'աշխատակցէին մեզի, խրախոյս հանդիսանալով մեր «խենթ»ութիւններուն :

Ոչ եւս են անոնք հիմա: Չկան այլեւս ոչ Կառվարենցը, ոչ Սարիմ Մաքսուտեանը: Այսօր չկայ նոյնպէս անուշ ու բարի, ազնիւ, առաքինի ու մանաւանդ համեստ Հրաչեան: Եւ սակայն անոնց յիշատակը կայ ու մինչեւ վերջ անթառամ պիտի մընայ իմ եւ իմ ընկերներուս հոգիներուն խորը :

Բախտաւոր եղաւ Հրաչեան: Կառվարենցն ու Սարիմ Մաքսուտեանը մեռան ու թաղուեցան օտար երկինքներու տակ, մինչ Հրաչեան այսօր կը հանգչի հայրենի հողի տակ, Երեւանի բանթէոնը :

Թող այս քանի մը տողերը պսակ մը խունկ ըլլան անոնց անմոռանալի յիշատակին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ան չէ, յարեց Մոնթը զարմանքով մը, ո՞վ է սա մարդը :

— Բարեկամս է... պատասխանեց Վանական :

— Մոկացի՞ է.

— Այո, Մոկացի է, սիրելի Մոնթօ :

— Օհ, ինչ գեղեցիկ է անոր հագուստը: Շիտակը կը զմայլիմ :

Յետոյ դառնալով դէպի Լուսիայի՝ Մոնթը հարցուց.

— Ուրիշ ատեն տեսա՞ծ էիր մեր վանքը :

— Ոչ չէի տեսած, մրմնջեց Լուսիա :

— Ի՞նչ օգուտ ... գիշեր է, հիմակ բան մը չես կրնար տեսնել... եթէ ցերեկ ատեն ըլլար, բոլոր ծառաստանը կը տանէի քեզ :

— Շնորհակալ եմ... թոթովեց Լուսիա. ջանալով կեղծել իր կանացի ձայնը :

Այս խօսակցութեան միջոցին, կամաց ձայնով շվոց մը լսուեցաւ դուրսէն :

— Երթանք ... մրմնջեց Վանական :

Ու՝ Լուսիային հետ խրճիթին յետնակողմէն դէպի ծառաստանը յառաջացան, որուն առջեւը կը տարածուէր ընդարձակ ու խոր ձորակ մը :

Երկուքն ալ այդ ձորակին մէջ մտան ու սպասեցին:

Քիչ յետոյ շշուկ մը լսուեցաւ :

— Հանդարտ կեցիր, Լուսիա, ես հիմակ կը վերադառնամ. մրմնջեց Վանական ու ճամբուն վրայ ելաւ:

Լուսինը բաւական բարձրացած էր : Կէս գիշերը կ'անցնէր :

Վանական իր մոլորագին աչքը պտըտցուց ծառերուն մէջ, ուսկից շշուկը լըսուած էր. արդարեւ նշմարեց մարդկային ստուեր մը, որ արագ արագ դէպի իր կողմը կուգար.

— Դաւաճան ... մրմնջեց Վանական ինքնիրեն, սակայն դիպուած չէ որ քու դէմդ կը հանէ զիս, այլ՝ Արդարութիւնը :

— Այս ըսելով մէջքէն դուրս քաշեց դաշոյն մը ու ձորին վրայ գտնուած քարի մը ետեւը պահուըտեցաւ :

Վերջապէս մարդկային ստուերը մօտեցաւ ու ճիշդ Վանականին քովը հասաւ :

— Կեցիր, շուն քեզի... գոչեց Վանական՝ տեղէն վեր ցատկելով :

— Ի՞նչ կ'ուզես ... թոթովեց երկարահասակ ու յաղթանդամ մարդը, որ Առաքել էֆէնտին էր :

— Ձայնդ կտրէ... եթէ ոչ մեծ կտորդ ականջդ կը թողում, հրամայեց Վանական :

Առաքել էֆէնտի դողդղալով Վանականին երեսը նայեցաւ ու լռեց :

— Ըսէ, վատ, դո՞ւն էիր Վազգէնը մատնողը, դո՞ւն էիր Կեմ գեղի ուսուցիչը մատնողը, հարցուց Վանական խըռովայոյզ ու վրէժխնդրական ձայնով մը:

— Ես չէի... կմկմաց Առաքել էֆէնտին: Ես մէկը չեմ մատնած :

— Սուտ կը խօսիս, դաւաճան, միթէ դուն չե՞ս Առաքել էֆէնտին :

— Ես եմ ... :

— Դուն չե՞ս Նուրիխանենց փեսան :

— Այո :

— Լաւ ուրեմն, սո՞ւտ է որ դուն մատնած ես ըսած մարդերս, որոնք երկու ամիսներէ ի վեր բանտը կը գտնուին. սո՞ւտ է որ դուն լրտեսութեամբ կ'ապրիս ու շաբաթը չորս անգամ վանքին Սրբազանը քննելու կուգաս: Թշուառական ... միթէ՞ դուն խիղճ չունիս, միթէ՞ դուն Հայ չես ... միթէ՞ քու երակներուդ մէջ սառեր է ազգիդ արիւնը: Ըսէ, պատասխանէ ինծի ... ահա Արդարութիւնը քու դէմքդ կը հանէ զիս ու կ'ըսէ. «Հերիք, ալ պէտք չէ որ ապրիս »... :

Ու կատաղի յարձակումով մը ձեռքին դաշոյնը պիտի խրէր Առաքել էֆէնտիին սիրտը, ահա մէկը թեւէն բռնեց ու գոչեց.

— Կեցիր ... :

Վանական ետին դարձաւ ու տեսաւ Լուսիան՝ որ կ'ըսէր :

— Չէ, մի սպաններ այդ վատը :

— Ինչու համար, հարցուց Վանական : Չէ՞ որ դաւաճան մըն է... չէ՞ որ իր ձեռքը անմեղ արիւններու մէջ թաթխած է... չէ՞ որ Աստուծոյ ու մարդերու առջեւ անիծեալ մըն է :

— Ճշմարիտ է... իրաւունք ունիս ... բայց այդ դաւաճանին ըսենք. «Գնա ու խիղճիդ ձայնը մի խղդեր ... գնա ու ասկից ետքը քու Աստուածդ մի ուրանար ...» շեշտեց Լուսիա վեհութիւն մը դնելով իր ձայնին մէջ :

Վանական բոլոր մարմնովը ցնցուեցաւ: Իրեն անանկ եկաւ որ Լուսիա երկինքէն իջած բարութեան հրեշտակն էր, որուն ձայնը կը լեցունէր հոգին ու սիրտը :

Վայրկեան մը մտածեց ու գոչեց .

— Անիծած... լսեցի՞ր ընկերոջդ ըսածները :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեանք (Մալա - քոֆ) իրենց զաւկին վինուորութենէ վե - րադարձին առթիւ 50 Ն. Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գալուստեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ - տօն պիտի կատարուի իրենց եղբօր՝
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔՈՉԱՐԵԱՆՑԻ
մահուան քառասունքին առթիւ, եւ ի - րենց համայն ննջեցեալներուն յիշատա - կին, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:
Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշա- տակը յարգողները:

×

Խումբ մը Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, 1896ի ջարդի նահատակներուն, 1915ի կախաղան բար- ձրացող 52 հերոսներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Տէր Տրդատ Արք. Պալեանի եւ նահատակ Խորէն Արք. Պէհրիկեանի յիշատակին: Կը հրա- ւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Վարչութեանս պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, պիտի ձեռնար- կուի նոր ընտրութեան: Առ այդ կը խնդ- րուի շրջանիս բոլոր ազգայիններէն մին- չեւ տարեգլուխ անդամագրուիլ Ընկե - րակցութեանս եւ կամ վերանորոգել ի - րենց անդամագրութիւնը, դիմելով Եկե- ղեցւոյ Բանկալը եւ կամ վարչութեան անդամներուն, ստանալով համապատաս- խան ընկալագիր:
Անդամագրութիւնները պիտի դադրեց- ուին տարեգլխուն ճշդելու եւ կազմելու համար ամբողջական ցանկը յառաջիկայ Ընդհ. Ժողովի ընտրող եւ ընտրելի ան - դամներուն եւ կատարելու համար ընտ - րութիւն համաձայն Ընկերակցութեան Մայր - Կանոնագրի տրամադրութեանց:
Կը խնդրուի անդամագրութեան ընկա - լագրով ներկայանալ Ընդհ. Ժողովին, ո- րուն Թուականը պիտի ծանուցուի ատե - նին:
Բոլոր այն ազգայինները որոնք կը փա- փաքին Թեկնածու ներկայանալ վարչա - կան ընտրութեանց, կը հրաւիրուին ի - րենց Թեկնածութիւնը տեղեկացնել Դի -ւանիս:

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԺՈՂՈՎ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը Թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ան- դամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նո - այլի սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներ- կայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օ- րակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիա- մանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, էքուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն):

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա- րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28 - ին, Հինգշաբթի օր:

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթա - կան մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստա - կան ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը: Ման - րամասնութիւնները յառաջիկային:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարե - կամներու յանձնախումբի մը:
Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առ- Թիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) երե - կոյեան ժամը 21ին, Օլիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:
Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պա - տարագը կը մատուցանէ նորընծայ
Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՅ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ
Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱ - ՆՈՒԿԵԱՆԻ:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.15:
Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՑ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին:
Ցաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունե - նայ մասնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիր - ուին փափաքողներ:
Ճաշարան՝ Փըքի Շաւէօր: Ճաշավին՝ 15 Ն. Ֆ.:
Արձանագրուիլ Պ. Նիկողոսեանի մօտ՝ հեռաձայն ԿՈՆԷՍ 446:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ: Այս Կիրա- կի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Ռու (Պանեէօ):
Գեղարուեստական սիրուն անակնկալ - ներ: Հաճելի մթնոլորտ:
Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Լէ Փօլէն:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ
ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ
Կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանե - ԽՏՐՇ - ԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւն.:
Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20.45ին:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ
Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:
Գեղարուեստական բաժին:
Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսի- նէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասա- նեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խա- չատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր - եան եւ ուրիշներ:
Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:
Մուտքը ազատ է:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ
Դեկտեմբեր 3ին:
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միու - Թեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 13ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընամի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատե - ղին:
Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացու - ցիչները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողո- վը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վար- չութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16- ին, Մշակոյթի Տան մէջ:
Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահ - ներուն մէջ, 12, B. des Capucines
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:
Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:
WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորու - թեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ
Rue Stalingrad. CHAVILLE
Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:
Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —
ORCHESTRE RAGO NURIAS
ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ - դերու համար են, չորրորդ էջը:
Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:
Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
25
ՆՈՅԵՄԲԵՐ

SAMEDI
25 NOVEMBRE
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9263 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5064

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Մեծ գործունէութեան լծուած են Քիւրտերը արտասահմանի մէջ՝ օտարներուն ճանչցնելու համար իրենց դատը : Եւրոպական ոստաններու մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւող քիւրտ երիտասարդ մտաւորականներ օգտակար աշխատանք կը կատարեն այդ ուղղութեամբ : Կը հրատարակեն գրքոյկներ եւ պարբերականներ՝ ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն լեզուներով :

Ի՞նչ կը պահանջեն Քիւրտերը :

1948 Նոյեմբեր 29ին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ուղղուած յուշագրի մը մէջ, Քիւրտիստանի սահմանները ճշդուած են հետեւեալ ձեւով .—

1. Ալեքսանտրէթէն մեկնող գիծ մը դէպի հիւսիս, անցնելով Մարաշէն ու Ալպիսթանէն մինչեւ Խաֆիք, կ'ուղղուի դէպի արեւելք, կ'անցնի Բաբերդէն, Երզրումի հիւսիսը, ու կը միանայ ու կը հետեւի Արաքսի հովիտին մինչեւ Ղարաքուրտ, ուր կ'առնէ հիւսիսային ուղղութիւն մը, կ'անցնի Կարսէն՝ կրկին ուղղուելու համար դէպի արեւելք. կը կտրէ Թուրքեւխորհրդային սահմանագլուխը, կ'անցնի Վաղարշապատէն եւ Կեւրակէն մինչեւ Նախիջեւանի արեւմտակողմի մէկ կէտը, ուսկից կ'իջնէ դէպի հարաւ, անցնելով Նազիկէն եւ Խոյէն ու կը միանայ Ուրմիոյ լիճին արեւմտեան ափին : Լիճին արեւմտեան եւ հարաւային ափերը եզերելէ վերջ մինչեւ Պուրապ, կ'ուղղուի դէպի արեւելք, կ'անցնի Սարաաքանտէն, ուսկից կ'իջնէ դէպի հարաւ եւ անցնելով Խուրմարէն, Ասապատէն եւ Ֆէհլիանէն, կը յանգի Պարսից ծոցին, Հիսարի հարաւակողմը :

2. Հարաւային կողմէն, Ալեքսանտրէթէն դէպի արեւելք մեկնող գիծ մը իր մէջ առնելէ վերջ Քուրտ–տաղը, կ'անցնի Այնթապէն, Արապ–Փունարէն, Րաս–էլ–Այնէն, Պէլէտ, Սինճարէն եւ Մուսուլէն : Անկէ կ'ուղղուի հարաւ եւ հետեւելով Տիգրիսին եւ Ճէպէլ Համրինին, կ'անցնի Քըզըլ–Րիպաթէն, Մանտալիէն եւ Զուրպաթիյաէն : Յետոյ Թեթեօրէն կը շեղի դէպի արեւելք եւ Տարազի, Տիզֆուլի, Մէյտան ի Նաֆթունի, Տէրէ Տարազի ճամբով կը յանգի Պէնտէր Տիլամի հիւսիսը գտնուող կէտի մը, Պարսից ծոցի վրայ :

Ահա այսքան ընդարձակ են Քիւրտիստանի սահմանները, որոնք կ'ընդգրկեն շուրջ հինգ հարիւր հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը՝ մէկ կողմէն Պոնտոսի լեռնաշղթային, Կովկասի, Պարսից ծոցի, եւ Միջագետքի տափաստաններուն, միւս կողմը անդր–Տաւրոսի եւ Իրանեան լեռնադաշտին միջեւ :

Քիւրտիստանի շուրջ քսան քաղաքներու կարեւորներն են, Թուրքիոյ մէջ՝ Տիարպէքիր, Խարբերդ, Մալաթիա, Ուրֆա, Մարտին, Էրզրում, Երզնկա, Մուշ, Վան, Պիթլիս, Խոզաթ, Մատէն եւ Ճէզիրէթ Իպն Օմար : Իրանի մէջ՝ Խոյ, Սաուջպուլաք, Ուշնու եւ Սաքըզ : Իրաքի մէջ՝ Սիւլէյմանիյէ, Քէրքիւք, Հաուլէր, Զախօ, Քէօյ–Սանճաք, Ռաւանտուզ եւ Ամատիէ :

Սուրիոյ մասին ակնարկութիւն չկայ, համեմատաբար քիչ ըլլալով Քիւրտերու թիւը քաղաքներու մէջ : Անոնք աւելի շատ Թուրքիոյ եւ Իրաքի սահմանամերձ շրջանի գիւղերուն մէջ կ'ապրին :

Ուիլսընի գծած սահմաններէն ներս ոտնձգութիւն ընելով, Քիւրտերը կը պահանջեն նաեւ Էրզրումը, Երզնկան, Մուշը, Վանն ու Պիթլիսը :

Ի՞նչ կը մնայ Հայերուն :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ԽՕՍԻ ԲԱՆԱԿԻՆ

«ԵՐԲ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԸ ԸՆՏՐԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՃԱՄԲԱՆ, ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԾՈՒԱԾ Է ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴ ՄԻՇՏ »

ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Սթրազպուրի ազատագրման 17րդ տարեդարձին օրը ընտրած էր, նախագահ տը Կոլ խօսելու համար բանակին :

Հոն էին ութսուն զօրավարներ եւ ծովակալներ, աւելի քան երկու հազար սպաներ եւ ենթասպաներ և ժողովուրդը :

« Կան վայրեր, Ֆրանսայի մէջ, ուր ազգային գիտակցութիւնը աւելի բարձր կը խօսի քան ուրիշ տեղեր : Կարծես պատմութեան եւ բնութեան որոշումն է այդ, Սթրազպուր այդ վայրերէն է, երկու պատճառներով որոնք են՝ Ալզասը եւ Հռենոսը : Այդ պատճառաւ ճակատագիրը այս քաղաքին, պոկուած 1870ին, կրկին ձեռք ձգուած 1914ին, կորսուած 1940ին, հայրենիքին ճակատագիրը կը խորհրդանշէր» ըսաւ տը Կոլ :

Այս նախաբանէն ետք, տը Կոլ պատմականն ըրաւ Սթրազպուրի ազատագրման, երբ 1944 Նոյեմբեր 23ին մառէշալ (այն ատեն զօրավար) Լըքլէրի բանակը քաղաք կը մտնէր : «Բայց ինչ որ այս փայլը կուտար զօրավար Լըքլէրի եւ իր զօրքին, միայն զուտ զինուորական յաջողութիւնը չէր, այլեւ այն փաստը որ կը տրուէր, պառակտուած եւ վշտահար ազգին, թէ ի վերջոյ, իր զինուորները իրեն հաւատարիմ են»... զիմադրական եւ պայքարող իր խորքին մէջ հակառակ ժամանակաւոր պարտութեան եւ հրապարակային լքումներու որոնք հետեւեցան, Ֆրանսան, խանդավառութեամբ ինքզինք կը գտնէր իր զինուորներով :

Եւ տը Կոլ կը շարունակէ .— « Եւ, ապրած ըլլալով երկար դարեր եւ մեծ ողբերգութիւններ, Ֆրանսան գիտէ թէ բանակը միայն իրը կրնայ ըլլալ եւ որ առանց ատոր բանակ չկայ ... որովհետեւ աշխարհի մը մէջ ուր ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ է, ահաւասիկ Ֆրանսան, կրկին սպառնալիքի տակ իր մարմնոյն եւ իր հոգիին մէջ : Ահաւասի՛կ, գրեթէ կողքին մենատիրական պլոքի մը որ սարսափելի զինամթերք մը ցոյց կուտայ : Ահաւասիկ, այնքան կենսական, որ եթէ վճռական եւ ուղիղ մնայ, ազատ աշխարհը կրնայ պահել իր յոյսը եւ համերաշխութիւնը, բայց եթէ պատահի որ կքի, Եւրոպայի ալ, աշխարհի ազատութեան ալ խերը տես : Ոչ մէկ ատեն, Ֆրանսա այս ատեճանի իրաւունքը եւ պարտականութիւնը ունեցած է Ֆրանսան ըլլալու, ոչ մէկ ատեն, այս ատեճանի պէտք ունեցած է իր զինուորներուն : Ճիշդ է որ անկումի փողերը կը կանչեն Ֆրանսան, ասկէ անկէ ոգեշնչ հրաժարի Ֆրանսան ըլլալէ, կը գայթակղին նոյնիսկ որ այդ յաւակնութիւնն ունենայ եւ կը յորդորեն որ ուրիշներու նպատակին եւ պաշտպանութեան յանձնուի : Այդ ձեւով, ինքնութիւնը պիտի ընէր ոչ միայն իր մարդոց եւ դրամին, այլեւ, ի հարկին, իր աւերակներուն, իր զոհաբերութեանց, իր պատասխանատուութեանց, այսինքն՝ իր անկախութեան : Պարզ է որ նման տեսակէտ մը ոչ մէկ բան կ'արժէ մեր ժողովուրդին համար որ կը գիտակցի, կրկին, թէ ինչ է եւ օրէ օր կ'աճեցնէ իր միջոցները եւ ճառագայթումը :

« Անշուշտ, Ատլանտեան Ուխտը բոլորովին անհրաժեշտ է : Անշուշտ օգտակար կ'ըլլար որ Արեւմուտքի մեծ պետութիւնները խորհրդակցէին միշտ իրենց տարած քաղաքականութեան շուրջ, աշխարհի որեւէ մէկ կողմը : Անշուշտ, հարկ է որ միասին պատրաստեն իրենց ուժերուն գործունէութիւնը եւ եթէ պէտք ըլլայ միացնեն իրենց պատերազմական ճիգը : Բայց այդ համանուագին մէջ, այդ պատրաստութեան եւ այդ միացման, Ֆրանսան պէտք է պահէ իր կամքը, իր դիմագիծը եւ իր բանակը » :

Տը Կոլի համար ասիկա կը պահանջէ որ Ֆրանսայի զինուորական ուժը կազմակերպուի : Այլ խօսքով հիւլէական զէնք ունենայ բայց եթէ ոչ մէկ տեղ գոյութիւն ունենայ այլեւս : Որովհետեւ պետութիւն մը որ հիւլէական զէնք չունի տէրը չէ իր ճակատագրին :

Երկար ծանրանալէ ետք, հիւլէական զինումին վրայ, տը Կոլ հասաւ Ալժերիոյ.— « Մեր բանակին այս բարեփոխումը կարելի է համեմատաբար այն փոփոխութեան որ կը կատարուի ծովին միւս կողմը, որովհետեւ մէկը միւսին կապուած է : Հսկայ շարժումը որ աշխարհը կը տանի եւ միւս կողմէ Ֆրանսայի հանճարը, մեզի ալ մեր կարգին կը ներշնչէ որ ընկերակցութեան վերածենք գաղթատիրութեան կապերը զորս ունէինք ժամանակին շատ մը ժողովուրդներու հետ : Այս շարժումը ճիշդ ատենին սկսաւ եւ յաջողեցաւ, ինչ կը վերաբերի ափրիկեան 11 պետութեանց եւ Մատաքասքարի Հանրապետութեան : Բայց, մինչ ատոր կը ձեռնարկէինք, կատղած ըմբոստութիւն մը, տարիներէ ի վեր, սկսած էր Ալժերիոյ մէջ » :

Եւ յիշելէ ետք Ալժերիոյ Եւրոպացիներու պարագան եւ տիրող ընդհանուր մթնոլորտը, տը Կոլ խօսեցաւ բանակին դերին մասին :

«Նոյն ատեն, Ալժերիոյ բանակին մէջ, բազմաթիւ տարրեր, սահմանափակ գաղափար մը կազմած էին, ինչ կը վերաբերէր իրենց կռուին նպատակին : Այս հսկայ հարցը, որ այդ անել կացութեան մէջ էր, պէտք է լուծուէր այնպիսի ձեւով մը որ մեր մէջ, ներքնապէս, վերջնական եւ աղետալի պառակտումներ չըպատահէին : Պէտք է որ ճշդուէր Ֆրանսայի կամքը, այդ եղաւ : Արդեօ՞ք, կը կարծուի թէ դիւրին եղաւ : «Ինքնորոշումը, այլ խօսքով, Ալժերացիներուն իրենց ճակատագրին ազատ ընտրութիւնը, յանձնելով ինքնիշխան պետութեան մը հիմնարկութեան եւ եւրոպ. ծնունդ տունեցող Ալժերացիներուն երաշխաւորութեան : Այս էր, այս է, լուծումը ճշդըւած պետութեան ղեկավարին կողմէ, ընդունուած կառավարութեան կողմէ, վաւերացուած խորհրդարանին և Ֆրանսացի ժողովուրդին կողմէ » : Եւ տը Կոլ եզրակացուց .— «Անշուշտ, ամէն ոք կրնայ ինքզինքը բացատրել — ես առաջինը — որ կարգ մը զինուորներու մտքին եւ սրտին մէջ ժամանակին ուրիշ յոյս մը ծագեցաւ, նոյնիսկ պատրանքը որ երբ շատ ուզես ի վերջոյ ձեռք կը ձգես, որ ցեղային եւ հոգեբանական մարզին մէջ, բաները ըլլան ինչ որ կը փափաքինք եւ հակառակը եղած են : Բայց այն վայրկեանէն երբ պետութիւնը և ազգը ընտրած են իրենց ճամբան, զինուորական պարտականութիւնը գծուած է մի անգամ ընդ միշտ : Իր կանոններէն դուրս, միայն կորսուած զինուորներ կան : Իր մէջ, ընդհակառակն, երկիրը կը գտնէ իր օրինակը եւ իր ապաւէնը :

« Այսօր, Սթրազպուրի մէջ, այս տարեդարձի օրը եւ ծանրակշիռ եւ վտանգաւոր պահու մը, կը հաստատեմ Ֆրանսային վստահութիւնը իրեն եւ իր բանակին հանդէպ :

« Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը :

« Կեցցէ՛ Ֆրանսան » :

Նախագահը եւ ներկաները Մարսէյեզը երգելէ ետք, վերջ գտաւ հանդիսութիւնը :

Տը Կոլ նոյն օրը Փարիզ վերադարձաւ եւ Շաբաթ օր Լոնտոն մեկնեցաւ վարչապետ Մաքմիլընի ապարանքին մէջ անցընելու համար շաբաթավերջը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐՆ ալ գործադուլ պիտի ընեն Երեքշաբթի բողոքելու համար եղան միսին սակագինին դէմ : Նոյն օրը պիտի չաշխատին կազի եւ ելեկտրականութեան պաշտօնեաները, իսկ Երկուշաբթի խօսք կայ որ մեթրօն չբանի : Եթէ այս պարագան հաստատուի, մեթրօ պիտի չըլլայ երկուշաբթի՝ գործադուլի հետեւանքով, իսկ Երեքշաբթի ելեկտրականութեան գործադուլին հետեւանքով :

ԱԼԺԷԻ իր բնակարանին մէջ սպաննուեցաւ Փերէն, Ընդհանուր Պատուիրակութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայ : Կը կարծուի թէ Գաղտնի Բանակին գործն է :

ԴՐՕՇԻ տակ պիտի կանչուին, Յունուար 2ին, 1942 Ապրիլ 6էն Յունիս 10 ծնած երիտասարդները :

ԱԲԲԱՅ ԵՈՒԼՈՒ մամուլի ասուլիս մը տուաւ, որուն ընթացքին յայտնեց թէ տը Կոլէն պատասխան մը կը սպասէ Հասարակապետութենէն հեռանալու համար : Յիշենք թէ ներկայիս անկախ վեց պետութիւններ միայն Հասարակապետութեան անդամ կը մնան, ասոնք են .— Մատակասքար, Սենեկալ, Կապոն, Կեդրոն. Ափրիկէի Հանրապետութիւն, Չատ եւ Քոնկօ (Պրազավիլ) :

ՄԱՐԻԸՆՊՈՐՆԻ մէջ (Արեւելեան Գերմանիոյ սահմանակից վերջին կայարանը) միջադէպ մը պատահեցաւ : Խորհրդային իշխանութիւնները 14 ժամ վար դրին ամերիկեան զինուորական կառախումբ մը որուն մէջ արեւելեան գերմանացի մը կար : Ի վերջոյ Ամերիկացիները գտան փախստականը եւ խորհրդային իշխանութեանց յանձնեցին :

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ օդանաւի ծանր արկած մը պատահած է : Արժանթինեան օդանաւ մը օդին մէջ պայթած է եւ 52 ճամբորդները ածխացած են :

ՊԱՊԻՆ ծննդեան պատգամը պիտի ձայնասփռուի Դեկտեմբեր 21ին :

ԵԼԻԶԱՊԷԹ Բ. Թագուհին Մոնրովիա (Լիպերիա) հասաւ : Անգլիոյ Թագուհին Մեծն Բրիտանիոյ առաջին գահակալն է որ Լիպերիա կ'այցելէ ինչպէս Անգլիան առաջին պետութիւնը եղած է Լիպերիան ճանչնալու, երբ այս վերջինը ինքզինքը անկախ հռչակեց 1847ին :

1962ի պիւտճէին վաթսուն միլիառ բացին փոխարէն կառավարութիւնը կ'ուզէ երեսուն միլիառ խնայողութիւն ընել, նոյնքան ալ նոր տուրքեր դնել : Այս տուրքերը պիտի վերաբերին ընկերութիւններու ինչպէս նաեւ գործատէրերու վերսըման փորփէքէոյի սակի յաւելման (ցարդ հինգ առ հարիւր է) :

ՍՈՒՐԻԱՅԻ համայնավար պարագլուխը՝ Խալիտ Պէքթաշ տեսակցութիւն մը տալով չեխ մամուլի գործակալութեան հաստատեց թէ սուրիական իշխանութիւնները չեն ձգած որ Դամասկոս վերադառնայ եւ իր թեկնածութիւնը դնէ Դեկտեմբեր մէկի ընտրութեանց :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի զօրքը, մէջն ըլլալով գերմանականը իրաւունք պիտի ունենայ պելժիական հողէն անցնելու ըստ պելժիական Խորհրդարանին վաւերացուցած մէկ օրինագծին :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱՅԻ փոխադրուելիք վայրը միշտ անորոշ է :

ԲԱԳԻՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ(1)

Կ. Սասունի եւ իր շուրջն հաւաքուած երիտասարդ ուժեր, քրմական հաւատքով եւ ջերմեռանդութեամբ՝ ահա կը ներկայանան Հայոց Բագինին առջեւ, սպասաւորելու համար «գրականութեան եւ արուեստի հուրը» արծարծելու գործին :

Այսպէս, նոր պարբերական մը եւս :

Ամէն անգամ որ նման հրատարակութիւն մը կուգայ հրապարակ, «հուրին» հետ կամ անկէ առաջ՝ կ'արծարծի ցաւ մը, հի՛ն ցաւ մը :

Հայ գրականութիւնը, որ պիտի բարձրացուի Բագինին վրայ՝ իբրեւ ողջակէզ ի փառս հայ հանճարին, հաճոյ պիտի թուի՞ անոր՝ որուն օրէնք է աղերս ներկայացնել «յողոքս արկեալ» :

Շատ քիչ անգամ կը յաճախէ մեզի, այդ մտահոգութիւնը :

Ուրի՛շ է ցաւը, սակայն, որուն կ'ակնարկեմ :

— Ո՞րքան պիտի դիմանայ, ահա տարակոյսը որ կը խայթէ հոգիները, ուղեկից կամ նուիրեալ :

Թոյլ տուէք ինծ վկայութեան կանչել ուրիշ ցաւ մը, հետաքրքրութեան աւելի արժանի : Մենք ժողովուրդ մըն ենք, — մեր մտաւորականն ալ նոյն արմատէն ծլած, — որ կը սիրենք մնալ սովորութիւններու մէջ, մեզի հասած կեղեւ մը չինել կոչկոռուած այդ սովորութիւններով, եւ ապրիլ անհաղորդ մեր շրջապատին ու ժամանակին, չըսելու համար թշնամի : «Ազգապահպանում» բառը, որ կը կրկնուի յաճախակի՝ որքան Յիսուս-Քրիստոս անունը պառաւի մը շրթներուն վրայ, կը մատնէ արդէն փոճոկի մէջ ապրելու մեր նախասիրութիւնը՝ այժմ ազգային փիլիսոփայութիւն դարձած : Մեր զինուորականը դեռ կը մնայ երէկուան Փետային, մեր եկեղեցականը դեռ իր ուսերուն վրայ կը կրէ Գրիգոր Լուսաւորիչի կապան, մեր գրագէտը կը շարունակէ յիշատակարան գրող կամ Աւետարան ընդօրինակող դասակարգի մը աւանդութիւնները : Ոչ մէկ բարեշրջում :

Օրաթերթերը բաւական չե՞ն, արդեօք, դուրս չելլելու համար փոճոկէն : Բացէք հայերէն օրաթերթ մը ու դատեցէք : Ցոյց տուէք ինծի յօդուած մը, որ, ըստ օրացոյցի արձանագրուած քաղաքական լուրերու կողքին, — միակ բանը ժամանակին հետ կապուած, — ընծայէր յեղափոխական տեսակէտ մը կամ գէթ ցանկութիւն մը ... փոճոկը պատռելու : Վերջապէս ցոյցե՛ր «Քաջ Վարդաններու Թոռներուն» հոգին :

Ափսո՛ս, մեր պարտէզին մէջ չե՛ն բուսնիր փշալից ու խայթող մխոքեր, ժամանակը ճեղքրտող տեսութիւններ, աղուխ պէս ակռայ առնող գաղափարներ : Այնպէս որ, ժողովուրդը եթէ իրեն իտէալ դարձուցած է յաւիտենական իպեռնասիոնը, աւելորդ չէ՞ որեւէ նոր փորձ՝ արթնութեան կամ յեղաշրջումի համար :

Կը խորհիմ, սակայն, թէ հայ ժողովուրդը ապարէկ չի՛ջաւ՝ որպէսզի ազգային պարտէզին մէջ թաղէ իր ծիրանին կուտը : Պէտք է թոյլ տալ, միջոցներ ընծայել որ ոչ միայն աճի, ուռճանայ, պտղաբերի, այլեւ պատուաստուի : Ահա արձակեցի գայթակղութեան քարը :

Առաջին քարէն ետքը՝ թող կարելի ձեռքը, եթէ չնետէ երկրորդ քարը : Ուստի կ'աղաղակեմ.— Վա՛յ այն ժողովուրդներուն, որոնք չեն գիտեր պատուաստուիլ : Այս բառով կը հասկնամ քալել ժամանակին հետ, քաղելով դրացիին պարտէզէն եւ քանցելով ուղեղերեայ ծառերէն՝ ինչ որ հազուագիւտ պտուղ է կամ երախայրիք : Վերջապէս փոխ առնելով եղանակային բոլոր բարիքները : Վասնզի ամէն եղանակ իր բարիքներն ունի :

Գնաց գարունն, եկաւ աշունն ...

Ահա մեր երգը : Ահա մեր հանգանակը : Այս երգը այն իմաստով թէ կարելի չէ ապրիլ նոյն եղանակին մէջ՝ տարին տասներկու ամիս : Կամ «յամենայն աւուրս կենաց» : Կենսական անհրաժեշտութիւն է փոփոխութիւնը, բնաշրջութիւնը, յեղաշրջումը :

Անգամ մը եւս ափսո՛ս, ու դարձեալ ափսո՛ս, հայկական կեանքը կ'ընթանայ՝ ամէն յեղաշրջական կարելիութիւն թաղելով եկեղեցիներու մէջ, — եկեղեցի կը չինեն ուր որ քով քովի կուգան հինգ կամ վեց եան – եան, եւ ինծի կը թուի թէ եկեղեցի չէ՝ դամբարան կը չինեն :

Ուստի, կ'ամբաստանեմ, պատմութեան առջեւ, բոլոր անոնք՝ որ մշակութային ձեռնարկներէ առաջ, մշակութային ձեռնարկներէ աւելի, տասն անգամ աւելի, նախընտրութիւն կուտան եկեղեցաշինութեան :

Հայ հարուստներն են՝ որ կ'ուզեն պատմութեան մէջ մտնել, իրենց տաղանդով (նիւթական իմաստ), եկեղեցաշինութեամբ, չունենալով միւս տաղանդը (մտաւորական իմաստ), որով պատմութեան մէջ կը մտնեն հայ մշակոյթին ըսպասաւորները՝ իրենց ստեղծագործութիւններով : Բայց ազգային դրամագլո՛ւխն է որ կը մխուի այսպէս եւ յումպէտս : Ի՞նչ կը մնայ, այսօր, Նոր-Ջուղայի եկեղեցիներէն, — հարցուցէք ճամբորդներուն : Ահա թէ ինչո՛ւ կ'աղաղակէր Օրմանեան. «Մեծածախս ազգային հիմնարկութեանց մի՛ ձեռնարկէք արտասահմանի մէջ» : Խօսքը անշարժ կալուածներու մասին է : Ընդհակառակն, մշակոյթը փոխադրելի է : Եկած ենք Եւրոպա՝ ոչ թէ սպառելու համար ազգային դրամագլուխը, այլ փոխադրելու համար առաւելագոյն բարիքը : Կը գտնուինք արտի մը մէջ, ուր առատ է հունձքը, — քաղէ որքան կրնաս :

Եւ ահա դարձեալ հասանք նոյն թելադրանքին.— Օգտուիլ ժամանակէն եւ շրջապատէն :

Մեր օրերու նուաճումներէն շատ առաջ, հաղորդակցութեան միջոցները թոյլ չէին տար յարաբերութիւն մշակել ժողովուրդէ ժողովուրդ՝ գէթ այն չափով որքան հիմա : Ամէն ժողովուրդ կը մշակէր իր արտը, — այդ էր որ կը կազմէր իր ինքնատպութիւնը, ածական մըն ալ աւելցնելով՝ ազգային ինքնատպութիւնը, կամ չէզոք բառով մը՝ ֆոլքլոր : Հաղորդակցութեանց դիւրութիւնը, մանաւանդ արագութիւնը սրբած են այլեւս տեղական գոյները, քանդած են ազդեցութեանց դէմ բարձրացուած բնական պատնէշները : Եւ լաւ որ քանդուած են, վասնզի ազդեցութիւնը, ըսենք փոխազդեցութիւնը մեծագոյն լծակն է քաղաքակրթութեան, մայրուղի՛ն յառաջդիմութեան : Այսօր դժուար թէ գտնէք ժողովուրդ մը, որ իր ազգային կապային վրայ չունենայ օտար գրօշի մը կարկտանը :

Այժմ մաշած են ֆոլքլորները, որոնց ճամբան ցոյց տուին, առաջի՛ն անգամ, Գերմանացիները : Երկու դար տեւեց ֆոլքլորին մարսողութիւնը, — հիմա չըկայ ֆոլքլոր : Չկայ նաեւ կոյս երկիր : Խափշիկեան աշխարհի հորիզոնը նոյնքան մտերիմ է Եւրոպացիին, որքան ասիականը : Մեծ ճանապարհորդութիւնները, որոնք սկսան նաւերով, ոչինչ ունին այժմ նոր՝ որ հայթայթեն օդանաւերուն :

Այսպէս ներկայանալով հանդերձ ժողովուրդներու կեանքը, վա՛յ այն ժողովուրդին՝ որ կը նմանի երամէն բաժնուած, ետ մնացած կռունկի մը, վախճանը յայտնի :

Ետ չմնալ երամէն, — ահա օրուան կարգախօսքը :

Ա՛յդ է որ կը պահանջուի նաեւ գրականութենէն :

Ի՞նչպէս գոհացնել այդ պահանջը : Պարզապէս հետեւելով մեր ոսկեդարու հոգեկան ճարտարապետութեան : Ուշիմ ու տաղանդաւոր երիտասարդներ, 15 դար առաջ, մեկնեցան Վաղարշապատէն տաժանելի պայմաններու մէջ՝ գացին Բիւզանդիոն, գացին Անտիոք, գացին Աղեքսանդրիա, գացին Աթէնք, գացին մինչեւ իսկ Հռոմ, մեր փեթակը լեցնելու համար օտար ծաղիկներու ամէնէն բուրումնաւէտ նեկտարով : Այժմ բարեբախտութիւն է որ պայմանները կը նպաստեն՝ լեցնելու համար հայկական փեթակը արտասահմանեան քաղցրութեամբ եւ ամբրոսիայով :

Պարտ է պարբերականի մը վարիչին, արդի պայմաններուն մէջ, օգտագործել մատենագիտական աշխատութիւնները (պիպլիոկրաֆի), — ասոնք ամսօրեայ հրատարակութիւններ են, աշխատանքի գործիքներ(2), որոնք, կարգաւորեալ եւ դասաւորեալ, ցոյց կուտան թէ ի՛նչ կը հրատարակուի այս կամ այն երկրին մէջ, (խօսքը չեմ ըներ դեռ աղբիւրագիտական հրատարակութեանց մասին, որոնք ցոյց կուտան հնուց լոյս տեսած նիւթեր) : Հետեւելով մատենացոյցերուն՝ պարբերականին վարիչը իր աշխատակիցներուն կը հրահանգէ թարգմանել, մեղուի նման ծծել ու քաղել, համառօտագրել կամ ներկայացնել մասնանշուած հրատարակութիւնը, որ կը հետաքրքրէ մեր պատմութիւնը, կը յեղաշրջէ օրուան տեսակէտները, կը կործանէ հին աստուածները ու մանաւանդ կը ծառայէ ցանկալի պատուաստին :

Գրական արդիական պարբերականի մը վարիչը պէտք է ունենայ Արգէոսի աչքերը՝ հետեւելու համար մտաւորական շարժումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան աշխարհի վրայ ամէն կողմ : Այս պայմանը, արդէն, կը յեղաշրջէ պարբերականին ծանօթ տարազը, թէ ըստ բովանդակութեան, թէ ըստ փրեզանթասիոնի : Ֆըրանսական պարբերականներ կան, որոնք ձեւ կը փոխեն քանի մը տարին անգամ մը : Ուրիշ տեղ խօսած եմ պարբերականներու կրած խմբագրական յեղաշրջութեանց մասին :

Մենք գրական իտէալ պարբերական չունինք, պարզ այն պատճառով որ դրամագլուխ կը պահանջէ նման ծրագիր մը : Եթէ չունինք, բան չի պակսիր մեզի՝ եթէ չունենանք նաեւ չբեր կամ անբեր հրատարակութիւն մը, պէքէներու եւ ռիմայլներու ժողովածու մը, — առաջին բառը թարգմանի՝ ծամուք, երկրորդը՝ ոտանաւորներ զորս Մրմրեան կ'անուանէր ... բանատխեղծութիւն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) ԲԱԳԻՆ անունով, գրականութեան եւ արուեստի մեծ ամսագիր մը կը սկսի լոյս տեսնել Պէյրութի մէջ, յառաջիկայ Յունուարին : Հասցէ.— Նամականի 1153, Պէյրութ :

(2) Իմ աշխատանքներուս համար՝ հայթայթեր եմ աղբիւրագիտական հրատարակութիւններ եւ կանոնաւորաբար կը ստանամ պարբերական մատենացոյցներ, որոնք կը հաղորդեն ինչ որ լոյս կը տեսնէ գրական, լեզուաբանական, պատմագիտական ու բժշկագիտական (իմ հետաքրքրութիւններս միայն) իբրեւ գիրք կամ յօդուած՝ բազմաթիւ երկիրներու մէջ, երբեմն տալով նաեւ անոնց բովանդակութիւնը :

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Բ.

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

Հ. Սահակ՝ կարգ մը նիւթական բաներու շատ կարեւորութիւն չէր տար ու զանոնք կը դասաւորէր իւրայատուկ ձեւով մը : Երբեմն ալ բնաւ չէր դասաւորեր :

Որոշ խնդիրներու շուրջ իր յատուկ տեսակէտը ունէր : Օրինակի համար, ջիղերուն կը դպէր երկար մազերը ու սափրիչին խստիւ պատուիրած էր որ, առանց բացառութեան, բոլոր աշակերտներուն մազերը պէտք էր կարճ կտրել որպէսզի ոեւէ մէկը, իր գործածած բառով, «այգըրանմաս» իր առջեւ չներկայանար :

Ընդհանրապէս՝ մեր հոգը չէր թէ ինչ կարճութեամբ կը կտրուէր մեր մազը : Սակայն՝ Նուպարեան համար Սամսոնեան ողբերգութիւն մը եղաւ այս տեսչական որոշումը ու առատ տաք արցունքներ թափեց առաջին անգամ երբ մկրատին անխնայ հարուածներուն տակ՝ իր թանձր խոպոպները դիզուած տեսաւ սափրիչին աթոռին շուրջը :

Հ. Սահակին աչքերը լաւ չէին տեսներ, մանաւանդ աջ աչքը, ու Ծարօնցիի համառատակամութեամբ՝ չէր ուզեր բըժիշկի երթալ եւ ոչ ալ կ'ուզէր ակնոց գործածել : Այս տկարութիւնը գիտնալով՝ աշակերտները իրեն յաճախ ժամը կը հարցնէին : Ու միամտօրէն իր գրպանէն կը հանէր Ալիշանէն իրեն մնացած հին մեծ ժամացոյցը եւ ձախ աչքին մօտեցնելով՝ ժամը կը կարդար :

Սիրայօժար եւ համբերութեամբ՝ մեր ամէն մէկ հարցումին կը պատասխանէր ու առ հասարակ չէր նեղուեր մեր չարաճճիութենէն : Սակայն՝ մէկ բան ծայր աստիճան իր ջիղերուն կը դպէր եւ մենք ալ այդ գիտէինք :

Պոլսոյ հարազատ զաւակ — Սամաթիա Թաղամասէն — Եդուարդը մեզի քանի մը թրքական երգեր սորվեցուցած էր բառերով միասին ու խմբովին, Եդուարդին առաջնորդութեամբ, կ'երթայինք Հ. Սահակի պատուհանին տակ այդ եղանակներով համերգ մը հրամցնելու իրեն : Յանկարծ՝ փեղկերը կը բացուէին ու գըլուխը դայրոյթով կը հանէր դուրս, ոճրագործները ստուգելու համար ... իզուր : Մենք արդէն անյայտացած կ'ըլլայինք պարտէզին չորս անկիւնները փախելով :

Տարի մը ուզեցինք պասքէթպոլի մըցումներ կազմակերպել : Խաչոը եւ ամէն ինչ պատրաստած էինք բայց երկու սիւներէն որոնց ծայրը սակառները պիտի դնէինք : Խնդիրը լուծուած կարծեցինք երբ պարտէզին մէջ նպատակայարմար երկու ծառեր գտանք բաւական երկար որոնումէ վերջ :

Մեր դասարանի հսկիչէն, որ է ըսել՝ Պ. Գոյունեանէն, արտօնութիւն ուզեցինք այդ ծառերը կտրելու համար : Պ. Գոյունեան խնդիրը յանձնեց ուսումնապետին : Ուսումնապետը զմեզ ղրկեց Տեսուչ վարդապետին : Երեք հոգինոց պատուիրակութիւնս ներկայացաւ Հ. Սահակին՝ իրմէ հրաման խնդրելու համար :

Երբ Հ. Սահակ լսեց որ կ'ուզէինք երկու ծառ կտրել, առանց այլեւայլի՝ յըստակ եւ կտրուկ պատասխանեց որ ոչ թէ ծառ մը՝ այլ նոյնիսկ եթէ ծաղիկի մը չիւղը համարձակէինք կտրել, ինքը զմեզ մորթազերծ կ'ընէր եւ մեր գլուխները կը կտրէր : Ու աւելի շեշտելու համար իր սպառնալիքը՝ ձախ ձեռքովը — աջ ձեռքով ծխամորճը բռնած էր — գլխատելու նման շարժում մը ըրաւ :

Հազիւ կրցանք մեր խնդուքը զսպել որովհետեւ ամէնքս գիտէինք որ Հ. Սահակ ոչ միայն գլուխ մը չէր կրնար կտրել այլ նոյնիսկ չէր կրնար գիտակցաբար մրջիւնի մը վրայ կոխել :

Իր փուխ սիրտը չդիմանալով մեր դժբաղդութեան, զմեզ մխիթարելու համար՝ թելադրեց որ Յուսիկին աշխատանոցը երթանք ու հոն, եթէ փնտռէինք, հաւանաբար կը գտնէինք հին տախտակներ որ կրնայինք գործածել սիւնի տեղ : Շնորհակալութիւն յայտնելով՝ աջը համբուրեցինք ու մեկնեցանք :

Նոյն գիշերը՝ գաղտագողի, Արամը, Վահրամը եւ ես, գացինք երկու երկար ուղիղ ծառեր տակէն կտրեցինք : Հեւ ի հեւ, լիալուսնի լոյսով, քրտնաթոր աշխատելով՝ ճիւղերը հանեցինք, կեղեւը մաքրեցինք եւ երկու բուները իրենց տեղը զետեղեցինք ու ներկեցինք :

Յաջորդ օրը՝ արդէն սկսած էինք պասքէթպոլ խաղալ : Տեսուչ վարդապետը դաշտէն անցնելով՝ տեսաւ նորակառոյց սիւները եւ գոհունակութեան ժպիտով մը ըսաւ.— «Ես վստահ էի որ պէտք եղածը կը գտնէիք Յուսիկին աշխատանոցը եթէ փնտռէիք» :

Երբեմն սակայն՝ համբերութիւնը կը հատնէր ու դէմքը թթուեցնելով քիչ մը կը ջղայնանար : Այդպիսի պարագաներուն՝ իւրայատուկ ածականներ կը գործածէր ... անտանելի, գարշելի, անտաշ ասիացի, խոր ասիացի, ցնդած, պնդագագաթ, եւայլն : Այս բարկութիւնն իսկ չինծու էր ու փոքրիկ ամպի մը պէս կ'անցնէր առանց որեւէ հետք ձգելու : Եւ մանկական անկեղծութեամբ՝ իսկոյն կը զղջար ու կը ջանար իր բարկութեան առարկան սիրաշահիլ, ըլլար ան աշակերտ, անասուն կամ բոյս : Աշխարհին հետ հաշտ էր :

×

Հիմա որ տարիներու մշուշին մէջէն յետահայեաց կը դիտեմ՝ կ'անդրադառնամ որ մեր սորվածներէն շատ բան մոռցուեցաւ : Տարիները, իրարու յաջորդող եւ միօրինակ, շատ բան տարին իրենց հետ : Բայց Հ. Սահակին կնիքը մնաց մեր վրայ :

Մխիթարեան վարդապետի մը նիւթական վարձատրութիւնը բան մը չի ներկայացներ. սակայն՝ որքան հարուստ էր Հ. Սահակ ազգին տուած իր շարան շարան աշակերտներով :

Վերջին տարին, Սուրբ Սահակի տօնին՝ առտուն կանուխ զիս կանչեց որ պէտք սպասաւորեմ իր պատարագին՝ ըսելով, — «Եկո՛ւր Ենովք, թող Սուրբ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք մեր նոյեմբեր 17ի թիւով, Նոյեմբեր 6ին ծանր հիւանդութենէ ետք, մեռաւ բազմավաստակ դերասան՝ Հրաչեայ Ներսիսեան: «Սով. Հայաստան»էն կը քաղենք յուղարկաւորութեան նկարագրութիւնը·

Նոյեմբեր 10ին առաւօտուն հոծ բազմութիւն մը եկած հաւաքուած էր Գ. Սունդուկեանի անունը կրող Թատրոնին առջեւ :

Կը բացուին Թատրոնին դուռները: Ընդարձակ դահլիճին կեդրոնը, Թարմ ծաղիկներու մէջ կը հանգչի դերասանին մարմինը: Սեւ ժապաւէններով ծածկուած են օթեակները եւ բեմը, որուն խորքին զետեղուած է հանգուցեալին մեծադիր նկարը :

Մինչեւ ժամը 2·30 յաջորդաբար պատուոյ պահակ կը կենան նախ Թաղման յանձնախումբին անդամները, յետոյ դերասաններ, արուեստագէտներ, կուսակցական եւ պետ. դէմքեր, Վրաստանէն եւ Ազրպէյճանէն յատկապէս եկած ներկայացուցիչներ : Ժողովուրդը չարքով կ'անցնի դագաղին մօտէն, մինչ դահլիճին մէջ կը սփռուին տխուր մեղեդիներ, ապա Մոցարթի ռըքիյէմը, երգեցողութեամբ Օփերայի երգչախումբին :

Սուգի մեղեդիներուն հնչիւններուն տակ դուրս կը հանուի սիրուած, մեծ դերասանին դագաղը : Յուղարկաւորներուն Թափօրը կ'երկարի Թատրոնէն մինչեւ Կոմիտասի հանրային պարտէզը: Տասնեակ հազարաւոր Երեւանցիներ եկած են վերջին անգամ ընկերանալու իրենց սիրելի դերասանին :

Քաղաքին Պանթէոնին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէսը: Պատուոյ ամպիոնին վրայ են պետական դէմքեր, զանազան ներկայացուցիչներ, Թաղման յանձնախումբին անդամները:

Առաջին խօսք առնողը կ'ըլլայ Լ. Ստեփանեան Թաղման յանձնախումբին կողմէ :

— Այսօր խոր վիշտով մենք հողին կը յանձնենք ժողովրդական դէմք մը՝ Հրաչեայ Ներսիսեան : Հայ ժողովուրդը Թատերական արուեստին տուած է տաղանդաւոր բազմաթիւ գործիչներ եւ անոնց մէջ Հրաչեայ Ներսիսեան ունի իր առանձնայատուկ տեղը: Ըլլալով տաղանդաւոր դերասան եւ գեղագէտ, ան հանդիսականները կը կախարդէր իր անզուգական խաղով, մեծ արուեստով :

Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան անունով խօսք առաւ Ա. Շահինեան, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.—Հայ Թատրոնի տաղանդաւոր դերասաններ՝ Ադամեանի, Զմշկեանի, Սիրանոյշի, Աբելեանի եւ միւսներու կողքին միշտ փայլած է Ներսիսեանի անունը: Իր կեանքին մօտ քառասուն տարիները նուիրած է հայ Թատրոնին : Հրաչեայ համաժողովրդական փառքի հասաւ շնորհիւ իր մեծ տաղանդին, մեծ արժանիքներուն եւ ժողովրդական խաւերուն հետ ունեցած սերտ կապին:

Յաջորդաբար խօսք կ'առնեն Սունդուկեան Թատրոնին ղեկավարը՝ Վ. Աճէմեան, վրացի եւ ազրպէյճանցի արուեստագէտներ, Հայաստանի գրողներու Միութեան կողմէ Գ. Բորեան եւ ուրիշներ:

.. Սգահանդէսը աւարտած է: Մեղեդիներու հնչիւններուն տակ հանգուցեալին դագաղը դանդաղ կ'իջնէ գերեզման: Թարմ հողաթումբին վրայ կը բարձրանայ ծաղիկներու փոքրիկ բլուր մը :

Սահակ Պարթեւի Հայրապետական սուրբ օրհնութիւնը վրադ ըլլայ» :

Ոչ միայն ես՝ այլեւ ամէնքս, Թերութիւններով օժտուած, կարիք ունէինք Սուրբ Սահակին օրհնութեան եւ շնորհքին: Բայց միեւնոյն ատեն՝ ամէնքս հպարտութեամբ ուրախ ենք — ու մանաւանդ երախտապարտ — որ մեր վրայ կար նաեւ ՀԱՅՐ Սահակին օրհնութիւնը եւ շնորհքը :

(9 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

« ՄԵՐ ՀԻՒՐԵՐԸ »

Այս խորագրով Երեւանի «Գրական Թերթ»ը կը ներկայացնէ վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Հայաստան այցելած օտար պատուիրակութիւնները կամ անձնաւորութիւնները:

Հինգ հոգիէ բաղկացած լեհ գրագէտներու պատուիրակութիւնը, այցելելէ ետք տեսարժան վայրերը և մշակութային կեդրոնները, խօսակցութիւններ ունեցած է հայ գրագէտներու հետ : Լեհ գրագէտներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, մօտ ատենէն լեհերէն լոյս պիտի տեսնէ Ե. Չարենցի բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն, զոր կազմած եւ յառաջաբանը գրած է Գ. Էմին: Լեհ գրագէտները առաջարկած են նաեւ իրենց լեզուով հրատարակել հայ բանաստեղծութեան հատընտիր մը, միեւնոյն ատեն երկու երկիրներու գրականութեան նուիրուած գրական ամսաթերթերու թիւեր նուիրել :

Լեհ գրագիտուհի Մոնիքա Վարնենսկա պատրաստելու վրայ է աշխատութիւն մը՝ լեհ-հայկական գրական եւ մշակութային կապերուն մասին :

× Առաջին անգամ ըլլալով Հայաստան այցելած են Աւստրալացի արուեստագէտներ, որոնցմէ մին՝ Ջ. Մորիսոն հետաքրքրական նորութիւն մը յայտնած է: Աւստրալիոյ Վիքթորիա նահանգին մէջ կայ փոքրիկ, երկգագաթ բլուր մը՝ Արարատ անունով: Այդ բլուրին ստորոտը գտնուած փոքրիկ քաղաքը նոյնպէս կը կոչուի Արարատ: Մորիսոն չի գիտեր Թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս այդ անունը տրուած է այդ բլուրին եւ քաղաքին :

× Շուրջ մէկ շաբաթ Հայաստան գտնուած է Հնդկաստանի գրագէտներու Միութեան պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին հնդիկ ծանօթ գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ պատմաբաններ:

Հնդիկները ամէնէն աւելի տպաւորուած են հայկական հին եւ նոր արուեստներով: « Մեր վրայ ամէնէն շատ տպաւորութիւն ձգեց այն փաստը, որ Հայաստանի մէջ հին եւ բարձր արուեստը մոռցուած չէ: Հայ ճարտարապետները, երաժիշտները, նկարիչները, գրողները հմտօրէն յաջողած են ու կը յաջողին հինին համադրել նորը եւ միասնական, Թարմ եւ գեղեցիկ արուեստ ստեղծել »:

Հայաստան այցելողներուն մէջ եղած են ռումանացի գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ երգահաններ :

ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

Երեւանի կարգ մը փողոցները տարբեր անուններով մկրտելու որոշում տուած է Երեւան քաղաքի խորհուրդին գործադիր կոմիտէն :

Այսպէս, նախկին Լենինի անունը կրող պողոտան այսուհետեւ պիտի կոչուի Յովհաննէս Թումանեանի փողոց : Թումանեանի փողոցը՝ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի անունը պիտի կրէ : Բարեկամութեան փողոցի անկիւնէն մինչեւ Նալբանդեան փողոցին անկիւնը երկարող հատուածը՝ Աւետիք Իսահակեանի անունը: Նոր բացուող փողոցը՝ Հոկտեմբերեան պողոտայի անկիւնէն մինչեւ Նալբանդեան փողոցը՝ Աղասի Խանջեանի անունը: Էներգետիկներու փողոցը՝ Սարգիս Կասեանի անունը: 2րդ Պռոշեան փողոցը՝ Դերենիկ Դեմիրճեանի անունը:

Գրած էինք արդէն, Թէ Սթալինի պողոտան վերամկրտուած է Լենինի անունով :

ՆՈՐ ԱՆՏԱՌՆԵՐ

Գարնան եղանակին 1700 հեկտար տարածութեամբ ծառեր տնկուած են, իսկ աշնան եղանակին՝ մերկ լեռնալանջերուն, գետերու կիրճերուն եւ անտառազուրկ վայրերուն մէջ տնկուած պիտի ըլլան հինգ հարիւր հեկտար նոր անտառներ: Պատրաստութիւններ կը տեսնուին նաեւ 1962ի անտառատնկումներուն համար :

Լ. ՕՐԲԵԼԻԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Հանգուցեալ բժշկապետ Օրբելեանի փափաքին համաձայն՝ հայ բնագէտին այրին Լենինկրատէն Հայաստան փոխադրել տուաւ հայ ակադեմականին գրադարանը, 4·300 կտոր գիրք եւ պարբերական, որոնք հրատարակուած են զանազան երկիրներու մէջ ռուսերէն, անգլերէն, Ֆրանսերէն, իտալերէն եւ կը վերաբերին բնագիտութեան, բնախօսութեան եւ բժշկութեան գիտական զանազան հարցերուն : Գիրքերէն շատերուն վրայ կան ականաւոր բնագէտին ուշագրաւ մակագրութիւնները: Յանձնուած գիրքերուն մէջ են Ի. Պավլովի հետ միասնաբար Օրբելիի խմբագրած կարգ մը գիրքերուն, Թերթերուն եւ գիտական յօդուածներուն հաւաքածոյ օրինակները, Ի. Պավլովի երկերուն՝ իր խմբագրութեամբ հրատարակութիւնները :

ԱՌԱՆՑ ՀՈՂԻ ԲԵՐՔ

Բերքը առանց հողի, այսինքն արուեստական միջոցներով աճեցնելու ձեւ մը գտած էին վերջերս հայ բուսաբանները, ինչպէս արձագանգը տուած էինք իր ատենին: Այժմ, հայ բուսաբանները յաջողած են շինել ինքնաշխատ փոքր ծաւալ ունեցող «գործարան » մը, որու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Ակադ. Գ. Դաւթեան :

— Մօտաւորապէս երեք մեթր բարձրութեամբ, 3×4 մեթր չափերով փոքրիկ մեկուսացուած սենեակի մը մէջ յատկապէս շինուած վեց դարակներու վրայ, վեց օրուան ընթացքին կարելի է բուսցնել կենսանիւթերով եւ մանրէի տարբերով հարուստ կանաչ հիւթալի հացաբոյսի խոտ: Սենեակին լուսաւորումը, ջերմաստիճանը, օդին խոնաւութիւնն եւ փոփոխութիւնը, ինչպէս նաեւ սնուցիչ բաղադրութեան մատակարարումը կը կատարուի ինքնաշխատ (օթոմաթիք) ձեւով: Այս ձեւի փոքրիկ «գործարան» մը կրնայ ամբողջ տարին կանաչ կերով ապահովել քսան-երեսուն կով կամ 4–5 հազար հաւ, եթէ ամէն օր բերք տայ: Ասոր համար անհրաժեշտ է ցանել միայն մէկ հեկտար գարի, տարեկան, վարսակ կամ եգիպտացորեն :

Այս տեսակ «գործարաններուն» բերքը շատ աւելի է բնական պայմաններով ըստացուած բերքերէն : Իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրը հինգ հազար եւ աւելի անգամ կը գերազանցէ մեր բնական խոտերուն բերքը: Սովորաբար մէկ հեկտար բնական խոտհարքը կուտայ 30 – 40 ցենտներ (մէկ ցենտներ = հարիւր կրամ) Թարմ խոտ, մինչդեռ ինքնաշխատ «գործարանի»ն մէջ այդքան կեր կը ստացուի 1 – 2 քառակուսի մեթրէն :

Արժէ նշել նաեւ, որ այս ձեւով ստացուած կերը բարձր է որակով եւ կ'ապահովէ կաթնատուութիւնը, կաթին իւղոտութիւնը, զարկ կուտայ ճուտերուն մէջտեղ գալուն, կը նուազեցնէ ստերջութիւնը եւ անասնաբուծական ծախքերը :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԹՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Լսեցի... Թոթովեց Առաքել էֆէնտին՝ մարդու մը պէս, որուն վիզը չուան մը դրած՝ կը խեղդէին :

— Լսեցի՞ր ...:

— Այո :

— Պիտի խեղդե՞ս քու խիղճդ :

— Ոչ ...

— Պիտի ուրանա՞ս քու Աստուածդ :

— Ոչ :

— Պիտի մատնե՞ս քու հայրենիքդ :

— Ոչ :

— Գնա ուրեմն... գնա ու ձեռքդ լուա :

Առաքել էֆէնտին կակազելով ջանաց երկու բառ բերել քով քովի ու ըսել, սակայն չկրցաւ: Իր լեզուն բռնուած էր : Այդ պահուն անզգայ մըն էր ինքը: Կարծես Թէ չէր հասկնար եղելութիւնը :

Վերջապէս Վանական հրամայեց իրեն՝ որ իր ճամբան շարունակէ:

— Առաքել էֆէնտին արագ արագ հեռացաւ :

— Ինչո՞ւ այդպէս ընել ուզեցիր , Լուսիա, հարցուց Վանական :

— Որովհետեւ կը հաւատամ Թէ այդ մարդը կարող է բարի ըլլալ ու իր չարագործ ձեռքը դէպի Թշնամին ուղղել , պատասխանեց վեհանձն աղջիկը :

Վանական առարկութիւն մը չըրաւ :

Երկուքն ալ գիշերուան մթութեանը մէջ անհետացան :

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՏՈՒՆԸ

Վանայ Այգեստան կոչուած գեղեցիկ արուարձանին մէկ անշուք ու ամայի անկիւնը, գրեթէ բարձր ու պալատի մը պէս շէնքերէ հեռու, տուն մը կար, որուն ետին ընդարձակ պարտէզ մը կը տարածուէր՝ հինաւուրց ծառերով շրջապատուած :

Այս տունը մէկ յարկի վրայ եւ տեղ տեղ փլփլկած ու խարխուլ վիճակի մը մէջ կը մնար :

Անոր տէրը ժամանակով քաղաքին ամէնէն հարուստ ու ամէնէն պճնեցիկ մարդն էր: Բայց այսօր մէկը չէր մնացեր այդ գերդաստանին շառաւիղներէն, որ վառած պահէր տունին ճրագը, միայն Թէ պառաւ կին մը կ'ապրէր հոն, որ խնամակալ ծերունիի մը որդեգիրն էր :

Պառաւ կինը քանիերկու տարիներէ ի վեր այդտեղ կը մնար: Մէկ հատ զաւակ մը ունեցած էր, որուն յիշատակովը կ'ապրէր, առանց անկից լուր մը առնելու Թէ՝ կենդանի՞ էր :

Զարմանալի առանձնամոլ ու լուրջ բնաւորութիւն մը ունէր այդ ութսունն անցած պառաւ կինը: Շատ անգամ դուրս կ'ելլէր ու բնաւ չէր ուզեր իր դրացուհիներն իր տունը յաճախէին: Այս պատճառաւ, Թաղին կնիկներն իրարու կը փսփսային, երբ անոր դուրս ելլելը տեսնէին :

— Վայ... ճատին է... դուրս է ելեր...

Բայց, եթէ այս խօսքերն իր ականջին ալ հասնէին, դարձեալ չլսելու կը զարնէր ու բնաւ չէր վրդովուեր :

Օր մը . վերջալոյսը մարելու մօտ էր , մուրացկանի մը հագուստով բարձրահասակ մարդ մը քանդուած շրջափակէն պարտէզը մտնելով ուղղակի պառաւին սենեակին դուռը զարկաւ :

Պառաւը մրթմրթալով դուռը բացաւ եւ մուրացկանին հարցուց·

— Ինչ կ'ուզես ...:

— Ոհ , սիրելի մամիկս , եկած եմ քեզմէ բան մը խնդրելու, մրմնջեց մուրացկանը, որ Ներսէս Արծրունին էր :

— Ի՞նչ բան... մրմռաց պառաւը՝ դժգոհ ու կսկծաւոր ձայնով :

— Նախ շատ յոգնած եմ, կարելի չէ աթոռ մը տաս ինծի, որ նստիմ, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին:

— Ես ուսկի՞ց աթոռ մը պիտի բերեմ քեզի ... ըսէ խնդրածդ ու գնա, առարկեց պառաւը պաղ ու մերժողական ձեւով մը:

— Հոգ չէ, մամիկս, մի նեղուիր ... Աստուած քեզի այս տունը տուեր է որ դուն ալ ինծի աթոռ մը տաս հանգչելու:

Նեղսիրտ մամիկը տրտնջալով ներս գնաց ու խարխլած աթոռ մը բերաւ: Ներսէս Արծրունին կամաց մը անոր վրայ նստեցաւ որ չկոտրէր :

— Էյ , ըսէ նայիմ, ինչ կ'ուզես ընդհատեց պառաւը :

— Կը խնդրէի որ ըսես Թէ այս տունին մէջ ով կայ քենէ զատ, հարցուց Ներսէս Արծրունին :

— Մէկը չկայ, պատասխանեց պառաւը:

— Մինակ ես :

— Մինակ եմ :

— Պանդխտութեան գացած մէկն ալ չունի՞ս :

— Ունիմ... Թոթովեց պառաւ մամիկը, որուն սրտին մէջ ժանգոտած երկաթի կտոր մը մխուեցաւ կարծես :

— Ամուսի՞նդ է :

— Ոչ, մէկ հատիկ որդիս է :

(Շար.)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս:

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ վի-ղահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուա-գախումբին ու երգչուհի ՀԻԿԷԹ ԼԸ-ՔԱՅԻ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միու-թեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի):

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ան-դամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քափէ Նո-այլի սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներ-կայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օ-րակարգ:

КԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԺԵՐԱՆԵԱՆ
GALERIE GANZONI
3, Rue de la Confédération
GENÈVE
ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիա-մանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, էթուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն):

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փա-րիզի շրջանի իր մասնաճիւղերուվ կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթա-կան մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսի-նէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասա-նեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խա-չատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր-եան եւ ուրիշներ:

Ծով պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարե-կամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առ-թիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրի-կուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:
Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պա-տարագը կը մատուցանէ նորընծայ

Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՅ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱ-ՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.15:

Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին:

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունե-նայ մասնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիր-ուին փափաքողներ:

Ճաշարան՝ Փըթի Շաւէօր: Ճաշագին՝ 15 Ն. Ֆ.:

Արձանագրուիլ Պ. Նիկողոսեանի մօտ՝ հեռաձայն ԿՈՆԷՍ 446:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ: Այս Կիրա-կի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Ռու (Պանեէօ):

Գեղարուեստական սիրուն անակնկալ-ներ: Հաճելի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 թիւ օթօպիւսը (Սօ – Լէպլաժի գացող) եւ իջնել Լէ Պլէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողո-վը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վար-չութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատե-ղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացու-ցիչները:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահ-ներուն մէջ, **12, Bd. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշ-խարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր, արեւել-եան ճաշերու հաւաքածոյ մը, եւն. եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մօլէգ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիլեր այր մար-դոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 26 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9264 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5065

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ

(Մահուան տասնամեակին առթիւ)

—o—

«Փաչա» տիտղոսը տուին իրեն հերոսական Տարօնի մեր հայրենակիցները : Մեծագոյն տիտղոսը, որով պատուած է հայ ժողովուրդը իր անձնազոհ ու քաջ յեղափոխականներէն շատ քիչերը, — Անդրանիկ, Սեպուհ, Արամ :

Յորովայնէ ընտրեալ յեղափոխական ու Թունդ հայրենասէր, Ախալքալաքի այս հերոս զաւակը կէս ձգեց իր ուսումը էջմիածնի Գէորգեան եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարաններուն մէջ, ամբողջովին նուիրուելու համար «սուրբ գործ»ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ :

Նոր էր թեւակոխած չափահասութեան տարիքը — ծնած էր 1882ին —, երբ Մոսկուայէն գնաց Թիֆլիզ : Դաշնակցութեան գերագոյն մարմինը 1903ի վերջերը զինքը ղրկեց Կարս, այնտեղ՝ յեղափոխութեան «Հնոց»ին մէջ՝ թրծուելու համար :

Երիտասարդ Ռուբէն նետուեցաւ ազատագրական պայքարի յորձանքին մէջ, իբրեւ համեստ զինուոր : Շատ չանցած փայլեցաւ՝ շնորհիւ իր արտակարգ իմացականութեան, զոհաբերութեան ոգիին եւ տրամաբանող մտքին :

Համիտեան բռնակալութեան շրջանի յեղափոխական գաղտնի գործունէութենէն ետք, 1908ի Օսմ. Սահմանադրութիւնը պահ մը զէնքերը վար դնել պիտի տար մեր հայդուկներուն :

Սահմանուած նոր պայմաններէն օգտուելով, Ռուբէն Ժընեւի մէջ շարունակեց իր կիսատ ձգած ուսումը : Յետոյ կրկին անցաւ երկիր : 1914ի ամառը մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարնոյ Դ. Ընդհ. Ժողովին : Գնաց Տարօն : Ու երբ պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը, Մեծ Եղեռնի օրերուն կազմակերպեց տեղւոյն բնակչութեան դիմադրութիւնը ընդդէմ Թուրքերուն, որոնք սկսած էին գործադրել հայ ժողովուրդը բնաջնջելու իրենց դիւային ծրագիրը :

Զրկուած արտաքին աջակցութենէ, Տարօնցին երկար ատեն հերոսաբար կռուելէ վերջ թշնամիին դէմ, պարտուեցաւ : Ռուբէն յաջողեցաւ ապահով հասնիլ Կովկաս :

Պատմական դեր մը վերապահուած էր իրեն անկախ Հայաստանի կառավարութեան մէջ, իբրեւ պատերազմական նախարար :

Հայաստանի Հանրապետութեան հողամասին վրայ Հայերը բնակչութեան 38 առ հարիւր տոկոսը միայն կը կազմէին : Ռուբէն կրցաւ օտար տարրերէն ազատել մեր հայրենիքը, կազմելու համար միաձոյլ Հայաստան մը : Այսօրուան «կոբիզ»ին կազմութեան մէջ մեծ է իր բաժինը : Այս միակ գործը բաւական է, որպէսզի հայ ժողովուրդը յաւիտեան երախտագիտութեամբ յիշէ իր անունը :

Տարագրութեան մէջ երեսուն տարի, մինչեւ իր մահը — 1951 Նոյեմբեր 27ին Փարիզի մէջ —, նուիրուեցաւ հանրային գործունէութեան, Ֆրանսա, Եգիպտոս, Պաղեստին ու Լիբանան :

Իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն մարմնին, ամբողջ քառորդ դար դարձաւ անոր մտածող ուղեղը :

Յուշագրութեան նոր ճիւղ մը բացաւ Ռուբէն հայ գրականութեան մէջ : Մեր ազատագրական շարժումներուն մասին թանկագին նիւթեր կը պարունակեն իր «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակներ»ը :

Իր օրինակելի կեանքը ներշնչման անսպառելի աղբիւր մը պիտի դառնայ հայ նոր սերունդին համար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒԲԷՆ

1882 – 1951

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԻՐԵՆՑ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ ԵՆ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՈՂՋԵՐԸ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԼԵԶՈՒՆ ԿՐԿԻՆ ԽԻՍՏ Է

—o—

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՒՍԻՍԸ ԽԱՂԱՂ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ ՉԷ ԱՅԼԵՒՍ »
ՇԵՇՏԵՑ ԽՈՐՀ. ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

—o—

Նիքիթա Խրուշչեւ միշտ դժգոհ է Գերմանացի «վրէժխնդիրներէն» եւ վստահութիւն ալ չունի անոնց խօսքին երբ անոնք կը վստահեցնեն թէ ռազմական ոչ մէկ նպատակ ունին :

Նման խօսքեր արտասանեց խորհրդային վարչապետը, Նովոսիպիրսքի մէջ, ճաշի մը ընթացքին որ կը տրուէր նախագահ Քեքոնընի ի պատիւ : «Խորհրդային Միութիւնը ցաւով կը յայտնէ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ, չի կրնար նկատել Եւրոպայի հիւսիսը իբրեւ երբեմնի այն խաղաղ եւ հանդարտ վայրը : Խորհ. Միութիւնը իր պարտականութիւնը կը համարի այսօրուընէ ձեռք առնել, քանի ուշ չէ, հարկ եղած բոլոր միջոցները գերման վրէժխնդիրներու ձեռքերը կապելու համար : Անպատկառութիւնն ունին սահմաններու վերաքննութիւն մը պահանջելու... Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ամրապնդել Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներուն ապահովութիւնը եւ խաղաղութիւնը : Խաղաղութեան փափաքէն մղուած է որ Խորհ. Միութիւնը առաջարկեց Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագիր ստորագրել եւ բնականոն դարձնել արեւմտեան Պերլինի դրութիւնը »:

Խրուշչեւ աւելցուց թէ կարելի չէ զինքեր յանձնել նախկին նացիներուն որոնք կը ղեկավարեն Պունտըսվէռը (Դաշնակցային Գերմանիոյ բանակը) : Խրուշչեւի ծանօթ են անոնց ձգտումները, ռազմապաշտ արկածախնդրութեանց հանդէպ եւ կարելի չէ անոնց խօսքին հաւատք ընծայել, նոյնիսկ երբ հանդիսաւոր խոստումներ կ'ընեն :

Խրուշչեւ յայտնեց նաեւ թէ Ատլանտեան Ուխտի ուժերը զինուորական պատրաստութիւններ տեսած են Պալթեան շրջաններուն մէջ : Խրուշչեւ մեղադրեց Դանիան եւ Նորվեկիան որոնք տեղի կուտան Ատլանտեան Ուխտի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ զինուորական շրջանակներուն պահանջներուն եւ կը մասնակցին զինուորական նոր պատրաստութեանց : «Այս ձեւով, շեշտեց խորհրդային վարչապետը, Դանիա եւ Նորվեկիա կը վտանգեն իրենց իսկ ապահովութիւնը աւելի եւս լարելով Հիւսիսային Եւրոպայի մթնոլորտը : Խրուշչեւ անդրադարձաւ նաեւ Շթրաուսի (Գերմանիոյ պաշտպանութեան նախարարը) Օսլօ այցելութեան « ռազմական ցուցադրութիւն մը» եւ շեշտեց թէ որքան անհրաժեշտ է Խորհ. Միութեան եւ Ֆինլանտիոյ սերտ գործակցութիւնը բոլոր մարզերուն մէջ:

Այս խօսքերուն կողքին, տեղի կ'ունենան Խրուշչեւի եւ Քեքոնընի խօսակցութիւնները որոնք խիստ գաղտնի բնոյթ ունին : Այս առթիւ հրատարակուած դեկոյցը կ'ըսէ միայն թէ խօսակցութիւնները կատարուած են անկեղծութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ:

Քեքոնըն Հելսինքի կը վերադառնար Շաբաթ օր :

—o—

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Համպուրկի ձայնասփիւռէն յայտարարեց թէ Քենըտիի հետ խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը եղած է՝ Պերլին : Շեշտեց թէ պէտք չէ դպիլ Պերլինի ներկայ դրութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՆԿՕՆ իր անկախութենէն ի վեր 13 միլիառ ֆրանքի բաց մը ունի, ըստ ՄԱԿի հաստատած «Դրամական Խորհուրդին» որուն պաշտօնն է օգնել Քոնկոյի, ելմըտական հարցերու մէջ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը մեղադրէ « գաղթատէր» երկիրները որոնք Քոնկոյի իրենց գործակալներուն միջոցով գետնամբ գրգռութիւններ ստեղծած են. պատճառ դառնալով իտալացի օդաչուներու ջարդին որպէսզի վարկաբեկեն Քոնկոյի բանակը : Խորհ. Միութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ «Արեւմտեան պետութիւնները ՄԱԿի դրօշին տակ կը ծածկեն Քոնկոյի իրենց միջամտութիւնները անդամահատելու համար Քոնկոլեան Հանրապետութիւնը :

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ գրօսաշրջիկներ որոնք խոստովանեցան թէ լրտեսութիւն կ'ընէին, 12ական տարի արգելափակման դատապարտուեցան Խորհ. Միութեան Գերագոյն Ատեանին կողմէ :

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ խորհրդարանին նախագահը բաց նամակով մը, ուղղուած բոլոր կուսակցութեանց կ'առաջարկէ որ նախագահ Քեքոնընի պաշտօնի շրջանը երկարաձգուի, բայց առաջարկը մերժուեցաւ :

ԼԷՈՓՈԼՏՎԻԼԻ կառավարութիւնը ընդունաւ մուտք չունի գործակցելու ՄԱԿին հետ, իտալացի օդաչուներու սպանութեան հեղինակները գտնելու համար : Արդարեւ Ատուլա տակաւին չէ նշանակած քննիչ յանձնախումբին չորս անդամները :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն տը Կոլ – Մաքմիլըն խօսակցութեանց :

ԳԱՂՏՆԻ Բանակի Կազմակերպութիւնը թռուցիկ մը հրապարակ հանած է, ուր կը թելադրէ իր անդամներուն որ զգուշանան գլխաւորաբար «Ալժերիա նոր ղրկուած Փայն – Ըփ կիներէն որոնց մասնաւոր պաշտօնն է իրենց հրապոյրը ի գործ դնել երեւան հանելու համար հայրենասէրները »:

ՊԵՐԼԻՆՆԵՐԸ բաժնող պատը զոր «չինական պարիսպ» կոչած են մասամբ փըլաւ առջի գիշեր, ինչ որ խորհրդանշական կը թուի արեւմտեան շրջանակներուն:

ՕԹՕՊԻՒՍԻ պաշտօնեաներն ալ կը միանան գործադուլի ընդհանուր շարժումին որ տեղի պիտի ունենայ Երեքշաբթի օր :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ շատ մեծ պայթակլութիւն պատճառած է, Վեցերու գաղտնի մէկ նիստի որոշումներուն նիւ Եորք հասնիլը : Վերջերս Անգլիա թոփ սիքրիթ (խիստ գաղտնի) յայտարարութիւն մը ըրած էր Հասարակաց Շուկայի անդամներուն եւ այդ յայտարարութեան բնագիրը հասած է տեղ մը ուր բնաւ պէտք չէ հասնէր՝ Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութեան մօտ : Անգլիացիք կը շեշտեն թէ միայն Վեցերուն յանձնուած է այդ յայտարարութեան բնագիրը, ուրեմն անոնց մէջ պէտք է փնտռել անզգոնապահութեան պատասխանատուն :

ՖՈՆ ՊՐԵՆԹԱՆՕ, Գերմանիոյ արտաքին նախկին նախարարը Խորհրդարանին քրիստոնեայ դեմոկրատ խմբակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ահաբեկումներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ :

ԽԱԹԻՊ, մարոքցի նախարարը որ Թունուզ գացած էր Փարիզ վերադարձաւ : Թունուզէն մեկնած ատեն յայտարարեց թէ «ԱՀԱԿ»ը տրամադիր է միշտ բանակցելու անկախութեան եւ հողային ամբողջականութեան ճանաչման սկզբունքները իբրեւ հիմ առնելով : Պեն Պելլա միշտ կառչ է :

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ

Այսպէս կոչուեցաւ: Այսպէս ալ պիտի արձանագրուի պատմութեան մէջ:

Ոչ մականունը բան մը պիտի աւելցնէր իր հմայքին վրայ, ոչ ալ որեւէ ածական պիտի կրնար իր արժէքը խտացնել մէկ բառով:

Ռուբէն — Թանձրացեալ յեղափոխութիւն եւ գիտութիւն: Մէկը միւսին լրացուցիչ: Երկուքն ալ միս ու ոսկոր դարձած մէկ մարդու մէջ:

Բացառապէս ինքնուրոյն՝ մտածումով թէ գործքով: Մինչեւ անգամ լեզուով եւ գրչով:

Իր տիրական գիծը՝ սուր եւ անողոք տրամաբանութիւն մը, որ կը բխէր հայրենի հողէն: Գիւղէն եւ գիւղացիէն:

Ուսանողութեան շրջանին հետեւած ըլլալով բնագիտութեան, աւելի զարգացած էր այդ գիծը: Յեղափոխութիւնը ի վերջոյ իրեն համար դարձած էր ոչ միայն անձնազոհ քաջութիւն եւ յարատեւ պայքար յանուն ազատութեան եւ հայրենիքի, այլեւ գիտութիւն, բառին ամենալայն առումով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն հրաշագործ հնոցն է, ուր ինքնաբերաբար կը թրծուին, կը կազմաւորուին բազմազան արժէքներ:

Կազմակերպութիւնը իր էութեամբ կը խրախուսէ բոլոր ընդունակութեանց ներդաշնակ զարգացումը: Միեւնոյն ատեն թեւ կուտայ բացառիկ տաղանդներու աճման:

Արդարեւ, համրանք չունին բացառիկ դէմքերը մեր վաթսուն տարուան փոթորկաձայն պատմութեան մէջ:

Այդ եզական դէմքերէն մէկն՚ ալ՝ Ռուբէն Տէր-Մինասեան, որուն մահը կ'ողբանք այսօր, այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ:

Ազատագրական պայքարի փոթորիկներուն մէջ նետուած իբրեւ հասարակ զինուոր, ողբացեալ ընկերը շուտով կը գրաւէր առաջաւոր դիրքեր՝ շնորհիւ իր քաջութեան, սրատեսութեան եւ հմտութեան:

«Յեղափոխականի մը Յուշերուն» մէջ պիտի գտնէք ոչ միայն համատարած ալեկոծութեան մը յորձանքը, այլեւ իր յեղափոխական – քաղաքական կեանքին զարգացման ելեւէջները: Ուղենիշներ՝ որոնք մօտաւոր նպատակներէն կ'առաջնորդեն դէպի հեռաւոր բարձունքները:

Իրեն համար գաղտնիք չունէին հայրենի երկրին աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնը, սահմանէն սարին թէ անդին:

Ոչ ոք իրեն չափ տիրաբար սերտած, ուսումնասիրած, թարգմանած է Հայաստանի լեռներու եւ ջուրերու, կիրճերու կամ դաշտերու խորհուրդը:

Երբ կը խօսի Տարօնի, Վասպուրականի, Բաղրեւանդի, Գուգարաց կամ Սիւնեաց աշխարհի մասին, ձեր աչքին առջեւ կ'ունենաք փաստացի, կենդանի պատկեր մը՝ ներքին թէ արտաքին բովանդակութեամբ: Եւ անմիջապէս կ'ըմբռնէք, թէ ինչ արժէք ունի այս կամ այն երկրամասը՝ քաղաքական, տնտեսական, ջրագրական եւ ռազմագիտական տեսակէտով: Կը համոզուիք, թէ ինչո՛ւ դժուար է հայկական անկախ պետութիւն հաստատել առանց Վասպուրականի, Արարատի, Բաղրեւանդի կամ Սիւնիքի:

Շատ ենք ունեցած և դեռ ունինք—բարեբախտաբար— քաղաքական գրականութեան վարպետներ:

Բայց, դժուար է գտնել հեղինակութիւն մը, որ այնքան բազմակողմանի եւ հասուն, տոկուն նիւթ ճարած ըլլայ մեր ազատագրական պայքարին եւ քաղաքական գործունէութեան համար, որքան Ռուբէնը:

Առելով կ'ատէր գրողները, բայց ի վերջոյ ինքն ալ դարձաւ գրող: Ոչ թէ ասուպի մը պէս երեւալու, այլ յարատեւօրէն տքնելու, հատորներ դիզելու համար:

Որքան հում նիւթեր՝ իր «Յուշեր»ուն մէջ, զորս կ'աճապարէր լրացնել, խորապէս զգալով թէ վախճանը կը մօտենայ:

Քանի մը ամիս առաջ, ի պատասխան պաշտօնական նամակի մը, կը յայտնէր թէ ինք զբաղած է «մեռելները ողջցնելով, խօսեցնելով»:

Քիչեր կրցած են այդ «մեռելները» — յայտնի եւ մանաւանդ անյայտ Հայդուկներ — ողջցնել, խօսեցնել այնքան հարազատօրէն, որքան Ռուբէն: Դուք իր Յուշերուն մէջ պիտի գտնէք բազմազան հում նիւթեր, որոնց մշակումը նոր էջ մը պիտի բանար մեր ժամանակակից գրականութեան մէջ: Ե՛ւ բացառիկ տիպարներ, ե՛ւ համամարդկային աշխարհայեացք:

Տակաւին առիթ պիտի ունենանք լայնօրէն պարզելու իր յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութիւնը, ուր նմանապէս կը վարէր ինքնուրոյն գիծ մը:

Ռուբէն մնաց միշտ նոյն քննական միտքը, իբրեւ գործիչ, լիազօր կամ Բիւրոյի անդամ: Յաճախ բազմապատկելով տրամաբանութեան խաղերը, անելի կը մատնէր դիմացինը, հիմնական հարցի մը լուծումը գտնելու համար: Ինք հանգոյցը քակած կ'ըլլար, բայց տեսակ մը քննութեան կ'ենթարկէր դիմացինը:

Յեղափոխութեան շրջանէն մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումը, Ռուբէն երբեք չօրօրուեցաւ պատրանքներով: Խորապէս կը հաւատար ուժերու հաւասարակշռութեան օրէնքին, եւ այդ ուղղութեամբ ալ գործեց հանրապետութեան կազմաւորման շրջանին:

Իր քաղաքական հանգանակին մաս կը կազմէր, նաեւ, Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի ժողովուրդներուն, սերտ եւ միակամ գործակցութիւնը, իբրեւ հիմնական ելք Հայկական Դատի լուծման: Յաճախ վիճելի լաւատեսութիւն մը կը մատնէր այս կէտին վրայ, հակառակ հմտօրէն դասաւորուած տեսութեանց եւ աշխարհագրական – պատմական փաստերու, որոնք նոյնպէս կը կազմեն հում նիւթեր՝ ապագայ գործունէութեան համար:

Իր առողջական վիճակը լրջօրէն խանգարուած էր վերջին տարիներու ընթացքին: Այնպէս որ, հեռու մնաց գործօն կեանքէ, նուիրուելով իր յուշերու խմբագրութեան, Փարիզի մէջ:

Անցեալ տարի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 60ամեակին առթիւ, Փարիզի տօնակատարութեան կը նախագահէր գրաւոր ճառով մը: Երկրորդ գրաւոր ուղերձ մըն ալ կ'ուղղէր Մարսէյլ, միեւնոյն առիթով: Այս երկու ճառերը կը կազմեն տեսակ մը կտակ՝ իբրեւ յեղափոխական գիտակցութիւն եւ իբրեւ քաղաքական վերլուծում:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին իր մահուան պարագաներու մասին: Բայց կրնանք վկայել թէ Ռուբէն մեռաւ նոյն անսասան հաւատքով եւ Դաշնակցական պայծառատեսութեամբ:

Իր մահով հուժկու ձայն մը եւս կը պակսի Դաշնակցութեան «հին պահակախումբէն», որուն անդամները մատներու վրայ կը համրուին այլեւս...

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Ռուբէն:

Տ.

1951 Նոյեմբեր, Գահիրէ

... Ոչ եւս է Ռուբէն:

Այլ թող պապանձին լեզուները, — յաւիտենակա՛ն է Հայու նոգին, ազատ ի մահուընէ: Եթէ քրիստոնէութիւնը եկաւ յայտարարելու թէ մահը երկուք է, — կորուստ մարմնոյ եւ կորուստ հոգւոյ, — հայ հանճարը վաղուց՝ էր կատարեր այդ բաժանումը, «մահուամբ զմահ կոխեաց» տարազին համազօր: Դուք բոլորդ կը յիշէք Եղիշէի խօսքը, որ անմահութիւն կը համարի «մահ իմացեալը», կ'ուզեմ ձեզի նոյնքան սքանչելի վկայութիւն մը բերել մեր մատենագրութենէն, — «Մահն ազատ ի մահուանէ՝ ազատ է զմահուս ըմբռնեալսն»: Ահա թէ ինչո՞ւ կը հաւատանք թէ ողջ է Ռուբէն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ՋԱՆԳԱԿՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

«Գիրը գիրէն աւելի հեռու ճան թէ գիրերուն մասերը իրարմէ»: Այս էր Պ. Գրիգոր Գոյունեանի հիմնական վարդապետութիւնը գեղագրութեան դասաւանդութեան վերաբերեալ:

Ոչ այն ատեն հասկցած էի եւ ոչ ալ մինչեւ հիմա հասկցած եմ թէ ինչ կը նշանակէ այդ նշանաբանը: Չեմ ալ կարծեր թէ ընկերներէս ոեւէ մէկը հասկցած ըլլար այդ սկզբունքին իմաստը:

Ըմբռնելի կամ ոչ, այդ էր Պ. Գոյունեանի արմատական տեսակէտը եւ այդ հասկացողութեամբ՝ շուրջ քառասուն տարի, Երզրումէն մինչեւ Փարիզ, բազմաթիւ աշակերտներու հայերէն գեղագրութիւն սորվեցուցած էր:

Երիտասարդ տարիքին, Սանասարեանէն ընթացաւարտ, նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզին եւ բարեխղճութեամբ ծառայած էր զանազան կրթական հաստատութիւններու մէջ:

Մեր դպրոցի փոքրիկներու դասարաններուն գծագրութեան եւ ջութակի դաս կուտար եւ միեւնոյն ատեն՝ մնայուն հսկիչի պարտականութիւնը կը բաժնէր Պ. Պայեանին հետ:

Չեմ կրնար երեւակայել որեւէ ասպարէզ որ աւելի կարճ ժամանակուան մէջ առողջ մարդու մը ջիղերը հիմնայատակ քայքայէր քան հսկիչի պաշտօնը Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ մեր շրջանին: Այսօր՝ կը զարմանամ թէ այդ հսկողները ինչպէս չէին կորսնցներ իրենց մտային հաւասարակշռութիւնը մեր ձեռքէն:

Պ. Գոյունեան՝ ամէն չարաճճիութեան եւ չարութեան կը հանդուրժէր բայց երկու բաներ կային որոնց մասին որեւէ կատակ չէր վերցներ ... մէկը՝ իր զանգակ զարնելու իրաւունքն էր եւ միւսը՝ իր գեղագրութեան դասը:

Մայր շէնքին երրորդ յարկը չորս մեծ ննջարաններ կային կողք կողքի: Պ. Գոյունեանին անկողինը մէկ անկիւնը դրուած էր, աշակերտներէն վարագոյրով մը բաժնուած: Առաւօտուն՝ մեզմէ կէս ժամ առաջ կ'ելլէր եւ կը լուացուէր, կը սափրուէր եւ բաւական երկար ժամանակ կը տրամադրէր իր մազերուն: Քանի մը թել մազ ունէր միայն եւ զանոնք մէկ կողմէն՝ խնամքով կը տանէր միւս կողմը եւ իւղով կը տափակցնէր, իր ճաղատութիւնը ծածկելու համար: Օրուան ընթացքին՝ միշտ զգուշութեամբ կը հանէր եւ կը դնէր գլխարկը որպէսզի մազերը չխանգարուէին:

Տայր աստիճան մաքուր եւ բծախնդիր մարդ էր եւ կը ջանար աշակերտներուն ալ մաքրութեան սովորութիւններ վարժեցնել, բայց մեծ մասամբ՝ ի զուր էր իր այդ յոգնութիւնը:

Ոմանք կային որ կը վախնային ջուրին մօտենալու, կարծես վտանգաւոր ըլլար: Խմիլը՝ կանոնաւոր եւ առատ կերպով կօմինա կը քսէր իր մազերուն, բայց միայն շաբաթը անգամ մը, բաղնիքէ բաղնիք, մարմնին ջուր կը դպցնէր: Գիշերուընէ՝ կէս բաժակ ջուր կը դնէր անկողնոյն քով եւ առտուն՝ աջ ցուցամատին ծայրը հազիւ կը թաթխէր բաժակին մէջ եւ կաթիլ մը ջուր աչքին քսելով՝ այդպիսով երեսը լուացած կ'ըլլար: Կ'արդարացնէր իր այս համառօտ թուալէթը առարկելով թէ փոխանակ երկար բարակ լուացուելու կը նախընտրէր այդ ժամանակը յատկացնել թարմ մտքով օրուան դասերուն վրայէն անգամ մը անցնելու: Սակայն՝ այս պատճառաբանութիւնը ամենեւին ընդունելի չէր որովհետեւ Խմիլին միտքը ոչ առտուն թարմ էր եւ ոչ ալ օրուան մէջ: Ասոր հետ մէկտեղ՝ դասերով շատ մտահոգուող մէկը չէր, որովհետեւ միջոց մը գտածին պէս, գաղտագողի, ֆրանսական «գեղարուեստական» պարբերականներ կը կարդար:

Առաւօտեան 6·20ին՝ Պ. Գոյունեան, կազմ եւ պատրաստ, զուիցերական հին ժամացոյցը ձեռքին՝ կանգնած կ'ըլլար ելեկտրական զանգակի կոճակին առջեւ: Ճիշդ ժամը 6·30ին աջ բթամատը ուժով կը կոխէր կոճակին վրայ եւ ոչ նուազ քան երեք րոպէ ելեկտրական զանգակը կը հնչէր ամբողջ շէնքին պատերը թընդացնելով՝ Երիքովի պարիսպները փլցնելու աստիճան ուժգնութեամբ:

Իսկ ննջարանին եւ դասարանին ելեկտրական զանգակներուն լրացուցիչ օժանդակը պարտէզին մեծ զանգակն էր որուն միաչափ ղօղանջը, Պ. Գոյունեանի անվեհեր ձեռքով, ահեղաձայն կը հնչէր օրական հինգ անգամ, իր արձագանգը ղրկելով մինչեւ մօտակայ բլրակները:

(10 Շար.)

ԱՓ ՄԸ ՄՈԽԻՐ ՄԵՏԱՂԻՆ ՄԷՋ

Տասը տարի առաջ վերջ գտաւ հայ յեղափոխականի մը փոթորկոտ կեանքը: Մոխիրի վերածուած իր մարմինը զետեղուեցաւ արկղի մը մետաղեայ ցուրտին մէջ: Տարօնի պարոնը եւ աւելի ետքը Հայաստանի հայացման գլխաւոր առաջնորդը ոչ եւս էր:

Այդ օրը Փէռ Լա Շէզը, Սփիւռքի Հայութեան մեռելաբոյր այս շտեմարանը, քիչ մը եւս հայացաւ, իսկ դուրսը՝ ողջերու աշխարհին մէջ, ամայութիւնը աւելի ծաւալեցաւ: «Մեռաւ պատնէշին վրայ» ճակատագրական այս յանկերգն ալ բառեցաւ՝ փոխան ծաղկեպսակի, յետոյ լռեց ամէն ինչ...

Ռուբէնէն առաջ եւ ետքը քանի քանի կորուստներ: Մարդիկ որոնք իրենց կեանքով պատմութիւն կերտեցին բայց իրենց դժբախտ մահովը վերջակէտ մը հանդիսացան, վերջակէտը գործի մը՝ որուն կոչեցեալ առաջնորդներն էին:

Կարելի է ցասումի մը պահուն կամ յուզական պատրանքներու գինովութեան մէջ, ժխտել այս իրողութիւնը եւ ըսել թէ նուիրական գործ մը վերջակէտ չի ճանչնար: Այդ պարագային ալ ներելի չէ անգիտանալ որ ցասումի մը տեւողութիւնը, ժամանակին ու միջոցին մէջ, ակնթարթի մը հարց է, որմէ ետք չոր տրամաբանութիւնն է որ կը տիրէ: Դաժան սուսեր մը փռուած է արդէն մեր իրականութեան վրայ ու մեր ժամացոյցն ալ, մեր չար բախտէն, իրիկնամուտի ժամուն վրայ քարացած է: Այս այն պահն է՝ ուր շուքերը իրենց ամէնէն ծաւալուն չափերը կը ստանան: Որքան ալ փչենք, շուքը իր տեղէն չի շարժիր: Բայց հակառակ ասոր՝ եթէ մարդիկ յամառին ու քամի դառնալով դարձեալ ուզեն փչել, փչելու պարզ հաճոյքին համար, այդ պարագային մեր տեղը կուտանք հողմաղացներուն, որոնք ի պաշտօնէ քամիներով կը զբաղին: Այս փակագիծէն ետք վերադառնանք այն ամայութեան մէջ, որ մերինն է եւ որ Ռուբէններու, Համօներու եւ դեռ իրենց նմաններու անհետացումով աւելի ճնշիչ կը դառնայ: Կիսաւարտ մնաց անոնց սկսած գործը եւ հաւանաբար լուռ մրմունջներով ու խեղդուած հառաչներով հեռացան այս աշխարհէն: Ու դեռ անդենականին մութ ընդերքներուն մէջ համատարած քանի՜ տրտունջներ: «Աշխարհից հեռացայ ես այսպէս՝ իմ ուխտը թողած անկատար...» կը գրէր Ե. Չարենց, պատկերացնելով Քրիստափորը, գերքի մը մէջ, որ իր փոթորկոտ ճանապարհին լուսեղէն տաղը հանդիսացաւ: Հապա՞ Ռուբէնը, ի՞նչ եղաւ իր վերջին խօսքը: Այդ մասին վաւերական ոչինչ կայ մեր ձեռքը, բայց աւելորդ չըլլար ըսել թէ մարդը, որուն համար վաւերական գրիչ մը «Թանձրացեալ յեղափոխութիւն» որակումը տուած էր, չէր կրնար եւ իրաւունք ալ չունէր մեկնելու առանց արտասանելու այն մեծ խօսքը, որ ճակատագրական րոպէի մը մէջ արտասանուած, կը դառնայ պատգամ մը, խորհուրդ մը եկող բազմութիւններուն համար: Բայց փաստը այն է որ այդ մեծ նուիրեալը, ֆետայական շարժումին անխոնջ առաջնորդն ու գաղափարախօսը, լռութեան մէջ աւանդեց իր վերջին շունչը:

Այսօր իր մահուան տասներորդ տարեդարձին, անգամ մը եւս հարց կուտամ ինծի թէ ի՞նչ եղած կրնար ըլլալ անոր վերջին մտածումը՝ մեր ներկային ու ա-

---

Յաղթանակ եւ պարտութիւն, գրոհ եւ նահանջ: Այս եղաւ հայ յեղափոխութեան անցած ճանապարհը, այդ եղաւ նաեւ յեղափոխութեան բոլոր ղեկավարների եւ Ռուբէնի գործերի թումբը:

Ռուբէնը հայ ազգի ազատագրական պայքարի անդաւաճան ղեկավարն էր, ու մնաց միշտ ժողովուրդի ընտրեալը:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

×

Ռուբէնը քննական միտք էր եւ տրամաբանող: Ամէն ինչ ենթակայ էր իր մտքի դաժան դատաստանին, երկաթեայ տրամաբանութեան: Արդեօ՞ք զգացում կար իր մէջ: Անշուշտ այո, սակայն գերի իր մտքին:

Իրաւ մտաւորական էր, ռազմիկի հոգիով: Գրիչը եւ սուրը հաւասար հաստատ զէնքեր էին իր ձեռքին:

Իր կեանքը եղաւ համակ զոհաբերում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՌՈՒԲԷՆ
— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ —

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Վիպական դէմք էր Ռուբէն, Հայկական Աքիլէս մը: Կը պատկանէր հերոսներու այն փաղանգին, որոնք Հայոց կեանքը փոթորկեցին ու սքանչելի խիզախումով մեր տխուր կեանքին նոր փայլ տուին:

Ռուբէն զաւակն էր պատմական Ջաւախքի, ծնած 1882ին Ախալքալաք:

Հայրենասէր եւ զուրգուրոտ մօր շունչի տակ հասակ նետեց գաւառական քաղքի մը մէջ: Տեղական վարժարանէն զինքը կ'առաջնորդեն Էջմիածին, Գէորգեան Ճեմարանը, ժամանակի հայկական լաւագոյն միջնակարգ դպրոցը, իր հմուտ դասատուներով: Հայոց ընտրանին հոն է իբրեւ ուսուցիչ: 90ական թուականներն են, Հայկական Զարթօնքի լուսաշող օրերը:

Հայ Յեղափոխութեան արեւածագն է, կ'եռայ հայկական կեանքը: Յեղափոխութիւնը իր ծիլերը արձակեր է մինչեւ հեռաւոր գաւառները: Յեղափոխութեան ձայնը հնչած է նաեւ Էջմիածնի տաճարի զարաւոր կամարներու տակ: Ճեմարանը զերծ չի մնար փոթորկաշունչ քարոզէն: Յեղափոխական խմբակներ, գաղտնի թերթեր ու գրուածներ անցեալ խիզախումներէն, Պանք Օթօման, Խանասոր, Սերոբ, Պետօ, Վարդէն, Տէրոյեան:

Հոն է Ռուբէն, աշակերտ Գէորգեան Ճեմարանի:

Ինկած հայ ազատագրական երիտասարդութեան յեղափոխական քուրային մէջ, անմասն չէր կրնար մնալ Ռուբէն ապագայ հերոսը, հայդուկապետը, փետային, ազգային ու պետական գործիչը, տաղանդաւոր յուշագիրը հայ յեղափոխութեան:

Ճեմարանի մէջ թաքուն կերպով կը սաղմնաւորուի իր մէջ ապագայ Ռուբէնը:

Ճեմարանէն կը նետուի Ռուսաստան՝ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու ցանկութեամբ:

Յետոյ ուսանող է զինուորական վարժարանի սպայ դառնալու մտադրութեամբ: Ճակատագիրը ուրիշ կերպ կը տնօրինէ, Ռուբէն երբեք սպայ չի դառնար, կ'անցնի Պաքու, յետոյ Կարս «Յեղափոխական Հնոց»ը: Նիկոլ Դումանի խումբի հետ Սալմաստի վրայով կ'անցնի Վասպուրական – Տարօն: Նորէն Կարս է:

1905 թիւն է: Ճնշուած է Սասնոյ ապստամբութիւնը: Քարուքանդ է երկիրը: Հեռացած ու ցրուած են յեղափոխական ուժերը:

Ժողովուրդը եւ յեղափոխութիւնը կը մնան անղեկ:

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կարգադրութեամբ Սասուն կ'անցնի երիտասարդ, հազիւ 27 տարեկան, Ռուբէնը:

Չկան Հրայրը, Վահանը, Տօղրամաճեանը: Վիրաւոր է ժողովուրդը, քէնոտած են փէտայիները: Գէորդ Չաւուշն է՝ ղեկավարը երկրի մէջ մնացած հայդուկներու: Արծուաբոյն Սասունը կաղմալոյծ, հայդուկները ցաղցած, իրարու հակառակորդ:

Եկած է Ռուբէնը: Նոր, անփորձ, վարանոտ: Դժուար դէմքեր, արիւնկզակ, սրտնեղ, վրէժխնդիր, պարտուած: Պէտք է միաւորել, հաշտեցնել, նոր կրակ ներարկել հայդուկներուն: Երկու տասնեակ փետայիներ հաւաքուած են մութ անտառին մէջ: Հոն են Գէորգ Չաւուշը, Սպաղանաց Մակարը, Գալէ եւ ուրիշներ: Հոն է Ռուբէնը, կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Պ. Ռուբէնը:

Ճակատագրական հանդիպում, օրհասական ժամեր: Մէկ սխալ քայլ ու արդէն կը զոռան հրացանները եւ մաուզերները: Մտահոգ է Ռուբէնը: Պէտք է փրկել յեղափոխութիւնը: Արիւնի փոխարէն, հայդուկները պէտք է եղբայրացնել, ողջագուրումի բերել: Աստուածային մէկ մըղումով կը խօսի Ռուբէն: Բոլէները կը սահին դաժան ծանրութեամբ, դէմքերը կը սկսին մեղմանալ, սառոյցը տակաւ առ տակաւ կը հալի:

Վեհ ժամ: Հայդուկները կը համբուրուին, կը խնդան, կը պարեն: Յաղթած է գաղափարը, ու երիտասարդ Ռուբէնը:

Անկէ ետք իր կեանքը անցած է փոթորիկներու մէջ, շրջապատուած փետայիներով: Ամէն տեղ է ան: Սասնոյ լեռներու եւ ձորերու, չէնքերու ու զոմերու մէջ անձրեւին եւ ձիւնին: Անհաս փոթորիկ է եղած իր կեանքը Սասնոյ աշխարհի մէջ, կռիւ, հալածանք, ահարեկում, արիւն:

Օսմանեան Սահմանադրութիւն է: Ազատութիւն, «Հիւրիյէթ», Ռուբէն կ'անցնի Պոլիս, արտասահման՝ Ժընեւ, բարձրագոյն ուսում ստանալու:

Երկար չի մնար Ժընեւ, նորէն Պոլիս ու երկիր, իր սիրելի ժողովուրդին հետ:

1914ին Էրզրումի ժողովն է: Բոլորը մտահոգ են հայ ժողովուրդի ճակատագրով: Պէտք է ըլլալ ժողովուրդի մէջ: Ռուբէն նորէն Տարօնի աշխարհն է, իր արծիւներուն հետ: Հայկական ողբերգութիւն է, 1915 թ.:

Արիւն ամէն տեղ... Հրդեհի մէջ է Հայոց աշխարհը, Տարօնը, Սասունը, Ոճրածին Իթթիհատը որոշած է ոչնչացնել Հայութիւնը: Ռուբէնը եւ Ռուբէնները տագնապի մէջ են: Պէտք է փրկել առաւելագոյնը: Թառած լեռներու ծերպերուն, շուրջ երկու տարի կը մաքառին թշնամիին դէմ: Տասնեակ հազարներ կը մեռնին, տասնեակ հազարներ կ'ազատին:

Գեհենէն ազատած անցան Կովկաս: Կը լծուին ստեղծագործ նոր աշխատանքի, Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման: Երկու մեծ դէմքեր՝ Ռուբէն եւ Արամ, հիմնադիրները եղան Հայոց նոր անկախութեան: Օտարացեղ Հայաստանը դարձաւ միատարր Հայաստան:

Ռուբէնը պատերազմական նախարար է: Մայիսեան բոլշեւիկեան ապստամբութիւնն է: Ռուբէնը գլուխն է հայկական նորակազմ բանակին: Կարճատեւ ըմբոստացումէ ետք կը ճնշուի բոլշեւիկեան դաւադրութիւնը: Ռուբէնը կը շարունակէ կառուցումը հայկական պետութեան:

1920ին բոլշեւիկը դաշնակցած Թուրքին ոտնակոխ կ'ընէ Հայաստանը:

Նոյն տարուան Դեկտեմբեր 2ն է, բոլշեւիկներու ճնշումին տակ կը խորհրդայնանայ մեր երկիրը: Ռուբէնը Սիւնեաց աշխարհն է, հեռու բոլշեւիկներէն:

1921 Յուլիսին, Ռուբէն Պարսկաստան է, վերջին հրաժեշտը Հայոց աշխարհէն նորէն արտասահման:

Երկար տարիներ հեռու մնաց ան իր սիրած Հայաստանէն եւ կարօտը սրտին, յանկարծամահ եղաւ, 1951, Նոյեմբեր 27ին Սէն Քլուի բնակարանին մէջ:

Եղաւ Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորը, ղեկավարը ու նուիրակ գործիչը:

Այդպէս ալ գոցեց իր աչքերը, հայրենի լեռներու ու ձորերու, ծաղիկներու եւ ջուրերու պատկերը իր հոգիին խորը դրոշմած:

Ռուբէն··· Յիսուն տարուան երկունք ամփոփուած է այս մէկ բառին մէջ: Յեղափոխական եռք: Քաղաքական աշխատանք: Մտաւոր, գիտական վաստակ:

Շ.

ապագային մասին, Հայրենիքին ու արտահայրենիքին մասին, նիւթեղէնին ու ոգեղէնին մասին: Արդեօ՞ք իր յուշերու ծամբով մեռելները ողջնցնելու իր առաջադրութիւնը պատճառ մը կրնա՞ր համարուիլ իր շուրջը կեցած ողջերը անտեսելու: Անկասկած հայկական դիւցազներգութիւնը շատ բան պիտի շահի օգտագործելով այն անզուգական դէմքերը, որոնց ամէն մէկը հսկայի մը տիպարը առած է շնորհիւ Ռուբէնի նկարագրութեան: Կ. Զարեանէն ետքը դեռ ուրիշներ, իրենց ներշնչումներու աղբիւր պիտի դարձնեն անոր յուշերը: Այսուհանդերձ մեր հարցումը մեկնած է այլեւս ու կը մնայ դեռ անպատասխան: Ըստ իս, մեռելները ողջնցնելու նուիրական գործը պատճառ մը չէր անտեսելու ողջերու այն հոծ բազմութիւնը, որուն էութիւնը մեռելներէն առաջ պէտք էր անցնէր Ռուբէնի մը համար, որ գրագէտ ըլլալէն շատ առաջ, էր ու կը մնար Առաջնորդ մը, հայրենիքէն դուրս ու անոր կարօտով ապրող զանգուածներուն համար: Իրողութիւն է որ Ռուբէն նախընտրեց Արաբոներու, Սպաղանաց Մակարներու, Մարգար վարժապետներու, Գէորգ Չաւուշներու ընկերութիւնը: Իր տաղանդին վերջին փայլը, իր շունչին վերջին ջերմութիւնը ու իր գրչին վերջին գիրը նուիրեց անոնց՝ իր պէնքի աննման ընկերներուն: Ով պիտի գիտնայ երբեւիցէ թէ դպացական զեղո՞ւմ մըն էր այդ թէ իմացական հաստատ նախընտրանք մը:

Իր մահուընէ տասը տարի ետք տակաւին, ահա հարցումը որ օր ըստ օրէ հանգոյց մը ըլլալու դատապարտուած կը թուի:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Առաջին անգամ, երբ գացի իրեն այցելութեան՝ շփոթութեան մատնուած էի: Ի՞նչպէս պէտք էր կոչել զինքը: Արդեօ՞ք պէտք էր Պ. Ռուբէն ըսել: Բայց *պարոն* կ'ըսենք գռհարավաճառներուն, գորգավաճառներուն, բարեգործականներուն, ռամկավարներուն, հոսհոսներուն: Ի՞նչպէս կարելի էր զինքը իջեցնել անոնց մակարդակին: Լսած էի թէ ոմանք զինքը կը կոչեն *փաշա*: Ես ալ իրենց օրինակին հետեւեցայ: Հազիւ բերնէս ելած էր, այս ստարահնչուն խորթ բառը, քաղցր նայուածքով ըսաւ ինծի.— «Տղայ, ի՛նչի ինծ կը տաս մեր թշնամուն գործածած տիտղոսը»:

— «Ապա, ի՞նչպէս կոչեմ ձեզ», հարցուցի:

— Ախր՛ր, Ռուբէն սաա՛», պատասխանեց:

Լուծումը գտայ, ըսելով՝ *ընկեր Ռուբէն*:

Բառին բուն իմաստով հայ ժողովուրդին ընկերն էր ան:

Ե. ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Քիչերու տրուած է լաւ, անուշ խօսակից ըլլալու շնորհքը·· մանաւանդ երբ հոգիներու ջերմութիւնը կուգայ դրսեւորելու, առանց ճղճիմ հաշիւներու, մտքի հնոցը, երեւակայութեան թեւերը սլացք կ'առնեն ու միեւնոյն նիւթին շուրջ, համամիտ թէ հակառակ, անակնկալ լոյսի ցոլքով մը կ'ողողեն երեւակայութեան հորիզոնը եւ տխս յուշեր, յուշեր ··· կը քակուին իբրեւ ձիւնի շերտեր սպիտակ թանձրութեան կողերէն, կը փրթին ապրած իրականութեանց սեպաձեւ ժայռեր ու կը գլորեն մեր թախծոտ հոգիներու մշուշին մէջ···

··· Բայց օր մըն ալ ամէն ինչ լռեց··· անոնք եւ էին քաշուեր եւ կարծես նախօրօք պատրաստուած, ծրագրի մը համաձայն Տարօնի ժողովուրդը ···

Ու դուն լռեցիր, Ռուբէն ···

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

×

Հայրենի աշխարհը չեմ տեսած, բայց երբ սկսայ կարդալ Ռուբէնի յուշերը, ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ ոչ միայն տեսած էի զայն, այլ եւ ապրած էի հոն:

Գիրք մը չէ, աշխարհ մըն է, Հայոց աշխարհը:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

×

Ռուբէն շատ սիրեց Հայն ու Հայրենիքը՝ որուն լեռները ու գետերը, ձորերն ու կիրճերը գաղտնիք չունէին իրեն համար եւ որուն ամբողջութիւնը հայրենի սրբազան տաճարի մը պէս կը պատկերանար իրեն: Ռուբէն իր կարելին ըրաւ Հայուն եւ Հայրենիքին համար:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Որդիդ:

— Այո:

— Գիտե՞ս ուր կը գտնուի:

— Ա՜խ, չեմ գիտեր... լուր մը առած չեմ իրմէ, հառաչեց պառաւ կինը՝ չկրնալով զսպել իր աչքերու արցունքը:

— Քանի՞ տարի էր բաժնուած է քենէ:

— Ինչ ըսեմ... քսանեւհինգ տարիէն աւելի է:

— Այդ քսանեւհինգ տարուան մէջ բնաւ լուր մը չառի՞ր իրմէն:

— Ամենեւին:

— Անունն ի՞նչ է:

— Կամսարական:

— Մականո՞ւնը:

— Սուրէնեան:

Ներսէս Արծրունին խորունկ մտածումի մը մէջ ինկաւ: Յիշողութեան առջեւ ջանաց բերել Պատրիկի խումբին ընկերացող մարդ մը, որմէ անորոշ պատմութիւն մը լսած էր միայն:

— Զեմ գիտեր, մամիկս, պիտի հաւատաս ինծի, երբ որ ըսեմ թէ որդիդ կը ճանչնամ ես, ըսաւ Ներսէս Արծրունին:

— Ի՞նչպէս հաւատամ... որդիս ով գիտէ ի՞նչ եղած է, տարկեց պառաւ կինը:

— Մտիկ ըրէ, քու ամուսինդ թունաւորուած է ժամանակաւ:

— Այո:

— Կուսակալին ձեռքով:

— Ճիշդ է:

— Որդիդ իր վրէժը լուծելու համար սպաննա՞ծ է կուսակալին որդին:

— Ախ ատիկա յայտնի չէ... այդպէս կ'ըսեն:

— Հիմա հաւատացի՞ր որ քու զաւակդ կը ճանչնամ:

— Ի՞նչ ըսեմ... ոհ ինչ ըսեմ... կարելի է մեր անցած պատմութիւնը լսած ես ու այնպէս ինծի կ'ըսես:

— Չէ... եթէ ձեր անցեալ պատմութիւնը լսած չեմ մամիկս, գիտցիր որ զաւակդ բերնէն իմացած եմ ու այսօր իր ամբողջ ճշդութեամբը կը նկարագրեմ: Բայց հաւատացնելու համար թէ իմ թափառական կեանքիս մէջ հանդիպած եմ զաւկիդ ունիմ ուրիշ ապացոյցներ:

— Ի՞նչ ապացոյցներ ...

— Որդւոյդ աջ երեսին վրայ մազի երկար փնջիկ մը կայ.

— Այո, կայ:

— Նոյնպէս ձախ աչքին տակը, կոպերուն մօտ արիւնի դուրս ցայտած նշան կա՞յ:

— Այո, այո... ոհ, ան է... իմ զաւակս է... կը պաղատիմ... ո՞ւր է... ո՞ւր կը գտնուի ինքը... ինչո՞ւ իր դէմքը կը ծածկէ ինէ... բացագանչեց պառաւ կինը յուզուած ու սրտաբեկ ձայնով մը:

— Մի յուզուիր, մամիկս, Աստուած ողորմած է,

— Կը գտնե՞ս:

— Այո:

— Ըսել է թէ անոր ուր ըլլալը գիտես անշուշտ չէ՞:

— Ես մուրացկան մըն եմ: Իմ ձեռքս չագատիր փնտռած մարդս:

— Մուրացկա՞ն, ոհ, ամենեւին, դուն մուրացկան մը չես, դուն աղքատութեան տարազը հագեր ես... այլ հրեշտակ մըն ես որ տունս եկար ու քսանեւհինգ տարուան իմ կորսուած զաւկիս աւետիսը տուիր ինծի:

— Կեցիր, մամիկս, երբ ես խոստանամ քու զաւակդ գտնելու, դուն ալ կը խոստանա՞ս ինծի այս տունին մէջ որբուհի մը պահելու:

— Որբուհի՞ մը:

— Այո:

— Որո՞ւ աղջիկն է:

— Որու աղջիկ ըլլալը պէտք չէ քեզի. միայն թէ պիտի խնամես զինքը: Կը խոստանա՞ս.

— Կը խոստանամ ... Բայց ատ բանին համար եկար:

— Ոհ, ճշմարիտ է ... գիտէի որ դուն բարի ես ու չես մերժեր, մամիկս:

Ներսէս Արծրունին, որ ամէնէն յարմար տունը նկատած էր այդ հեռաւոր չէնքը, խորապէս ուրախ եղաւ զայն իր ձեռքին մէջ ունենալուն համար. Ուստի ոտքի ելաւ ու մամիկին «մնաս բարով» ըսելէն ետքը մեկնեցաւ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ

Վանայ ծովին մէջ գտնուած ամէնէն գեղեցիկ կղզին էր Լիմ Անապատը: Հոն ընդարձակ պարտէզներ կային, որոնք ծառերով շրջապատուած էին: Տեղ տեղ ապառաժներ բարձրացած էին:

Ներսէս Արծրունին՝ Պատրիկի խումբը Պանտ – Մահի գետին վրայ բարձրացող լեռներուն մէջ թողնելով, ուղղակի կղզին եկաւ վանահայրը տեսնելու համար:

Վանահայրը հռչակաւոր Պօղոս եպիսկոպոսն էր:

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Րաֆֆի Խաչատուրեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի մահուան քառասունքին համար :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի կողմէ ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս :

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փողահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻԿԷԹ ԼԸՔԱՅԻ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանտա *մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :*

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին , թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատրիարք Գերշ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :

ժամը 20էն ետք, պարահանդէս .—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. *ՊԻՒՖԷ*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, *Կրան Օթէլի* շքեղ սրահներուն մէջ, **12, B . d;s Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ , հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ընկեր Ժ. Միրիճեանի կողմէ

Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ:

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը :

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը :

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի *սրահը :*

43, Bld. Raspail

Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին :

Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը , տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին , էթուալի *վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն) :*

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ֆ. կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ :

500 էջ

13 Hors-Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին :

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13·40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար :

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան

ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Ա. Տպագրութիւն, 1929

Գին 7 Ն. Ֆր.

Դիմել ՅԱՌԱՋին

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 · C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 28 NOVEMBRE 1961

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. · Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. · Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9265 · 37EME ANNÉE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5066

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՆԴԸ

ԻՆՉԵՐ ԸՍՈՒԵՑԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14Ի «ՊԱՐՏԻԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎԻ ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ» ՄԷՋ, ԵՐԵՒԱՆ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ ԶԱՐՈԲԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ 1937ԻՆ՝ 3500 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Գ. ԲԱԴԱՄԵԱՆՑ ՄԱՏՆԱՆՇԵՑ 1949Ի ԱՔՍՈՐՆԵՐԸ :

ԱԿԱԴ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԴԻՏԵԼ ՏՈՒԱՒ ԹԷ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԱԾ ԷՐ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԹԱՓԸ :

Առաջին անգամ Ռօյթէրի գործակալութիւնն էր, որ հաղորդեց Հայաստանի մէջ կատարուած «մաքրագործումներուն» մասին Զարոբեանի, Բաղամեանցի յայտարարութիւնները կուսակցական ժողովին (տես Յառաջ, Նոյեմբեր 18) : Ռօյթէր իր տեղեկութիւնները քաղած էր Հայաստանի «Կոմունիստ» ռուսերէն թերթէն :

Այժմ, մեր ձեռքին տակն է «Սով. Հայաստան»ի Նոյեմբեր 15ի թիւը, որուն ներսի ընդարձակ երկու էջերը յատկացուած են «պարտիայի ակտիվի ռեսպուբլիկական ժողովին» :

Ժողովը բացած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Զարոբեան, որ լորձնաշուրթն փառաբանելէ ետք համայնավար կուսակցութեան ԻԲ. համագումարը, կուսակցութեան նոր ծրագիրը եւ անշուշտ նաեւ՝ Խրուշչեւը, անդրադարձած է «անձի պաշտամունքի» եւ «հակապարտիական – ներու» հարցերուն : Ու խօսած՝ Հայաստանի ծանօթ դէպքերու մասին :

«Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեանը մեծ վնաս հասցրեց սնանկացած քաղաքագէտ եւ պատեհապաշտ Մալենկովը : 1937 թուականին, Սթալինի անմիջական առաջարկով, Մալենկովը դրդիչ ձեւով խրախուսեց Հայաստանի կուսակցութեան նուիրուած կադրերի ջախջախումը : Նա երդուեալ թշնամի Բերիայի հետ պայմանաւորուել էր այսպէս կոչուած «յետաքննութեան» կարգի շուրջը, որ պէտք է հաստատէր այն ամբաստանութիւնը, թէ Հայաստանում կայ լայնօրէն ճիւղաւորուած հակախորհրդային կազմակերպութիւն : Այդ դրդութեան հետեւանքով, Մալենկովի անձնական ցուցումով, ապօրինաբար ձերբակալուեցին Հայաստանի բազմաթիւ ղեկավար աշխատողներ : Մալենկովն անձամբ էր հարցաքննում ձերբակալուածներին, կիրառելով անթոյլատրելի մեթոդներ : Անմեղ մարդկանց ոչնչացումով Մալենկովն իր գործակից Բերիային օգնեց թաքցնելու Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղար ընկեր Աղասի Խանջեանի սպանութեան փաստը, որին, ինչպէս յետագայում պարզուեց, Բերիան անձամբ սպանել է իր առանձնասենեակում :

Մեր ժողովում ներկայ գտնուողներից շատերը յիշում են զանգուածային ճնշումներու այն տխուր օրերը : 1937 թուականին միայն մի քանի ամսում Հայաստանում ձերբակալուեցին աւելի քան 3500 կուսակցական, խորհրդային, տնտեսական, զինուորական եւ կոմերիտական պատասխանատու աշխատողներ : Նրանցից շատերը առանց դատի եւ պատշաճ յետաքննութեան գնդակահարուեցին :

Ձերբակալուածների թւում էին Հողժողկոմ Գուրգէն Գումեդինը, Ֆինժողկոմ Հայկ Եաղուբեանը, Առեւտրի ժողկոմ Արամ Դաստակեանը, հայկական զօրախումբին հրամանատարը Յակոբ Աթոյեանը եւ շատ ուրիշներ, որոնք ներկայումս լիովին արդարացուած են » :

Զարոբեանի ճառէն ետք, մտքերու փոխանակութեան կարգով խօսք առած են զանազաններ :

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան Բիւրոյին քարտուղարը՝ Վաղարշակ Նորենց ի մէջ այլոց դիտել տուած է թէ «Սթալինի անձի պաշտամունքի հետեւանքով ծանր վնասներ է կրել նաեւ մեր գրականութիւնը եւ արուեստը :

Վ. Նորենցէն ետք, խօսք առած է Լենինականի քաղկոմի առաջին քարտուղարը՝ Գ. Ղարիբջանեան : Ահա իր յայտարարութեան չահեկան մասը :

«Անհատի պաշտամունքի վճռական ու անվերադարձ մերկացումը եւ նրա վնասակար հետեւանքների յաղթահարումը, հակակուսակցական խմբի ջախջախումը արագացրին մեր երկրի առաջընթացը դէպի համայնավարութիւն :

«Մեզ մօտ՝ Հայաստանում, եւս վերջին տարիներին, մեծ աշխատանք է կատարուած անհատի պաշտամունքի հետեւանքները վերացնելու ուղղութեամբ : Այնուամենայնիւ, դժժան կամակայութեանը զոհ դարձած մի շարք գործունեայ Լենինեաններ դեռ մնում են ստուերի տակ : Ըստ երեւոյթին, դեռ կան մարդիկ, որոնք մինչեւ վերջը չեն ըմբռնել անհատի պաշտամունքի վնասակար հետեւանքների վճռական մերկացման անհրաժեշտութիւնը, խուսափում են «բարդ» կենսագրութիւններից, մտածում են, թէ գուցէ հալածանքների ենթարկուածների մօտ «ինչ որ մի բան կայ» : Այլապէս ինչո՞վ բացատրել, որ քաղաքական լուրջ սխալ համարուեց «Հայաստանի Կոմունիստական պարտիայի ուրուագծեր»ի այն մասերը, որտեղ խօսւում էր 1937 թուականի հալածանքների մասին» :

Կարգ մը նորութիւններ կը յայտնէ նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի տնտեսագիտական հիմնարկութեան աւագ գիտաշխատող՝ Ա. Եղիազարեան :

«Նա բազմաթիւ օրինակներ է բերում, կը գրէ «Սով. Հայաստան», թէ ինչպէս Հայաստանում կուսակցութեան գործին նուիրուած շատ մարդկանց նկատմամբ հաշուեյարդար է կատարուել Սթալինի գիտութեամբ եւ յանձնարարութեամբ՝ Մալենկովի, Բերիայի եւ այլոց միջոցով : Նա յիշատակում է Սթալինի նամակը՝ ուղղուած Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, նամակը Հայաստան էր բերել Մալենկովը 1937 թ. Սեպտեմբերին : Այդ նամակը փաստօրէն հանդիսացաւ Հայաստանի կուսակցական, խորհրդական, զինուորական ու կոմերիտական բազմաթիւ կադրերի ջարդ կազմակերպելու «հիմնաւորումը» : Ընկեր Եղիազարեանը ասում է, որ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նախկին առաջին քարտուղար ընկեր Ս. Թովմասեանի «գաղափարական աշխատանքի նոր վերելքի համար» վերնագրով հրապարակուած զեկուցման մէջ «Հայաստանի կոմունիստական պարտիայի պատմութեան ուրուագծեր»ի հեղինակները մեղադրւում են այն բանում, որ նրանք իբր թէ խտացրել են 1936 – 1937 թուականների դէպքերի գոյները եւ «օբեկտիվօրէն հող ստեղծել քաղաքական սխալ հետեւութիւնների համար» : Այնինչ, իրականում «Ուրուագծեր»ի հեղինակները, բարեխղճօրէն շարադրել էին 1936 – 37 թուականների իրադարձութիւնները, վեր հանել Բերիայի եւ նրա գործակիցների սուտ դերը Հայաստանում Լենինեան կադրերը ջարդելու գործում :

«Խնդիրը այժմ կայանում է նրանում, որ Խորհ. Միութեան ԻԲ. համագումարի մերկացումների եւ որոշումների լոյսի տակ պատշաճ տեղ յատկացուի 1937 թուականի իրադարձութիւններին, անաչառ եւ ճիշդ կողմնորոշում տրուի կուսակցական կազմակերպութիւններին » :

Խօսք կ՚առնէ Խորհ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին առընթեր Պետական անվտանգութեան կոմիտէի նախագահը՝ Գ. Բաղամեանց, որուն ճառին մասին հետեւեալը կը գրէ «Սով. Հայաստան».— «Խորհ. Միութեան ԻԲ. համագումարի նիւթերից, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղար Զարոբեանի զեկուցումից երեւում է, որ անհատի պաշտամունքի սպասարկուները սեւ ձեռքը չի խնայել նաեւ մեր հանրապետութեան շատ ղեկավար աշխատողների : Հակակուսակցական խմբի գործօն մասնակից Մալենկովը 1937 թուականի Սեպտեմբերին եկել էր Հայաստան, առաջադրանք ունենալով հաշուեյարդար տեսնել հանրապետութեան ակտիվի հետ : Մինչ այդ, համապատասխան նախապատրաստական աշխատանք էր կատարուել՝ 1936 թուականի Յուլիսին ժողովրդի ատելի թշնամի Բերիայի ձեռքով զոհուեց Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղար Ա. Խանջեանը : 1937 թուականի Օգոստոսին Մոսկուայում ձերբակալուեց Հայաստանի ժողկոմսովետի նախագահ Ս. Տէր-Գաբրիէլեանը, որի հետ նոյնպէս հաշուեյարդար տեսան : Ի՞նչ էր պատահել, ի՞նչ նիւթերի հիման վրայ էին նրան ձերբակալել : Արխիւում այդպիսի նիւթեր չկան : Կասկած չկայ, որ այդպիսի նիւթեր առհասարակ գոյութիւն չեն ունեցել : Հասկնալի է, որ հարկաւոր էր հաշուեյարդար տեսնել Հայաստանի նշանաւոր ղեկավարների հետ, որպէսզի այնուհետեւ մեղադրանք թխուի, թէ իբր նրանք կազմակերպել են ճիւղաւորուած հակայեղափոխ. ազգայնական խումբ : Այդպէս Մալենկովի ցուցումով սկսուեց կեղտոտ հաշուեյարդարը անմեղ մարդկանց նկատմամբ : Մալենկովի գլխաւորած խումբի միամսեայ գործունէութեան ընթացքում ձերբակալուեց աւելի քան հազար մարդ, որից հարիւրը միայն Երեւանի պատասխանատու աշխատողներ էին :

«Ինչպէս վկայում են ՆԳԺԿի նախկին աշխատողները, Մալենկովը մի շարք դէպքերում անձամբ ինքն էր մասնակցում ձերբակալուածների հարցաքննութեանը, որ տեղի էր ունենում ընկերային օրինականութեան նորմաների կոպիտ խախտումներով :

«Մեր հանրապետութեան կեանքում կայ եւս մի տարի, որ դժուար է մոռանալ, որ քիչ արցունք չքերեց ու քիչ վիշտ չպատճառեց մեր ժողովրդին, դա 1949 թուականն է, երբ անվտանգութեան օրգաններում բոյն դրած յանցագործների նախաձեռնութեամբ եւ Սթալինի գիտութեամբ ու առաջադրանքով, անհիմն կերպով աքսորուեցին մեծ թւով անմեղ մարդիկ, որոնք մեղադրւում էին իբր Դաշնակցութեան կուսակցութեան պատկանելու մէջ : Այժմ այդ մարդիկ արդարացուած են եւ վերադարձել են » :

Վերջապէս խօսք կ՚առնէ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի Նախագահ՝ Վիկտոր Համբարձումեան, որ ի մէջ այլոց կը յայտարարէ.—

«Այստեղ բերուեցին բազմաթիւ օրինակներ, թէ ինչպէս անհատի պաշտամունքի հետեւանքով կործանուել են մեր ականաւոր կուսակցական սովետական

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ-ԵԿԱՒ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՋՈՒՁԵՐ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Մինչ Փարի – Ժուր, ծաղրանկար մը հրատարակէ, ուր Մաքմիլըն հեռաձայն կ՚ընէ Քենըտիի ըսելով.— «Յաղթանակը տարինք, համոզեցի տը Կոլը, բաժակ մը թէյ խմեց ». Ֆիկառօ կը գրէ թէ տը Կոլ ամուր կեցած է իր դիրքին վրայ եւ կրկնած Անգլիոյ վարչապետին թէ իրեն համար ժամանակը չէ եկած Մոսկուայի հետ բանակցելու :

Անգլիացիներուն տեսակէտը պարզ է, կ՚ուզեն լեզու գտնել Ռուսերուն հետ, քանի ուշ չէ եւ արեւմտեան – Պերլինի կացութիւնը աւելի վատթարացած չէ :

Նոյնը չէ տը Կոլի կարծիքը : Անոր համար պէտք չէ երբեք տեղի տալ սպառնալիքի առջեւ :

Կը կարծուի նաեւ թէ այս խօսակցութիւնները կրնային աւելի լաւ արդիւնք մը տալ եթէ տեղի ունենային ութ օր յետոյ, այսինքն տը Կոլ – Ատընաուըր հանդիպումէն ետք :

Այս է ընդհանուր գիծերու մէջ «Ֆիկառօյի» տպաւորութիւնը, մինչ անգլիական կարգ մը ուրիշ թերթերու, Մաքմիլըն եւ տը Կոլ համաձայնած են թէքնիք բանակցութեան մը շուրջ, Պերլինի համար :

Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի բովանդակ մամուլը, երկուշաբթի օր այս հանդիպումով կը զբաղէր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին մէջ Խ. Միութիւնը փայլուն յաղթանակ մը տարաւ առջի օր : Արդարեւ, Քոնկոյի վէճը բարեբեր, Լիպերիա բանաձեւումը պատրաստած էր որուն մէկէ աւելի կէտերը անընդունելի էին Միացեալ Նահանգներուն համար, հակառակ անոր որ Լիպերիա սերտօրէն կապուած է Ամերիկայի : Միացեալ Նահանգները երեք բարեփոխումներ առաջարկեցին որոնք ընդունելի նկատուեցան Լիպերիոյ կողմէ, բայց աւելի տուէն որ խորհրդային պատուիրակը երեք անգամ իր վեթոյի իրաւունքը գործածէ : Ի վերջոյ բանաձեւը քուէարկուեցաւ իր սկզբնական ձեւին մէջ, 9 ձայնով (Ամերիկա տեղի տուաւ ինք ալ թեր քուէարկելով) : Ձեռնպահ մնացին Ֆրանսա եւ Անգլիա : Ու. Թանի կը մնայ գլուխ հանել Քաթանկայի անջատման խնդիրը :

ՆԱՍԸՐ Ֆրանսացի չորս անձնաւորութիւններ ձերբակալեց որոնց պաշտօնն էր տէր կենալ Եգիպտոսի մշակութային Ֆրանսական հաստատութեանց : Ասոնք դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն կը վայելէին : Ֆրանսա Զուիցերիոյ դիմեց որ իր հպատակներուն անմիջական ազատ արձակումը պահանջէ : Ֆրանսա յարաբերութիւն չի պահեր Եգիպտոսի հետ : Վերջին լուրերու համաձայն, Եգիպտացիները կ՚ամբաստանեն այս չորս Ֆրանսացիները իբրեւ լրտեսներ որոնցմէ մէկը, նոյնիսկ Նասրի սպանութիւնը կը պատրաստէր :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ անհանգիստ ըլլալով պիտի չկարենայ Փարիզ գալ տը Կոլի հետ տեսնուելու համար, տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար այս Հինգշաբթի :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Սթալինվարոս ճարտարարուեստական քաղաքը վերամկրտուեցաւ եւ կը կոչուի Տանաուվարոս (Դանուբի քաղաք) :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ շրջանակներու համաձայն Ֆրանսա եւ «ԱՀԱԿ»ը գաղտնի բանակցութիւններ սկսած են :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ

—o—

Մեր մամուլի ընթերցողները շատ քիչ բան գիտեն «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայ»ի մասին, մինչդեռ տնտեսական յարաբերութիւններու այս նոր կազմակերպութիւնը շատ կարճ միջոցի մը մէջ հսկայ քայլերով առաջացած է եւ այսօր, տնտեսական հզօր ազդակ ըլլալէ զատ, քաղաքական ուժի օրը օրին զարգացող խմբակցութիւն դարձած է :

Քաղաքական կեանքը տնտեսական աղբիւրներէ կը քաղէ իր ուժը, հետեւաբար, Արեւմտեան Եւրոպայի արդի քաղաքական միասնականութիւնն ու զօրութիւնը յենած են տնտեսական հիմերու վրայ :

Երկրորդ Աշխարհամարտի աւերներէն ելած Եւրոպան մեծ ու կենսական կարիք ունէր վերակառուցման եւ կազդուրման: Նիւթականի մեծ կարիք կար: Բնականաբար, Ամերիկան օգնութեան հասաւ :

Եւրոպայի տնտեսական վերակառուցումը քանի մը փուլերէ անցաւ, մինչեւ որ կազմակերպուեցաւ Հասարակ Շուկան: Նախ՝ 1951ին, ստեղծուեցաւ Եւրոպայի Ածուխ – Պողպատի Համայնական արտադրութիւնը. վճռական փուլ մը եղաւ ասիկա: Եւրոպական վեց պետութիւններ՝ Ֆրանսա, Արեւմտեան Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ՝ վճռեցին Ածուխի եւ Պողպատի արտադրութեան մէջ համադրել եւ բաղկցել իրենց ճիգերը, փոխանակ անխնայ մրցութեան: Եւ, ընդամէնը չորս տարուան մէջ, պողպատի արտադրութիւնը 36 առ հարիւրի յաւելում ունեցաւ, գրաւելով առաջին տեղը աշխարհի մէջ (Ամերիկայէն ետքը) :

Այս յաջողութենէն խրախուսուած, 1955ին վերոյիշեալ վեց երկիրներու դիւանագէտները հաւաքուեցան Հռոմ, աւելի ընդարձակելու տնտեսական միութեան գործառնութիւնները, եւ, 1957ին անոնք ստորագրեցին «Հռոմի Դաշինքը» — Եւրոպայի հասարակաց տնտեսութեան : Ածուխ – Պողպատի համաձայնութենէն ետք, Եւրոպայի Հասարակաց Շուկան աւելի ընդարձակ տնտեսական համագործակցութիւն էր :

Այս երկուքին վրայ աւելցաւ երրորդը՝ «Եւրատոմ»ը (Եւրոպայի հիւլէական միութիւն), որուն նպատակն է հիւլէական ուժին խաղաղ օգտագործումը, զարկ տալու համար տնտեսական յառաջդիմութեան :

Այս երեք կազմակերպութիւնները օժտեցին, այնուհետեւ, նախարարներու խորհուրդով մը, եւրոպական խորհրդարանով եւ արդարադատութեան պալատով մը: Անդամ կառավարութիւնները եւ անոնց ոստիկանական ուժերը, ըստ համաձայնութեան, պիտի գործադրեն պալատին որոշումները :

Այս միջազգային կազմակերպութեան նման իշխանութեամբ օժտելը ինքնին մեծ քայլ մըն էր դէպի Եւրոպայի քաղաքական միութիւնը : Այս վեց պետութիւններու տնտեսական միութիւնը կը կոչուի Տնտեսական Համագործակցութեան Եւրոպական Կազմակերպութիւն, այժմ աւելի ծանօթ՝ «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայ» անունով: Իր կեդրոնը կը գտնուի Պրիւսել (Պելժիա), փառահեղ շէնք մը, զոր այցելուներուն կը ներկայացնեն ուղեցոյցները, կոչելով զայն «Եւրոպայի նոր մայրաքաղաքը»: Հասարակաց Շուկա»յի անդամ վեց պետութիւններն ունին 170 միլիոն բնակչութիւն: Հիմնած են դրամատուն մը մէկ միլիառ տոլար հիմնադրամով, որպէսզի օժանդակէն անդամ – երկիրներու տնտեսական զարգացումին :

«Հասարակաց Շուկայ»ին նախագահն է Ուոլթըր Հալշթայն, գերմանացի նախկին փրոֆէսէօր, լայն զարգացումի տէր, ձեռնհաս եւ ճշգապահ: Իր ղեկավարութեան տակ կ՚աշխատին 1800 տնտեսագէտներ, դիւանագէտներ, սենտիքաներու անդամներ եւ գործի մարդիկ : Եւ, ընդամէնը երեք տարիներու ընթացքին, նշանակալից փոփոխութիւններ եղած են տնտեսական յառաջդիմութեան մարզերու մէջ, նոյնպէս եւ՝ քաղաքական: Օրինակ, առաջին հերթին՝ երկու աւանդական հակառակորդներու՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ արդար մերձեցումը, այժմ երկու ազգերը կապուած են իրարու հասարակաց շահերով՝ ամուր եւ արդիւնաւէտ :

Վեց երկիրները ազատ կապուած են երթեւեկը, սահմաններու պատնէշը վերցնելով :

Արդիւնաբերական նոր համաձայնութիւններ կնքած են, հաղորդակցութեան դժուարութիւններ հարթած (հեռախօս, հեռագիր եւն.), ռոճիկներու (այրերու եւ կանանց) հաւասարութիւն հաստատած, մաքսային պատնէշները իջեցուցած եւ այլն:

Այս բոլոր միջոցառումները այնքան ազդու եղած են, որ ընդամէնը տասը տարիներու ընթացքին (1950 – 1960) «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի վեց անդամ երկիրները կրկնապատկած են իրենց ազգային եկամուտը :

Այս տնտեսական քաղաքականութեան բարիքները ակնյայտ են Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսական վաճառքը Գերմանիոյ մէջ, 1960 թուի առաջին տասը ամիսներուն, հասած է 767 միլիոն տոլար աննախընթաց գումարի (նախորդ տարին՝ 581 միլիոն տոլար էր): Գերմանիան, նոյն ժամանակամիջոցի մէջ, Ֆրանսա ներմուծած է 814 միլիոն տոլարի ապրանքներ : Միաժամանակ, վեց անդամ երկիրներու արտաքին առեւտուրը անցեալ տարի 20 առ հարիւրի չտեսնուած աճ ունեցած է :

Ընդհանուր գիծերու մէջ տուինք «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի բնոյթը: Ցատկանշական է հետեւեալ փաստը: Ըստ վիճակագրութեան, Ամերիկայի ազգային տնտեսութիւնը տարեկան երեքուկէս առ հարիւրի աճ կ՚արձանագրէ: Խորհրդային Միութեան յայտարարութեամբ, իրենց ազգային տնտեսութիւնը տարեկան վեց առ հարիւրի աճ արձանագրած է: Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներու ազգային տնտեսութեան տարեկան աճն է՝ ութ առ հարիւր: Ուրեմն՝ շատ աւելի քան Խորհրդայինը եւ Ամերիկեանը:

Այս պարագային նկատի պիտի առնել նաեւ բնակչութեան թիւը: Ամերիկան ունի 173 միլիոն բնակչութիւն, Խորհ. Միութիւնը՝ 210 միլիոն, իսկ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները՝ 170 միլիոն: Ուրեմն, Խորհրդային Միութիւնը քառասուն միլիոն բնակչութիւն աւելի ունենալով հանդերձ, շատ աւելի նուազ տնտեսական աճ ունեցած է քան Արեւմտեան Եւրոպան :

Ահա թէ ինչու Խրուշչեւ սուտ եւ սպառնական բնոյթ կուտայ Գերմանիոյ հարցին. ան կը սարսափի Գերմանիոյ միութենէն, կը սարսափի Արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական օրը օրին աճող զօրութենէն եւ կը խորհի պատերազմով քարուքանդ ընել այդ հզօր տնտեսական միութիւնը :

Արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական միութիւնը մեծագոյն խթանն է Եւրոպայի նաեւ՝ քաղաքական միութեան: Երբ այդ միութիւնը իրականանայ, անոր քով պիտի նսեմանայ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ Ամերիկայի տնտեսութիւնը :

Խրախուսուած «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի յաջողութիւններէն, Եւրոպական կարգ մը երկիրներ՝ Անգլիան, Շուէտը, Նորվեկիան, Դանիան, Աւստրիան, Զուիցերիան ու Փորթուկալը, 1960ին միացան, կազմելով «Ազատ Փոխանակութեան Եւրոպական Ընկերակցութիւն»ը, կոչելով զիրենք եօթներ, ի դիմաց վեցի, այսինքն «Հասարակաց Շուկա»յի վեց անդամներու :

Այս նոր տնտեսական խմբակցութիւնը կը բաղկանար 90 միլիոն ժողովուրդէ : Ֆինլանտան եւս միացաւ անոնց, կազմելով ութերորդ անդամը :

Այս խմբակցութիւնը եւս, միւսի օրինակին հետեւելով, իջեցուց իր մաքսային պատնէշները, օր մը, միանգամայն վերցնելու հեռանկարով, մինչեւ տասը տարի: Ասոնք կը պատճառաբանեն, որ իրենք ունին կարգ մը արտադրութիւններ, զորս չունին «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի անդամները, օրինակ՝ հիւսիսային երկիրներու՝ Շուէտի եւ Նորվեկիոյ անտառներու փայտը :

Ասոնցմէ Մեծն Բրիտանիան յատկապէս կը յամառէր չմիանալ «Հասարակաց Շուկա«յին, նկատի ունենալով նախ՝ որ առանձին տնտեսական դաշինքներ ունի տարբեր երկիրներու հետ ու երկրորդ Հասարակապետութեան տնտեսական ու մշակութային կապերը իր նախկին գաղութներու հետ, որոնք անկախութիւն են ստացած :

Շուէտը եւ Զուիցերիան, լիակատար «չէզոքութիւն» պահելու մտահոգութիւնըն ունին :

Սակայն եօթնէն (այժմ արդէն ութ) մէկ քանին յոյս ունին օր մը միանալու, միախառնուելու վեցի՝ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յի հետ, կազմելու համար մի մեծ, հասարակաց շուկայ, բաղկացած 260 միլիոն (170 + 90) անհատներէ :

Վերջերս Անգլիան եկաւ այն համոզման, որ իր տնտեսական – ելմտական վիճակը բարւոքելու համար պէտք է որ ինք եւս միանայ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յին:

«Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»ն կ՚անհանգստացնէ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ՝ Ամերիկան, որ ունի իր արտադրութիւններու սպառման մտահոգութիւնները. այդ արտադրութիւններն են՝ ցորեն, բրինձ, հաւեղէն, անասուններու սնունդ, ծխախոտ, շաքար եւ այլն : Եթէ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները սահմանափակեն ամերիկեան այդ արտադրութիւններու ներածումը, Ամերիկա շատ պիտի նեղուի արտաքին շուկայի մէջ :

Միւս կողմէ, ամերիկեան մեքենաներու արտահանումը դժուարութիւններու կը բախի, այս պատճառով շատ գործարաններ հիմնուած են, ամերիկեան, «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրներու մէջ : Մինչեւ այժմ՝ 160 ծրագիր կայ հարիւր հատ եւս հիմնելու: Տեղին վրայ այդ գործարաններու արտադրութիւնը աւելի աժան պիտի գլուխ գայ, քանի որ Եւրոպայի մէջ աշխատավարձը աւելի նուազ է քան Ամերիկայի մէջ: Եւ, այս առթիւ, «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները ամէն յարմարութիւն կ՚ընձեռնեն ամերիկեան ընկերութիւններուն — հողամաս, երկաթագիծեր, գործարաններ հիմնելու դիւրութիւններ, տուրքերու առաւելութիւններ եւ այլն :

Ամերիկա քաջալերած է եւրոպական այս տնտեսական համայնքի քաղաքական եւ տնտեսական շահերը եւ յոյս ունի, որ «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները պիտի հետեւին տնտեսական ազատ քաղաքականութեան :

Տնտեսական այս համագործակցութիւնը որ աննախընթաց է Եւրոպայի պատմութեան մէջ, երթալով պիտի զարգանայ եւ աւելի լայն բնոյթ պիտի ստանայ: Երկու խմբակցութիւնները՝ վեցի եւ ութի՝ պիտի միանան օր մը եւ կազմեն մէկ մեծ ընդհանրական շուկայ, զերծ անջրպետային դժուարութիւններէ, մէկ եւ ընդհանուր դրամական սիստեմով եւ այլն: Տնտեսական այս միաւորումին, բնականաբար, պիտի հետեւի նաեւ քաղաքական միաւորումը. պիտի կազմուի 260 միլիոն քաղաքացիներէ բաղկացած տեսակ մը Միացեալ Նահանգներ: Պիտի իրականութիւն դառնայ Պոլեաններու երազած «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները», Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու պէս, սակայն այն տարբերութեամբ, որ պիտի չջնջուին ազգային կերպարանքներն ու մշակոյթները :

Այսպիսով, Խորհրդային մեծ խմբակցութեան դիմաց պիտի ստեղծուի 260 միլիոննոց խմբակցութիւն մը, տնտեսական եւ քաղաքական միաձոյլ կերպարանքով, սովետներէն շատ աւելի հզօր՝ իր տնտեսական վերելքով եւ կարողութիւններով: Մանաւանդ որ այս խմբակցութեան մաս կազմող երկիրները իրենց քաղաքակրթական մակարդակով շատ աւելի բարձր են քան արեւելեան Եւրոպայի երկիրները :

Այս միութիւնը առեւտրական աշխոյժ եւ ուժեղ կապեր պիտի հաստատէ նաեւ արտաքին աշխարհի հետ՝ Ափրիկէի, Հարաւային Ամերիկայի եւ Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի հետ :

Ահա թէ ինչու այս հեռանկարէն կը սարսափի Խորհրդային Միութիւնը եւ օր առաջ հրապարակ կը նետէ Արեւելեան Գերմանիոյ հետ իր կնքելիք դաշինքը, Պերլինի դժուարութիւններ կը ստեղծէ իր մէջ, կը սպառնայ ու կը շաչեցնէ զէնքերը :

Դրամատիրական տնտեսութիւնը հանդէս կուգայ աւելի ճկուն եւ աւելի ներզօր: Եւ որքան տնտեսապէս զարգանան Արեւմտեան եւ Կեդրոնական Եւրոպայի այս երկիրները, նոյնքան ի վիճակի պիտի ըլլան անոնք հարթելու եւ բարելաւելու ընկերային անհաւասարութիւնները, բարձրացնելու աշխատաւոր զանգուածներու կեանքի եւ մշակոյթի պայմանները :

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

“ԳԻՐԸ ԳԻՐԷՆ ԱՒԵԼԻ ՀԵՌՈՒ...”

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Պարոն Գոյունեանին համար՝ զանգակը խորհրդանշանն էր կարգապահութեան, իսկ մարդուս ձեռագիրը՝ չափանիշն էր իր կրթութեան: Իրեն համար՝ կարելի չէր երեւակայել դաստիարակուած մէկը որ գեղեցիկ ձեռագիր չունենար :

Եւ այդ համոզումէն մղուած, Պ. Գոյունեան ստանձնած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին աշակերտութեան գիրը բարձր մակարդակի մը հասցնելու ամենակարեւոր պարտականութիւնը :

Իր առաջին գործը եղաւ Տեսուչ վարդապետը համոզել որ ինքնահոս գրիչները վնասակար էին աշակերտներուն գեղագրական զարգացման: Եւ այս գրումին վրայ, շատ ժամանակ չանցած, Տեսուչ վարդապետը հրավարտակ մը հանեց ըստ որուն բոլոր ինքնահոս գրիչները գրաւուեցան :

Կարեւորութիւն չտալով այս խիստ վճիռին ստեղծած ընդհանուր դժգոհութեան, Պ. Գոյունեան՝ աւելի թափով լծուեցաւ աշակերտութեան գիրը բարւոքելու անհրաժեշտ ձեռնարկին :

Իր գեղագրութեան դասը — իրեն համար — դպրոցական ծրագրին ամենակարեւոր մէկ մասը կը կազմէր :

Բաճկոնը հանելով՝ շապիկին թեւերը կը սոթտէր ու նախ գրատախտակը կը լուար: Այս գործն իսկ ուրիշի չէր յանձներ: Անգամ մը կարծեց թէ Անդրանիկին կրնար վստահիլ այս պաշտօնը, բայց դժգոհ մնալով՝ մէկ փորձէ ետք վերջ տուաւ Անդրանիկին աջակցութեան: Յետոյ, նոր կտոր մը ճերմակ կաւիճով եւ երկար քանակով, զուգահեռ հորիզոնական գիծեր կը քաշէր գրատախտակին վրայ :

Ետքը՝ կը սկսէր անթերի գիրով բարոյախօսական նախադասութիւններ գրել որպէսզի մենք զանոնք մաքուր եւ կոկիկ գիրով ընդօրինակէինք մեր տետրակներուն մէջ: Այդ նախադասութիւններէն քանի մը հատը միտքս մնացած են: «Ծաղիկներու թագուհին մանուշակին հարցուց, — «Ի՞նչ կ՚ուզես քեզ նուէր»: Ու մանուշակը պատասխանեց, — «Քիչ մը աւելի շուք որպէսզի թաքնուիմ»:

Ֆրանսերէն ալ հատ մը կար որ շատ տպաւորիչ էր :—

« Qui sert bien sa patrie, n'a pas besoin d'aïeux ».

Ու յետոյ՝ կը շրջէր դասարանին մէջ, իւրաքանչիւր աշակերտի մօտ կանգնելով՝ համբերութեամբ իրեն հետ առանձին զբաղելու համար :

Առաջին տարիս՝ միամտօրէն Պ. Գոյունեանին հարցուցի թէ գեղագրութեան ամավերջին քննութիւն պիտի ըլլա՞ր : Զարմացած երեսս նայեցաւ եւ յայտնի էր որ չէր կրցած ըմբռնել թէ ինչպէս կրնար մէկը այդքան յիմար հարցում մը ընել: — «Ի հարկէ գեղագրութեան ամավերջին քննութիւն պիտի ըլլայ» պատասխանեց, քիչ մը զայրացած իմ աւելորդ հարցումէս, եւ զիս լուսաբանեց ըսելով որ գեղագրութիւնը՝ թուաբանութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ բոլոր նիւթերուն՝ համահաւասարապէս կարեւոր էր :

Իմ գիրս լաւ չէր, բայց ինծմէ աւելի անճոռնի գիր ունեցողներ ալ կային : Զորս տարի, շաբաթական երկու ժամ, պարոն Գոյունեանի յարատեւ ջանքերուն շնորհիւ՝ բոլորիս գիրը քիչ մը ձեւի մտաւ :

Բայց մինչեւ այսօր՝ հանելուկ մնաց ինծի համար «գիրը գիրէն աւելի հեռու քան թէ գիրերուն մասերը իրարմէ» բացատրութիւնը :

(11 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Վերամուտի առաջին հանդէսը, — տարիներէ ի վեր դադրելէ համար, եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը եւ կամ աւելի ճիշդ հիմնադրութեան պանծալի տարեդարձը:

Եւ ինչպէս ամէն հայաշատ քաղաքներուն մէջ, մենք ալ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, Նոյեմբեր 5ին, Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահին մէջ պարտ ու պատշաճ յայտագրով մը տօնեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը:

Տօնակատարութեան կը նախագահէր ընկեր Մ. Միրզէ (Լիոնէն), որուն հրաւէրին վրայ Օր. Նաղ. Զաքարեան «Մըշակ բանուորը» նուագեց դաշնակի վրայ, ունկնդրուած սրահի հոծ բազմութեան կողմէ՝ յոտնկայս:

Ապա, նախագահը բացման քանի մը ամփոփ եւ կուռ խօսքերով պարզեց օրուան տօնակատարութեան իմաստը, եւ ծանրացաւ այն ընդունուած միտքին վրայ թէ՝ առանց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, տարագիր Հայութիւնը կը մնայ անտէրանտիրական, առանց առաջնորդի:

Գեղարուեստական բաժինը թէեւ այնքան ալ ճոխ չէր, սակայն շատեր իրենց գովելի մասնակցութիւնը բերած էին: Այսպէս, Պ. Ճիպրանեան (Շասէն), Օր. Ալնիւ Գինոսեան, Տիկնի Անժէլ Սուքիասեան, ընկեր Հ. Զաքարեան եւ Պ. Քէշիշեան (Վալանսէն), երգեցին, արտասանեցին եւ արժանացան ծափերու:

Իսկ երկու նորահաս օրիորդներ, Նաղ. Զաքարեան եւ Եւա Ռստիկեան, նախ առանձին, ապա միասնաբար, (չորս ձեռքով) դաշնակի վրայ ճարտարօրէն նըւագեցին հայրենակարօտ երգեր:

Կարգն եկած էր օրուան բանախօսին, խրախն եւ հաճելի անակնկալ մը, եւ որուն, Վիէնի Հայութիւնը լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ:

Մեր երիտասարդ ընկերոջ, Յ. Արթինեանի (Մարսէյլէն) բեմ բարձրանալը ծափերով ողջունուեցաւ:

Ան, իրեն բնորոշ առնելով երէց եւ վաստակաւոր ընկերոջ մը խօսքը թէ՝ «մեծ է Դաշնակցութեան Աստուածը», ընդլայնեց այդ խօսքին վեհ իմաստը, միշտ խանդավառ եւ երիտասարդական աշխոյժ խօսքերով:

Մեր երիտասարդ բանախօսը, շարունակելով իր կրակոտ ճառը, հաստատեց թէ «Դաշնակցութիւնը նման է Փիւնիկին՝ եւ կամ մեր Մեծն Վահագնին» եւ թէ՝ «Դաշնակցութիւնը միշտ երիտասարդ եւ առոյգ կը մնայ, հակառակ իր 71ամեայ պատկառելի տարիքին»:

Ընկերը տրամաբանական տուեալներով բացատրեց իր ունկնդիրներուն թէ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, իր պաշտելի հիմնադիրները, խոնարհ եւ համեստ շարքայինները եւ քաջ հայդուկները ամէնքը կռուեցան, տառապեցան եւ մեռան հերոսաբար՝ դէն ի ձեռին: Եւ արդ՝ Հայրենադաւութի՞ւն է, հայրենիքի եւ ազգի համար մեռնիլը:

Եւ վերջացնելով իր կրակոտ խօսքը, գոչեց՝ «Փառք ինկած զոհերուն, եւ փառք անոնց որոնք կուգան շարունակելու այս Ս. պայքարը»:

Ընկեր Մ. Միրզէ, իբրեւ հանդէսի նախագահ փակման խօսքն ընելով, յայտնեց Անի կոմիտէի շնորհակալութիւնները եւ սրտապնդեց ներկաները այն յոյսով թէ «պիտի ծագի Հայուն Ազատութեան Արեւը»:

×

Ս. ՄԱՇՏՈՑԻ 1600 ԱՄԵԱԿԸ — Առանց առաջնութիւնը չահելու, Վիէնի Հայութիւնն ալ, Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ, տօնախմբեց Ս. Մեսրոպի ծննդեան 1600ամեակը, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ, Կիրակի Նոյեմբեր 19ին:

Հրատարակուած յայտարարութեանց համաձայն՝ յիշատակի հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին — միայն իրենց ներկայութեամբ — գաղութիս կազմակերպութիւնները եւ Միութիւնները...

Իսկ բեմը եւ ճակատը, առանց յարդարանքի — ոչ մէկ նկար եւ կամ յիշատակ Մեծ Հայուն Ս. Մեսրոպի — անհրապոյր եւ տխուր երեւոյթ մը կը պարզէին:

Հանդէսին նախագահը, Պ. Ս. Սուքիասեան, ամփոփ եւ չափազանց սեղմ բառերով բացումը կատարելով, հրաւիրեց Տիկին Ա. Սուքիասեան երգելու «Ով Մեծասքանչ»ը եւ յաջորդաբար, բեմ բարձրացան օրիորդներ Ալնիւ Գինոսեան (ուղերձ), Մարի Գառօղլանեան (արտասանութիւն), Նաղ. Զաքարեան եւ Եւա Ռստիկեան (դաշնակ):

Իսկ Տիկին Վ. Ռստիկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակի երգեց սքանչելի «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը եւ «Ես ծարաւի էի» աջակից ունենալով դաշնակի վրայ իր աղջիկը՝ Եւան:

Յարմար արտասանութիւն մը ըրաւ նաեւ Օր. Քութուճեան եւ վերջակէտը դրաւ գեղարուեստական բաժինին՝ Տիկ. Անժէլ Սուքիասեան, երգելով «Ա՛յ կաքաւիկը»:

Վերջին պահուն — ուշ մնացած, Պ. Մարտ. Անտոնեան, Վիէնի երիտասարդաց Միութեան կողմէ իմաստալից ուղերձ մը կարդաց եւ արժանացաւ խանդավառ ծափերու:

Տօնակատարութեան միակ բանախօսը, Փրօֆ. Խայիկեան, հրաւիրուած Մարսէյլէն, ջերմիկ եւ պաշտամունքի հոգիով խօսեցաւ մեր սքանչելի եւ հարուստ Մըշակոյթի հիմնադրին՝ Ս. Մեսրոպի մասին, յատկապէս ծանրանալով անոր գործունէութեան եւ նկարագրին վրայ:

Մեր յարգելի բանախօսը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, մէկ ժամէ աւելի, մեղմիկ գրոյցի ձեւով, պատմեց դէպքեր եւ տխուր անցքեր: Իսկ իբրեւ վերջաբան, անդրադարձաւ մեր ներկայ օրերու նսեմ եւ տխուր կացութեան եւ յորդորեց ներկաները հետեւելու Ս. Մեսրոպի, սորվեցնել հայերէնը նորահաս սերունդին — եւ այսպէս կատարել խակական եւ ճշմարիտ Հայու մեր պարտականութիւնը:

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ յոտնկայս երգուած «Հայր մեր»ով վերջացաւ Ս. Մեսրոպի 1600ամեակին նուիրուած յիշատակի հանդէսը:

×

ՄԵՌԵԼՈՑ — Տխուր, աշնանային շատ տխուր օր մը: Մօտիկ անցեալին մէջ, հարազատներու շիրիմներուն այցելութենէն ետքը, ժամանակ կ'ունենայինք նաեւ այցելելու մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած ընկերներու հողակոյտերուն եւ փնջիկ մը զետեղելու աղօթքի մրմունջով:

Իսկ 1914 – 1918ի Զինադադարի տօնակատարութեան զինուորական երեքշաբթի... Իսկ 1914 – 1918ի Զինադադարի տօդանցքին եւ հանդիսութեանց, մեր Հայ կամաւորները եւ Մարտիկները մասնակցեցան իրենց տարագիր եռագոյնով, եւ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին առջեւ զետեղեցին թէ Վիէնի Հայ գաղութի եւ թէ իրենց անունով զեղեցիկ ծաղկեպսակ մը:

Կ. Տ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը գրէ թէ խմբագրատուն այցելած են Հարրի Քարեան եւ Ալեք Փիլիպպոս որոնք Քալիֆորնիայէն Նիւ Եորք գացած էին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան պատգամաւորական ժողովին առթիւ: Ընկեր Քարեան, այս առթիւ, իր տպաւորութիւնները պատմած է Հայաստան կատարած իր ճամբորդութենէն եւ չեշտած է թէ դիւղատնտեսութիւնը յառաջդիմութեան մէջ է եւ ինք շատ գոհ մնացած է վերաշինութեան աշխատանքներէն:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, յուշ – երեկոյ մը տեղի ունեցած է Ա. Ահարոնեանի յիշատակին: Օրուան նախագահը եղած է Բենիամին Թաշեան: Գործադրուած է յաջող գեղարուեստական բաժին մը: Ահարոնեանի կեանքին եւ գործին մասին խօսած է Օր. Արաքսի Յովսէփեան: Երեկոն վերջ գտած է կենդանի պատկերով մը՝ Ահարոնեանի «Հոկումի գիշերը»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ժերար Ուրիի յառաջիկայ ժապաւէնին՝ (Ռեիրը չի վճարեր) մէջ կը խաղայ Լոտա Էփրիկեան որ Թատրոնէն շարժապատկերի ասպարէզ կուգայ եւ իր Ա. մեծ դերը կը ստանձնէ: Լոտա Էփրիկեան աղջիկն է՝ երաժշտագէտ – ջութակահար Անճելօ Էփրիկեանի, Իտալիոյ գնահատուած արուեստագէտ, որուն գլխաւոր մասնագիտութիւնն է՝ Վիվալտի:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻԻ ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԸ

—o—

Վերջերս այցելեցինք քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ուրարտուի արուեստանոցը, ուր տեսանք անոր նոր աւարտած Մովսէս Խորենացիին մեծ արձանը: Թէ անցեալին եւ թէ մեր օրերուն բազմաթիւ փորձեր կատարուեցան մարմնաւորելու համար մեր բազմադարեան մշակոյթին այդ մեծ երախտաւորներէն մէկուն կերպարը: Ուրարտուի քանդակած Խորենացիի արձանը, անվարան կարելի է ըսել, թէ եղածներուն մէջ ամէնէն յաջողն է: Երկար ժամանակէ ի վեր տաղանդաւոր եւ խոհուն արուեստագիտուհին, մոռցած իր անձը, տարուած եւ տոգորուած էր Խորենացիին արձանը կերտելու գաղափարով: Տարիներու ընթացքին շինեց տարբեր մեծութիւնով ու դիրքով, աւելի կամ նուազ յաջողած հինգ Խորենացիներ, որոնցմէ առանձնապէս աչքի կը զարնէ Մատենադարանին ցուցասրահին մէջ դրուած կիսանդրին: Մեր տեսած նոր արձանը, սակայն, կը գերազանցէ եւ իր՝ Ուրարտուի, եւ ուրիշներու շինած բոլոր Խորենացիները: Յաջողութեան էական նախապայմանը եղած է այն, որ քանդակագործուհին շատ լաւ ձեւով պատկերացուցած է Խորենացիին տիտանական մեծութիւնը, անոր գրած «Հայոց Պատմութեան» եղակի դերը Հայութեան ազգային ինքնագիտակցութիւնը արթնցնելու գործին մէջ: Վարպետ ձեւով օգտագործած է դասական քանդակագործութեան լաւագոյն աւանդութիւնները: Այդ կը հաստատեն արտայայտութեան այն տպաւորիչ եւ խօսուն միջոցները, զորս գործածած է արուեստագիտուհին քարին մէջ իր հերոսը մարմնացնելու համար:

Ամուր եւ հաստատ բազմած դահաւորակին վրայ, մագաղաթէ մատեանը ձեռքին մէջ, մտասոյզ՝ ան կարծես կը պատրաստուի գրելու իր նշանաւոր տողերը Հայութեան պատմական դառն ճակատագրին եւ անոր կատարած մեծ գործերուն մասին: «Զի թէպէտ եւ եմք ածու փոքր, եւ թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ, եւ զօրութեամբ տկար, եւ ընդ այլով յոլով անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ, սակայն, բազում գործք արութեան գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս, եւ արժանի գրոյ յիշատակի»:

Ուրարտուի արձանին մէջ մենք դիւրութեամբ կը ճանչնանք մեր սքանչելի պատմահայրը: Այս է արդէն գործին յաջողութեան լաւագոյն ցուցանիշը:

Անուանի քանդակագործուհին երկարամեայ բոլորանուէր եւ խանդավառ աշխատանքը պարապ չէ անցած: Տեղին է այս առիթով վերյիշել Թումանեանի իմաստուն խօսքերը. «Որպէսզի լոյս տաս՝ պիտի այրուես»:

Քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ուրարտուի կերտած Մովսէս Խորենացիի նոր արձանը անոր ստեղծագործական այդ տեսակ այրումի մը արգասիքն է:

Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

«Ս. Հայաստան»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՅՍ ԱՆԾԱՆՕԹԸ...»

Լա Վուա տիւ Նոր կը գրէ թէ Պ. Էտուար Իւթիւճեան շահեկան դասախօսութիւն մը տուած է Սոսիէթէ տը ժէոկրաֆիի հովանաւորութեան ներքեւ: Պ. Իւթիւճեան պատմականն ըրած է այս առաջին քրիստոնեայ երկրին, որուն մէկ մասը միայն այցելած է, (խորհրդային հանրապետութիւնը) բազմաթիւ անգամներ: Պ. Իւթիւճեան խօսած է Հայաստանի ճարտարարուեստին մասին եւ ցուցադրած Երեւանի եւ Էջմիածնի տեսարժան վայրերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ներսէս Արծրունին փոքրաւորի մը մօտենալով խնդրեց որ Սրբազանին լուր տայ եւ ըսէ թէ այցելու մը եկած է:

— Քաղաքէ՞ն եկած էք, հարցուց փոքրաւորը:

— Այո, պատասխանեց Ներսէս Արծրունին:

— Շատ լաւ, սպասեցէք, ըսաւ փոքրաւորն ու աճապարեց վանահօր սրբաբանը մտնելու:

Քիչ յետոյ վերադառնալով՝ իմացուց որ վանահայրը պատրաստ էր զինքն ընդունելու:

Ներսէս Արծրունի հետեւեցաւ փոքրաւորին, որ վարդապետներու յատուկ խուցերու առջեւէն անցնելով սրբարանին դուռը հասաւ ու ներս մտաւ:

Վանահայրը փափուկ բազմոցի մը վրայ նստած էր, երբ Ներսէս Արծրունին անվեհեր դիրքով մը իրեն մօտեցաւ ու աջն առաւ:

Բարով եկաք, թոթովեց պատկառելի կազմուածքով վանահայրը:

— Բարի տեսանք, Սրբազան հայր, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին, ուր աթոռի մը վրայ նստեցաւ:

— Վանքը այցելելու փափաքեցա՞ք, հարցուց վանահայրը՝ սառն ձայնով մը:

— Թէ վանքը տեսնելու եկայ, եւ թէ կարեւոր խնդիր մը յայտնելու, չեշտեց Ներսէս Արծրունին:

— Պատրաստ եմ մտիկ ընելու, ըսաւ վանահայրը՝ մեծ մեծ բանալով իր վառվռուն աչքերը:

— Ի հարկէ, Ձեր Սրբազնութիւնը նըկատի առած է ազգային ներկայ կացութիւնն. այնպէս չէ՞:

— . . . .

— Միթէ՞ լռութիւն պիտի պահէք... միթէ՞ քաշուած պիտի մնաք այս հրաշալի կղզիին մէջ:

— Ես... գոչեց վանահայրը:

— Այո, Ձեր Սրբազնութիւնը:

— Նախ՝ ես չեմ ճանչնար ձեզ եւ չեմ գիտեր թէ ո՞վ ղրկած է՝ այդ խօսքերն ինծի ըսելու համար:

— Ես Ազգային անհատ մըն եմ եւ գիտցէք թէ իմ անհատական պարտականութիւնս է որ թելադրեց զիս այս ճգնաժամը Ձեր Սրբազնութեանը յիշեցնելու համար:

— Միթէ՞ ես կոյր եմ:

— Կը տեսնէք, այնպէս չէ:

— Ամէն ժամանակ:

— Բան մը չէ՞ք մտածեր:

— Ինծի ինչո՞ւ կ'ըսէք... ահա ազգը, ահա ազգին մեծ – ազաները: Գնա անոնց պատմէ: Ես չեմ խառնուիր, որովհետեւ «մի խառնուիր» ըսին ինծի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք. Սրբազան հայր, միթէ՞ չէք գիտեր որ ազգային հոգը չէ թշուառ գեղացիներու տառապիլը, անոնց անհետանալը, մանաւանդ՝ ներկայ դրութեանը վատթարանալը...: Չէ՞ որ Ձեր Սրբազնութեան աչքին առջեւը տեղի կ'ունենայ... պիտի չբողոքէ՞ք:

— Որո՞ւ պիտի բողոքեմ:

— Ձեռնհաս իշխանութեան:

— Ձեռնհաս իշխանութեա՞ն:

— Այո:

— Ես ի՞նչ գործ ունիմ ձեռնհաս իշխանութեան դիմելու կամ բողոքելու: Դուք խմբաներ ունիք, խելացի մարդիկ ունիք, մանաւանդ սուրբ հայրապետցու մը ունիք... չերթա՞ք անոնց քով... չըսէ՞ք անոնց թէ ժողովուրդը ձեռքէ կ'երթայ, թէ Հայը կը փճանայ ներկայ աղետալի դրութեան մէջ եւ թէ բողոքելու անհրաժեշտութեան ժամանակն է...:

Ի՞նչ կ'ուզէք ինէ, չէ՞ որ դուք բերիք զիս այստեղ, չէ՞ որ Ստամպօլ քաղաքը խաղք ու խայտառակ դարձուածքներ ըրիք ինծի դէմ...: Դուք ըսէք... դուք խօսեցէք... ալ ինչ հոգւով աշխատիմ անոր համար: Քրիստոս որ Աստուած էր, չըլմացաւ, երբ ապտակ մը զարկին իր երեսին անիրաւ տեղը: Իսկ իմ երեսիս չէ թէ ապտակ մը զարկիք, չէ թէ միայն թուք ու մուր նետեցիք. այլ օտարներու առջեւ անանկ հայհոյութիւններ տուիք որ մարդիկ շուներուն անգամ չեն ըներ:

(Շար.)

գործիչները։ Մարդկանց մասին է խօսքը, դա հասկնալի է, որովհետեւ ամենաողբերգականը անհատի պաշտամունքի արտայայտութեան մէջ դա է։ Բայց միաժամանակ պէտք է նշել, որ անհատի պաշտամունքը ձգտում էր կաշկանդել մեր ժողովրդի ստեղծագործական ամբողջ թափը։ Դա առանձնապէս պարզ կերպով արտայայտւում էր մշակոյթի ու գիտութեան բնագաւառում։ Ստեղծուել էր այնպիսի դրութիւն, որ ենթադրւում էր, թէ կարելի է գիտութեան հարցերը լուծել որոշումների միջոցով կամ Սթալինի որեւէ յօդուածի միջոցով, օրինակ՝ լեզուաբանութեան հարցերը, թւում էր, թէ կարելի էր լուծել այդպէս»։

Այրի Տիկին Մարիամ Գրիգոր Գոստիկեան, Պ. Վարդգէս Գոստիկեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Էլմայեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Պայծառ Մնակեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Աննիք Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարինոս Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Եղվար Գոստիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Սիսակ Սիսլեան եւ իրենց դուստրը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արսէնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զերչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահան Մնակեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Սարեան, Ալճեան, Աշըգեան եւ Էլմայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն, իր ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, կնքահօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ

(72 տարեկան, Սէօլէօզցի)

կսկծալի եւ յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, 25 Նոյեմբեր 1961ին, իր բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի ամփոփուի ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Մեռելակառքը տունէն կը մեկնի ժամը մէկուկէսին։

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ս. Սիսլեանի։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն անհուն վշտով կը ծանուցանէ բոլոր ընկերներուն իր կազմի հաւատաւոր եւ վէթերան ընկերներէն ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ անակնկալ մահը, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ առաւօտ 25 Նոյեմբեր, 1961ին եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրիին, ընկեր Վարդգէսին եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Այս տխուր առթիւ ընկերները Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ.։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Գ. Կիւլպէնկեան ֆոնտէն, ձեռամբ Փարիզի Կրօն. Ընկերակցութեան երկու հարիւր Ն. Ֆ.։ Այս առթիւ Կ. Խաչի վարչութիւնըս իր խորհին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գերաշնորհ Տէր Սերովբէ Եպիս. Մանուկեանի եւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան։

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Սեւանի մասնաճիւղը քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐ

Պ. Գ. Գաղանճեան իր ընկերոջ Յարութիւն Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ քսան Ն. Ֆր. Թէհլիրեան սրահին, քսան Ն. Ֆ. Կապոյտ Խաչին եւ 10 Ն. Ֆ. «Հայ-Բոյժ»ին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ընկեր Ժ. Միրիճեանի կողմէ

Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ։

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը։

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլլէի օժանդակութեան կայանին կը նուիրեն.— Տիկին Վ. Մեսրոպեան հարիւր Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Աւագեան յիսուն Ն. Ֆ., Պ. Շէտիկեան երեսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պայրամեան եւ Պ. Սարաճեան քսանական Ն. Ֆ., Տիկին Տօլմաճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարեան, Պ. Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Ֆէրհատեան, Տէր եւ Տիկին Պայտարեան, Պ. Դերձակեան, Պ. Ղազէրեան եւ Տէր եւ Տիկին Գարաճեան տասնական Ն. Ֆ.։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՍՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ։

500 էջ

13 Hors-Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըրթական մարմնին։

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար։

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Ա. Տպագրութիւն, 1929

Գին 7 Ն. Ֆր.

Դիմել ՅԱՌԱՋին

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը։

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ։ Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) երեկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը։

43, Bld. Raspail

Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին։

Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, էթուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն)։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ։

×

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, Bd. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին։

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց ծնողքը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին։

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները։

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

«ՄԻԶԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ»

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ։

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։

Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս.—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊՈՒՖԷ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը։

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր, արեւելեան ճաշերու հաւաքածոյ մը, եւն. եւն.։

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարդրիտներ, ղոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոլէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, դրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց չապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի ղոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
29 NOVEMBRE
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9266 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5067

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

(Մահուան տասնամեակին առթիւ)

Ուրեմն երկու օր վերջ, 1951 Նոյեմբեր 29ին, Պէյրութի մէջ իր աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Լեւոն Շանթ։ Դպրոցակից էին եղած Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ, գաղափարակից՝ կեանքի մէջ, իրարու կը հետեւէին մահուան մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր դրօշին տակ համախմբած էր հայ ժողովուրդի ընտրանին, — մտաւորական դասակարգը, հանրային գործիչները եւ անձնազոհ ֆէտայիները։ Մտքի եւ բազուկի հերոսները։

Մինչ Ռուբէն համադրութիւնն էր մտաւորական գործիչի եւ յեղափոխական հայդուկի, Լեւոն Շանթ մնաց մտքի մարդը, նուիրուած գրականութեան ու դպրոցին։ Կարճ ժամանակ մը միայն — Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն — զբաղեցաւ քաղաքականութեամբ։

Եւրոպական համալսարաններու մէջ կատարելագործած իր ուսումը, Լեւոն Շանթ երիտասարդ տարիքէն ուսուցչութիւնն ընտրեց իր կեանքի ասպարէզը եւ հաւատարիմ մնաց իր կոչումին, մինչեւ մահը։ Ութսուն տարեկանին տակաւին չէր ուզած բաժնուիլ իր կրթական մշակի համեստ աթոռէն։ Մեռաւ պատնէշին վրայ։

Իր անունը ժողովրդական դարձաւ արեւմտահայ մշակոյթի կեդրոնին՝ Պոլսոյ մէջ, երբ 1913ին Զարիֆեան–Սեւումեան թատերախումբը առաջին անգամ ներկայացուց իր Հին Աստուածները, մեծ տպաւորութիւն ձգելով։

Մեր մէջ մատի վրայ կը համրուին թատերագիրները։ Բանաստեղծներ ու վիպագիրներ շատ ունինք, սակայն շատ քիչեր միայն փորձած են գրականութեան ամէնէն դժուարին ճիւղը, — թատրոնը։

Լեւոն Շանթ բացի Հին Աստուածներէն մեզի տուաւ Կայսրը, Շղթայուածը, Ճամբուն վրայ, Օշին Պայլը, Ինկած բերդին իշխանուհին, եւայլն, որոնք հայ բեմին զարդը կը կազմեն այսօր։ Անիկա իբրեւ թատերագիր իր արժանաւոր տեղը գրաւած է Սունդուկեանցի եւ Շիրվանզադէի կողքին։

Սակայն միայն թատերգութիւն գրելով չէ գոհացած։ Մշակած է նաեւ գրականութեան ուրիշ ճիւղերը։

Իր ամբողջական երկերը, տասը հատորով հրատարակուած Պէյրութի մէջ, կը պարունակեն վէպեր, իմաստասիրական խորհրդածութիւններ, մանկավարժական տեսութիւններ, նոյնիսկ քերականութիւն մը աշխարհաբար լեզուի։

Հեղինակած է հայերէնի դասագրքեր, — Մանկական աշխարհ, Հայրենի աշխարհ, Գրաւոր դասեր։ Ու նաեւ Լուսաբերներու շարքը՝ աշխատակցութեամբ Յովհ. Թումանեանի եւ Ստ. Լիսիցեանի։

Այս բոլորէն զատ իր անունը սերտօրէն կապուած է Համազգայինին եւ անոր Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին, իր անբաժանելի գործակցին՝ յաւէտ ողբացեալ Նիկոլ Աղբալեանի հետ։

Կովկասի, Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ երկար տարիներ ուսուցչական — տնօրէնական պաշտօններ վարելէ ետք, Լեւոն Շանթ իր կեանքի վերջին քսանըերկու տարիները՝ 1929 – 1951՝ անցուց Պէյրութի ճեմարանին մէջ, զոր դրաւ հաստատուն հիմերու վրայ։

Մեկնեցաւ այս անցաւոր աշխարհէն՝ սրտի կատարեալ գոհունակութեամբ, լման կատարած իր պարտականութիւնը։

Իր հազարաւոր աշակերտներն ու գաղափարի ընկերները երախտագիտութեամբ կը յիշեն միշտ իր անունը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ
(1869 - 1951)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ՆԱՍԸՐ ԿԸ ՊՆԴԷ

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը հերքէ Նասըրեան շրջանակներու այն ամբաստանութիւնը ըստ որուն ձերբակալուած 9 Ֆրանսահպատակները (որոնց չորսը՝ դիւանագէտ) լրտեսներ էին եւ կը մտադրէին Նասըրը սպաննել։

Գահիրէ մեծ դատավարութիւն մը կը պատրաստէ եւ ներկայիս բանտարկեալները ոչ մէկ հաղորդակցութիւն ունին դուրսի հետ։ Պաշտօնական զեկոյցով մը, Գահիրէի կառավարութիւնը բազմաթիւ մանրամասնութիւններ կուտայ, կը յայտնէ թէ չորս դիւանագէտներէն մէկը արդէն խոստովանութիւններ ըրած է, պարզելով «Ֆրանսական կառավարութեան ծրագիրը սպաննելու համար Արաբ Մ. Հանրապետութեան պետը»։

Դիտերու կարծիքով Ժան - Փօլ Ֆրանսուա Պելվիլէի այս «խոստովանութիւնները» հասարակ թերթօնի տպաւորութիւն կը թողուն, մանաւանդ այն մասը որ Նասըրի սպանութեան կը վերաբերի։ «Միջին – Արեւելք» մամուլի գործակալութիւնը, կը հաղորդէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը անցեալ Հոկտեմբերին Գահիրէ ղրկած է Բ. Գրասենեակի անդամներէն մէկը քաջ մասնագէտ ըսպանութեանց։ Գահիրէ կ՚երթար իբրեւ քարիւղի փորձագէտ, ինչ որ պատրուակ մըն էր։ Իրականին մէջ, եկած էր ուսումնասիրելու ֆրանսական կառավարութեան ծրագրած սպանութեան մանրամասնութիւնները։ Ան է որ 1955ին, պատրաստած էր Թունուզեան սենտիքաներու պետին սպանութիւնը։

Անցեալ Նոյեմբեր 24ին, կ՚ըսէ միշտ նոյն արաբական գործակալութիւնը, եգիպտական յատուկ սպասարկութիւնները գտան թէ հարկ եղած տեղեկութիւնները ունին իրենց ամբաստանութիւնը հիմնաւորելու համար։ Մամուլի տրուած պաշտօնական զեկոյցին մէջ, Ֆրանսացիներուն դէմ ուրիշ ամբաստանութիւններ ալ կան։ Ա) Քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական տեղեկութիւններ ժողված են եւ Ֆրանսա ղրկած։ Բ) Լրտեսական ֆրանսական ցանցին մէջ առած են, տակար նկարագրի տէր անձեր զորս կաշառած են նուէրներով եւ փոքր վարձատրութիւններով։ Գ) Լրտեսական կարեւոր ցանց մը կազմած են, երեւան հանելու համար Արաբ. Միաց. Հանրապետութեան պաշտպանութեան եւ տնտեսութեան գաղտնիքները։ Դ) Թռուցիկներ պատրաստած են եւ գաղտնօրէն բաժնած, Արաբ. Մ. Հանրապետութեան դէմ։ Այս նպատակին համար զուիցերական դեսպանատան տպագրական մեքենան գործածած են։ Ծանօթ է որ 1956ի յարաբերութիւններու խզումէն ետք, Զուիցերիա կը զբաղի Ֆրանսական շահերով։ Ե) Արաբ. Մ. Հանրապետութենէն դուրս հանած են մեծաքանակ դրամ, օտար բնակիչներու հաշւոյն։

Աւելորդ է ըսել թէ Զուիցերիոյ Գահիրէի դեսպանը, ծանուցագիր մը յանձնեց արաբական կառավարութեան որով բացարձակապէս կը հերքէ թէ Ֆրանսական առաքելութիւնը գործածած ըլլայ դեսպանատան մեքենաները։

Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ միայն կը հերքէ այլ ուժգնօրէն կը բողոքէ նման վարուելակերպի մը դէմ որ խոտոր կը համեմատի դիւանագիտական կանոնագրին հետ։

Գալով Եգիպտացիներուն զրպարտութեանց, անոնց միակ պատճառը այն է որ Գահիրէ իր ըրածին համար արդարացում փնտռած է։ Փարիզ հասած լուրերու համաձայն կը տեղեկացուի թէ չորս դիւանագէտները ոչ միայն ձերբակալուած են այլեւ անոնց հետ վարուած են ծանօթ մեթոտներով որոնց բռնութեամբ կարելի է շատ մի խոստովանութիւններ ձեռք ձգել։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, այս պայմաններուն տակ, չի կրնար միայն բողոքելով գոհանալ, կը մտածէ ՄԱԿին դիմել կամ առնուազն Արդարութեան Միջազգային Ատեանին։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին․—

Պ. Տիգրան Թօսպաթ, Պէյրութի «Լը Սուար» եւ «Այգ» թերթերուն խմբագրապետը, որ քանի մը օր պիտի մնայ Փարիզ։

Օր. Սիլվի Տիրան Աճէմեան (Պէյրութ), որ Փարիզ եկած է հետեւելու Լուվրի դպրոցին։

Պ. Ն. Քիւփէլեան (Պէյրութ), որ պիտի հետեւի մասնագիտական ուսման մը Փարիզի մէջ։

Պ. Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան (Պէյրութ), որ ասպարէզ ընտրած է վիճակագրական մասնագիտութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐՈՅՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ արկածալի մահուան ակամայ պատասխանատուութեան դատը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ոճրային Ատեանին առջեւ։ Տեղական մամուլը կը պատմէ թէ Ահարոնեանի թաքսիին յաճախորդը, 1959 Մարտ 1ին ծանրաբեռնուած թաքսի կը մտնէր, ութ տարեկան տղու մը հետ զոր տուն կը տանէր։ Յաճախորդը՝ էփֆելպաում ջղայնացած (կ՚ըսէ թէ Ահարոնեան իր ուզած ճամբան չէր առած եւ սխալ տեղ կեցած էր) Վրոյր Ահարոնեանի երեսին կը նետէ երեք հատ հարիւր ֆրանքնոց (ճամբորդութիւնը արժած էր 240 ֆր.), ան ալ իր կարգին երեք հատ քսան ֆրանքնոց կը նետէ եւ նոյն ձեւով յաճախորդը 25 ֆրանք բարեձեւ կը նետէ։ Ամէն բան կրնար հոս վերջանալ եթէ, ըստ յաճախորդին, Ահարոնեան «անկիրթ» պոռացած չըլլար եւ յաճախորդն ալ ճչդած թէ կրթութեան դաս չունի առնելիք իրմէ։ Էփֆելպաում կը պատմէ թէ Ահարոնեան մեկնելէ ետք, միտքը փոխած եւ վերադարձած է եւ օձիքէն բռնած, ան ալ հարուած մը կուտայ։ Մնացեալը ծանօթ է Վրոյր Ահարոնեան ինկած էր, գլուխը մայթին եկած եւ քանի մը ժամ վերջը մեռած է առանց գիտակցութիւնը վերագտնելու։ Փաքի-Փրէս կ՚աւելցնէ.— «Անունն է Վրոյր Ահարոնեան, վաթսուն տարեկան է, դաւակներէն մէկն է Հայկական Հանրապետութեան նախկին նախագահի մը եւ իր շուտ ազդուող հպարտութիւնը ծանօթ է իր արհեստակիցներուն»։ Էփֆելպաում առժամեայ ազատ էր, ըստ օրէնքին արդարութեան յանձնուեցաւ երկուշաբթի օր, զինքը կը պաշտպանէ՝ մեթր Ֆլորիօ։ Ատեանը ազատ արձակեց էփֆելպաումը, շնորհիւ մեթր Ֆլորիոյի ճարտար պատճառաբանութեանց եւ մարդուն պատմածներուն։

ՖԵՄԻՆԱՅԻ գրական մրցանակը ստացաւ Անրի Թոմա Լը Փրոմոնթուար վէպին համար չորսի դէմ եօթը ձայնով։ Հեղինակը՝ 49 տարեկան է եւ իր գործը, ինչպէս ընդհանրապէս իր միւս գործերը, մասամբ կենսագրական բնոյթ ունին։ Նոյն օրը Մետեսիս գրական մրցանակը տրուեցաւ Ֆիլիփ Սոլէրսի Փարքը հատորին համար։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Սընտէյ Թելեկրաֆ թերթին Ալժէի թղթակիցը կը պատմէ թէ ի՞նչպէս հանդիպացած է Սալանի ինչ որ շատ դժուար բան մը չէ, ըստ իրեն։«Սալան բաւական ազատօրէն կը պտըտի Ալժէի մէջ, թէեւ շատ զգուշ է»։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը, ինքնավար ընկերվարականները եւ արմատականները միացան այն դիմումին որուն նախաձեռնութիւնը առած են Թըրոցքիի բարեկամները միջազգային քննիչ յանձնախումբ մը կազմելու համար Ստալինի ոճիրներուն համար։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ հասած լուրերու համաձայն ձերբակալուած է գնդ. Քուզպարի որ Սեպտեմբեր 28ի պետական հարուածին երեք հեղինակներէն մէկն է։ Սուրիական իշխանութիւնները չեն ուզեր որեւէ մանրամասնութեան տալ այս մասին եւ զանազան ենթադրութիւններ կան։ Կարգ մը լուրերու համաձայն գնդ. Քուզպարի նախքան ընտրութիւնները աշխատանքներ տարած է իր զարմիկին՝ Քուզպարիի թեկնածութեան ի նպաստ։

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ իր կառավարական ծրագիրը ներկայացուց խորհրդարանին։ Շեշտեց թէ Թուրքիա հաւատարիմ կը մընայ Ատլանտեան եւ Կեդրոնի (Նախկին Պաղտատ) Ուխտերուն։

ԻԶՄԻՐԻ մէջ երեք հազար բանուորներ ցոյց մը ըրած են Շաբաթ օր։ Դիտերու կարծիքով նոր փաստ մըն է այն ընկերային տագնապին որ կը ծաւալի Թուրքիոյ մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

Ամէն բանէ առաջ Աշխատանքի հերոս մըն էր Լեւոն Շանթ ։

Ոչ միայն ստեղծագործ միտք, այլեւ յարատեւ, յարաճուն ճիգ ։ Երկունք եւ վաստակ՝ ամենալայն ճակատի մը վրայ ։ Մինչեւ վերջին շունչը ։

Անոնք որ ներկայ եղած էին իր վերջին շաբաթներու ջղաձգութեանց, գրեցին եւ պատմեցին թէ ի՛նչ դառնութեամբ կը բողոքէր բժշկական արգելքին դէմ ։

— « Տկարութիւնը կամ մահուան ըսպառնալիքը չէր զինք ամէնէն աւելի տառապեցնողը, այլ աշխատելու արգելքը ։ Մանկավարժական հատոր մը ունէր կիսատ ։ Որոշած էր ամէն գնով աւարտել ։ Կերպով մը զարմանելու համար իր վիճակը, բժիշկները արտօնեցին օրական մէկ ժամ աշխատանք » ։

Այդ բացառիկ արտօնութեան շնորհիւ էր որ, պայծառատեսութեան պահերուն, ճեմարանի սաներէն մէկուն տուն կուտար իր ուսումնասիրութիւնը ։

Աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան տենդը իր ջիղերը կը լարէր դեռ ուսանողութեան շրջանին, Պոլսէն Կովկաս եւ Գերմանիա ։

Ուսանիլ եւ ուսուցանել, սերտել եւ արտադրել, — այսպէս էր որ Լեւոն Սեղբոսեան կրցաւ լայն ակօսներ բանալ հայկական մշակոյթի անդաստանին մէջ ։

Բազմազան է իր վաստակը, կրթական թէ գրական – գեղարուեստական ճակատին վրայ ։

Ինք բախտն ունեցաւ ամբողջական շարքի մը վերածելու զայն, միաձեւ հատորներով, որոնք իր աչքին առջեւ էին միշտ, հիւանդութեան ամէնէն տաղնապալի պահերուն ։ (Ուրիշն չունեցաւ այդ սփոփանքը ։ Իր Յուշերուն մէկ հատորը — չորրորդ — Փարիզ կը հասնէր, մահէն երկու շաբաթ վերջը ...) ։

Մանկավարժական ճակատին վրայ, Լեւոն Շանթ նոր շրջան մը կը բանար « Լուսաբեր »ներու շարքով, ընկերակցութեամբ Յովհ. Թումանեանի եւ Ստեփան Լիսիցեանի ։

Այդ շարքը, մանաւանդ անոր այբբենարանը, որ կարդալ – գրել կը սորվեցնէր արդիական եղանակով մը, բազմիցս տպուեցաւ Պոլսոյ, յետոյ Լիբանանի մէջ ։

Լ. Շանթ մասնաւոր դասագիրքեր ալ հրատարակեց տարիներու ընթացքին, զարկ տալու համար հայերէնի ուսուցման ։ Եւ դեռ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւններ, կրթական եւ գիտական ։ Բոլորն ալ արդիւնք՝ տքնաջան պրպտումներու ։

Այդ բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս իր վէպերուն եւ թատերախաղերուն մէջ, ողբացեալ ընկերը մինչեւ վերջն ալ պահեց կարգ մը լեզուական շեղումներ, — « Կ'ուզեմ երթամ », — « Թէ բժիշկ է, գիտեմ ». — « Կը սիրեմ յարձակումով վերցնեմ », եւայլն ։

Իր համոզումով, միջնաշխարհի հայերէնն էր այս, — ոչ կովկասեան, ոչ ալ պոլսական ։ Եւ սակայն մնաց միշտ իրեն յատուկ ։

Գրական – գեղարուեստական ճակատին վրայ եւս Լեւոն Շանթ կը մնայ ինքնուրոյն, իր ստեղծագործութիւններով ։ Թէ իբրեւ յղացում եւ թէ՛ իբրեւ մշակում ։

Այսօրուան աչքով ալ, իր վէպերէն եւ վիպակներէն շատերը կը պահեն իրենց հիմնական արժէքը ։ Հիւսուածքներ, պատկերներ, հոգեբանական վերլուծումներ կան որոնք արդիականութեան, թարմութեան դրոշմը կը կրեն ։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, միշտ կը խուսափէր յօղուածագրութեան սովորութիւններէն ։ Կը նախընտրէր պրպտել, սերտել եւ ամբողջական գործեր արտադրել ։

Այդ վճռականութեան շնորհիւ էր որ կրցաւ բազմակողմանի եւ տոկուն վաստակ մը ձգել ։

Քաղաքական եւ ընկերային բարդ խնդիրներն ալ նոյնքան կը զբաղեցնէին իր միտքը ։ Ապացոյց՝ իր շարք մը մեծարժէք հրատարակութիւնները ։

Մնաց որ, Շանթ երբեք անտարբեր չէր հանրային կեանքի ելեւէջներուն հանդէպ ։

Ներկայ էր ամէն տեղ, ալեկոծութեան թէ խաղաղաւէտութեան ժամերուն ։

Նախագահ հանրապետական Հայաստանի խորհրդարանի ։ Նախագահ Մոսկուա գրկուած պատուիրակութեան ։ Քանիցս ատենապետ Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովի ։ Հիմնադիր – տնօրէն հայ ճեմարանի, նախ Ն. Աղբալեանի հետ եւ յետոյ առանձին, — այս բոլոր գործերուն մէջ վճռական դեր կը կատարէր Լ. Շանթի արթնամիտ ձայնը, այնքան հնչուն եւ բովանդակալից ։

Անշուշտ իր տիրական գիծը պիտի մնայ թատերագրութիւնը ։

Ինքնատիպ վարպետ մըն էր, երբ թատերախաղի կը վերածէր պատմական եւ հոգեբանական նիւթեր ։ Երբ կը խօսեցնէր « Հին Աստուածներ »ը կամ կը քակէր Հայոց դարաւոր պատմութեան խորախորհուրդ ծալքերը ։

Շ.

ՇԱՆԹ

ԻԲՐԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐ

... Շանթը գաղափարի վերածել կը նշանակէ նախ՝ միացնել, միաւորել անոր կեանքի բացառութեան երկու բեւեռները – գրականը եւ ընկերայինը ։ Գրական ուղիով կը հասնինք Շանթի անձին ։ Այս ճամբորդութիւնը մարդ մինակը միայն կրնայ կատարել, հակառակ գրականութեան պատմաբաններու պնդումին թէ արուեստի պայմանները եւ անդրադարձները ընկերային երեւոյթներն են ։

Ստեղծումի վայելումը եւ ստեղծողի գնահատումը պլպտող անձին կողմէ երեւան կը բերեն Շանթի թատերական, վիպական եւ քնարերգական գործին ձըգտումնաւոր բնոյթը ։ Այս ճամբան է դէպի անոր կեանքի բաղադրութեան լրացուցիչ բեւեռը՝ ընկերայինը ։ Դաստիարակ, ընկերաբան, կուսակցական եւ մտածող Շանթը՝ իրականութիւն մըն է որու արժեւորումը եւ ներգործութիւնը ընկերային սատիճանի վրայ միայն կարելի է զետեղել ։

Համադրուած պատկերը այս երկու նայուածքներուն՝ անմիջապէս կը յանգի Շանթի ամբողջական կեցուածքին — ընկերութեան մէջ անկախ արուեստագէտը ։ Այս չորս բառերը կը սահմանեն արուեստագէտի արդի ըմբռնումը, որ կը բխի դարու ոգիէն ։ Այսինքն՝ ժամանակի պահանջէն ։

Այս կեցուածքին անմիջական արձագանգը կ'իյնայ մեր ներկայի ցանցին վըրայ եւ կը հակազդէ մեր գրականութեան մէջ նուիրագործուած քանի մը ժամանակավրէպ ըմբռնումներու, բերելով Շանթ — գաղափարի երկրորդ նշանակութիւնը — թէ արուեստագէտը ամէն մարդու պէս եւ ամէն մարդէ աւելի՝ ընկերային եւ քաղաքական պարտականութիւններ ունի, թէ ան աստուածային էակ մը չէ, թէ արուեստի փնտռած եւ իրագործած գեղեցկութիւնը այնքան չնչին արժէք մըն է կեանքի գեղեցկութեան կամ տըգեղութեան քով ։ Հայ կեանքը պէտք ունի ամէնէն աւելի այս գաղափարի ծաւալումին, որ զինք պիտի դնէ ներկայ քաղաքակրթութեան հետ համերաշխ ընթացքի մը մէջ ։

Այս կերպ միայն Շանթ – գաղափարի միւս թելադրանքները իրենց համապատասխան զարգացումը կրնան ունենալ ։ Յղացքին տակաւին անանձնական այս նկարագիրը պիտի փոխուի, անխուսափելիօրէն, պիտի դառնայ ապրելու ձեւ մը, նախ՝ ստեղծողին համար ։ Մինակ ենք աշխարհի վրայ, իբր մարդ էակ, բայց առանձին չենք ։ Ու այս՝ իրաւ է մանաւանդ ստեղծողին համար ։

Տարածք եւ ապրող ներկայութիւն տալ անկախ արուեստագէտի այս տիպարին՝ յոգնակի ուղղութեամբ, չզոհանալ գըրական համադրումի մը, գրողներու ընկերակցութեան մը այլապէս օգտակար բայց սեղմ եւ ծանծաղ կաղապարով, խառնել արուեստի շաղախը սերունդներու գնացքին — այս է լաւագոյն հեռապատկերը որ, գաղափարի տարազով, կը բացուի Շանթի շիրիմին դէպի Սփիւռքի տարիներու պահեստը ։

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

1951

ՄԷՆ ԳԷՏԻ ԳԷՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Վարժարանական կեանքը թերի պիտի ըլլար եթէ չունենար գեղարուեստական մաս մը ։ Այս նկատումով՝ պարտէզին արեւմտեան ծայրը մեծ եւ շքեղ թատերասրահ մը շինուած էր ուր 375 հոգի հանգիստ կրնային նստիլ եւ կամ հինգ հարիւր հոգի կրնային սեղմուած տեղաւորուիլ ։

Կեդրոն դառնալով Փարիզահայ մշակութային կեանքին՝ ամիս չէր անցներ որ ներկայացում, նուագահանդէս կամ բանախօսութիւն չըլլար վարժարանին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ որ շուրջ երկու տասնեակ տարիներ ետքը նպաստակայարմար փոփոխութիւնով կոչուեցաւ Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահ ։

Ի հարկէ՝ տարեկան ամենակարեւոր հանդէսը ամավերջին մրցանակաբաշխութիւնն էր ... արտասանութիւն, խմբերգ, ճառեր, խանդավառութիւն եւ իրարանցում ։

Վարդապետներն ու ուսուցիչները, իրենց վերջին ուժերը հաւաքելով, եռանդով կը պատրաստուէին այս վերջին հանդէսը քանի գիտէին որ հանդէսէն ետքը աշակերտները պիտի ցրուէին եւ երեք ամիս արձակուրդի շրջանին ամէն մարդ հանգիստ շունչ մը պիտի քաշէր ։

Լուացուած ու մազերը գեղեցիկ մը սանտրուած, կօշիկները ներկուած, համազգեստները արդուկուած եւ պղնձեայ կոճակները փայլուն — ամէն ոք մաքրուած եւ կոկիկ — փողոցի դռնէն մինչեւ սրահը, երկու կարգի վրայ՝ պատուոյ պահակախմբին նման, կանգնած կ'ըլլայինք հիւրերը ընդունելու համար ։

Ու երեւելիները՝ շարքով կուգային ... Կարդինալ Վերտիէ, Ժօրժ Լէկ, Ժօրժ Փիքօ, Լուի Մառէն, Ժիւսթէն Կոտառ, Փիէր Ֆլանտէն եւ ուրիշ մեծամեծ Ֆըրանսացիներ ։

Ու հայ ազգային ականաւոր դէմքեր .. Վռամշապուհ Սրբազան, Պահապանեան Գերապայծառ, Վրացեան, Տոքթոր Թորգոմեան, Իսահակեան, Նորատունկեան, Խատիսեան, Զօպանեան, Սինապեան, Միսաքեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Արմենակ Համբարձումեան, եւ ուրիշներ ։

Առանց բացառութեան՝ խմբովին միշտ կուգային նախկին աշակերտները. հինները՝ Վենետիկէն եւ Պոլսէն ... Միքայէլ Ալէմշահ, Անտրիկ Ալթունեան, Խարեան, Արամ Ինճիճեան, Հէքիմեան ու բազմաթիւ ուրիշներ ։

Ամէնքը տարեց եւ պատկառելի դէմքեր՝ կարծես հին հով մը կար իրենց վրայ ։ Յատուկ պուրպուրանք ու սէր ունէին դպրոցին եւ աշակերտութեան հանդէպ ։ Տարօրինակ կապ մը կը ստեղծէ դպրոցը բոլոր Մխիթարեան նախկին աշակերտներու միջեւ ։ Թէեւ տարիքի, գիրքի ու հաւանաբար՝ խառնուածքի եւ մտայնութեան — տարբերութիւններ կային մեր երկու սերունդներու միջեւ, այնուհանդերձ՝ Մխիթարեան նոյն հնոցէն ելլելով ուժեղ կապ մը կար որ զմեզ իրարու կը զօդէր ։ Մենք՝ 17–18 տարեկան, անոնք՝ 60–65 տարեկան ։

Տարիները անցան, հինները գացին, ու հիմա մենք եղանք հին սերունդ եւ մեր ետեւէն հասաւ երիտասարդներու նոր սերունդ մը ։ Մօտաւորապէս քառորդ դար տարիքի տարբերութիւն կայ մեր երկու սերունդներու միջեւ, բայց արդի ըմբռնումով՝ նորերը մեզի հետ քօփէն էն ։ Լաւ է որ այդպէս է, եւ այդպէս ալ պէտք է ըլլայ ։ Այլեւս պարոն–մարոն ըսել չկայ ... Կարպիս, Նուպար, Վահրամ, Ենովք կ'ըսեն մեզի ։

Սակայն՝ ես չեմ յիշեր որ Ալէմշահին Միքայէլ ըսէինք, Ալթունեանին՝ Անտրիկ, կամ Ինճիճեանին՝ Արամ ։

Հիմա՝ կ'երեւի ժամանակները եւ սովորութիւնները փոխուած են եւ մենք ալ պէտք է զուգընթաց հետեւինք ։

(12 Շար.)

ՀԱՅԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Դրուագ մը հայ պանդուխտներու կեանքէն, — ասոնք առաջին «գաղթող կռունկներն են», որոնք 1885 թուականէն առաջ, թրքական հալածանքներէն փախչելով, հաստատուած են Ամերիկայի մէջ ։

Հայ պանդուխտ մը, բանուոր, չարաչար աշխատանքով քանի մը տոլար քով քովի բերելէ ետք, կը փափաքի տեսութեան երթալ իր մէկ հայրենակիցին մօտ, որ կը գտնուի յիսուն մղոն հեռու քաղաք մը ։ Կիրակի առաւօտ մը կանուխ, առնելով իր խողովակով փոնոկրաֆը (ձայնագիր գործիք) եւ շիշ մըն ալ օղի, ճամբայ կ'ելլէ՝ կայարան երթալու համար ։ Կարդալ գրել, անգլերէն չի գիտեր, ոչ ալ գիտէ կայարանին ճամբան կամ շոգեկառքին մեկնելու ժամը ։ Ձեռքերու շարժումներով, հարց ու փորձով վերջապէս կայարան կը հասնի ։ Տոմսակավաճառ պաշտօնեան բաւական դժուարաւ իրեն կը հասկցնէ թէ շոգեկառքը մեկնած է ։ Երկրորդ շոգեկառքը պիտի մեկնի կէսօրին ։ Յուսահատ եւ շուարած կը քաշուի կայարանին մէկ անկիւնը, կը սկսի մըտածել ։ Աչքին առջեւէն շարժանկարի պատկերներու պէս կուգան ու կ'անցնին իր ծննդավայրը, ծնողքները, կինը, զաւակները, ազգականներն ու բարեկամները ։ Կը յուզուի, օղիի շիշը կը բանայ, կը սկսի ումպ առ ումպ խմել, գլուխը կը տաքնայ, տխուր երգի մը սալը կը դնէ ֆոնոկրաֆին վրայ, ձեռքն ալ երեսին դնելով կ'երգէ միասին ։ Անցորդներ կը հաւաքուին շուրջը, երգածներէն բան մը չեն հասկնար, բայց կ'ենթադրեն թէ ապրուստը ճարելու համար դիմած է այդ միջոցին ։ Կը սկսին դրամ նետել ։ Օղիի շիշը կը պարպուի ։ Երկրորդ շոգեկառքն ալ կը փախցնէ ։ Օրը իրիկուն կ'ըլլայ ։ Յաջորդ օրը պիտի աշխատի ։ Ֆոնոկրաֆը եւ հաւաքած քանի մը տոլարն ալ առնելով տուն կը վերադառնայ ։ Կը խորհի սակայն թէ լաւ միջոց մըն է դրամ վաստըկելու ։ Կը շարունակէ կիրակէ կիրակի ։ Բաւական դրամ կը շահի ։ Վերջապէս կիրակի օր մը, առանց շոգեկառքը փախցնելու, կ'երթայ իր հայրենակիցը կը տեսնէ ։ Եղելութիւնը կը պատմէ ։

Այս դէպքը իրենց մէջ միտք մը կ'արթնցնէ ։ Քանի մը հայրենակիցներ քով քովի գալով կ'որոշեն արեւելեան երգի, պարի եւ նուագի խումբ մը կազմել ։ Ամէն մէկը քիչ շատ բան մը նուագել գիտէ ։ Կը ճարեն ջութակ, ուտ, քանոն, ջըղըրդմա (տեսակ մը սրինգ), տմպակ (դափ), երգող մը, պարող մը եւ ծափ զարնող մը ։ Տարազները՝ շալվար, մինթան, փէս, վրան ալ մետաքսէ չիթ մը փաթթուած ։

Կիրակի օր մը այս նուագի, պարի եւ երգի խումբը Նիւ Եորքի ժողովրդային մէկ թաղամասին մէջ առաջին անգամ ըլլալով հրապարակ կուգայ, խուռներամ բազմութիւն մը կը հաւաքուի իրենց շուրջը ։ Յաջողութիւնը կատարեալ է, բաւական դրամ կը հաւաքեն ։ Շարժանկարի սրահի մը տէրը երեք ամսուան պայմանագրութիւն մը կ'առաջարկէ իրենց ։ Կ'ընդունին առաջարկը, ցերեկները կ'աշխատին գործարանին մէջ, իսկ գիշերները եւ Կիրակի օրերն ալ շարժանկարի սրահին մէջ կը պարեն, կ'երգեն եւ կը նուագեն ։

Առաջին անգամ որ բեմ կը բարձրանան իրենց նուագի գործիքներով եւ տարազով, հանդիսականներուն կողմէ կը դիմաւորուին որոտընդոստ ծափահարութիւններով ։ Կը սկսին իրենց նոր արհեստը ի գործ դնել, խանդավառութիւնը գագաթնակէտին հասած է ։ Ներկաներու պահանջով քանի մը անգամ բեմ կուգան ։ Առատ դրամ կը նետուի բեմին վրայ ։ Սրահին տէրն ալ գոհ է ։ Մեծ է յաջողութիւնը ։ Շարժանկարի սրահի տէրերը աւելի նպաստաւոր պայմաններով առաջարկութիւններ կ'ընեն, վեց ամսուան, նոյն իսկ տարուան մը պայմանագրութիւն կ'ուզեն կնքել իրենց հետ ։

Թ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Լեւոն Շանթ, բուն անունով Լեւոն Նահաշպետեան ծնած է Պոլիս 1869ին։ Շանթի «Սեղբոսեան» մականունը՝ կուգայ հօր անունէն, եւ աշակերտ Լեւոն Սեղբոսեան՝ 1870ական թուականներէն նաք չի յիշուիր այլեւս իր ընտանեկան մականունով (Նահաշպետեան)։

Նախնական կրթութիւնը ստացած է իր թաղին՝ Սամաթիոյ մէջ եւ ապա Սկիւտարի վարժարանը։ 1884ին կը մտնէ էջմիածնի ճեմարանը զոր կ'աւարտէ 1891ին։ Վերադառնալով Պոլիս, կը նետուի գրական ասպարէզ եւ կը գրէ «Մնաք բարով իրիկունը», որ իբրեւ թերթօն կը հրատարակուի «Հայրենիք»ի մէջ։ Պոլսոյ մէջ տարի մը ուսուցչութիւն ընելէ վերջ, իր ուսումը կատարելագործելու համար 1892ին կ'անցնի Գերմանիա եւ կը հետեւի մանկավարժութեան եւ գիտութեանց եւ կ'աւարտէ 1897ին։

Հետզհետէ 1892էն սկսեալ լոյս տեսած են Լերան Աղջիկը, եւ Երազ օրերը, Դուրսեցիները վէպերը։ 1895ին լոյս կը տեսնէ իր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, Երգեր վերնագրով։ 1896ին կը հրատարակէ Վերժինը, Դարձը (1897) եւ 1898ին Դերասանուհին։

1899ին կ'անցնի Եւրոպա, ուր կարճ ժամանակ մը մնալէ նաք Զուիցերիոյ ճամբով, կ'անցնի Կովկաս եւ կը պարապի ուսուցչութեամբ եւ գրականութեամբ։ Կ'ամուսնանայ 1903ին։

1901ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին թատերակը Եսի մարդը, յետոյ Ուրիշին համար եւ Ճամբուն վրայ։ 1909ին կը գրէ Հին Աստուածները եւ կը հրատարակէ 1912ին։

Լեւոն Շանթ ունեցած է գործունէութիւն դաշնակցական կազմութեան մէջ, գործակցելով Թումանեանին, Աղայեանին եւ Ստեփան Լիսիցեանին։ (Լուսաբերներու շարքը)։

Իր յաջորդական գործերն են վէպ թէ թատերգութիւն, Կինը, Կայսրը, Շղթայուածը, Ինկած բերդի իշխանուհին, Մեր Անկախութիւնը, Ի՞նչ է ազգութիւնը, Ժողովուրդը եւ Մտաւորականութիւնը, Օշին Պայլը, Հոգիները ծարաւի են, Հայ բանահիւսութիւնը, եւայլն։

Մինչեւ 1920 մեր մեծ ընկերը Լ. Շանթ կը մասնակցի հանրային, քաղաքական եւ մտաւորական գործունէութեան։ Կ'ընտրուի Հայաստանի խորհրդարանի անդամ եւ կ'ըլլայ նախագահներէն մէկը նոյն ժողովին։ Եղած է Մոսկուայի բանակցութեան պատուիրակութեան նախագահը (1920)։

1929 Մայիս 28ին, կարգ մը հանրային գործիչներու հետ կը հիմնէ Համազգային Ընկերութիւնը, որ Պէյրութի մէջ կը բանայ Հայ ճեմարանը իր եւ Նիկոլ Աղբալեան տնօրէնութեամբ։ Տարիներ առաջ լոյս տեսան Համազգայինի տպարանէն իր ամբողջ երկերու հաւաքածոները, 10 գեղեցիկ հատորներով։

Մեռաւ, Պէյրութ, 1951 Նոյեմբեր 29ին, անողոք հիւանդութեան մը երկարատեւ տառապանքներէն նաք։

ԳԻՇԵՐԱՊԱՀԸ

Գիշեր է. տա՛նկ տա՛նկ. հսկայ
ժամացոյց,
Հանգիստ է չորս դին, կը ննջեն բոլոր.
Միայն ինքն է որ՝ հանգոյցէ հանգոյց՝
Փողոցներ կ'անցնի լուռ, ճայլամոլոր։

Պաղ հովը կուգայ կը զարնէ ճակտին,
Ուր հին–հին յուշեր յանկարծ կը յածին,
Ինչպէս երկնքի քօղէն ալ անդին
Մոռցուած աստղեր մերթ վառ
կ'առկայծին։

Ու միտքը կ'երթայ թափով ինքնաբեր
Կը թռչի դէպի տունը հայրենի,
Ուր կեանքն ուրիշ էր, սրտերն ալ
տարբեր
Այն լեռներուն մէջ վեհ ու ամեհի։

Ու պարզ կը յիշէ, գիշեր է խորին,
Իրենք քոյր – եղբայր լռիկ ու անքուն
Խումբով պաշարած ալեհեր հանին
Կ'ունկնդրեն անոր վէպերն հմայուն։

Եւ հանին ինքն ալ ներշնչուած արդէն՝
Միհրի ուժը կը պատմէ տղոց,
Երբ յանկարծ բուքը տնակի երդէն
Այլանդակ ձայնով կը հանէ հոգոց։

Ահեղ ոռնումով կարծես կը խօսի,
Կը սուլէ բառեր բիրտ ու չլսուած
Բա՛ռ որ դժոխքի խորքէն կը հոսի,
Ու խաչ կը հանէ հանին երկիւղած։

Իսկ տղաքը լուռ կը նային իրար,
Ու ամէն մէկը կը խորհի ինքնին
Որ նոր Միհր մը դառնայ անպատճառ,
Երբ ինքն ալ հասնի անոր տարիքին։

Եւ ահա՛... տա՛նկ, տա՛նկ, խորհող
ժամացոյց,
Հանգիստ է չորս դին, կը ննջեն բոլոր,
Միայն ինքն է որ՝ հանգոյցէ հանգոյց.
Փողոցներ կ'անցնի լուռ ճայլամոլոր։

1894 ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԳԵՐԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

SURHOMMES ET SURMONDES (1)

Մարք Հայմէր բացառիկ լրագրողի մը արտակարգ կերպով հետաքրքրաշարժ ոճով յաջողած է գրքի մը էջերուն մէջ ամփոփել ու յստակ կերպով տալ գիտական ամէնէն վերջին նուաճումները։

«Փարի – Մաչ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարք մը հիմը կազմած է այս գրքին, որ կրնայ ներշնչել մեր օրերու երեւակայածին վէպերու մեծ թիւ մը։

Աշխարհ կը փոխուի զարմանալի արագութեամբ մը, հակառակ անոր որ մարդոց մեծամասնութիւնը անյարիր հանդիսատեսի դերին մէջ կը գտնուի։ Հեղինակը անհրաժեշտ գիտական պատրաստութեամբ կը բացատրէ ցարդ կատարուած մեծագոյն նուաճումները եւ ազատ թռիչք կուտայ իր երեւակայութեան նկարագրելու համար այն նոր աշխարհը, որ վաղը թերեւս իրականութիւն դառնայ իր հիանալի եւ ահարկու կարելիութիւններով։

Այնքան համոզկեր շեշտով մը կը խօսի ապագայի մասին որ ընթերցողը անզուսպ հաճոյք մը կը տարուի եւ չի կրնար ընդհատել ընթերցումը։ Հեղինակին անսահման խանդավառութիւնը յաճախ ընթերցողը կը մղէ հարց տալու ինքն իրեն թէ որքան ճշմարիտ է կարդացածը, բայց Մարք Հայմէր ամէն երեւակայելի կասկած նկատի առած է եւ պատասխանը գրած է։

Զափազանց ճարպիկ գրող մըն է Մարք Հայմէր որ ընթերցողին հետաքրքրութիւնը միշտ վառ պահելու թանկագին գաղտնիքին տիրացած է լրագրական ասպարէզին մէջ։

Հիւլէին տարանջատումի թուականէն ի վեր գիտական բազմաթիւ մարզերու մէջ հսկայական նորութիւններ արձանագրուած են, որոնց ամբողջական պատկերը կրնանք գտնել այս գրքին մէջ։

Աւելորդ է ըսել որ ապագայ Գերաշխարհն ու գերմարդիկ խակալէս չեն կրնար խանդավառել բոլորս ալ եւ ապահովաբար մեր կեանքի օրերուն չէ որ պիտի իրականանան։

Ամէն պարագայի մէջ լուրջ ծանօթութիւններու շտեմարան մըն է այս գիրքը, զոր կը յանձնարարենք ամէն դասակարգէ ընթերցողի հաւասարապէս։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ

LA CHINE AU DEFI (2)

Ֆրանսուա Միթըրանի քաղաքական համբաւն ու հասունութիւնը կը բաւեն իբրեւ գրաւական այս գրքին բացառիկ տարողութեան։

Չինաստան հինէն ի վեր անծանօթ մնացած է արեւմտեան ազգերուն որոնք գրեթէ միայն առասպելներով կը գոհանան։

Ֆ. Միթըրան քննական պտոյտի մը ընթացքին յաջողած է Հ. Չինաստանի վարիչները տեսնել, լսել անոնց բացատրութիւնները, մօտէն քննել կատարուած աշխատանքները եւ ընդհանուր գաղափար մը կազմել ամէնէն աւելի բնակիչ ունեցող երկրին մասին։

Զափազանց շահեկան է Մաօ Ցէ Թունկի հետ իր տեսակցութիւնը։

Պատմութեան համար գրուած այս գործը թանկագին վկայութիւններ կը պարունակէ, որոնցմով կարելի է սրբագրել լրագրական լուրերու մէջ յաճախ սխալ ձեւով մը պատկերացուած չինական առասպելը։

Համայնավարութիւնը նոյնը չէ ամէն երկրի մէջ։ Աչքառու տարբերութիւն մը կայ Չինաստանի եւ Խ. Ռուսիոյ համայնավարութեանց միջեւ։ Այս տարբերութիւնը դիւրին չէ հաստատել լրագրական լուրերով որոնք միշտ հեռու են անկողմնակալ ըլլալէ։

Նոյնն է պարագան այն յաւիտենական առասպելին, որուն համաձայն Չինաստանի մէջ տեւական անօթութիւն եւ թշուառութիւն կը տիրէ։

Անհրաժեշտ է առողջ ու անկողմնակալ դատաստաններու վրայ հիմնել մեր ծանօթութիւնները։

Այս ուղղութեամբ է որ այս գիրքը թանկագին վկայութիւն մը կը կազմէ։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Marc Heimer : Julliard 1961, Paris
2) François Mitterand : » » »

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԵՐԹՈՒՄՆԵՐ, (1945 1960)։ Գրեց Արսէն Երկաթ։ Տպարան «Յուսաբեր», Գահիրէ 1961։ Հեղինակին հասցէն՝ Պուաթ – Փոսթալ 2326, Գահիրէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ներսէս Արծրունին, որ մտիկ կ'ընէր Պօղոս եպիսկոպոսի դառն գանգատները, խռովուած շարժում մը ըրաւ ու գոչեց։

— Միթէ՞ քանի մը աղաներուն հաւաքած չարիքը, աս խեղճ գեղացիները պիտի քաշեն, կը հաւատա՞ք որ ժողովուրդին մէջ Ձեր Սրբազնութիւնը յարգողներ չկան։

— Գիտեմ... իմ գեղացիներս չեն մոռցեր իրենց ըրած բարութիւնս, կակղեց վանահայրը՝ կէս բերնով մը։

— Քանի որ այդպէս է, ինչո՞ւ ձեռնպահ կը մնաք։ Արդէն մեր նպատակը խամբաներու պաշտպանութիւնը չէ։ Խամբաները պաշտպանուած են կառավարութեան դրօշին տակ։ Մենք տառապող, չարչարուող ու օր մը անօթի, օր մը կուշտ կեանք անցունող աս գիւղացիներու համար միջոց մը մտածել կ'ուզենք։ Ահա մեր խնդիրը...

Պօղոս եպիսկոպոս պահ մը լռեց։ Իր լայն ճակտին վրայ դրաւ ձեռքը՝ կարծես ամփոփելու համար գանկի ներքեւ վժլտացող գաղափարները։ Ետքը իր դէմը գտնուող հսկայ դամարձակախօս մարդուն վրայ նայեցաւ, որուն աչքերուն մէջ բոց մը կը ճառագայթէր։ Դիտեց անոր պատկառելի կերպարանքը ու հարցուց։

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ ձեռքերը կապուած եպիսկոպոս մը։

Ձեր ձեռքերը կապուած չեն, առարկեց Ներսէս Արծրունին։

— Ա՞յս կղզիին մէջ։

— Այո, այս կղզիին մէջ։

— Կը սխալիք. այս մենաւորիկ բնակութեանս մէջ ձեռքէս բան մը չիգար։ Միթէ չէք հաւատար, երբ ըսեմ թէ բանտարկութիւն մըն է այս ինծի համար։

— Ինչու բանտարկութիւն մը ըլլայ։

— Որովհետեւ այն ազդեցութիւնը զոր ես ունէի Առաջնորդական գահիս վրայ, հիմակ ի սպառ ջնջուած է։

Այն ատեն ոչ միայն քուրս–պէկերը կը դողային իմ անունէս, այլ կառավարութիւնն անգամ չէր կրնար բան մը ընել աս գիւղացիներուն դէմ, զոր ամէնէն աւելի սիրած եմ բովանդակ կեանքիս մէջ։ Էհ չար Նախանձը սատանայի մը պէս կերաւ թշնամիներուս սիրտը։ Զքաշեցին.. չուզեցին իմ ձեռքովս բարութիւնը տեսնել։ Ականջովս լսած եմ. երբ կը պոռային չորս կողմէն. «Դաւաճան է Պօղոս Եպիսկոպոսը... մատնիչ է... կառավարութեան մարդն է...»։ Լսած եմ, այո, եւ հաւատացէք որ սրտէս արիւն գացած է։

— Հոգ չէ, Սրբազան Հայր, Քրիստոսին անգամ «վատ մարդ է» ըսին... բայց անիկա իր ձեռքը բարութիւն ընելէ չզադրեցուց. մինչեւ իսկ Խաչին վրայ, մահուան ամէնէն դառն ճգնաժամը հասած, չմոռցաւ ըսելու «իմ ոճրագործներս մեղաւոր չեն. որովհետեւ չեն գիտեր ըրածնին»։

— Իրաւունք ունիք... բայց մարդս մարդ է, չի կրնար աստուած մը ըլլալ. առարկեց Վանահայրը՝ ցաւատանջ ձայնով մը։ Մանաւանդ ի՞նչ կրնամ ընել, երբ որ բարիքս՝ չարիքի տեղ պիտի դրնեն։

— Ձեր Սրբազնութիւնը բարիք մը պիտի ընէ այնպիսի մարդերու առջեւ, որոնք կը գնահատեն զայն։

— Որո՞նց առջեւ։

— Մեր...։

— Ձեր...

— Այո։

— Չեմ հասկնար... ո՞վ էք դուք։

— Հայրենեաց ու Ազգին պաշտպաններն ենք։

— Հայրենեաց ու Ազգին պաշտպաններ...։

— Այո։

— Դուք ի՞նչ կարող էք ընել։

— Կը հաւատա՞ք որ անձնուիրութիւնը ամէն բան կ'ընէ։

— Կը հաւատամ։

— Ուրեմն մեր յոյսը լոկ անձնուիրութեան վրայ դրած ենք։

— Միայն անձնուիրութի՞ւն...

— Այո. միայն անձնուիրութիւնը...

— Ըստ իս, ներկայ ժամանակներուս մէջ, անձնուիրութեան հետ մեծ ուժ մըն ալ հարկաւոր է։ Ուժե՞ք ուժեղ կազմակերպութիւն մը։

— Ահա այդ է մեր բոլոր ջանքը։ Այդ է պատճառը՝ որ Ձեր Սրբազնութեան կը դիմենք։ Ուժեղ կազմակերպութիւն մը պատրաստելու համար. միթէ՞ հիմնական ծրագիր մը պէտք չէ։

— Անշուշտ, առանց հիմնական ծրագրի մը՝ գործունէութիւնը խախուտ ու երկիւղալի կ'ըլլայ։

— Ուրեմն, Սրբազան Հայր, մէկդի թողուցէք ձեր գանգատները։ Սիրական ազգիդ համար մի խնայէք ինչ որ կարող էք, ինչ որ անոր բարութեան ու ապագային կը վերաբերի։

Խամբան՝ խամբա է, աղան աղա է... անոնք կոյր ժողովուրդ մը կ'ուզեն ունենալ որ հարստահարեն, կեղեքեն ու տըրուկի մը պէս արիւն արցունքով ապրին։

Դուք մեզի հետ եղէք, մեզի հետ գործեցէք ու մեզի հետ կապուեցէք։ Թող Առաջնորդական գահը չըլլայ ձեզի, թող կրօնական այդ առաւելագոյն փառքէն զրկուած ապրիք...։ Ատոնք անցաւոր բաներ են։ Ատոնք խղճի ու զգացումի հետ կապ չունին։ Այս վանքերը կոչուած են թշուառ ու անտէր ազգին փրկութեան որոբաններ ըլլալ, ինչո՞ւ լռութեան մէջ կը դատապարտէք զանոնք։

— «Լիմ – Անապատի վանահայրը խորդուելու մօտ անձկութեան մը մէջ կը գտնուէր։ Իր հոգին անզուսպ ու հրատապ ցաւով մը կը համակուէր։ Կը զգար թէ մեծ մարդու մը դէմը կը գտնուէր, կը զգար թէ իրեն հետ խօսողը հասարակ անձ մը չէր, կը զգար թէ Աստուծոյ ձայնը կար անոր շեշտերուն մէջ։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Խրիմեան ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը:

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բացականները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը:

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբին, այս Կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ:

J, N. L'S QUURTETT
AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES
BUFFET - BAR

ԿՈՉ ԼԻՈՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— «Հրատարակութեան խնդրանքով» մեզի ղրկուած է հետեւեալ կոչը: Այս միջոցիս Լիոնի հայ գաղութը կը խառնշտկեն կարգ մը «գործ» տարրեր, որոնց դէմ ուղղուած է այս կոչը, տեսակ մը զգաստութեան հրաւէր:

Լիոնի գաղութը առենէ մը ի վեր կ'ապրի փոթորկալից օրեր: Ինչպէս ծանօթ է, Ազգ. վարչութիւնը վերջապէս տուաւ իր հրաժարականը, այժմ կը գտնուինք նոր վարչութեան ընտրութեան նախօրեակին: Այս առթիւ զոյնզոյն խմբաւորումներ ու անհատներ ասպարէզ իջած են, ու հրապարակը կ'ողողեն ցուցադրական թռուցիկներով «էջմիածնական» «ուղղափառ», «Հայաստանասէր» եւ նման անուններով: Տունէ տուն կ'ընեն պառաւական բամբասանքներ: Ժողովուրդին միտքը պղտորելու եւ իրենց մանածը ներկելու համար նենգամտօրէն ստեղծուած այս պայքարին հեղինակները կը տարածայնեն յիւրիւրածոյ լուրեր, իբր թէ մենք ու մեզի համակիր զանգուածը մտադիր ենք եղեր բաժնուիլ էջմիածնի Մայր Աթոռէն ու Լիոնի եկեղեցին ենթարկել Անթիլիասի Կաթողիկոսութեան:

Ո՞վ են սակայն վերջին ժամուն՝ ուշացած այս կեղծ «եկեղեցասէրները» ու «էջմիածնասէրները»: Անոնք համախոհներն են ու գործակատարները բռնատիրական, հակազգային ու եկեղեցաքանդ իշխանութեան մը, որ Հայաստանի մէջ, ամէն միջոցի կը դիմէ հիմէն քանդելու համար եկեղեցին ու կրօնքը, հակաստուածեան իր համալսարաններով, բանաւոր թէ գրաւոր հակակրօնական իր քարոզութիւններով: Մայր երկրի մէջ գործուած այս աւերը քիչ ըլլար կարծէք, հիմակ ալ սկսած են քանդումի նոյն գործը կատարել Արտասահմանի ազատ գաղութներու մէջ, իբրեւ գործիք ունենալով ձեզ ծանօթ այս խմբակը:

Ո՞ւր էին այս «էջմիածնականներ»ը: Ինչո՞ւ կը լռէին, երբ Հայաստանի մէջ կը փակուէին եկեղեցիները, կը վերածուէին մթերանոցի, ախոռի, սինեմայի: Երբ տակաւին այսօր իսկ երկրի ժողովուրդը գաղտնաբար կը մասնակցի եկեղեցական արարողութեանց, վախնալով որ այս «մեղքը» զինքը կրնայ առաջնորդել Սիպիր կամ ուրիշ աքսորավայրեր:

Ո՞ւր էին երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Մուրատբէկեան դաւադրաբար ու խժդժօրէն կը խեղդուէր էջմիածնի տաճարին կամարներուն տակ, երբ ան կը մերժէր Չեկայի գործակալներուն յանձնել էջմիածնի գանձարանին բանալիները, փրկելու համար եկեղեցական սրբ. անօթները, կողոպտիչ ձեռքերը:

Ո՞վ են, վերջապէս այս մարդիկը, որոնց համար կրօնքը «թոյն» է եւ «ափիոն» որոնք ազգի եւ եկեղեցիի գոյութեան իսկ չեն հաւատար իսկ այժմ դարձեր են «էջմիածնասէր եւ պաշտպան կրօնքի:

Լիոնահայ ժողովուրդ, զգոյշ: Այս մարդոց միակ նպատակն է էջմիածնասէր պիտակին տակ արմատախիլ ընել ազգային գաղափարներդ, կրօնական սրբութիւններդ, որոնց գլխաւոր պաշտպանը կը կանգնի մեր կազմակերպութիւնը՝ իր ազատատենչ սկզբունքներով: Անոնք կը ջանան արմատախիլ ընել այս բոլորը, Արտասահմանի Հայութիւնը եւս ենթարկելու համար համայնավար ընտարութեան:

Իրենց այս ստորին նպատակին իրագործման համար պատրուակ մը պէտք էր անշուշտ:

Մենք կը ծրագրենք եղեր Լիոնի եկեղեցին անջատել էջմիածինէն եւ ենթարկուիլ Անթիլիասի կաթողիկոսութեան:

Բացարձակ զրպարտութիւն, զարշելի սուտ: էջմիածինը սիրելը ու զայն ամէն ոտնձգութիւններու դէմ պաշտպանելը մենք պիտի չսորվինք այդ կեղծ «էջմիածնասէր - ուղղափառներ»էն, մենք ատոր գործօն ապացոյցը տուած ենք տարիներ առաջ:

1905ին, երբ ցարական կառավարութիւնը ոճրածին ծրագիրը կը յղանար գրաւելու համար էջմիածնական կալուածները, դիմացի ճակատին ակնարկած «մութ» տարրերուն ու մեր համակիր զանգուածին առաջնորդութեամբ էր որ կազմակերպուեցան բողոքի համաժողովրդական հսկայ ցոյցերը: Շնորհիւ այդ ցոյցերուն՝ Խրիմեան կաթողիկոս կրցաւ կերպով պաշտպան կանգնեցաւ Հայոց արդար իրաւունքներուն: Խնայելով այսպէս հայապատկան կալուածներուն գրաւումը՝ կառավարութեան կողմէ:

Մենք ենթակայ ենք ու կը մնանք հպատակները Ս. էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Միեւնոյն ատեն կը յարգենք Անթիլիասի Հայրապետը եւ անոր միաբանութիւնը: Երկու Աթոռներն ալ մեզի համար նուիրական են, սակայն բաժնուիլ էջմիածինէն ու ենթարկուիլ Անթիլիասի՝ ԵՐԲԵ՛Ք:

Մենք՝ երէկ, ինչպէս այսօր, տէր ու պաշտպան կը կանգնինք Հայաստանեայց եկեղեցիին եւ նախանձախնդիր անոր յարատեւման, իբրեւ ազդակներէն մէկը Հայութեան յաւերժացման:

Մօտ առենէն պիտի կատարուին Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնները: Պահանջէ, որ այդ ընտրութիւնները տեղի ունենան համաձայն Ազգ. Սահմանադրութեան դարաւոր օրէնսդրութեան, ժողովրդային ազատ քուէարկութեամբ, ինչպէս եղած են յարդ: Գործիք մի դառնար ծանօթ խմբակին հակազգային կասկածելի շարժումներուն: Քուէներդ կեդրոնացուր այն ցանկին վրայ որ հրապարակ պիտի ելլէ մօտ առենէն: Վստահ եղիր որ այդ ցանկը կը բաղկանայ անշահախնդիր, հայրենասէր եւ եկեղեցասէր անձերէ:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՊԱՇՏՊԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Ընկեր Ժ. Միրիճեանի կողմէ

Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ:

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը:

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանգստեան ձայնաւոր պատարագ՝ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՔԷՀԵԱՆԻ հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝ Գեր. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone
Գեղարուեստական բաժին:
Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քառը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատրիարք Գերշ.
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սի.նակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 30 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9267 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5068

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ

Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 14ին տեղի ունեցեր է «պարտիական ակտիւի ռեսպուբլիկական ժողովը» (չորս բառ, մէկը միայն հայերէն), լսելու համար Կոմկուսի կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղար Զարոբեանի եւ ուրիշ պատգամաւորներու զեկուցումները՝ Մոսկուայի ԻԲ. Համագումարին մասին :

Այս ժողովի համառօտ տեղեկագրութեան մէջ կը գտնենք կարգ մը մանրամասնութիւններ այն մերկացումներուն մասին, որոնց արձագանգ եղեր էին Ֆիկարօ, Լը Մոնտ եւ ֆրանսական ուրիշ թերթեր, ինչպէս Յառաջ :

Շուրջ քառորդ դար լուռ մնալէ վերջ, բոլշեւիկեան պատասխանատու վարիչները այժմ սկսած են խոստովանութիւններ ընել այն զարհուրելի նախճիրներուն մասին, որոնք գործուեցան Հայաստանի մէջ 1937ին, Սթալին — Բերիա — Մալենկով եռապետ երրորդութեան կողմէ :

Այսօր միայն կը բացուին գաղտնի ծալքերը այն ահաւոր ոճիրներուն, որոնց զոհ գացին հազարաւոր հայրենասէր հայորդիները եւ հարիւրաւոր մտաւորականներ,— հայ ժողովուրդի ընտրանին :

Սփիւռքի Հայութիւնը ամէն տարի խանդաղատանքով կ'ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնին յիշատակը : Կը խարանէ Թուրքը, որ 1915ին գլխատեց մեր մտաւորականութիւնը, ջարդեց մէկ միլիոն Հայեր եւ արմատախիլ ըրաւ արեւմտահայութիւնը :

Սակայն ձայն — ծպտուն չի հաներ 1937ի բոլշեւիկեան Մեծ Եղեռնին մասին : Չի հետաքրքրուիր թէ ի՞նչ եղան, բոլշեւիկեան ո՞ր բանտին կամ աքսորավայրին մէջ մեռան կամ գնդակահարուեցան յականէ անուանէ ծանօթ մեր երկու հարիւր յիսուն գրագէտները, բանաստեղծները, արուեստագէտներն ու հանրային գործիչները : Ի՞նչ ճակատագիր ունեցան, իրենց իսկ այսօրուան խոստովանութեամբ, նոյն թուականին Հայաստանի մէջ ձերբակալուած 3500 համայնավար «պատասխանատու աշխատողները» :

Կոմկուսի Ա. քարտուղար Զարոբեան այսօր բարձրաձայն ու անվախ՝ անարգութեան սիւնին կը գամէ Սթալինը, որ «կոպիտ կերպով ոտնահարում էր լենինեան սկզբունքները, թոյլ էր տալիս կամայականութիւն եւ իշխանութեան չարաշահումներ» :

Այդ օրերուն դաշնակցական մամուլն էր միայն, որ ճակատաբաց կը մատնանշէր բոլշեւիկներու գործած ոճիրները Հայաստանի մէջ, տարաբախտ Խորէն Ա. Մուրատբէկեան կաթողիկոսի խեղդամահ սպանութիւնը Չեկայի կողմէ, Աղասի Խանջեանի զոհուիլը Բերիայի գաւազանով, Զապէլ Եսայեանի, Ակսել Բակունցի եւ ընկերներուն անհետ կորսուիլը :

Սոյն պարբերներէ քաղուած մեր այս յայտնութիւնները քանի կը փախցնէին հակադաշնակցական խաղաղաւանները, հնչակ — ռամկավար — յառաջդիմական թերթերուն, որոնք «Հայաստանասէր»ի կեղծ դիմակ հագած, «Հայաստանի թշնամի» մակդիրը կը փակցնէին մեր ճակտին, առանց կարմրելու :

Այժմ որ բոլշեւիկ ամէնէն պատասխանատու անձնաւորութիւններ — Խրուշչեւ, Շելեպին, Շվէրնիկ եւ ընկերներ — բովանդակ աշխարհի կը ձաղկեն Հայաստանի մէջ գործուած անլուր ոճիրները, ի՞նչ պատասխան պիտի տան անոնք, կեղծ «Հայաստանասէր»ները, բռնակալին առջեւ ծունկի եկող, Սթալինին առջեւ խունկ ծխող փարիսեցիները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ԻՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ԲԱՆ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Երեքշաբթի օր, Փարիզի կեանքը գրեթէ դադրած էր, վեցէն սկսեալ արդէն քաղաքը մութին մէջ էր : Արդարեւ ելեկտրականութիւն, կազ, մեթրօ, երկաթուղի, օթօպիւս, թաքսի, բոլորին սենտիքաները գործադուլի հրահանգ տուած էին :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԱԶ.— Հրահանգ տրուած էր ժամը վեցէն 17, առանց բացառութեան : Ասոնց ինչպէս միւս բոլորին ուզածը յաւելում է անշուշտ : Իրրեւ հետեւանք նախորդ գործադուլի հրահանգին, կառավարութիւնը 2·25 առ հարիւր յաւելում մը տուաւ իրենց, ինչպէս բոլոր միւս պետական պաշտօնեաներուն : Գոցելու համար այս յաւելումին ստեղծած բացը, նոր տուրքեր պիտի դնէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ հարցը ո՞ր կողմն ալ դառնայ տուժողը միշտ ժողովուրդը կը մնայ : Զհասկնալիք բաներ ալ կան անշուշտ, մանաւանդ ելեկտրականութեան համար : Ասոր պաշտօնեաները շատ լաւ գիտեն թէ իրենց ընկերութիւնը՝ է Տէ էՖ (Ֆրանսայի ելեկտրականութիւն) միշտ շահ ունի, անցեալ տարի՝ եօթը միլիառ : Ուրեմն, առանց նոր տուրքեր դնելու, կարելի է գոհացում տալ ելեկտրականութեան պաշտօնեաներուն պահանջներուն : Այս է պատճառը իրենց գործադուլին, որ աննախընթաց էր : Բացի հիւանդանոցներու շրջաններէն եւ այն անհատական բուժարաններէն որոնք դիմում ըրին ստիպողական գործողութեանց համար, ելեկտրական հոսանքը կտրուած էր բովանդակ երկրին մէջ : Բացառաբար Յառաջի թաղամասը ելեկտրականութիւն ունենալով (միայն մէկ ժամի դադար մը եղաւ) կարելի եղաւ, որոշ յապաղումով թերթը հրատարակել : Սենտիքաները կ'ըսեն թէ գործադուլին հետեւած է պաշտօնէութեան 120 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչ որ կատակի բնոյթ պիտի ունենար եթէ չբացատրէին թէ այս ձեւով կ'ուզեն ըսել թէ «բարոյապէս» գործադուլի մէջ կը հաշուէին ապահովութեան պաշտօնեաները եւ հանգստեան կոչուածները … :

Նոյնն է կազին պարագան, որուն պաշտօնեաներն ալ կ'ուզեն յաւելում ստանալ առանց նոր տուրքեր ստեղծելու :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.— Գործադուլ ըրին ժամը չորսէն (Երեքշաբթի) մինչեւ Չորեքշաբթի ժամը չորս, այլ խօսքով՝ 24 ժամ :

Մեծ գիծերու վրայ, քանի մը կառախումբեր բանեցան, արուարձաններու համար, ոչ մէկ կառախումբ կար :

Ասոնց ալ ուզածը յաւելում է անշուշտ, բայց պարագան տարբեր է : Երկաթուղին արդէն մեծ բաց մը ունի զոր պետութիւնը կը գոցէ, իր իսկ պարտադրած սակերուն պատճառաւ : Ճիշդ է որ Ֆրանսայի երկաթուղիի գիները ամէնէն ցածն են, բաղդատմամբ դրացի երկիրներու : Ամէն պարագայի մէջ, որեւէ յաւելում, նոր բեռ մըն է պետական գանձին համար :

ՄԵԹՐՕ.— Սկզբունքով, մեթրօն գործադուլ չէր ըներ : Չկրցաւ բանիլ, որովհետեւ ելեկտրական հոսանք չկար : Քանի մը կառախումբեր սկսան բանիլ ժամը 17էն :

ՕԹՕՊԻՒՍ.— 1500 կառքերու վրայ 145 հատ աշխատած են միայն :

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Խոր ցաւով կ'իմանանք թէ յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է, Յառաջի վաղեմի եւ նուիրեալ աշխատաւորը՝ Բարթող Փափազեան, 75 տարեկանին :

Բնիկ Պէյնիցի, Բարթող Փափազեան պատերազմէն առաջ եւ մինչեւ իր հիւանդութիւնը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ամէն օր հեծանիւով կը ցրուէր Յառաջը, որուն հաւատաւոր ծառայողը եղած է :

Անդամ էր Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին եւ իր ամբողջ կեանքը ծառայած է, իր համեստ ուժերով իր կուսակցութեան եւ իր ազգին :

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ զաւակներուն :

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Նոր ձերբակալութիւններ, նոր յայտնութիւններ իրարու կը յաջորդեն Եգիպտոսի մէջ : Հետաեսիլէն ցոյց տրուեցան Ֆրանսայի «լրտեսները» :

Ալ Ահրամ թերթը եւ Գահիրէի ձայնասփիւռը կը շարունակեն անհեթեթ պատմութիւններ պատմել «Ֆրանսայի դիւանագէտներու դաւին» մասին : Ամէնքն ալ խոստովանութիւններ կ'ընեն, ձերբակալուածներէն մէկը՝ Անրի Մութոն «ընդունած է» որ հետեւեալը բսած ըլլայ իր մէկ գործակիցին.—

« Նասրի սպանութիւնը միակ լուծումն է որպէսզի գլուխ հանեմ այն առաքելութիւնը որ ինծի յանձնուած է» : Այս վերջինը խոստովանած է նաեւ թէ իրեն օգնած են Զուիցերիոյ, Պելժիոյ եւ Իտալիոյ դեսպանատուները … :

Ձերբակալուած է նաեւ Փարիզի նախկին եգիպտական դեսպանը՝ Ատլի Անտրաոս

ԷՌ — ՖՐԱՆՍ.— Պաշտօնէութեան մեծ մասը հետեւած էր գործադուլի հրահանգին եւ միայն չորս օդանաւեր մեկնեցան, Օռլիէն :

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՋՈՒՐ.— Ճնշումը պակսած էր : Ասոնք թէեւ գործադուլ չէին ըներ բայց պաշտօնեաները չէին կրցած գործի երթալ, ինչպէս թղթատարական սպասարկութեանց մէջ որոնք թէեւ բաց էին, բայց պաշտօնէութեան պակասը թոյլ չտուաւ որ ամէն ինչ կանոնաւոր ըլլայ : Զաշխատեցան նաեւ մեռելաթաղերը եւ բոլոր յուղարկաւորութիւնները Չորեքշաբթի օրուան յետաձգուած էին :

Փարիզի մէջ երթեւեկը շատ դիւրին էր հակառակ նախատեսութեանց : Արդարեւ ելեկտրականութեան դադարին պատճառաւ, չէին աշխատեր քաղաքին լուսաւոր ազդանշանները, ինչ որ խճողումի դուռ կրնար բանալ : Հաւանաբար բոլոր յոռետեսները, այդ պատճառով տունը նստած էին եկառքերն ալ կառատունը ձգածմինչ լաւատեսները (որոնց թիւը միշտ քիչ է) կրցան ազատօրէն եւ արագ շրջագայիլ : Մնաց որ թաքսիներու մեծ մասն ալ չէր հետեւած գործադուլի հրահանգին, ոչ մէկ շարժավար գիտէր թէ ի՞նչ էր իրենց պահանջը … :

Այս ամբողջէն ետք սակայն, ոչ մէկ հարց լուծուած է, եւ երկիրն ու ժողովուրդը միշտ կը մնան նոր գործադուլներու սպառնալիքին տակ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 62ի դէմ 130 ձայնով մերժեց քուէարկել Ալժերիոյ պիւտճէն : Դէմ քուէարկեցին վեց համայնավարները, 42 ընկերվարականներ, 38 անկախներ, 56ի վրայ 35 ձախ դեմոկրատականներ եւն. :

ԻՐԱՔԻ նախկին Ներքին նախարարը որ մահուան դատապարտուած էր Քասըմի դէմ մահափորձ կատարած ըլլալուն համար, ազատ արձակուեցաւ :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԵՐԸԼՏԻ համաձայն, Խ. Միութեան հինգ հանրապետութիւններու մէջ հրեայ համայնքին հինգ ղեկավարներ պաշտօնանկ եղած են իշխանութեանց կողմէ :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ մէջ, Չոմպէ կոչ մը ըրաւ, ի պատասխան Ապահովութեան Խորհուրդին քուէարկած բանաձեւին, ուր կ'ըսէ թէ պէտք է մինչեւ ծայրը դիմադրել եւ որոշած է բռնութեան պատասխանել բռնութեամբ : Չոմպէ չեշտը դրած է «ամերիկեան դիւանագիտութեան բնածին յիմարութեան վրայ զոր Սթիվընսոն իր գագաթնակէտին հասցուցած է» :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ երկու թերթերու համաձայն՝ Ճիոռնալէ տ'Իթալիա եւ Թելեսեռա Վորոշիլով անձնասպան եղած է : Լուրը հասած է Վիէննայէն Իթալիա գործակալութեան միջոցով : Մոսկուա կը հերքէ :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ հիւանդութեան պատճառաւ յետաձգեց Փարիզ իր ճամբորդութիւնը : Տը Կոլի հետ պիտի տեսնուի Դեկտեմբեր 9ին, մինչ նախապէս ծրագրուած էր որ այս Հինգշաբթի տեղի ունենայ խորհրդակցութիւնը :

ԱՅԽՄԱՆԻ դատավարութեան վճիռը պիտի տրուի Դեկտեմբեր 11ին, կը հաղորդեն Երուսաղէմէն :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր առաջարկներ ըրաւ Ժընեւի հիւլէական փորձերու ժողովին : Ներկայացուած յայտարարութեամբ, Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ որ հիւլէական փորձերը անմիջապէս դադրին : Կ'առաջարկէ նաեւ որ Ֆրանսա հիւլէական ակումբին մաս կազմէ :

ԻՍՎԵՍՏԻԱՆ ամբողջութեամբ հրատարակեց իր խմբագրապետին՝ Աճուպէյի տեսակցութիւնը նախագահ Քենըտիի հետ : Առաջին անգամն է որ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդը կրնայ կարդալ Քենըտիի բոլոր յայտարարութիւնները : Աճուպէյի համաձայն, Քենըտի ըսած էր թէ վտանգին գլխաւոր աղբիւրն է՝ Խորհ. Միութեան փափաքը աշխարհ «համայնավարացնելու» : Աւելցուցած է՝ մի դպիք Պերլինի, Գերմանիոյ վերամիացումը կ'ուզենք :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ արտաքսուեցաւ Ֆիկառոյի թղթակիցը՝ Սաշա Սիմոն, որ նախատական տողեր գրած է Խրուշչեւի հասցէին : Կ'ակնարկուի Ֆիկառոյի այն յօդուածին որ 3 ԻԲՍ ստորագրութեամբ կը պատմէր թէ Խրուշչեւ ի՞նչ կ'ընէր Սթալինի օրով (Յառաջ, Նոյեմբեր 21) :

ՄԱՕ ՑԷ ԹՈՒՆԿ բարեկամական գիր մը ղրկած է Էնվէր Հոճայի, շնորհաւորելով ալպանական քաղաքականութեան ճիշդ ուղղութիւնը : ԻԲ. Համագումարէն ետք, առաջին անգամն է որ Չինացիները հրապարակաւ իրենց համախոհութիւնը կը յայտնեն Ալպանիոյ :

ԱԼԺԷՐ եւ Օռանի մէջ, կացութիւնը ծանր է : Քիչ լուրեր կան Օռանի շրջանէն, առջի օր կ'ըսուէր թէ Սալան քիչ էր մնացեր ձերբակալուէր :

ՀՌՈՄԻ մէջ Մառիօ Սանթելլի անուն մարդ մը ածիլած է կնոջը գլուխը, որովհետեւ մազ մը գտած էր ապուրին մէջ : Այլեւս վստահ է որ նման բան մը չի կրկնուիր :

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

(ԸՍՏ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ)

1850 Թուականներուն, Փարիզի մէջ կը հրատարակուէր պարբերական մը, զոր կը վարէր Շ. Պարթելեմի, — պարբերականին անունը՝ Էրիտիսիօն.

Իր այս պարբերականին մէկ թիւին մէջ, խմբագիրը կը ներկայացնէ «Փարիզի առասպելական ծագումը» ըստ աւանդութեանց եւ բազմաթիւ զրոյցներու (էջ 373 – 380 եւ 419 – 427):

Ամէն ժողովուրդ կը սիրէ իր ծագումը կապել հնագոյն ու չքեղ աւանդութիւններու կամ իր նախահայրերուն պորտը կապել հռչակաւոր դիւցազուններու, — այսպէս, ժամանակ մը սովորութիւն էր ջով արձակել մինչեւ ... Ադամ կամ Տրովադացիները (յիշեցէք մեր Խորենացին):

Տրովադայի պատերազմը չատ է կախարդած Արեւմուտքը:

Այդ պատերազմը, հոմերական բառերու փողով ու չունչով, դիւցազնամարտմըն էր, սովորական մարդոց կռիւէն տարբեր, — ամէն երեւակայութիւն գերազանցող դէպք մը, որու կը մասնակցէին աստուածներն անգամ՝ կիրքով եւ արտակարգ չահագրգռութեամբ: Ահա թէ ինչո՛ւ միջնադարեան Ֆրանսացի երգիչներ կ՚աշխատէին մինչեւ Տրովադայի պատերազմը հասցնել իրենց ժողովուրդին ծագման պատմութիւնը: Այսպէս եւ Փարիզի հիմնադրութիւնը:

Շարլ Պարթելեմի հետախուզած է բազմաթիւ ֆրանսացի քրոնիկագիրներ, պրպտումներ կատարած միջնադարեան երգերու եւ զրոյցներու մէջ, հաւաքելու համար ամէն աւանդութիւն եւ առաջին անգամ ամբողջացնելու համար «Փարիզի հիմնադրութեան» առասպելը, որ յարգի եղած մըն էր եւ պատմութիւն՝ գեռ մինչեւ ԺԶ. դար:

Այսպէս Ժիլ Քորրոզէ կը վկայէ թէ Ֆրանսացիները, ինչպէս եւրոպական այլ ժողովուրդներ, միշտ հաւատացած են թէ Տրովադացի պատերազմիկներն են որ, Տրովադայի կործանումէն ետքը, եկած հիմնած են Փարիզ քաղաքը:

Դարերով, Փարիզի ժողովուրդը իրեն պարծանք է համարած այս փառահեղ ծագումը:

Արդարեւ, Ռաուլ տը Փռէլ, Հիւկ տը Սէն – Վիքթոր եւ Ֆրանսացի այլ կարեւոր քրոնիկագիրներ կ՚աւանդեն թէ Տրովադայի առումէն ետքը, երբ Հելլէնները կործանեցին քաղաքը, կոտորեցին բնակչութեան մէկ մասը, գերի տարին բազմաթիւ ուրիշներ, Տրովադացի ռազմիկներու զօրաւոր խումբ մը կրցաւ խուսափիլ եւ հեռանալ, ապաստան փնտռելու համար օտար երկինքներու տակ:

Այս փախստականները, յետոյ, բաժնուեցան երկու թեւի. —

Մէկ թեւը հետեւեցաւ Թուրքոսի, որդի Տրոյիլոսի (Իլիական, ԻԴ. 257): Թուրքոս, բազմատեսակ արկածներէ եւ նեղութիւններէ ետք, ի վերջոյ գնաց հաստատուեցաւ Սկիւթիա: Այս Թուրքոսէն կը սերին Թուրքերը:

Միւս թեւը հետեւեցաւ Ֆրանքոսի, որ նախ գնաց Պաննոնիա (Ստորին Հունգարիա), ուր հիմնեց Սիկամբրիա քաղաքը:

Այս դէպքերը կը պատահէին՝ երբ Դաւիթ կը թագաւորէրԻսրայելացւոց վրայ:

Սիկամբրիոյ հիմնարկէքէն երկու հարիւր տարի ետքը՝ ո՛րքան աճած էր քաղաքին բնակչութիւնը, որ կարելի չէր այլեւս մէկ հողի աւելի պատսպարել պարիսպներէն ներս: Այնպէս որ քանի-երկու հազար հոգի, Իբրոս կամ Իբոր իշխանին առաջնորդութեամբ, հեռացան Սիկամբրիայէն ու գացին մինչեւ Սէն գետին եզերքը, — հողը պարարտ էր այստեղ՝ թէեւ տղմուտ: Բարերեր հողամասի մը վրայ, որու կղզիի ձեւ տուած էր գետը, հիմնեցին քաղաք մը, զոր անուանեցին Լուտես (դասական ուղղագրութեամբ՝ Լուտետիա, արմատական իմաստով՝ տղմուտ, հձը սիկէ բաղկացեալ):

Այս դէպքերը կը պատահէին՝ երբ Ամասիա եւ Յերոբովամ կը թագաւորէին Իսրայելացւոց վրայ:

Ուրիշ քրոնիկագիր մը, Նիքոլ Ժիլ, կը գրէ թէ Լուտեսի բնակիչները, ի յիշատակ Պարիսի՝ որդի Պրիամի (*), յաւերժացնելու համար իրենց կապը Տրովադայի «աստուածակերպ» դիւցազուններուն հետ, քաղաքը անուանեցին Պարիս, եւ իրենք առին Փարիզցի անունը (հին ուղղագրութեամբ՝ Պարիսցի), իւրացնելով Պարիսի զինանշանը եւս, — ոսկեղէն ձագի մը գլուխը անասունի մը երախին մէջ մխուած, ինչպէս Իսրայելացի ցեղերէն իւրաքանչիւրը ունէր իր զինանշանը, Բենիամին՝ գայլը, Իսաքար՝ էշը, Յուդա՝ առիւծը, Դան՝ օձը, եւայլն (Ծննդ. ԽԹ.):

Ընդհակառակն, Փիլիպպիդոսի հեղինակը կ՚աւանդէ թէ Տրովադացիները, հեռանալով Սիկամբրիայէն, երկար թափառեցան Գաղղիոյ մէջ՝ քաղաքաշինութեան յարմար վայր մը գտնելու նպատակով, եւ ահա այդ շրջանին առին Փարիզցի անունը, յունարէն լեզուով՝ պարրիսիա բառէն, որ թարգմանի՝ խիզախ, ազատ, իրենք զիրենք զատորոշելու համար բնիկներէն:

Ռիկոր, որ գրած է Ֆիլիփ – Օկիւսթի կենսագրութիւնը, կ՚աւանդէ թէ Իբրոս թագաւորը հրամայեց չորթածել Լուտես անունը, որ քաղաքին գարշահոտ ու ճախնային տիղմը կը յիշեցնէր, այլ միայն Փարիզ, որ կը յաւերժացնէր քաղաքացիներուն կապը Տրովադայի թագաւորներուն հետ, օրինակ՝ Պարիսի, վերջինէկ զաւակը Պրիամի:

Ֆօշէ, իր կարգին, կ՚աւանդէ թէ Տրովադայի փախստականները, երբ դեռ կ՚ապրէին Սիկամբրիոյ մէջ, հրաւէր ընդունեցան Վալենտինիանոսի կողմէ՝ կռուիլ Ալանաց դէմ եւ կասեցնել անոնց ասպատակութիւնը, փոխարէն՝ խոստանալով որ տուրք պիտի չպահանջուի այլեւս իրենցմէ, եթէ յաղթէին: Սիկամբրիացիք յաղթեցին եւ վանեցին Ալանները, բայց Հռովմայեցիք դրժեցին իրենց խոստումը եւ տուրք պահանջեցին դարձեալ: Այն ատեն Սիկամբրիացիք ըսին. — «Կայսրը չկրցաւ յաղթել Ալաններուն՝ իր սեփական ուժերով, իսկ մենք յաղթեցինք: Ցաղթականներուն վայել չէ որ տուրք վճարեն, առաւելապէս այն պատճառով որ կը կոչուինք Ֆրանք, թարգմանի՝ ազատ մարդիկ»:

Հռովմայեցիները, տեսնելով որ կը մերժեն տուրք վճարել, կը վտարեն զանոնք: Այն ատեն Տրովադայի ազատ ժողովուրդին այս մնացորդացը, առաջնորդութեամբ Մարկոմիրի, հայրը Փարամոնդի, որ առաջին թագաւորն է Ֆրանքներուն, կը մեկնին դէպի Արեւմուտք, իրենց Ֆրանք (ազատ) անունով հպարտ, ու կը հաստատուին նախ Գերմանիոյ մէկ գաւառին մէջ, որ, մինչեւ այսօր, կը կոչուի Ֆրանքոնիա, յետոյ դէպի Սէն գետին ափերը:

Կոեկուար տը Թուր կը գրէ թէ սիկամբր կամ փրանք նոյն իմաստն ունին, — ազատ եւ խիզախ: Ինչպէս Կիյոմ – լը-Պրըթօն բանաստեղծը կը հաստատէ թէ նոյն իմաստն ունի նաեւ պարիսիոս՝ յունարէն լեզուով:

Այս ամէնէն ետքը, զարմանալի չէ՝ եթէ աւանդապաշտ ֆրանսացի քրոնիկագիրները հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն Ֆրանսայի արքայական ճիւղագրութիւնը. — Պրիամ, դիւցազն Տրովադացի:

Զաւակները՝ Հեկտոր եւ Տրոյիլոս:

1. — Հեկտորի զաւակը՝

Ֆրանքոս: Ասոր որդին՝

Պրիամ, թագաւոր Աւստրիոյ: Որդին՝

Մարկոմիր: Ասոր որդին՝

Փարամոնդ, Ա. թագաւոր Ֆրանսայի: Որդին՝

Կղոդիոս, Բ. թագաւոր: Որդին՝

Մերովէոս, Գ. թագաւոր: Որդին՝

Շիլդերիկ, Դ. թագաւոր: Որդին՝

Կլովիս:

2. — Տրոյիլոսի զաւակը՝

Թուրքոս, ասկէ կը սերին Թուրքերը:

Այս ճիւղագրութեամբ, կրկնենք՝ ըստ աւանդութեան, Ֆրանսացին եւ Թուրքը զարմիկներ են, մէկը միւսին՝ հօրեղբօրտղայ: Պալտերիք Ֆրանսացի քրոնիկագիրը կը վկայէ թէ Թուրքերը սայդ կը համարին աւանդութիւնը, ըստ որում՝ նոյն ժողովուրդն են Թուրքերը եւ Ֆրանսացիները որովհետեւ նոյն ծագումն ունին՝ Տրովադայէն սկսեալ: Իր կարգին Ռաուլ տը Փռէլ կը պնդէ թէ ոչ ոք արժանի է ասպետութեան՝ եթէ չէ Ֆրանսացի կամ Թուրք:

Նման ծագումով մը պարծենալու կամ փառաւորման արժանի դառնալու համար, սակայն, Պալտերիք կը պայմանաւորէ որ Թուրքերը վերադառնան քրիստոնէութեան, իբրեւ հին ուղեկիցներ՝ ինչպէս կ՚ենթադրէ որ էին նոյնիսկ քրիստոնէութեան մէջ:

Այժմ ժամանակն է եզրակացութիւն մը տալու այս աւանդութեանց, զորս ֆրանսացի մատենագիրներ կը պատմեն համով – հոտով՝ մեզը ծամելու ձեւով, այն մասին թէ երկու եղբօր զաւակներ են Ֆրանսացին ու Թուրքը: Օ՛ հս չատո՛նց կարդացած եմ թէ եղբայրներ են նաեւ... մարդը եւ կապիկը:

Միայն թէ, տարիներ ետքը, մարդ է դարձեր եղբայրներէն մէկը, միւսը մնացեր է կապիկ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Պարիս, գեղահասակ երիտասարդ, որ շատ կը սիրէր երաժշտութիւնը եւ կիները, առեւանգեց Մենելասի գեղանի կինը, Հելենան (Իլիական, Գ.), այսպէս պատճառ դառնալով Տրովադայի պատերազմին, — կը կոչուէր նաեւ Աղեքսանդր:

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Սրահը թէեւ հինգ հարիւր հոգիէն աւելի չէր առներ բայց չատ անգամ մինչեւ 700 հանդիսականներ կը ջանային ներս մտնել ու բազմութեան մէկ մասը պարտէզին մէջ կը թափէր:

Հանդէսը բանալու համար դպրոցին երգչախումբը Մարսէյեէզը եւ Փամբ փորոտանը կ՚երգէր: Յետոյ՝ կուգային հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ անգլերէն արտասանութիւններ ու երգեր: օրքան խնամքով եւ համբերութեամբ մեզի հետ կ՚աշխատէր Գուրգէնը (Ալէմշահ) որպէսզի կատարեալ երգեցողութեամբ ներկայանային աշակերտները բեմին վրայ:

Գուրգէն՝ հարազատօրէն ներկայացուց եւ հաղորդեց մեզի հայ երգին ու երաժշտութեան ինքնատիպ գեղեցկութիւնը եւ հմայքը: Իր իսկ կուռ բառերով՝ այսպէս նկարագրած էր ակը իրաւ հայ երաժշտութեան.

— «Եթէ արուեստը Հայրենիք չունի, նոյնը չէ արուեստագէտին համար, եւ հայ արուեստագէտին համար, Արարատի շուքէն անդին Հայրենիք չկայ. հայ երաժշտին համար՝ հայրենի երգէն դուրս ներշնչում չկայ»:

Գիտակից պաշտամունք ունէր Կոմիտասին հանդէպ. այսպէս ամփոփած էր Վարդապետին եզակի դերը հայ երաժշտութեան մէջ.

— «Հայ երաժշտութիւնը, իր ոգիով, գեղեցկութեամբ, գոյնով եւ պարզ արուեստովը կը գտնենք առաւելապէս գեղջուկ երաժշտութեան մէջ»:

«Այս տեսակէտէն, Կոմիտաս վարդապետի գործը անհուն է, անփոխարինելի, անձնուրաց եւ գուցէ անյաջորդ»:

Անտարակոյս, Գուրգէնն ալ իր տեղը ունի հայ երաժշտութեան մէջ:

Բնութիւնը իր մէջ ներդաշնակութեամբ համախմբած էր հոգեկան, մտային եւ գեղարուեստական այն բոլոր յատկութիւնները՝ որոնցմէ կը բխին երաժշտական ճշմարիտ ստեղծագործութիւնները:

Այս բարեմասնութիւններուն աւելցուցէք իր հայրենասիրական ներշնչումը եւ կ՚ունենաք Ալէմշահի ոգին որ բիւրեղանման յստակութեամբ կը յայտնուի իր «Աւարայր» համանուագային երկին մէջ:

Աւարա՛յր: Սրտի եւ մտքի թռիչքով, Ալէմշահ՝ իր այս համանուագային քերթուածին մէջ, երաժշտութիւնով տուած է դիւցազներգութիւն մը, որուն մէջ խտացած է Աւարայրի գաղափարական, հերոսական, հազար հինգ հարիւրամեայ այլեւս յաւերժական իմաստը:

Պոռթկաց իր ներշնչումը, եւ մղուած իր տաղանդին եռուն ուժերէն, թռիչք առաւ իր գեղարուեստական երեւակայութիւնը՝ անկաշկանդ սաւառնելով դէպի Տղմուտի ափերը:

Իր ստեղծագործական տաղանդը յորդեցաւ եւ իր խռովայոյզ ներքնաշխարհը, առաջնորդուած իր ներհուն մտքին պայծառութենէն, հայ մշակոյթին տուաւ գեղարուեստական գլուխ գործոց մը՝ որուն մէջ ամփոփուած է Աւարայրի ամբողջ իմաստը իր վեհութեամբ եւ գեղեցկութեամբ:

×

Տարիներ ետքը, Ամերիկա, հեռաւոր Տիթրոյթի մէջ, ձմրան մռայլ առաւօտ մը՝ (*) վերջ գտաւ Գուրգէնին անցաւոր կեանքը եւ սկսաւ արուեստագէտին տեւական փառքը:

Հիմա՝ երբեմն զինքը քովս կը զգամ: Իր թաւ ձայնը կը լսեմ, ու իր ժպտուներես դէմքը կը տեսնեմ: Նստած դաշնակին առջեւ՝ կը նուագէ, իր անբաժան ծխիկը շրթունքէն կախուած, ու գորշ ծուխը կը բարձրանայ իր կիսարաց աչքերուն մէջ:

Աշակերտներուս համար՝ ուսուցիչ էր, միանգամայն ընկեր եւ երէց եղբայր:

(13 Նար.)

(*) 1947, Դեկտեմբեր 14:

ՑՈՒՐՏ ՈՒ ՁԻՒՆ

ՊՈԼՍԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊԷՅՐՈՒԹ

Պոլսոյ թերթերը գրեն. —

Ցուրտի ալիքը Կեդր. Անատոլու սահելով՝ պատճառ դարձաւ որ սաստկօրէն ձիւնէ: Անգարա – Պոլիս ճամբան փակուեցաւ եւ հազարէ աւելի փոխադրական կառքեր ձիւնի մէջ մխրճուեցան: Պոլսէն մինչեւ Քայնարճա 17 քիլոմեթր ճամբան լեցուած է իրարու ետեւ չարուած փոխադրական կառքերով: Օթօպիւսի հինգ հազարի մօտ ճամբորդներ Նալլըհանի մէջ գիշերեցին: Ջերոյէն վար 13 աստիճան ցուրտէն իրենց ինքնաշարժերը փրկել ջանացողներն ալ պարբերաբար դայլերու յարձակման ենթարկուեցան:

Պուրսայի շրջանին մէջ ալ կարգ մը գաւառակներու հետ հաղորդակցութիւնը խզուեցաւ: Քաղաքը 36 ժամ մթութեան մէջ մնաց:

Քանի մը օր առաջ ահռելի մրրիկ մը տակն ու վրայ ըրաւ Պոլիսը, խզելով ամէն հաղորդակցութիւն գաւառին հետ:

Կէպզէի շրջակայքը տապալած հեռաձայնի եւ հեռագրի ձողերը նորոգուելով ի վերջոյ հաղորդակցութիւնը վերահաստատուեցաւ: Անգարայի մէջ ամբողջ գիշերը ձիւնեց: Ուլու տաղի վրայ ձիւնին թանձրութիւնը մէկ մեթրի բարձրացաւ: Եզէականի շրջանին մէջ ալ կը ձիւնէ:

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ Պալքաններէն գալով Կեդր. Հարաւային եւ Արեւելեան Անատոլուի շրջանները տարածուած ցուրտի ալիքը մեծ վնաս հասցուց: Մասնաւորաբար չոր ցուրտը չատ վնասակար եղաւ նարինջենիներու նոր բերքին: Սաստիկ ցուրտէն Տաւրոսեան լեռներու Հաճըքարը կայարանին շրջակայքը երկաթուղիները ճաթեցան: Գծին պահապանը կռահեց այս պարագան եւ ատենին լուր տուաւ Հայտար Փաշա գացող Տաւրոսեան ճեպընթացին ու Սվազէ եկող ճամբորդի կառախումբին: Միւս կողմէ Ատանայէ Անգարա մեկնած երկու օթօպիւսի վրայ ինը աւելի ճամբորդները Սութ գաւառակին Սալթաւուզ բարձունքին վրայ երկու գիշեր պաշարուած մնացին ձիւներու միջեւ:

Քէֆքէն ապաստանած հարիւրաւոր ձկնորսներ ամէն վայրկեան սովամահ դառնալու վտանգին առջեւ կը գտնուին: Մնդեղէնի չուտափոյթ օժանդակութիւն պիտի ընծայուի:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն 23 Նոյեմբեր թուականով. — 24 ժամէ ի վեր, սաստիկ ցուրտ կը տիրէ Սուրիոյ մէջ: Ջանադան շրջաններու մէջ, ջերմաչափը կը տատանի 0ի եւ 8ի միջեւ:

Շատ տեղեր ձիւնած էր, յատկապէս Դամասկոս – Հոմս – Հալէպ ճամբուն վրայ, որ երկու ժամ փակուած մնաց:

ՆԱԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյն թուականով կը հաղորդուի Պէյրութէն. — Ամբողջ օրը սաստիկ ցուրտ կը տիրէր Լիբանանի մէջ: Առատօրէն ձիւնեց լեռնային շրջաններու մէջ, ուր բազմաթիւ ճամբաներ փակ մնացին:

Դամասկոսի ճամբան, որ փակ էր, բացուեցաւ եւ երթեւեկը վերսկսաւ: Եւ սակայն, Մայրեններու, Լաքլուքի ու Ֆարայայի ճամբաները փակ կը մնան:

Ցուրտի ներկայ ալիքը այնպէս կ՚երեւի, թէ ատեն մը եւս պիտի յարատեւէ: Զօրեքշաբթիէն հինգշաբթի լուսցող գիշերը ջերմաչափը 1ի իջաւ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

—o—

Ա.

Աղեքսանդր Մակեդոնացին եթէ պատմութենէն ստացած է «Մեծ» տիտղոսը, իր ռազմավարի պայծառ մտքէն աւելի, զայն կը պարտի իր դաստիարակին՝ մակեդոնացի մեծ իմաստասէր Արիստոտէլին։

Եւ իրաւ, երբ Աղեքսանդրի վաւերական երեւակայութիւնը կը հետապնդէ յունական քաղաքակրթութեան ծաւալումը դէպի հեռաւոր ու ընդարձակ հորիզոններ, նա կը ձգտի իրագործել այն գաղափարները, որ վերացական փիլիսոփայութենէ զատ, դրական գաղափարաբանութիւն մը կը շօշափեն, տալով այդ մտածումներուն լայն հրջապատի մը հետ, խորք ու տեւողական ոգի մը :

Համեմատութիւնները անշուշտ չափազանցելով, կրնանք ըսել թէ ամէն վսեմ գաղափար, որ Մխիթարէն ետք իր հոգեւակները եւ կամ անոնց աշակերտները գործած են իրենց մտքին եւ կամ իրենց ազգին վերակազմութեան բարձրացման համար, անոնք կը պարտին միայն ու միայն Մխիթարի :

Մխիթար, հոգեկան կոչումով, եղած է խորապէս հաւատացող կրօնական, ինչպէս Ս. Մեսրոպ, Նարեկացի, կամ Ս. Ֆրանչիսկոս դ'Ասիզի կամ Բաղուայի Ս. Անտոնը :

Մխիթար եղած է մեծ կազմակերպիչ, ապացոյց այն օրէնսդրական կարողութիւնը, որով ցոյց տուած է կանոնագրելով իր հաստատութեան ուղղամիտ ու խիստ օրէնքները :

Մխիթար եղած է բանաստեղծ, տաղասաց երգահան, վեղարուեստագէտ ու նաեւ մեծ Դաստիարակ :

Ներշնչուած իրենց մեծ հիմնադրէն, Մխիթարի հետեւորդները մշակեցին հոգւոյ եւ մտքի քաղաքակրթութեան ու ազգային բարձրացման բոլոր մարզերը, ու նուիրեցին իրենց ազգին Հայկական վերածնունդը :

Գրական իրենց հարուստ արտադրութիւնները չծառայեցին միայն գեղարուեստի զուտ արտադրական աշխարհին, այլեւ անոնք մշակուեցան այն խոր նպատակին համար, որ էր հոգեկան լոյս ու կրթութիւն սփռել հայ ազգին մէջ :

Սակայն, այդ կրակարանի տաքութեան ստուգանը հասկնալու համար, անհրաժեշտ է յետադարձ արագ ակնարկ մը ուղղել մեր ազգային կեանքի այն շրջանին, ուր ապրեցաւ ու գործեց Մխիթար Սեբաստացին :

Մեր երկիրը ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու շրջանին, բաժնուած Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ, կ'ապրէր մտային մութ ու խաւարի ցաւատանջ մթնոլորտի մը մէջ :

Զոյգ սախական բռնապետութիւնները, իրենց կոշտութեամբ ու հակաքրիստոնեայ ըմբռնումներով, թոյլ չէին տար որ միտքն ու հոգին զարգանան :

Այդ շրջանին է որ ահա կը ներկայանայ Մխիթար, ու հոգեկան ծարաւը չրթներուն, մղուած ներքին ուժէ մը, մտքի լոյսի ու գիտութեան կայծեր կը փնտռէ իր շուրջը :

Սեբաստիայէն կ'անցնի Ս. Նշանի վանքը, ապա Կարին, ապա Էջմիածին, ու Սեւանայ կղզին շրջապատող պաղ ու ջինջ ջրով կ'ուզէ իր սրտի պապակը յագեցնել :

Կը կրէ թշնամանք եւ հալածանք, ահա այդ ժամանակ իր հայեացքը կը յառէ դէպի արեւմուտք :

Կ. Պոլսոյ մէջ իր մօտ կը հաւաքուին իր հաւատաւոր առաջին ընկերները, որ անմիջականօրէն կը զգան իր աննկուն կամքն ու իր մտքի ուժէն պոռթկացող անխորտակելի ու մագնիսական կարողութիւնը :

Աշակերտները զգած էին իրենց առաջնորդը, իրենց դաստիարակը :

Հոն, 8 Սեպտեմբեր 1701ին, մութ ու խաւար սենեակի մը մէջ, ինչպէս խաւար էր այն մտային աշխարհը որ զիրենք կը շրջապատէր, պլպլացող միակ մոմի մը դողդոջուն լոյսին տակ, Մխիթար կը հիմնէր իր Հաստատութիւնը :

Հայկական Վերածնունդի սաղմնման առաջին օրն էր այդ : Օր մը, ոչ շատ հեռու օր մը, մենք հաստատ հաւատքը ունինք, որ հայ ժողովուրդը, դարմանած իր վէրքերը, իր հայրենի հողին վրայ պիտի ողեկոչէ այդ մտքի ու փառքի օրը :

Վտարուի ափերէն կրկին հալածուած, փոքրիկ փաղանգը կ'անցնի Մեթոն կղզին, ուր Եղլադայի կապուտակ ջրերուն վրայ, Ակրոպոլի շուքին տակ, վայրկեան մը հանգիստ կ'առնէ : Սակայն հոն եւս հալածանքները եւ առելութեան սլաքները Մխիթար ու իր աշակերտները հանգիստ չեն թողուր :

Բայց ինչ քաղցր ու հմայիչ է այն հոգը, որ Ադրիականի վերի ափերէն կ'իջնէ դէպի յոնիական ծովը, ու կուզայ համբուրել Եղլադայի կղզիներու ափերը : Վենետիկեան Հանրապետութեան առիւծի չխկահեր բաշերու շարժումէն է որ կարծես կուգայ այդ զրաւիչ ու սփոփիչ հովը :

Մխիթար ներքին անզսպելի ուժէ մը մղուած, կը հետեւի այդ քաշողական ու հմայիչ հրաւէրին, վստահ որ եթէ պիտի կարենայ մտքի լոյս սփռել իր հայրենակիցներուն, այդ, միայն ու միայն արեւմուտքի խաղաղ ափերուն վրայ կրնայ իրագործել :

1717ին Վենետիկի Հանրապետութիւնը իրեն կը նուիրէ անհունին մէջ կորսուող փոքր ամպի մը մեծութեամբ, կղզի մը :

Ս. Ղազարն էր այդ : Փոքր տնակ մը ու ափ մը հող, բոլոր հարստութիւնը այդ աղեխառն զորչ հողին :

Բայց Մխիթարայ սիրտը հրճուանքէն կը պոռթկայ :

Վերջապէս մտքի սաւառնող արծիւը գտած էր բոյնը : Բայց որքա՜ն տառապանք մինչեւ հոն հասնելու համար :

Արեւելքի խաւարամտութիւնը, առեւլութեան սլաքները, եղբայրական հալածանքը իրմէ հեռու էին, իր աշակերտներն ալ այլեւս կրնային հանգիստ ապրիլ, որպէս մեկուսացած կրօնաւորներ :

Բայց ոչ, նա չէր կրնար իր ժողովուրդը մոռնալ :

« Կը սիրեմ ազգս եւ կը սիրեմ անոր օգտին աշխատիլ » կը գրէ Մխիթար :

Քիչ ժամանակի մէջ, բոլորտներու կղզին կը դառնայ հայ մտքի լուսաւոր ու անշէջ հնոցը : Այդ հնոցէն դուրս ցատկող կայծերը, քանի մը տասնեակ տարիներու շրջանին կը դառնան հայ մտքի, հայեցի դաստիարակութեան անշէջ ջահերը, ո-րոնք կը կրեն անունները գաղափարի ու սրտի հսկաներու :

Զամչեան, Ինճիճեան, Սուքիաս Սոմալ, Բագրատունի, Իւիւրմիւզ, Ալիշան կը կոչուին այդ անունները, որոնց աճիւնները, ամէն Եւրոպացի ազգ, եթէ իրենց ազգին պատկանէին, մասնաւոր փառքով իրենց Պանթէոնին մէջ պիտի հաւաքէր :

Ս. Ղազարի մէջ, կայ անկիւն մը պարզ ու անպաճոյճ :

Լուռ ու մենաւոր այդ անկիւնը, ամէն տարուան կը ստանայ արեւուն առաջին համբոյրը : Վանքին գերեզմաննոցն է այդ : Լուռ քայլերով մենք եւս հոն մտնենք :

Այնտեղ, աննշան ու անանուն տապանաքարերու եւեւ, կը հանգչին ոսկորները անմահ Բագրատունիին, որ իր « Հայկ Դիւցազն»ի աղեղէն արձակած հոգեղէն սլաքներով, զիտցաւ ազգային խիզախութեան մղող գաղափարները, տասնեակ ու տասնեակ պատանիներու սրտերուն մէջ մխրճել : Այնտեղ կը հանգչին ոսկորները ալեհեր Նահապետին, Ալիշանին, որ գիտցաւ իր մեղրածոր ու հրաշունչ գրչով դաստիարակել ամբողջ սերունդները հայ պատանիներու, Կարմիր Վարդանի սուրին շաչիւններ լսեցնելով անոնց :

Ուրիշ վաստակաւոր ու դաստիարակ հայրերու մահարձանի կողքին, թոյլ տուէք ինձ հոս յիշել խոնարհ եւ Ղեւոնդեան լեզուով զօնաւոր, ու մանկան մը սրտին նման մաքուր անունը այն վարդապետին, որ գիտցաւ կէս դար շարունակ սերունդներ դաստիարակել, եւ որ չարաչուք օր մը, իր սիրած Վենետիկը ուզեց կարծես գրկել գինքը իր ջրերուն մէջ, ու երգել Աւարայրի դաշտին վրայ ինկած հերոսներու պատուին նուիրուած երգը : Ձեզ բոլորիդ ծանօթ Հայր Սահակ վրդ.ն է այդ համեստ բայց մեծ սրտով դաստիարակ Հայը :

Բ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻԱ

—o—

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ

Իզմիրէն կը հաղորդուի թէ ՆԱԹՕի հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի դաշնակից ուժերուն պատկանող ամերիկացի եւ թուրք բարձրաստիճան սպաներ խորհրդակցական հաւաքոյթ մը ունեցան : Այս առթիւ յայտարարուեցաւ թէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ հիւլէական զէնքեր գոյութիւն ունին եւ թէ այս երկիրները տէր են Ռուսիայէն կատարուելիք հիւլէական յարձակողական մը կանխելու անհրաժեշտ զօրութեան :

Բանբերները ըսին.

— Խորհրդ. Միութիւնը շատ լուրջ ըսպառնալիքներ կը կատարէ արեւմտեան պլոքին դէմ : Ատոր ի պատասխան՝ ՆԱԹՕի ուժերուն մէջ հիւլէական զէնքերը կ'աւելցուին : Գերմանիոյ հիւլէական պատերազմի վարժարանին մէջ ՆԱԹՕի պատկանող թեքնիք տարրեր կը հասցընենք :

ՆԱԹՕի գործողութիւններու ծրագրին մէջ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի վրայ յարձակումը երկու շրջաններէ պիտի կատարուի : Հաշուըւած է որ առաջին յարձակումը պիտի կատարուի Թուրքիոյ նեղուցներուն եւ Պոլսոյ նաւահանգիստին դէմ, իսկ Յունաստանի մէջ՝ Պիրէոն նաւահանգիստին դէմ :

Բանբերները յայտնեցին թէ պատերազմի առեն Յունաստանի Ա. բանակը, Թուրքիոյ Ա., Բ. եւ Գ. բանակները կատարելապէս ՆԱԹՕի հրամանին տակ պիտի դրուին :

Հաւաքոյթին մէջ խնդրոյ առարկայ եղաւ նաեւ սպայի եւ ենթասպայի սովը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ, որպէս թեքնիք տարր, եւ յայտնուեցաւ թէ հաւանական պատերազմի մը ընթացքին՝ որպէսզի ՆԱԹՕ բնականոն կերպով կարենայ աշխատիլ, այժմէն 90 օրուան կազմածի մթերք ամբարուած է Թուրքիոյ մէջ, բայց թէ այս կազմածներու խնամքին համար անհրաժեշտ թեքնիք տարր չի գտնուիր :

Յունաստանի եւ Թուրքիոյ փոխադրական դժուարութիւնները նկատի առնելով՝ այս երկիրներուն մէջ բաւարար չափով քարիւղ մթերուած է : Այս մթերքներուն համար զետեղուած են քարիւղի խողովակներ, որոնց վայրերը գաղտնի կը պահուին :

ՆԱԹՕն յայտնած է թէ այժմէն ծրագրուած է զետեղումը զօրթականներու, որոնք պատերազմի մը պարագային Թուրքիա պիտի հասնին : Ըստ այս ծրագիրներուն, Կովկասէն եւ Թրակիայէն մեծ թիւով զօրթական պիտի հասնի Թուրքիա :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—o—

Ի՞նչ ըսեր ... ի՞նչ պատասխանէր : Այն պարտականութիւնը զոր իր աչքին առջեւը կը պատկերէր հսկայ մարդը, կը տանջէր իր խղճին բովանդակ արամադրութիւնը :

— Գացէք, իմ ձեռքէս եկած աշխատութիւնը չեմ խնայեր, չեշտեց վանահայրը՝ ծանր ու հաստատ ձայնով մը : Միայն թէ անխոհեմ ու անշրջահայեաց գործունէութեան մը չհետեւիք :

— Ի հարկէ, տաիկա ամէնէն մեծ պարտականութիւններս է, նկատել տըւաւ Ներսէս Արծրունին ոգեւորուած ձայնով մը :

— Առաջնորդին գիմեցի՞ք, հարցուց վանահայրը յանկարծ խօսքը փոխելով :

— Վանա՞յ Առաջնորդին :

— Այո :

— Ի՞նչ գաղափարի կը ծառայէ :

— Ով գիտէ ...

— Կը հասկնամ ... արդէն պարապ գըլուխի մը տէր մէկն է : Առաջնորդական գահին վրայ աւելի աղէկ էր կոյր ու համր մարդ մը նստեցնէին, քան երբեք ատանկ մէկը : Բայց ինչ ընենք մեր տաք գլուխ երիտասարդներուն ... ին-չեր չըրին որ դուրս հանեն գիս քաղաքէն՝ կոյր ու համր բերելու համար իմ տեղս : Ախ, կարելի է, չէք իմացեր թէ ինչեր քաշած եմ. մինչեւ որ սա մենաստանիս կղզիիս մէջ եկած եմ ... չգիտէք թէ, ինչպէս խոստովանեցայ, ոչ մատնիչ մընաց ոչ դաւաճան մնաց, ոչ կառավարութեան գործիք մնաց եւ ոչ ալ Քիւրտերու սիրական մնաց որ չըսէին ինծի ու երեսիս չպոռային հրապարակաւ : Տոկալու բան չէր ... հանդուրժելու բան չէր ... չխօսիլ՝ մեռնիլս աւելի աղէկ էր, քան թէ մնալս :

Ներսէս Արծրունին իր նայուածքը գիտցածօրէն ու յուզեալ կերպով վանահօրը վրայ սեւեռեց ու ըսաւ.

— Մի յիշէք անցեալը, Սրբազան Հայր. հիմակ կը մեկնիմ ես ու զոհ սրտով կը մեկնիմ :

— Աստուած ձեզի հետ գացէք, մըմնջեց Վանահայրը ու ոտքի ելնելով մինչեւ սրբարանի դուռը հետեւեցաւ Ներսէս Արծրունիի որ համբուրեց անոր ձեռքը ու մեկնեցաւ :

Կէս օրուան մօտ էր :

Արեւը բարձրացած էր անամպ ու կապուտակ կամարին վրայ : Աչնան ցուրտ հով մը կը փչէր : Տերեւաթափ ծառերը կը սօսափէին չորս դին : Խոտերը չորցած էին դաշտին երեսը :

Ներսէս Արծրունին նաւակով մը ցամաքը ելաւ ու շարունակեց իր ճամբան դէպի Պանա – Մահի գետը :

Քաջբերունեանց նահանգին այդ գետըս Յուսկան Որդիի վանքին ետեւը բարձրացող լեռներէն կը բխէր ու. տեղ տեղ ոռոգելով բարձր դաշտերը, կ'անցնէր՝ ըռիկ ու հանդարտ կերպով Վանայ ծովը թափուելու :

Պահ մը՝ երբ քարաշէն ու հսկայ կամուրջին վրայ հասաւ Ներսէս Արծրունին. կեցաւ հոն ու սկսաւ մտածել :

Օ՜, ի՞նչ էր որ անցաւ այդ գիւցազն ու վեհ մարդուն հոգիէն. ի՞նչ էր որ մխրտացուց անոր սիրտը, անոր ներքին աշխարհը, անոր բովանդակ էութիւնը :

Ի՞նչ էր որ լեցուց իր մեծ ու հրավառ աչքերու մէջ արցունքին ամէնէն դառնը, ամէնէն մորմոքալիցը, ամէնէն կսկծալին ... :

Նայեցաւ նահանգին ընդարձակութեանը վրայ, նայեցաւ, երկու կողմէն չըր-ջապատող լեռներուն վրայ, որոնք անտառներով ու վիթխարի ապառաժներով ծածկուած էին. նայեցաւ, այո, մըմնջեց ինքնիրեն :

— Ախ, ինչեր չեն կատարուիր սա լեռներուն մէջ սա անտառներուն խորը, սա ապառաժներուն ծոցը ... :

Հայուն ինչ կը պակսի ... : Հայուն ինչ չկայ :

Ինչու համար գերութեան լուծին տակ կը ճնշուի ան, ինչու համար վայրենաբարոյ քիւրտին անունէն կը դողայ եւ չի կրնար իր իրաւունքը, իր ճակտի քըրտինքը, իր պատիւը պաշտպանել ... : Ոչ, Աստուած ամէն միջոց տուած է մեզի. միայն թէ պատրաստենք ներքին ուժը կազմակերպենք ժողովուրդը, զէնք տանք մեր եղբայրներուն ձեռքը ու ճանչցընենք իրենց պարտականութիւնը : Մեր յոյսը դնենք մեր վրայ : Կաթիլ կաթիլ թափուող ջուրը կրնայ լերան ապառաժը ծակել .

Այս դառն խորհրդածութիւնները մըտաբերելով, շարունակեց իր ճամբան ու լեռներու մէջ անհետացաւ :

ՊԱՏՐԻԿԻ ԽՈՒՄԲԸ

Ապառաժուտ ու հսկայ լերան մը ստորոտը տասներկու հոգիէ բաղկացած զինակիր խումբ մը կանգ կ'առնէր, երկար ժամերով ճամբորդութենէ մը ետքը :

(Շար.)

Այրի Տիկին Սուլթան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Պ. Կարապետ Փափազեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին, յետ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Էֆխանեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Յարութիւն Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ Մշակոյթի տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը:

ՊՈՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը:

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսի Խանասոր խումբին, այս կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ:

J, N. L'S QUARTETT
AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES
BUFFET - BAR

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏՐՇԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ — ՎԱՀԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20·45ին: Սալ Փօլ Ֆարալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտիք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գիներով Հրանդ Բալուեան գրատունը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,
Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,
Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:
Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Orchestre JO BERRUYER
et sa grande formation

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանգուցեալ ծայնաւոր պատարագ՝ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՔԷՀԵԱՆԻ հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝
Գեր. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Առնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **12, Bd. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քառքը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊՈՒՖԷ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10
Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մողէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian,* Le Caire	100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova,* Paris.	120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian,* Paris, 1961.	25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan,* Paris.	6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian,* Paris.	10 NF.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ,	20Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Պայեան, Վենետիկ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ	9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գարամաճեան, Պէյրութ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Զաքմաքճեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի, 1918–1958, Պէյրութ	22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ	12 Ն. Ֆ.
ՋՐՈՑՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3·50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.	
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Պ. Սնապեան, Պէյրութ	4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան: